Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

~~Elzevirs~~
~~B. III~~
KW 224
A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ROMA ILLUSTRATA, SIVE ANTIQVITATVM ROMANARVM BREVIARIVM.

Acceſſit

GEORGII FABRICII
Chemnicenſis
VETERIS ROMÆ
cum Nova collatio.

Ex nova Recenſione

ANTONII THYSII JC.

Poſtrema Editio.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios.
CIↃ IↃC LVII.

Koninklijke Bibliotheek 's Hage

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ad Lectorem.

In Roma illuſtranda facem nobis prælu-xit Ivstvs Lipsivs, in admirandis ſuis de Antiquitate Romana voluminibus; atque ex illo oceano flumen hoc derivatum ſumma & accurata fide. Hæc volui, Lector humaniſſime, ne neſcires. Vale, & inſtituto noſtro fave.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ampliſsimo Viro, atque omni genere
Virtutis & Eruditionis excultiſſimo,

D. JOACHIMO A VVEVELICHOVEN, JC. & Syndico Reip. Leidenſis meritiſſimo,

A. THYSIVS S. P.

VRbem Romam, quæ nihil unquam auguſtius fuit, quæque latiſſimum imperium ſuum per totum fere terrarum orbem diffudit, cunctisque admodum populis horrorem & venerationem ſui nominis incuſſit, tibi integram, & qualis melioribus temporibus fuit, offero, Vir Ampliſſime. Roma quidem ſuis hodie horret ruinis, & in ipſa Vrbe ſplendor ille antiquæ Vrbis quæritur, nec invenitur: ſed hic antiqua iterum conſtruitur ex veterum autorum monumentis. Aureum illud hic quotidie Capitolii cælum intramus, ibi cum conſulibus ſenatum cogimus, de bello, de pace, de fœderibus ſententiam rogamus, cum Prætore jus dicimus, formulas Actionum præſcribimus, Patriciorum artibus Tribunorum auctoritatem opponimus, denique regia poteſtate rebus extremis præditum Dictatorem veneramur. Sin horrida nobis & ſanguinolenta caſtra placeant, antiquum quidem illum Martem miramur magis, quam colimus.

Hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Hic ſub Teſtudine confertus latitat miles & in mœnia irrumpit, Vineæ aguntur ſine ullo periculo, Turres in aggeribus conſtituuntur, Arietis ferro muri perfodiuntur, ex Catapultis ſagittarum telorumque denſa quædam tempeſtas ſurgit, nervis intenſæ Balliſtæ ſaxa immenſi ponderis torquent, per Scorpionum inſtrumenta fulminis more lapides rapiuntur, Fundas ſuas Baleares excutiunt. Sin ad ludos Romanorum nos convertamus, Gladiatorum ſanguineas pugnas ſine ſanguine videmus, hic ſubito Secutores, Retiarii, Myrmillones, Threces, Hoplomachi, Samnites, Eſſedarii, Andabatæ, oculos noſtros ſtringunt, ſed non morantur in Amphitheatro ſedentes. Verum cum ad ipſam Imperii Romani magnitudinem perventum eſt, ibi vero obſtupeſcit animus, & credendo tamen dubitat. Agnovit ejus faſces Oriens, & Solem veluti ſuum Romano Soli ſubmiſit, cum Occidente ſuum imperium Roma Oceano abluit, ubi Africa à meridie deſerta, deſerta quoque populi Principis poteſtas, uſque ad Danubium & Rhenum limes à Septentrione extenſus. Itaque quicquid fere in orbe terrarum fuit, opes ſuas in Vrbis hujus effudit gremium, ita ut quod uſpiam, hic natum videretur. Quis porro credat quadraginta & duo millia ambitu ſuo Vrbem unam amplexam fuiſſe? Octuagies centena millia in una Vrbe, tanquam Orbis quodam com-

compendio, vel habitaſſe, vel ſaltem commoratos fuiſſe? Quid ultra quadringentas ſacras ædes, fora, porticus, aquæductus, theatra, circos, referam? Quæ omnia exiguis concluſa chartis cui potius offeram, quam tibi, Vir eruditiſſime? Qui Antiquitatis admirator maximus, iis ſtudiis ſemper multum tribuiſti, & adhuc tribuis, quibus ipſa humanitas continetur. Itaque quicquid ingenii Princeps Græcia, quicquid imperio orbis & literarum nobilis illa Roma æternitati conſecravit, non tantum ſummo ſtudio arripuiſti, verum etiam in uſum tuum quotidie convertis. Quippe Reipublicæ nuper admotus, nunc demum recte judicare potes, quantum ſtudia antiquitatis valeant, præſertim ea, quæ ortus & occaſus fatales Imperiorum oſtentant, Hiſtoriamq; ſimul amplectuntur & Eloquentiam. Vbi virtutes imperarunt, imperavit & Roma, quam tibi triumphantem hic ſiſtimus. Quæ cum floruit, civilis vitæ egregium atque admirandum nobis oſtendit exemplar: cum collapſa, atque cadaver tantum ſui reliquit, quibus ex cauſis præcipiti ruina devolvantur imperia, abunde demonſtravit. Quæ hic ambitioſa oratione colligere non opus eſt, ne docere videar illa, quæ tibi notiſſima ſunt. Neque laudum hic cumulum tibi ſtatuam, quem in pectore civium tibi ipſi conſtituiſti. Novo certè tuo honori gratulatur ipſa civitas noſtra, quæ prudentiſſimi patris tui,

atque

atque de Republica & Eccleſia egregie meriti, vegetæ ſenectæ tuam ſubſtravit florentiſſimam juventam; & nos quoque V. A. gratulamur, ac dum fauſta precari cum novo anno omnibus ſolenne eſt, Epiſtolam hanc pio voto claudimus, Deumque immortalem rogamus, ut parentis tui vitam diutiſſime protrahat, egregiis tuis virtutibus faveat, familiamque veſtram quam diutiſſime incolumem conſervet. Vale, Vir Ampliſſime. Datæ Lugd. Batavorum. Anno cIↃ IↃ C L.

Veſtræ dignitatis eximius cultor,

ANTONIUS THYSIUS.

IUSTI LIPSI DE MAGISTRATIBUS VETERIS POP. ROM.

CAP. I.

Diviſio Honorum. quid Dignitas *proprie*, Poteſtas Magiſtratus. *Etymon nominis.*

DE Magiſtratibus dicturus, ut id dilucide & compoſite poſſim, de *Honore*, ejuſque diſcrimine, quædam libabo. *Honorem* hic *publicum* intelligo: quem *jus* definio, *titulumque ſupra cæteros, lege aut more conceſſum.* Is duplex; *divinus*, aut *humanus. Divinus*, qui ad ſuperum cœleſtemque cultum pertinet; cui *pietas* & *religio* finis: quo in genere *Sacerdotes. Humanus*, qui curam adminiſtrationemque tangit rerum humanarum: cui *ſalus & utilitas publica* finis. quo in genere tria cenſentur, *Dignitas*, *Poteſtas*, *Magiſtratus. Dignitatem* appello, auctoritatem in ſuadendo, conſulendo, decernendo; qualis *Senatorum & Iudicum. Poteſtatem*, jus legitimum regendi, jubendique, extra Urbem & ejus fines; ut ſunt *Imperia* & *Præſidatus. Magiſtratum*, ſimile jus, ſed in Urbe ipſa. Hi limites & diviſio ex veterum mente & uſu: etſi miſceri interdum ſcio, & omnem fere *Honorem* venire in nomen *Magiſtratus.* Ita Ariſtoteles large & laxe ἀρχὰς definit *Politicor. cap.* 15, ὅσοις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τε περί τινων, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο: id eſt, *Quibus conceſſum eſt conſulere, judicare, jubere, atque iſtud maxime.* Etſi poſtrema parte iterum ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſtringens. Et Latini etiam Scriptores confundunt, qui Proconſules & Rectores Provinciarum *Magiſtratus* paſſim appellant. *l.* 2. *ff. de in jus vocando.* Nomen *Magiſtratus à Magiſtro* dictum. *l.* 57. *ff. de verbor. ſignif. Magiſter* autem, qui magis cæteris poteſt. *Feſtus in voce Magiſter.* Olim *Prætores* dicti videntur ab eo, quod cæteris honore *præirent*. Ita conſul *prætor* dictus: & in priſca lege apud Livium *lib.* 7. *Prætor Maximus clavum pangit.* Itaque non abſurde Varro *libr.* 4. *de lingua Latina*, qui natum *Magiſtratus* nomen judicat poſt Dictaturam & Magiſterium equitum. *Reliqui*, inquit, *quod minores quam hi Magiſtri, dicti Magiſtratus, ut ab albo albatus.*

CAP. II.

De varia diviſione Magiſtratuum.

MAgiſtratuum autem genera & diſcrimina plura. Aut enim *à temporibus* dividuntur: ut, *Ordinarii*, *Extraordinarii*. Illi dicti, qui ſtatis temporibus & ſemper in republica eſſent; ut, *Conſules*, *Prætores*, *Ædiles*, *Tribuni*, *Quæſtores*. Hi, qui nec eodem tempore, nec ſemper; ut, *Dictatores*, *Cenſores*, *Interreges*. Aut *à perſonis* diſcriminantur: ut, *Patricii*, *Plebeii*, *Mixti*. E quibus primi dicti, qui ſolis patriciis patent, ut, *interregnum*. Alteri, qui ſoli plebi, ut, *Tribunatus & Ædilitas plebis*. Poſtremi, qui cuique ordini: ut, *cæteri omnes*. Aut *à qualitate* agnominantur: ut, *Majores* & *Minores*. Idque ſenſu duplici. Aut enim *Majores Minoreſve Magiſtratus* dicuntur, qui auſpicia majora minorave habent: de quibus Agellius *lib.* 13. *cap.* 14. aut quorum poteſtas imperiumve majus minuſve. Sic *Majores* erant, qui lictorem viatoremque habebant, iique omnes erant; exceptis Ædilibus & Quæſtoribus: *Minores*, qui non habebant. Aut denique diſtinguuntur *ab inſignibus*; in *Curules*, & *non Curules*. *Curules*, quibus jus eſt Sel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

læ : ut, *Dictator, Conſul, Cenſor, Prætor, Ædilis Curulis. Non Curules*, quibus minime : ut, *cæteri omnes. L.* 31. *ff. de injuriis.*

CAP. III.

De iis, qui apti ad quoſcumque Magiſtratus. & Series temporum, qua paulatim Plebeii ad omnes Magiſtratus admiſſi.

DIviſioni non inepte jungam de iis, qui *apti* ad quemque Magiſtratum. *Aptitudo* autem duplex : *à gente*, & *ab annis. A gente* olim maxime, quia ſolos *Patricios* admittebant ad Magiſtratum. A Romulo id inſtitutum ; qui autore Dionyſio *lib.* 2. ſanxit : Τοὺς εὐπατρίδας ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν. Id eſt, *Patricios ſacra facere, magiſtratum gerere, judicia exercere.* Cui tamen legi in libertate non diu locus. Nam ſtatim anno XVI. poſt Reges exactos, violari cœpta, *Livius l.* 2. cum novus Magiſtratus à Plebe creatus, hoc eſt, *Tribuni*, (Anno Urb. Cond. CC IX.) & paulatim carpſère eam Tribuni & plebs, donec corruit tota. Series & ordo iſte. Primum *Quæſtores* è Plebe creati, anno Urb. Cond. CCC XLIV. *Livius libr.* 4. Inde *Tribuni militum Conſulari poteſtate*, anno CCC LIII. Nec diu poſt *Conſules* ipſi, anno CCC LXXXVIII. Tum *Ædiles Curules*, anno uno poſt, id eſt, CCC LXXXIX. *De quibus convenerat*, ait Livius, *lib.* 7. *ut alternis annis è plebe crearentur : poſtea promiſcuum fuit.* Inde ad caput ipſum Magiſtratuum tranſgreſſi. *Dictatorem* è plebe crearunt, anno CCCC XVIII. etſi *Magiſter equitum* jam antea Plebeius factus, anno CCC LXXXV. Denique *Cenſuram* etiam fecerunt communem, anno CCCC IV. eodem illo primo Plebeio Cenſore, qui & Dictator. Poſtremo, ne quid intactum, aut inacceſſum Plebi ; *Prætura* iis communicata, anno CCCC XVII. Ita ſola

Interregia poteſtas apud *Patres* manſit ; umbra potius, quam verus Magiſtratus.

CAP. IV.

De aptitudine ab annis : &, Quando Annalis Lex lata.

AT *Aptitudo* altera *ab annis :* quam utiliter ſanxerunt, etſi tarde. Nam *apud majores*, inquit Tacitus lib. 11. Annal. *virtutis id præmium fuit, cunctiſque civium, ſi bonis artibus ſiderent, licitum petere Magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima ſtatim juventa Conſulatum & Dictaturas inirent.* Sed mutatum id an. Urb. Cond. DLXXIII. cum, re ipſa docti, viderent modum aliquem & limitem conſtituendum ambitioni & calori juvenili : Itaque *tum primum*, verba Livii ſunt lib. 10. *rogatio lata eſt ab L. Iulio Tribuno pl. quot annos nati quemque magiſtratum peterent caperentque : Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur.* Dixi, *ab L. Iulio :* & ita libri. At Julios etiam plebeios fuiſſe ſcimus, Antonio Auguſtino docente, *in lib. De familiis Romanis.* Tamen alii *Villium* hic in Livio malunt: itemque in Cicerone, *lib.* 8. *Epiſt.* Sed hoc leve : magis nos torquet de tempore latæ legis, quod Livius hic tam diſerte ſcripſit, inquiens : *Tum primum.* Quod tamen idem ille everſum it, *lib.* 25. ubi de Scipione Africano multis ante Juliam legem annis ſcribit: *Huic Ædilitatem petenti cum obſiſterent Tribuni, negantes rationem ejus habendam, quod nondum ad petendum legitima ætas eſſet.* Ait ecce, legitimam ætatem ei non fuiſſe. Quid ergo clarius, quam etiam tunc latam de ætate? Et profecto aut per errorem, confuſionemque nominis aut hominis, id ſcripſit Livius, Scipioni Africano tribuens, quod Æmyliano poſtea evenerit : de quo Appianum *in Libycis* vide, & Valerium Maximum *lib.* 8. Ut fateamur neceſ-

ſum eſt, parum caute ſcriptum eſſe in loco altero, *latam à Iulio primum.* Et fortaſſe per partes jam ante de quibuſdam Magiſtratibus ferri cœptum, quæ omnia lex Julia junctim complexa, cæteras velut abolevit. Hic juvat aliquid Cicero, qui *leges Annales* multitudinis numero appellat, *Philippica* 5. *Legibus Annalibus*, inquit, *cum grandiorem ætatem ad Conſulatum conſtituebant, temeritatem adoleſcentiæ verebantur.* Et Ovidius 5. Faſt.

—— finitaque certis
Legibus eſt ætas, unde petatur honos.

Hæc Lex alio nomine *Annaria* dicta. Feſtus in ea voce; & Lampridius *in Commodo*, *Gratia Annariæ legis impetrata Conſul eſt factus.* Dicta etiam ſatis nove *Comitialis* à Latino Pacato, *in laudatione Theodoſii*; ſcilicet, quia modum frenumque Comitiis daret.

CAP. V.

Magis diſtincte de ea Lege; & qui anni cuique Magiſtratui legitimi.

SEd quæ ætas proprie definita hac Lege cuique Magiſtratui fuerit, jure quæram: nec facile inveniam. Tenebroſus enim locus; & in quo cum nihil aut parum expreſſi ſit, luſtramus eum per ancipites conjecturas. Atque ut à *Quæſtura* ordiar; adeo de ætate ejus nihil certum, ut ſint viri magni, qui eam prorſus tollant. Dux iis Paulus Manutius, *in lib. De legibus.* qui negat, Quæſturæ, tribunatui, Ædilitati plebis definitam ullam ætatem: legemque Annalem ſpectaſſe tantum Curules Magiſtratus. Parum vere. Quæſturæ enim clariſſime Quinctilianus certum annum attribuit *lib.* 12 *cap.* 6. *Calvus, Cæſar, Pollio, multo ante Quæſtoriam ætatem, graviſſima judicia ſuſceperunt.* Spartianus *in Iuliano*: *Quæſtor, ante annum quam legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt.* Tacitus *Annal. lib.* 3. *Vt quinquennio maturius*,

quam per leges, Quæſturam peteret. Suetonius item *in Caligula, cap.* 1. & Plutarchus *in Catone Uticenſi.* Quem annum Nicolaus Gruchius XXVII fuiſſe vult; ego, ut arbitror, firmius, XXV annum. Argumentor: I. A ratione; quia tunc compleri virilem vigorem conſtat, ut ait Ulpianus *l.* 1. *ff. De minor.* ideoque jure apti cenſentur ad res publicas, & privatas. II. Ab auctoritate, quod Dio Caſſius *lib.* 52. Senatoriam ætatem anno XXV definit. At quæſtura primus gradus in Senatum. Addo *l.* 2. *De minoribus*; quæ ſubtilius conſiderata, adſtruit hoc ævum. Denique argumentor etiam III. Ab exemplis: quoniam reperio Tiberium Gracchum intra triceſimum annum extinctum, & eundem tamen Quæſtorem fuiſſe, C. Mancino Conſule, circiter quadriennio ante mortem. Geſſerit ergo Quæſturam neceſſum eſt anno XXV. Lego & Tiberium Cæſarem Quæſtorem deſignatum undevigeſimo ætatis anno. *Velleius lib.* 2. At creatus eſt quinquennio maturius quam per leges *Tacitus libr.* 3. *Annal. & Dio* 53. Ergo fas, petere Quæſturam XXIV anno, & XXV gerere. Sed nodus hic aliquis in Polybii loco (*libr.* 6.) negantis ullum Urbanum magiſtratum capi fas fuiſſe, niſi ab eo, qui decem annos militaſſet. Militare autem Romani XVII demum anno incipiebant. (*Plutarchus in Gracchis.*) Non ergo prius pertingere poterant ad Quæſturam. Dupliciter hoc ſolvo. Primo vix credibile eſſe, omnino ratam ac firmam in Republica fuiſſe legem Polybianam illam ſive morem. Quis enim præterea meminit? Et tamen ut fuerit, capiendam non de militia coacta, & ex delectu, ſed voluntaria. Nam quod Gracchus XVII annum militiæ definit, id ab ea mente eſt, ut nemo invitus legi in militem debuerit ante id tempus. Sed nihil tamen impedit, nobiles & eos qui alebantur in ſpem honorum, militiæ & caſtris jam ante interfuiſſe: qui morem hunc habuerunt, ut ſtatim à toga pura

(hoc

(hoc eſt virili) militiam auſpicarentur: idque in contubernio & velut cuſtodia viri alicujus illuſtris. Velleius de Pompeio id tradit *libr.* 2. Livius *libr.* 22. & Valerius *lib.* 5. *cap.* 4. de Scipione Africano: & paſſim exempla. De *Quæſtura* ultra non eruo.

De *Tribunatu* & *Aedilitate* videamus: quorum annos fruſtra item incertos volunt. Quæ enim ratio eſt, ut quæſturæ, quæ minor eſt Magiſtratus, ſua ætas fuerit, nulla majoribus iſtis? Immo fuit. Et de *Aedilitate*, clare Latinus Pacatus *in laudatione Theodoſii*: *Annorum*, inquit, *ita cura fuit majoribus, ut non ſolum in ampliſſimis Magiſtratibus adipiſcendis, ſed in Præturis quoque, aut Aedilitatibus capeſſendis ætas ſit ſpectata petitorum: nec quiſquam tantum valuerit nobilitate, vel gratia, qui annos Comitiali lege præſcriptos feſtinatis honoribus occupavit.* Et quanquam firmi admodum aut fixi nihil reperi: tamen attribuam fidenter *Tribunatui*, ſive *Aedilitati*, annum XXVII. aut XXVIII. Certe quidem ante annum XXX includam, quia is Præturæ fuit, ut dicam. Atque hoc de utraque Aedilitate ſentio: etſi in Curuli valde à nobis diſſentiant viri docti. Annum enim ei XXXVI. definiunt. Quod miramur. Cur enim probabile, tantum otioſi intervalli fuiſſe inter Quæſturam & Ædilitatem? Ciceronis locus, qui eos in omni hac re extra viam ejicit, non me movet. Nam cum pro lege Manilia ſcribit: *Quid tam ſingulare, quam ut ex Senatuſconſulto legibus ſolutus, Conſul ante fieret, quam ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet?* non ego ſane ad ætatem retulerim, ſed ad ordinem & modum. Si enim de ætate; & hoc Cicero vult, eo anno factum Pompeium Conſulem, quo per leges Annales nullum magiſtratum capere ei fas: ſequitur, ut ante XXXIV annum (nam eo ævo factus Pompeius Conſul, *ex Appiano*) locus etiam non fuerit Quæſturæ, aut Tribunatui: quod vanum. Sed intelligit, inquiunt, Curulem magiſtratum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Quis dicit? nec adhæream ego tam infirmæ conjecturæ. Verius omnino eſt, mentem Tullii hanc eſſe: Pompeium factum Conſulem, cum nec illum, nec alium magiſtratum capere poſſet: vel quia non legitime profeſſus; vel potius, quia Eques adhuc Romanus, *Epitom. Livii.* 97. & nondum Quæſtor. Lex autem Cornelia tranſire ad ullum magiſtratum clare vetuit, Quæſtura non geſta. Minus vero me turbat, quod exempla adferant eorum, qui geſſerint Ædilitatem poſt XXX annum. Ridiculum. Scimus enim, nullam legem Annalem vetuiſſe, ne quis poſt legitimum annum peteret, gereret: ſed ne ante eum. Itaque Conſules etiam & Prætores multi facti anno L, & poſt illum. (ea veriſſima ratio.) Denique pauci feſtinabant ad hos minores magiſtratus, quia celeritatis ejus modicus fructus: & grande nihilominus ſpatium intererat ad Conſulatum, id eſt, ad honorum metam.

Prætura nunc ſequitur, cui annum tribuunt XXXIX petendæ, XL gerendæ: haud alio argumento freti, quam illo de biennii intervallo. Itaque jure ambigo. Nam Dio Caſſius diſerte annum XXX Præturæ dat, *lib.* 52. Ταμιεύσαντες, inquit, καὶ ἀγορανομήσαντες ἢ δημαρχήσαντες στρατηγείτωσαν τριακοντοῦτεις. Id eſt: *Quæſtura functi & Aedilitate, ſive Tribunatu, Præturam accipiant tricenarii.* Sed excuſabunt, quod id ſub Principibus. quos legem Annalem laxaſſe non nego. Sed quid tamen de M. Bruti facto dicent, quem Prætorem reperio anno ætatis XXXV? Nam vixit in univerſum, ut Velleius tradidit *lib.* 2. annos XXXVII. atque biennio ante mortem eum Præturam geſſiſſe cum Caſſio ſatis conſtat, & niſi Bruti ingenium me fallit, juxta leges. Itaque ad hunc annum Præturæ finiendum labor non invitus.

Conſulatus reliquus eſt, cujus ætas extra omnem litem. Cicero enim clare nimis firmat *Philip.* 5.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Quid Alexander Macedo? qui cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, tertio & trigeſimo ætatis anno mortem obiit: quæ ætas noſtris legibus decem annis minor, quam Conſularis. Eſt ergo Conſularis annus, ſi arcte Ciceronis verba capis, XLIII; ſive XLII, ſi benigne & magis ex vero. Satis enim fuit, attigiſſe XLII annum: ut docent exempla crebra. Gravis ergo iſta ætas, quippe in imperio & Magiſtratu graviſſimo: quam tamen adeo, mutato Reipublicæ ſtatu, Principes neglexêre, ut Dolabellam Conſulem Cæſar crearit annos natum XXV, & poſtea etiam aliqui vicenarii facti, *ex l. unica, ff. De officio Conſulum*, & *l. 20. ff. De manumiſſis.* Qua licentia in omni alio magiſtratu Principes pro arbitrio uſos, moneo ſemel.

De *Ordinariis Magiſtratibus* dixi: *Extraordinarii* ſuperſunt: qui tamen, neſcio, an lege comprehenſi; etſi de *Dictatore* & *Cenſore* non difficile judicium eſt: quia creati plerumque è Conſularibus, more tamen potius, quam lege. Sed & *Interrex* plerumque ex honoratiſſimis Senatus.

CAP. VI.

Annalem legem etiam in Provinciis aliquam fuiſſe: item Romæ in Senatu & Equite: & aliæ quædam Leges quæ huc referuntur.

HÆc utilis illa & ſalutaris lex Annaria, cui locus etiam in Municipiis & Coloniis, etſi annorum aliqua diverſitate: quam in parte haurire eſt ex Plinio *libr. 10. Epiſt. ad Trajanum.* Sed & ætas Romæ in Senatu ipſo ſpectata: etiam ſub Principibus. Ideoque *Senatoria ætas* Tacito nominata (*lib. 5. Annal.*) *Annius Vivianus*, inquit, *gener Corbulonis, nondum Senatoria ætate.* Immo & in Equite. Definit Dio utramque. *Allegere*, inquit, *in Equeſtrem ordi-*

nem oportet annos natos XVIII. *In Senatum, natos* XXV. Quod Romani videntur à Græcis ſumpſiſſe, cum apud Athenienſes fuerit ἡλικία βȣλȣτική. *Demoſthen. contra Ambrot.* Et apud Spartanos lege Lycurgi in Senatum nulli aditus niſi ſexagenario. Addo breviter, & adtexo leges, Annali haud diſſimiles, quæ de ordine magiſtratuum cavebant, aut intervallo: ut fuit Lex Cornelia, quæ vetuit Præturam adipiſci ante Quæſturam, & Conſulatum ante Præturam. *Appianus l. 1. Civ.* Quod ipſum tamen etiam in more antiquis fuiſſe, Livius oſtendit *libr.* 31. ubi de Conſulatu Flaminii. Item Lex priſca de intervallo, quæ vetuit magiſtratum eundem iterare, niſi decennii intervallum interceſſerit. *Livius libr. 7. ſub finem.* Quæ cum negligeretur, à Sulla Dictatore, ut commemorat idem Appianus, relata eſt. Sed ſic quoque poſtea ſæpius ſpreta: cum mos invaluiſſet, ut homines gratioſi legibus per Senatum aut Populum ſolverentur.

CAP. VII.

De Conſulibus. Nominis Etymon. Inſtitutio. Poteſtas. & Munia.

SEd univerſe de Magiſtratibus ſatis dixi; quemadmodum quæ ad Comitia, & quæ ad Renuntiationem ſpectant, aliis ſcripta. Nunc diſtincte explicabo ſingulos, initio ab eo Magiſtratu facto, qui initium cæteris: quem triplici nomine appellarunt: *Prætorem, Iudicem, Conſulem.* Cicero bene recenſuit *De Legibus* III. ibique à *praeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules* appellantur: bene, inquam, & ordine. Nam primo *Prætores* dicti. Quod nomen, etſi commune omnibus Imperiis, tamen velut per excellentiam adhæſit iſtis. Feſtus: *Initio Prætores erant, qui nunc Conſules.* Juſtinianus *Novell.* 24. & 25. *Eſt*, inquit, *Prætoris nomen Romani Imperii pro-*

proprium, & ante ipſos etiam Conſules in veteri atque præclara Reipublicæ conſtitutione uſurpatum. In XII Tabb. exemplum ejus vocis reperio, cum jubent *apud Plin. l.* 18. *cap.* 3. *Impubem Prætoris arbitratu verberare*, hoc eſt, Conſulis: quoniam tunc certe nondum creatus Prætor. Itaque Livius *libr.* 3. anno ipſo poſt XII Tabb. ſcriptas, inquit: *His temporibus nondum Conſulem Iudicem; ſed Prætorem appellari mos fuit.* Nec falſo à Zonara traditum, *Prætoris* nomen manſiſſe uſque ad Decemviros: iiſque exactis, *Conſulis* nomen demum irrepſiſſe. Etſi mallem dixiſſet, *Iudicis*: quod nomen ex Livio antiquius ſane eſt illo Conſulari. Dicti autem *Iudices*, à præcipuo videlicet munere: quia ut olim *Iudicia* omnia in manu Regum, ſic poſtea Conſulum fuêre; donec tranſlata ea in parte ad Prætores. Exemplum hujus appellationis in priſcis commentariis eſt apud Varronem 5. *De Ling. Lat.*

Omnes Quirites viſite huc ad Iudices. Id nomen antiquatum & abolitum demum crediderim poſt Prætores, id eſt, proprios Iudices, creatos; & tunc invaluiſſe nomen *Conſulis.* De cujus *Etymo* varia opinio, nec inſcita. Sunt qui à fine derivent: quia ejus eſt *conſulere* & providere civibus, *Florus lib.* 1. *cap.* 9. *& I. C. ff. De origine Iuris. lib.* 2. Sunt qui ab officio; quod *conſulit*, hoc eſt, rogat Senatum. Sunt qui à judicando interpretentur: quod in ſolo tantum Quintiliano mihi lectum, *lib.* 1. *cap.* 9. *Sitne Conſul,* inquit, *à conſulendo, an judicando. Nam, & hoc conſulere veteres vocavêre. Vnde remanet illud: Rogat boni conſulas, hoc eſt, judices.* E quo triplici etymo, primum popularius, tertium ſubtilius; medium verius cenſeam: quia adeo proprium Conſulis interrogare, & referre ad Senatum, ut Livius *lib.* 7. ſcripſerit: *partes ejus magis exquirendæ, quam dandæ ſententiæ eſſe.* Immo obſervo, *Conſulendi* verbum proprium in hac notione, & ſolenne Curiæ fuiſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Trebellius Pollio me docuit in xxx Tyrannis: (*in Piſon.*) *Fuſcus Arellius*, inquit, *Conſularis primæ ſententiæ, ait: Conſul, conſule. quumque conſultus eſſet, Divinos, inquit, honores Piſoni decerno.* Sed de *nominibus* abunde: *Inſtitutionem* videamus; quæ non obſcura. Inſtituti enim ſtatim poſt Reges exactos, anno Urb. Cond. cc XLIV. Cauſa creandi, utilitas, ſive potius neceſſitas; quoniam cum ſine Rege eſſent & capite, fluctuanti illi corpori opus fuit qui dirigeret & gubernaret. Sed duo ideo, ut novam libertatem non committerent periculoſe uni: *& diviſo imperio, ſi alter malus eſſe voluiſſet*, ut inquit Eutropius lib. 1. *alter eum* (*habens poteſtatem ſimilem*) *coërceret.* Qua cauſa, tempus etiam imperii breve datum, & annuum tantum: *ne diuturnitate inſoleſcerent; & civiles ſemper eſſent*, (ait idem Eutropius,) *qui ſe poſt annum ſcirent privatos eſſe futuros.* Florus *lib. 1. cap. 9.* eleganter & acute utramque cauſam complectitur. *Ex perpetuo imperio*, inquit, *annuum placuit: ex ſingulari duplex: ne poteſtas ſolitudine, vel mora, corrumperetur.* Loco igitur Regum creati, & quidem cum pleno eorum jure. Itaque *Regium imperium* Cicero in III. de Legibus, & in Orat. ad Q. Frat. non injuſte appellat *Regiam poteſtatem*, Livius *Faſtigium dignitatum*, Caſſiodorus *lib. 2. Variar. ep. 2.* & Ovid. *lib. 4. de Ponto, Eleg. 2.*

——— *nullum Martia ſummo*
Altius imperium Conſule Roma videt.

Qua de cauſa Græci, *Conſules* non tam προβούλους, aut συμβούλους verterunt, vim verbi intuentes: ſed potius ὑπάτους, quaſi dicas, ſummos, vim intuentes imperii & poteſtatis: quemadmodum, quod præcellens & ſummum eſt, priſci Græci appellabant ὕπατον, inquit Dionyſius *lib. 4.* Et ſane vis omnis, & liberrimum imperium initio apud illos; pacem bellumve facere, fœdera ferire, coërcere, animadvertere, jus vitæ necíſque in cives habere: donec

pau-

paulatim imminuta eſt, & redacta ad eum modum, qui gravis libertati non eſſet. Imminuta autem præcipue duplice via: Provocationis, & interceſſionis. Provocatio ſtatim poſt Reges nata, ex lege Valeria. *Livius lib.* 2. quæ animadverſiones in cives ſuſtulit, & imperium Conſulare non obſcure diſſolvit. Non enim ultra vitæ & necis poteſtas penes Conſules: cum provocare ad Populum, velut majorem judicem, liceret. At interceſſio, quæ nata cum Tribunis, arbitrium pacis, belli, & graviorum rerum, Conſulibus eripuit: quoniam intercedere & impedire omnes Conſulares actiones poterant, velut Populi voce. Cujus ſane Populi vis ac dignitas magis magiſque crevit, (utique poſt Hortenſiam legem,) & imperium ſumpſit ſuper omnes Magiſtratus. Soluta igitur Conſulum poteſtas; non tamen fracta, quamdiu Reſpublica ſtetit. Multa enim eorum & ampla adhuc munia; quæ ſtrictim & per indicem recenſebo. I. Caput Reipublicæ Conſules habentur, omneſque magiſtratus eis ſubjecti & obnoxii, præter Tribunos. Itaque intercedere etiam omnibus actionibus poſſunt. II. Militiæ jus ſummum habent; civibus & ſociis imperant: Tribunos militum, Centuriones, Præfectos conſtituunt. *Cic.* 3. *De Legibus*, & *Polybius libr.* 6. III. Imperium in provincias habent: evocare ſubditos poſſunt, coërcere, punire. *Cicer. in Verr.* & *Polybius lib.* 6. IV. Jus convocandi populi habent, cum eo agendi, leges ferendi, iiſque nomen à ſe dandi. V. Literas omnes à Præſidibus provinciarum, à Populis ac Urbibus recipiunt: legatos audiunt: & quicquid per Senatum Populumque conficiendum eſt, manu horum & miniſterio conficitur. *Dio Caſſius lib.* 40. *Cæſar* 1. *Civil. Polybius lib.* 6. VI. Ut Senatus res omnes pace belloque tractabat, regebat; ſic ipſi quodammodo Senatum, quem convocabant, dimittebant: ſententias rogabant, numerabant, dividebant; &,

ad ſummam, in univerſa hac navi velut arbitri quidam & gubernatores erant. Atque hæc libera Republica fuêre: at oppreſſa ea, iterum immutata Conſulum poteſtas. Princeps enim ut omnium Magiſtratuum jura ad ſe traxit; ita præcipue Conſulum & Tribunorum. Ita ex omnibus, quæ dixi, pauca iis remanſêre. Nec alia fere Munia reperio ſub Principibus, quam iſta, ut Senatum rogarent, & conſulerent: ut jus dicerent: tutores darent: (*Spartianus in Vita Antonini*) manumitterent: *Caßiodorus libr. 6. epiſt. 1. & Claudianus in Eutrop. lib. 1.* vectigalia locarent: *Ovid. 4. de Pont. eleg. 5. & 9.* (quod olim Cenſorum múnus) ludos, & præſertim Circenſes, ederent: *Arrianus libr. 4.* annis nomen darent, *Lucanus lib. 1.* Quæ omnia (ut brevis ſim) teſtimoniis non dilato: quoniam in hiſtoriis, & legum libris ſparſa. Vide pleraque ex iis, ſi lubet, apud Caſſiodorum *l. 6. epiſt. 1.*

CAP. VIII.

De Inſignibus Conſulum.

AD *Inſignia* venio, ſive ad ornamenta quædam externa, quæ adjuncta Conſulibus, aliiſque Magiſtratibus, ad augendum ſplendorem. Eorum omnium originem ab Etruſcis eſſe, *Livius libr. 1.* & Symmachus *libr. 3. epiſt. 11.* voluerunt: Itemque Florus, *libr. 1. cap. 5.* qui diſtincte etiam recenſet. *Inde* (à Tuſcis) inquit, *faſces, trabeæ curules, annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta: inde, quod aurato curru quatuor equis triumphatur: togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & inſignia, quibus Imperii dignitas eminet.* Hæc in Conſulibus paulo diverſa fuiſſe reperio, veteri Republica & nova. Veteri Republica hæc in uſu: Faſces duodecim cum lictoribus, ſella curulis, prætexta toga, eaque domi ſumpta primo magiſtratus die ante Deos pena-

tes,

tes. *Livius libr.* 22. *in fine.* Scipio eburneus in manu ſive ſceptrum. De quo ſcipione, minus quidem vulgata res: magnis tamen auctoribus eſt mihi certa. Dionyſius *libr.* 3. Tarquinio Regi ſceptrum eburneum attribuit; idque manſiſſe ſucceſſoribus ejus tradit, & Conſulibus ipſis. Livius, Gallum quendam ſcipione eburneo percuſſum à M. Papyrio ſcribit, conſulare hoc ſceptrum intelligens; *lib.* 3. Valerius de priſcis Conſulibus *libr.* 4. *cap.* 4. *Nec eis fuit rubori, eburneo ſcipione depoſito, agreſtem ſtivam aratri repetere.* In Valeriani epiſtola apud Vopiſcum: in vita Aureliani: *Nam te Conſulem hodie deſigno, ſcripturus ad Senatum, ut tibi deputet ſcipionem, deputet etiam faſces. Hæc enim Imperator non ſolet dare; ſed à Senatu, quando fit Conſul, accipere.* Caſſiodorus *lib.* 6. in formula Conſulatus; *Validam manum victoriali ſcipione nobilitat.* In gloſſis priſcis; *Scipiones, virgæ Conſulum.* Et Ennodius in Panegyrico *Scipiones* pro ipſo Conſulatu poſuit; *Serranum ſcipionibus aratra pepererunt.* Nec Juvenalem aliter, quam de hoc ſcipione ceperim; *Sat.* 10.

Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno.

Præitque nobis, Aquilæ figuram fuiſſe in ſummo illo ſceptro: niſi tamen magis placet, ad ſcipionem triumphalem id referri, quem plane ea forma Iſidorus deſcribit *lib.* 17. *c.* 2. Et eundem in triumpho Appianus etiam agnoſcit. *libr. de bellis Punicis.*

Atque hæc fere inſignia olim. Poſterior ætas ſub Principibus quædam addidit, quædam immutavit: & id fere in ſuperbiam, ut ſolet, & ad pompam. Non contenti enim ſimplici prætexta, ejus loco togam pictam induxêre; quæ antea triumphantium propria tantum. Lamprid. in Alexandro; *Prætextam & togam pictam nunquam niſi Conſul accipit; & eam quidem, quam de Iovis templo ſumptam & alii quoque accipiebant, aut Prætores aut Conſules.* Ubi & notari ritum illum ſedulo velim, accipiendæ conſula-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſularis ejus togæ è Capitolino templo; quem eundem ingerit opportune in eadem iſta re Capitolinus in Gordiano ſeniore. *Palmatam tunicam*, inquit, *& togam pictam primus Romanorum privatus ſuam propriam habuit: cum antea Imperatores eam de Capitolio acciperent, vel de Palatio.* Hæc eſt illa *toga picta*, quam *palmatam* alio nomine dixêre: tribuuntque eam Conſulibus. Caſſiodorus *lib.* 6. *epiſt.* 1. *Pinge*, inquit, *vaſtos humeros vario colore palmatæ.* Et Ennodius *in Panegyrico.* Etſi de toga non exprimunt clare. Itaque ſuſpicari poſſis, ex ſuperioribus Capitolini verbis, de tunica tantum. Falſo tamen ex Martiale, qui togam in hac re nominat diſerte:

Palmatæque ducem, ſed cito, redde togæ.

Id eſt, Conſulatui. Et Auſonio, qui in Panegyrico Gratiani tria hæc, *pictam, palmatam, trabeam*, aperte confundit, & ſolere id ſuo ævo oſtendit. Nam & *trabeam* reperies, velut propriam Conſulum veſtem. Et cave pro *tunica* accipias, ut priſci, ſed pro hac ipſa *toga picta.* Cauſa, cur utrumque hoc nomen ei dederint: quod auro purpuraque intexta ea fuerit, ad formam trabium ſive palmarium ramorum.

De *trabea* autem Conſulari Symmachus *libr.* 9. *epiſt.* 102. *Literæ*, inquit, *quæ te annalem trabeam meruiſſe loquerentur.* Hoc eſt, Conſulatum. Et Claudianus *in Eutropio*:

Annus qui trabeas, hic dedit exilium.

Atque idem Poëta etiam alias ſæpe. Atque etiam Impp. *l.* 1. *C. De Coſſ.* Jam in *faſcibus* ipſis etiam aliquid immutarunt. *Laurum* enim iis perpetuam addidêre: quod olim ſolet tantum in Triumphis. Colligo ex Martiale *l.* 10. *epigr.* 10.

Cum tu laurigeris annum qui faſcibus intras.

& *lib.* 12. *epigr.* 3. oſtendit etiam laurum ædibus Conſulum ſolere addi. Sed & Caſſiodorus laurum Conſulibus diſerte tribuit, *lib.* 2. *Variar. epiſt.* 2.

Nec *laurus* ſolum; ſed & *ſecures* etiam relatas

iterum in faſces, quas Valerius ademerat, animadvertet non oſcitans lector ex eodem Caſſiodoro, *libr. 6. Hinc eſt*, inquit, *quod etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari.* Vide *Elect. cap.* 23. Ex Claudiano, aliquot locis, *lib.* 2. *in Eutrop. & 4. Conſulat. Honorii.* Nec ideo, quod imperium aut potentia iis creverat, (contra eſt,) ſed quod faſtus & ſuperbia externa: quæ ipſa etiam *calceos auratos* Conſulibus induit. Quod ſcriptum à ſolo quod ſciam Caſſiodoro; *ſatis* tamen clare. *Lares*, inquit, *proprios calceis auratis egredere.* libr. 6. *in Form. Conſ.* Quod genus calceorum in uſu Romæ fuiſſe, Epictetus me docuit in Enchiridio *cap.* 54.

CAP. IX.

Ritus aliquot Conſulares.

NOmen, vim, & inſignia Conſulum ſatis expreſſi; addam ritus aliquot priſcos, & non obvios; qui valde ad Scriptorum veterum lucem. Eos certo ordine vix dedero, ſed ut venient ſub ſtylum.

Primum noto, vario die *initium Conſulatus* olim fuiſſe. quod ex Livii locis multis clarum. Donec Anno DXCVIII inire & ipſi, & alii Magiſtratus, cœpêre Calendis Januariis. Hoc traditum in epitome Liviana 47, etſi mutile & corrupte. Primus autem hic dies Conſulibus valde honoratus. Domum enim eorum, & Populus, & Senatus conveniebat, eoſque ſalutabat, deducebat. De *ſalutatione* Claudianus de Conſule Eutropio: *lib.* 2.

——— *vulgata patebat*
Aula ſalutantum ſtudiis. ———

De comitatu ſenatus & populi. Ovidius 4. *de Pont. eleg.* 9.

Dumque latus ſancti cinget tibi turba ſenatus,
Conſulis ante pedes ire juberer eques.

Et Claudianus *lib.* 1.

Can-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Candida pollutos comitatur curia faſces.

Hæc *officia Conſulum* Spartianus vocat *in Hadriano. Romæ*, inquit, *Prætorum & Conſulum officia frequentavit.* Et Suetonius *in Iulio, cap. 15. Relicto*, inquit, *novorum Conſulum officio.* Symmachus id appellat, *auſpiciis intereſſe*, lib. 1. epiſt. 51. *Fortunati*, inquit, *ſellam tuam læto agmine proſequantur & auſpiciis tuis quivis fati integer amicus interſit.* Et libr. 3. epiſt. 21. *Apud egregium virum Conſulem fave abſentiæ meæ: cujus honore gloriari noſtrum eſt; auſpiciis intereſſe, felicium.* Et appellat ideo, quod primo illo die munia omnia Conſulatus ſui delibabat: velut auſpicii cauſa. Ideo & *Auſpicialis* hic *dies* appellatus: de quo ſcripſi ad lib. 4. Annal. Taciti. Initium autem faciebant à Religione, & deducebantur ſolenni iſto officio in Capitolium primo, ut vota ſcilicet conciperent, & ſingulos boves Iovi illic immolarent. Ovidius, de Græcino Conſule, *lib. 4. De Pont. eleg. 9.*

At cum Tarpeias eſſes deductus in arces,
Dum caderet juſſu victima ſacra tuo.

Lampridius de Heliogabalo: *Deinde in Capitolium ad vota concipienda, & perficienda ſolennia, ire noluit: omnia per Præfectum urbanum, quaſi Conſules illic non eſſent, facta ſunt.* Et Livius clare *libr. 41. Conſulibus*, inquit, *quo die Magiſtratum iniêre, immolantibus ſingulis Iovi bobus, ut ſolet*, &c. Spectatque ad hoc Conſulare ſacrum, quod Suetonius in Auguſto ſcribit *cap. 25.* Et Plinius *libr. 2. cap. 37.* Adde & Ovidium iterum *lib. 4. de Pont. eleg. 4.* A Capitolio autem in Senatum deducebantur, gratiaſque illic Principi habebant, juſſi (ut inquit Plinius) Senatuſconſulto. atque eodem ipſo die *munera conſularia* amicis mittebant: quorum mentio apud Symmachum epiſt. 61. libr. 3. *Grata mihi*, inquit, *fuêre ampliſſimi Conſulatus tui munera.* Vocatque hæc *ſportulam conſularem* idem ſcriptor, *lib. 9. epiſt. ultim.* Sed & in populum pecuniam ſpargebant: cujus effuſionis

Caſſio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Caſſiodorus meminit *lib. 2. ep. 2. & lib. 6. ep. 1.* Eique ſparſioni centena auri pondo attributa fuiſſe, docet *lex 2. C. De Conſulibus.* Ubi tamen utilitas hæc ſpargendi ab Imp. tollitur, & ſumma ea ad aquæ ductus reparandos transfertur. Primis etiam his diebus in leges jurabant; ſicut & reliqui Magiſtratus omnes: nec fas cuiquam magiſtratum ultra quinque dies gerere; niſi qui publice id juramentum præſtitiſſet. Livius *lib. 31. Q. Valerius Flaccus*, inquit, *quia Flamen Dialis* (id eſt, Jovialis) *erat, jurare in leges non poterat. Magiſtratum autem plus dies quinque, niſi qui in leges juraſſet, non licebat gerere.* Etſi Plinius *in Panegyr.* id juramentum bis præſtari ſolitum, videatur innuere: ſemel, cum deſignati Conſules eſſent; idque in manum Conſulis renunciantis: iterum in roſtris, toto populo audiente. Et formula etiam ipſa expreſſa ab eo in parte. Quem totum locum in medio Panegyrico ejus omnino vide. Atque ſimile juramentum iterum præſtabant, Conſulatu jam geſto; jurabant, inquam, nihil in eo ſcienter ſe feciſſe contra leges. Plinius; *Itaque & abiturus Conſulatu, Iuraſti*, inquit, *te nihil contra leges feciſſe.* Dio Caſſius, *lib. 53. Auguſtus*, inquit, *defunctus conſulatu, juramentum patrio more præſtitit.* Idem de Claudio, *lib. 60. Conſulatu abiens*, inquit, *item, ut alii, juramentum præſtitit; ſolitus id in omnibus conſularibus ſuis facere.* Atque de hoc ultimo juramento Cicero capiendus, *lib. 5. epiſt. 2. & orat. in L. Piſonem.* Et Plutarchus *in Cicer.* Dio Caſſius *lib. 37.*

Atque hæc facere primis diebus in uſu: quibus addo *Ritum* ad vim & poteſtatem Conſulum ſpectantem, quæ interdum poſcente ſalute publica ita aucta eſt, ut par abſolutæ & regiæ potentiæ eſſet. Modus augendi per S.C. quo Reſpublica Conſulibus permitti dicebatur, commendari, defendenda dari. Quod tamen interponi non temere ſolet, niſi

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

in atroci negotio, ut Salluſtius ait, *in Catil.* & in ultima neceſſitate, ut Livius, *lib.* 3. in ipſo urbis incendio, & deſperatione omnium ſalutis, ut Cæſar 1. *de bello civili.* Formula Senatuſconſulti brevis & ſolennis hæc:

VIDERENT CONSVLES, NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI ACCIPERET.

Quo uno verſiculo ſatis armatos eos ſemper fuiſſe, etiam nullis armis datis, Cicero *pro Milone* ſcripſit. Vis enim eorum verborum hæc: ut imperium ſummum merumque Conſulibus eſſet, exercitum parare poſſent, bellum gerere, coërcere omnibus modis ſocios atque cives: & uno verbo, reſtituebatur eis hoc decreto jus regium vetus, per provocationem, aliaſque leges ademtum. Antiquum autem valde hunc morem eſſe, & cum prima Republica natum, docet Livius; qui ejus, ut jam recepti, meminit *lib.* 3. ſoletque interponi in domeſtico plerumque motu; ut Tribuniciis ſeditionibus, pernicioſis legibus, conjuratione occulta; aut etiam externo diſcrimine, ſed extremo. Vide, præter dictos, Vegetium *lib.* 3. *cap.* 1. & Dionem *lib.* 37.

Ritum huic adjungo triplicem. Unum, qui ad *inſignia* Conſulum ſpectat, & ad *faſces.* Alterum de *ſecuribus* ablatis: de quo ſatis dixi in Electis, *cap.* 26. Alterum, *de diviſione faſcium.* Qui ſic habet. Conſulibus duobus creatis, cum initio faſces XXIV præferrentur, id eſt, ſingulis XII, in voce & invidia populi res fuit: tanquam regno non depulſo, ſed duplicato: ea cauſa Valerius inſtituit, ut XII tantum faſces conſpicerentur, iique alternis menſibus apud alterum Conſulem eſſent: ita, inquam, ut priore menſe prior Conſul eos haberet: ſecundo alter, atque ita in orbem. Dionyſius *lib.* 5. Dio Caſſius *libr.* 5. Sumere autem eos prior ſolebat, qui major natu eſſet: idque obtinuiſſe videtur uſque ad

Legem

Legem *Iuliam*, quæ honorem hunc detulit numero
liberorum. De utroque vide Valerium *libr*.4.*cap*.1.
& Agellium *lib*. 2. *cap*. 15. Interea tamen Conſulis,
qui ſine faſcibus, ne nullo inſigni noſceretur, *Ac-
cenſum* habebat, qui eum præcederet, & Lictores,
Dionyſius libr. 5. *initio*, qui ſequerentur cum virgis
& bacillis. Suetonius in Iulio, *cap*. 20. Livius ubi
de Decemviris, *lib*. 3.

Denique poſtremo obſervo *Ritum*, qui ad tempus gerendi Conſulatus pertinet: quod olim annuum fuiſſe ſcimus: mutatum tamen ſtatim cum Republica, & à Iulio Cæſare plures uno anno Conſules facti. [An. V. C. DCC VIII.] Deſignabantur enim Conſules in tres, duos, imo in unum menſem, & alii atque alii ſubſtituebantur. Mos notus, & obvia exempla. à quo tamen manaſſe moneo, ut duo genera Conſulum nominarentur; *Ordinarii*, & *Suffecti*. *Ordinarii*, qui more priſco, principio anni & Kal. Ian. inirent. *Suffecti* autem omnes, qui deinceps ſubſtituti. Illi honeſtiores cenſebantur: quod nomen eorum magis celebre & æternum; dum ab iis tempora & anni numerarentur. Seneca. *Conſulem me fecit, ſed non ordinarium*. Suetonius in Domitiano, *cap*. 2. *In ſex conſulatibus unum ordinarium tantum geſsit*. Symmachus *lib*. 9. *epiſt*. 120. *Delatus eſt à clementiſsimis Principibus ordinarius conſulatus*. Lampridius *in Alexandro: Conſulatum tertium iniit tantum ordinarium*: Hæc diviſio & hic mos ad Conſtantinum Imperatorem manſit; qui conſulatum verum annuum fecit, & pro ſuffectis novum genus reperit, quos *Conſulares* dixit, ſive etiam *Conſules honorarios*. Quorum origo à conſularibus ornamentis, quæ inſtituerat jam olim Julius Cæſar, apud Suetonium *cap*. 76. Extat *conſularitatis* formula [ita honorem hunc appellabant; non conſulatum] in Caſſiodoro *lib*.6. *epiſt*. 21. quem omnino ſuadeo legas: itemque de iſtis capienda *lex* 4. *C. De Coſſ. & Novell*. 62.

CAP. X.

De Prætoribus. Nomen eorum. Inſtitutio. Numerus. Inſignia.

IUxta Conſules *Prætores* merito ſequuntur : qui dignitate proximi, & *collegæ conſulis* appellantur; quoniam iiſdem auſpiciis creabantur. *Liv. libr.* 7. *& Agell. lib.* 13. *cap.* 14. Nomen iis, ſive quod *praeirent*; *Varro l.* 3. *de L.L.* ſive quod *præeſſent*, mere Latinum, & ſane vetus. Populi enim plerique è Latio. Imperatores ſuos & duces *Prætores* appellabant; uti exempla in Livio crebra. Sed & Etruſci Prætores habuiſſe videntur inter ordinarios & legitimos Magiſtratus. Spartianus me docuit *in Hadriano. In Etruria*, inquit, *Præturam Imperator egit, per Latina oppida Dictator, & Ædilis & Duûmvir fuit.* Et vetus in Italia inſcriptio :

PRAETOR HETRVRIAE
XV POPVLORVM.

Ita ut late omnino patuerit id nomen : *nec ſolum*, ut Aſconius 3. *in Verrem* ait, *veteres omnem Magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellarunt: ſed quemcunque in re profana, ſive etiam ſacra, præfectum.* Sic in monumentis lego : PRAETOREM TIBVRTINVM, PRAETOREM SACRORVM, PRAETOREM SACRIS VOLCANI, PRAETOREM IVVENTVTIS. Nec ſcio, an lata illa ſignificatione Suetonius ſumpſerit, cum librum *De Prætoribus* inſcripſit. Sed commune tamen antea nomen, & Conſulibus ipſis uſurpatum, proprium eſſe cœpit huic Magiſtratui : qui inſtitutus anno U.C. CCCLXXXVIII. Cauſa inſtituendi duplex; Utilitas, & Æmulatio. Utilitas : quia cum Conſules ſæpe bellis avocarentur, nec eſſet in Urbe qui jus diceret; ex uſu fuit Magiſtratum creari, qui proprie huic muneri vacaret. Æmulatio : quoniam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

iam, ut Livius indicat *lib. 7. initio*, patricii novum unc honorem avide quæſivêre, in locum erepti onſulatus. Creatus autem initio unus: poſtea circa annum Urb. D I) alter adjectus, qui jus item iceret, ſed diverſis muneribus: ille inter cives: hic nter cives & peregrinos. Itaque cognominibus eam diſtincti fuêre: alter *Vrbanus*, alter *Peregrinus* ppellatus. Ille tamen honeſtior digniorque; adeo t veluti proprio cognomento *Honoratus* appellaretur ab Ovidio *lib. 1. Faſtor.*

Verbaque honoratus libera Prætor habet.

Et *jus*, quod ab eo edictiſque ejus deſcendit, *honorarium. l. 2. ff. De orig. jur. & l. 7. De juſt. & jure.* At oſtea etiam duo alii additi, paulo diverſo fine: uod, ut priores Conſules adjuverunt in jure dicendo; ſic iſti, in provinciis regendis. Id factum anno V. C. IↃXX, Sardinia & Sicilia in provinciarum formam redactis: & duo etiam adjecti, Hiſpanis devictis, an. V. C. IↃ LVII. Ita in univerſum tunc rætores ſex: ex quibus duo ſoli in Urbe manebant; eliqui quatuor, ſtatim ac renunciati erant, in proincias ibant, quas ſors aſſignarat. Id manſit, donec uæſtiones perpetuæ conſtitutæ ſunt, anno Urb. Cond. DCV, & Senatui tunc viſum, ut Prætores mnes ipſo anno magiſtratus ſui in Urbe hærerent, c parte aliqua jus tangerent, ſive publicum, ſive rivatum. Et paulo poſt *Cic. pro Milon.* Sulla Dictaor, ut quæſtionum numerum auxit; ſic & Prætoum: factique octo. Errat enim Pomponius *lib. 2. ff. De orig. jur.* qui aſſeverat de decem. Primus C. Cæſar denos creavit, & poſtea XVI, ut Dio tradit *lib. 42. & 43.* Et majore licentia Triumviri LXIV. uod idem ſcriptor aſſeruit *libr. 48.* Auguſtus tamen temperavit, & duodenario numero incluſit. Sed fruſtra. quia iterum XVI facti, quibus Claudius II etiam adjecit, qui proprie jus dicerent de fideicommiſſis. *l. 2. ff. de origine Iuris. Vlp. in inſtitut.*

tut. tit. 22. Ex his Titus unum detraxit: ſed Nerva reſtituit, cum munere, ut jus diceret inter privatos & fiſcum. *Tutelarem* etiam *Prætorem* à M. Antonio Philoſopho inſtitutum, Capitolinus in Vita ejus prodidit, & meminêre Leges *lib.* 3. *&* 4. *in Cod. Theod.* Ita in univerſum XVIII Prætores facti: donec paulatim minuente Imperio, minuti & ipſi, & tres tantum creati, lege Valentiniani & Marciani A A. (*l.* 2. *C. De offic. Præt.*) Atque hæc de numero & augmento breviter.

Inſignia addam: quæ non obſcura. *Prætextæ* enim *togæ* illis jus: Item *Sellæ curulis: Lictores* cum faſcibus ſex (*Val. l.* 1. *c.* 1.) habuêre: unde Polybius & Græci ἑξαπέλεκυν *Prætorem* plerumque vertunt. Nec lex vetus apud Cenſorinum me turbat, quæ Prætori Urbano duos tantum lictores tribuit. Quod capiendum hac mente, ut minimum duo ſemper in tribunali ejus adſint & appareant; non plures.

CAP. XI.

De Officiis Prætorum.

AT munera Prætorum præcipue tria: *Ludi, Sacra, Iuriſdictio. Ludos* enim varios dabant ad populi gratiam, uti exempla occurrunt paſſim. *Tacit. Annal. lib.* 8. *Plutarch. in Bruto. App. lib.* 1. *bell. civil. Sacrum* etiam plerumque curabant *Bonæ Deæ:* quod domi eorum ab uxore fiebat. Plutarchus *in Cæſare* docet. *ad Atticum lib.* 1. *epiſt.* X. Martialis etiam ſuo ævo in uſu oſtendit, *epigram.* XLI. *lib.* X. ubi *populare* id *ſacrum* appellari monet: quia pro populo fiebat: unde *Damium* dictum notat Feſtus, etſi interpretatione addita non bona. In has autem duas res magni ſumptus facti. Martialis integro illo epigrammate oſtendit: Capitolinus *in Maximo*, aliique. Unde, velut proverbii loco, ab Auguſtino uſurpata cenſeo *prætoriana pretia*, pro magnis. *Ita addictus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

addictus erat ſtudiis, inquit, *ut pretiis prætorianis ſibi conficiendos codices curaverit*: lib. VI. Confeſſion. cap. x. Hæc duo munera, ſive onera potius, ſola fere manſêre Prætoribus, labente Imperio. ut non fruſtra à Boëtio ſcriptum ſit lib. III. de Conſolat. *Prætura magna olim poteſtas, nunc inane nomen, & ſenatorii cenſus gravis ſarcina.* At tertium maximumque munus, *Iuriſdictio*: quam dupliciter conſidero, *in privatis, & publicis judiciis. Privata judicia*, id eſt, res Civiles, tractabant duo ſoli è Prætoribus, Urbanus & Peregrinus; *Publica*, ſive res Criminales, reliqui omnes. Ita tamen, ut ſingulis certæ eſſent quæſtiones, una, pluresve. De quibus dilucide & ſubtiliter dicere, non noſtrum. Latus enim campus, & quem merito decurrant ſoli Iuriſconſulti; è quibus ante omnes legi ſuadeo Barnabam Briſſonium *lib.* V. *Formularum*.

CAP. XII.

De Aedilibus. Eorum nomen, Inſtitutio, & Genera.

TErtio loco *Aediles* cenſeo. Quibus nomen (ut plerique omnes volunt) ab *ædium* cura, ſive, quod ædes ſacras privataſque curarent, ut Varro ait *lib.* 4. *de L. L. & Zonaras lib.* 2. *& Dionyſ. l.* 6. ſive quod ædibus præeſſent, in quibus omnia ſcita ſua plebes deferebat, ut Pomponius *l.* 5. *ff. De orig. Iuris.* Feſtus magis nove & remote, ab adeundo derivat, quod facilis ad omnes plebi aditus eſſet. Sed revera utrumque etymon, ſi attentius inſpicis, labat. Et verius fortaſſis tunc Romæ nomen id primum natum; ſed, ut pleraque, è Latio traductum. nec ex re impoſitum, ſed ab exemplo. Jam olim enim Ædilium magiſtratus in Latinis oppidis, *l. ff. Locati*, qui *Aediles quinquennales* cognominati in hiſtoriis & lapidibus paſſim. Spartianus clare *in*

Hadriano: Per Latina oppida Dictator, Aedilis, & Duûmvir fuit. Iſque primus & ſummus, niſi fallor, municipalis magiſtratus. *Iuvenalis:*

Sufficiunt tunicæ ſummis Aedilibus albæ.

Atque eos illic ab ædibus primo dictos nihil abnuam: quia velut minuti Cenſores quidam erant & ædium ſacrarum privatarumque curam gerebant. Inſtituti autem Romæ una cum ipſis Tribunis plebis, anno Urb. conditæ CC LXXI. Plebs enim Tribunos ſuos nacta, hoc amplius à Patribus petiit, (inquit Dionyſius *l.* VI.) ut quos è plebe creare ſibi liceret, qui Tribunis velut adminiſtri & adjutores eſſent, quique eas cauſas cognoſcerent, quas illi commiſiſſent. Itaque hi primi *Aediles plebis* appellati. Additi poſtea anno Urbis CCC LXXXVIII, duo è Patribus, qui ludorum cauſa præcipue creati, (Livium vide *in fine lib.* 6. *& initio lib.* 2.) & cum diſcrimine *Aediles Curules* dicti; quoniam ea ſella honoris cauſa utebantur. Priores enim illi tantum in ſubſelliis ſedebant; ut & Tribuni, & Quæſtores. *Aſcon. Pædianus in Divinat. Cic.* Itaque hi digniores, & *μείζονα ἀγορανομίαν* Plutarchus appellavit hanc Curulem, *in Mario, initio. Curulis* autem *ſella* à curru dicta, ut vulgi opinio eſt: *Agell. lib.* 3. *c.* 18. quam Iſidorus appoſite firmat: *Conſules olim* (inquiens) *& Prætores, ob longinquitatem viæ curru in forum provectos: ideoque & ſellas, quæ poſt eos vehebantur, in quibus ſedentes jura redderent, Curules dictas.* Cui tamen derivationi ſcriptura & dimenſio repugnant: veriuſque à Curibus (oppidum olim Sabinorum erat) dicta. Forma ejus in nummis crebro expreſſa: nec diſſimilis ſellis iis, quas Hiſpanicas vocamus, & quarum in aulis uſus. Deſcribit Plutarchus (*in Mario,*) & incurvis pedibus eas fuiſſe oſtendit. Itaque in Gloſſis priſcis *ſella curulis* explicatur *ἀγκυλόπους θρόνος βασιλικός.* Altas facit Silius *lib.* 8.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Hæc altas eboris decoravit honore curules.

Itaque Lucanus *lib. 5.*

Lentulus è celſa ſublimis ſede profatur.

Non quod ſellæ ipſæ altiſſimæ; ſed quod adjuncti plures gradus. Caſſiodorus *l. 6. epiſt. Sellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eniſus aſcendit.* Ebore autem eæ tectæ: ideoque Horatius *lib. 1. epiſt.* circumſcripſit:

—— dabit, eripietque curule
Cui volet importunus ebur. ——

Et Athenæus *lib. 5. c. 4.* de Antiocho rege, *ſediſſe eum*, ait, *eburnea ſede, ritu Romanorum*: ſignificans curulem. Nec aliter Græci vertunt, quam ἐλεφαντινον θρόνον, aut δίφρον. Quo exemplo etiam Vopiſcus in Aureliano *Sellam eboratam* dixit. Cælatum & ſculptum id fuiſſe, Ovidius oſtendit *lib. 4. de Pont. eleg. 9.*

Signa quoque in ſella noſſem formata curuli,
Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.

Nec plures Ædiles, ad tempora C. Cæſaris: qui duos præterea adjecit, an. V. C. DCCX, quos è Patribus creari tantum voluit; & quia frumentariæ curæ præfecti, à Cerere *Cereales* dixit. Dio *lib. 43. ſub finem*, & Pomponius *lib. 2. ff. De origine Iuris.* Ita ſex in univerſum Ædiles, triplici tamen diſcrimine: quos ad Conſtantini uſque Magni tempora in Republica perſeveraſſe crediderim, & ab eo (ut pleroſque Magiſtratus) ſublatos.

CAP. XIII.

De officiis Aedilium.

At munera Ædilium, quæ fuerint, pleraque omnia lege ſua Cicero *lib. 3. De leg.* breviter expedit: *Suntoque Ædiles*, inquit, *curatores urbis, ludorumque ſolennium.* Ait, *Curatores urbis:* ſicut alibi, *5 Verr.* dicere non veretur, *totam urbem iis tuen-*

dam commiſſam: non male, quod ea fere omnia curabant, quæ ad ornatum aut ordinem urbis. Primo enim opera publica inſpiciebant ac tuebantur; & templa Deorum. *Cicero 5 Verr. Varro* 4. *de L. L.* Secundo, incendiorum eis cura, & ne quod ab igne damnum. Quod munus tamen Auguſtus impoſuiſſe iis primus videtur, *ex Dione lib.* 54. Tertio, funerum taliumque minutorum rituum inſtitutio penes eos, & conſervatio. *Ovidius* VI *Faſtorum*:

Adde quod Aedilis, pompa qui funeris irent,
Artifices tantum juſſerat eſſe decem.

Sed & matrimoniorum, quodque adnexum iis, ſcortationum, & meretricum coërcitio quædam & regimen: ut ſatis docui in Commentar. 11. ad Taciti Annales. Denique balnea, aquæ ductus, cloacas, plateas: & loca omnia Urbis curabant, ut pura ea & munda eſſent. De balneis Seneca, (*ep.* 13.) *Dii boni*, inquit, *quam juvabat illa balnea intrare, obſcura & regali tectorio inducta, quæ ſcires Catonem tibi Aedilem, aut Fabium Maximum, aut ex Corneliis aliquem manu ſua temperaſſe!* Et alibi eleganter: *Invenies balnea, & popinas, & loca Aedilem metuentia.* Et de munditate Plautus *Sticho*, cui cum ſervus imperaſſet:

Cape illas ſcopas, tu hoc converre, &c.

Paraſitus ſubjicit:

Sine ſuffragio populi Aedilitatem hic quidem gerit.

Et plura ad hanc rem diſtincte, & apte *l. unica, ff. De via publica*, ubi *Aediles* Papinianus ἀστυνόμους ſemper vertit: quod non aliud quam curatores urbis.

Sed addit ſecundo loco Cicero *Annonæ Curatores.* Veriſſime: quia non rerum ſolum venalium ad eos cura & æſtimatio ſpectabat, ſed etiam pecudum hominumque. Apuleius *lib.* 1. *Aedilem gerimus*, inquit, *& annonam curamus.* Plautus Rudente:

Ita ſolet Neptunus: quamvis faſtidioſus Aedilis eſt,
Si quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.

Per-

Perſius Satyra I.

Fregerit heminas Areti Aedilis iniquas.

Immo *Ius* etiam his de rebus *dicebant*, ex Dione LIII, initio. *Mulctas imponebant*, ex Papiniani L. unica, De vi publica. *Edicta concipiebant*, ex Plauto, Captivis.

Euge, edictiones ædilitias hic quidem habes.

Omniaque, uno verbo, regebant & dirigebant, quæ ad venalium forum. Unde Græci plerumque ἀγορανόμους eos recte verterunt. Agellium vide *lib.* 4. *c.* 2. & Juriſconſultos, *titulo toto de Ædilitio edicto.*

Denique pro tertio munere Cicero addit, *curationem ludorum ſolennium*. Et caute, *ſolennium*: quia ſtatos ludos tantum curaſſe videntur, & publice receptos; ut Florales, Circenſes, Megalenſes, Romanos, &c. non autem privatos, funebres, aut votivos. Exempla hujus curæ & muneris ubique prompta, & paſſim legas; Ædiles ſuo ſumptu ediſſe ludos, præfuiſſe, ordinaſſe, præmia ſive pœnas actoribus diſtribuiſſe; denique, ſcripta etiam examinaſſe, & fabulas, quæ agendæ. Donatum in vita Terentii vide. Nec ſcio, an ab hac ſcenica inſpectione manavit, ut jus quoddam judiciumque iis fuerit etiam in alios libros. Apparet ex Senatus decreto apud Tacitum IV Annalium, quo jubentur Ædiles cremare Cremutii Cordi ſcripta.

CAP. XIV.

De Tribunorum Nomine, Origine, & ex quo ordine creati.

QUartus in ordine Magiſtratus *Tribunorum* eſt; quorum nomen vetus, & origini Urbis pene æquale. Nam *Tribuni Celerum*, id eſt, equitum, ſtatim nati in regno Romuli. *l.* 2. *ff. De orig. Iur. Varro lib.* 4. *de L. L.* dictaque & ducta vox, ſive à ternario numero, quia tres tantum tunc populi partes, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ex ſingulis crearentur, ad exercitum mittendi : ſive à tribubus, quod earum ſuffragiis crearentur, vel quod iis præeſſent : quo ſane exemplo à Curibus *Curiones* dicti. Utcunque de etymo ſit, late fuſum nomen : & vis ea fere ſubeſt, ut Curatorem fere ſignificet, aut Præfectum. Itaque cum additione uſurparunt : *Tribunus Celerum*, *Militum*, *Aerarii*, *Plebis*. Et poſteriore ævo ſub Principibus *Tribunus Voluptatum*, *Matrimoniorum*, *Chartariorum* : quæ genera in Caſſiodoro lego *lib.* 7. *Variar. epiſt.* 10. & 47. *lib.* 12. *epiſt.* 24. & *Tribunus Fori*, in lapidibus; *Tribunus Scholarum*, in Codice Juſtinianeo. At diverſi hi noſtri & digniores aliis : quorum origo à ſeditione. Cum enim plebs in nova libertate varie premi à Patribus videretur, anno Urbis CC LX ſeceſſit in montem Sacrum : nec reduci in urbem potuit; niſi ut proprium hunc Magiſtratum haberet juris ſui vindicem & cuſtodem. Creati autem initio duo : mox tres adjecti : denique A. Urb. CC XCVII iterum quinque additi, decemque in univerſum facti : qui numerus deinceps in Republica manſit. & quoniam primi Tribuni Magiſtratum occepêre IV Idus Decembris, hoc quoque obtinuit, ut Tribuni non Calendis Januariis inirent, ſicut Magiſtratus cæteri, ſed illo ipſo die. Dionyſius clare *lib.* 7. *extremo.* Et ab ea mente Appianus *lib.* 1. *Civil.* Adde Plutarchum *problemate* 81. Comitia Tribunorum refert in æſtatem. Quia autem per plebem creati, hoc quoque manſit, ut tantum è plebe : niſi quod ſemel Patricios duos cooptatos reperio apud Livium *l.* 3. Immo plerumque ex infima plebe : donec lata lex, ut crearentur tantum è Senatu, id eſt, ut nemo Tribunus eſſe poſſet, niſi qui antea Senator : Senator tamen plebeius. Id quando inſtitutum, diſerte haud ſcio : immo vix ipſi veteres; inter quos & Appianus ambigit *l.* 1 *bellorum civilium*, rectène id referatur ad Sullam. *Nec conſtat*, inquit, *an Tribunatum,*

uti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

uti nunc eſt, à plebe ad Senatum tranſtulerit. Atteius tamen Capito *apud Agellium lib.* 14. *cap. ult.* ut ego quidem interpretor ad Atinium plebiſcitum refert. Nam ait; *Tribunis Senatum habendi jus erat. quanquam Senatores non eſſent, ante Atinium plebiſcitum.* quaſi dicat, Atinio plebiſcito lectos è Senatu. Quanquam nec de tempore ejus plebiſciti conſtat: niſi quod P. Atinium quendam Tribunum reperio, C. Julio Cæſare, & Marco Bibulo, Conſulibus. Certe quidem libera adhuc Republica id in uſu fuiſſe, docet aperte Suetonius in Auguſto cap. 10. *In locum,* inquit, *Tribuni plebis demortui candidatum ſe oſtendit; quanquam Patricius, necdum Senator.* Itaque non jus petendi Tribunatus, niſi Senatorum. Plinium *lib.* 2. *epiſt.* 9. ita exaudio: *Ego*, inquit, *Sexto latum clavum à Cæſare noſtro, ego Quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus Tribunatus petendi.* Et Suetonius idem, ut novum, notat in Auguſto, *cap.* 40. quod comitiis tribunitiis, ſi deeſſent candidati Senatores, ex Equitibus crearit.

CAP. XV.

De officio & poteſtate Tribunorum.

HÆc origo Tribunorum, hæc creatio. eaque ratione Romæ Conſulibus oppoſiti, qua Lacedæmone Regibus Ephori. *Valer. lib.* 4. *c.* 5. *Cicer. lib.* 3. *de Legib. Plutarchus in Coriolano.* Itaque munus eorum initio unum & ſimplex, *auxilii latio.* Creati enim contra vim potentiamque Magiſtratuum; ſcutum duntaxat impediendi & defendendi habebant, non agendi aut lædendi telum; oppreſſos juvabant, eripiebant; iniqua decreta aut juſſa, ſive Senatus, ſive Magiſtratuum reſcindebant: eoque fine (ut Plutarchus notat *Proble.* 81.) januæ eorum nocte dieque patebant: ut paratos ſe oſtenderent, ad deſideria & querelas miſerorum excipiendas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Sed nec ullam horam abeſſe ab urbe legitime poterant; ut Dio ait, *lib.* 37. ſive nullum diem; ut A-gellius *l.* 3. *c.* 2. vel, ut magis arcte Appianus, *l.* 2. *Civil.* mœnia egredi iis non licebat; hac eadem ſcilicet cauſa. Ad auxilium autem ferendum parata interceſſio; quæ peragi ſolita uno & ſolenni verbo, VETO. Livius *lib.* 6. *Faxo*, inquit, *ne juvet vox iſta*, VETO; *qua nunc concinente, collegas noſtros tam læti auditis.* Cujus interceſſionis tanta vis; ut privati Magiſtratuſque omnes parerent: qui non feciſſet, vel per viatorem Tribunitium in carcerem abriperetur, vel die dicta apud populum accuſaretur, ut violator ſacroſanctæ poteſtatis. Tales enim ipſi. Eaque de re Leges veteres apud Dionyſium *lib.* 6. *in fine*; *& lib.* 7. *circa medium*; & Livium. Quin Cicero *pro Sextio* hoc amplius notat: eam eſſe ſanctitatem Tribunatus, ut non modo contra vim & ferrum, ſed etiam contra verba & interfationem, legibus ſacratis ſint armati. Ea autem interceſſio valida etiam inter Tribunos ipſos; adeo ut, uno ex collegio vetante, irritæ ſint reliquorum omnium actiones. *Plutarch. in Catone Min.* Atque hoc eſt, quod *extremum jus Tribunorum* Cæſar appellat, 1 *Commentario De bellis civilibus*: & quod etiam à L. Sulla iis relictum fatetur. Itaque agere, imperare, decernere, remotum à primis Tribunis: apud Tacit. 1 *Annal.* Tiberius convocat Senatum jure Tribunitio: donec paulatim fiducia ſancti juris progreſſi ulterius ſunt, & limites protulerunt ſui magiſtratus. Qui olim in ſenatum non veniebant; ſed ante valvas curiæ poſitis ſubſelliis ſedebant; Valerius auctor *lib.* 2. *cap.* 2. ii mox Senatum convocare auſi. quod cœpiſſe primum anno Urbis CCXCVII, Dionyſius curioſe notat *lib.* 10. Immo dimittere etiam ab alio convocatum: quod Appianus *lib.* 2. *Civil.* monet de Curione. *Senatum*, inquit, *re infecta dimiſit. Poteſt enim hoc Tribunus plebis facere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

facere. Denique concionem advocare, tabernas claudi jubere, leges & rogationes ferre, judicia quædam exercere; in immenſum ſcilicet aucta poteſtate, poſtquam lege Hortenſia plebis ſcita omnem populum tenuêre. *Varro lib. 5. de L. L. Livius 9. Cic. 1. Agrar.* Itaque qui frenum aliis injecerunt, freno ipſi eguêre, & cum per hanc immoderatam licentiam materies crebra turbarum & ſeditionum eſſet; Sulla Dictator poteſtatem Tribunitiam valde circumcîdit, immo pene excîdit. Vetuit enim, ne leges ferrent, ne concionarentur, ne provocaretur ad eos; ſolumque & nudum jus intercedendi reliquit. Hoc amplius, ut abſterreret homines ab eo magiſtratu capeſſendo, ſanxit, ut ne cui Tribuno aditus pateret ad alium magiſtratum. Quam tamen poſtremam legem eo mortuo, Aurelius Cotta Conſul, *Aſcon. pro Cotta*, ſtatim abrogavit; ſicut reliqua omnia Pompeius Magnus in primo conſulatu. Itaque Tribunis iterum permiſſum jus vetus ad Impp. uſque; qui, Tribunitia poteſtate ſibi ſumpta, inſignia penes eos reliquerunt, & pene inane nomen. Quod tamen in Imperio Romano ad Conſtantini uſque tempora manſit.

CAP. XVI.

De Quæſtoribus. Vnde dicti. Quando & quammulti facti. Denique Ius eorum, ac Munus.

Q*Væſtores* ordine primi, dignitate ultimi inter Magiſtratus. Iis non ambigue à *quærendo* nomen; quod pecunias publicas conquirebant & reponebant, *Varro 4. de L. L.* ideo & ταμίαι Græce dicti. Origo eorum vetuſtiſſima inter Magiſtratus; ut Pomponius *l. 2. De orig. Iur.* & Tacitus volunt *lib. 2. Annal.* quippe qui inſtituti ſub ipſis Regibus.

Sed an hoc eodem munere, an potius *de crimine quærendi* cauſa, ambigo. Verius cenſeo, Quæſtores iſtos pecuniarios libera Republica creatos; cum, aucto videlicet populi ærario, opus fuit, qui ei præeſſent. Id accidit an. Urbis CCLXIX. ſi Dionyſio *l.* 8. & Livio *l.* 3. fides: à quibus tamen paulo diverſus Plutarchus *in Publicola*, qui refert ad annos primos partæ libertatis. Tacitus ſane Conſulibus primis etiam Quæſtores attribuit: ſed ita, ut ipſi eos eligerent. *donec*, inquit, *eum quoque honorem populus mandaret: quod factum anno* XXIII *poſt Reges ejectos*, (ita enim in eo ſcribendum; non XIII.) Fuêre autem initio duo tantum Quæſtores, qui urbanam pecuniam omnem tractarent, & ærario præeſſent, quod in æde Saturni: iique *Urbani* dicti. Poſtea, cum aliis etiam opus videretur, qui peregre pecuniam militarem adminiſtrarent, prædam venderent: duo iterum creati, qui Conſulibus ad miniſteria belli præſto eſſent: ut Livius ait *l.* 4. Id accidit anno Urb. CC XXXII. Atque is numerus diu manſit; donec ſtipendiaria tota Italia duplicatus is eſt, factique octo, ad tractanda etiam provinciarum vectigalia, in quas cum Proconſulibus aut Proprætoribus ſorte mittebantur. Quod eveniſſe argento primum ſignato, id eſt, circa annum Urb. CCCC XXXIX: obſervo ex Epitome Liviana 15. Ac mox lege Sullæ, XX creati, ad Senatum ſupplendum; ut Tacitus *lib.* I *Annal.* ſuggerit. Nec abſimili fine XL à Cæſare; ut Dio *lib.* 43. Hæc inſtitutio, augmentum. Nec obſcura admodum eorum munera; è quibus præcipuum pecuniæ acceptio, & expenſio; *Liv. lib.* 4. *&* 7. item ſignorum militarium (ex argento & auro; non enim velis utebantur) in ærario obſervatio: prædæ venditio, & ſubhaſtatio; *Dionyſ. l.* 4. *& P. Faber l.* 2. *Semeſtr.* legatorum exceptio, deductio, hoſpitii aſſignatio. *Plutarch. quæſt.* 43. *Valer. l.* 5. *c.* 1. *& apud Livium aliquot locis.*

certæ

certæ etiam per Italiam Præfecturæ, ut Oſtienſis, & Cales; de quibus Tacitus IV *Annal.* & ibi nos. & Suetonius *in Claudio, cap.* 22. Sed & decreto Auguſti, Senatuſconſulta iis adſervanda tradita, quæ antea penes Ædiles & Tribunos: *Dio notat lib.* 54. *extremo.* Fuit etiam ſub Impp. veluti proprius eorum Quæſtor, qui *Candidatus Principis* appellatus, vel *Quæſtor Principis,* ſive *Auguſti:* cujus munus expreſſum ab Ulpiano, *in l. unica, ff. De Officio Quæſtoris.* De quo ſatis multa Briſſonius, *l.* 1. *Selectarum antiquitat.c.*16. Sueton. Tito *cap.*5. Neron.15. & Auguſto, *c.* 56. Vell. Paterculus *l.* 2. Ab hoc origo *Quæſtoris Palatii*, qui ſub Conſtantino cœpit: quæ deinceps magna dignitas; cuique datum leges & decreta condere, petitionibus ſubſcribere, reſponſa reddere: & omnino Juris quidam & legum cuſtos ac præſes fuit: quod nomen hodie in *Cancellarium* mutatum vere diximus. De hoc Zoſimus *l.* 5. de Sallio quodam, cujus erat officium (inquit) dictare, quæ Principi viderentur. Quæſtorem à Conſtantini temporibus appellant. Meminit & Procopius *De bello Perſico.* Symmachus eleganter *lib.* 1. *Epiſt.* 17. *& lib.* 4. *Epiſt.* 50. Caſſiodorus *Epiſt.* 6. *lib.* 10. & optime *lib.* 5. *Epiſt.* 4.

CAP. XVII.

De Dictatore. Vnde illi nomen: origo & cauſa eligendi: item modus: denique vis ejus & poteſtas.

ORdinarios & perpetuos in Republica Romana Magiſtratus breviter explicavi: Superſunt *intermiſſi* & *extraordinarii.* Inter quos jure primum locum dem illi, qui Magiſtratuum omnium primus, *Dictatori:* cui nomen, ſive quod diceretur à Conſule, ait Varro 4. *de L. L.* cujus dicto omnes audien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tes eſſent : ſive potius à dictando : quia crebro diceret ediceretque, quæ eſſent ex uſu : quæ Dionyſii mens *l.* 5. eſt, & Suidæ vertentis εἰσηγητὴν τῶν λυσιτελῶν, id eſt, *auctorem rerum utilium.* Dictus alio nomine *Magiſter populi* (Seneca *epiſt.* 109. Cic. 3. *de Fin.* Feſtus in *Optima lex.*) itemque *Prætor Maximus*, quæ voces præſtantiam ſcilicet imperii præferunt & dignitatis. Cæterum & res & nomen Dictatoris ſumpta ab Albanis, conſanguineo populo : quod cum apud Dionyſium Licinius Macer affirmat : tum ſuadet etiam Livius, *l.* 7. qui jam inde ſub Rege Tullo Dictatorem Albanum Metium Suffetium agnoſcit. & Spartianus ordinarium veteris Latii magiſtratum fuiſſe oſtendit, in Hadriano. *Per Latina*, inquit, *oppida Dictator & Duûmvir fuit.* Ipſe tamen Dionyſius à Græcis eſſe exemplum mavult, apud quos non diſſimili in re Αἰσυμνῆται. Origo ejus & prima inſtitutio controverſa : quoniam Dionyſius, fidus certe & cautus ſcriptor, refert in Annum Urb. CC LV. At Livius & plerique ex Latinis, biennio prius (videlicet CC LIII) eum creatum volunt ; nono ſcilicet anno poſt Reges exactos. Etſi Livius in affirmando titubat ; & obſcuram ambiguamque rem non negat. (Livius T. Largium Dictatorem primum creatum fuiſſe putat : *lib.* 2.) Cauſa prima eligendi, ſeditio fuit, & metus ab hoſte. Cum enim ſperni viderent Conſulare nomen, cui per provocationem adempta præcipua vis ; decurſum ad hoc ſingulare imperium, ut eſſent, qui rigida & regia poteſtate plebem ſive hoſtes coërcerent. Major enim & concordior vis in unius imperio, quem collega nemo aut improbe turbat, aut imperite tardat. Atque hæ præcipuæ ſane deinceps creandi cauſæ : ſeditio, inquam, aut bellum gravius. nec alias Cicero commemorat *lib.* 3. *de Legib.* niſi quod paulatim creatus etiam cauſis pluribus ; quæ in Faſtis paſſim expreſſæ. ut Clavi figendi cau-

ſâ ;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſa; Comitiorum habendorum; Ludorum faciundorum; Quæſtionis exercendæ; Senatus legendi: denique quotiens brevi aliquo & extraordinario imperio opus eſſet. Sed priores illi ſerii verique Dictatores, fere cum hoc titulo leguntur: REI GERUNDAE CAUSA; quod ad bellum ſpectat: vel, REIP. GERENDAE CAUSA: ſive etiam: SEDITIONIS SEDANDAE CAUSA: quod ad turbas. Eligi porro ſolet alia quadam via & modo, quam cæteri omnes Magiſtratus. Non enim ſuffragiis populi, ſed ſenatu jubente, à Conſule dicebatur, qui noctu auſpicato aliquem è Conſularibus, quem ſibi cumque viſum eſſet, nominabat. Quod *noctu*, Livius aliquotiens docet, & clare *lib.* 4. *Noctis deinde ſilentio, ut mos eſt, L. Papyrium Dictatorem dixit.* Quod *auſpicato*, Cicero 3 de Leg. *Iſque avi ſiniſtra dictus Magiſter populi eſto.* Idemque Livius indicat lib. 8. Quod *è Conſularibus tantum*, idem Livius lib. 2. *Conſularem*, inquit, *legere: ita lex jubebat de Dictatore creando lata.* Et prudenter profecto, quod unius hoc regimen creatum ab uno. Cum enim ſubito celerique remedio opus eſſet, quæ ratio fuiſſet, ſuffragia exſpectare & campum? immo cum ſæpe contra ipſam plebem, quomodo eligerentur à plebe? Quamquam variatum interdum in hac re non nego, ſive per abſentiam Conſulum; ſive per licentiam eorum, qui Dictaturas invaſere.

Poteſtas autem hujus Magiſtratus ampla, vel potius eximia. De pace enim belloque agere, exercitus ſcribere, educere, dimittere, omniaque negotia gerere libere & pro arbitrio poterat; adeo ut nihil horum vel ad Senatum referret. Notant Dionyſius *lib.* 5. & Polybius 3. Itaque non ſolum jus omne duorum Conſulum tranſlatum in unum. *Cic.* 3. *De leg.* (qua de cauſa etiam διϋπατον, quaſi *duplicem Conſulem*, Græci eum dicunt.) Sed hoc amplius:

creato eo, cæteri omnes Magiſtratus abdicabant: Tribunis tantum exceptis: relinquebaturque velut frenum Reipub. in manu unius. *Plutarch. Fabio, item Quæſt.* 81. *Polyb. lib.* 3. Quin bona illi civitatemque adimere jus: animadvertere in vitam & caput civium, idque ſine ulla provocatione. *Dionyſ. lib.* 8. Ad quod ſingulare jus exprimendum, XXIV faſces illi præferebantur, & totidem ſecures, etiam in Urbe: ut nihil mirer, terroribus tantis propoſitis, à Livio lib. VIII ſcriptum, *Edictum Dictatoris pro numine ſemper obſervatum.* De *provocatione* tamen, non perpetuum fuiſſe, ſuadere videtur apud Feſtum OPTIMA LEX, & quod apud Livium *eod. l.* exſtat illuſtre exemplum provocationis: etſi abrogatam eam expreſſe nuſquam legerim: & videam, Sullam poſterioreſque Dictatores ſummo eo jure uſos.

Sed hæc tamen tanta vis merito terminis quibuſdam circumſcripta, ne exorbitaret. Primum enim, ſemeſtre duntaxat illud imperium eſſe voluerunt; ne in tyrannidem ſpatio aut conſuetudine iret. Et quod quibuſdam prorogatum in annum reperiatur, ob neceſſitatem Reipublicæ factum ſcito, & præter morem: ut in Camillo, L. Papyrio, Fabio Maximo. Nam Sulla, & poſtea Cæſar, qui Dictaturam perpetuam invaſère, leges & inſtituta Reipublicæ palam ſprevêre. Secundo, locis etiam incluſa; nec permiſſum Dictatori, cum imperio extra Italiam ire: ſcilicet, ne procul ab oculis civium & Senatus res facilius innovaret. Dio clare notat *l.* 36. Idque ſemel duntaxat veteri Republica violatum in Attilio Collatino, qui primus Dictator exercitum extra Italiam duxit, obſervat Livii Epitome XIX. Tertio equum aſcendere ei vetitum, niſi ad bellum ituro: ſive, *(Plutarch. Fab.)* ut oſtenderetur vis præcipua Romana in pedite: ſive potius, ad arrogantiam minuendam, & ut hac parte cum

plebe

plebe æquaretur. Atque his cautionibus, & modeſtia gerentium factum, ut per annos cccc quietiſſime, & optimo publico, Magiſtratus is gereretur: donec L. Sulla, & C. Cæſar in tyrannidem eum verterunt, & nomen id exoſum fecêre Romanis: adeo, ut poſt necem Cæſaris lata lex ſit, qua Dictatura è Republica in æternum ſublata. *Cicero in Philipp. Dio* 44. *&* *Appianus* 3 *Civilium.*

Hæc de Dictatore: cui velut adjutor & adminiſter *Magiſter Equitum* fuit: quem ipſe Dictator ſibi libere eligebat; modo is tamen è Conſularibus, aut Prætoriis eſſet. Sane Dio, ut inſolens, notat, quod Cæſar Magiſtrum equitum Antonium elegiſſet, qui Prætor nondum fuiſſet. *(Dio lib.* 42.*)* Itaque is loco & munere fere Prætoris fuit, ut è Cicerone colligimus 3 *de Leg.* habuitque eadem inſignia; Prætextam, videlicet, Curulem, & VI lictores. *Dio lib.* 42. *&* 43.

CAP. XVIII.

Cenſus. Quando inſtitutus. Itemque Cenſores, cur ita dicti. Tempus ejus Magiſtratus: inſignia, dignitas, & munus.

C*Enſum*, rem ſaluberrimam populo Romano, primus inſtituit Servius Tullius, ſextus inter Reges; nec Magiſtratum aliquem huic rei proprium adhibuit, ſed exercuit ipſe. Itaque Regium id munus habitum; iiſque pulſis, Conſulare: donec, creſcente paulatim imperio, Conſules non fuêre tot ferendis oneribus pares. Itaque cum intermiſſa diu *Cenſio* eſſet; (per XVII annos, inquit Dionyſius) cauſa exorta deſiderandi novi magiſtratus, & Senatu inprimis adnitente, creati *Cenſores*, Anno Urb. CCCXI. Quibus id nomen ab ipſa re datum: ſive, quod ad eorum cenſionem, id eſt, arbitrium, populus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

pulus cenſeretur, ait Varro, *lib*.4. *de L.L.* ſive, quod quiſque tanti rem ſuam æſtimaret, quanti illi cenſuiſſent, ait Feſtus in voce *Cenſores*. Et ſane ab cenſendis æſtimandiſque facultatibus primo dictos, veriſſimum eſt: quoniam potiſſima hæc creandi cauſa; & paulatim adjuncta cura morum. Itaque Græci etiam à taxatione verterunt τιμητάς. Duo autem initio creati: totidem ſcilicet, quot Conſules, quorum vicem etiam hac parte ſuſtinebant. Et creati in annos quinque: nimirum, quia luſtris duntaxat ſingulis cenſeri populum vetus inſtitutum fuit. Sed tamen paulo poſt, cum dignitas & vis huic Magiſtratui creviſſet, & nimis diuturnum id imperium videretur, lege Æmilia cautum (tulit eam Mamercus Æmilius Dictator, an. Urb. cccc xx.) ne plus quam annua & ſemeſtris Cenſura eſſet: quod in poſterum obtinuit: & creati quidem ſingulis quinquenniis; at non in quinque annos.

Amplius hæc tria fere ſervata in creatione eorum reperio. I, Ut è Conſularibus eſſent; quod poſt bellum Punicum ſecundum ſemper obtinuit; ante, aliter interdum. II, Ut ne bis crearentur: quia oneroſa populo futura videbatur iterata eorum poteſtas. III, Ut ſine ſuffectione, id eſt, ut mortuo uno è Cenſoribus, neminem alium ſubrogari mos eſſet; immo illum ipſum ſtatim abire magiſtratu, qui ſupereſſet; Livius clare notat *lib*.5. & 9. & Plutarchus *probl*. 50. apud quos & cauſa.

Dignitas hæc magna: nec vi quidem, ſed honore tamen ſupra Conſules ipſos: quorum omnia etiam inſignia habebant præter lictores.

Munera eorum varia: ſed trahi ad duo capita poſſunt, æſtimationem facultatum & morum. Ex illa eſt, quod publicas privataſque omnium opes deſcriberent: populum juxta eas in centurias & claſſes diſtribuerent: ubertim nobis in Livio explicatum (publicis, puta, prælectionibus.) Item quod vecti-

vectigalia locabant, *Cic.* 3. *de Leg. Liv.* 39. & 43. *Plutarch. in Cat. Majore.* & iis per Provincias *leges* dabant, quæ *Cenſoriæ* appellatæ: *Cic. lib.* 1. *ad Attic. ep.* 1. & *Iuriſconſulti.* opera publica erigebant, inſpiciebant, probabant, hæc ſarta tecta exigebant: (*Feſtus in v.* PRODUIT. *Liv.*42. & 45. *Symmach. l.* 1. *ep.* 6.) vias publicas tuebantur, & reficiebant; quam curam in Urbe ſemper habuêre; extra Urbem paulo ſerius ſumpſère. (auctor Livius *in Epitoma lib.* 41. *in extremo.*) pretia denique ſacrificiorum publicorum curabant; Plutarcho notatum *in Catone.* Ad morum vero æſtimationem ſpectat, quod Senatu ejicere, equum adimere, tribu movere, ærarios facere potuerunt. Hæ enim fere animadverſiones Cenſorum, & ignominiæ, quas inurebant. *Senatu ejicere* non aliud erat, quam initio Cenſuræ, cum Senatum legerent, nomen illius aut illius Senatoris in recitando præterire: quo velut tacito indicio cenſebantur loco moti, nec nomen eorum ultra in albo Senatorum. *Feſtus in* PRAETERITI. *Liv. l.* 34. *Equi ademptio* ad alterum ordinem ſpectat, nempe ad Equites: quos (*Feſtus in* CENSIO *Plutar. in Pomp. Agellius lib.*4. *Revardus lib.*2. *Variar. cap.* 15.) in publica recenſione moris erat ad Cenſorum ſellas venire, equum manu ducentes: quos ſi probarent, PRAETERIRE & traducere equum, ſolenni verbo jubebant; ſin aliter, (*Valer. lib.*4. *cap.* 1. *Liv. lib.* 29. *Ovid.* 2. *Triſt. eleg.* 1.) equum adimebant, vendi jubebant. Tertia & quarta nota proprie ad plebeios pertinebat: quos aut tribu movebant, (id eſt, Livio interprete *l.* 45. mutare jubebant tribum, & ex honeſta ruſticaque in minus honeſtam ſive urbanam transferebant:) aut Ærarios relinquebant, id eſt, ſuffragii ferendi poteſtate privabant; at hoc tantum in numero civium, ut æra tributi nomine penderent. *Aſcon. Pædian. in Divin. Cic.* Id appellabant in Cæritum tabulas re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ferre. Cauſam in Agellio vide *libr.* 16. *cap.* 13 *Strab. lib.* 5. *Horat. lib.* 2. *epiſt.* 6. Adimebant ergo Cenſores quod cuique ordini ſummum eſt: Senatu curiam: Equiti publicum equum; Plebi tribum aut ſuffragium. Quod diſcrimen tamen ita capiendum, ut ſciamus, interdum Senatorem aut Equitem gravius peccantem, pleriſque his notis ſimul affectum: ita, inquam, ut non præteriti ſolum, aut equi adempti ſint; ſed tribu etiam moti, & Ærarii facti. Exempla in Valerio *lib.* 2. *cap.* 3. & Livio: Apud quem turpis macula eluenda, & *Aerarius* legendum, non *operarius*, diſtinctione etiam mutata. (*lib.* 4. *de Mamerco Æmil.* & 44.) His animadverſionibus cauſæ ſemper ſubſcriptæ: excipio præteritionem Senatorum; cui rationem adſcribi, haud veteris inſtituti fuiſſe, Livius oſtendit, *lib.* 39. Adminiſtrata hæc omnia in villa publica, in campo Martio: iiſque ordine expletis, luſtrum à Cenſoribus condi ſolitum, vota pro ſalute publica concipi, & ſacrificium Suovetaurilium fieri. Manſitque integra hæc Cenſuræ vis (firmum rei Romanæ vinculum) ad P. Clodii Tribunatum: qui imminuit vetuitque, aut in legendo Senatu quemquam præteriri, aut ex aliis ordinibus ignominia adfici; niſi qui legitime accuſatus, & damnatus. *Dio lib.* 48. *Cic. in Piſon. & ibi Aſcon. Pædian.* Sed eam ipſam Clodii legem ſuſtulit paulo poſt (Ann. Urb. DCCII.) Metellus Scipio Conſul. veteri iterum & libera poteſtate Cenſoribus permiſſa. Quæ tamen ſub Principibus iterum minuta, immo mortua: niſi quod longo intervallo revixiſſe in Decio videtur: de quo apud Pollionem in Valeriano; ubi & officia Cenſuræ diſtincte deſcripta: quæ utiliter legas. Conatus quoque eandem reſtituere Theodoſius, ſive Arcadius: ſed à Senatu repudiata eſt, Symmacho adnitente & ſuadente, ut ipſe fatetur, *lib.* 4. *Epiſt.* 29. & 45. *lib.* 7. *Epiſt.* 9.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAP. XIX.

De interrege.

VEtus hic Magiſtratus; creatuſque proprie comitiorum cauſa. Origo illi à morte Romuli. [E]t quia creatus per interregnum, mediuſque inter [d]uos Reges; dictus *Interrex:* Græcis μεσοβασιλεύς. [E]jus creatio è Patribus tantum. Tempus quinquen[d]ale. Munus idem quod Conſulum. Plura pete ab [O]nuphrio, *lib.* I. *Faſtorum.*

DE

[M]ILITIA ROMANA.

MILITIAM Romanam cognoſcere duplicis eſt fructus: Certi, & Incerti. *Certi* quidem, quod vera ea fax ad Hiſtorias, quarum vix alia materies, quam bella & pugnæ. *Incerti*, quod & Duces hodierni aliquid ex [i]s fortaſſe haurient, ad ſuum, & præſentem uſum.

MILITIA EST MULTITUDO A[P]TA ET COMPOSITA IN ARMIS, [A]D VIM FACIENDAM AUT AR[C]ENDAM, SUB CERTA LEGE.

Partes ejus ſunt *Quinque.*

I. DILECTUS.	IV. ACIES.
II. ORDO.	V. DISCIPLINA.
III. ARMA.	

[Q]uas ſingulas ordine, & totidem libris comprehen[d]imus, perſpicua brevitate.

LI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

LIBER I.

DE DILECTU.

DILECTUS Græcis eſt *στρατολογία*, *κατάλογος*, & *καταγραφή*. Unde *κατάλογον ποιεῖσθαι*, *καταγραφὴν ποιεῖσθαι*. *legere militem*, *ſcribere militem*. quia ſic lecti in tabulas & codices referebantur, ut memoria nominum & ſtipendiorum publice exſtaret. Vox etiam alia huic rei ævo ſequenti, *Adnumium*, vel *Adnumius*: quod non tam in dilectu, quam in recenſu & adnumeratione militum, ſub tempus ſtipendii aut largitionis, locum habet. Ad hanc ipſam rem, *Pittacia*, *Breves*, *Laverculum*, *Matriculam*, reperies. Sicut autem ſcribebantur jam milites: ita delebantur non milites & rejecti. Solebant & mortuos ibi notare, & Theta ſuum adfigere.

In Dilectu *tria* ſpectanda. 1. QUI ELEGERINT. 2. QUOS. 3. QUOMODO.

1. *Qui elegerint.*

Deſignatis Conſulibus; quod fiebat principio cujuſque anni, Tribuni militum conſtituebantur. quorum duo genera, Juniores, & Seniores, *Iuniores* ſunt Equites, quibus hoc datum, ut prius citiuſque Tribuni fierent, quam plebeii; poſt quina ſcilicet ſtipendia. *Seniores*, plebeii, qui poſt dena ſtipendia Tribuni facti. Oportebat enim equitem dena ſtipendia implere, peditem vicena. Viceſimo militiæ anno dimiſſi, *Veterani* dicebantur; nam poſt vicena ſtipendia, honeſtam, vel cauſariam miſſionem conſecuti, ita vocabantur. Erant autem Tribuni juniores, ſive ex equite, 14; ex plebe, 10: quia plures habere voluerunt honeſtiores.

2. *Quos*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

2. *Quos legerint.*

Dilectus duplex: CIVIUM, & SOCIORUM, ...es vel *Pedites*, vel *Equites*.

DILECTUS PEDITUM.

Prima nota peditum legendorum ex Civibus e... *Ætas*: ab anno 17 initium militiæ, finis 50 e... Militabant ergo ab anno 17, uſque ad 46. Et ...ſque his 30 annis neceſſario implere cogebatur ...ena ſtipendia. Ab honoribus & magiſtratu urba... excluſi, quia ſua ſtipendia non feciſſent. Hinc ... continuo militabat, implebat ea 37 anno; ſed ...erat: non debebat. Si quis vero, morbo vel ca... mpeditus, non impleſſet 46 anno ſtipendia, non ...r erat à militia, ſed adhuc cogi poterat uſque ad ...num 50. qui plene liberabat, ſive facta, ſive in...ta ſtipendia.

Altera nota legendorum erat *Cenſus*: non enim ...ores quoſdam in militiam legebant, nec erat ...: inopiæ aſylum; ſed diuites, honeſtos, & quos res ...vata rei quoque publicæ alligaret. Pauperes non ... in neceſſitate aut tumultu lecti: ſicut & ſervi; ... fere per civilia bella, cum Virtus & Honos jus ...m ægre ſervant. paulatim tamen eo ventum, ut ...letarii, & Capitecenſi in militiam vulgo ſcribe...tur: item Libertini, & Liberti. Quinetiam pa...res ferociores in equites adſumptos legimus. In ...itia navali viliores legebantur, & fere libertini; ...a talis militia ſemper habita vilior. An quia pe...ulorum ibi plus, & metus etiam ignavæ mortis? ... quia parum loci virtuti & robori militari? ars ...nautæ pleraque adminiſtrant. An quia paulatim ...mos quoque dehoneſtat & corrumpit?

3. *Quomodo elegerint.*

MODVS Dilectus talis. Conſules poſitis ſellis curu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

curulibus, ſpecie magiſtratus ſedebant, præcipua dilectuum ipſi obeuntes, & ſummæ rei præſidentes Tribuni adminiſtrabant, & exſequebantur per partes. Diem publice prodicebant Conſules; vel præconis voce, cum aliquid ſubitum, & ſcriptum videbatur tardum: vel ſcripto, cum res fuit ordinaria. Livius *Edictum* vocat. Sub ipſum vero conventus diem, ſignum ex arce tollebant, ſervabantque, donec is ſolutus.

Ipſe dilectus fiebat in Capitolio, ſive in ejus area, ut & alia, quæ ad bellum, illic agitata, in loco certe auguſto & ſacro, ut ante oculos religio & Jupiter obnoxios magis, fractioreſque redderet ad parendum: ſæpe enim hic controverſiæ & turbæ. In campo dilectum habitum, tanquam novum notat Dionyſius; ſed eo factum, quo tribunitiæ interceſſiones vitarentur, quibus ibi non erat locus.

Eligebantur ex tribubus & claſſibus, ducta forte: vel ut æmulatio tolleretur, ne hæc illi poſthabita videretur: vel querela, ne iſta, aut alia oneraři, ſi forte dilectus non iret per omnes. Præſidentibus Conſulibus, ſedentibus Tribunis, militibus ſejunctis & compoſitis, tribus vocata in centurias ſuas ivit, omiſſis tamen ſenioribus, quos advocari in ſupervacuum nihil opus. Ex ſingulis tum centuriis, & pro cenſu, ac claſſe, milites citati nominatim. Itaque tabulæ ad manum, in quibus nomina, ætates, & opes ſcripta. Aliquando etiam ſorte capti, raro tamen, nec niſi in re tumultus. In hac autem citatione ſervatum per religionem, ut primus miles boni nominis eſſet: captabant enim ex eo omen; ut, *Valerius*, *Salvius*, *Statorius*, & ſimilia. Dilectus hic etſi commodus & ingenioſus, non tamen ſemper, & in omni bello obſervatus: Nam hoſte vicino, aut repentino aliquo periculo imminente, omittebant tribus, centurias, ſortes, & militem confuſe ac raptim capiebant. Id genus *Subitarios* vocabant. Atque

e iſtos ſolebant ſcribere in tumultu, ita ut ſine crimine aut excuſatione ſæpe cogerentur juve-s ſeneſque: ideoque ſors adhibita, non electio, ia res feſtina.

Qui nominatim citabantur, interdum fuerunt lentes, Proni, & Spontanei; interdum Refra-rii. *Proni* in militiam fuerunt, cum aut Dux gra-ſus, aut bellum aliquod in ſpe lucri. *Refractarii*, detrectabant, & ſe ſubtrahebant: Illi reſpon-e ad nomen, & accedere ad dilectum; Hi non pondere dicebantur: Illi non ſolum voce & re-nſo, ſed corpore & progreſſu ſe ſiſtebant Tribu-; Hi ſilebant, & ſe ſubtrahebant.

Refractariorum pœna varia. Primo *Vincula*; ita-e Conſules prehendi eos jubebant, & in carcerem i. Interdum *Virgæ* adhibitæ in contumaces, ſed niſi à Conſulibus immodice ſeveris. Nonnum-m damno affecti, & eorum *Bona direpta* & ven-a. Imo vero interdum extrema pœna affecti, & rte civili, id eſt, *Venundati in ſervitutem*. *Infa- notati* etiam, & ignominioſi facti, Refractarii. s autem pœnas ſæpe Tribuni tardabant, aut tol-ant: illi enim intercedebant, & de cauſis etiam noſcebant, quamquam hæc cognitio erat pro-e conſularis. Itaque hac arte ſæpe impediebant ctus, cum aliquid à Patribus vellent expreſſum. c tamen Tribunorum licentia coërcita inter-n, præeunte Patrum decreto.

Cauſæ juſtæ ad detrectandam militiam *tres*. Pri- *Vacatio*. Atque ea triplex. *Ab Ætate*, cum ſu- 50 annum aliquis erat, is, ſive implevit ſua ſti-ndia, ſive non implevit, vacabat. Vel *ab Honore*; i quis in magiſtratu, vel ſacerdos. nec enim aut à rep. aut iſti abducti à ſacris. Vel *à Beneficio*, i cui Senatus, Populuſque indulſiſſet. Factum æpe pro meritis, alias in annos, alias in ævum. unda cauſa *Emeritum*: qui enim 20 ſtipendia com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

complevit, tuto nomen non dare poterat. Terti
Morbus aut Vitium. nam & manci, & debiles, no
habiles judicati ad militiam, & nominatim ii, qui
bus pollices aut digiti non eſſent, etiam in ſiniſtr
manu; quia ea manus inepta tunc ad ſcutum te
nendum, ſicut dextra ad gladium. Quia vero non
numquam fraudes interveniebant, ideo non ſta
tim accepta quæcunque cauſa, ſed diſcuſſa; ſæpe
& plurimum ante bellum, interdum poſt illud. In
terdum non ſolum dilatæ, ſed & ſublatæ cauſæ
hoc, in magno tumultu, & cum publicum diſcri
men: atque etiam alias in metu id factum, & cau
ſæ pro non cauſis. Sicque etiam ex *Cauſariis*, id eſt
quibus morbus, aut talis cauſa; & ex ſenioribu
lecti milites. Hinc *Cauſaria miſsio* dicitur.

DILECTUS EQUITUM.

Dilectus Equitum facilis fuit, quia ex uno cor
pore. Nam Cenſores jam ante equites à reliqui
ſeparabant, & in tabulis habebant hoc genus. Se
parabant ab opibus. quicunque enim quadragint
habebant, & vita non improbabatur, in equites re
ferebant.

Equitum corpus duplex: alii equo publico, ali
ſine eo. *Illi* vetuſtiſſimi, ac proprie, ac ſoli olim
Equites dicti, ab ipſa re, quia iis militares ſive pu
blici equi. Hinc *Equitare*, equo publico merere
Quibus vero publicus equus non eſſet, poterant e
tiam inter pedites merere. Illi vero accipiebant
publico pecuniam ad emendum equum, & ad alen
dum. Illam ſemel, hanc annuam. Ad emendum
dena millia, id eſt, Philippicos circiter 100. Ad
alendum, bina millia, id eſt, Philippicos 20. Sati
grandis utraque ſumma; ſed cogitandum, quod
huic militiæ onera plura adjuncta, calones, alii equ
aut muli ad ſarcinas, tentoria, & cibatum ferendum

Non tamen temere, aut omnes ad equum pu
blicum

blicum reſcripti, ſed cum dilectu & examine morum. Itaque non Conſul aut Imperator, ſed Cenſor olim equum publicum iis aſſignabat, judex, ſcilicet morum. Atque ille ipſe, cum jam haberent, recognoſcebat, & ſi quid vitii in iis, adimebat. Poſtea id muneris Principes uſurparunt. Ad hoc examen faciebat ipſa *Tranſvectio*, propria iſtorum Equitum pompa; quæ & *Probatio* dicta Valerio Max. quia in ea examen & diſcuſſio vitæ. Ii per centurias & turmas diviſi, ordine equis inſidentes vehuntur omnes, quaſi è pugna venientes, ramis oleæ coronati, purpureas palmatas togas induti, quas *Trabeas* dicunt. Incipiunt autem ab æde Martis ſita extra Urbem, (Plinius ab æde Honoris deducit, quæ & ipſa extra portam Collinam) tranſeunteſque tum alia loca Urbis, tum Forum, & Caſtorum ædem, prætereunt, interdum ad 5000 virorum, gerentes præmia & dona militaria quæcunque à Ducibus in bello acceperint. Egregium ſane, dignumque magnitudine Imperii ſpectaculum. Ovidius verbo *Præterire* utitur ad hanc rem. In hac ipſa Tranſvectione ſæpe accuſati, citati, imo ignominioſe detracti; quod tamen Auguſtus fieri ultra interdixit. Quod ſi ſine culpa erant, ubibant, & equum traducebant: ſi aliter, ſiſtebant, & jubebantur vendere equum. Solenne in utraque re utrumque verbum: *Traducere*, & *Vendere equum*. Confectis ſtipendiis reſtituebant, & ad Cenſorem reducebant equum.

Sacramentum militiæ.

Finita jam conſcriptione, Tribuni ſuæ cujuſque regionis milites congregantes, & unum ex omnibus maxime idoneum eligentes, ſacramento adigunt: is ſingula juramenti verba concepit, & præivit, alii deinde ſecuti hoc ſaltem dicebant. *Iurare ſe idem.* Et hoc appellabant *Præjurationes facere*, cum ille præiret, & conceptis verbis ante alios juraret, alii ſecu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ti, in eadem verba jurantes, dicebant tantum, *Idem in me*. Jurabant autem viritim ut plurimum; an ſemper? dubium. Et jurabant, ſe Conſules, ad quæcumque bella vocaverint, ſecuturos, neque ſigna deſerturos, neque adverſum Populum aliquid facturos; item conventuros ſe juſſu Conſulum, neque injuſſu abituros. Atque hoc juramentum erat ſtatim à conſcriptione; aliud autem præſtabant, jam milites & educendi, imo in ipſis jam caſtris: illud ad ipſam militiam, iſtud ad diſciplinam pertinuit.

DILECTVS SOCIORVM.

Sociorum dilectus fiebat in Italia, cum ſub hoc ipſum novorum Conſulum tempus, magiſtratibus ſociarum civitatum denunciabant Conſules, ut milites darent, & ſignificabant iis numerum, diem, locum, in quem convenire deberent, quos legerent.

Socii appellabantur, quaſi confœderati & conſortes armorum. Erat autem diſcrimen inter Socios, & Auxilia. Socii, ſemper Italici: Auxiliares, externi. Illi ſemper gratis militarunt, id eſt, ſine impendio Romanorum, ſi frumentum excipias: Hi mercenarii, & quamquam ſæpe à Regibus miſſi ſuopte ſumptu, tamen & pecunia etiam ſcripti. Socii autem proprie dicti, poſt Italiam civitate donatam defecerunt, & eorum vice Auxilia fuerunt, quæ ex variis gentibus lecta. Iſti autem omnes è provincialibus: nam certis quibuſdam bellicoſiſque populis non aliud loco tributi, quam militiam & viros imperabant: alii diffuſiores & ditiores, utrumque ſæpe dabant, & pecuniam, & militem: adeoque robur in his & numerus. Etſi autem miles è ſubditis, non tamen dilectu eorum aut arbitrio capiendus. Romani, Centuriones aut peritos aliquos legendi mittebant, qui ſæpe uſui ſuo & compendio magis, quam publico ſerviebant. Sed & cum hæc aberant, dilectus ille per ſe gravis: trahebantur enim
in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

n diverſas terras, ut magnitudo Imperii erat, atque
llic longa militia fere conſumebantur.

Indicebant autem militem pro numero & opi-
bus, quas propemodum ſciebant. Numerum qui-
dem ex tabulis cenſoriis, quas probabile eſt Romæ
quoque fuiſſe. Imo tandem ipſi Romani Cenſores
cenſum illic egerunt: itaque pro imperio rem hic
gerebant, & tot aut tot milites imperabant. Jura-
bant autem Socii non in ſuos Præfectos tantum; ſed
& in Conſules, & rem Romanam: opus enim fuit
vinculo hoc & alio, ut cum pares viribus eſſent, ne
quid novarent aut moverent in Romanos: denique
oportuit ſubjectos omnes pariter eſſe uni Duci, ergo
& in eum probabile juraſſe. Auxilia tamen non ju-
rabant. Singula oppida Sociorum Præfectos ſive
Prætores conſtituebant, qui jus aliquod in ſuos ha-
berent, eoſque obſervarent. Habuerunt etiam ſuos
proprios Quæſtores, ſeu Tribunos ærarios, & mer-
cedis exhibitores; nam ſua pecunia & omni ſumptu
militarunt Socii, præter frumentum, quod habuê-
re à Romanis. Magna res hæc, & grande Imperii
inſtrumentum, fidas volenteſque tot habere manus,
nec ſuam aperire ad largiendum. Prædæ dumtaxat
participes fuêre, & ſi quid donorum aut adventitii
lucelli.

De Evocatis.

Evocati, ſæpe exercituum robur, ex civibus, ex
ſociis; ex equite, ex pedite ſumebantur, ſed rogatio-
ne & precibus, atque ideo *Evocati* dicti. Erant enim
veterani, gnari, prudenteſque militiæ, qui expletis
ſtipendiis ſæpe in Conſulum & Ducum gratiam mi-
litiam ſumebant. Et quia ſæpe literis aut nunciis no-
minatim evocabantur, inde habuere nomen. Græcis
ἀνάκλητοι, quaſi Revocati, quod defuncti militia, ite-
rum ad eam revocentur. Plerique Evocatorum è
Beneficiariis eſſe ſolebant, qui nimirum beneficio

Imperatoris ad gradus aut commoda promoti, item agris & immunitate donati magis obſtricti. Horum propria quædam & ſeorſim manus fuit, per cohortes quidem aut centurias diſpoſita, ſed tamen ſub uno vexillo. Immunes erant Evocati operum, ut ab excubiis, operibus valli, & caſtrorum, quaſi Centuriones & principales milites. Sæpe etiam ordines ducebant; ideoque ſinguli velut Centuriones fuere, & hoc honore ac inſignibus affecti. Hinc etiam vites geſtabant, proprium Centurionum geſtamen. Et quia Centurionibus comparati, interdum etiam miſcebantur, & cum iis confundebantur: quin & cum Legatis, quaſi honeſtiſſimi, jungebantur. Honeſtum itaque omnino genus Evocatorum; plerique pedites, ſed & equites.

De Conquiſitoribus.

Ad dilectum adhibiti *Conquiſitores*, crebrum munus poſt bellum ſociale. Ii fuerunt, qui in agros & extra urbem miſſi ad indagandam & conquirendam juventutem, atque ab ea re dicti. Multi enim ſæpe aut ſuo metu, aut parentum timido amore latitabant; ad eruendos eos & conducendos, iſti. Interdum huic rei creati Triumviri. Vſurparunt & exteri

Dilectus externus.

Erat alia quoque ratio Dilectus. cum enim ex tota Italia ſcriberentur legiones, nec omnes illi tam diſſiti uno tempore Romam venire poſſent, in regionibus militem ſcribebant, & per honeſtiores quoſdam, ut Senatores & Legatos, dilectus habebatur.

Sub Principibus jam nec dilectus erat, ſed indictio militum, pro opibus cujuſque & agris. Res improba, & ad perniciem militiæ germanæ inventa. Partim enim ignavos, aut ineptos tirones dabant: partim pro iis aurum inferebant, & mille hic prædandi ſi-

nus

nus & artes. Itaque eo ventum, ut etiam ſervitia & vilia capita darentur, etſi leges reprimere conarentur. Olim iſtis fraudibus nullus locus, cum ex ingenuis milites ſcripti, atque iis non crimine, non infamia aſperſis; nam hi tales aut urbe, aut tribu movebantur: è tribubus autem, atque iis honeſtioribus, fere miles lectus. At ſub Principibus etiam ergaſtula intrudere cœperunt. Et quid mirum? ipſi eos habuere quaſi ſervos. Nam tirones jam captos compungebant, & in cute ſignabant. Vera hæc ſtigmata erant, & quidem manibus impreſſa militum. Inſcribebatur autem nomen Imperatoris: unde D. Auguſtinus *Regium Characterem* appellat. Chryſoſtomus σφραγίδα. Duplex autem iſtis ritus: & de ſervis, qui compungi ſolebant dominico nomine, ut agnoſcerentur: & de militibus, qui præferre Imperatorem. Petitum hoc videtur vel ab eo, quod olim nomen Imperatoris in ſcutis, haſtis, vexillis, ſolitum inſcribi, atque eo exemplo tunc in cute: Vel à ſacris; quos enim Deo alicui conſecrabant & initiabant, hos ſtigmatibus inurebant. Potuit igitur exemplo quodam parvæ religionis primo hoc induci, ut talis quaſi conſecratus militiæ oſtenderetur; tum etiam ab hac cauſa, ut agnoſci poſſet, nec latitaret.

LIBER II.

DE ORDINE.

ORDO Militiæ varius, & in MILITIBUS, atque in DUCIBUS. In Militibus dupliciter conſiderandus, ſecundum *Genera*, & per *Partes*. Genera ſunt diſcrimina illa militum diffuſa per pleraſque partes. At Partes, ipſæ diviſiones, & ſub certis ſignis ac Ducibus diſtributiones.

ORDINES PEDITVM PER GENERA.

Genera igitur Peditum ſunt quatuor: *Velites, Haſtati, Principes, Triarii.*

VELITES erant viliſſimi, quique, & ætate & opibus exigui, in iſto minimo genere militabant; alterutro tantum, non item. Nam pauper, ſed ævo & uſu vetus, in Triarios tranſlatus videtur: dives, ſed annis modicus, in Haſtatos tranſcriptus. Niſi igitur valde pauperes & infimarum claſſium, inter Velites non militarunt: quia non ſolum parum honorata hæc militia, (quippe leves, & eminus fere pugnabant) ſed etiam quia parum tuta, nam pene inermes in fronte plurimum exponebantur hoſti.

HASTATI dicti, quod primo haſtis pugnarent. Id olim; poſtea mutatum, manente nomine; atque pilis & gladiis pugnabant; haſtæ jaculatoriæ apud Velites ſolos remanſerunt. Sunt & alii Haſtati, qui ſtabilibus haſtis & contis pugnabant: quod ævo ſequenti factum. Haſtati, juvenes erant & adoleſcentes, ut Principes viri, aut viris proximi; & Triarii grandes & maturi.

PRINCIPES, qui à principio gladiis pugnabant, unde & nomen. Poſtea alii minus illuſtres ſumpti in eum locum, nempe Haſtati.

TRIARII, ſic dicti ab ordine: quod in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponuntur. Eſt in Gloſſis *Tertiarius*, ἔφεδρος, quaſi *ſubſeſſor*, & in vicem locumque paratus: Subſidebant enim ipſi Triarii preſſo altero genu. Dicti etiam *Pilani*, quod Pilis pugnarent; & totus ille ordo *Pilus* vocatus. Imo etiam dicti, *Armites*, ὁπλῖται οἱ ἐν ἐσχάτῃ τάξει.

Triarii in legione 600 erant, idque ſemper, & legionibus etiam auctis. ipſi non augent. Cauſæ plures; quod robora hæc, & flos ipſe virorum; ideo

ſi

ſi non numero, tamen virtute æquarent; quod raro aut nunquam hæc pars ſola pugnabat, ſed in extremo demum integrabat aciem aliis admixta; quod ob adjunctas etiam alias copias fuit juſta acies. *Principes* erant 1200. *Haſtati* totidem: reliqui, & ætate minimi, *Velites:* qui ſinguli cum legione augebantur proportione.

ORDINES PEDITVM PER PARTES.

Singulæ hæ ætates ſive Genera, exceptis Velitibus, à Tribunis & Centurionibus dividebantur in x Partes. Hæ Partes MANIPVLI dicti: ex iis COHORTES, ex his LEGIO tota. Sunt enim in Legione Centuriæ 60, Manipuli 30, Cohortes 10. Velitum nec Manipuli proprie nec Signa fuêre: itaque Subſignanus miles diverſus ab hoc Levi. Velites autem ſparſi per Manipulos. Hinc ipſis Centuriones aliorum Manipulorum; etſi raro in agmine aut acie ſic inceſſere: & fere ſolebant præmitti, ad incerta & occulta viarum exploranda: in acie quoque aliter locari, & abjungi à gravioribus.

De Manipulo.

ORDO eſt dimidiata pars Manipuli: nam duo Centuriones erant in Manipulo, & unicuique ſua pars adſignata quam duceret; quæ vocata *Centuria*, ſive *Ordo*. Is in veteri Legione fuit 60 militum. Hinc *Ordines petere, impetrare:* ita *Ordinis ductor*, pro Centurione. Prima diviſio fuit in *Manipulos*, Græcis σπεῖραι, quæ diutiſſime in militia manſit. Sed labente Imperio mutavit, & Centurias pro Manipulis habere cœperunt; Manipulos pro Contuberniis aut Decuriis ipſis. Manipulorum vetuſtas ſtatim ab Vrbe condita, imo ante ipſam fuit.

De Cohorte.

Ex Manipulis conficitur *Cohors*. Ea vox Græcanica eſt; quod clauſum vel ſeptum in anteriore domo vel villa χόρτον illi dixerunt. Latini *Cohortem*, vel *Chortem*. nam & ſic ſcribebant. Martial. *Raucæ Chortis aves*. Cohors habuit tres manipulos, Haſtatos, Principes, Triarios: adde & Velites, qui manipulos ſolebant comitari. Fuit igitur juſta & plena Cohors legionaria, homines 420. Si pleniores Manipuli & Legiones, plenior & ipſa; & inde Cohortes quingenarias, & ſexcenarias legimus. Græci Cohortem vulgo vocant σπεῖραν, ut & Ennius uſurpavit. Suidas *Spiras* interpretatur *Numeros*. Cohortes omnes in Legionibus erant numero æquales, quia & Manipuli tales. Sed quia primæ dignitas aliqua attribuitur, id non à numero, ſed à ſplendore & primatu fuit, quod primi in ea Centuriones generis cujuſque, & forſan flos aliquis & electio virorum.

Erat & quædam *Cohors Prætoria*, velut extra ordinem, edecumata & grandis, quæ à Prætore non diſcederet; à Scipione Africano inſtituta. In hoc genus fere adoptati & adſcripti amici & voluntarii; etſi alii fortibus potius viris implebant. Hi dicti Prætoriani; eorum arma thoraces ſquamei, & ſcuta imbricata. Veteres unam ſolam habebant Cohortem Prætoriam, poſtea per bella civilia auctæ. Auguſtus Romæ circa ſe habuit novem Prætorias Cohortes, firmamentum imperii, & poſtea peſtem. Talis fuit apud Macedones Cohors Regia.

De Legione.

Ex 10 Cohortibus fit *Legio*, ſic dicta, quod leguntur milites in dilectu. Inſtituta à Romulo hominum 3000. Regibus ejectis fuit 4000. Bello Annibalis ad 5000 ventum. A Scipione denique in Africam trajecturo 6000 facta. Legio varie dicta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Græci veteres στρατόπεδον, στράτευμα, & creberrime τάγμα, dixerunt: novelli etiam θέμα; iidem & τέλος & τεῖχος. Sic & Latini *Murum* dixerunt apud Vegetium. *Numeri* pro Legionibus Tacito: *Ordines* Hegeſippo: *Virtutes* Paulo Diacono, quod tamen communius pro copiis & robore militari.

Communis agnominatio Legionum à numero fuit, idque diſcretionis cauſa, ut diceretur *Prima*, *Secunda*, *Tertia*, &c. Id autem ab ordine temporis & dilectus, quo conſcriptæ. Sed fuerunt & alia paſſim legionum cognomina. Ab Imperatoribus *Auguſta*, *Claudia*, *Flavia*. A locis hibernorum, ut *Gallica*, *Cyrenaica*, *Scythica*, *Macedonica*, *Ægyptiaca*, *Germanica*, *Italica*, &c. A Diis cultis, *Apollinaris*, *Minervia*. Ab armorum præſtantia, *Ferrata*, quæ tota è ferro. A loco, *Fretenſis*, freto aſſita. Ab inſigni forte ſcutorum, *Fulminatrix*. Item, *Victrix*, *Gemina*, *Valens*, *Adjutrix*, *Pia*, *Fidelis*, *Felix*, &c.

ORDINES EQUITUM.

Equitum diviſio fuit in 10 Turmas. *Turma* dicta quaſi Terma, quia ter denos habuit equites. Erant autem in Legione Turmæ tricenariæ 10. ſeu equites 3000. Sunt ergo Turmæ in Ala, quot Cohortes in Legione; & Decuriæ, quot Manipuli; ternæ enim in Turma.

DIVISIO SOCIORUM.

Socii dicebantur *Alæ*, ſeu *Cornua*, quia plurimum ut alæ in avibus, corpus illud Legionum tegebant Socii; hinc *Ala dextra*, *& ſiniſtra*: *Cornu dextrum*, *& ſiniſtrum*. Habebat Ala Equites & Pedites.

Equites numero duplo; quia late Socii per oppida & agros ſparſi, eoque facilius habere iis equos & tolerare; at Romani, nec cenſu multi nimis equites tunc erant, & in una urbe haud tam commode habebant. Erant ergo 600. Detracta autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tertia parte Extraordinariorum, erant non niſi 400. Hic quoque numerus *Ala* dictus; & illi ipſi Equites, *Alares*. Erant ergo duplices: *Extraordinarii*, qui ſunt 200. ex his una turma, id eſt, 40, *Ablecti*, qui ſunt electi & excerpti. Alares, qui ſunt 400, dividuntur in 10 Turmas, ſingulas hominum 40. Nam Turmæ Sociales decuria una excedebant Civiles. Ita in Conſulari exercitu duas Turmas habebat Conſul: reliquæ erant Turmæ Extraordinariorum, 4, & iterum 4, ex utraque Ala.

Pedites vero ut plurimum 4200 Ala habebat. Horum pars quinta *Extraordinarii*, numero 840: & hi electi & excerpti; ſicut Ordinarii, qui ſunt in vulgo, ſunt Cohortes 2, hominum 336, & una dimidiata, hominum 168. In *Ablectos*, qui ſemper juxta Conſulem, in via, in caſtris, in pugna, velut ſatellites quidam aut cuſtodes; reliqui *Alares*, numero 3360 diviſi; vel in Manipulos & Genera, ritu Civium; vel duntaxat in Centurias & Cohortes. Cohortes ſingulæ 336, minores quam Civiles.

DE DUCIBUS.

Duces ſunt duorum generum. *Proprii*, qui certæ alicui & uni parti præſunt: *Communes*, qui communiter omnibus. In illo genere ſunt CENTURIONES, & TRIBUNI: In iſto LEGATI, & IMPERATOR.

DE CENTURIONIBUS.

Centuriones Conſulum juſſu aut permiſſu à Tribunis electi, ex ſuo quiſque genere: ſæpe tamen virtutis cauſa è genere in genus ad honeſtiores ordines transferebantur. His aſſignabantur ordines per eoſdem Tribunos. Promovebantur ad id munus, virtutis cauſa, tam animi, quam corporis, ſed maxime militaris. Hinc *Promotus*, in hac re velut propria vox, & *Promotio*. Promotus, προκόπτων παρὰ Ῥωμαίοις, qui provehitur, & aſcendit apud Romanos. A fortibus

ergo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ergo factis promotio. Et hoc milites reddebat fortes. Paulatim ipſi Principes cœperunt ordines inter beneficia dare, & ab iis petebantur. Quin & cenſus habita ratio, & quidam ditiores ſtatim ab initio Centuriones facti, ſine aliis militiæ rudimentis. Quid, quod etiam aliter facti per opes? emebant: ſed hoc apud turpes.

Electio Centurionum duplex: Prima electione eligebantur 30. Totidem altera: nempe ex quoque numero, genere, ſitu ſeu Manipulo decem. Qui primo electus, nempe *Primopilus*, plurimus eminuit; etiam eo, quod more & jure ad conſilium militare venit, in quod primo omnium Legati veniendi jus habebant, & Tribuni; igitur parte quadam iſtis æquabatur. Interdum plerique omnes Centuriones advocati in conſilium, ſed pro tempore ac arbitrio Ducis magis, quam more. Interdum & Equites admixti, digniores ſcilicet militum, & Centurionibus æquandi. Inſigne Centurionum, erat vitis.

Centuriones jam electi, rurſus ſibi eligunt Uragos, qui ſunt vel agminis coactores, qui à fine & à tergo curant, vel verius Optiones: erant enim hi Subſidia, & velut Vicarii Centurionum. Olim, cum à Tribuno darentur, *Accenſi* ſunt dicti; ſed poſtquam Centurioni optandi eligendique jus fuit, *Optiones*; ex facto, nomine ſumpto: Dicti etiam *Succenturiones*. Fuerunt ergo Centuriones 60, & totidem Succenturiones, ſeu Optiones.

Iidem eligebant etiam duos vigore animi & corporis præſtantes Signiferos. Et quamvis unum tantum videtur fuiſſe Vexillum in Manipulo, duo tamen erant Vexillarii aut Signiferi, ut alter alterius vicem obiret in defatigatione (gravia enim hæc Signa,) aut etiam in morbo.

Ordo autem Centurionum triplex: A numero, A genere, A ſitu. *A numero* eſt, qui in ipſis Manipulis aut Cohortibus; & ut illi atque iſtæ, non niſi de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cem, ſic Centuriones: à primo ad hunc numerum deſcenditur, nec itur infra. *A genere*, qui in ipſa cohorte una ſpectatur, & honeſtior Centurionum ille, qui in eo honeſtiore. *A ſitu* denique, quod eos, qui ejuſdem numeri, generis, imo manipuli ſunt, ſpectat, ut dignior ſit, qui primus electus in electione priore. Duæ enim ſunt electiones (uti dixi.) Priore eligebant Centuriones 30. nempe in quoque genere 10. tum iterum 30. eadem diviſione. Ergo omnes, qui primi, ſecundi, tertii, in tali genere, in tali manipulo, priore electione dicti, ii præerant dextræ centuriæ, & hoc aſpectu in eodem numero, genere, manipulo, digniores. Sic Haſtatus primus, pro Centurione in primo ordine ſeu manipulo Haſtati. Sic primus Princeps, prioris centuriæ.

Promovebantur Centuriones non ſaltu, ſed gradu, & ab infimis ordinibus perveniebant lento pede ad primos. Et hæc promotio per Cohortes & Manipulos fiebat, hoc modo: Erant 10 Cohortes, infima decima, & in ea 3 Manipuli, in quoque horum duo Centuriones. Iſti omnes numero pares, genere impares: Ideoque prima promotio in eodem numero & Cohorte, à Manipulo ad Manipulum, ſive à genere ad genus fuit; puta, à decimo haſtato ad decimum principem, ab iſto ad decimum pilum. Tum expleta ea cohorte, numero aſcendebant, fiebantque noni, mox octavi, & denique primi. Cum jam illic, à primo haſtato ad primum principem, à primo principe ad primum pilum ibant. Virtutis tamen hic ſæpe reſpectus, & ea eximia ad primos etiam locos ſaltu traducebat. Arcanum, & utile militiæ firmamentum. Sic etiam de legione in legionem traduci ſoliti aliquando. Primi ergo ordines ſunt illi Centuriones in prima cohorte: Primus haſtatus uterque: Primus princeps: Primus pilus. Nec aliter intelligendum, ſi legitur, *Centuriones primorum ordinum*, vel compendio quodam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

dam, *Primi ordines*, pro ipſis Centurionibus talium ordinum.

De Primopilo.

Primopilus varie appellabatur: *Centurio primi pili*, *&* *Primipilus*, *Primopilus* ſimpliciter, vocibus junctis. Item abſolute *Primus Centurio*, ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, Dux aut Princeps legionis. στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος, Præfectus legionis. Erat enim ipſe caput & ductor omnium Centurionum. Etiam in Collegam ſuum, ſiniſtrum Primopilum, jus aliquod habebat; nam hæc de dextro accipienda, & ſummo, niſi tamen imperium hoc inhibuere per vices. Imperabat quidem ſuæ duntaxat centuriæ, ſed quia mandata Imperatoris,aut Tribunorum ſæpe per illum edebantur in vulgus, etiam in acie, in agmine,illum aſpectabant, & ad ejus nutum ſiſtebant, aut procedebant, ideo quia Aquilam regebat, primum ſignum. Et ita præerat Aquilæ, ut etiam ſub iter ipſe evelleret refixam, & Signifero ſuo in manum daret: quin etiam in ipſa acie aſſiſtebat, & tuebatur. Quia igitur Aquila in Primipili tutela, & ei velut aſſignata, inde manavit; ut Aquila pro ipſo illo munere & Primopilatu uſurparetur.

Huic muneri non modo dignitas, ſed & opes adjunctæ. Etenim præmia Primopili in pecunia primum, quam certam iis definivit Auguſtus, ſignate tetigit Papinianus, 300 aureos; fortaſſe pro cenſu equeſtri: Certe adjunctus is honos, & pro Equitibus erant, qui Primopilatu functi, dicebanturque *Primopilares*, vel *Primopilarii*. In Codice Juſtiniani & Theodoſii, Primipili munus miniſterium magis fuit, quam honos: ſic enim dicti, qui ad paſcendos milites ſolenniter ad limitem deſtinantur. Quia tamen olim Primopilatus quiddam eximium, petitus ambitioſe & repetitus: atque adeo Tribuni ipſi, poſtquam defuncti, capiebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

DE TRIBUNIS.

Sequuntur *Tribuni*, qui ut Centuriones Manipulis, ſic iſti toti Legioni præfuerunt. Græci à ſimilitudine quadam, non à veritate, vocant χιλιάρχας, Millenarios duces: quales erant in exercitibus Macedonum, unde ad Romanam militiam traducti.

Tribuni ſeni in quaque Legione erant. Creavit eos primo Romulus, ejuſque exemplo Reges & Conſules, donec & Populus in húnc honorem jus & ſuffragium ſibi ſumpſit; quod factum primo circa annum V. C. 393. Cum vero minus idonei crearentur per ambitum & gratiam, Populus excluſus. Id autem non diuturnum: Populus jus repetiit, ita ut parem numerum Tribunorum Conſules & Populus crearent. Qui à Populo creabantur, digniores habiti, & dicti *Comitiati*, quia Romæ in Comitiis deſignabantur: qui à Conſulibus in exercitu creabantur, dicti *Rutili*, poſtea *Rufuli*. Prætores, aut Conſules, aut qui pro iis, ſæpe in provinciis creabant Tribunos; & iſti in annos mutabantur.

Tribunorum duplex genus: Equites, & Plebeii. Plures ex Equitibus, etiam non raro ex Senatoribus, præſertim graviore bello; alioquin contra, gradus hic ad ſenatorium ordinem erat. Atque hinc diſcrimen Tribunorum, ut quidam *Laticlavii*, quidam *Anguſticlavii*: illi, qui ex Senatu; iſti, qui ex Equite nati. Laticlaviorum præſtantior ordo. Utrumq; genus ambitioſe petitum, & datum; & quo pluribus gratificari poſſent, factum ſemeſtre. Hinc *Semeſtre aurum*, dixit Juvenalis, quia etiam annulo aureo utebantur Tribuni. Vox deinde Tribuni laxa notione uſurpari cœpta, & in variam adminiſtrationem aut præfecturam, ut *Tribunus ſtabuli, fabricæ, voluptatum*, &c.

Munia Tribunorum erant, jus dicere, & de capite cognoſcere: ſignum excubiis dare, vigilias curare, munitiones, exercitia alia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Tribunorum ornamenta aureus annulus,quo cæ-
eros milites non fas uti, ſed ferreis tantum. Equi-
es quoque geſtabant annulos aureos,quia pari pene
oco & dignitate cum Tribunis erant. Hoc tamen
liſcrimen diu poſt ſuſtulit Severus Imperator, qui
nter alia militibus indulſit aureis annulis uti. Alte-
um inſigne in veſte fuit, quam paulo ſplendidio-
em geſſiſſe Tribunos, vero eſt ſimile, ſicut & ipſos
Centuriones. Sub Auguſto, & deinceps, tunica lati
lavi fuit Tribunis iis, qui Senatorii gradus aut ſtir-
is eſſent. Fuerunt etiam poſtea iiſdem Apparito-
es, ſed ab Alexandro Principe ſublati.

DE DUCIBUS EQUITUM ET SOCIORUM.

Equites Civium in x Turmas diviſerunt; ex
naquaque 3 ſumunt, futuros Duces ſeu Decurio-
es. Sunt igitur 30 Duces in decem Turmis. Tot
utem ſunt Turmæ, quot Cohortes; tot Decuriæ,
uot Manipuli. Duces igitur etiam totidem, niſi
oc diſcrimine, quod Turma unum, non geminos,
t Manipulus, haberet. Hi ſibi aſſumebant 3 Ura-
os, ſeu Optiones: nam Optio etiam in Equitibus,
t Optionatus ipſum munus.

Turma tres Decuriæ ſunt; & qui Decuriæ præeſt,
ecurio dicitur. Mutatum tamen in numero, nec
es,ſed una tantum,nomine priſco retento: ut enim
a ætas Manipulos in pedite ſuſtulit, ſic etiam in
quite Decuriones neglexit. Sic quæque Turma u-
um Signum habuit, non quæque Decuria aut Dux,
in pedite factum. Erat tamen ordo in Turmis &
ecurionibus talis, qualem de peditibus diximus,
um primus non adeſt, ſecundus vices ejus ſupplet.

Socios ordinabant *Præfecti*, ſicut Cives Tribuni;
ipſi Præfecti à Conſulibus conſtituti: quod val-
ad rem Romanam & ſecuritatem pertinuit, &
contra

contra omnem motum & rebellionem è re fuit, ut Sociis Duces præcipuos darent Romani, non alios ſcilicet, aut animorum plenos, ſuſpectos, aut parum fideliter Romanos. Præfecti hi ut numero, ſic jure & poteſtate Tribunis pares, & qui eadem omnia in Socios uſurpabant, quæ iſti in Cives.

DE LEGATIS.

Legati Imperatoribus adjuncti; primo non tam ad imperandum, quam ad conſulendum inſtituti ac miſſi. Miſſi dico; quia hinc videtur ipſum nomen *Legati*, quod Senatus quoſdam è primoribus in caſtra ad Ducem legabat militiæ gnaros, quorum opera & conſilio uteretur. Magna erat Legatorum *dignitas*; habebant enim poteſtatem Imperatoris; venerationem vero Sacerdotis. Jam olim in re Romana fuerunt, & quidem ſupra Tribunos, electi ab ipſis Conſulibus; ita tamen, ut conſilium conſenſuſque Patrum intervenerit.

Munus eorum, conſulere, adminiſtrare, præeſſe, & uno verbo, vicariam operam Imperatori dare. Cicero appellat Nuncios pacis ac belli, Curatores Interpretes, bellici conſilii Auctores, Miniſtros muneris provincialis.

Larga eorundem *poteſtas*, ſed tamen Imperatori devincta, eique obnoxia. Interdum etiam imperant, & Imperii inſignia ſumunt, cum obtinent fiduciariam operam Imperatoris, eam ſcilicet, quæ revocatur, cum vult is, qui dedit; propriam enim & à ſe non habent. Cum abſens Conſul aut Proconſul; & Legatus, ejus vicem ſuſtineret, etiam lictores & ſecures habuiſſe legimus.

Numerus Legatorum incertus. Plures pauciores que fuerunt in legionibus, ut Senatui viſum, & ut bellum, aut res poſcebat. Plerumque tamen pro numero legionum attributi; ſingulis ſinguli.

Sub Principibus duo genera Legatorum facta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

onſulares, & *Prætorii*: quorum illi toti exercitui præeſſent; iſti legionibus ſingulis, idque Auguſti inrento. Quaſi enim unus ille jam Imperator eſſet, rem dminiſtrabat per Legatos, nec aliter dicebantur: oque nec triumphi jus habebant, cum omnia geerent auſpiciis alienis. Legati Conſulares, etiam mpliciter *Conſulares* dicti. Prætorii, etiam *Legati leionum*. Legati ipſi poſtea *Duces* Latinis dicti.

DE IMPERATORE.

Supremus ac communiſſimus Ducum, ipſe *Impeator*, à quo Cives, Socii, Equites, Pedites, denique mnes & omnia pendent. Ille eſt, qui non ſolum uctum, ſed auſpicia etiam habuit (diſtincta enim ta) *Ducum*, cum ipſe interfuit: *Auſpicia*, cum alius em geſſit illo mandante, & Fortunam ac Deos ſuos ommodante. Nam ſic loquebantur. *Suos Divos præere*, *Suos Deos dare*, id eſt, dirigere & jubere. Sumtum autem à more veteri, quo omnia geſta auſpiito, præſertim in bellis. Nec alio fine in caſtris ſum Augurale, & juxta Prætorium, ſitum. Hæc lim ita, & ſerio ſervata; poſtea non niſi imago & omen manſit, cum pleraque jam à Proconſulibus, t Proprætoribus adminiſtrarentur, quibus auſpia nulla. Nam ſoli magiſtratus ea habebant, eaque omo, Latinis feriis actis, ſacrificio in monte perćto, votis rite nuncupatis, ſecum ferebant: nec ivatum auſpicia ſequebantur. Atque adeo *Aucium* ſimpliciter pro Imperio Tacitus poſuit.

Imperatoris *inſignia* fuere lictores cum faſcibus, que ii paludati. Ita enim ad bellum egredi ſolent: quin & ipſe Dux paludatus. Etiam tubæ tunc cinuerunt, & ad eas facta profectio. *Paludamenm* Varro dixit inſignia & ornamenta militaria. ictum etiam *Sagum*, & *Sagulum*; in ipſo Impetore etiam *Chlamys*. Nec ſolum Imperatorum et Paludamentum, ſed etiam tribuitur aliis militibus.

bus. Hinc apud Lucilium *Rorarius paludatus* legi-tur. Forma paludamenti erat, ut extremâ longitu-dinis eſſent utrimque anguſta, imis latioribus. Co-lor ejus eximius, & quidem è cocco. Ab hoc colore *Puniceum* dixerunt, ſive *Punicum*, pro paludamen-to. Erat etiam album, quo interdum uſi, ſed cre-brius cocceo. Imperatores inter vota & immola-tiones exibant, & tunc veſtem hanc capiebant; qua profectio etiam celebris eſſe ſolebat frequentia de-ducentium proſequentiumque.

In *equis* Imperatoris etiam tale aliquid uſurpa-tum, iique unus vel plures, ornati inſignibus mili-taribus, phaleris, & auro, fortaſſis & coccineo ſtra-to. Simile quid apud Græcos, & in Regibus erat qui ſic ornatos equos habebant.

LIBER III.

DE ARMIS.

ARMA duplicia: Ad petendum, Ad tegen-dum. Illa proprie *Tela*, & hæc *Arma*. No cum Polybio Milites ſecundum Genera ar-mabimus, ut primo ſua arma habeant Velites, ſive levis armatura; tum reliqui: & utraque illa mix-tim.

DE LEVI ARMATURA.

Commune nomen Levis Armaturæ eſt, *Feren-tarii*, à ferendis armis dicti. Horum autem Leviu militum plura genera ſive partes, *Rorarii*, *Accenſ* & quos hic *Velites* dicimus. Illi priores duo in vete-ri Levi armatura fuerunt; iſti poſtremi in nova. E notandum eſt, novum totum iſtud de Velitibu fuiſſe: & antea Funditores, Iaculatores, Sagittari & id genus in uſu; quos duobus illis nominibus

Rora

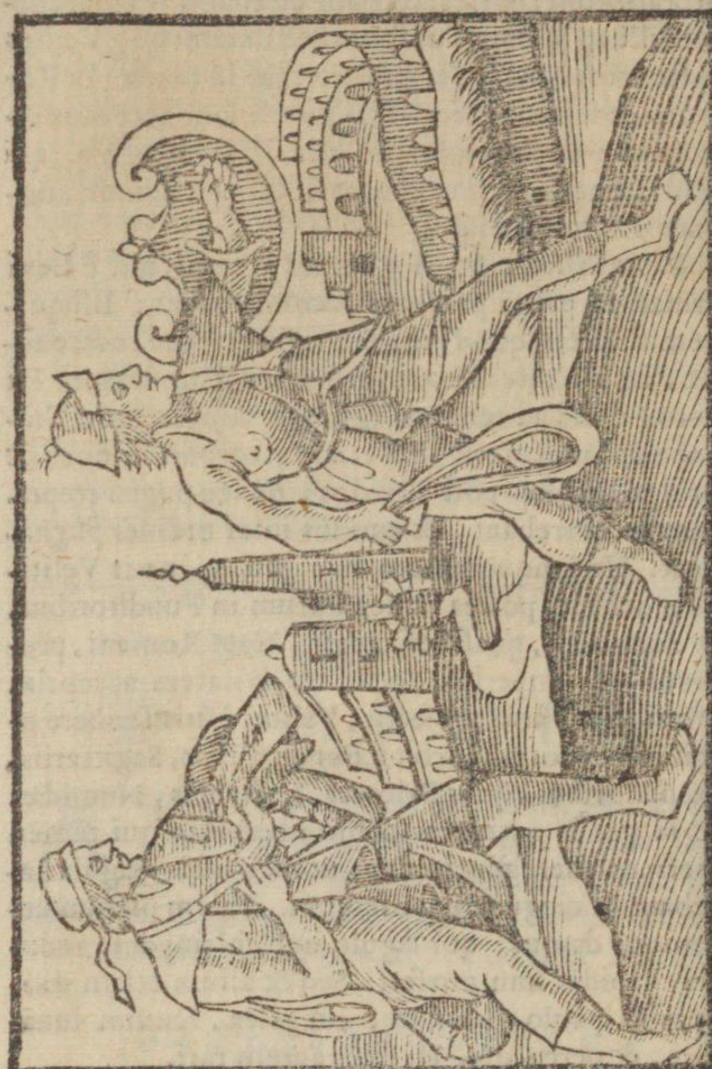
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Rorariorum, & Accenſorum dicebant. Manſerunt-
que illi ad bellum Punicum Secundum: quo Velites
inſtituti A.V.C. 542. ante perraro id nomen in Ro-
mana re legitur; ſed Velitibus uſi ſunt ante Roma-
nos Galli & Germani. Et hæc Velitum origo. qui
poſt Cæſaris ævum deſierunt, & vox deinde uſur-
pata pro Levi milite.

Rorarii & Accensi erant, qui è Levi
armatura primi prælium committebant: Illi qui-
dem ſic dicti, quod, ut ante imbrem fere rorare ſo-
let, ſic illi ante Gravem armaturam prodibant: Hi
vero, quod ad cenſum legionum adjicerentur. Sta-
bant autem Rorarii (uti etiam Accenſi) in fine, &
à tergo agminis poſt Triarios, donec pugna cœpta.
Tum procurrebant, & eminus inter ordines pugna-
bant. Utrumque autem hoc genus, natis Veliti-
bus, deſivit, poſtea tamen iterum in Funditoribus,
& Sagittariis, quaſi reſurrexit. Nam Romani, pro-
moto jam Imperio, Sociis in Civitatem acceptis,
provinciis variis ſubjectis, Velites è ſuis ſcribere o-
miſerunt, eorum loco uſi Funditoribus, Sagittariis,
Jaculatoribus, quos Baleares, Cretenſes, Numidæ,
& id genus nationes ſubminiſtrabant: qui tamen
inermes fuere plurimum, ut illi priſci. Sagula ha-
bebant & cingula ſuper femora. Talem pictum ut-
rumque damus, qui ſagulo aut chlamydula redu-
cta, lapides ſinu præfert. Sed & alium etiam dili-
gentius paulo armatum, cui galea, ſcutum luna-
tum, & ocrea una. Hi tales autem rari.

AR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ARMA VELITUM.

Velitum arma, 1. GLADIUS, 2. HASTA, 3. PARMA, 4. GALEA, ſive tegmen capitis.

1. *De Gladio.*

Gladius, Hiſpanienſis, qui aliis quoque militibus, & infra mox deſcribetur.

2. *De*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

2. *De Haſta.*

HASTÆ, vel Haſtulæ numero 7, ex tenui li-
gno, ut hodiernæ ſagittæ; ſeptena enim illa manum
implebant. Iſtæ haſtæ, quia ſua quadam forma, &
minores, diſcretim ab aliis dictæ *Haſtæ velitares*,
Græcis γρόσφος, telum ipſum; & γροσφομάχοι,
Velites dicuntur, quorum primum & præcipuum
munus, jaculari. Haſtæ hæ erant longitudine tri-
pedum, digitali craſſitie, ferro molli, 12 digitorum,
unde primo jactu ſtatim inflectebantur, ut hoſtes
retorquere non poſſent.

3. *De Parma.*

PARMA è ligno, corio ſuperinducto, erat ro-
tunda: hinc nomen, quod à medio in omnes partes
par; tripedalem habuit dimenſionem.

4. *De Galea Velitum.*

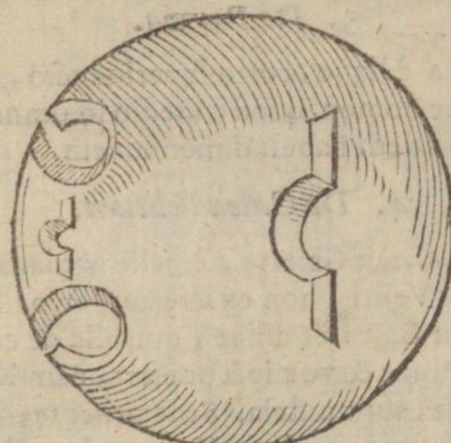
GALEA, aut Galerus, è pelle aut lana tegmen
capitis erat Veliti, non ex ære aut ferro. Sic enim
diſtinguitur Galea à Caſſide, quia illa de corio eſt,
hæc de lamina: & vox ipſa præfert, nam ἀπὸ τῆς γα-
λῆς, à fele, aut muſtela. Sane priſci tegmina fere
capiebant à feris; unde in Homero ἰκτιδέη, κυνέη,
ταυρείη, αἰγείη. *muſtelina, canina, taurina, caprina.* Et
Suida ἀλωπεκέα, ἡ περικεφαλαία. *Vulpina, ipſa ga-
lea.* Sic dictæ; quia à talibus animalibus captæ. Ipſas
etiam leoninas exuvias ſumebant, & ſic aptabant, ut
caput capite velarent; cæteris humeros, & dorſum:
Romani in ſua militia vulgo uſurparunt. Nam in
Columna Trajani omnes ſigniferi in hoc habitu cum
pelle leonis, quæ caput, humeros, dorſum, tegat, &
cauda pedes flagellet. Non ſic tamen in noſtro Veli-
te, cui galea tantum ex tali aliquo tegmine; & ſæpe
lupo, Romana fera, & Romuli nutrice; alias ex urſo,
aut tali fera. Afri è ſerpente. Hæc talia tegmina ap-
pellant

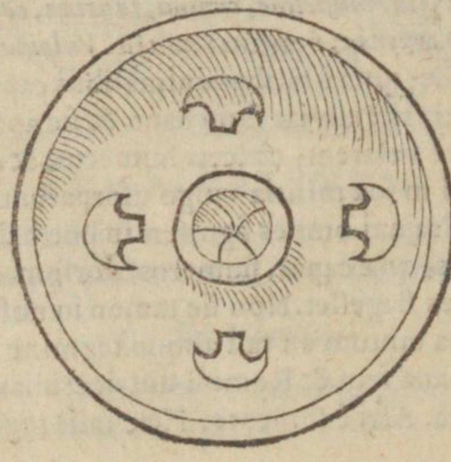
pellant *Galeros, Galericulos, Cudones*. Galeis è corio etiam uſi Græci, aut finitimi, ut Paphlagones, Macedones. Legitur etiam *Galea venatoria*, pro hoc ſenſu.

A Velitibus haud longe abſunt Græcorum Peltaſtæ, ſive Cetrati. Hac occaſione videndum quid *Cetra*, quid *Pelta*.

De Cetra, & Pelta.

CETRAS, ſive *Citras* Afri ſua ſcuta dicebant, atque eas varie pingere aut cælare ſolebant. Tales hodie Mauri geſtant, ſed majuſculas, & formatas fere in cor humanum. Britannis etiam hæc ſcuta

tribuit

puit Tacitus. Hujuſmodi quoque fuerunt Hiſpa-
rum, qui vel maxime Cetris uſi, iiſque pulſatis
ythmice. & cantu ſaltuque, hoſtem invaſerunt,
ne Laconum ritu, qui ad tibiam & numeros in-
eſſi & congreſſi. Galli, Germanique etiam can-
m ac ſaltationem adhibuerunt. Cetram paſſim
Pelta etiam ſumunt, & pro ea Latini reddunt.

PELTA autem inventum Iphicratis, cujus for-
non longe à Romana & velitari Parma, etſi
taſſe haud uſquequaque ſit rotunda. Pelta expo-
ur Thracia armatura, Latini fere Parmam red-
nt: & in Gloſſis, Parma, θρακικὸν ὅπλον. A tali
rmularum figura gladiatores Romæ erant *Thraces*
ti; quia iis armabantur. Peltæ forma ad ancylia
eſſit, etſi lateribus minus incurvis aut reductis:
leviter ſinuata, & introrſum curva. Pelta vero
azonica diſtincta fuit à prioribus, leviter ſinua-
in modum fere Lunæ: inde *Pelta lunata*, apud
gilium. In priſcis monumentis & lapidibus viſi-
bilunis, id eſt, duplici ſemiluna inſignis. Pel-
ı è marmore pag. præcedenti expreſſam vides.
n alteram ſupra pariformem, ſed paulo magis
uſam, in Funditore, quem dedimus pag. 68.
eltæ pendebant è collo loris, & cum ſeſe apta-
t pugnæ, detrahebant.

ARMA HASTATORUM.

Haſtatorum arma 1. SCUTUM. 2. GLADIUS.
PILUM. 4. GALEA. 5. LORICA. 6. OCREA.
adem pariter arma fuerunt *Principibus* & *Tria-*
niſi quod Triarii pro pilis haſtas ferrent. Cauſa
rta: quoniam in extremo depoſiti, longius ab
e erant, quam ut pila eorum pertingerent; aut
perferrent miſſa. Altera etiam cauſa, quod for-
: contra equitum irruptionem, & totam ordi-
n confuſionem muniverunt iſtos haſtis. quibus
s velut vallo ſepta inhorrebat. Iſtas igitur haſtas

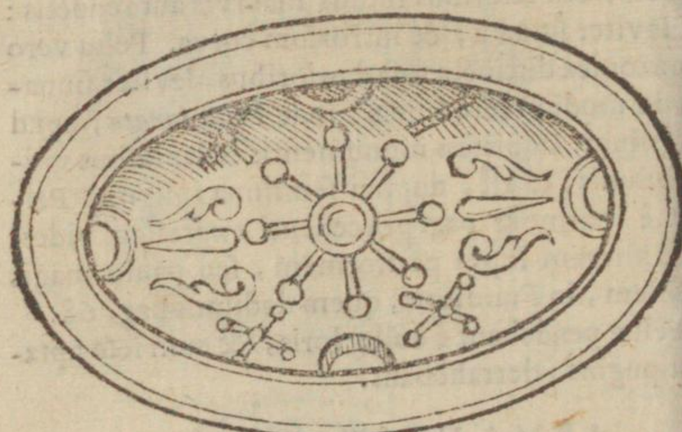
ad

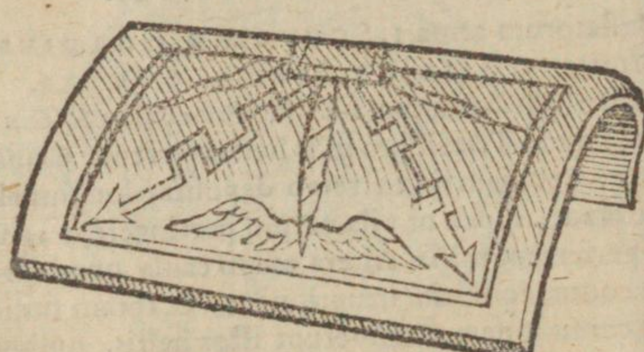
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ad ſtatariam & manuariam pugnam habebant, & u
Livius loquitur, *ad ora fodienda*. Non tamen iſtæ n
mis longæ, nec ut Macedonum ſariſſæ. Nec potui
ſent. nam cum ſcutum majus ſiniſtra gererent Triar
una manu commode videntur tractaſſe iſtas haſta

I. *De Scuto.*

SCUTUM, cui nomen παρὰ τὸ σκῦτος, à lor
è quo factum; non à ſecando, aut excutiendo, quo
Varro & Iſidorus putant; differt à Clypeo forma
quæ enim rotunda, & in orbem juſtum relata, *Cl*
peos dixere: quæ in longum exibant, *Scuta*. Clypeu
Græcis ἀσπὶς, Scutum θυρεός. Dio tamen, & inferio
ætas, confundunt.

Duplex Scutorum genus : Unum *Ovatum* , inæquali longitudine ; ac patet magis , producíturque circa umbilicum, extremis anguſtioribus : Alterum genus rarius , *Imbricatum* , quod undique æquali latitudine , & velut januæ formam habet , ſed incurvæ : & ſectum canalem aut imbricem refert. Forma & facies utrorumque in ſculpturis , ut pagina præcedente depinximus.

Latitudo Scuti in gibba ſuperficie , duorum pedum & ſemis ; longitudo, pedum 4. Prominuerunt ergo , & oblonga magis quam lata fuerunt : nam totum hominem tegebant leviter ſe inclinantem. Majus etiam palmo excedit : & videntur id Triarii, & digniores Principum , geſtaſſe.

E pluribus minutiſque tabellis hoc corpus junctum,nam pluribus lignis & aſſerculis conſtitit : atque hæc ex certis arboribus. In quo genere ſunt ficus, ſalix, tilia, betula, ſambucus, populus utraque. Leviſſimæ autem ex his ficus & ſalix , ideoque utiliſſimæ,adeo ut Græci Poëtæ ἰτέαν, ſive *Salicem*, pro Scuto dixerint. Erant & è vimine texta Scuta : talibus enim Siculi & Syracuſii vulgo uſi, & γέῤῥας vocabant. Perſis etiam attributa , quia creberrime & recentiſſime ii habuerunt , ſed Rhombi ſpecie. Hauerunt & Germani , & Galli, ſcuta vimine texta , quæ fucabant colore , & inducebant pelles aut tabulas. ſed ea non optima aut firma,& aſſumpta in egeſtate aliorum. Macedones etiam olim uſi , ſed quæ in ærea & argentea Alexander mutavit : etiam Itali , & ipſi Romani. Scuta tamen rotunda & equeſtria, levitatis fortaſſe cauſa , talia fuerunt. In ſcuto grandiore plerumque duæ anſæ fuêre : Græci ὄχανον dicunt , à *tenendo* , & id inventum Caribus aſſignat Herodotus. Ex ferro iſtas facit Suidas , vel è loro.

Fuit taurino glutino cum linteo compactum , quod & linteum tabellis junxit , & tabellas ipſas inter ſeſe , & corium firmavit. Videntur & nervo aut

ferro vinxiſſe. Exterior ſuperficies corio vituli, aut potius bovis tegebatur; imo ſæpe illa coria multiplicata. Sed inde etiam detracta legimus, & urgente fame pro cibo mollita: ut in obſidione Hieroſolymæ, Sagunti, Caſilini.

Extrema curvatura, ſeu margo in ſcuto, ferreus erat, inſtar tenuis bracteæ aut lamellæ; Græci σιάλωμα, & λεπίδα dicunt. Inventum Camilli, qui laminam ferream ſcutis in orbem adaptavit, contra immanes Gallorum gladios, ligno ſolo parum ictus ſuſtinente: tum etiam ad ſcuti tutelam & ſervamen: Inclinabant enim ſæpe in terram, & fere ſic ante tentoria, aut in excubiis, habebant, pilis etiam acclinatis. Ne ergo putiſceret lignum, munimen à ferro.

Umbo in ſcuto, ut plurimum & vulgo, è ferro: Poëtæ etiam aureum faciunt; & ſatis indicat Sidonius, ditiores argentum in ambitu, & aurum in umbone geſtaſſe. Non is luxus olim. Eſt autem Umbo media illa pars ſcuti, quæ protuberat & exſeritur cum rotundo tumore. Ideo *Vmbo*, quod Græcis eſt ἄμβων. Montes & eminentias hac voce Statius ſæpe vocat. Sed & Latini veſtis poſitum, qui ad pectus exibat in tumorem, ſic dixerunt. Uſus, ad avertendos vehementiores ictus lapidum & ſariſſarum, & cujuſcumque violenti teli. Eo etiam hoſtes avertebant: nam in conflictu & pugna cominus utebantur eo ad impulſum, ubi etiam pars humeri brachiique projecta & incurvans, adjutrix in hoc niſu.

Origo Scutorum à Regibus, imo à primo ipſo Rege Romulo. Exemplum à Sabinis; item Liguribus, quorum tamen ſcuta à Romanis differunt; teguntur enim Ligures ſcuto longo, ad Gallicum modum facto.

Solebant Græci, Romani, Barbari, varias picturas, formas, aut colores ſcutis addere, ſive ad inſigne, ut cognobiles eſſent; ſive ad decorem. Vetus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ritus, qui etiam heroicis temporibus obtinuit; Cares auctores facit Herodotus. Ulyſſes delphina habuit in ſcuto, Lycurgus tridentem; qui Lyſandrum interfecit, draconem. Spartanus quidam muſcam viva nihilo majorem; cumque irrideretur ab aliis, quaſi ab ignavia & metu ita faceret, ne hoſti conſpicuus eſſet; *Imo*, inquit, *ut agnoſcar. Vſque eo enim accedo, ut cernere cominus poſſint ſigni mei modum*. Alcibiades in ſcuto ex ebore & auro confecto habuit Cupidinem brachiis fulmen complectentem. Poëtæ Deos, homines, animantes, & pene quidquid in rerum Natura, ſcutis intexunt. Apud Romanos pyropo ornata colligimus, ſive lapide ipſo, ſive colore rutilo & flammante; talis enim in fulmine, quod crebrum valde, & quaſi pro more in ſcutis Romanis. In iis etiam majorum facta expreſſa, aut imagines; ut Romulus & Remus de lupa pendentes. Sed & proprias fortaſſe laudes & facta cælabant. Et in columna Trajani videre eſt ſcuta quædam variis coronis ornata. donaticas fuiſſe cenſendum eſt, & eo judicio latas. Solebant etiam Romani quædam nomina iis inſcribere: primo Imperatorum, ſub quibus merebant: deinde Centurionum: atque adeo & ſua, ne forte, repoſitis in uno loco armis (quod Tacitus fieri ſolitum ſcribit in Prætorio caſtro) fraus aut error contingeret in recipiendis. Cum igitur talia inſignia & indicia in ſcutis, non mirum, quod tam curioſe & caute habita, & contra nimbos, pulverem, taleſque injurias tecta thecis & repoſitoriis quibuſdam coriaceis: ſed ante aciem, ſive in via, ſive in caſtris, degebant.

Hæc autem inſignia in ſcutis depicta, etiam aliis gentibus nota, Saguntinis, Gallis, aliis. Et ab illis peculiaribus nata inſignia & argumenta familiarum. quæ hodie in uſu; an abuſu? Ignaviſſimi uſurpant.

2. *De Gladio.*

GLADIUS Haſtatis unus: ſequenti ævo alium minorem geſtabant, quem *Pugionem*, voce Latina Tacitus, alii Græcanica *Paramerium*, aut *Parazonium* vocant, quia ad femur aut zonam penderet. Gladium hunc, *Hiſpanienſem* dictum, ad dextrum latus alligatum ferebant, novum noſtris moribus, ſed forſitan ſpectarunt ſcuti uſum, præcipui inter arma: id impediri videbatur, ejuſque frequens motio, ſi gladius aut vagina ſub brachio ſiniſtro: quanquam etiam ad lævum geſtatum; & in ea re variatum. Et forſan gladii ſiniſtri introducti, cum Gladioli aut Parameria introducta.

Pendebat autem iſte gladius ab humero, non à medio cingulo, veteri & heroico ritu, ut commodior eductio. Et hinc *Arma* dicta, quod ex armis, hoc eſt, humeris penderent. Priſca monumenta id paſſim oſtendunt, & procaciores milites hodie uſurpant. Latioribus autem loris dependebant, & id *Baltei*, vel *Baltea*; quod tamen etiam cingulum commune,quo in orbem ambimur,ſignificat. Hunc autem milites ſingulariter ornabant, eoque velut militiæ præcipuo inſigni ſuperbiebant. Bullis honeſtari plerumque ſolet, ex argento, auro, interdum & gemmis. Parthi maxime ſic luxuriati.

Dictus hic Gladius,*Hiſpanienſis:* videtur enim cum Annibale illatus, 2 bello Punico; tunc ſcilicet, cum Romani vires & conſtantiam experti militiæ Hiſpanicæ, adſumpſêre hunc enſem. Illo feriebant non cæſim, ſed punctim, unde mucronem habebat eximium: Nam cæſim pugnantes non ſolum facile vicêre, ſed etiam deriſêre Romani. Cæſa enim quovis impetu veniat, non frequenter interficit, cum & armis vitalia defendantur, & oſſibus; at contra, puncta duas uncias adacta, mortalis eſt. Deinde, cum cæſa infertur, brachium dextrum la-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tuſque nudatur: puncta autem tecto corpore infertur, & adverſarium ſauciat antequam videat. Et quia lamina ejus erat firma & ſtabilis, & ictum utrimque habebat, ideo etiam utilis erat ad cæſam. Hoc igitur Romani ambifariam uſi.

Brevis fuit; & duos pedes in lamina non explevit: vi tamen & firmitate maxima; nam galeas diviſas, corpora detruncata brachiis abſciſſis, aut tota cervice deſecta legimus. Erat ergo forma & facies gladii, qualis fere eſt hodie noſter equeſter: apparet ita in monumentis priſcis: etſi in iiſdem etiam acie ſimplici, & ſuperne leviter pandus, ad Orientalem & Turcicam formam.

3. *De Pilo.*

PILUM, Græcis ὑσσὸς, erat proprium miſſile legionarii militis; Unde *Pilatæ legiones* veterum. Duo autem notat hæc vox, *Piſtillum*, & *Telum:* & Pilum pro telo uſurpari cœptum ab illo vult Varro. Dictum enim ab omine, quod hoſtes feriret ut pilum. Sicut enim inſtrumento illo ruſtico aut cibario teri frangique frumenta ſolent: ſic iſto hoſtes. Alii tamen reſcribunt, quod hoſtis periret, ut *Perilum.*

Duo pila militi erant: Unum *majus*, idque rotundum, diametri palmaris; vel etiam quadrangulum, magis crebrum & vulgarius: Alterum *minus*, ſimile venatoriis haſtis. Sibuna, vel Sibyna huic minori ſimilis. Fuit autem *Sibuna* venabulum ſive jaculum venatorium, καπροβόλιον explicat Heſychius, id eſt, telum figendis apris.

Pilorum iſtorum longitudo in ligno fere tres cubiti, totidem in ferro, quod habebat hamatum ſive uncinatum retro mucronem, hamo ſatis lato; ne telum ſemel impactum, facile eſſet evulſu. Erat pilum ponderoſum & lentum, quia ferri pondus & gravitas tale faciebant, præſertim nullis adjutum pennis. Inerat & vis telo tanta, ut obvia quæque perfrin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

geret, & arte directum ſcutatos pedites, & loricatos equites ſæpe tranſverberaret. Sed notandum, ferrum in pilo non exſtitiſſe ſeorſim, aut totum prominuiſſe, ſed partem ejus circiter dimidiam fuiſſe infixam, vel affixam ligno. Eminuit ergo in mucronem & manſit cubitus & ſemis, alter ille modus periit in ligno. Itaque juſta magnitudo pili totius fuit 4 cubitorum & ſemis, id eſt, pedum 7, paulo minus: ſuperavit ergo menſuram hominis: ideoque Silius niti in ea milites facit. Sed hoc pilum forma & magnitudine decrevit in ferro ævo inferiori: ferrum enim trigonum, non tetragonum fuit, idemque non niſi pedale. Et vox ipſa alio ivit, & videntur haſtæ ſic dictæ. Apud Belgas tamen hodie adhuc vox perſeverat, qui Sagittam vocant *Pijl.* Ferrum autem ligno adſtringebatur crebris fibulis. non enim tubum vel auliſcum tam grandem habuit ferrum, in quem lignum immitteretur; ſed potius duas utrimque alias ferreas, quas fibulæ iſtæ comprehenderent & affirmarent.

4. *De Galea ærea.*

GALEARUM forma hæc: Antrorſum apertæ, & ferri aliqua eminentia, ſed repandi; unde & *Silæ* dictæ Feſto. Ad latus & malas utraſque *Bucculæ*, ſic dictæ, quod buccas tegant. Unde *Buccularii*, qui has parant, conficiuntque. Sidonius *Flexiles laminas* vocat, ſic aptas, ut penderent à caſſide, & flecterentur. Ab imis bucculis lora, quibus ſtringerentur ad guttur & firmarentur: Suidas ὀχεῖς vocat; *Vincula*, Sidonius. Veteres clauſas, & vultui appreſſas undique galeas (more noſtrorum Equitum) vix habuerunt. Hinc illa vox Cæſaris in acie Pharſalica: *Miles, faciem feri.* quæ ſcilicet, niſi à ſcuti objectu, nuda.

In galeis habebant Criſtas, in quibus mira & propria quædam ſuperbia, an laſcivia Romanorum? & valde

valde ſibi in iis placebant. Criſta etiam *Apex* Latinis dicitur. Pyrrhus Rex cornua hirci pro criſta habuit. Reges, & digniores militum, inſignes maxime & ſuperbas faciebant has partes, contra plebeii. Sed & Centuriones Romano more tranſverſas criſtas, hoc fine, ut internoſcerentur, gerebant; Vegetii quidem ævo, non olim; qui etiam argenti aliquid mixti in criſtis agnoſcit, fortaſſe & auri in nobiliorum. Φάλος proprie diſcretus erat ἀπὸ τοῦ λόφου. ille *conus* eſt, hic criſta: Græce φάλος, *κύμβαχος καὶ ἄκρον τῆς περικεφαλαίας*, *ſuprema pars galeæ*. λόφος, *juba aut criſta*.

Pennas has non niſi rectas ferebant olim, ſine alio paratu aut diffuſione; qui mos fere hodie Turcarum. In monumentis tamen aliter conſpicimus, & fere ad hodiernum exemplum. Erant colore duplici: *Puniceo*, qui videtur honeſtiorum fuiſſe, & aptus ſane ſanguineo huic Marti: & *Nigro*, triſti illo & Diti ſacro, ad quem multi in hoc ferali certamine ibant: & videtur hic fuiſſe viliorum. Fuit etiam *Candidus*, qui color feſtus & dignior, datque Annibali Silius. Laſcivia poſtea in hac re, & aſſumpſerunt etiam Pavonum pennas: at regia & Iunonia hæc avis, non niſi in Regum & Principum uſu fuit. Nec dubium, quin tulerint Aquilæ, & talium avium, quæ pugnaces aut rapaces, vel ominis ſcilicet cauſa. Fuit triplex hæc Criſta, ſive *τριλοφία*, & *τριφάλεια*. tres pennæ rectæ. Iubæ etiam creberrime galeis impoſitæ: nec Græcorum tantum, apud quos pene perpetuum, ſed etiam Latinorum.

Criſtæ, bonæ duplici cauſa, & in tenui re momentum ad pugnam & victoriam: *Sive* quod vir major, & animo quoque creſcit: *ſive* quod hoſti terrorem magis præbet. Hinc neſcio quo Naturæ ductu, ubique terrarum fere bellatores hoc affectant. Orientales paſſim, atque etiam rudes iſti in novo Orbe. Majores noſtri ſtudioſe, imo ambi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tioſe affectarunt: & hinc inſignia iſta familiarum tam varia, queîs ſuperbimus. Inventores primi Cares. Nam galeæ iſtæ quæ ſcutis imponuntur, familiarum antiqua digmata, originem habent à multifariis iſtis criſtis. Alius cornua ſumebat, quaſi ad impetendum & terrendum, ut de Pyrrho dixi: alii alia. At in hodiernis galeis quam crebra cornua; aliæ animalium partes; ſæpe capita. Quæ omnia olim in Gallorum & Germanorum quotidiano ritu: qui etiam ſoliti erant detractas ita exuvias ferinas, ipſoſque hiantes rictus capiti imponere; id quod & Parthi feciſſe leguntur.

5. *De Lorica.*

Plerique militum non habebant Loricas hamatas, ſed partem æris aut ferri procuſam, quæ ſummum pectus tegeret: nam ima ventris ſatis ſcutum muniebat. Fuit adſimile quiddam hodierno pectorali, ſed minus longum, & æquabiliter quadrum. Et vocabant *Pectorale*, à re & uſu, quod pectori tegendo. De corio etiam crudo Pectoralia faciebant, & è ferro. Hoc genus appellat Polyænus *ἡμιθωράκια*, *Semiloricas*. Pauſanias veterum & Homericas loricas deſcribens: *Duæ:* inquit, *erant æreæ partes, illa quidem pectori, & iis, quæ circa ventrem, apta, hæc ut dorſo tegmen eſſet. Vocabant* Gyala *ſive* Cava & incurva, *à forma. Illam antrorſus, hanc retrorſum inducebant, deinde fibula utramque jungebant.* Ecce adſimiles, aut ipſas noſtras loricas hodiernas. Fibulæ item in latere utroque loricas iſtas jungebant.

Habebant ergo Haſtati loricam vel è lamina ærea ſeu ferrea, digitorum undique 12. hæc autem erat viliorum. Ditiores vero, & qui ſuper 10000 drachmas cenſi, eximie & præter cæteros debebant armari. His enim neceſſitas ferendi non Pectoralia, ſed totas Loricas, eaſque hamatas, ex catenis

tenis & ſquamulis confectas. Dicebantur enim *Hamatæ*, vel quia circuli & catenæ nexæ hamuli ſpeciem dimidiatæ referebant: vel quia & hami catenulas jungebant. Græcis θώραξ ἁλυσιδωτὸς, *Lorica catenata*. Et nihil aliud fuit, quam circuli ſive annuli ferrei inter ſe nexi, more quem hodie Galli & Germani ſervamus, etſi exoleſcentem. Origo à Gallis.

Alterum genus Loricarum hamatarum erat, quod non annulis ſolis, ſed & ſquamis & laminis conſtabat. Græci φολιδωτὰς vocant, vel λεπιδωτὰς, à ſquamis piſcium vel ſerpentum. *Squamea lorica* dicta Latinis; fuitque honeſtiorum. Ipſas ergo ſquamas catenæ jungebant. Has ipſas ſquamas etiam *Plumas* dicebant, à ſpecie pari. Hinc *Lorica Plumata*. Et Parthorum aſſiduum hoc tegmen, etiam in equis. Sic enim deſcribitur eques Parthus apud Suidam: *Prior loricæ pars pectus & femora & manus extremas & crura tegit: poſterior tergum & cervicem & caput totum. Fibulæ vero ſunt ad latera, quibus utramque partem jungunt, atque ita totum equitem ferreum dant videri. Prohibet vero nihil aut impedit ferrum membrorum extenſiones aut contractiones; adeo curioſe factum ſectumque eſt ad naturam membrorum. Armant autem & equum ſimiliter ferro, totum quidem & uſque ad ungulas: hoc ideo, quia nihil iis arma proſint propria, ſi equus interficiatur.* Iſti igitur ſunt Parthorum Cataphracti ſive Clibanarii. Nec ſolum illi, ſed & Sarmatæ in hac armatura.

Nec vero ferro ſolum nectebant has loricas, ſed & cornu. Imo iſtas Sarmatarum proprias facit Pauſanias, eaſque ita deſcribit. *Colligunt ungulas equorum, eas purgantes & diſſecantes conficiunt ex iis quiddam draconum ſquamis ſimile; aut ſi quis draconem non viderit, vidit autem nucis pineæ fructum viridem, is è nuce ſegmentis aut lacunatis torulis ſi opus aſſimilarit, haud errarit. Has igitur ſquamulas*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

perforantes, & nervis equinis aut bubulis conſuentes, loricas ad uſum habent, neque decore Græcanicis inferiores, neque infirmiores: nam & cominus percuſſæ, & jactu petitæ, reſiſtunt, & ſuſtinent.

Erant & *trilices loricæ*, id eſt, catenæ & laminæ ter ſic geminatæ: & *bilices*, nempe ſquamis geminis.

Erat & aliud genus, Statii & Silii ævo crebrum: cum ſegmenta ferrea tamquam faſciæ aliæ aliis ſuperpoſitæ corpus ambiunt. In columna Trajani aſſiduum, & pene unicum in milite Romano hoc genus. Depictum dedit Lipſius, etſi ſe nuſquam legiſſe fateatur.

Sunt & *linei thoraces* ſeu loricæ, quibus varii populi uſi. Græci primum, & quidem vetuſtiſſimi, etiam apud Homerum. Geſtarunt & Macedones, ipſe Alexander, Thraces, Hiſpani, Chalybes, Itali. In uſu ergo plurifariam, etſi Pauſanias tamen deprimit, & venantibus magis, quam pugnantibus commendat. Priſca conficiendi ratio erat, ut è filis pluribus funiculos ſtruerent, eoſque deinde nècterent, & inde ſe aptarent. A multitudine filorum, an funiculorum? *bilices*, *trilices* dixêre. Amaſis Rex Ægypti, Plinio auctore, thoracem habuit, cujus ſingula fila, 365 filis conſtabant. Conficiebant etiam hoc modo: Ex lino factum textum quoddam vino auſtero affatim ſalito macerabant, deinde cogebant, ut craſſitiem lintei octies, decies, aut ſæpius in ſe complicati haberet. Et vero è lana etiam ejuſmodi coactiles thoraces ſeu loricæ. Cæſar *Subcoacta* vocat, Ulpianus *Coactilia*, Plinius *Lanas coactas*; & ſunt hodie noſtra *Feltra*. Livio videtur *Spangia* dici.

Labente ævo tunicæ integræ ex his coactis factæ, quas vulgo milites geſtabant, & *Thoracomachos* dicebant; ab Antonino Caracalla repertas. Erat enim iſta *Lorica tunicata*, ſive *Thoracomachus*, veſtimenti genus, quod de coactili ad menſuram & tu-

& tutelam humani corporis conficitur. de mollibus lanis timoris ſollicitudo ſolertia magiſtra compoſuit, ut hoc inducto primum, lorica aut clibanus, aut his ſimilia, fragilitatem corporis ponderis aſperitate non læderent, membra quoque veſtientis, inter armorum hyemiſque diſcrimen tali ſolatio adjuta, labori ſufficerent. Et ne lana pluvias paulatim combiberet, & ingraveſcente pondere afficeret veſtientem, Libycis bene confectis pellibus tegebatur. Has loricas illa ætas *Zabas* vocabat, & *Zabarium* ejus tegmen.

Pondus loricarum ferrearum exiguum fuit, ſed robur eximium, ita ut catapultarium telum violenter immiſſum, ferrum non frangeret, ſed vix ſtricturam levem & cæcam, quaſi à ſcriptorio ſtylo, faceret. Et noſtri hodie æmulantur, quibus ſunt loricæ quædam ſolidæ, quæ reſpuunt aut ſubſiſtunt ſclopetorum glandes, valido haud dubie & penetrabili ictu venientes.

6. *De Ocreis.*

Utrumque crus tegebant Ocreis: quamquam alii populi ſiniſtrum modo crus armant ocrea, qui ſcilicet jaculis pugnabant. Et ex mente Vegetii, Funditores ſiniſtrum crus ferro tectum habent, legionarii contra dextrum. Cauſam reddit: quia in pugna cominus dextros pedes inante milites habere debeant; at cum miſſilibus certatur, ſiniſtros.

ARMATURA EQUITUM.

Equitum Romanorum duplex armatura; vetus, & quæ deinde à Græcis ſumpta. Olim enim non habebant loricas, ſed veſte ſaltem tecti, &, quo magis expediti eſſent, ſuper eam cincti. Hinc *Cinctati*, viri militares olim dicti. Ideo autem leviter induti erant, ut ad deſcenſum & aſcenſum facilem in equos magis eſſent expediti: quod utrumque meri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

to ſpectabant, cum auxilio nullo aut fulcro uterentur ad allevandum. Interdum haſta innixos fuiſſe legimus. Videntur & equos quidam inſueviſſe ad flectenda crura, & ſeſe demittendum. Aliis dignioribus aut mollioribus (nec enim vulgo) fuit qui manu tolleret, & adjutaret. Ii *Stratores* Latinis dicti, quia & ſternerent equum, & in eum ſublevarent. Ἀναβολεῖς Græcis, ab attollendo. Nam veteres ſubices pedaneos ex ephippio utrimque pendentes, quibus hodie utimur ad ſcandendum & innitendum, non habuerunt: nuſquam enim in ſtatuis & imaginibus forma aut veſtigium, & pedes ſemper penduli, ſine alio fulcro. Atque adeo res nova, ut nec ſit ei Latinum nomen, niſi quod patrum ætate Franciſcus Philelphus, ne res quotidiana careret vocabulo, *Stapedam*, appellavit, quod pes in eo ſtaret. Budæus melius puriuſque putavit circumſcribi, & *Subicem pedaneum* dici.

Priſci etiam equis inſiliebant: & hæc ſalitio inter aſſidua exercitia retenta, nec tantum à tironibus, ſed etiam à ſtipendiariis militibus diſtricte exacta. Equi lignei hyeme ſub tecto, æſtate ponebantur in campo: ſuper hos juniores primo inermes, dum conſuetudine proficerent, demum armati cogebantur aſcendere. Tantaque cura erat, ut non ſolum à dextris, ſed etiam à ſiniſtris & inſilire & deſilire condiſcerent; evaginatos etiam gladios & contos tenentes. Uſus hæc & plura potuit. Et nonne Pompeius jam ſenex equo incitato & currente educebat, & reponebat, ſine difficultate, gladium?

Sed & facilior erat hæc ſalitio priſcis, quam nobis, quod ſellas iſtas equeſtres altiuſculas, è ferro lignoque compaginatas, non haberent. Earum vice ſtragula quædam è panno, corio, pelle, quibus equos inſternebant, eoque & *Strata* dicebant, fere ut hodie noſtri agaſones. Græci ϛρώματα pariter dixêre; itemque ἐφίππια, qua voce vulgo & Latini

uſi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

iſi. Et quidam durius habiti etiam ephippiis care-
bant: inter quos Germani, qui olim nudis equo-
rum dorſis inſidebant. Hinc apud Cæſarem Roma-
nos, ob ephippiorum uſum, ut molles conte-
mnunt. Verum nunc ita mutarunt, ut ſellæ iſtæ al-
tiores & fabricæ earum quaſi peculiares ſint. Sed
Germanis fortaſſe cauſa ſellarum, firmitas; quia ſe-
curius ſic concurrunt & confligunt: certe in ſola &
baſſa illa ſtragula vt facilius aſcendere, ita & dejici
& delabi. Itaque priſci Romani pelles equis inſter-
nebant, ex nobilioribus quidem rariores quaſdam, ut
lynce, tigride. Alii centunculos inſternebant, aut
viliores pannos: honeſtiores veſtem pretioſam
magis, aut tapetem. Magiſtratibus, & qui cum im-
perio erant, jus fuit purpura aut cocco inſternere:
atque hi Conſulares, & Imperatorii equi. Sellæ no-
ſtræ non quidem perveteres, ſed nec novitiæ, & for-
taſſe jam in uſu Sidonii ævo, qui vocat *Sellas, & Re-
ſupinata fulcra*. Quid? quod in columna Trajani, for-
ma quædam noſtræ huic conſimilis. Sed fortaſſe
verius, ſtructum farctumque aliquid è pannis ibi
eſſe, ad mollius inſidendum, ſine ligno tamen, aut
ferro.

Haſtas habebant Equites olim graciles & tremu-
las: ideoque inutiles duplici cauſa, cum nec fige-
rent fortiter (erant enim ſine cuſpide ima factæ)
nec collinearent recte. Imam cuſpidem Græci ϛαυ-
ρωτῆρα dicunt, ſive etiam σύρακα, & οὐριαχόν. Hanc
autem haſtæ equitum non habebant olim, ſed tan-
tum cuſpidem ſupremam. Alias ejus uſus erat, tum
ut priore parte fracta, ima cuſpis percutiat: tum ut
recta ſtatuatur defixa terræ, cum ea feriata.

Scutum, ſive *Parmam* habebant ex bovillo corio,
arte leviter durato; coque mero, nulla materie ſub-
jecta, aut ligno. Fuit igitur cujuſmodi Afrorum
olim ſcuta, quæ proprie *Citræ* vel *Cetræ* iis dictæ. Si-
millimum hoc ſcutum umbilicatis placentis, quæ

Popanæ dicebantur, placentæ latæ, tenues, rotundæ. Ex his formam ſcuti equeſtris collige.

Cum poſtea improba eſſet armorum talium uſio, Romani aſſumpſerunt Græcanicam armorum paraturam: prompti enim Romani, ſi qua gens alia, aſſumere mores, & æmulari ſi quid alibi bonum. Qualis autem Græca illa armatura fuerit, nemo melius Joſepho dixerit: *Equitibus gladius eſt ad dextrum oblongus*; etſi pedites eum jam haberent ad ſiniſtrum: oblongus vero, aliter quam in noſtris equitibus, qui breviorem pedeſtri gerunt; olim contra, & valde olim. Nec ſolum gladium habebant longum, ſed *& contum item longum in manu*, vel haſtam grandiorem concurſoriam, ad hoſtem cominus feriendum, aut dejiciendum. Nec dubium eſt, quin olim haſtæ huic uſui, non tamen femore aut genu obnixæ, ob ferrum in imo, quod dixi. Alii tamen ſic ferebant, cum cuſpis ima, σαυρωτὴρ ſcilicet, aberat. Sed Romani an ſub brachium inclinaverint, & ad latus applicaverint, dubium; ratio illa & aſpectus acutioris ferri ſic poſcit. Erat præterea Equitibus illis *ſcutum ad latus equi transverſum, & in pharetra tria aut plura jacula, cuſpide lata, & haſtis magnitudine non cedentia.* Poſtrema arma Equitum, *galea & lorica, ſicut in Peditibus.*

Leves Equites Romani non habuerunt, ſed in eos tamen, & cum iis poſtea pugnarunt. Et nominatim Numidas deſcribit Livius, Equite nudos, inermes, præter jacula; & læva pro clypeo veſtem prætendiſſe, ſed arte jaculatoria celebres. Equos ipſos ſine frænis, virga tantum regebant. Nec fræna tantum adimunt, ſed etiam ſtrata. Deformis ipſe curſus, rigida cervice, & extento capite currentium. Hi ergo Numidæ viles aut ridiculi in ſpeciem, re ſæpe validi & feroces. Scivit Annibal, & Romani, quorum ille victorias ſuas in parte, iſti clades, huic generi aſſignant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Sed & aliud eſt Numidarum equitum genus, qui
aviores, armati & frænati. Iſti ſane deſultores
iri, ex uno in alium equum ſtupenda dexteritate
anſiliebant. Hos Ælianus vocat ἀμφίππους, qui
nobus equis non ſtratis, & colligatis inter ſe, ve-
intur; qui etiam de alio in alium tranſiliunt, cum
us poſcit. Homerus agnovit & deſcripſit, ſed
4 etiam equis alternantes. Theutobocchus Rex
heutonum quaternos ſenoſque tranſilire ſolitus
t.

LIBER IV.

DE ACIE.

IN Acie *quatuor* conſideranda. 1. ORDO & DIVISIO. 2. LOCATIO *Signorum*, & *Ducum*. 3. FORMA INSTRUCTIONIS. 4. ADJUNCTA ACIEI.

I. ORDO ACIEI.

Ordo in pugna unus & ſimplex per genera mili-
m & claſſes. Haſtati pugnam inibant primi o-
nium, ex ſtataria quidem & gravi acie; alioquin
elites ante eos, aut leves milites pugnare ſoliti: &
per gradus virium pugna procedebat: ab infir-
ioribus paulatim ad magis firmos firmoſque ven-
m. Si enim Haſtati profligare hoſtem non poſ-
nt, ſuccedebant Principes: poſt hos Triarii. Hinc
overbium: *Res ad Triarios rediit*. Perpetuus & in-
olabilis fere hic ordo, veteri quidem & bona re
omana; quem etiam in navali certamine ſerva-
nt.

Ratio pugnæ: Si Haſtati pellerentur, aut non
llerent hoſtem, retrocedebant in intervalla ordi-
num;

num, & Principes excipiebant. In hac ars omnis &
arcanum militiæ Romanæ, habere vias inter man
pulos,claudere & aperire eas,prout viſum. Huic in
vento pene omnes eorum victorias liceat adſcrib
re. Appellantur autem *Intervalla ordinum*, item *Vi*
item *Spatia*.Græci διαχώρȣς vocant. Hæc interval
duplicia: inter Genera,& inter Manipulos. *Inter G*
nera tranſverſa erant, poſt ſingulum quodque mil
tum corpus: ut poſt Haſtatos, ſpatio relicto, Prin
cipes ſequebantur; iterum ſpatio poſt iſtos Triari
Ergo tranſverſa illa intervalla duntaxat bina. Ali
inter Manipulos, directa ſpatia aut viæ, & quæ in un
ipſo genere manipulum à manipulo diſcernebant
Hæc in denis manipulis neceſſario 9 erant. Modu
& quantitas ſingulorum pro locis, pro copiis, pr
Ducis arbitrio variavit; tamen illa tranſverſa gran
diuſcula fuiſſe videntur: & probabile eſt, Principe
ab Haſtatis, 50 circiter pedes fuiſſe remotos. Tri
rios ab illis, 100. Nam hic erat Prætor, & ſigna, &
Principiorum ipſa forma. Opus etiam profecto ta
aliquo intervallo ad procedendum aut recedendum
& ne agmina miſcerentur. Jam in directis viis alite
atque aliter fuit pro uſu. Si Velites interjecti, la
tiuſculas fuiſſe oportuit, pedum 20, aut 30. Si non
fuerint ſane pedum 10. Id quoque pro numero le
gionum aliter, & ubi hæ multæ, ac, quod ſequitur
manipuli, ſpatia non potuêre eſſe magna.

Uſus iſtarum Viarum magnus. In pugna enim
etſi diviſi ordinibus, tamen unum omnes corpus ſta
tim fiebant, cum opus; & per vias iſtas jungeban
ſe, & disjungebant. Hoc ita, exempli cauſa, factum
Haſtati premuntur, volo Principes ſuccedere, &
iſtos recipere, ſtatim id fiebat beneficio viarum: re
cedebant enim manipuli Haſtatorum ſinguli, & a
verſi leviter vias Principum ingrediebantur, qua
ii laxabant, & ipſi quoque leviter procedebant. Tum
aut retinebant apud ſe Haſtatos, duplicato agmine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ut plane feſſos retro ſe locabant in grandiore in-
ervallo, ordinibus ſemper ſervatis. Idem in Tria-
iis, ſi Principes improſpere pugnantes receptarent.
Nec manipuli manipulos impellebant in hoc receſ-
u: Nam ſingula genera vias ſuas dimenſas habuê-
e, ſed non per alia genera penetrantes. Manipuli
rincipum claudebant à tergo viam Haſtatorum,&
berum per eam aſpectum aut excurſum habebant;
demque Triarii per iſtorum. In quincuncem igitur
iſpoſitio iſta manipulorum fuit. Inter ſingulos ve-
o milites ſpatium fuit 3 pedes, idque utrimque à
tere,à tergo, ob gladii ſcutique uſum commodum.
Triarii ſub vexillis conſidebant, ſiniſtro crure
orrecto, (ab ea ſeſſione ἔφεδροι, Tertiarii explican-
ır in Gloſſis: & Varro inquit, *quod Triarii ſubſideant,*
b eo Subſidium *dictum,*) ſcuta innixa humeris, ha-
tas ſub recta cuſpide in terra fixas, haud ſecus, quam
allo ſepta inhorreret acies, tenentes.
Vetus levis armatura, quæ conſtitit Rorariis &
ccenſis, non in prima acie, aut viarum intervallis,
d poſt Triarios in extrema acie diſpoſita erat.
aque tunc non committebant pugnam: quod poſt-
a factum; pugnabant enim fundis, jaculis, & te-
s quæ eminus mitterentur. Poſtera ætas Velites à
riariis removit: & ad principia locavit. Et triplex
re eorum locatio: Interdum ante omnia ſigna &
fronte: Interdum mixta primis manipulis, aut
otius in jam dictis viis: Denique interdum non in
iis ſparſi, ſed in cornibus poſiti junctim; eaque
ebra diſpoſitio, & Vegetio ſolennis. Sed ubicum-
ue poſiti, prodire ante alios ſoliti, & pugnam com-
ittere, cum datum ſignum. Cedentes autem, in-
r legiones recipi ſolebant, & à tergo poni, aut ite-
um alia procurrere.
Eques fere dupliciter locatus. Primo in corni-
us, ita ut legiones ſocioſque medios haberet; quæ
re ordinaria poſitio. Altera, ut à tergo interdum
pone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ponerent, ſpatiis relictis inter manipulos aut legio nes, qua poſſent cum impetu emitti. Id fiebat fa lendo hoſti, & ut improviſa res eſſet.

Socii plerumque ſtetêre in cornibus, & ad late legionum, ipſi diviſi in cohortes & manipulos. Hi eſt, quod ipſæ Alæ, ſive agmina Sociorum, *Cornu* dicta. Si vero nulla media acies, & duo Cornua ta tum, tum exteriores cujuſque partes Socii ten bant. Ita ut plurimum: nam & in fronte, aut alite Socios poſitos legas, pro loco, aut uſu.

2. SIGNORVM LOCATIO.

Cuique manipulo ſua ſigna, tum & Legioni com munis Aquila fuit. Et manipulorum ſigna in ſu quæque manipulo fuiſſe, ratio & exempla docent Sparſa igitur & diſpoſita per manipulos: ſed an i fronte, aut medio manipuli, ambiguum cred utrumque. At vallum aliquod virorum objectun erat, ne ſic nuda oſtenſa & oblata hoſti. Atque i ſunt, quos *Anteſignanos* appellarunt: quæ vox ta men communiter de toto primo agmine invaluit & ipſi Haſtati videntur ſic dicti, non quia ante o mnia ſigna (ſua enim habebant) ſed quia ante præ cipua eſſent, Aquilam & Triariorum, quæ legio nis & cohortium prima erant. Hos Græci προμά-χους τῶν σημείων vertunt, *Propugnatores ſignorum:* ſiv & προτάκτους, *Præpoſitos*, à loco. *Poſtſignani*, qui e rant in extrema acie.

Signa duplicia in Romana militia: *Peditum*, *E-quitumque*. Peditum item duplicia: *Legionis* totius, & *Manipulorum*.

De Aquila, Legionis ſigno.

Signum Legionis *Aquila*, nec niſi unius una, ne Socii quidem, cum in aliis pares, eam habuerunt Et quia hæc præcipui imperii ſignum, ſubjungi ſub eam Socios voluerunt, & Auxilia, non ſeorſum ha-

bere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

re. Itaque per ipſas Aquilas numerabant Legiones.

Aquilæ origo varie petitur. A Jove alii,qui hanc ſigne militiæ habuerit. Quidam à Troianis. Forte Romani repererunt à ſe,aut vicinorum exemplo. ...ne rapacium aliquot animalium effigies aſſumi & præferri bello convenit, & varie olim fecerunt Romani. Nec enim ſolam Aquilam priſci illi, ſed plura ejuſmodi animalia protulerunt, nata in pugnas ...t raptus, ut Lupos, Minotauros, Equos, Apros, Porcos. Etiam priſci Germani ferarum imagines inter ſigna habuerunt. Aquilæ vero hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Perſis regale hoc ſignum.

Forma Romanæ Aquilæ: Pinnas extendens ſummæ haſtæ inſiſtebat, ex auro vel argento, & fulmen ...pe unguibus tenebat, quaſi jaculatura. Sed nec corpus ipſum Aquilæ magnum. Cum in hibernis ...let Aquila, in ſacello ſeu ædicula repoſita, atque ...de mota, cum educenda. Enimvero & olim Romæ ſigna in templo. Et ſane repoſita ea in ærario, templo Saturni, religionis cauſa, & cuſtodiæ, quia pecunia ibi publica & argentum. Defigi etiam in terram ſolebat, etiam in ipſa pugna, cum ea in loco ...aret, nec impelleretur hoſtis. Sed & in caſtris defixæ ſtabant Aquilæ: ac inter prodigia erat, cum in hoſtem eundum eſſet, non potuiſſe evelli. Olim quidem ipſa haſta ita ſolo infixa: at poſtea (ad cuſtodiam, an ad delicias?) non ipſa haſta, ne macularetur aut abſumeretur; ſed loculi aut thecæ ferreæ in terram defixæ, & in eas immiſſa ima haſtæ cuſpis. ...i loculi ferrei quadrati, in acutum deſinentes, inrorſum vacui efformabantur.

De ſignis Manipulorum.

Signa Manipulorum quæ fuerint, ipſa vox indicio eſt. Nam cum perticis manipulos fœni ſeu ſtraminis

minis ſuſpenſos ferrent, illa ipſa manus, quæ e[illegible]
queretur, dicti *Manipli*, Ovid.

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Sed hæc ruſtica non manſère, poſterior for[illegible] fuit haſta, in cujus ſummo tranſverſum ligneolu[illegible] in modum crucis, & ſæpe cum manu ſupra e[illegible]nente; nonne alluſione ad Manipuli vocem? Se[illegible] orbiculi quidam, vel clypeoli infra crucem ha[illegible] adnexi, nempe ex argento vel auro imagines, D[illegible]rum primo, ut Martis, Romuli, & talium, qui ſc[illegible]cet militares Dii; & ab hoc exemplo ipſorum de[illegible]de Imperatorum. Sic Druſi imago inter ſigna, [illegible] & Sejani, per adulationem. Et hæ imagines in ſig[illegible] Signa ipſa ex auro, etſi haſtæ argentatæ erant: ol[illegible] tamen & ſigna ex argento, quoniam color is long[illegible] fulget. Qui has Imperatorum imagines portaba[illegible] *Imaginarii* vel *Imaginiferi* dicti.

Vetus, ſed paucis notum fuit, Pila, vel Globus [illegible] ſumma haſta. Sic Auguſtus pilam in ſigna fer[illegible] conſtituiſſe, propter nationes ſibi in cuncto O[illegible] ſubjectas, ut pila figuram Orbis oſtenderet. Tur[illegible] hodie retinent, & equinos aliquot pilos ab eo glo[illegible] pendulos demittunt. Hoc genus vexilli *Tufam* v[illegible]cabant Romani.

De ſignis Cohortium, & Equitum.

Cohorti non erant propria ſigna, nuſquam en[illegible] olim expreſſa: ſed inferiore ævo ſua habebant v[illegible]xilla, etſi olim vexilla Equitum propria. Hinc [illegible] *xillarii.* Et erant hæc vela quædam quadra expa[illegible]ſa ad haſtam; ſed vela modica. Noſtra ætas reti[illegible] in Equitum Bandis: etſi forma paulum diverſa. P[illegible]pius accedunt templorum vexilla, quæ in luſtrati[illegible]ne & proceſſibus anteferuntur. Hinc *Vexillatio* [illegible] ipſis Equitibus aut ipſorum Ala, crebrum poſte[illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

erbum. Hæc vexilla poſteriori ævo *Flammulæ* di-
a. Erant è purpura, & auro mixta. Atque his ve-
llis, ut & ſignis aliis, Principis nomen inſcriptum
ureo textu.

Erat & ritus magis priſcus, cum unum aliquod
Imperatorium vexillum grande præferretur,
omen ejus habens, non tamen aureis, ſed puni-
is literis inſcriptum; eoque vexilla ipſa tunc non
unicea, ſed candidi coloris. Hoc Imperatorium
gnum poſtera ætas *Labarum* dixit.

De Draconibus.

Draconis ſigna ab ipſo Apolline morte draconis
choata. Formam graphice dat Suidas: *Draco ex-
nſus in pertica; ejus caput ex argento factum erat,
ntibus reſtrictis & nudis, minace rictu; reliquum
rpus ſericeo textu, longitudine & craſſitie & varieta-
coloris in verum draconem.* Iis uſi Aſſyrii, Indi, &
cythæ; Daci item, & ab his Romani, imitatio-
e. Placuit enim ille terror, quem moti in aëre
ciunt, & viſum bello aptius, quam Romana illa
gna. Niſi quis tamen à Perſis magis petat; cum
ter ſpolia à Zenobia capta & traducta, etiam Per-
ci dracones legantur. Deinceps quidem crebri in
omana hiſtoria. Qui ſigna draconum ferebant,
raconarii dicti. Quidam proprii & peculiares Prin-
pis fuerunt, qui toti è purpura, in ejus comitatu.
tſi ὑφάσματα dicuntur, etſi textu ſericeo, etſi
lamulæ, denique ſub tegminibus texti: tamen
rofecto ambigas, an in velo ſic depicti fuerint,
ut acu texti, an potius corpus totum ſolidum
pannis & ſubtegmine factum. Columna Trajani,
orpora, non imagines præfert. Et à Græcis lon-
itudo & profunditas iis datur. Quid? quod ſibi-
aſſe eos volunt, concepto vento: nam haſtarum
ureis gemmatiſque ſummitatibus illigati erant,
hiatu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

hiatu vaſto perflatiles, & ideo velut ira perciti ſibilantes caudarumque volumina relinquentes in ventum. Sidonius vocat *Textilem anguem*. Prudentius *Draconum pallia*, pro mente & ritu vulgi, cum & hodie in velis militaribus varia ſic pingamus.

De Signorum religione.

Hæc Romana ſigna fuerunt, quæ ſacra habuerunt, per quæ jurarunt, & quos unicos bellorum Deos. Bono conſilio; ut religionem animis ingignerent, & ſignorum non amorem tantum, ſed & venerationem. Ergo firmius aſſervabant, fortius amiſſa recuparabant. Quoties legimus, integras acies jam fluctuantes, jam recedentes, reſtitutas & impulſas, ſignis in hoſtem jactis? Suadebat enim repetere, non pœna tantum quæ manebat iis amiſſis; ſed etiam pudor & religio, & quaſi Deos ac ſacra ſua prodidiſſent: Deorum cultus iis exhibitus. In rebus ipſis, quod perfugium illic, ut in ſacris: Quod ea ornabant, ungebant, colebant, ut ipſos Deos. Hinc *Signa uncta*. Tacitus *Propria legionum Numina* vocat.

LOCATIO DVCVM.

Imperator in media parte erat: ratio enim vult, ut ibi ſit, unde proſpiciat & mandet facillime in omnes partes; qui locus medius eſt, ſed paulum tamen ad finem magis admotus. Nam inter Principes & Triarios, ante Aquilas ſtetiſſe cenſendum; etſi pro arbitrio tamen ſæpe mutavit.

Legati & Tribuni juxta Imperatorem: niſi tamen Legati curarent, & præpoſiti eſſent certæ alicui legioni aut cornu, quod ſæpe; tunc enim in medio ejus, loco Imperatoris agebant. Quod idem aliquando in Tribunis, ut huic aut illi parti præficerentur; ſed vulgo retro Principes ſtetiſſe videntur, quo ordine in caſtris, & juxta eos Sociorum Præfecti.

Centuriones vero juxta ſuam quiſque centuriam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

t, in capite ipſo : nam veriſimile eſt, à fronte
præiviſſe & curaſſe,ut Optiones eorum à tergo.
umentum à caſtris, ubi item in manipulis pri-
n locum & ſedem habent. Imperator ipſe plu-
um in equo, & hoc fine illi equi Imperatorii.
ſi Tribuni ſæpe in equis, imo interdum inter
tes pugnarunt. Quod an in omnibus verum ſit,
rtum : fortaſſe in iis tantum, qui ordinis & loci
ſtris. Plebeii ſteterunt pedites inter ſuos.

Locatio Militum.

ſi gregarii milites ſecundum matriculæ ordi-
n in aciem dirigebantur. Matricula hæc fuit or-
is à Centurione inſtituti. Nam ſuos juxta vires,
ro judicio locabat, certis quemque locis, quos
cie & agmine tenerent. Quiſque locum ſuum
erat,& hos ordines pertinaciter ſervabant.Cau-
rat, ne quis miles à ſignis 4 pedes longius pro-
ret, id eſt, ne quis vel paſſum unum progrede-
r extra lineam, ubi ſigna. Imo & mors pœna, ſi
reliquiſſent. Quod idem in agmine ſervabant,
non mors hic ſemper, ſed minor pœna, ubi ni-
um minor exceſſus & aberratio. Quod ſi major,
ecto deſertionis pœna mors erat. Deſertor au-
habebatur, qui longius, quam unde tuba audiri
it,exceſſiſſet. O priſci,ô noſtri mores,quam diſ-
! Hodie nihil tam impune, quam vagari, præ-
i,rapere;olim mors leviter abeunti.Nec Roma-
lum hic ſeveri, ſed etiam Græci, qui hos tales
minia notabant. Et Spartanis lex erat, ut ſtan-
n ordine vincerent, aut morerentur. Duræ hæ
s, ſed utiles : & iſtæ ſunt, quæ viros, quæ mili-
pepererunt, gentium hominumque victores.

3. ACIEI FORMÆ VARIÆ.

cies fere aut Duplex, aut Triplex. *Duplex*, cum
acies in cornua duo ſecta, dextrum & lævum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ea ſæpiſſime obtinuit in exercitu Conſulari, cum duæ legiones, & ſingulis ſua Auxilia adjuncta. Hæc ſectio vetus, & aliis quoque gentibus uſurpata: Pan ordinis & Cornuum autor; unde cornutum fingunt. *Triplex* eſt, cum præter cornua, alia etiam media exſurgit. Id quoque crebrum, non ſolum ubi plures legiones, ſed & cum duæ, iſtis ſcilicet in medio poſitis, Sociis ad utrumque Cornu.

Sed eſt & alia ratio duplicis, triplicíſque aciei, cum præter ſimplicem illam diviſionem, à tergo etiam ſectio fit & diſcrimen. Vt ſi 4 legiones habeam, duas in fronte cum Sociis ſuis pono, totidem à tergo, velut in ſubſidiis ſuppono. Idem in duabus quoque factum, & aut Ala utraque Sociorum præpoſita, ſubjunctis legionibus; aut contra. Has autem ſecundarias aut tertiarias legiones ſive copias *Subſidia*, & *Subſidiarias* etiam vocabant. Nec tot ſemper legiones, ſed cohortes aliquot ſic ſubſtitutæ. Hæ præcipuæ ſunt & receptæ Romanis inſtructiones; quas tamen leviter variabant promovendo aut retrahendo. Plerumque enim æqualiter utrumque cornu & ſimul concurrebant: quod Cato, *recta fronte*; Tibullus, *æquatis frontibus* dixit.

Altera depugnatio *Obliqua*, cum cornu ante cornu promovetur.

Tertium genus *Sinuata* acies, cum in triplici acie tertiam & mediam amoves ab hoſte, & cornu modo immittis.

Quartum genus huic adverſum, cum ſcilicet ipſa media acies prominet, & incurrit prima in hoſtem. Græci ἐπικαμπὲς *flexum* dicunt, ſive etiam κυρτ *gibberum*. Hac Annibal in pugna Cannenſi ſcitiſſime eſt uſus, ſed cum ea quoque arte, ut cornua robuſtiſſima haberet, & integra ſervaret, & mediis denique pulſis, ſinu facto, immitteret ea utrimque legionibus, victoriæ ſuæ certam cauſam.

Aliæ quædam acierum formæ apud Romanos etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

etiam interdum uſurpatæ, quas ſtrictim, & per indicem dat Cato; ut, *Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra.*

Cuneus, qui eſt, cum anguſta in fronte acies, trigoni forma, paulatim ſe retrorſum pandit: unde & *Trigonum* vocant. Item ἔμβολον ſive *Roſtrum* Græci. Dixêre & *Caput porcinum*, quia aſſimilatur, & quia velut fodit & ruit invadendo. Literæ Δ aſſimilabatur. Et anterior pars, qua in acutum deſinebat, recta & denſa erat, quia ſcutis, undique muniebatur. Crura autem utrimque ſecundum ordines & cohortes in profundum compoſita; & pleraque parte in obliquum extenſa, deibant paulatim & disjungebantur, donec in maximam longitudinem progreſſa deſinerent; ita ut medius locus vacuus relinqueretur, & terga militum nuda per ordinem conſpicerentur. Franci pugna in Narſetem ſic uſi. Sed & Hiſpani olim creberrime. Romani etiam non raro. Significat etiam *Cuneus* Hiſtoricis multitudinem confertam.

Globus, qui à ſua acie ſeparatus, vago ſuperventu incurſat inimicos. Sed & figura globoſa, & in rotundum fuiſſe videtur.

Forfex, quæ & *Forceps*, cum contrario Cuneo acies inſtruitur, latioribus primis & apertis, ac paulatim deſinentibus in anguſtum. Literæ V formam exprimi. Uſus, ad cuneum ſolvendum & atterendum.

Turris, Græcis πύργος, eſt ordo militum in quadro. Differt à Laterculo, quod Turris in altum & profundum quadra inſtructio; Laterculus jacens, & in latum.

Serra præliari dicitur, cum aſſidue acceditur recediturque, neque ullo conſiſtitur tempore. Id fiebat, cum manipuli primæ aciei modo invadebant, modo reſiliebant; & reddebatur dentata quædam forma. Potuit & aliter, cum Velites ex intervallis manipulorum inſiliebant & reſiliebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

4. ACIEI ADJUNCTA.

Adjuncta Aciei ſunt. ALLOCUTIO. 2. CLASSICUM. 3. CLAMOR. 4. SIGNUM PUGNÆ.

1. *De Allocutione.*

Allocutio eſt, cum Imperator affatur publice ſuos milites, & retinet aut impellit. Retinet, aliquando nimis aut propere geſtientes: impellit tardantes aut timentes. Ad ſummam, format in quacumque re & docet. Utile haud dubie vetus hoc inſtitutum, cum Imperator conſilio, & ſæpe eloquio validus, & ſemper auctoritate, ſuos compoſita oratione excitaret, & vel timidis robur ac vires daret. Ab illo autem ardore ad pugnam recta ibant, cum præſentia Imperatoris adhuc in oculis, verba in auribus verſarentur. Certum eſt, acies aliquot erectas, & ad victoriam firmatas ſola hac concione.

Modus talis: Sæpe interequitans ordines ita affatus eos eſt, ſub ipſam pugnam: ſæpe in caſtris, & ante egreſſum. Aliquando etiam extra ſuſpicionem omnem pugnæ, ſi qua ſeditio aut querela, aut alius animorum morbus, cui ſermone mederetur. Sed cum in caſtris, aut etiam in ipſo campo interdum, fiebat in tribunali, quod è ceſpite ſubito erigebant: Altior enim Imperator eſſe debebat, & ad auditum faciliorem & latiorem, tum ad auctoritatem. E ceſpite, dixi, tribunal fuiſſe, etſi in hibernis fortaſſe etiam è lapide, nihil vetat, ſed illud fere ſolenne, & è militiæ ritu.

Circa hunc ceſpitem ſive tribunal milites diſpoſiti non confuſe, nec ut quiſque accurrerat, ſed per manipulos & turmas. Ubi & vexilla prælata, id eſt, ſigna manipulorum, turmarumque, & ipſarum legionum, & juxta ea Centuriones & Duces; etſi Legati & Tribuni fortaſſe à lateribus Imperatoris, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ut à tergo : Legimus tamen, milites etiam vocatos nterdum in concionem ad ipſa ſigna, id eſt, ad Principia : cum nempe in caſtris affatio eſſet : ibi uippe ante Prætorium ipſum tribunal, ut dicetur n re caſtrenſi. Inibi cum armis convenerunt.

In hoc alloquio approbatio aut improbatio, & trumque per ſua ſigna. Veteri ritu clamor in aſſenu militari, & dextræ ſublatæ : contra, fremitus aut nœſta taciturnitas. Sed & tertium aſſenſus genus rat, concuſſio armorum, ſic ut haſtis ferirent ſcua. Invenias & paulo aliter aſſenſum, videlicet ſubatis ſcutis, vel cum crepitu motis. Sed hæc talia on priſci nimis aut mere Romani ritus; ab exteris c barbaris manarunt : Germani quidem & Galli ſic actitarunt ab antiquo.

2. *De Claſſico.*

Claſſicum dicitur, cum ſigna omnia pariter caunt, & militem vocant incitantque ad pugnam. Ducta vox à Claſſe, quod ſono tali claſſes olim ad oncionem vocabantur : ſive etiam ipſa primitus, *à alando, Calaſſica.* Sane vocari claſſico verum eſt. imile in ipſa Urbe olim, ritu valde antiquo. *Claſci* nomen proprie buccinæ aptare Vegetius videur : contra ſoli tubæ aſſcribit Suetonius. Sed in his alibus non aliud eſt *Claſſicum canere*, quam πολεμιὸν ſive τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, *bellicum aut incitorium canere*, certis videlicet modis. Quod in puna quidem legitima fiebat omni illo inſtrumento, c cornuum, & tubarum; Lituus etiam miſcebatur.

Litui diſtincti à cornu, à tuba; nam Seneca facit dunca eſſe forma; quæ non in tuba. Dixeris à ſiilitudine auguralis litui appellatos, qui in extreno incurvus. Qui eo cecinit, *Liticen* dictus. Dabat cutum & ſtridulum ſonum. Unde colligendum, randem aut patulum canalem hunc non fuiſſe. uit igitur *Lituus* medium quoddam inter tubam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

& cornu; non rectum prorſus, ut illa, nec totum incurvum, ut iſtud. Quin tamen confundant ſcriptores, haud abnuo.

Tuba ejus formæ, cujus apud Europæos fere hodie vides: ære directo ducta eſt, canali ad exitum latiore; quæ erat militaris. Nam & alia ſacrorum eſt, diſpari uſu, & fortaſſe forma. *Tuba* dicta à tubo ſive canali, quem referebat. Tuba etiam digniores uſi, & illa canebant, imo ſummates viri exercuerunt. Tuba priſcis Græcis ignota: Homerus novit, ſed nuſquam Heroibus tribuit, quia nondum in uſu Græcorum. Ejus ſex genera facit Euſtathius. 1. quam Minerva invenit, & ab Argivis hoc cognomento colitur Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. 2. apud Ægyptios, quam Oſiris reperit, quæ χνὲν ipſis dicitur, & ad ſacrificia utuntur. 3. Gallica, conflatilis, non nimis magna, quæ os habet deformatum in beſtias, & canalem plumbeum, in quem inſpirant Tubicines, atque eſt acuti ſoni. vocatur ab ipſis Gallis *Carnyx*. 4. Paphlagonica, cujus os effigie bovis, gravi mugitu, ſurſum inflanda. 5. Medica, è calamo tubam habens, gravi ſono. 6. Tyrrhenica, ſimilis tibiæ Phrygiæ, habens orificium ſciſſum aut fractum: ea valde acuta. Et iſtam volunt eſſe hanc noſtram & Romanam, atque à Tyrrhenis traductam. Tuba etiam ad mortuos utebantur, ſed nobiliores: neque enim ea vulgo, ſed in funeribus Indictivis, ſcilicet ad populum claſſico convocandum. Quod ipſum in militibus decore ſervatum, ut ii ſepelirentur ad bellicum hoc inſtrumentum.

Cornua dicta, quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu. Et prima origo à boum cornibus, & paſtorum inſtituto: nam illi ſic calabant pecus aut boves. Ergo olim nihil diſcriminis inter Buccinam & Cornu: poſtea fuit, & cornua iſta ex ære facta grandiora, & magis reflexa.

Buc-

Buccina prioribus ſejuncta, quod Vigiliæ oſtendunt: nam nemo illic cornu aut tubam ſonuiſſe dixerit, ſed buccinam ſignanter plerique omnes. Fuit cornu bovillum initio: nec à bove male derives, ut inſtrumentnm, quod bubus canit, aut quod boves canit & vocat. Ea ex ære facta.

Qui inflabant, univerſe *Aeneatores* dicti, quia omnia ex ære. Cuique manipulo aut turmæ ſui videntur fuiſſe Æneatores: Nempe ſingularum partium ſui, & tot fortaſſe, quot ſigna: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnæ in ſua quiſque parte ſteterunt; iſti juxta Aquilas & Imperatorem.

Modus incinendi claſſici: Tubicen unus utrimque inſonuit, & mox alii pariter reſponderunt; priores quidem ii, qui rotundo quodam loco conſtituti, tubis certum aliquod modulabantur, quo ut conſiſterent, & prælio ſe pararent, milites admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos iraſque militum acuebant, & ad pugnam excitabant. Triplex ergo tubæ ſonus: Primus unius & ſingularis, qui Primipili fortaſſe, haud longe ab Imperatore, ejuſque nutu incinuit. Secundus aliquot aliorum; qui in loco quodam orbiculato, & fortaſſis editiore ſtabant, ad ſigna & Aquilas. Tertius omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter jam Claſſicum canebant. Nam duo priores ſoni non niſi expediendo militi videbantur, paulatimque ejus animi & iræ motæ. Facit enim profecto hoc ſonus, & magnam vim habet ad ſpiritus & ſanguinem evocandum. Ideo Romani non in equitibus ſolum, ut nos, ſed etiam in peditibus tubas habebant. Nam tympana, & cujuſmodi nos vaſa pulſamus, Romanis non in uſu; apud alias tamen gentes obſervitata. Imo in convicio apud illos Tympanotriba: & Galli, id eſt, effœminati Matris Deum, ea pulſabant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Vetuſta tamen tympana, & ab ipſo Baccho, ſed in eo choro fere relicta: & apud molles. Et ab eo fortaſſis eſt, quod in bello etiam tympanis uſi Indi, & Abari ſive Huni, gens barbara. Sed certe diverſa erant à noſtris illa Indorum: nam ex palmæ arboris cavato ſtipite, cui tintinnabula ex orichalco introrſus adaptabant, & os deinde vaſis taurino corio occludebant, atque id in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tintinnabula igitur, quæ multa & magna intus, inconditum quendam ſonum edebant. Talia etiam Parthis tribuit Plutarchus. Etſi in marmoribus Galli Matris Deûm conſpiciuntur tympanum manu tenentes, rotundum infra, ſupra planum, atque ibi corium inductum, quod bacillis pulſant; cujuſmodi hodie equeſtria Germanorum vel Afrorum tympana. Nec in ære tantum tales pelles, ſed in ligno ſic cavato & aptato, pelle ex una parte ligno extenta. Quod dimidiatum noſtras tympanum, jam plenum, ſed alio nomine, habetur apud Iſidorum. *Symphoniam* vocat: *Symphonia*, inquit, *vulgo appellatur lignum cavum, ex utraque parte pelle extenſa, quam virgulis hinc & inde Muſici feriunt.*

3. *De Clamore militari.*

Claſſicum excepit *Clamor* militum; itaque edebatur in ipſa imminente jam conjunctione & conflictu, incitatio pariter animi & virium, at qui hoſti terror. Nam hos habebat fines. Itaque ante, & cum eminus, ſilentium vaſtum erat; incurſus & impetus duntaxat cum clamore factus. Vetus hercle hoc inſtitutum, & Romuli ævo uſitatum. Duplicem habuit cauſam, ut dixi, hoſtium terrorem, & ſui incitamentum.

Probabile eſt, hunc clamorem fuiſſe voces aliquas confuſas, repetitas, nec quidquam ſignificantes, cujuſmodi ſubitæ, & primi impetus eſſe ſolent, ſyllabæ potius, quam verba. Fuit apud Græcos quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

em vox ipſa ἀλαλάζειν, καὶ ἀλαλαγμὸς, aſſidua in
ca re: & quid aliud, quam formata à ſyllaba iſta
petita, *Al al*, vel *la la*? qua utebantur ſcilicet in
ovocando. Apud Romanos quid fuerit, ignora-
ır; niſi quod *Barritus* poſteriore ævo reperitur,
d Germanorum verbum. Uſi tamen Romani: an
ia ſyllaba illa repetita prior, ut hodie Germanis
uibuſdam *Bar bar*? an à clamore ductum? quo-
am *Baeren*, vel *Beren*, hodieque ſublate & feroci-
r clamare nobis ſignat. An denique ab urſis for-
atum? qui *Beeren* item nobis Germanis: & haud
ſurde ab iis petitum, quod quaſi vocem illam
nitantur. Vox quidem noſtras, Tacito teſte. Ita
gitur in eadem re λυκηθμὸς, quaſi dicas *Lupinum*
num, & qui lupos ululantes imitabatur. Etiam
alli ululatu uſi. Germanorum Barritum & Ro-
ani inferiores aſſumpſere. Hic Barritus etiam
rbaricum dictus Feſto, quod eo genere Barbari
antur: clamor eſt, qui ipſo fervore certaminum
tenui ſuſurro exoriens, paulatimque adoleſcens,
tu extollitur fluctuum cautibus illiſorum. Gentis
iam aut patriæ nomen acclamatum reperitur, ut
nc à quibuſdam ſolet. Nam Hiſpani Hiſpaniam
geminant in concertatione aut rixa, & cum auxi-
m cient. In Plutarcho lego, Romanos etiam
urpaſſe crebro illud *Feri*, in acie, & cum ſeſe mu-
o adhortarentur. Nec ſolum clamore uſi Roma-
, ſed ſtrepitu etiam & concuſſione armorum.
uod ipſum uſurpabant etiam nondum vicino ho-
e, & dum duci in eum vellent.

Hic clamor tanti apud illos æſtimatus, ut ex eo
judicarent de eventu pugnæ; nam momentum
abet ea res etiam à naturalibus cauſis. Quippe duo
nſus in nobis, per quos timor maxime in animum
enetrat, Oculi & Aures: alterutrum igitur illo-
um qui turbat, næ ille victoriæ ſuæ multum con-
rt. Itaque non injuria Cato dixit: *Verba plus quam*

 gla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

gladium, & voces quam manum, hoſtes territare, & in fugam vertere.

Clamore jam olim & aliæ uſæ gentes, idque Pane inventore: unde *Terrores Panici*, proverbium fecerunt. Macedones, & Perſæ uſi. etiam Græci, quibus aut τὸ ἀλαλάζειν paſſim tribuitur, aut τὸ παιανίζειν. Duos enim Pæanas norunt Græci: Unum ante prælium, Marti; Alterum poſt prælium, Apollini. Illum ἐμβατήριον παιᾶνα, *Congreſſivum Pæana*; hunc ἐπινίκιον παιᾶνα, *victorialem Pæana*, dixerunt. Videntur cum cantu aut rhythmo quodam fuiſſe, atque ideo Pæanes dicti. Manſit apud imos etiam Græcos, qui tamen, ut Chriſtiani, *Vicit Crux*, pro Pæane habebant.

4. *De Signo pugnæ.*

Signum pugnæ diverſum à Claſſico, quia iſtud mutum: illud auribus, hoc oculis ſerviit, & tempore Claſſicum præivit. Nam Romani, cum decretum jam pugnare, tunicam ruſſam in Prætorii faſtigio extendebant in haſta, ut eo ſigno miles moneretur parare ſe, & arma; tum etiam, ut, ſi qui diſperſi, convenirent, Utile fuit in re ſubita, & ut momento omnes monerentur. Hanc tunicam alii *Vexillum ruſſum* vocant. In navali etiam pugna uſurpabant. Tale ſignum etiam erat ad iter. Apud Curtium, cum tubæ ſonus haud pariter ab omnibus exaudiretur, dum caſtra movenda eſſent, Alexander perticam, quæ undique conſpici poſſet, ſupra Prætorium ſtatuit, ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum.

Signum denique ſupereſt, quod item *Signum pugnæ*, aut ſimpliciter *Signum* dicunt. Illud idem *Teſſera*, & Græcis σύνθημα, quod datur uno alteroque verbo ſub ipſam pugnam ab Imperatore, ut eo commilitones inter ſe norint, & item hoſtem; cujus uſus perit, cum iſte quoque tenet. Remedium

huic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

uic rei non abſurdum in Polyæno, qui inter ſtra-gemata recenſet, quod Acues quidam Dux Arca-um ſuis militibus ſignum dedit, interficere eos, ui ſignum interrogaſſent. Cæſari bello Africo ſi-num fuit *Felicitas*, ut Bruto *Libertas*: & plerum-ue tale aliquid, breve, & ominis boni: ut puta, *ictoria*, *Palma*, *Virtus*, *Deus nobiſcum*, *Triumphus nperatoris*, & alio pro libito Ducum ſupremorum. 'eteres nomina fere Deorum dabant, quos aut pa-ria aut ipſi Duces colebant. Ita Cyro ſignum erat, Ζεὺς σύμμαχος, ἡγεμὼν, σωτήρ. *Iupiter ſocius*, *Dux*, *ervator*. Cæſari, *Venus genitrix*: Auguſto, *Apollo*. tſi alia quoque; imo & dicta, & verſus.

LIBER V.

DE DISCIPLINA.

DIſciplina militaris nihil eſt aliud, quam *Præſcriptum & lex quædam militandi, & in militia ſe gerendi*. Itaque ea continet mo-dum, munia, opera, tempus militiæ. Sed quia CASTRA, Gymnaſium, palæſtra, & ſedes, imo do-micilium diſciplinæ; ab iis exordiendum. In Ca-ſtris enim Munia, Opera, Exercitia, Præmia, Pœ-næ: & uno verbo, hic regitur miles & formatur. Ipſa Caſtra non ſine diſciplina fiunt aut conſtant, quæ ſane accuratiſſima apud Romanos. Hic repe-ries ſpecimen eximium Romanæ prudentiæ, imo ſapientiæ, in toga & ſago.

DE CASTRIS.

Nullam noctem Romani ſine caſtris agebant, & ſemper ligneis terreiſque iſtis mœnibus, ut in urbe, cincti. Inſtitutum hoc ſub ipſis Regibus, & ſtatim poſt eos. Caſtrorum metatio apud Romanos

aliter, quam apud Græcos alioſque, qui pro locis & temporibus mutabant: non ſic Romani, ſimplex ſemper & eadem, niſi quod minor vel auctior ſpatio, pro numero legionum. Sed quadrangula ſemper, ſed portæ & ſectiones eædem, ſed tabernacula Ducum & militum eodem ſitu. Hinc utiliſſima illa notitia caſtrorum, ad prævisa, & invenienda militibus omnia, ſicut civibus in aliqua urbe. Uniuſmodi igitur ſemper caſtra, ſi formam conſideres; paulo alia, ſi apparatum totum & inſtructum.

Duplicia Romanis caſtra; *Æſtiva*, & *Hiberna*. Illa, quæ mobilia, & æſtatis ſive expeditionis tempore in unam ſæpe noctem ſtructa. Quæ iterum duplicia, à moræ manſioniſque differentia. Si enim una alteraque, aut omnino paucæ noctes in iis agendæ, ſine alia additione, *Caſtra* dicebant, aut *Manſiones* etiam, poſteriori ævo. Si diutius ſubſiſtendum, ab ipſa re *Stativa*, aut *Stativas*, ſcilicet *ſedes*; etſi ipſa vox *Sedes*, pro caſtris; *Æſtiva* Suetonio. *Hiberna* ſunt, quæ per hyemem, & in diuturna manſione militibus receptaculum; ab ipſo item ſic tempore dicta. *Hiemalia* Vopiſco, *Hibernacula* Livio. Horum origo apud Livium bello Veienti, ſub A. V. 358. Stativa illa ſub pellibus, Hiberna in oppidis aut caſtris, quæ tabernaculis, aut alio opere accuratius inſtructa: & merito, tum contra cœli injurias, tum quia uſui plura neceſſaria in diuturna mora. Itaque hæc talia partes ſive membra habebant magis diſtincta, ut Armamentarium, Fabricam, Valetudinarium, & talia. Imo, revera inſtar oppidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus Imperii, & ubi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem. Tale in Euphratis, Danubii, Rheni ripa: & hæc ea origo & genitura nobilium aliquot hodie oppidorum. Habebant & *Proceſtria*, id eſt, ædificia ante caſtra, adnexa Hibernis aut Stativis, ut eo reciperentur lixæ, advenæ, mercatores, &, qui alii

paga-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

paganorum, caſtra ſequerentur: miſcere enim eos militibus, non Romanus uſus: habuerunt tamen receptum in caſtra, hoſte inſtante.

Caſtrorum Partes *duæ*: SUPERA, & INFERA.

DE PARTE SUPERA CASTRORUM.

Pars Supera Caſtrorum nihil habet præter Duces, & eorum comites & adminiſtros; atque omne corpus legionum & Sociorum infra metationem habuit. Eaque cauſa ibi denique *Principiorum* nomen, quaſi hæc Supera eſſet extra caſtra: In ſupera enim parte erat *Prætorium*, *Quæſtorium*, *Pedatura Legatorum, Tribunorum, Præfectorum*, *Evocatorum, Extraordinariorum*. De quibus nunc dicendum.

Prætorium.

In ſupera Caſtrorum parte *Prætorium*, primum locum habuit, honoris & decentiæ cauſa, quia primo Duci primus locus debitus, nempe ea pars, quæ editior, aut cui aliunde nihil obſtaret, quæ aſpici undique & aſpicere poſſet, è qua dari mandata & audiri. Nam allocutio, ſigni ad pugnam propoſitio, circa Prætorium, aut ſuper ipſum facta, quæ locum volebat liberum & conſpectum. Ea ipſa res ad majeſtatem aliquam & vim imperii faciebat, eminere loco, qui dignitate eminebat. Ipſum etiam tabernaculum non ſolum latius cæteris, ſed altius, & quaſi in urbe aliqua templum.

Prætorium Polybius vocat τῦ ϛρατηγῦ σκηνὼ, *Tabernaculum prætoris*. Etſi Græci quoque ſimpliciter ϛρατήγιον, quaſi *Imperatorium*, aut *Prætorium* dicunt. Auguſtæa ætas videtur hoc, *Auguſtale* dixiſſe; poteſt ab Auguſtis ita dictum eſſe, qui in eo tendebant. Latinis ideo *Prætorium* dictum, quod initio Prætores erant, qui deinde Conſules: & ii bella adminiſtrabant; quorum tabernaculum quoque di-

cebatur *Prætorium*. Aliter quoque vox *Prætorii* apud Latinos uſurpata, pro conventu, & hominibus, qui in eo loco. Hoc ſenſu dicunt, *Prætorium dimittere*, quod perinde eſt, quaſi *Curiam mittere*, aut *Senatum*. Quæ miſſio ſemper ad horam & ſtatutum tempus facta, ſcilicet veſpere & luce abeunte, cum vigiliæ mox conſtituendæ eſſent, & quiſque ad corpora, aut munia ſua curanda abiret. Ideo mandata, ſi qua in noctem aut primam lucem Imperator vellet, tunc dabat, ne quies turbaretur caſtrorum. Simile eſt alterum illud è militia, *Mittere principia*, apud Frontinum. Dicuntur enim mitti, aut dimitti principia, cum Tribuni non ultra ibi præſident, jus aut mandata diſpertiunt, ſed ſub noctem ad Prætorium eunt, mox ad ſe ituri; ſicque conventum militum ſolvunt; qui ibi frequentes.

Area Prætorii ampla erat, juſtum quadratum, cujus latera ſingula 200 pedum. Latere in latus ducto efficitur area pedum 40000, paſſuum 1600. Grandis igitur & capax hæc metatio, ac par illi quatuor manipulorum, ſive hominum 480. Et opus erat tanta: nam Prætor ipſe per ſe laxius paulo agere & tendere debuit, quam caput aliquod è vulgo. Deinde, quia miniſtri aut comites illi plures, quos juxta ſe habebat. Inter miniſtros erant primo Lictores, & peculiares, deinde ſervi ad varios uſus. Inter comites honeſtiores multi, qui amicitiæ cauſa aut militiæ ſponte eum ſecuti. Hi *è contubernio Prætoris*, aut *Contubernales* ejus dicebantur, quoniam eadem iſta pedatura tendebant. Imo Senatorum filii, & tale nobiliorum genus, comitari ita magiſtratus ſolebant. Atque ipſe Julius Cæſar, cum ſua cauſa quadam peregrinari nobiles nollet, tamen hoc utiliter à majoribus inſtitutum non abrogavit, & cum exceptione edixit: *Ne quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes magiſtratus, peregre proficiſceretur*. Et ſane utilitas hic clara, quod juventus caſte modeſteque

que agebat, ſub oculis & in latere Ducis: quod mo[n]ibus ſæpe militaribus, & interdum conſiliis ererat: denique Duces agere parendo diſcebat. d & laxitate Prætori opus ad mulos & jumenta, æ plura habebat; itemque ad ſupellectilem & ſa. Pecunia è publico ad mulos & tabernacula batur, & altera ad vaſa, *Vaſarium* appellata. In quidem adeo non uſum, ſed delicias & luxum dam ſpectabant.

Forma Prætorii ſuperior fuiſſe videtur rotunda, tudinea, id eſt, curvata in cameram rotundio- n. Hac cauſa fortaſſe Joſephus cum templo com- nit, quod templa pleraque talia: aut etiam, quod inebat in mediis caſtris, ut in urbe aliqua tem- um. An & quia religio ibi, & pars ſacrorum? rte in eo *Augurale* fuit, ubi ſacrificare & auſpi- i Imperator ſolet: nam ante illud ara fuit, in a ſolenniter libamenta aliqua illata & cremata, otidianæ religionis ergo. *Auguratorium* vocat yginus, qui & ſitum ejus parte dextra Prætorii cet, ut tribunal læva.

Tota igitur area ſive pedatura Prætorii erat qua- nûm jugerum, ſeu potius verſuum. *Verſum* au- n dicunt 100 pedes quoquo verſus quadratum. *datura* vero Latinis eſt, quod Græcis ποδισμός; i *Podiſmi* ipſa Græcanica voce crebro in hac tali Vegetius eſt uſus. ποδισμὸς autem dimenſio, t & dimenſum ipſum per pedes; ſicut ϛαδιασμὸς, r ſtadia. ad verbum eſt *Pedatura*. Et accipiunt n pro ipſa menſura tantum, ſed pro ſpatio area- e, quam ſic dimenſi.

Situs Prætorii in medio, non quidem caſtrorum, aliorum Ducum. Nam ſemper, veteri & novo ore, in medio Tribunorum, aliorumque Ducum, ætoris locus. Profecto ut in acie Prætor ſeu con- (confundimus hic iſta) poſt Haſtatos & Princi- s ante Triarios ſtabat, media fere acie, & ad late-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ra Tribuni : ita hic, niſi quod pro Triariis Ablecti, & Extraordinarii, & Evocati ſubſtituti. Et hic ſitus magnæ rationis. Primum, non longe ad Prætoriam portam, quæ illum fere ſemper ſpectabat, nimirum ut obſervet, ſi quid ille moliatur aut moveat, & nuncios quoque & exploratores ſtatim admittat. Cauſa altera, ut Duces omnes circum ſe habeat, quorum conſilio, cum opus, ſtatim utatur; item jubeat aliquid aut mandet. Tertia, ut in conſpectu habeat ſubjecta caſtra, & militem totum, videatque ſi quid peccent aut turbent. Ipſe ille aſpectus coërcebat milites, qui ſciebant, ſemper ſub oculis ſui Ducis ſe verſari, eoque in omnibus magis compoſite ſe gerebant: nec Ducis tantum, ſed Ducum: quoniam Quæſtor, Legati, Tribuni omnes fere huc ſpectabant. Denique cauſa etiam hic, honor & dignitas, quod media omnia honeſtiora, imo & tutiora.

Quæſtorium.

Ad Prætorium ſitum eſt *Quæſtorium*, ad latus dextrum, & ſupra Legatos; quia Quæſtor magiſtratus erat Populi Romani; alii non niſi in dignitate. Dimidiatum eſt ad Prætorium in pedatura, quia Quæſtor proximus eſt dignitate Prætori: & magis ideo, quia ampla ei vaſa & inſtrumenta. Habet pedes 200 in latum, 100 in longum. Planities pedum 20000.

Quæſtorio *Forum* adſitum, quod rebus venalibus ſerviit, & conventibus, & legationibus etiam audiendis: ad eum enim locum veniebant & deducebantur primo Legati. Suidas *Gnomam* appellat. Utrumque hoc ſpatium, tam Fori, quam Quæſtorii, grande fuit, & in omni latere circiter pedum 300. Forum illud Quæſtoris *Quintana* appellabatur, in caſtris ſcilicet poſt Prætorium, ubi rerum utenſilium forum fuit, ut ait Feſtus: dicta *Quintana*, à quintis cohortibus ibi tendentibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Pedatura Legatorum.

Legatorum pedatura ad alterum latus Prætorii, c ubi Forum: ita ut parte una Quæſtor ſit, parte lteram ipſi. Omnino ratio vult, haud longe Præto-em eos tetendiſſe, quia & dignitate proximi, & d eum ſermonis conſiliique cauſa ſæpe advocati. li ergo iterum dimidiati ad Quæſtorem. Ergo ha-ent in longum ſinguli pedes 50. in latum 100. Eſt rea 5000. Appello autem longum hoc loco (ne erres) ſpatium à Prætoria ad Decumanam, la-um à principali ad principalem. Quid, ſi plures jam egati, & tot quot legiones, ut inferiore ævo fa-um? Credo, cum tunc Quæſtor non ita vulgo co-itaretur, eos utrimque ad latus Prætorii fuiſſe, : ſic medium habuiſſe ſuum Ducem.

Metatura Tribunorum.

Tribuni ſub ipſum Prætorium ordine ſiti: diviſi duas partes via media, quæ à legionibus ad Præ-rium ducit: & ita collocati ſeni & ſeni, ut quiſ-ue ordo ſuam legionem habeat in conſpectu. Ex-npli cauſa, ſex Tribuni primæ legionis, huic ſunt ppoſiti: ſex ſecundæ, illi. Ordo etiam inter ipſos, primus ad Prætorium primus eſſet, oppoſitus e-uitibus: ſecundus deinceps, & ſic ad ſextum. Ta-ernacula illorum ſecreta & diſparata: ſive quia gnitas in eo aliqua eſt, ſeorſim tendere: ſive quia tio voluit, vias quaſdam medias eſſe, per quas ad rum utrumque ſine ambitu iretur. Eæ viæ utiles uatuor ſunt in utraque parte. quinta enim perit ætorii objectu. Semper hi ad unum latus, idem-e hujus quadrati, collocati: & infra eos legiones: id nempe latus, quod aquando aptiſſimum ſit & bulando. Igitur ita aptabant caſtra, ut Prætoria rta fere hoſtem ſpectaret. Decumana averſiſſima illo. Et per hanc plurimum aquabantur: ergo & cies caſtrorum tota verſa in illam. Quoad

Quoad pedaturam, Tribuni dimidiati ad Legatum: & habent æqualiter in quadro 50 pedes: ſunt in area pedes 2500. Et eo fine hoc ſpatium, ut tabernacula illic Tribunorum, quæ æqualiter inter ſe diſtabant, poſſent ſtatui: atque ea ipſa laxiora, calonibus, equis, mulis. Quis enim neſcit, honeſtius paulo comitatos inſtructoſque fuiſſe hos militum Duces, & ſæpe Senatores?

Pedatura Præfectorum Sociorum, Evocatorum, &c.

Sociorum Præfectos ad latera Tribunorum ponimus, ſitu & modulo paribus, quia pari munere & dignitate, niſi quod illi tamen honeſtiores, quatenus cives. Ratio autem vult, eos opponi ſuis Alis ſive Cornibus, ſicuti legionibus Tribuni. Dividantur ergo, & ſint in quaque parte ſeni, eadem metatura, qua Tribuni, niſi quod viæ aut intervalla hic magis exigua, an potius nulla? nec enim hic tranſitus aut commeatus ulli, cum à tergo excipiant Evocati & Ablecti.

Evocati equites proximi à Præfectis, quia dignitate ſupra Ablectos ſunt. Sequuntur *Evocati pedites*. Horum omnium numerus incertus, & ideo pedatura. Sunto tamen 30, id eſt, Turma una Romana; habebunt 80 pedes in longum, 125 in latum: area 10000. Superſunt inibi 238 ſemis. Ea area eſſet pedum circiter 20000. Caperet igitur manipulos duos civiles peditum, id eſt, homines 240.

Ablecti equites turma una ſocialis; ergo 40 equites: ergo area 1333 ſemis. Efficiunt eam numeri, in longum 120. in latum 111. & quarta pars. A tergo cohors una *Ablectorum peditum*, 336 hominum. Area illi eſſe debet 28000. ergo eſſent in latum 233. & dimidius circiter; in longum 120. Superſunt pedes 19.

Ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Extraordinarii equites, ſunt in univerſum turmæ utrimque locantur 4. Prætorium & Fora ſpe-ant Polybio, etſi quidam aliter. *Pedites Extraor-narii* à tergo equitum ſunt: eorum 3 ponamus co-ortes, utrimlibet unam cum dimidia; ſed dimi-æ duæ viam aſpiciant, atque ita junctæ quodam-odo ſint, niſi pedum aliquot intervallo.

Pars itaque hæc eſt caſtrorum Superior, in qua x ulli cives. En prudentiam Romanam! cuſto-am primarii Ducis & Ducum committere Sociis luerunt; quid,niſi ut fide ſic habita,magis aſtrin-rent eorum fidem? Sed & cauſa occultior altera, uod præcipuos ſociorum circa ſe, & in ore atque ulis habebant, ne quid clam conſulerent aut in-ovarent. Etſi autem iſti undique cingunt Impera-rem, & in cuſtodia habent; non tamen ita, ut on ſit aliquod præſidium civile, ſi opus. Nam & vocati utrimque ſunt, veterani milites: ſunt in ntubernio ejus centeni aliquot homines, quorum unia, à cuſtodia, & velut ſatellitio Conſulis eſſe; nde ii ut plurimum juxta eum, in caſtris, in agmi-e, puto, & in acie ipſa: adſident cum ſuis Quæſtor Legati: præſident Tribuni, ad quos ei ſemper ceptus, & per eos in medias legiones.

Conſideratio altera, quod loca hic magna & va-a: vel quia decore ibi, vel quia utiliter. *Decore*, Forum utrumque, ubi ſi quid litis aut injuriæ, propinquo qui ſolvant aut ulciſcantur: item ad s venales, ad prædam, ad circulos, & ſermones. *iliter*, ut Quintana illa magna; quia ſi opus in-ruere exercitum in caſtris, puta, cum eruptione gnandum, aut tempore tali, ibi & in foro utro-e facillime fiat. Item ſi educendus, ſublatis Ex-aordinariis, & in latus ſepoſitis, grande ſpatium l ordinandum. Nunc ad inferam partem deſcen-amus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

DE PARTE INFERA CASTRORUM.

Pars Caſtrorum inferior, diviſa & ipſa in duas partes, ſed conformes: Via enim media tranſverſa ſecat diſparatque quinos manipulos à quinis; ſed in locatione alia nullum inter eos diſcrimen.

Spatium medium inter ſuperam & inferam Caſtrorum partem, pedum 100, Romanis *Principia* dictum, Græcis ἀρχαῖα. Etſi enim proprie ſic appelles initium ipſum caſtrorum, ubi legiones (inde enim vox) tamen totum hoc ſpatium medium inter legiones & Tribunos, ſic eſſe dictum conſtat. Hæc Principia ſacra & caſta habita, & fuerunt in religione, ob præcipua ſigna, quæ ordine illic antefixa; omnes enim primæ decuriæ & manipuli metabantur illic, ergo & ſigna quæque prima, id eſt, primi Haſtati, primi Principes, & Primipili etiam, id eſt, Aquilæ ipſæ. An & hoc verum, omnium cohortium ſigna ibi defixa, ante Prætorem ſcilicet, & non movenda, niſi eo ſciente, jubente? Sanctior item hic locus habitus, quia ibi legionum Numina, ibique aræ atque altaria exſtructa. Equidem in Græcorum etiam rebus hunc morem & religionem recognoſco.

De Metatura Militum.

Primo *Romani equites*, ut digniſſimi, in medio locati, & liberrimos habent egreſſus. Tuti hic: & quamquam in acie alia diſpoſitio, tamen recepti tunc inter pedites, quia in caſtris nullus eorum uſus. Horum podiſmus eſt area 100000 pedum: ad paſſus ſi redigas, ſunt 400. Spatium ſatis grande 30 equitibus, 30 equis; nec enim unus plus uno militari equo habuit: non tamen prægrande, cogitanti calones totidem: fortaſſe & Decurionibus ipſis ali-

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

qui honeſtiores comites aut miniſtri : item jumen-
a aut muli ad ſarcinas, hordeum, frumentum : nec
nim ipſi equites onuſti, aut eorum inſeſſorii equi.

Triarii honore & loco ab iſtis proximi, & con-
eniunt in unam aream : tum ut via compendifiat,
um ut equos obſervent, ne in caſtris ſoluti aut va-
i dent turbas. Dimidiati erant ad equites quo ad
netaturam.

Princeps & Haſtati in una item area, non mani-
ulatim ſolum, ſed & cohortatim locati. Triarii
nim, Principes, Haſtati, ſic in una linea faciunt
uique ſuam cohortem.

Velites, ut militum infimi, ita extimo ordine lo-
ati, ad vallum ſcilicet, & ſpatium illud, quod ca-
tra interiora ambit, ut illud obſervent, &, ut in a-
ie quoque, proximi ſint hoſti. ſane incuſtoditum
oc vallare ſpatium eſſe non conveniebat, aut le-
iter cuſtoditum. Et quia Velites ſint duplices, *Le-
ionum*, & *Sociorum :* illi ad ſupernam inferamque
aſtrorum partem locantur : iſti ad latus utrumque.
taque 1200 Velites ſupra Prætorium tendunt,
otidem ad Decumanam, 1000 ad quamque prin-
ipalem. Tendent autem ſimplici ordine, nec mul-
um ſpatii ſument introrſum, quia grande unum-
uodque latus eſt, & pedum 2000, ac ſupra. Sed
ec impedimenta multa Velites habent, aut arma :
c minore podiſmo iis opus.

Univerſum autem *corpus Sociale*, Equitum & Pe-
itum, extrorſum ſitum, ut fere in acie ipſa. Nec
mprudentiæ fuit eos dividere, & vires ſejungere,
t contra Romani medii juncti, & numero firmi.
ocii igitur per cohortes locati, quæ, detractis Veli-
ibus, modicæ, nec niſi hominum 236. Erant ſeor-
m poſiti, ut juncti tamen lateribus eſſent, ſicut
Haſtati & Principes tergis. Omnes autem Centurio-
es vallum ſpectabant, aut Principia & Quintanam:
uod ex dignitate eorum, & commodo.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Hoc quoque notandum in tota metatione, Decuriones & Centuriones eſſe in capitibus ad vias, & juxta eos Signiferos. *Prætoriæ cohortes* videntur juxta Prætorium tetendiſſe.

De Tentoriis.

Tentoria militum in caſtris vulgo è corio & pelle conſtat fuiſſe: inde & nomen, quia funibus tendebant & detendebant. Unde *Sub pellibus eſſe*, id eſt, ſub tentoriis. Hæ pelles è publico datæ, ſed Ducibus tantum. Fecerunt ita & Græci, quibus Xenophon ϛεγάσματα διφθέρας attribuit, tentoria & tegmina, pelles. Habebant hæc tentoria fulcra & tigilla dumtaxat lignea, quibus erigebantur & ſuſtinebantur. Etſi tamen è ligno etiam reperio, & *Papiliones* vocabant, à ſimilitudine parvi animalis volantis. In hibernis & perpetuis illis caſtris ex aſſeribus & tabulis fuiſſe, nihil abſonum, unde & *Tabernacula* dicta videntur: quamvis revera non à materia, ſed à forma & uſu ſimili potius, nempe quod ſint quaſi Tabernæ caſtrorum. Interdum ubi inopia, etiam ſtramentis, centunculis, aut veſtibus uſi. Fiebant etiam ex lino, noſtrate ritu, & *Tenta* dicta domus ex lino: res & vox hodierna.

Tentoria 12, in manipulum videntur fuiſſe. Vegetius quidem auctor, homines 11 una tetendiſſe, & id *Contubernium* appellabant. Idem præſidem iis dat *Decanum*, qui ipſe ſcilicet undecimus. An ab iſto capite Italis hodie *Caporales?* etſi *Corporales* alii efferunt, & ad Ammiani *Concorporales* nos remittunt. Et iſte Vegetii numerus pro ipſa alea non ineptus, ut terna & terna ſteterint tabernacula ordine quaterno. Atque iſtæ ſunt velut domus militares, cuique notæ, & ſciebant, quoto, & apud quem manerent. Itaque familiaritas quædam erat & nexus, *Contubernalem* eſſe: ſicut *Adtubernales* Feſto dicti, quorum tabernacula juncta.

Culina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Culina non opus militibus, cum in ſtricta & dura militia Romana panis cibus eſſet, & obſonia nulla aut rara, de quibus poſtea. Nec cubicula habebant aut lectos: nam aut humi jacebant, aut ſuper gramen aliquod aut ſtramen.

Viæ Caſtrenſes.

Viæ Caſtrenſes ſunt *octo:* quinque directæ & in longum: tres tranſverſæ. Omnes aut 50, aut 100 pedum. Excipio minuſculas inter Tribunos aut Præfectos: item ſemitas inter tabernacula, ſi quæ fuerint. Sic enim grandes viæ non ſolum decoræ, ſed & utiles, ad equos & jumenta educenda. Interdum tamen contractæ ob aliquam cauſam.

DE EXTERNA FACIE CASTRORUM.

Partes caſtrorum Externæ *tres: Foſſa, Vallum, Portæ.*

A tentoriis vallum adjunctum erat quaqua verſus pedes 200. cujus ſpatii vacui (*Pomœrium* nominare liceat) uſus triplex. Primo, ad egreſſus ingreſſuſque copiarum, nempe ut compoſiti ineant, atque in vacuo eo per genera & manipulos ſe disjungant, iterumque in egreſſu ſic jungant; quod utibile maxime, ſi eruptione pugnandum, & inſtat hoſtis. Deinde ad pecudes adductas, vel ex hoſte captas, vel ad militarem cibum ſequentes, & ad prædas ſervandas: ſed ab ipſis, aut Quæſtore, mox vendendas. Denique ſi hoſtis noctu aſſiliat, aut per inſidias & clam tela aut faces immittat; innoxia ſunt ob illud ſpatium interjectum, & cum perveniunt, viribus defecta.

De Foſſa.

Foſſa erat exterius vallo præducta. (Sic enim ab ipſa re dicebant, *Præducere foſſam*; dicebant &

De-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Deprimere foſſam, itemque *Percutere)* Ea foſſa lata plurimum 8 pedes, & totidem alta : alii tamen adaugent. Non raro duplex foſſa, ut & duplex vallum, legitur, majoris firmitatis aut tutelæ cauſa. Hanc accincti fodiebant.

De Vallo.

Vallum eſt aggeſtus è terra & ſudibus, ad labrum interius foſſæ velut murus. Duæ igitur ejus partes, *Agger* & *Sudes.*

Agger eſt ipſa terra, cum ceſpites circumciduntur è terra, & ex illis velut murus inſtruitur, altus 3 pedibus ſupra terram. Ceſpes fiebat altus ſemiſſem, latus pedem, longus pedem ſemis: nam nec temere aut pro arbitrio hunc exſcindere licuit, ſed omnia ad normam. Si terra ſolutior, ut ad ſimilitudinem lateris ceſpes non poſſet abſcindi, tum ſane aut foſſa præducebatur, cujus intrinſecus agger excreſcebat; aut ſepibus ductis, vel interpoſitis ſtipitibus, ramiſque arborum, ne terra facile dilabatur, Agger erigebatur. Altus ille ſæpe 10 pedes, totidemque latus.

Sudes, qui proprie valli, & inde compoſitum ex utroque dixere *Vallum :* nam Vallum & Sudes idem ſunt Servio. Magis priſci dixere & *Suros :* inde *Surculi* & *Crebriſurum* Ennio, vallum crebris ſuris, id eſt, palis munitum. *Sudium* tamen vox creberrima. Sudes erant & quocumque & obvio ligno, robuſto tamen, cum daretur: ex robore eas facit Valerius, ex acere Propertius. In oppidis etiam iſtæ Sudes. Sudium forma : Non fuerunt ex æquabili & ſimplici ligno, ſed habuerunt duas eminentias, & velut cornua, aut tres, aut quatuor, id eſt, ramos in majori ſtipite, qui reciſi, ut cornua eminebant; tales præſertim in ſummo erant. Studioſe acutæ fuerunt illæ eminentiæ vallorum, ne quis facile poſſit apprehendendo evellere, lubrico ſcilicet

ligno : Et contra tranſgreſſum & tranſcenſum.
que longiuſculos fuiſſe oportuit hos vallos, cum
s in terram defigeretur, firmamenti cauſa; &
s emineret : etſi implexos & devinctos inter ſe
m fuiſſe ſciam.

Valli modus parte una 2017 pedum, altera plu-
o major 2050.

De Portis.

Portæ in caſtris *quatuor*; ad unumquodque latus
. Atque inter eas prima *Prætoria*, quæ ſcilicet
na & à tergo Prætoris. Solet ea plerumque ob-
i hoſti, ut Decumana averti : & per hanc ple-
que exercitus in prælium eductus. Livius vocat
raordinariam, ab iis ipſis turmis & cohortibus,
illic tendunt. Duæ laterales & proximæ portæ
cipales, è quibus læva altera ad diſcrimen, altera
tra : ita dictæ, quod ibi tendant principes ordi-
, capita & apices caſtrorum, ut Tribuni, Præ-
i, primique Centurionum : vel etiam à Princi-
ipſis, ſed tum magis eſſent *Principales*. Quarta
umana, à cohortibus Decimis ibi tendentibus
. Ea eſt oppoſita Prætoriæ, & remota ab hoſte.
eadem *Quæſtoria* olim dicta. Extra hanc ſup-
a à militibus delinquentibus ſumpta. Inferior
minores quaſdam portulas interſtruxit. Fores
nuæ etiam iis impoſitæ ad ſerandum ac reſe-
um. Turres etiam in portis ad defenſionem
. Quæ talia tamen, non niſi in Stativis & diu-
ioribus ſedibus, habuiſſe credendum eſt : in u-
noctem ne foribus quidem valde opus.

ortæ ſingulæ, 50 pedum : latiore enim ingreſſu
s vehiculis & jumentis.

Ambitus Caſtrorum.

aſtra in toto ambitu erant milliare unum & ſe-
& aliquot paſſus. In eo ſpatio peditum 16800
loca-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

locarunt belle & commode, equitum 1800, præte
comites Prætoris, Legatorum, Tribunorum. præ
ter omne genus calonum, jumentorum, & impe
dimentorum.

De munitione Caſtrorum.

Ad caſtra munienda Romani & Socii communi
ter & ſolenniter adhibiti: imo ipſi Imperatores ma
num interdum admoverunt, in calcar & exem
plum. Quotidiana erat, &, ſi qua alia res, hæc mili
tem firmabat & indurabat. In muniendis vero ca
ſtris perpetuus & certus ordo, & ut quiſque in ii
locum & tentorium ſuum noverat, ſic partem quo
que operis, quæ obveniret. Nam Socii ſemper du
latera habebant, ubi tendebant; & eo ordine e
tiam, quo tendebant: Romani duo reliqua, pe
manipulos ſic diviſi. Cum ſocii jam eſſe deſierunt
per legiones diviſio facta, &, ſi plures, ſingulis ſuum
latus. Operi intendunt per partes Centuriones, ſed
toti operi præſunt & curant duo Tribuni, ut ſcili-
cet univerſe omnia apte & cohærenter, & nequid
Centuriones remittant. Hi duo Tribuni, ex qua-
que legione unus, qui per menſes ſuos imperium
habebat, ut infra dicemus.

Duo autem fuerunt militum genera; *Munifices*,
& *Immunes*. Illi, qui munus facerent, id eſt, foſſas,
vallum ſtruerent, excubias ſtationeſque obirent:
in quo genere omnes gregarii, & quibus honos aut
gradus vacationem non dabat. Iſti, qui his omni-
bus vacarent; qui & *Beneficiarii* dicti, quod benefi-
cio Imperatorum muneribus vacarent. Ejuſmodi
Immunium duo genera: alii, qui *ex lege* & more;
alii, qui *ex beneficio* vacabant. *Ex lege*, omnes
Tribuni, Centurioneſque, qui arbitri & exactores
munerum erant, non actores. Item equites, ob di-
gnitatem. In eodem numero Veterani & Evocati,
quos omnino probabile eſt, cum ſponte militiam
ſume-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſumerent, munerum hac neceſſitate non adſtrictos, niſi item in neceſſitate. A quo exemplo exaucto-rati, & qui ſub vexillo habebantur temporibus Principum. *Beneficio* autem, quibus id indultum per gratiam, ſive quia virtute meruiſſent. Nec Imperatores ſolum ipſi dabant, ſed indulgebant aut connivebant etiam pro tempore Tribuni. Remiſſiore jam & minus intenta militia invaluit, vacationes pretio etiam, idque à Centurionibus, emi. Inter alia, quæ militiam & rem Romanam everterunt, hanc ſcito eſſe inter occultas cauſas.

Poſteriore ævo quin munierint, opuſque fecerint, dubitari non poteſt vel ex Vegetio, qui diſtinguit duo genera militum: *Principales, qui privilegiis muniuntur: Munifices, qui munus facere coguntur.* Ipſe *Principales* appellat, illos eximios & in gradu: *Munifices*, viliores & gregales. Calones aut ſervi raro his operibus manum admoverunt, ipſi Romani munierunt: ſicut & Macedones. Non enim vilia aut ſervilia iſta habenda ſunt, quæ domini Orbis terræ uſurparunt. Sub Principibus tamen, molliore illo ævo, lixæ & ſervi fecerunt hæc munia, interdum & Provinciales.

Poſtea cum pulverulenta virtus ſorduit, & jam bene dedecus eſſet, vere virum eſſe, tota res abiit, & deſierunt etiam muniri caſtra, metationis ſcientia aut uſu prorſus intercidente. Etſi jam aliud muniendi genus & levius cœperat, ut non vallo, ſed ſcutis, idque multiplicata ſerie, cingerentur. Hæc ſcuta quidem recta & juncta ſtetiſſe videntur, ad pila aut haſtas acclinata, ſed milites item appoſiti ad tuendum. Græci poſterioris ævi, ſub quibus munitio iterum vixiſſe viſa eſt, ἄπληκτα, pro caſtris dixerunt. Suidas enim ἄπληκτον vocat locum, ubi via quieſcunt legiones.

DISCIPLINA MILITARIS.

Sedem Diſciplinæ quia vidimus, Caſtra nimirum, nunc ipſam. Ad Diſciplinam *tria* ſpectant. 1. MUNIA. 2. EXERCITIA. 3. LEGES. Quæ deinceps inſpicienda.

I. MUNIA.

Tribunorum munera in caſtris erant, vigilias diſponere, circuire, teſſeras & ſignum dare, denique, quidquid ad uſum, imperare. Sed imprimis etiam jus dicebant, & cauſas ſive lites militares cognoſcebant: imo puniebant etiam, & de capite cognoſcebant.

Unius legionis ſex Tribuni in tres ſe partes dividebant, & bini imperabant per binos menſes: ita, cum duæ legiones in caſtris, quatuor erant qui imperabant; nec ii continuo, ſed diebus alternis. Iſta diviſio commoda fuit, & prudens: commoda ad alternam requiem; prudens ad concordiam. Quiſque enim ſuis diebus & menſibus, in ſua legione, imperium inhibebat. Idem imperandi modus Præfectorum in Socios, qui Tribunis ubique adæquantur. Quæres, cur in ſemeſtria tantum? cur non diſcreti ſic in totum annum? Ratio, quod annus actionibus & negotiis inæqualis; æſtas tota in expeditione & opere, hyems pigra & otioſa. Ne quis ergo queri poſſet, aut honoratum ſe parum, aut nimis oneratum, omnes, ad res & otium admittebant, prout tempora erant.

Cum prima luce unius legionis omnes 60 Centuriones, & 30 Decuriones veniunt uno agmine, & compoſite, ad Tribunos, quorum illis menſibus imperium, per ſpeciem officii, ut ſalutent, & ut deducant. Ipſi Tribuni cum hoc comitatu ad Imperatorem ſummum. Nonne decore omnia & utiliter ad dignitatem imperantium augendam? ad im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

imprimendam ſubditis venerationem? Nec otioſa hæc aut honoraria tantum ſalutatio, ſed viſio, Numquid vellent? Itaque Imperator tunc iis ſignum dabat, atque alia pro tempore edicebat agenda. Vide pulcherrimum imperandi modum. Imperator Tribunis edicit, iſti Centurionibus, Centuriones ſuis.

Sunt autem Munia militaria, *Miniſteria*, *Excubiæ*, *Vigiliæ*, & hæc ſimilia.

De Miniſteriis.

Poſitis caſtris, poſt juramentum præſtitum (de quo infra) primum quod curant Tribuni, eſt partitio manipulorum ad miniſteria, & munia diurna. Ordinant itaque Tribuni ſorte ex utraque legione, ita ut ſex & ſex Tribuni, quiſque non niſi ex ſua legione manipulos capiat, ne miles extra ſuam legionem miniſterium Tribuno præſtet.

Prima ergo cura eſt loci, qui ante Tribunos. Ea ſunt Principia, celeberrimus & ſacerrimus locus, ad quem ordinant duos manipulos ex quaque legione, Principum & Haſtatorum. His curæ eſt, ut Principia verſa & terſa ſint. Nam quia frequenti tu & attritu neceſſum erat pulverem aut lutum fieri, (ibi enim ſermones & conventus in totum diem, atque etiam judicia, & ſi quid aliud publice agendum) juſſerunt indies viam hanc aſpergi & mundari: Illud, cum pulvis; hoc, cum lutum. Sordes humanas extra caſtra & vallum fecerunt, cum liceret, id eſt, de die: ſi nocte urgerentur, in tentoriis & vaſis, ac calones aut ipſi aſportarunt; nam diſcurriſſe in tenebris per caſtra & excubias, non opinor, & fraudi fuerit locus. Quid ſi etiam, ut Turcæ hodie, in foſſis quibuſdam hæc excreverint, iiſque terra repletis, alias, ſubinde novas foderint? Id potuit. Et Turcæ majoribus tabernaculis tentoriola quædam conjuncta habent cum his ſcrobibus. Quæ

tentoriola ſcilicet crebro mutant. Faciunt ſimile in extis, aliiſque rejectamentis carnium, & ea defodiunt atque humo operiunt ſtudioſe contra fœtores. Salubria haud dubie caſtra, per minutas has obſervationes.

Reliqui 18 Manipuli ſenis Tribunis per vices miniſtrant, tres in ſingulos. Cum caſtra metantur, eorum tentoria ſtatuunt, & locum circa complanant, ceſpitem viridem comportantes, & teſſellatim diſponentes: nec abnuam etiam de glarea aut lapide, ſi locus vicinus præberet, aut diuturna mora poſceret, ut in Stativis aut Hibernis. Et, ſi quid ſepiendum aut claudendum ſit ad vaſorum utenſiliumque cuſtodiam, id præſtant. Aquatum, lignatum, pabulatum quoque iſtos iſſe in uſum Tribunorum crediderim. Viſum enim, hæc omnia, quæ militiam tangunt, per milites fieri, tum contra ignaviam & otium, tum cauſa obſequii, & ut opportuni magis imperiis atque obnoxii eſſent. Hodie abnuunt, per malum faſtum; qui in milite bonus, ſed in hoſtem: apud duces obſequioſi & flexi animi conveniunt.

De Excubiis.

Præter jam dicta miniſteria, dant etiam excubias Tribunis. Excubia autem eſt è viris 4. quorum pars ante tentorium, pars poſt illud juxta equos agunt. Cum autem ſint cuique Tribuno tres manipuli, & in quoque iſtorum viri ſupra 100, (Triariis exceptis & Velitibus. nam hi non miniſtrant, illi ob dignitatem, hi ob vilitatem, & quia utrique alio vocantur) non niſi in quartum quemque diem ad manipulum redit & incumbit. Tribunis vero ſimul & commoditas ex hiſce miniſteriis; ſimul & dignitas atque honos imperio accedit. Sunt enim hi velut cuſtodes quidam Tribunorum aut apparitores. Imo fallor, aut cum ipſis Tribunis, ſi exibant, pars eo-
rum

um exibat, ut honeſte ſcilicet per caſtra & alibi ncederent, militibus ſic comitati.

Erat & equitibus excubia una Triariorum. Nam i à miniſterio Tribunitio liberi, curabant cum lia, tum equos maxime, ne aut vinculis impediti lligatique lædantur, inutiles futuri ad militiam; ut ſoluti & ruentes, turbas ac conſternationem ex-itent in caſtris. Percommodum enim viſum, ut Triarii equitibus miniſtrarent, ſine moleſtia ulla ua, in ſuis tabernaculis manentes.

Imperatori unus ex omnibus manipulis in diem xcubabat; quæ res & tutum præſtabat ab inſidiis, & ornatum ſpeciemque magiſtratui addebat.

Sociorum manipuli etiam ad exemplum legionis iſtributi, ut quidam Principia munda habuerint in ua parte; aliæ excubiæ fuerint Præfectis, exem-plo Tribunitio: denique & Imperatori manipulus orſan unus.

Excubiæ etiam ad portas & vallum: atque adeo Romanus mos fuit, totas cohortes & turmas habere & ponere quietas ante ipſas portas, non unum aut lterum militem, ut hodie ſolet, quos à ſentiendo *Sentinellas* vocamus. Illi plures, atque etiam cum periculum eſſet, alios ſuper alios, & longius abjun-ctos. Id vocabant ab ipſa re, *Stationes*: ſtabant enim, am equites, quam pedites. Et diſtinguunt paſſim vigiliis, quod hæ diurnæ eſſent. Græci προφυλα-κὰς, bene & apte vocant, quaſi dicas *Procuſtodias*. Ammianus *Stationes agrarias* aliquoties dixit: Ve-getius compendio, *Agrarias*, quod in agris ſcilicet & ſub dio. Hæ Stationes olim quidem totum diem habitæ, ſed mutavit Æmylius, ob cauſas, & binas in diem ſtatuit. Utiles valde, quod numquam hoſtis imparatos aut paucos deprehendebat, imo qui eſſent reſiſtendo, donec ſuccurreretur. Anxie au-tem ſervatæ; & omnino capitale (niſi magna vi abri-perentur potius, quam pellerentur) deſeruiſſe. Has

Stationes puto ex omni genere militum, exceptis Velitibus, obiiſſe: ad ſingulas portas non minus cohorte & turma una; interdum & plures, cum juxta hoſtis. Quatuor autem portæ, in univerſum 40 cohortes, & totidem turmæ. Exceptis iis, qui ad prætorium Extraordinarii, aut Selecti. Hi enim ab hac re immunes. Ergo munus rediit decimo quoque die. Imo quinto die, ſi illum medium dividis & ſecas cum Æmylio. Aliter paulo Spartani, qui aſſervabant fœderatos ſuos & armorum ſocios una illa cuſtodia, altera hoſtes. Cuſtodia in ſocios, peditum fuit: in hoſtes, equitum, atque ea in locis fere montanis aut excelſis.

De Vigiliis.

Sicut Excubiæ erant diurnæ, ita Vigiliæ nocturnæ: etſi illæ quoque pro iſtis uſurpatæ, & eſt generale nomen: at non è contra. In Vigiliis *tria* conſideranda. 1. TESSERA. 2. IPSÆ VIGILIÆ. 3. CIRCUITIO.

1. *Teſſera* hoc modo data & accepta. In quoque genere, equitum & peditum, ex decimo ſigno, quod ultimum eſt, & in ſtrigarum parte extrema, vir unus eligitur, qui à reliquo munere excubiarum immunis ſit, *Teſſerarius* dictus ab ipſa re. Is quotidie, Sole jam inclinante, ad Tribuni tentorium venit, & ſignum petit: illud Tribuni ab Imperatore accipiebant, in milites per Centuriones transfundendum: ibique quotidie referebatur numerus militum, utili more, & cauto Duci omnino imitando: ut, quoniam multi per commeatus, aut qua alia cauſa defluunt, multi caſu aut ferro pereunt, ſciat quotidie ſuas vires, & quid militum ad manum. Ruunt multi in pericula fiducia virium, quas habere putant, nec habent: & fraudes quæ hic hodie, non eſt ignotum, cum nomina magis Centuriarum, quam numeri conſtant.

Signum aut Teſſera militaris erat tabella latiuſcula è ligno, inſcripta, nempe ipſo nocturno ſigno aut dicto, quod eſſe vellet Imperator. Sæpe unum, alterum verbum inſcriptum erat: interdum mandatum, aut ſententiam habebat, aut verſum, ut in pugna: de qua vide ſupra ſuo loco. Et Imperator quidem ipſe ore dabat & pronunciabat, ſed Tribuni tum inſcribebant, & dividebant. Hanc tabellam ſive σύνθημα non ad ipſas vigilias ſolum, ſed ad mandata etiam adhibuerunt, quæ teſſeris ſic inſcripta, ſecuritatis cauſa, ne quis quid excuſaret. atque ideo ſæpe grandiuſculæ fuerunt, & quibus inſcribi plura poſſent. Imo *Libellos* Suetonius appellat. Sic enim tuto data ſub noctem, & ſine periculo revelationis, vigiliis jam ponendis. Denique & celeriter ſic transmiſſa, ordine noto. Per teſſeras etiam iter edicebant ſæpiſſime, & ad abſentes quoque mittebant. Dabant & interdum ſignatas, nec niſi tempore & loco reſerandas.

Teſſerarius, accepta Teſſera à Tribuno, non loci aut dignitatis ordine dabat, incipiens à primis manipulis: ſed contra, redibat ad ſuum & ultimum manipulum, & Centurioni dabat: ille acceptam proximi manipuli Centurioni, iſte iterum proximi, donec ad primos manipulos perventum eſſet. Bonus hic ordo dupliciter: tum ut Vigiliæ in ultimis caſtris & hoſti propinquis ſtatim conſtituerentur: tum ut teſſera ſic via recta & ſine flexu ad Tribunos rediret. Magna etiam ibi celeritas: nam luce ambigua, & Sole occiduo, teſſeræ à Tribuno datæ, ante eundem occaſum oportuit relatas. Si mora aut culpa, inquiritur, punitur. Cognoſcitur culpa ex inſcriptione: nam præter ſignum nocturnum, unum & idem omnibus in unam noctem. Alia etiam erat inſcriptio, quæ notaret partem & genus. Exempli cauſa Teſſerarius Haſtatorum, Principum, Triariorum, Equitum, quiſque ſuam teſſeram acci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cipiebat, cum notula H. P. T. T. aut tali, quæ initialibus aut pluribus literis notaret genus, ut inde ſtatim conſtaret, in tali parte peccatum. Teſſera dabatur adhibitis teſtibus; nam in tabernaculo data Centurioni, præſentibus militibus, ne quis negare poſſet ibi datam, aut Tuſco (quod aiunt) jurgio alter alterum culparet. Hodie in aurem ſaltem inſuſurramus, quam facili lapſu aut venia, ſi neges intellectam! Diſcurſu etiam datur. Nihil hic opus. Et diſtribuitur in ſumma quiete. Ipſi quidem Centuriones legunt, & porro tradunt, ſed lectam iis enunciant, quorum ſunt vigilandi vices. Ita omnia ordine; à ſummo Imperatore Tribunus, ab ipſo Centurio, ab hoc miles in ſuo manipulo quiſque accipit: denique ratio ſic imperandi aliquid aliud, proba, & quæ omnis it ſine tumultu.

2. *Vigiliæ* per manipulos erant diſpoſitæ. Imperatorem & Prætorium manipulus accubans cuſtodit, Tribunos & Equitum turmas ii, qui è quoque manipulo conſtituti ſunt, ut in diurnis excubiis; & in numero nihil, ſed homines mutantur. Sunt autem in quaque legione manipuli 30. ergo excubabant homines 120. Per ſingulos manipulos omnes ex ſe ipſis vigiliam diſponunt, reliquas ipſe Imperator ordinat. Fiunt autem plerumque tres vigiliæ apud Quæſtorem, id eſt, homines 12, & apud quemque Legatorum duæ. Exteriorem vero aſpectum caſtrorum Velites complent, per totum vallum de die accubantes: & videntur illic ſedes, & tentoriola ſua habuiſſe. Vigilarunt autem ſparſim & per excubias diviſi: ſingulis centenis pedibus una erat excubia: nempe in latere uno 20 excubiæ, ſive viri 80. Adde, quod etiam in portis excubiæ, ſed & ibi Velites, junctis equitibus, imo manipulis & cohortibus.

Vigiles quaterni ſe diviſerunt in 4 partes, ita ut ſinguli vigiliam unam noctis obirent, ſorte dividente.

dente per ternas quique horas. Erant ergo 4 vigiles; atque ii una: ſed unus ex iis ſua vigilia quiſque perſtabat intentus, & vere vigil, alii adjacebant aut accubabant. Itaque his quies aliqua, & ille ſtans, ſi auxilium poſceret, ad manum habebat. Multo melior hæc ratio, quam noſtrorum Sentinellarum, qui prorſus ſolitarii & certe à ſuis abjuncti. Itaque facile intercipiuntur, imo & occiduntur, ſine aliorum ſenſu. Qui vero ad vigilias deſtinati ſunt? Ex ſingulis eorum excubiis unus cujuſque manipuli Tergiductor ſeu Optio ducit veſpere ad Tribunum qui primas ſunt acturi. Quis ergo ſecundos, tertios, quartos? Nemo, nec ullus ultra diſcurſus in caſtris; ſed probabile eſt, ipſos iſtos primos teſſerulas quoque eorum vicem accepiſſe. Caſtra quidem noctu omnino quieta. Ideoque ſtatuendum, vigiles primos, etſi depenſo ſuo penſo, tamen non abiviſſe ad tentoria: ſed illic reliquum noctis manſiſſe: idem in ſecundis & tertiis, non poſt veniſſe ſub ſuam horam, ſed illic eam otio exſpectaſſe.

Optio omnibus vigiliam acturis dat teſſerulas plane exiguas pro quaque vigilia. Hæ teſſerulæ diverſæ fuerunt à priori: Illa uniuſmodi fuit, & ſignum aut dictum nocturnum, quo ſeſe ab hoſte internoſcerent: Iſtæ diverſiformes, & propriæ cuique vigiliæ: Etiam in modulo diſcrimen. Illa tabella latiuſcula, iſtæ plane exiguæ, aut velut taleolæ. Omnino non aliud fuiſſe videntur, quam ligella, cum nota duplici impreſſa: altera manipuli, altera vigiliæ ipſius. Id hoc fine, ut Tribunus, ea reddita, ſtatim conſpiceret quis in quoque manipulo, & quota vigilia, munus feciſſet aut non feciſſet.

3. *Circuitio* poſitas vigilias firmabat, alioquin in noxam ruituras. Circuitio Græce ἐφοδεία, *obitus* aut *luſtratio*. Priſci, auctore Feſto, dixerunt *Fraxare*, vigiliam circuire. Hæc circuitio commiſſa equitibus de more: ipſi interim Tribuni etiam circumiverunt, ſi pro-

ſi propius diſcrimen. Quin & ipſe Imperator interdum & cum eo Legati. At ſub Vegetii ævum *Circitores* proprium munus fuit, & militiæ gradus.

Oportet primum turmæ Præfectum aut Decurionem in quaque legione uni Tergiductorum ſuorum præcipere mane, ut 4 juvenibus turmæ ſuæ indicet atque edicat ante prandium, iis qui debebunt circuire. Deinde ſequentis turmæ Præfecto oportet eumdem veſpere indicare, quod ad eum ſequentis diei circuitionis cura pertineat. Qui cum audierit, oportet ſimiliter jam dictis eum facere in ſequentem diem: pariter & eos qui ſequuntur. In quaque turma tres Præfecti ſeu Decuriones. Hæc cura fuit primi è tribus, idque per vices ivit in orbem: ergo undecimo die redibat ad turmam circumeundi munus, ſi tamen è quaque legione Circuitores capti. Ergo 8 fuerunt in unam noctem, & partiti ſunt luſtrationem. Qui vero ordinati ab Tergiductoribus fuerint ex prima turma quatuor, poſtquam ſortiti fuerunt vigilias, eunt ad Tribunum, & ſcriptum accipiunt, quotam & quot debeant obire. Poſt quæ illi 4 accubant ad primipilum ad Aquilas. uno abeunte reliqui tres accubant, ut ſcilicet proximi ſint ad audiendum ſignum, atque ei attendendum, ut in tempore detur: ejus enim Centurio curam habet ad quamque vigiliam buccina ſignum dandi. Initio vero vigiliarum omnia ſigna cecinerunt, aut potius paulo ante ipſas, cum nimirum Prætorium dimitteretur: & hoc ſignum erat imperii. Erant autem vigiliæ quaternæ, & ſingulæ in horas ternas diviſæ. Has Primipilus clepſydris diſcernebat: habebant vaſcula aquaria; ſive menſuras ex aqua, quibus 4 illa tempora æqualiter diſtinguebant.

Cum tempus appetierit, primam vigiliam circuit is, qui eam ſortitus eſt, habens apud ſe teſtes aliquos. Primum, fidei cauſa, ut, ſi culpam alicui inge-

ngerat, non ille regerat aut abnuat: deinde decori tiam cauſa & periculi, quia nec honeſtum, nec tuum fortaſſe, ſolos ita circuire. Ergo aliquem, vel liquos ex amicis aſſumebant, ſæpe ejuſdem illius rdinis, & quibus operam hanc in ſimili reddebant. erluſtrat vigilias. Quod ſi reperit, qui primam aunt, vigilantes, capit ab iis teſſerulam; ſin aliquem ormientem, aut loci deſertorem, teſtificatus proimos abit. Idem fit & ab iis, qui ſequentes vigias luſtrant. Quiſque autem Circuitorum una cum uce ad Tribunum defert teſſeram; & ſi omnes reditæ ſint, ſine culpa abeunt. Quod ſi quis pauciores ert, quam pro numero vigiliarum, inquirunt ex haractere, quænam vigilia defecerit. Quo cognito, ocat Centurionem, qui ducit eos quorum vigilia uerat. ii diſceptant cum Circuitore. Et, ſi vigilum elictum eſt, ſtatim oſtendit Circuitor adhibitis tetibus è proximis; id enim facere tenetur. Si nihil orum, in ipſum cadit culpa, ſtatimque concilio dvocato Tribunus judicat, &, ſi damnatus fuerit, uſte percutitur.

Vigilabant armati; olim tamen ſcutum iis alemptum, ne, ubi feſſi ſint, innixi pilo, capite ſuper marginem ſcuti poſito, ſopiti ſtarent. Poſtea vero edditum. Qui illo die in expeditione fuit, ne viibus quidem ſuis vigilabat: cauſa ab humanitate, & quia tales egent quiete.

Duo adhibita ad excitandum: *Signum* ſive buccina, & *Voces*. Hæ ex ipſa re, *Vigila*, *vigila*. Sed hoc videtur à Circuitore illo magis, quam vigile uſurpatum. Facit magis, quod hodie apud Turcas illemos, & in arcibus oppidiſque excubias ita agunt, t alta voce invicem appellent ſe, & reſponſent. Pannones idem factitant, qui clare & mutuo ſibi ccinunt, *Szollay megh, ſzollay megh, virrazto, ſzollay megh*, id eſt, *Vigila, vigila, vigil, vigila.* Et cum ſub Auroram ſe recipiunt, canunt: *Haynal vagyon ſzep*

pyros, *haynal*, *haynal vagyon*, hoc eſt, *Erumpit jam elegans rubens* (ſcilicet Aurora aut dies,) *erumpit jam.* Sed & Perſæ cantitare ſoliti in Vigiliis laudes ſui Regis. Quæ omnia bona & utilia contra ſomnum, nemo neget. Græcis etiam tintinnabula ſive campanulæ ad excitandum; ut & Romanis in Urbe. Quod nec hodie prorſus exolevit, & in arcibus pleriſque ad campanulam vigiliæ excitantur. Erant quoque crebro ignes vigilibus, quos cœnæ aut corporum curandorum cauſa ita ſtructos, in noctem & vigilias producebant, donec paulatim exſtinguerentur: etſi de facibus proprie ad vigilias, non abnuam, quas vigiles ipſi aut manu tenuerunt, aut apud ſe fixerunt. In turribus aut ſpeculis etiam ignes ſtructi ad illucendum; & ut accedentes noſcerent: vel ad indicandum aliquid aut ſignificandum. Tale hoc genus Græci dicunt φρυκτὸς. Horum uſus pro literis eſſe poteſt, ut per ſpecularem hanc ſignificationem indicetur quid agendum. Inventum Simoni attribuit Plinius; Palamedi verius plerique Græci. Uſurparunt & Romani: qui noctu igne, de die panno rubro in haſta ſublato ſignificabant.

2. EXERCITIA.

Altera Diſciplinæ militaris pars *Exercitia* ſunt, à quibus ipſe Exercitus nomen accepit: & Romanis præter & ſupra pleraſque gentes uſurpata exercitia. Hæc autem triplicia. 1. ONERIS. 2. OPERIS. 3. ARMORUM.

1. *Exercitia Oneris.*

Quatuor oneris genera milites in agmine ferebant: *Cibum*, *Vtenſilia*, *Vallum*, *Arma.*

1. *Cibus*; primum onus: nam plus dimidiati, & ſæpe etiam totius menſis cibaria ferre cogebantur. Manſit hæc durities, etiam molliore ævo, & in

Prin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Principum inferiorum rebus onera iſta leguntur. Ambigitur, an frumentum ipſum datum & latum, an vero panis excoctus, quem *Buccellatum* (quia ſectus in bucceas) vocabant. imo potius iſte: nam Buccellatum communis cibus. ſed delicatiores quidam aſperitatem illam aut ſiccitatem refugientes, habuerunt interdum in exercitu piſtores ad panem recentem. Erat talis panis *bis coctus*; quod nomen hodie retinet, atque ita olim Græcis, nam δίπυρον dicebant, *bis ignitum*. Byzantinis dicitur *Paxamas*, ſive *Paxamadium*. Hos panes in peris & ſaccis pelleis ferebant. Antiquitus frumentum portabant, non panem aut farinam; illud tundebant, pinſebantque, aut molis manuariis frangebant. Iſtas enim molas inter inſtrumenta militaria fuiſſe, & comitatas caſtra, docet Livius, quas in jumentis ferebant.

2. *Vtenſilia*, ſecundum onus: Præter haſtam & ſcutum Romani pedites ferebant ſerram,& corbem, rutrum, & ſecurim: amplius lorum, falcem, & catenam: pertinent enim hæc ad lignandum, pabulandum, muniendum, & poſtremum ad captivos vinciendos. Tulerunt iſta, & plura etiam; ut ollam, veru, & talia ad victum. dicit Appianus, res ipſa vult, & monumenta antiqua oſtendunt.

3. *Vallum*, tertium onus: Non unum vallum, ſed vallos ternos aut quaternos ferebant, ex uſu & more, nonnumquam plures, & ſeptenos, imo duodenos legas. Iſti ferebantur, ut ſtatim liceret vallare ſe & munire, ſi caſtra ſubito locanda, aut alia neceſſitas eſſet. Cogita numerum militum, qui fuere in Conſulari exercitu ſupra 16000. ter aut quater tot vallos. profecto denſa & firma munitio ſtatim ſtrui potuit, contra equitem peditemque. Ita nec in agmine facile fuit eos opprimere aut diſſipare.

4. *Arma*, quartum onus: imo non onus: & habent milites quaſi ſua membra: quæ quidem ita

geruntur apte, ut ſi uſus foret, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris, pugnare poſſint. Pendebat galea ab dextro humero ad pectus, (id quoque ad duritiem, ut incederent capite nudo) ſcutum in ſiniſtra, in eadem pertica cum ſarcinis. Ob tot ac talia ferenda, pedites Romani, joco *Muli* vocabantur. Unde *Muli Mariani*, in proverbio. Nam C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime agmen oneratur, vaſa & cibaria militum in faſciculos aptata furcis (quas appellarunt *Ærumnulas*) impoſuit, ſub quibus & habile onus, & facilis requies eſſet. Sic ergo onuſti milites iter grande ſæpe conficiebant, & gradu quidem militari, qui grandior: horis enim 4 æſtivis hoc militari gradu 20 millia paſſuum conficiuntur. Cæſar bello Africo 16 millia paſſuum confecit cum toto exercitu, nec totis 6 horis, idque nocturnis & æſtivis; eæ ſane noctu breviores, pro more Romano. Idem 50 millia confecit à media nocte ad diei alterius initium cum 4 legionibus & equitatu, ſed (quod ſane mirum) rebus gerendis & hoſte impeditus. Idem Cæſar, periclitante Q. Cicerone, cum M. Craſſus hora tertia diei adveniſſet, eo die circiter 20 millia paſſuum progreſſus eſt. Nec longe à duritia iſta Romana abierunt Macedones. Item Catti priſci. Quin & Turcas hodie ollam æneam, ſcutellam, ſecurim, igniarium, ſacculum cum annona, & talia quædam, ferre ſcimus.

Habuerunt quidem Romani ſervos aut calones, ſed nec multos, nec vulgo; Tribuni, Centuriones, & digniores militum, habebant, gregarii non habebant, quibus amputata hæc adjumenta inertiæ: ſed & dignioribus arcte modus ſtatutus erat, ultra quos & quot, non haberent. Nec aliter in veteri militia. In ſequenti, hoc & alia ſolutiora, ubi magnus calonum & ſervorum numerus in exercitu increbuit. Ab his tamen lixæ ſunt diverſi, qui velut negotiatores

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tores quæſtus ſui gratia caſtra ſequuntur. Jumenta quoque plura in caſtris, ſed gregariis militibus, non niſi ad uſum communem, nempe ut tentoria, ut molas, & ſi quid tale, ferrent. Digniores ſibi quædam habuere & ad proprium uſum. Reperies, & his, & vehiculis, modum etiam poſitum; imo rarenter vehiculis eos uſos, quia hæc ſcilicet impediunt aut morantur iter, præſertim per anguſta & confragoſa.

De Agmine.

Sub jam dictis oneribus compoſiti & ordinati ibant, nec viæ tantum, ſed pugnæ apti. Et hoc *Agmen* dicitur; cujus duo potiſſima genera. *Primum* commune, & cum ſine motu incedunt, quod tale eſt: Præeunt Extraordinarii, & agmen ducunt; quia portæ Prætoriæ vicini, per quam fere egreſſus: atque etiam quia ordine pene illo exeunt, quo metati. Secundi, Cornu dextrum Sociorum; & iſtos prædictorum jumenta ſequuntur. Tertii, prima legio, à tergo habens vaſa ſua & impedimenta. Quarti, ſecunda legio, cui ſubſequuntur jumenta ſua, & Sociorum item impedimenta, qui à tergo locati ſunt. Ultimi, lævum Cornu. Ad latera equites, aut quiſque poſt ſuorum agmen, id eſt, Sociorum poſt Socios, Romani poſt legiones: habet enim quæque legio ſuam Alam, & item Cornu. Media his ſingulis ordinibus ſunt impedimenta. *Alterum* genus non ita commune, & cum in hoſtico, & vicino periculo incedunt. Id tale. Præeunt impedimenta Haſtatorum, ipſi ſequuntur; tum iterum impedimenta Principum, & mox ipſi. idem in Triariis. Eſt igitur tum quaſi compoſita ad pugnam acies, niſi quod evolvere ſe oportet ab impedimentis; quod fit, ad latus alterum declinando, & in hoſtem eundo, impedimentis ſubſiſtentibus, aut retro ſubductis. Velites in fronte poſiti, aut præmiſſi ad explorandum hoſtem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Cum igitur caſtris diſcedendum, ter ſignum dant, *Itinerarium ſonare* appellant. Cum primum ſignum datum eſt, tabernacula ſua detendunt, ſarcinas componunt, & vaſa colligant. Sed nec detrahere, nec conſtituere cuiquam tabernaculum fas, priuſquam Tribunorum & Imperatoris erigatur deponaturve. Cum vero ſecundum ſignum ſonuit, imponunt ſarcinas jumentis. Cum tertium, procedere oportet primos, & movere tota caſtra ordine jam dicto. At Præco, id eſt, Accenſus, aut Apparitor dexter Imperatori aſſiſtens ter rogabat, *An parati ad bellum*; id eſt, *An in procinctu eſſent*? Illi toties alta atque alacri voce acclamabant, ſe paratos eſſe. Et fortaſſis hic eſt ille clamor reſpondentium, quem Cæſar aliique tangunt, cum *Vaſa* aiunt *clamari*, & inter ſolennia ponunt. Signum nempe alacritatis ac fiduciæ erat, nec clam ſe ſubducentium.

De Caſtrorum metatione.

Cum appropinquarint ubi caſtra ponenda, præeunt Tribunus ex quaque legione unus, & Centuriones illi, qui ad hoc munus electi ſunt: nam caſtra metari munus fuit in certis hominibus, qui dicti *Metatores*. Eſt autem *Metari* non aliud, quam dividere, ſecare ſuis finibus & metis. Inde *Metator agrorum* Ciceroni eſt Finitor: cui rei Gruma & Decempeda ſerviebat. Hinc *Degrumare viam*: & *Decempedator*, pro Metatore. Porro *Metandi* vox fuſa latius, & à caſtris in urbem iit. Hoſpitia, manſiones, & quidquid tale adſignatum, *Metari* dicunt, & *Metata*: Primo quidem ipſorum militum, aut Palatinorum, ſed mox & aliorum. Sic in Suida, *Metator* præmiſſus à Principe nuncius ad loca deſignanda: noſtro verbo *Fererius*. Sic *Metatio*, *Metatura*, *Metatorium*, pro domo adventoribus parata. *Metacula Deorum*; Martiano Capellæ domicilia & ſedes ab Aſtrologis datæ. Sic *Metator* in

itia (ut eo redeam) qui vel caſtra, vel hoſpitia gnat.

Cum igitur hi totum locum circumſpexerint, metari oportet, primo deſignant Prætorium, & quod latus aſpectumque loci prætorio adjacentis ere legiones oporteat. His electis & captis, di- tiuntur Prætorii ambitum; deinde lineam re- n, ad quam tabernacula Tribunorum locantur; aliam lineam æquidiſtantem, à qua incipiunt tari legiones. Conſimiliter & latera utrimque cribunt lineis, de quibus ſupra ubertim dictum. factis, vexillum unum figunt: & primum in o, ubi Prætorium ponendum; ſecundum in late- electo; tertium in media linea, ubi Tribuni ten- it; quartum, ubi legiones: hæc quidem puni- , illud autem Imperatoris album: ad latera por- interdum tenues haſtas defigunt, interdum vexil- oloris alterius. His factis, ſtrigas demetiuntur, Haſtas in quaque ea figunt: è quibus, cum ap- pinquarunt copiæ, & in conſpectu habent ca- , ſtatim omnia omnibus innoteſcunt, indicio ratiocinio uſis à Prætorii ſigno. Ita milites in tra ibant, tamquam in notam & ſuam urbem. c enim ſtatim à portis declinantes procedunt, & ſque veniunt ad ſuas ædes ſine ambage aut erro- , quoniam & univerſe, & in parte cognoſcunt, regione urbis iis divertendum: Simile igitur & Romanis metationibus evenit.

2. *Exercitia Operis.*

Exercitii ſecunda pars, *Opera*; quæ tam ſtupenda d Romanos, ut fidem ſuperent, & fieri humana nu vix poſſe videantur. Rem aſſeram paucis & ſtribus exemplis.

Cæſar in Gallia Atuaticorum oppidum, obſidens; llo pedum 12, in circuitu 15 millium paſſuum; briſque caſtellis circummunivit. Mirum, in

paucis.

paucis diebus ſola militari manu hæc confecta. Idem ingreſſu Helvetiorum in Provinciam excitatus, cum una legione militibuſque qui ex provincia convenerant, à lacu Lemano ad montem Juram, mill. paſſ. 19 murum in altitudinem pedum 16, foſſamque perduxit. Id quoque opus non multis diebus confecit, & Helvetios conſilio & aditu dejecit. Non tam grandis munitio, quæ ad Aleſiam ejuſdem Cæſaris, ſed operoſa magis & multiplex. Ipſa enim in circuitu 11 mil. paſſuum tenebat, ſed foſſa fuit pedum 20 directis lateribus ducta. Iterum ab ea foſſa pedes 400 recedens, reliquas munitiones inſtruxit. Eæ erant duæ foſſæ 15 pedes latæ, eadem altitudine, quarum interiorem aqua ex flumine derivata implevit. Poſt iſtas aggerem & vallum pedum 12 exſtruxit; huic loricam pinnaſque adjecit, grandibus cervis eminentibus, qui aſcenſum hoſtium tardarent: & turres toto opere circumdedit, quæ pedes 80 inter ſe diſtarent. Adde jam alias minores foſſas, cippis conſitas, & ſcrobes ſtimulis repletas. His rebus perfectis, pro loci natura 14 millia paſſuum complexus, pares ejuſdem munitiones, diverſas ab his contra exteriorem hoſtem fecit. Addo ejus Cæſaris munitionem, qua Pompeium ad Dyrrachium clauſit, omnia omnium opera ſuperantem: Ille enim aggreſſus eſt difficile & inopinatum opus, ut uno muro omnes Pompeii copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret; etiam ſi cœptis excideret, magnam apud poſteros ſuper hac audacia gloriam laturus. Erant enim ſtadia 1200.

Licinius Craſſus bello Spartacio in brevi tempore foſſam à mari ad mare duxit per cervicem peninſulæ, ſtadiorum 300 latitudine, & altitudine 15 pedum: ſuper foſſam vero ſtruxit vallum altitudine & firmitate mirandum.

Auguſtus bello in Cantabros, Medullum montem

em perpetua 15 milliarium foſſa obſidione cinxit. lem civili bello ad Peruſiam, circumvallavit eam bem primum ſpatio 56 ſtadiorum; ſed brachia de ducta ad Tiberim, quæ uſum fluminis eripe- nt: Poſtea alias foſſas vallumque ſtruxit, addi- s 1500 ligneis turribus, quæ 60 pedes inter ſe ſtarent.

Plura, atque ea operæ & ſtructuræ melioris paſ- m legas, perite & affabre facta: non quia olim in ſis legionibus ſeorſim fabri, ſed quia milites ipſi, t aliqui inter eos, longo uſu ſic docti, & mixti rtaſſis aliqui ex profeſſo tales; denique præerat dirigebat Præfectus fabrûm. Poſtea vero quæque m legio habebat fabros lignarios, ſtructores car- ntarios, ferrarios, reliquoſque artifices ad hos us. Itaque etiam in pace & otio, ſed contra o- um, militari manu manſura multa ſtruebant, ut as, pontes, naves, aggeres, templa, porticus, baſi- cas, theatra, aquæ ductus, imo oppida tota.

3. *Exercitia Armorum.*

Pars tertia Exercitii, *Arma*. Hæc quoque pars à omanis diligenter habita. Non enim illis initium morum ipſum bellum fuit, nec ſolum cum uſus t neceſſitas erat, manus moverunt, in pace feria- ; ſed tanquam congeniti armis, numquam pau- m exercitii faciebant, non exſpectantes occaſio- es. Omni die, omni ætate exercebantur: tirones s die, veterani ſemel. Ipſi Duces faciebant, ut ientiam oſtentarent, & in exemplum; ut Scipio fricanus, P. Valerius, Pompeius. Quin ipſi Impe- tores, ut Trajanus. Quiſque ergo miles quotidie nni alacritate tamquam à bello exercebatur; ſed aximè in Stativis aut Hibernis, cum quies ſcilicet vero certamine & ab hoſte. Nec pluviis aut hye- antibus diebus ceſſarunt, ſed ei rei porticus quaſ- um & baſilicas, leviter canna aut ſtramine tectas,

habue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

habuerunt, in queis equites, pediteſque exercerentur. Alias in campo: inde *Campeſtres exercitationes*, in Suetonio: *Meditatio campeſtris*, in Plinio. *Campidoctor*, ipſe ὁπλοδιδακτὴς, ſive *doctor armorum*. Et hoc officium certum inferiori ævo, non certum veteri; ſed tunc Centurio aliquis aut miles annorum armorumque vetus docebat. Exercitia autem illis varia.

1. AMBULATIO. In hac duo ſpectata: *Celeritas* in ordinato inceſſu, ſub ſignis & ſub armis: tum etiam *Æqualitas*, ut ſuis juſtiſque intervallis. Hinc conſuetudo vetus, ut ter in menſe, tam equites, quam pedites educerentur ambulatum. 10 millia paſſuum, armati inſtructique omnibus telis pedites, militari gradu ire ac redire in caſtra jubebantur; ita ut aliquam itineris partem curſu alacriore conficerent. *Iuſtum* autem *iter* diurnum erat quantum militari gradu vulgo ſolet confici, aut certe circa: ſic tamen ut horas ſemper aliquot ſumas ad quietem.

2. DECURSIO. Haud longe ab Ambulatione eſt, & fit in armis, & ſub ſignis. Decurrerunt 4 millium ſpatio. Finis & fructus; ut majore impetu in hoſtem procurrant, ut loca opportuna celeriter occupent, ut ad explorandum alacriter pergant, ut fugientium terga facilius comprehendant. Hæc Decurſio ad tubam facta, & ad eandem revocata.

3. SALTUS. Hujus utilitas, ut vel foſſas murales tranſcendere, vel impedientem aliquam altitudinem ſuperare, & ſine labore tranſilire poſſint.

4. NATATIO. In mari vel fluvio caſtris vicino. In ipſa Urbe, aut ad Urbem hoc olim factum, & Romani veteres Campum Martium vicinum Tiberi ideo delegerunt, in quo juventus poſt exercitium armorum, ſudorem pulveremque diluerer. Fuit & Piſcina huic rei, in Feſto. Cum cura res habita, imo parentes quidam ipſi liberos ſuos docebant, ut Cato Priſcus filium ſuum.

5. PA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

5. PALARIA. Non fuere aliud quam armo-
m exercitium & pugnæ, quæ in manibus eſſet.
atuebatur palus (Diaconus Latinitate ſui ævi
unceam vocat) in terram rectus & fixus, qui ſex
des emineret ad modum hominis, eumque hinc
inc tiro aſſiliebat & variis ictibus, aſtante magi-
ro, petebat. In qua exercitatione ſervabatur illa
utela, ut ita tiro ad inferendum vulnus inſurgeret,
qua ex parte ipſe pateret ad plagam.

6. ARMATURA. Hæc levium fuit, ut Pala-
 gravium. Sub hoc nomen non aliud venit, quam
ſtilium, jaculorum, pilorum, ſagittarum miſſio.
auſa, quod ipſi leves milites dicti ſunt, *Armaturæ*,
ompendio; nam olim quidem juncto nomine al-
ro, *Leves armaturæ* dicebantur. Et ſunt alii ab
tis, de quibus Græcorum ſcholia; ὁπλοχειρῖσται *Ar-
iſalii*, qui cum armis ſaltant. Non id ad nos. &
t Pyrrhicha quædam, aliena à ſeria militia. Ad
oſtram ſpectant, haſtilia jacere, ſudem torquere
 vibrare, arma tractare, ſub vineam vel vitem
aſtas jacere.

7. SALITIO. Ea ad Equites ſpectat; diſce-
antque celeriter & expedite ab utravis parte, gla-
iis etiam ſtrictis, aut contum tenentes, ſaltare in
gneum equum. Iidem curſus, flexus, orbes,
liaque didicere. Noſtri Equites tenuere concurſus
uoſdam ludicros, quos *Torneamenta* & *Gioſtra* vo-
ant; ſed ii ad delicias fere verſi & oblectamenta
ulæ.

3. LEGES.

Pars ultima Diſciplinæ militaris ſunt *Leges*, quæ
unt inſtituta militiæ ſcripta aut non ſcripta. Ea multa
 varia: nos tangemus ea, quæ tangunt *Furta*, *Sti-
endia*, *Pœnas*, *Miſſionem*.

De

De Furtis.

Furtorum quia magna occaſio & materies in caſtris, ubi pleraque aperta & incuſtodita, placuit ea ſevere cohibere & punire. Ergo poſt metationem caſtrorum primam, ſtatim ut dilectus habitus eſt, & educti ſunt in campos, Tribuni convocantes omnem copiam, tam liberos, quam ſervos, juramento adigunt viritim, ita ut calones & ſervitia quoque, & quidquid humanorum capitum in caſtris, adſtrinxerit hoc juramentum. quod tale eſt: Nihil è caſtris furto tollere, imo ſi quis invenerit quidpiam, id ad Tribunum relaturos. Itaque qui aliquid è caſtris furto abſtuliſſet, fuſte percutiebatur. Militem Prætorianum ob ſurreptum è viridario pavonem, capite punivit Tiberius. Peſcennius Niger ob unius gallinacei direptionem, 10 commanipulones, qui raptum ab uno comederant, ſecuri percuti juſſit.

Nec ipſa prædatio illis libera, ſed per manipulos, cohortes, legiones, ſæpe miſſi milites, ut prædam agerent ex hoſtili terra & ferrent; ſed cum lege, ut communis nempe ea præda eſſet: Romani igitur avaritiæ, & quæ aſſita eſt, injuſtitiæ coërcendæ, prædam omnem in publicum fere vindicabant, & ad Quæſtorem jubebant deferri: atque is divendebat, & ex pecunia militi perſolvebat. Præda igitur plurimum relata in publicum; & ſi quando militi conceſſa, ad excitandum eum in re aliqua ardua, id quoque ſub lege & diviſionis norma. Interdum quotidie permutabantur milites, qui manerent, qui raperent; interdum minime, ſed ſemel per manipulos ſeponebantur & ſecernebantur: puta, ex quaque legione vel ala, 5 cohortes mittebantur; 5 ad ſigna retinebantur. Præda autem relata æqualiter diviſa; & ipſi Socii quoque æquas partes accipiebant. Sors etiam interveniebat, ubi res dividebant,

…t, non ubi manubias ſive pecuniam ipſam. Et
… res una eſt inter præcipuas, quæ Socios tot ſæ-
…s tenuit in fide, lucellum & gloria, ex aſſiduis
…elicibus bellis.

A furtis ergo tam caſti Romani, & tam manus
…um continentes, ut memoriæ tradiderit Scaurus
…d Frontinum, pomiferam arborem, quam in
…e caſtrorum amplexa fuerat metatio, poſtero
…, abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.

De Stipendiis.

Stipendium Græcis, ὀψώνιον, & ὀψωνιασμὸς,
…d velut in opſonium pecunia ea primo data.
…ini inferiores *Annonas* dixere: nec enim ipſum
…d eſui modo, ſed mercedem militarem & pecu-
…m intellexerunt. Græci infimi ῥόγας, *Rogas* ap-
…arunt: an ab *erogando*? nam & ipſam rem ῥο-
…εύειν dicunt. Suidas tamen pro donativo Prin-
…s capit.

Olim certum eſt, Romanos nullo publico ære
…itaſſe, idque annis plus 300. quibus milites pri-
…o ſumptu ſe alebant de ſuo. Inſtitutum 17 circi-
…annis ante Urbem à Gallis captam. Erat autem
…endium triplex, *in Pecunia, Frumento, Veſte.*

Primum peditum ſtipendium fuit, oboli duo in
…n. Si computes, ſunt in menſem Denarii 10.
…ſt, Philippæus noſter. Exigua certe ſumma, &
…en tam multi ad militiam prompti; quia fru-
…ntum additum exiguo pretio, tum crebræ etiam
…riumphis donationes: amplius, erant promo-
…nes, & per virtutem ad altiores ordines venie-
…t, ergo & ad ſtipendia meliora. Julius Cæſar,
… per milites magnus, hic quoque leges fregit, &
…onibus ſtipendium in perpetuum duplicavit.
…; ſemel mota non hic ſtetit, ſed magis Auguſtus
…it. Qui omnes ubique milites ad certam ſtipen-
…rum præmiorumque formulam adſtrinxit. Eum
modum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

modum fuiſſe 10 diurnos aſſes, ex Tacito liquet. Manſit tamen non diu, ſed ſive Nero, ſive Claudius, ſive potius Otho aut Vitellius, aliquid, imo multum addidere, & jam Domitiani ævo ſtipendium menſtruum erant Aurei terni. Ii eſſent in diem 25 Aſſes; quibus ipſe Domitianus iterum addidit menſtruum Aureum unum, id eſt, Denarios 25. Tanti enim Romanus Aureus. Centuriones, Succenturiones ſive Optiones, fortaſſe & Signiferi, duplum accipiebant. Et fuerunt etiam è grege milites quidam ſic honeſtati ob egregia facta. Hi *Duplicarii* dicti, quia annonas duplices accipiebant. Sed & *Seſquiplares* legas, qui unam ſemis. Equites habebant triplum, quoniam erant ſuper Centuriones: tum quia genere digniores, tum quia onerum plus ferebant. Tribunis ſtipendia magna. Ita ut adagionem fecerint, *Tribunorum ſalariis emere.* Habebant enim quadruplum ſalarii vulgaris, & alia uberiora in veſte, frumento, ſpeciebus.

Frumentum quoque accipiebant pedites Romani, quod certo etiam die datum, & cum cura, ne in laberetur. Bonum & utile inſtitutum: militi ſemper victum eſſe, nec inopia cogi ad rapiendum, aut deſerendum. Si pecunia in hunc uſum, potuiſſe ire in alium uſum; igitur maluerunt rem dare ipſam: atque ita, ut nefas etiam haberetur vendere. Itane culpa, mercari, aut vendere? hodie nec rapere: & vis aut injuria fere eſt quæ militem alat. Dabantur autem Attici medimni duæ partes. Medium faciunt 6 modios: ergo militi, Romano modo & ſermone, dabantur modii quaterni. Quid in tantum, cum ipſi ſervi eos acceperint in dimenſo. Magno & multo igitur opus frumento ad plures legiones. Hinc è provincialibus frumenta hæc coacta & è Decimis, quas hoc fine aratoribus imponebant. Si vero in hoſtili, tum etiam è vicinis provinciis aut ex ipſo hoſtico; ſed ſic, ut non in privatum &

ſib

ſibi miles raperet, ſed deſecta aut inventa frumenta deferret ad Quæſtorem. Equites hordei 7 medimnos ad jumenta, (pro quo & æs aliquando accepere, quod *Hordearium* dictum Feſto) frumenti duos accipiebant: ergo triplo peditem excedebant; non enim illi fuere ſoli, ſervum aut ſervos potius habuerunt, & juſtum eſt hoc dimenſum in capita terna, modii 12. De hordeo etiam ſatis largiter: ſed certum eſt, præter equum militarem jumenta alia habuiſſe. Socii pedites capiunt par Romanis: merito, nam & tantum capiebat eorum venter. Equites vero frumenti medimnum unum & trientem, quia minus digni aut opulenti quam Romani, eoque nec à familia ſic inſtructi; ſingulis ergo famulus unus ſuffecerit: & eſt menſura hæc in duo capita, modiorum ſcilicet 8. Simile in hordeo. & habuere pauciora impedimenta. Datur autem hoc ſociis muneri. Cum enim pecuniæ ſtipendium à ſuis acciperent, quid minus à Romanis debuere quam victum? illorum certe uſui & gloriæ militabant. Contra in Romanis fuit: quibus nec muneri frumentum quidem datum, minus arma aut veſtis, ſed pro his omnibus certa aliqua pecunia de ſtipendio detracta. Militibus etiam ſalem (ſine quo vita non eſt) & leguminum aliquid datum paſſim legimus. Data etiam ſuilla ſalita, id eſt, laridum. Atque hi tales ſunt quos *Militares cibos* ſcriptores appellant.

Bis die cibum ſumpſerunt milites, ſua hora quiſque, & addo etiam ſuo cibo. Prandium tenuius, & ſine ullo apparatu. Stantes fere prandebant, & cibum ſine igne; in cœna addere poterant, ſi copia eſſet, carnem aſſam aut elixam. Metellus coquos, lixas, & totum id genus, caſtris ejecit, vetuitque vendere cibum coctum. Vendere vetuit, non ſumere: noluit proſtare cibos tales, & facilitate parandi gulam irritari; ſed ſi quis haberet, è præda aut pecunia, ipſe pararet & veſceretur. Hoc fine inter inſtru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

menta militis verua & ollæ. Nolebant curioſe & ab profeſſo opifice panem coctum ſumi, ſed ſubitarium, & quem ſua manu miles paraſſet. Ipſi coquebant, illi ingenui, illi cives. Quid? imo ipſe aliquis Imperator, nec ex Curiis aut Fabriciis, ſed novitiis, ut Antoninus Caracalla, qui triticum ſua manu molens, quod ipſi ſatis eſſet, maſſamque ex eo conficiens, & in carbonibus coquens, eo veſcebatur. Ergo manuarias quaſdam molas circumferebant, aut lapide tundebant: denique ſine furni aut clibani opera, ſubito ſic in carbonibus, aut ſub cinere coquebant. Panis igitur ille gravis, madiduſque, & Plinio *Panis militaris*. talis ſubitus & ſubcineritius, nec bene aut diu excoctus. Sed & ſine pane, frumento ſuo uſi in pulte: unde à Plauto *Pultiphagi* Romani appellati. Potus militis aqua, eaque mera vulgo. Interdum uſi aceto, non ſolo, ſed cum aqua mixto, quod *Poſcam, vel Puſcam* vocant. Pro menſis iis plerumque elatior ceſpes, aut ceſpites quadri. Cibum capiebant ſedentes, non jacentes delicate aut recubantes, civili illo promiſcuo ritu: imo ſteterunt, præſertim in prandio, ut dixi. Luxus deinde caſtris importavit triclinia, porticus, cryptas, trichilas, id eſt, umbroſas pergulas, Græcis σκιάδες. Pocula erant lignea, nam rarum in caſtris argentum, nec id frugalitas caſtrenſis admittebat: certe non copioſum. Nemini præterea fas prandium aut cœnam ſumere, niſi ad ſignum.

De Præmiis.

Præmia & Pœnæ, quæ omnem vitam & ſocietatem continent, vinculum & coagulum rerumpublicarum: in primis ſtudioſe à Romanis habita. Duo autem Præmiorum genera: *Minora*, & *Majora*. Minora ſunt, quæ ob læſum aut dejectum hoſtem data. Majora, ob ſervatum civem.

Cum igitur occaſio ſe dat, & aliqui fortiter & ſtrenue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſtrenue fecerunt, Imperator, re divina prius facta, convocat claſſico in concionem omnes copias, & circumponens ſibi eos, qui auctores egregii facinoris, primum quidem laudes eorum ediſſerit, & ſuper hoc facto, & ſi quid aliud in omni vita geſſerint laude & memoria dignum. Ii ibi conſpicui, in loco edito, juxta tribunal; à tergo, à latere, Duces; ante & circa immenſa multitudo: ſicque voce Imperatoria laudantur, mox donantur.

Si quis extra ordinem, aut in ſingulari pugna, ut n excurſione aut velitatione, aut tali tempore, in quo nulla neceſſitas fuerit viritim periclitandi, ſponte ſe & ultro eo dederit, & hoſtem percuſſerit, *Haſta* donabatur: quod jaculi genus ſine ferro, ideoque dicta *Haſta pura:* ſicut *Argentum purum*, cui nihil inſulptum: & *Veſtis pura*, cui nihil è purpura ttextum. Qui vero hoc amplius, hoſtem dejecerit, aut ſpolia legerit, duplex jam hic præmium, iverſum pro genere militiæ: nam pediti datur *Phiala* ſive *Armilla*, equiti *Phalera*. Phaleræ diſtinctæ à Torquibus: illæ demiſſæ ad pectus pendebant, æ ſtringebant magis & ambibant ipſum collum. Diverſitas etiam in forma, quod illæ planiores & magis jacentes: iſtæ contortæ & ex annulis aut catellis plexæ. Unde ipſæ, *Catellæ* dictæ. Hoc præmium manſit ad infimum ævum. Et quamvis notum ſit, orques Gallorum jam olim geſtamina propria & atria fuiſſe: tamen ab hoc militiæ ritu manaſſe magis arbitror, quod hodie nobilitas Europæa tam aſſim ſibi vendicat torques. Inter minora præmia rant etiam *Vexilla:* eaque vel *pura*, quæ uniuſmo- coloris, nec tincta: vel *bicolora*, quæ diverſi colo s. Vulgo etiam argenteis vel aureis filis & textu.

Majora dona ſunt *Coronæ:* quæ plures, ob plures uſas. Prima *Civica*, quæ data illi, qui civem ſerverat, & eodem tempore etiam hoſtem occidet. Hac eum Imperator honeſtat, & Tribuni co-

gunt ſervatos (niſi id quidem ultro faciant) ſervatorem ſuum coronare. Colit autem hunc qui ſervatus eſt per omnem vitam, ut parentem, & omnia ei conferre ac deferre debet, ac ſi genuiſſet. E quercu ſive ilice fuit: cujus cauſam vide, ſi lubet, apud Plutarch. Altera, vel potius prima (ſuperat enim dignitate Civicam) eſt *Obſidionalis*, quam ii, qui liberati ſunt, dant ei Duci, qui liberavit. Nulla hac nobilior: & merito, cum non unus, ſed plures civium morte erepti. E gramine hæc fuit, decerpto è loco, intra quem obſidebantur: quia ſummum victoriæ indicium erat, herbam porrigere victos. Hanc ipſi quoque dant, qui ſervati ſunt, ut in Civica factum. Tertia *Muralis* eſt, qua donatur ab Imperatore, qui primus murum ſubiit, inque oppidum hoſtium per vim aſcendit. Huic vicina eſt *Caſtrenſis*, quæ ejus, qui primus hoſtium caſtra pugnans introivit. Utraque hæc aurea fuit. Vallis igitur diſtincta iſta fuit, & ideo *Vallaris* quoque dicta: ſicut illa prior habuit & prætulit murorum pinnas aut turres. Quarta *Navalis* corona, ex auro, data ei, qui primus in hoſtium navem armatus vi tranſilivit. Hæc re & materie non abit à Murali aut Caſtrenſi, diſtincta tamen à *Roſtrata*. Nam hæc in ſummo pretio, & non iis data, qui in navim aliquam tranſcendiſſent, ſed qui navale aliquod magnum decus aut victoriam magna induſtria peperiſſent. Data ipſis Ducibus, & aſſimilanda aliquatenus Obſidionali: ſoli Civicæ eam cedere facit Plinius. Communiter ſæpe donata corona aurea, ſine alio agnomine, virtutis ergo. A Græcis hoc manaſſe videtur, & maxime Athenienſibus, qui viritim & populariter ſic donabant. Pœni quoque hoc de coronis uſurpaſſe videntur, forſan exemplo & imitatione Romana.

His donis etiam ſua commoda adjuncta, ſed quæ fere honore conſtabant. Nam qui ea adepti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

dona, præter gloriam in exercitu, & domi etiam famam, cum redierint in patriam, ludos pompaſque ita conſpicui ineunt: quoniam ſolis iis licet ornamenta hæc geſtare & imponere, qui ab Imperatore virtutis cauſa donati ſunt. In triumpho (quod tempore primum) etiam ſic ornati incedebant. Si quis plures etiam coronas aut dona meruiſſet, tuliſſetque, ea ipſa præferri moris fuiſſe videtur. Equites equo publico in Tranſvectione annua donis iſtis uſi. Solebant in judicium quoque aut diſcrimen hæc introducere interdum, virtuti oſtentandæ.

In ædibus vero, conſpectiſſima earum parte, ponunt ſpolia, indicia & teſtimonia ſuæ virtutis. Appellantur *Spolia*, arma & exuviæ, detractæ cæſo hoſti. Id jam olim apud Græcos ſolebant, & oſtendere monumentum virtutis. Apud Romanos honori ea res, poſtibus ipſis & foribus ſuſpendere, in tranſeuntium aſpectum. *Antipagmenta* vocat Feſtus, valvarum ornamenta, quæ antis, id eſt, lateribus oſtiorum adpanguntur, id eſt, affiguntur. Inprimis hoc etiam triumphales uſurparunt, & arma hoſtium ſuſpenderunt. Etiam Roſtra ſuſpenſa fuerunt, id eſt, ſpolia marina. Iſta autem ſpolia affixa revellere, aut refigere, aut tollere non licuit, etiam alienatis ædibus. Hic ergo ſpoliorum honos; & quia magnus, multi ambitioſe, nec meriti affectabant.

De Pœnis.

In caſtigando tria ſunt imperii & juris Tribunorum. Primo, *mulctam dicunt:* deinde, *pignus capiunt:* denique, *verberibus caſtigant*. Idem jus Præfectis in Socios. Capitis cauſas cognovit & punivit Tribunus, ſi Conſilium adjunctum, & una cognoſcant: alias ſæpius ipſe Dux ſummus cognovit, damnavit: cui etiam fas erat ſine cauſæ dictione (nem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

pe ubi res liquida) condemnare, ſine Conſilii advocatione ulla, ita ut etiam provocatio nulla eſſet. Sed à Principibus hic novatum, quibus non ex uſu aut dignitate ſua, viſa tam libera hæc poteſtas., & circumciderunt. Gregales puniri à Ducibus permiſerunt. Centuriones alioſque primores ſibi adſervarunt. Legati Prætorii jus in vitam non habebant; Legati Conſulares habebant, ſed cum exceptione, ut ne in digniores. Præterea pignus capiebant Tribuni, nempe cum mulctam non ſolverent: & dicitur *Cenſio haſtaria*. Privabatur parte armorum miles, eaque pecunia debebat luere.

Verberabant autem Tribuni ad caſtigationem, vitibus aut virgis: ſed & ad mortem, fuſte; de Concilii tamen ſententia. Et hoc dictum Latinis *Fuſtuarium* (quam pœnam vigiliis & circuitioni neglectæ fuiſſe, ſupra dixi,) Græcis ξυλοκοπία. Ea autem talis: Fuſtem capiens Tribunus ipſe (neque enim hic lictores ulli adminiſtri, aut carnifex,) condemnatum leviter tangit & delibat, & quaſi ſigno dato, objicit reliquæ multitudini militari: quo facto, omnes, qui in caſtris ſunt, ferientes, alius fuſtibus, alius lapidibus, in ipſis caſtrorum Principiis occidunt. Objiciebant etiam delinquentes gladiis militum. item ſaxis occiſi; quæ pœna fere Macedonum fuit in hac re, quam & Romani adhibuerunt. Quin & ſecuri percuſſi: ſed ſub Principum tempora gladius ſecuri ſucceſſit.

Fuſtuaria hac pœna ad mortem puniebantur. præter eos, quos dixi, alia quatuor genera delinquentium. *Primo*, qui furto aliquid abſtulit è caſtris. *Deinde*, qui falſum teſtimonium dixit: quia læſum aut ſpretum perjurio ſupremum Numen, ſuprema pœna luunt. *Præterea*, qui in flore ætatis corpore ſuo abuſus deprehenditur. Id crimen olim ante Scantinium in toga non fuit capitale, fuit tamen in caſtris: quia occaſio ejus magna, nullo femineo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

mineo ſexu, & multis juvenibus in ipſo vigore formæ, ſub annum decimum ſeptimum. *Tandem*, qui ter ob eandem culpam mulctatus fuerit. Sic leviores & pecuniariæ culpæ, capitales fiunt, ſi ter repetitæ. Cauſa: quod talem pravo ingenio cenſebant, & factum ad peccandum: fortaſſe etiam contumacia iis viſa punienda, & quod quaſi per ludibrium & contemptum legis peccaret. Bene factum; nihil ſatis adſtricti aut ſeveri inter armatos: & terrent niſi timent. Hac eadem pœna puniebantur & alia delicta, militiæ propria. *Si qui* falſo ſtrenuum aliquod factum ſuum referunt ad Tribunos honoris præmiique cauſa: tale mendacium & prava ambitio morte caſtigabatur. Ratio: quia in militia eorum varia & multa præmia virtuti poſita, ad quæ ne indigni aſpirarent, & decus hoc polluerent, rigide fraus punita. *Deinde*, ſi qui in præſidio aut ſtatione poſiti, per metum deſeruerunt locum. *Tandem*, ſi quis abjecerit armorum aliquid in ipſo diſcrimine per metum. Nam miles vitam amittit, ſi ſua arma: cum duplici reſtrictione, ſi in acie, ſi per metum. Idem in Signiferis, qui ſigna. Hinc Græcis ῥιψάσπιδες proverbio infames ſunt.

Quod ſi plures peccaſſe contingat, & manipulos aliquot ſimul locum deſerere, fiebat *Decimatio*. ratio puniendi commoda pariter & terribilis. Vetus Romanum inſtitutum hoc, & patria lex, qua decimus quiſque ſorte ad ſupplicium lectus. Interdum etiam *Viceſimatio* adhibita. Imo & *Venteſimatio*. Et hoc modo puniebantur turbidi & ſeditioſi in Ducem. Utilis iſte modus, quia periculum omnibus ſuper caput eſt atque imminet ob incertam ſortem, atque inde metus, qui fere inhærere ſolet iis, qui ſemel ſerio admoti ad extremam illam metam: ſicque metus ad omnes, pœna ad paucos pervenit.

Duo præterea hic conſideranda in pœnis: *Caſtigatio* & *Ignominia*. Illa verberibus facta: & fuerunt

in hac re, *Fuſtes*, aut *Virgæ* : illi honeſtiores, iſtæ acerbiores. Sed Fuſtes iterum duplices : è *Vite*, aut *alia materia*. E vite, civibus reſervati : & eligebant nodoſam, ad validiorem ictum. Et hæc vitis geſtamen & inſigne Centurionum, aut Evocatorum erat, eaque bifurcata aut incurva : ſicut Græcorum Ducibus fuit baculus in manu. Fuſtes ex alia materie ad caſtigandum adhibiti, non ad occidendum : & erat levior iſta pœna quam virgarum. Fuſtes etiam crebriores, & inferiore ævo. Retinent nunc Turcæ & plerique Orientales, in publica quotidiana caſtigatione. Virgæ raro in militia adhibitæ, niſi ubi mors à ſecuri conſecuta, & hæ ſolenniter tunc præiverunt.

Fuerunt & Ignominiæ, quibus boni honeſtique animi haud minus coërciti, quam pœnis. Eæ multiplices Romanis fuere. *Primum*, hordeum pro tritico datum : ut indigni viderentur communi militum cibo, ſed rejicerentur potius jungerenturque cum jumentis. *Alterum*, cum ære privantur, & ſtipendium non procedit. Et miles, cui ſtipendium non datur propter ignominiam, *Ære dirutus* dicitur. *Reſignatum æs* quoque dicitur militi, cum ob delictum, ne ſtipendium ei daretur, in tabulas refertur. Qui infrequens notabatur, hanc pœnam patiebatur. *Infrequens* autem appellabatur miles, qui abeſt abfuitque à ſignis. *Tertium*, cum extra vallum & caſtra jubentur tendere. Cauſam habuit. quaſi indigni eſſent, qui inter vere milites agerent, projecti & objecti hoſti ; idque interdum ſine tentoriis. *Quartum*, diſcinctos & turpi habitu proſtitui, nempe ut parum viros. *Quintum*, mutare militiam, quod eſt ab honeſtiore genere in humilius tranſcribi. Imo interdum extra omnem ordinem projecti, inter impedimenta, & ſarcinas, & captivos agere coacti. Erant & alia quædam minora, ut ſtantes cibum potumque capere ; quod de cœna intelliges ; nam in prandio uſitatum ſtare. Iſta de pœnis in Romano

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

mano ritu. ſimilia quædam in Græco. Charondæ lex ſtatuit, qui pro patria arma non cepiſſent, aut in bello ordines deſeruiſſent, hos tales in foro per 3 dies ſedere in veſtibus muliebribus. Spartani eos, qui ignaviæ in bellis comperti eſſent, varie notabant: omni magiſtratu arcebant; uxorem ei dare, aut ab eo accipere, infame erat. Percutiebat eos qui volebat obviorum: at illi ferebant, ſqualidi & humiles, palliaque geſtabant colore aliquo tincta & inſcripta. Partem etiam barbæ, quæ eſt ad labrum ſuperius, ſive muſtaca, radebant, partem vero alebant. Et hi ſtimuli apud varias gentes, excitandæ virtuti, ſocordiæ comprimendæ.

De Miſſione.

Poſt confecta ſtipendia, mittebatur miles, liber deinceps & immunis. Sed debebat explevisse legitima ſtipendia: ea 20 annorum in pedite, 10 in equite, ut ſupra dictum. Atque his confectis mittebantur. ſi quis aliter ſe ſubduxiſſet, mors aut ſervitus pœna: nec dubium, quin pro deſertore puniretur, ſi quis ſine juſta miſſione receſſiſſet; de qua ipſa Cenſores etiam Romani cognoſcebant.

Juſta Miſſio *duplex:* Honeſta, & Cauſaria. *Honeſta*, quæ emeritis ſtipendiis datur. *Cauſaria*, quæ ob vitium, defectum, morbum. Puta aliquem manu truncatum, oculis captum, valetudine aut aliter inutilem militiæ factum; mittebatur. Hæc quia juſtam cauſam habebat, etiam præmiis interdum Honeſtæ æquata.

Injuſta Miſſio item *duplex:* Gratioſa, & Ignominioſa. *Gratioſa*, per gratiam aut ambitum, ab Imperatoribus impetrata; ſed ſæpe invalida; & Cenſores reſcindebant. *Ignominioſa*, qua ob delictum aut crimen quis militia ſolutus: & ideo ſic dicta, quia nominis notam & infamiam adferebat.

Sub Auguſto duplex Miſſionis genus factum; *Ex-*

auctoratio & *Miſſio*. Illa fuit, cum expletis ſtipendiis ſolvebantur onere omni militiæ, niſi pugnæ in hoſtem. Nec jam ſub ſignis aut Aquilis erant, ut alii milites, ſed ſub uno vexillo habebantur ſeorſim: dicebanturque *Veterani*. Id repertum, quia plena Miſſio commoda & præmia ſua habebat, inſtituta ab Auguſto, quæ non ſtatim ſolvi & repræſentari à Rep. poterant, atque ideo exſpectabant ea ſub vexillis, unde & *Vexillarii* dicti. Sed fraus ſæpe in hac re, & de induſtria protrahebantur, bono fiſci. Miſſioni præmia adhærebant, quæ alio verbo *Commoda miſſionum* dicuntur. Eorum quantitas: Prætoriani poſt 16 annos capiebant 5000 drachmarum: alii poſt 20 annos 3000. Id ſub Auguſto inſtitutum, at à Caligula accifa & admodum reducta commoda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΩ͂Ν,
SIVE
DE OPPUGNATIONE URBIUM,
LIBRI V.

LIBER I.
DE MACHINIS.

MACHINA, Græcis μηχανὴ, παρὰ τὸ μήδω, ab inveniendo aut ſapiendo, ſive παρὰ τὸ μὴ χαίνειν, quod hiſcere non ſinat. Sane ab ingenio conſenſu derivant, quod intervenit: & poſteriores ſcriptores Latini hæc ideo *Ingenia*, & eorum Architectos *Ingeniarios* dixerunt. Itaque fraudes, doli, inſidiæ, in hoc nomen apud Comicos, aliosque, paſſim venerunt. Sed & molitiones altiuſculæ, *Machinæ*. Unde *Machiones*, Gallorum *Maſſons*, fabri cæmentarii. Veteres Græci μάγγανα etiam hæc dixerunt: ita Heſychius, & Hegeſippus. Eſt & Conſtantinopoli *Mangana*, locus à Conſtantino exſtructus, ad inſtrumenta bellica reponenda.

Origo Machinarum, ut & plerorumque armorum, Moyſi aſcribitur. Græci, & cum iis Homerus, non videntur initio habuiſſe, nec ſub Troianum bellum. Romani habuere ſub ipſis Regibus, & ſtatim poſt exactos Reges, A. V. 252.

Machinæ *triplices*: 1. MACHINÆ, preſſe magis & reſtricte. 2. TORMENTA. 3. TELA.

De quibus dicendum eſt. Sed iterum cum diſcrimine, quia duplex Oppugnatio: *Subita*, & *Diuturna*.

De Oppugnatione ſubita.

Oppugnatio *ſubita* eſt, cum impetu, nec circumvallatione adhibita incurrunt. Ad hanc rem leviores machinæ adhibitæ. primum uſi *Corona*, tum *Teſtudine militari*, ſæpe & *Scalis*, *Cratibus*, *Vineis*, *Pluteis*, variis *Teſtudinibus*, *Muſculis*, *Vectibus*, & ſimilibus.

De Corona.

Corona primum adhibita, ad terrendum aut claudendum, ſed & ad diſtinendum. Hinc ſæpe occurrit, *Corona cingere urbem*; *Corona capere*, *expugnare*. Fuit interdum ſpiſſa, id eſt, duplex, triplex, aut ſupra, ut numerus militum, aut magnitudo loci oppugnandi, erat.

In Corona introrſum erant pedites, quorum invadere; extrorſum equites, quorum inſpectare & tueri. Et eminus quidem ſeries ita duplex aut triplex: ſed cum appropinquabant, ratio vult, magis arctatos multiplicatoſque item fuiſſe, in gyro ſcilicet aſſidue anguſtiore. Et forſan etiam corpora alibi militum & cohortes relictæ, ad ſubita belli, & ſubſidium aut præſidium. Hoc etiam amplius, primos ordines peditum ſcutatorum graviorumque fuiſſe, qui cominus aſſultarent, invaderentque: retrorſum leves aut velites, ut funditores, ſagittarios, qui eminus pellerent telis, & deturbarent propugnatores. Coronam hanc Græci cum Sagena comparant, dicuntque rem ipſam, σαγηνεύειν, quod eſt, *Corona cingere*, & includere velut piſces.

De Teſtudine militari.

Sequebatur *Teſtudo*, qua ſtatim ſub muris uſi, ut tecti & conferti ſuccederent, abſcederentque. Teſtudo vero, ſive φάλαγξ Græcis, aut συνασπισμός,

Con-

nſcutatio, eſt junctio corporum armorumque. &
uta partim lateribus applicata; partim capitibus
perlata. Uſi ea Romani in triplici diſcrimine, in
ppugnando, *Pugnando*, *Repugnando*: unde & *triplex*
ſtudo.

In *Oppugnando* fuit, cum ſcutis ſuper capita elatis
uro ſuccedebant, primis altioribus, & ordine pau-
tim, tecti ſimplicis in morem, decreſcente. Cau-
, ut tela injecta per proclive laberentur, & minus
ſidere poſſent aut infigi. In has ergo teſtudines
anipulatim aut centuriatim ſe conglobabant. Hu-
s teſtudinis finis unus, ſuccedere & ſubruere: al-
r, ſuccedere & aſcendere. Nam aſcendebant alii
per alios, ut faſtigio altitudinis muri æquarentur.
Tacitus vocat *Iteratam teſtudinem*, & quaſi du-
icatam, imo etiam tertii ſuper duplicem illam ſe-
em aſcenderunt.

Teſtudo altera in *Pugna* eſt, cum globo facto, &
cti ſcutis, ſic invadebant ac perrumpebant. Ea
nſatio firma utiliſque fuit in equitatum repellen-
um. In hac autem ſecunda teſtudine nec latera
mper tecta, item ſubſeſſio illa & inclinatio per
adus.

Tertia Teſtudo eſt in *Repugnando*, cum ab equi-
tu aut levi armatura cincti, huc decurrunt, ut in
bem ſe muniant, mediis altioribus, extremis un-
que deſidentibus. Accuratiſſime hanc deſcripſit
io, *lib.* 49. his verbis: *Teſtudo talis eſt, & fit hoc
do: Impedimentis & levi armatura, & equite omni
medium acceptis, gravis armaturæ pedites illi, qui
longis & in tubi dimidiati modum factis ſcutis utun-
r, in extremis partibus pro muro ponuntur, & reliquos
nes ipſi extra ſpectantes ambiunt. Cæteri, qui latiora
ta gerunt, in medio denſi locantur, & ſcuta cum ſu-
r ſe, tum ſuper alios tollunt, ut in tota phalange non
ud ſit, quam ſcuta cernere, & à telorum jactu omnes
tos eſſe, ob denſitatem inſtructionis. Adeo enim valide*

 firmant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

firmant, ut & ſuper eam homines aliquot ingredi poſſint; imo etiam equi & currus agi, quoties in cavo & anguſto aliquo loco conſtipantur. Hæc eſt forma ejus inſtructionis, & nomen à teſtudine cepit, ob firmitatem, & quia optime tegit. Vſus autem duplex. (Illum pugnæ omittit, quia rarus Romanis.) *Nam & in oppugnanda munitione aliqua ſubeunt, & ſæpe in ipſum murum quoſdam attollunt: aut circumventi à ſagittariis, inclinant ſe omnes ſimul:* (nam & equi docti ſunt in genua ſubmittere ſe & inflectere) *& ſic opinionem hoſtibus defatigationis ſuæ præbentes, iis appropinquantibus, ſtatim terrore injecto, conſurgunt atque incurrunt.*

De Scalis.

Præter Teſtudinem *Scalæ* etiam communiter admotæ. Harum inventio ad Capanea refertur, qui Thebas ſic invadere conatus, à Jove fulmine repulſus eſt.

Varia autem ſunt Scalarum genera: Quædam *Compactiles*, id eſt, quæ aut pluribus partibus conſtant, ut plicari rurſumque explicari poſſint; aut ipſi gradus removeri & recondi quaſi in vaginam, ſtipite coëunte. Appianus κλίμακας πηκτὰς, ſive *plicatiles*, appellat. Plutarchus διαλυτὰς, *ſolutiles*, quas Aratum apparaſſe ait, cum de Sicyonis arce invadenda cogitaret, & recondidiſſe in arcis quibuſdam thecisque ruſticis, quas *Achanas* dicebant. Nam transferri iſtæ ſine ſuſpicione poterant, & minore etiam moleſtia; atque is finis. Sed fuere præterea *Coriaceæ*; quæ ſunt inſtar utrium, conſutæ è corio; & inunctæ ſævo aut adipe circa ſuturas, ne evaporent; eæque erigebantur ad murum ſpiritu inflatæ, & dabant aſcenſum. Erant item *Reticulatæ*, aut *Stuppeæ*; quæ ex funibus ſtuppeis inſtar retis contextæ, ad quarum ſummitates hami adjecti, ut murorum pinnas apprehenderent. Hæ eædem vocatæ *Nauticæ*; quia nautæ fere id genus ſcalis utuntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tur. In Herone ſunt & aliæ Scalæ, quas ipſe *Spectatores* vocat, baſi accuratiore inſtructæ, ita ut erigi poſſint & attolli, & in ſupremis iis aliquis conſtitui, qui ſpectet quid in urbe agatur. is enim earum finis, & inde Spectatorum nomen. In eodem aliæ ſunt Scalæ rotis impoſitæ, iiſque procedentes, quibus ſupremis pons adhæret, qui è propinquo injicitur in muros.

Sunt & alia, quæ etſi non formam, tamen uſum Scalarum habent, ut *Tollenones* & *Sambucæ*. Eſt autem *Tolleno*, quoties una trabs in terram præalte defigitur, cui in ſummo vertice alia tranſverſa trabs longior, dimenſa medietate, connectitur, eo libramento, ut, ſi unum caput depreſſeris, aliud erigatur. In uno ergo capite, cratibus ſive tabulis contexitur machina, in qua pauci collocantur armati. tunc per funes uno depreſſo attractoque capite, alio elevati ponuntur in murum. Res facilis, & traxit originem ab inſtrumentis, quibus aquam haurimus, pondera navibus educimus, quæ *Grues*, aut *Ciconias* dicunt. Huc quoque adhibetur *Sambuca*, cujus uſus maxime in navibus: dicta à ſimilitudine Muſici inſtrumenti, quod erat forma trigoni, *Sambuca* dictum. Noſtra autem Sambuca ita fiebat, formata ex Polybio: *Scalæ fiunt latitudine 4 pedum, altitudine quanta muris ſufficit & pariare poteſt. Earum duo latera pluteis muniunt, ſuperne loriculis tegentes. Has deponunt in latus, & reclinant ſuper navium proram, longe ſuper roſtra eminentes. In malis autem navium aptatæ trochleæ, & in iis funes, quibus funibus, cum opus eſt, ad caput ſcalarum religatis, ii qui in puppe, attrahunt eas, & attollunt. Sed & in proris quidam adjuvant ſublationem, fulcris aut tignis ſubrigentes. In ſupremis porro ſcalis eſt tabula, cujus tria latera cratibus muniuntur, in quam veluti turriculam viri 4 conſcendunt per dictas ſcalas, & in muros inſiliunt, cratibus remotis: alii deinde conſequuntur.*

De Cratibus.

Quartum in ſubita oppugnatione, ſunt *Crates*. Hæ in duplici uſu: ſive ut tegerent antelatæ: ſive ut foſſas iis explerent, & mixto aggere quaſi per pontes irent. Crates autem, quibus foſſas explebant, non fuerunt elaboratæ ad modum illarum ſtabilium, quas in obſidione defigebant; ſed leviores fortaſſe nec tecto aut lateribus, ſed ſimplici textu vimineo, quem ante ſe ferebant. Sane aliæ accuratiores, *Vineæ*, quibus in obſidione diutina maxime uſi.

De Vinea.

Vinea à ſimilitudine veræ illius dicta, quæ jugata, & in rectum allevata. Sub illa quia conſidere fas, & altera ſic clauſa; hæc quoque militaris nomen ſumſit. Talem dat Vegetius: *E lignis levioribus machina colligatur* (nempe quia transferri opus, & à militibus moveri: hinc ad illum motum indicandum, *Vineas agere, procedere, proferre*, dicebant: nam eminus paratæ, paulatim admovebantur ad oppidum, ſive ut ſub iis Arietem admoverent, ſive ſubruerent muros) *alta pedibus* 8, *lata* 7, *longa* 16: (totam magnitudinem ſi conſideras, dixeris duplicem virorum ſeriem ſub ea ſtetiſſe, quinos & quinos.) *Hujus tectum duplici munitione, tabulatis cratibuſque contexitur. Latera quoque vimine ſepiuntur,* (atque hæc præcipua ejus materies & tegmen, ideo Græci γέῤῥα dicunt: interdum tamen, ſi plura aut graviora in oppido tormenta, nec vim ſufferrent hæ craticeæ, faciebant è craſſiore ligno: hinc Cæſar vocat *Porticum*: quia ſpecies ea longior) *ne ſaxorum telorumque impetu penetrentur. Extrinſecus autem, ne immiſſo concrementur incendio, crudis ac recentibus coriis vel centonibus operitur. Cum plures factæ fuerint, junguntur in ordinem, ſub quibus ſubſidentes* (quia is fere latentium caventiumque habitus) *tuti ad ſubruenda*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

…enda murorum penetrant fundamenta. Vineis *Plutei* …ſſident.

De Pluteis.

Plutei fuere olim è tabulis & aſſeribus, quod ipſa …vox dicit; nam id *Plutei* Latinis: & diſtincti erant … Cratibus, & Vineis. Poſtea faciebant Pluteos è …ratibus, corio intentos. Formam deſcribit Vege…ius: *Plutei dicuntur, qui ad ſimilitudinem apſidis con…exuntur è vimine, & ciliciis vel coriis proteguntur, …ernisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capiti…us apponuntur, in quamcumque partem admoventur, …more carpenti.* Cedrenus *Leſas* appellat, ſub id ævum …tiam *Spalionæ* dictæ. Hæc ſunt nomina, res ea…dem, & finis ſuffodiendi muros.

De Teſtudine triplici.

Jam dictis vicinæ ſunt *Teſtudines*: imo eo nomine …inferiores Scriptores etiam Vineas & hæc talia com…prehendunt: faciunt generare Teſtudinum nomen …n machinas omnes has tegentes. Harum plura ge…nera & formæ: ſed præcipua tria, quæ proprie *Te…ſtudines* dicuntur.

Prima quæ Græcis χελώνη χωςρὶς, Vitruvio *Teſtu…do ad congeſtionem foſſarum*; quadrata fuit, habens …quoquoverſus latera ſingula pedum 25. *Altera* eſt, …quam ὄρυγα Græci agnominant, Vitruvius, *Teſtu…dinem ad fodiendum comparatam*, foſſoriam, ſive ro…ſtratam: nam frontem habet, quemadmodum an…guli trigonorum, ut à muro tela, cum in eam mit…tantur, non planis frontibus excipiat plagas, ſed ab …lateribus labentes, ſine periculoque fodientes, qui …intus ſunt, tueatur. *Tertia* denique *Arietaria*. In …qua Aries ſuſpenditur.

De Muſculo.

Inter ſubitæ oppugnationis inſtrumenta fuit etiam

etiam *Muſculus:* differt à Vineis, Pluteis, cum forma, tum modulo, & firmitate. Exiguus enim eſt, &, muris quaſi facie, oblongior, ſed lignis validis ſtructus, & ne perfringi deſuper poſſit. Dictus *Muſculus*, quia inſtar ejus animalculi foderit ſub eo terram: aut quia milites, ut mures, cavum id ſubirent. Vegetius cum teſtudinibus miſcet, quarum finis æquare. Cæſar alium à Vegetiano diverſum deſcribit, cujus hanc tradit formam: *Duæ primum trabes in ſolo æque longæ, diſtantes inter ſe pedes 4 collocantur, inque eis columellæ pedum in altitudinem 5 defiguntur. Has inter ſe capreolis molli faſtigio conjungunt, ubi tigna, quæ muſculi tegendi cauſa ponant collocentur. Eo ſuper tigna bipedalia injiciunt, eaque laminis claviſque religant; ad extremum muſculi tectum trabeſque extremas, quadratas regulas, 4 patentes digitos defigunt, quæ lateres, qui ſuper muſculo ſtruantur, contineant.* (Iſtas regulas hodie *Latas* dicimus. Sunt directa & tenuiora ligna.) *Ita faſtigiato atque ordinatim ſtructo, ut trabes erant in Capreolis collocatæ, lateribus lutoque muſculus, ut ab igne, qui ex muro jaceretur, tutus eſſet, contegitur.* Et paulo poſt, *Interim ſub muſculo milites Vectibus infima ſaxa turris hoſtium convellunt.*

De Vectibus & Dolabra.

Quid ſint *Vectes*, quæ eorum vis & forma, non ignotum. Græci μοχλία, vel μοχλὺς vocant. Et ſunt pali è ligno aut ferro, ad onera ſublevanda aut promovenda. Vitruvius & torculari vertendo adhibet: eumque, qui vecte immiſſo torquet, *Vectiarium* dicit. Si è ligno eſſent, lingula è ferro in altero capite addi ſolet, atque hos tales *Lingulatos* dixere, ſive *Roſtratos.* Utebantur & ad muros ſubruendos, ſed ferreis haud dubie. Hinc *Vecticularia vita* dicitur eorum, qui vectibus parietes perfodiunt furandi gratia. Inter exercitia etiam militaria erat, in vecte robur oſtentare. Et utiles ſane iſti ad lapi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

.. prægrandes emovendos emoliendoſque, uti
..e in veterum muris. Ubi minores aut infirmio-
.., Dolabris magis hoc peragebant.
Dolabra autem diſtincta à Securi, licet forma ſit
..ris, ſed unica & ſimplici acie, parte altera in
..cronem acuminata, quæ ſerviebat maxime mu-
..eruendis, ut Securis vallo & lignis cædendis.
..ſenſu Corbulo dicebat, *Hoſtem dolabra vincendum*
.. id eſt, opere & munitionibus.

LIBER II.

DE OPPUGNATIONE DIUTURNA.

D*Iuturna* oppugnatio admota, ubi *ſubita* non ſucceſſit: & aut artibus ingeniiſque vincendi hoſtes, aut longa fame domandi erant. .. hanc exſpectare anceps, arduum, & ideo ad ..ora OPERA, & TORMENTA, con-..i.

DE CIRCUMVALLATIONE.

..ter *Opera* primum CIRCUMVALLATIO. ..olenniter olim adhibita Græcis Latiniſque, cum ..ere obſidio munitionem aut locum vellent. ..a juſtiſſima: claudere enim prius opus erat, ne ..ii, cibi, auxilia intrarent; tum & ne quis exi-.. ſed etiam ut ſeſe obſidentes munirent contra ..as eruptiones. An & cauſa etiam aliqua, ter-..: certe enim metum, aut & deſperationem con-..nt, neceſſum eſt, qui vident ſic arcte ſe claudi; ..amquam cætera adſunt, cogitatio tamen illius ..ris nocet, tum & fiducia aut pertinacia hoſtilis. .. plerique olim circumvallabant, ii quidem, ..us, cura aliqua bonæ militiæ, aut artes. Græ-

cis

cis ſæpe nominatur ἀποτειχισμὸς, καὶ περιτειχισμὸς, & ii quoque accurate uſi. Veteres eorum hiſtorici πλίνθους καὶ πλινθία ad hos muros ſtruendos adhibent, id eſt; *lateres aut laterculos*, ſed crudos ſcilicet: nec ratio aut otium fuiſſe videtur ad excoquendum. Fuere igitur ut Romanorum ceſpes. De Romanorum Vallo alibi diximus; nunc addo, non ſimplicem ſæpe hunc murum fuiſſe, ſed duplicem contra exteriorem etiam hoſtem. Si enim auxilia metuebantur, & vis aliqua major, ipſi ſeſe includebant, ne ſubito adventu aut impetu poſſent ſuperfundi. Hoc in obſidione Platæenſium factum deſcribit Thucydides. Mira etiam fuit P. Scipionis Minoris obſidio, qua Carthaginem cinxit, ut ſcribit Appianus in Libyco. Sed Cæſar ille Julius, qui in omni re militari ſuper omnes, etiam in iſta fuit. Adſumatur una nunc Aleſiæ obſidio, in qua res geſtæ, quantas audere, vix hominis; perficere, pene nullius, niſi Dei, eſſet.

Opus igitur illud tres habuit partes. INFERIOREM MUNITIONEM, EXTERIOREM tum CIRCUMVALLATIONEM his interjectam. Hæc autem poſtrema habuit has partes 1. *Vallum*. 2. *Loricam*. 3. *Cervos*. 4. *Turres*.

1. *Vallum Circumvallationis*.

Vallum fuit pedum 12. Quid vero in ejus ſtructura fuerit, diximus in *Militia*, ſupra 118. Nunc addo, nomen aliquando variare, & *Brachium* appellari. Cauſa nominis, quod ejuſmodi valla in brachium & cubitum fere curvantur: unde & à Græcis ἀγκῶνες dicuntur, ſive & σκέλη, *Crura*. Alioquin flexus illi etiam & ſinus terræ, *Brachia* ſimili cauſa appellantur.

2. *Lo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

2. *Lorica valli.*

Pars ſecunda Valli, *Lorica.* Ea vox varia ſignifi-
atione innotuit: pro tegmine pectoris militari, ut
requentiſſime: pro tegmine aliarum etiam rerum,
ut inductione per traductionem ab illa militari,
uæ corpus amplectitur & tegit. Paulatim longius
tum, & objectio aliqua aut tegmen nobis antepo-
itum, ſive munitiuncula, *Lorica* dicta. Ita muruli
ambitu, minores valli minuſque lati; ſed & è
ratibus, aut tabulis pluteiſque ſepimenta, in hoc
omen venere. Sed & alia ambitio aut περίβολος
ic dicta, ut ſtructura illa ſupera ædium; quam qui-
am è Latinis *Loriculam* dixerunt, Græci στεφάνην,
ua ſolaria ſua ambiebant & cingebant, contra ca-
um aut delapſum. Nam plana tecta eorum eſſe ſo-
ebant, ad apricandum aut inambulandum; atque
n orbem iſti muruli quibus innitentes fas erat de-
picere. Davidi hoc factum, quem ſacræ literæ
iunt deambulaſſe in ſolario domus regiæ, & vidiſſe
avantem illam, quam in omni vita pœnituit vidiſſe.
Pro vallo autem aut terreo murulo, crebro apud
veteres. Sed & legitimum ipſum Vallum, ſudibus
urribuſque inſtructum, Vegetius vult ſic dictum.
Loricam item de Cratibus & viminea ſepe, item de
Pluteis intelligit Cæſar. Interdum & lignea fuit.
Atque hæ Loricæ murorum vallorumque, ſunt pin-
nis diſtinctæ, ἐπάλξεις Græcis, προμαχῶνες, & cre-
berrime Latino ritu θώρακες, ſive θωράκια. *Loricæ*
aut *Loriculæ* dictæ.

Majores has tenuerunt, & paulum modo vetu-
ſtiores muri noſtri Europæi habent, idque cum
diſtinctione iſta pinnarum. Hodie omitti placuit
pinnas, ob infirmitatem, etſi Loricas tenemus, &
noſtro verbo *Parapettos.* Hæc in humili vallo fuit
paulo humilior, grandiuſcula in altiore.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

3. *Cervi.*

Tertia Valli pars, *Cervi.* Non ii quidem in omni vallo erant. Et ſunt ramoſi trunci arborum, in faciem & ſimilitudinem cornuum cervi: atque ii firmiores alias, alias infirmi. Iſti teneriores & infirmi, *Cervoli* dicebantur, verbo diminuente.

Utebantur his in vallo ſtruendo, ad terram coercendam adſtringendamque, identidem interjectis. Nos hodieque facimus: quod tamen, ubi legitimus denſuſque ceſpes, vix opus. Et minorum hic uſus: majorum diverſus, & fere duplex. Receptiſſimus iſte, ut truncos illos firmiores in terram depangerent, & varie ſererent, itineri impediendo aut obſtruendo. Fuere foſſæ & valli, & ante ea Cervi iſti. Amburi ſolebant, ad robur & duritiem, & ſimul acumen, ut in ſudibus præuſtis. Atque is prior uſus, & creber: alter, qui in Cæſare, rarior; ut eminerent in exteriore vallo, inſerti inter loricam ligneam & aggerem ipſum, ſimplicis coronæ in modum, ſicque aſcenſum hoſtium tardarent. Agreſtes noſtri ſpineas ejuſmodi projecturas in loricis terreis eidem fini uſurpant.

In Virgilio *Cervi* etiam leguntur; ſed pro arborum truncis longioribus, iiſque furcatis, quibus tranſverſa tigna injici poſſent, ad ſuſtinendum. Fit in tuguriis, & rudi opere ruſticorum.

4. *Turres.*

Pars Valli quarta, *Turres*; quæ toti operi circumdatæ, intervallo inter ſe pedum 80. Atque hæ diverſæ turres erant ab iis, quas poſtea dicam, mobilibus: fixæ enim iſtæ, & minus operoſæ, minuſque etiam altæ. Julianæ ſane crebræ fuerunt; & calculus evincit, fuiſſe in 11 milliarium ambitu ad 687. Quid in ambitu exteriore 14 milliarium?

IN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

INTERIOR MUNITIO.

…la comprehenſa eſt in latitudine pedum 400. ab …ido caſtra verſus, & habuit has partes: 1. FOS… 2. CIPPOS. 3. LILIA. 4. STIMULOS,

1. *Foſſæ.*

…*oſſæ* fuerunt tres. Prima, ſub ipſum oppidum …adices collis, pedum 20 directis lateribus. Ab …pedum 400 ſpatio, duas iterum foſſas duxit, …ipſis caſtris, 15 pedes latas, eadem altitudine. …duabus autem iſtis ultimis, alteram interiorem, …peſtribus ac demiſſis locis, aqua ex flumine de…ta, complevit.

2. *Cippi.*

…otum deinde illud ſpatium 400 pedum varie …mpeditum. Prima *Cippi* ibi defixi. Nam *trun…borum, aut admodum firmis ramis acciſis, atque …n delibratis* (melius *dolabratis*) *ac præacutis cacu…bus, perpetuæ foſſæ quinos pedes altæ ducebantur: …lli ſtipites demiſſi, &, ab infimo revincti, ne revelli …t, ab ramis eminebant. Quini erant ordines con…i inter ſe atque impliciti: quo qui intraverant, …ſi acutiſſimis vallis induebant. Hos,* Cippos *appel…t.* Hæc Cæſar.

3. *Lilia.*

…*nte Cippos obliquis ordinibus in quincuncem diſpo… ſcrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur, …tim anguſtiore ad ſummum faſtigio.* (imo, *ad in…m:* ſcrobes nempe ita factæ, ut patula rotundi… paulatim anguſtarentur coirentque ad imum.) *…eretes ſtipites, feminis craſſitudine ab ſummo præa… præuſti dimittebantur, ita ut non amplius 4 di… ex terra eminerent. Simul confirmandi & ſtabilien…ſa ſinguli ab infimo ſolo pedes terra exculcabantur,*

(ex

(ex tribus ergo illis pedibus altitudinis, tertius ab imo deperiit, terra aggeſta ad ſtabiliendum ſtipitem, & circa eum ſtipata & exculcata.) *reliqua pars ſcrobis, ad occultandas inſidias, viminibus ac virgultis integebatur* (ut ſummam oram foveæ texerint ei ſuperſtrata: imo & herbidus ceſpes ſuper ea virgulta, ad magis occultandum ſtylum: qui etſi 4 digitos eminebat, tamen facile hac tali materie celabatur.) *Hujus generis octoni ordines juncti, ternos inter ſe pedes diſtabant. Id ex ſimilitudine floris*, Lilium *appellabant.* Aſpicit ſimilitudo totam foveam ſuperne expanſam, jacentemque in orbem, cui medius deinde ſtipes inſeritur: atque id eſt velut Lilium patens, cum ſtamine ſuo aut ſtylo. Feſtus id *Cæcum vallum* dixit. Alii paſſim *Stylos* vocant.

4. *Stimuli.*

Quartum in hac area opus, *Stimuli.* Non enim contentus Cæſar dupliciter impediſſe iter, hos quoque addidit; *& ante Lilia, taleæ pedem longæ, ferreis hamis infixæ, totæ in terram infodiebantur, mediocribuſque intermiſſis ſpatiis omnibus locis diſſerebantur: quos* Stimulos *nominabant.* Et notandum, totum opus per gradus creviſſe, primo minoribus Taleis, mox majoribus Liliis, maximis denique Cippis: creviſſe dico, aſpectu eorum qui invaſiſſent.

EXTERIOR MUNITIO.

Munitio exterior fuit eadem, facies modo diverſa: & hæc hoſtem ſpectavit, ut illa oppidanos. In hac ergo tot iterum Foſſæ, Vallum alterum, Turres, denique Cippi, Lilia, Stimuli: omnia hic, aucto ambitu, auctiora.

Tale opus Cæſar 10 legionibus haud longe ſupra 30 dierum ſpatium fecit. Exitus quidam ad frumentationes, pabulationes, aquationes, alioſque uſus relicti in caſtellis. Nam in ea circumvallatione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ne 23 caſtella, id eſt, parva quædam caſtra fuerunt, in his cohortes aliquot militum, & velut corpora, contra vim & incurſum. Inter exterius & interius vallum fuit intervallum 954 paſſuum; propemodum milliari uno, ut ſcilicet equi laxius haberentur, & pabulum etiam iis eſſet: tum denique ob calones, lixas, & id genus, quos probabile multos fuiſſe. Sic vallum interius habuit in ambitu 11 milliaria, exterius 14.

DE AGGERE.

Clauſum habemus hoſtem, nondum oppugnatum. Ut id fiat, Opera alia ſtruenda ſunt: in primis AGGER. Is fuit terreus quidam, & alia materie mixta, mons & elevatio: quem paulatim verſus urbem producebant & attollebant, ut ex alto pugnarent, & *Turres* ibi conſtituerent, ſed & *Tormenta*. *Agger* vocabatur ab ipſa re: quia aggerebant & cumulabant: poſterior ætas *Aggeſtum* dixit, ſed & alio genere, *Aggeſtus*. E terra, lapide, ligno, congeriem ſtruebant: Virgulta etiam & faſces maxime hic uſui, ſive ad implendum & attollendum, ſive ad ligandum. Itaque & *Aggeris* voce, hæc ſæpe intelligebant. Imo videbatur vix ſtrui ſine iſtis. Arbores quoque requirit Agger, non ob virgulta ſolum, & tenuia ramorum, ſed ob ipſos truncos: quia illa in mediam molem ſtipabant; hos & ad latera applicabant, firmando & coërcendo. Struebant enim latera, & çancellatim tignis directis tranſverſiſque varie ligabant. Unde *Stellatos axes* vocat Lucanus, quod tranſverſi & decuſſati, radiorum aut ſtellarum aliquam faciem referrent.

Aggeres vulgo alti, & id fere pro muris, in quos ſtruebantur: nam æquare aut ſuperare debebant, & ſæpe muris plane admoti ſunt, ut è propinquo pugnarent. Apud Cæſarem legimus Aggerem altum pedes 50, latum pedes 300. In oppugnatione Maſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſadæ, caſtelli Judææ, ſitu & opere mirifice muniti, Agger erectus fuit, cujus altitudo 310 cubitorum.

Admovebant autem muris paulatim & progrediendo. Nam latera vinciebant claudebantque lignis: ſed antrorſus & urbem verſus pars ea manebat aperta. Aggerebant igitur paulatim & promovebant, in foſſas ipſas, denique ad muros. Dum id fieret, nihilominus Turres in aggere impoſitæ, quæ adminiſtrantes aut operantes tuebantur: ſed eæ quoque cum aggere paulatim procedebant. Scite tergum & cauda aggeris humilior fuit, & in clivum, frontem verſus, aſſidue ivit. Qua in re interdum factum, ut Agger, ſi parum firmatus aut denſatus, prolaberetur in foſſas. Sed cavebant ſcilicet, & virgultis aut lapidibus idemtidem adfirmabant.

De Turribus mobilibus.

In Aggere *Turres*, & ſtatim ab eo ſtructæ, imo & tunc, cum is nondum perfectus: & tutelæ operis miniſtrorumque cauſa imponebantur. Vineæ enim primum factæ, ut ſub iis commeare miles & aggerere poſſet: ſuper eas (id eſt, altius quam eæ) ipſe Agger, & in eo denique Turres. Hæ igitur ſtatim ſtructæ, ſed paulo ab urbe longius, & ne tela vitiarent aut impedirent. Gallis, Indis, Barbaris, ignotæ, & ſtupori erant qui divinum quid eſſe rati. Enimvero apud Græcos, aut certe Siculos, reperta primum res. Ideo caute capiendus Athenæus, qui non dicit, Diadem primum reperiſſe turres *ambulatorias* ſimpliciter, ſed τὺς φορητὺς πύργυς, id eſt, eas quæ circumferri poterant, ſolutiles. (has forte Appianus vocat ἐπτυγμένυς, *plicatiles*; quia per partes ſcilicet tollebantur, ponebantur, reponebantur: nec enim ad illas, quæ pegmatum modo deprimebantur attollebanturque per cochleas, puto reſpexiſſe Appianum.) Nam ſimplices *ambulatoriæ*, aut *ſubrotatæ*, ſane jam ante inventæ in Sicilia. Hæc igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

igitur inventio non ipſarum Turrium, (fixæ enim illæ jam diu innotuerant, in oppidis, in caſtris) ſed *mobilium*, & quæ rotis agerentur.

Agebantur rotis ad minimum 4, ſed & 6, aut 8, etiam ſubditas, prout turrium modus eſſet, legimus. Et oportebat ſane humum æquabilem denſamque huic rei eſſe. Actæ igitur rotis, ſed latentibus & internis, aut certe interius movendis. Hoc ideo, ne telis hoſtium, qui agerent, exponerentur. & turris tueretur ſuos motores: à tergo tamen quidam appliciti, qui propellerent; & licuit, quia non illinc metus.

Turres autem triplices, Majores, Minores, Mediæ. *Minores* erant 60 cubitorum in altitudine, baſi quadrata: unumquodque latus 17 cubitorum: 10 tectorum: ſupremum tectum quintam partem baſis habebat. *Majores* autem & harum ſeſquialteras, 15 tectorum faciebant, in altitudine cubitos 90. Iterumque duplas, quæ 20 tectis conſtarent, altas cubitos 120, latas quaquaverſum fere 24. Sed turres in tot tabulata non æqualiter ſurrexerunt, ſed inſtar Phari Ægyptiacæ, paulatim & per ea ſingula decreverunt: qui modus ſane aptior in ſpeciem, in ſtabilitatem, in motionem. Proceritas autem ipſarum tanta fuit, ut non ſolum muros, ſed etiam turres lapideas altitudine ſuperarent. Latitudo non ad normam artis adſtricta, ſed pro temporibus, & voluntate ſtruentium mutata. Tecta vero ſive Tabulata, quæ & *Faſtigia* & *Vertices* dicuntur, plerumque plura in turribus, ut defenſores plures imponerent, tum ut Tormenta, ſed non maxima, Scalas, Pontes, & talia ad invadendum.

Frontes harum turrium ferratæ erant, munimen contra ignes. Cum enim præcipuum in eas remedium & repugnatio eſſet, per jacula ignita, faces, malleolos, murices: repertum, ut totæ ferro tegerentur, aut certe à triplici latere: ſic enim ſtabilio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

res ob pondus, & igni incorruptibiles. Alia quoque materia turribus interdum circumdata; ſcilicet centones, coria, ſtoreæ, & hæc de more.

De Pontibus.

Vulgatæ & notæ Pontium formæ apud Romanos. Nos rariores aliquot dabimus. Et primo hanc, qua ſæpiſſime uſi in fluminibus tranſmittendis, ponte è navibus facto. Bella inventio, & Eunapius ſcitiſſime depingit. *Latæ jacenteſque ſunt naves, quibus fluvius jungitur. Surſum autem paulum in ſtatione ſunt ſupra locum eum, ubi pontem facturi ſunt. Atque ubi ſignum datum eſt, unam ſolam è navibus demittunt prono flumine ferri, juxta ſuam & amicam ripam. Ea ubi ad locum jungendum & ponti deſtinatum venerit, corbem plenum lapidibus in flumen jaciunt, alligatum fune quodam, velut anchoram; quo navis devincta juxta ripam conſiſtit, & ſternitur tabulis tigniſque, quæ affatim ipſa navis vehit. Et ſtatim ita ad finem deſcenſumque in terram uſque conſtrata eſt. Deinde vero aliam demittunt, paulo ab ea remotam, aliamque ab iſta, donec in adverſam ripam perduxerint pontem. Quæ autem hoſtili ripæ navis objacet, ea & turres habet, & portulam, & ſagittarios, & catapultas.* Sed Hiſpani ritu gentico, leviori etiam opere, inflatis utribus incumbentes, ſolent tranare, quod & Romani interim fecere: & Græci uſi. Stramentis etiam & aridis ſarmentis utres implerunt. Ita fiebat: Utribus junctis, lapides iis appendebant, quos velut anchoras demiſerunt. Denique toti operi ſarmenta crateſque injecerunt, & terram ſuperſtraverunt. Pontem ſimili junctura Romani voce Græca dixerunt Aſcogephyrum, quaſi *Pontem utrinum*. Sed uſi ad hanc rem & cuppis interdum, ſive inanibus vaſis. Huc quoque refertur Pons ille nobilis, quem Julius Cæſar in Rheno ſtruxit.

LIBER III.

DE TORMENTIS.

SEquuntur TORMENTA; & inter ea præit *Aries*, tum *Catapultæ* excipiunt, *Balliſtæ*, & *Scorpiones*.

De Ariete.

Origo *Arietis* vetus, ſed parum certa, cum pars ad Græcos, & Epeum; pars ad Tyrios ſive Carthaginenſes referant: vel ipſa ratio aut natura commonſtravit. Certe qui impetum facere in fores aut objectum aliquid vult, cubito id facit, aut pedis impulſu. Ab eo exemplo tignum in auxilium aſſumptum: & noſtri protervi aut ebrioli in foribus perfringendis quotidie uſurpant. Ubicumque autem, ſic dixere à ſimilitudine & reciprocatione ictus arietini. Dixit deterior ætas *Carcamuſas*, à ſono fortaſſis. Eadem autem ſequens, etiam *Cancrum*. An à ſimilitudine aliqua fabricæ? an quia identidem retro iret?

Aries iſte non uniformis aut ſimplex, ſed *triplex* fuit. Eſt *Rudis*, & à prima inventione, quem manibus lacertiſque validi homines ſuſtinent & agunt. Eſt *Compoſitus*, qui trabem quoque alteram jungit & ſtatuit, à qua pendulus, vi majore, conatu leviore libratur. Hic in plurimo uſu, & inter Romanorum opera ex profeſſo Joſephus deſcripſit. *Eſt*, inquit, *Aries, trabs prægrandis, quæ malum navis adſimilat*. (Imo ex ipſis malis navium interdum lecta & adſumpta; genus vero abies vel ornus: longitudo 80 pedum. Vitruvius & Græci formant pedum 106, imo & 120.) *Is ſolidatur in capite gravi ferro, in arietis formam, unde & nomen adſumpſit*. (Caput arboris ferro tegitur, & affigitur laminis paulo

longius : antrorſus in acumen producitur, quod *Cornu* Hegeſippus dixit; Græci ἐμβολὴν, ſive *Roſtrum*; iidem communius & κεφαλὴν, ſive *Caput*, ſicut Latini : & fuit interdum trifidum, quadrifidum in mucrone, ut ſolent navium roſtra. Finis & opus præcipuum Arietis fuit, cum grandiores firmioreſque lapides, more priſco, muris inderentur, juncturas penetrare ac findere, & lapides emoliri.) *Dependet medius finibus ſuſpenſus ex alia trabe*, (vel etiam catenis) *velut trutina*; *quæ trabs tignis utrimque firmis munita eſt & fulta. Repulſus porro magna virorum manu retrorſum*, (quantam ſcilicet admittebat longitudo: ſed recens manus manui ſuccedebat, eratque perpetuus is ictus) *iiſdemque antrorſum ſtatim & cum impetu reflectentibus*, *quatit muros prominulo ferro. Neque eſt ulla turris tam valida*, *aut mœnia tam lata*, *quæ ut primas maxime plagas tulerint*, *ſuſtinere*, *& ſubſiſtere aſſiduas eas poſſint.* Ideo Diaconus *Exterminatorium inſtrumentum* dixit : quia is admotus ſignum erat perdendæ urbis; uti hodie mos, aut lex eſt, durius in eos conſuli, qui tormenta exſpectarint : ſic olim qui arietem. Circa hunc Arietem compoſitum alius etiam labor & cura : Nam & cratibus tegebant, & coriis, contra jactus aut ignes. Etſi pro his tegumentis receptum etiam, ut ſolida teſtudine totus Aries tegeretur. Atque ea forma eſt tertia, *Teſtudo arietaria*, vel *Teſtudo aries* dictus. Hunc quoque Carthago reperit.

Aliud inſtrumentum, ad muros diruendos deſcribit Athenæus, quod *Terebra*, Græcis τρύπανον dicitur. Eſt autem gladii aut mucronis quædam ſimilitudo, quo muros perfodiebant. Romani ea non uſi.

De Catapulta.

Duplex inſtrumentum priſcis, quo in hoſtes emitterent & jacularentur; altero, tela vel grandio-

res

res ſagittas : altero, lapides & ſaxa. Id prius *Catapultam* dixere, poſterius *Balliſtam :* alii poſtea confudere.

Catapulta Græce dicitur καταπέλτης, ἀπὸ τ̃ πέλτης, id eſt, *haſta & jaculo.* Erat autem machina, quæ tela & ligna jaciebat, quamquam alii & pro inſtrumento ſaxijaculo ponant. Nam vox Catapultæ paulatim in deſuetudinem venit; & pro ea *Balliſtam* dixere, quæ antiquis non niſi ſaxa jecit. Repertam Catapultam à Syris, refert Plinius: Græci Siculis adſcribunt.

Fuerunt duplices Catapultæ : *Majores* & *Minores.* Illæ, quæ telum fere 3 cubitorum emitterent : iſtæ, quæ dimidiatum. Telum illud *Trifax* dictum. Græci vero minores Catapultas vocant τρισπιθάμους ὀξυβελεῖς, quia tela 3 ſpithamarum, id eſt, 36 digitorum, jaciebant. Interdum tamen & machinæ, & tela grandiora, imo non tela, ſed tigna, & aſſeres 12 pedum, imo 12 cubitorum, & ad ſtadii ſpatium, jaciebant. Nihil ergo mirum, ſi plures homines ſimul penetrarint.

Formam Catapultæ, ex ligno, ferro, nervo fabrefactam, ita deſcribit Ammianus : *Ferrum inter axiculos duos firmum compaginatur & vaſtum, in modum regulæ majoris extentum, cujus ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit, quadratus eminet ſtylus, extenſius recto canalis anguſti meatu cavatus, & hac multiplici chorda nervorum tortilium illigatus, eique cochleæ duæ ligneæ conjunguntur aptiſſime : quarum prope unam aſſiſtit artifex contemplabilis, & ſubtiliter apponit à temonis cavamine ſagittam ligneam, ſpiculo majore conglutinatam. Hocque facto, hinc inde validi juvenes verſant agiliter rotabilem flexum. Cum ad extremitatem nervorum acumen venerit ſummum, percita interno pulſu à balliſta ex oculis avolat, interdum nimio ardore ſcintillans.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Balliſta.

Priſcis Balliſta ſemper lapidem jecit, nec aliter ante Cæſarem legas, etſi poſteriores variant. Græcanica autem ſtirpe videtur vox, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, *jaciendo*. & ideo *Balliſtam* gemina conſonante, vel potius Balliſtram, ſcribi melius. Sed quamquam ab iis vox, ipſi vix ea uſi: & dicunt λιθοβόλους, πετροβόλους, πετροβολικὰ ὄργανα: communiter magis ἀφετήρια ὄργανα, itemque μάγγανα, aut μαγγανικά. *Manganum* ſane communiter *Machina*, ſed huc transfertur ad violentiſſimam machinarum. Poſterior ætas etiam *Mangam* appellavit: ſed leguntur etiam in avorum aut proavorum hiſtoriis, *Mangonella*, *Mangonalia*, *Mangatella*. Item *Bibliam petrariam*, & *Petrariam* ſimpliciter, Balliſtam dici notum eſt.

Jaciebant vulgo, & minoribus Balliſtis, lapides fere centenûm pondo: atque eo ſenſu Lucilio ipſa, *balliſta centenaria* dicitur. At majoribus amplius jaciebant, & vel talenta tria: id eſt, pondo 360. Noſtra iſta fulminea hodie non capiunt aut pervehunt hoc pondus. Igitur non ſolum contundebant, ſed diffringebant omnia & disjiciebant. *Tanta autem hujus tormenti vis erat*, (ſcribit Hegeſippus) *ut percuſſus unus ex ſociis Ioſephi, qui propter adſtaret, comminuto capite rueret, & occipitium ejus uſque ad tertium ſtadium excuteretur, mulier quoque alvo gravis, percuſſa uterum, ſupra dimidium ſtadii, de intima ſede genitalis ſecreti excuteret infantem.* Non ſolum rotundos lapides iſtis jaciebant, ſed enormes & ſepulcrales, imo & molares: quibus domos & ædificia confringerent, & quidquid incidiſſent. Etiam equorum hominumque cadavera jaciebantur, ſtercora, fœtoreſque alii; ſed & plumbei globi emiſſi, ferrum candens, metallum fuſum. Quin muros ſive turres concutere iis ſolebant, & in pugna interdum utebantur.

For-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Formam Balliſtæ ſatis ubertim Ammianus tradidit his verbis: *Dolantur axes duo querni vel ilicei, curvanturque mediocriter, ut prominere videantur in gibbos: hique in modum ſerratoriæ machinæ connectuntur, ex utroque latere patentius perforati; quos inter, per cavernas funes colligantur robuſti, compagem, ne diſſiliat, continentes. Ab hac medietate reſtium ſtylus exſurgens obliquus: & in modum temonis jugalis erectus, ita nervorum modulis implicatur, ut altius tolli poſſit & inclinari; ſummitatique ejus unci ferrei copulantur, e quibus pendet ſtuppea vel ferrea funda: cui ligno fulcimentum proſternitur ingens cilicium, paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, & locatum ſuper congeſtos ceſpites, vel latericios aggeres. Nam muro ſaxeo hujuſmodi moles impoſita, disjectat quidquid invenerit ſubter, concuſſione violenta, non pondere. Cum igitur ad concertationem ventum fuerit, lapide rotundo fundæ impoſito, quaterni altrinſecus juvenes repagula, quibus incorporati ſunt funes, explicantes, retrorſus ſtylum penes uncinum inclinant: itaque demum ſublimis aſtans magiſter, clauſtrum, quod totius operis continet vincula, reſerat malleo forti percuſſum. Unde abſolutus ictus volucri ſtylus: & mollitudine offenſus cilicii, ſaxum contorquet, quidquid incurrerit colliſurum. Et* tormentum *quidem appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur:* Scorpio *autem, quoniam aculeum deſuper habet erectus. Cui etiam* Onagri *vocabulum indidit ætas novella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus agitantur, ita eminus lapides calcitrando poſt terga emittunt, ut perforent pectora ſequentium, aut diffractis oſſibus capita ipſa diſplodant.* In tota hac paratura duo adnotanda, de *Nervis*, & *Funda*.

Nervi ad omnia hæc tormenta maxime requirebantur: ſecundo *Capilli*, ſi copia eorum non eſſet. Nam tormenta nihil proſunt, niſi funibus nervinis intenta. Equorum tamen ſetæ de caudis & jubis utiles, indubitanter vero crines feminarum: illi

enim cum tenues ſint, longi, multo oleo perfuſi, cum plectuntur, vires & intentionem validam accipiunt, ut nec diſſonent multum à robore nervorum. Hiſtoriæ etiam paſſim de hoc capillo. Carthaginenſes obſeſſi ad catapultarum intentiones raſerunt fœminas, aliorum crinium inopia. Romani idem fecere: Nam in Capitolii obſidione, cum nervorum copia defeciſſet, matronæ abſciſſos crines ſuos viris obtulere; & ob hanc memoriam *Veneri calvæ* templum ſtructum fuit. Idem de mulieribus Salonenſibus apud Cæſarem, de Aquileienſibus apud Capitolinum legimus.

Funda, quæ in Balliſta ſive Scorpione ponitur, ſtuppea aut ferrea, receptaculum lapidis fuit, & in qua firmaretur. Et ideo ipſæ Balliſtæ ſive Monangones à nonnullis *Fundæ* vocantur, Græcis σφενδόναι, quas rectiſſime Hieronymus *Fundibala* vertit. ita enim illo ævo dixerunt.

De Scorpionibus.

Scorpiones Balliſtis jam dictis vicini, ſed tamen diverſi ab his & Catapultis. Deſcribit Tertullianus: *Scorpio ſpiculum & fiſtula eſt, patula tenuitate in vulnus: & virus, qua figit, effundit.* Vegetius *Manuballiſtas*, ait vocari Scorpiones. Vir unus dirigebat, & utebatur, ideo non magni fuerunt. Ut illi ergo parvi, ſic proportione & foramina illa, ac cavi.

De Muris Veterum.

Ut plene & firmiter noſcatur Tormentorum vis, *Muri* Veterum ſunt noſcendi. Hos enim quatiebant & diruebant Arietes illi & Balliſtæ; hos ſub Muſculis aut Vineis deruebant: & neſciemus quo robore ii aut viribus? Caligat omnis machinalis & oppugnatoria iſta res, niſi hæc illuſtratur.

Muri Veterum validi & operoſi fuerunt, *Firmi*, *Magni*, *Alti*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De firmitate ſic Vegetius: *Murus ut numquam poſ-*
t elidi, hac ratione perficitur. Intervallo pedum vice-
um interpoſito, duo intrinſecus parietes ædificantur:
einde terra, quæ de foſſis fuerit egeſta, inter illos mitti-
ir, vectibuſque denſatur; ita ut à muro primus paries
arum inferior, ſecundus longe minor ducatur, ut de
lano civitatis, ad ſimilitudinem graduum, quaſi clivo,
iolliuſque ad propugnacula poſſit aſcendi. Quia nec
urus ullis poteſt arietibus concuti, quem terra confir-
rat: & quovis caſu deſtructis lapidibus, ea quæ inter
arietes denſata fuerit, ad muri vicem ingruentibus mo-
s obſiſtit. Paulo firmiorem dat Vitruvius: *Interiore*
arte ſubſtructionis, fundamentum, diſtans ab exteriore
ntrorſus amplo ſpatio, conſtituendum eſt: ita ut cohortes
oſſint, quemadmodum in acie, inſtructæ ad defenden-
um ſupra latitudinem aggeris conſiſtere. Cum autem
undamenta ita diſtantia inter ſe fuerint conſtituta, tunc
nter ſe alia tranſverſa, conjuncta exteriori & interiori
undamento, pectinatim diſpoſita, quemadmodum ſerræ
lentes ſolent eſſe, collocentur.

Jam quod *Magni* & *Alti*, ab exemplis aliquot videamus. Appianus ſcribit: *Pyræi muros Athenis (Periclis opus) altitudine fuiſſe* 40 *circiter cubitorum, ſive pedum* 60, *ſaxo quadrato exſtructos.* Thucydides de iiſdem. *Latitudine fuiſſe tanta, ut duo currus juncti inter ſe vel obvii, per murum tranſirent: introrſus autem neque cæmentum, neque lutum interpoſitum, ſed junctos & coagmentatos grandes lapides, qui ſecti quadratique eſſent, eorumque exteriora ferro & plumbo revincta.* Dio Caſſius: *Byzantii veteris muros fuiſſe firmiſſimos, quorum frons exterior grandibus lapidibus conſtructa, qui craſſi* 4 *pedes erant, lato ferro aut ære inter ſe vincti.* Herodianus addit: *Adeo tenui & inconſpicua junctura, ut nemini compoſitum opus, ſed ex uno perpetuoque lapide videretur.* Voluerunt ergo muros altos, contra turres, machinaſque ligneas ad aſcenſum. Nam muri, quamdiu ſuper eas, tuti erant ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

hac pervaſione. Firmi igitur, contra Arietes: Alti, contra Turres.

Inter artes munitionum hodie habemus, flexus & ſinus in muris facere, ut pateat ad ictus accedens hoſtis. id à veteribus prodit: *Ambitum muri directum veteres duci noluerunt, ne ad ictus arietum eſſet diſpoſitus, ſed ſinuoſis anfractibus clauſere urbes, propterea, quia, ſi quis ad murum tali ordinatione conſtructum, vel ſcalas, vel machinas voluerit admovere, non ſolum à fronte, ſed etiam à lateribus, & prope à tergo, veluti in ſinum circumcluſus opprimitur.*

Sed & προτειχίσματα quædam habuere ſive *Antemuralia*; quæ fuerunt quaſi loriculæ, ante præcipuum murum ductæ. Nec ſolum loriculæ iſtæ, ſed veri magnique muri plures ducti, ut uno diruto aut capto, alter & alter ſupereſſent. Lubet exempla duo dare ſplendoris atque operis priſci. Prius ex Appiano, de Carthagine, quæ à Romanis capta & diruta. *Murum*, ait, *fuiſſe triplicem, quorum quiſque altus* 30 *cubitos eſſet, abſque loricis & turribus. Quæ turres* 200 *pedum ſpatio inter ſe diſtabant, &* 4 *contignationes ſingulæ habebant. Ipſi muri fornicati, & capaces: & duplici quaſi contignatione facti: in quorum parte ima elephanti* 300 *ſtabulari poterant, & adjuncta iis cellæ ac repoſitoria ad cibos: ſuper eos* 4000 *equi, item cum receptaculis pabuli hordeique. Viris ipſis ibidem diverſoria & habitacula, peditibus* 20000, *equitibus* 4000. *Atque hic bellicus apparatus in ſolis mœnibus erat.* Alterum ex Joſepho, de Hieroſolymis, ſuperba & valida urbium, quas hiſtoriæ celebrarint. *Murus triplex erat: exterior altus* 20 *cubitos, lorica ejus ternos, pinnæ binos: in totum* 25. *Lapides in eo plerique,* 20 *cubitos longi, &* 10 *lati. In muris turres erant, quæ ſuper ipſos eminebant cubitis* 20. *atque eadem erat latitudo. Hæc omnia ſolida, & iiſdem lapidibus, quibus muri, ſtructa. At ſuper hanc turrium altitudinem cubicula & cœnacula erant, &*

ciſter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſterna, *& lati ad hæc omnia gradus. Ejuſmodi turres*
rant in eo muro 90. *intervalla autem cubiti* 200, *in-*
r ſingulas. (Adde turres & portas, fiet ambitus
rciter 6 milliarium.) *Murus ipſe, in quo erant, in*
lle fuerat conditus, atque is collis eminebat ad cubitos
o. *Mirabilis & lapidum moles: non enim ex latere*
ulgari, aut ſaxis, quæ homines ferrent, ſtructa erant,
d è candido marmore: quodque ſaxum, 20 *cubitis lon-*
um, 10 *latum,* 5 *altum. Ita autem juncta erant, ut*
num ſaxum omnia viderentur, ſed manu artificum in
gulos & figuras diviſa. Hæc Joſephus.

Qui, & ubi, Machinas fecerint.

De *Machinis* & *Tormentis* pleraque dicta, nondum
quo, quibuſve, & *ubi* ea facta.
Milites ipſi pleraque fabricarunt: ſic tamen, ut
rti iis mixti, qui fabrilem omnem artem ſcirent.
i tales præformabant dirigebantque opera, etſi
ilites quoque vulgo adjutarent. His caput unum,
operibus curator exactorque, qui *Præfectus fa-*
ûm nominabatur. Plutarchus ἔπαρχον τῶν τεχνι-
ν appellat. Hi igitur cum Valida illa manu mili-
i, ſubito opera pleraque deſtinabant, & in loco
iebant. Uſi interdum & provincialium auxilio,
rumque ad materiem ſubvehendam jumentis.
: Sylla cum Athenas obſideret, & mirifica opera
liretur ad Pyræum, 10000 jugorum mularium
buit, quæ ſupportarent ad hunc uſum. Sed & in
mine ac via, horum opera, cum machinas aliquas
um ferrent. Conquiri igitur hæc talia & præpa-
i, interdum jam ante ſolebant, alias non ſolebant,
n loco, pro copia, parari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

LIBER IV.

DE TELIS.

TELA, quorum uſus in oppugnando aut repugnando, duplicia: *Lapides*, aut *Ligna*. Illos dupliciter iterum mittebant, aut *Manu*, aut *Funda*. De manuario jactu parum eſt, & natura ac mos docent: nec moneri aliud opus, quam pleroſque veterum uſurpaſſe. Sed de *Funda*, is accuratior, & explicandus eſt.

De Funda.

Funda Latinis dicta, quod ex ea fundantur lapides. De inventione variant. Plinius Phœnicibus tribuit, Strabo Ætolis, Communis opinio Balearibus.

Materies Fundæ triplex. *Prima* Melanchræna, quod eſt ſpartum, cujus copia in Hiſpania, eſtque junci acuti ſpecies, atque eo nomine linum & cannabin etiam comprehendimus. *Altera*, pili vel ſetæ *Tertia*, nervi. Forma talis: Funiculus in medio latior, ovali forma, & paulatim in ſtrictius abit. At medium & fundus, ut ſic dicam, fundæ circinat. Rotabant enim circum caput, & vires ita dabant, ter, ut videtur, ex arte aut more.

Duo Fundis miſſa, *Lapides* & *Glandes*. Lapides jaciebant minæ pondere, nempe drachmarum 100. Hinc Cæſar dicit *Fundas librales*. Ad hos lapides, & ut frequentare poſſent ictum, ſacculos pelliceos ferebant iis implendos; magis expedite, quam ut ſinu etiam præ ſe ferrent. Quod in lapidibus quoque factum. Telum alterum Glandes, atque eæ è plumbo, ideò μολυβδίδες Græcis: & *Plumbeæ* ſimpliciter Spartiano. *Sphærulas* vocat incertus apud Suidam ſcriptor. His inſcribi aliquando ſolere, & occulte ſic ad hoſtem mitti, legitur, ut omnia, quæ

gere-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

gererentur, hoſtes ſcirent. Appianus ad iſtam rem teſſeras plumbeas quaſdam adhibet. Revera autem non iſtæ communes glandes fuerunt, ſed tabellæ magis productæ, & huic rei aptatæ.

Funda variis gentibus in uſu, quia prompta, iteratu facilis, tum etiam quia longe & fortiter feriret. Nam ſæpe adverſum bellatores caſſidibus, cataphractis, loricisque munitos, teretes lapides de funda vel fuſtibalo deſtinati, ſagittis ſunt omnibus graviores: cum membris integris lethale tamen vulnus importent, & ſine invidia ſanguinis, hoſtis lapidis ictu intereat. Ergo per ipſa arma interfecit, etſi ſine ſanguine; quia contuſio plerumque & confractio ex ictu lapidis. Glans tamen profecto penetrabat. Quod cum ita ſit, telum tamen hoc parum honeſtum habitum, & junioribus aut vilioribus aſſignatum. Itaque ipſi Romani raro uſi, inter Auxilia habebant.

Præter communem illam Fundam, quæ vulgo in uſu, fuerunt etiam diſtinctæ quædam ſpecies; ut *Achaica*, *Ceſtreſphendonis*, *Fuſtibalus*. De Achaica ſic Livius: *Itaque longius certiuſque & validiore ictu, quam Balearis funditor* (loquitur de funditoribus ab Ægio, Patris, & Dymis accitis) *eo telo ſunt uſi: & eſt non ſimplicis habenæ, ut Balearica & aliarum gentium funda, ſed triplex ſcutale, crebris ſuturis duratum, ne laxa habena volutetur in jactu glans, ſed librata cum ſederit, velut nervo miſſa excutiatur.* Habena autem, Græcis λῶρον, *Amentum* Latinis, hoc loco *Scutale* dicitur, quia pars ea fundæ, cui lapis imponitur, quaſi ſcuti formam palam refert. *Ceſtroſphendonem* idem Livius deſcribit; ſed tenebroſa illius deſcriptio lucem accipit ex Suida, ſic enim apud hunc aliquis: *Novum hoc inventum bello Perſico. Ipſum ſpiculum bipalme fuit, tubulum habens æqualem mucroni. Huic haſtile ligneum inſertum erat, longitudine ſpithamæ menſuram æquans, craſſitie digiti. In hujus medium*

tre

tres pinnulæ è ligno infigebantur, plane breves. Hoc in funda, quæ duo ſunalia imparia habebat, in medio utrorumque amento leviter, & ut ſolvi poſſet, ligatum, imponebatur. Tum igitur in circumactione fundæ, intentis ſunalibus manebat: cum vero alterum ſolveretur in emiſſione, excidens amento ſuo, velut glans è funda ferebatur, & cum impetu incidens, quidquid incurriſſet, valide lædebat. Tertium Fundæ genus, *Fuſtibalus*. Vox eſt novitii ævi: appellatur ita funda fuſti alligata, quo incuſſo, lapis ſcite & robuſte emittitur. Et qui eo utuntur, *Fuſtibalatores* dicti, non *Fundibalatores*: nam *Fundibalus* diverſus ab hoc. Antiqui has vocabant *Fundas libriles*, & *Librilia*. quaſi quæ lapides libræ pondo emittant: *Libratores*, qui iis utuntur. Ita Vegetius deſcripſit. *Fuſtibalus, fuſtis eſt longus pedibus 4. cui per medium ligatur funda de corio. & utraque manu impulſus, prope ad inſtar Onagri dirigit ſaxa.*

De Iaculis Rudibus.

Iacula duorum ſunt generum. *Rudia* & *Ferrata*. *Rudia* appello, quæ ſimplici ligno conſtabant, non alia materie ad lædendum. In eo genere *Sudes*, & *Faces*.

Sudes eſt lignum, in capite acutum leviter, & igni duratum. Vetus id telum, & pleriſque gentibus ſic uſitatum. Sed tamen meliore etiam ævo, & in legitimis bellis, uſurpatum.

Faces, non aduſtæ, ſed urentes quædam haſtulæ, è picea, tæda, larice, & ſi quod tale genus. Obvium & populare fuit hoc telum.

Huc quoque referuntur *Præpilata miſſilia*, quæ ſine ferro, nec aliud quam pilæ inſtar, obtuſo acumine, rotunda. *Præpilare* enim Ammiano non aliud videtur, quam *Præjaculari*. etſi *Pilare* idem uſurpat, pro *prædari, vacuare*. Aliter Servius; cui *Pilare*, eſt *cogere*, *premere*: & ita interpretatur *Pilatum* agmen, *denſum*.

De

De Iaculis Ferratis.

acula *Ferrata* pluria & multigenera ſunt, nec
in re fœcundius Martialia ingenia luſerunt. Nos
priora quædam tangemus: 1. *Haſtam.* 2. *Lan-*
r. 3. *Verutum.* 4. *Geſum.* 5. *Tragulam.* 6. *Se-*
m, & ſimilia.
. *Haſta*, Græcis δόρυ, etſi commune fere id no-
n eſt, & in plura valet; diciturque tam de gran-
lla, qua cominus utuntur, quam de leviore,
n eminus jaculantur. Simile in Lancea & Con-
in Sariſſa & Pilo. Ab Haſta dicti *Haſtati*, jacu-
res olim in legionibus.
. Alterum nomen communius. *Lancea*, Græ-
m λόγχη. Et eſt Hiſpanica vox, ut Varro &
llius teſtificantur; Gallica, ut Diodorus. Sed
ſt eſſe Hiſpanica ſtirpe, in Galliam tamen poſt
ucta, uti & in Latium ipſum. Vox quidem
ceare, quod eſt *jacere, mittere*, ipſis Hiſpanis Gal-
ue & hodie eſt in uſu. Lucanus Lanceam pro
uſurpat, ut eſt profecto nomen jaculis commu-
Hinc λογχοφόροι, bene redduntur *Iaculatores.* &
iſta, quæ *Menaula* poſterior & deterior ætas
t. *Venablum*, ſeu *Venabulum* idem; unde & vox
avata videtur *Menaula.* Sunt quidem Lanceæ
atorum.
. Tertium, ſed magis ſtrictum, *Verutum*; cui
en & formatio ab ipſo Veru, quod refert. Ita-
alii *Veruinam* dixerunt. Non nemo etiam *Veru*.
ſpiculum tenue & longum, aptum forare.
ιον Græci *Verutum* dicunt. Etſi Samnites pri-
& proprie uſi, tamen & alii Itali. Livius levi
aturæ tribuit, ſed veteri. *Haſta velitares* haud
eiverunt ab iſtis, ſi non eædem.
. *Geſum*, alii, & ſæpius Græci, *Geſam* ſcri-
: vox ac tela peregrina videntur. Athenæus
tem Romanos petiſſe ab Hiſpanis vult, alii ma-
gis

gis à Gallis. Eſt autem telum vel contus, longe feriens: & grandius fuiſſe jaculum, etiam Feſtus indicat, cum vocat *grave jaculum*. Paſtoricium telum Livius facit, & Silius.

5. *Tragula*, dicta quod ſcuto infixa trahatur. Hiſpani ea uſi, apud Livium: ſed & Galli, apud Cæſarem. Uſi & Romani. Validum fuit telum, hamatum, forte ob etymon illud à trahendo. Hoc telo Cotta tam validam plagam inferebat, ut percuſſum per loricam, per latera transfigeret, & velut clavo terræ affigeret. Vegetius *Tragularios* vocat, qui ad manuballiſtas vel arcuballiſtas ſagittas dirigebant.

6. *Securis* etiam eſt in hoc numero, nam & miſſilis fuit, etſi cominus pugnaſſe ea non nego: Sidonius Scythis, Horatius Rhætis, tribuit: atque etiam nunc habent & ſic utuntur Boiemi, & vicini. Veteres item Galli. Securis ferrum craſſum eſt, & utrimque acutum. Hanc Franci in primo congreſſu jacere in hoſtem conſueverunt eo impetu, ut ſcuta perfringant; & ipſos ſimul interimant. Ipſum hoc telum eſt, quod *Haggones* patria lingua, *Haacken*, Franci dixerunt, vel *Anconas*, ut apud Agathiam. & ſunt brevia tela, quorum pars major ferro obducta eſt, ita ut ex ligno aliquid, præter manubrium, vix exſtet. In ſuperiori ferro tamquam hami utrimque ſunt, & deorſum vergunt. Non eſt plane *Hallebarda* noſtra, etſi hæc poteſt inde nata eſſe. Suntne Græcorum δίβολα, *bipennes*? Iſthinc fortaſſe originem habent *Martiobarbuli* qui his telis ſcienter & fortiter utebantur.

7. *Aclis*, exiguum & teres quoddam miſſile fuit, religatum lino vel loro, ut peractis vulneribus poſſet redire. Fere idem eſt Aclis cum *Cateia*, quam ſic deſcribit Iſidorus: *Eſt genus Gallici teli, ex materia quam maxime lenta, quæ jactu quidem non longe propter gravitatem evolat, ſed quo pervenit, vi nimia perfringit. Quod ſi ab artifice mittatur, rurſus ad eum redit, qui miſit.*

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Amento.

Jacula alias manu ſola miſſa, alias loro revincta: eo excuſſo adjuta. Id dicebant *Amentum*. Latini *Nodum* vocant, item *Anſam*: unde *Anſatæ haſtæ*, *benam* etiam alii. Græcorum id inventum. Fuit tem non aliud, quam lorum revinctum in haſta dia circiter, quod manui deinde & primoribus itis illigabant leviter, in emiſſu cum impetu ſol-ndum. Et videtur plane eſſe Græcorum μεσάγ-λον; etſi teli certum genus Grammatici propo-nt. certe vix aliud, quam *telum amentatum*, poſ-t & debent explicare. Nam Græcis ἀγκύλη, *entum* eſt, & ἀγκυλίζεσθαι, *amentare* proprie, etſi erdum pro *Iaculo* & *Iaculari* uſurpant. Ante pu-am ſtrictis illigatiſque amentis ad digitos primo- incedebant, prompti ſcilicet & parati. Contra, ignavia aut metus, laxe ea habebant & ſolute: od etiam in pluvia fiebat; & humor reſolvebat. Quia igitur amentum roborat & incitat haſtam, e Tertullianus metaphorice dixit, *Amentavit entiam*, id eſt, fortiter & ſerio edixit, & velut ento intorſit. Et *Amentata ſententia*, apud Am-ſium. Inde *Haſtæ amentatæ*, fortes, & ſic ligatæ.

De Sagittis, & Sagittariis.

Romanis ipſis ab antiquo vix fuerunt *Sagittæ*. poſt Punicum bellum ſecundum creberrime in manis caſtris Sagittarii, ſed Auxiliares, non ci-. In hoc numero maxime Cretenſes, quos & elluiſſe hac peritia certum eſt; & quidam ori-em primam ad eos trahunt. Alii ad Perſas; alii cythas: & certe noſtrate lingua *Sagittare*, etiam c eſt *Schieten*, forſan à Scythis. Scythæ igitur in-nventores cenſentur, & celebratur Arcus Scy-ius, cujus forma τοῦ Σ Græcorum. Sed & Parthi tali arcu uſi. Ab Arcu Feſtus notat *Arquites*

dictos,

dictos, arcu prælianres, qui nunc Sagittarii. Ip
Sagittæ dictæ etiam *Virgæ*. Sic & Græci uſi vo
ῥάβδους. Item *Calami*; quia ſæpe ex leviore illa m
teria, etſi quædam firmiores atque etiam grandi
res. Et Arabes majoribus uſi. Pleræque autem S
gittarum hamatæ, & ne facile evelli poſſent: qu
dam etiam triplici hamo; quædam quadruplic
Hippocrati τετράγωνα βέλη, *quadrangulæ Sagitt*
At illæ Parthorum mirificæ, quæ videntur acie
ſuper aciem habuiſſe, quæ tenui ferro nexæ, aut
involucrum inſertæ, in corpore fere manerent,
rumperentur, ſi quis tentaret educere. Tanta a
tem violentia ſagittæ emittebantur, ut arma pe
fringerent, & per omne quod obſtaret, durum a
molle, penetrarent, quibus neque thorax ullus, n
que ſcutum poſſit reſiſtere.

Fuerunt & thecæ ſagittis, quas *pharetras* aut *c*
rycos priſci dixerunt. Leo Imperator pharetras v
cat *Cocura*, ſive *Cocurra*; vox noſtras, *Kokeren*. F
ſto *Scorteum*.

LIBER V.

DE REPUGNATIONE

OPpugnati non ita peribunt inulti & ind
fenſi, ſed repugnabunt noſtris armis, q
dabimus in tutelam eo ordine, quo dec
mus oppugnantibus. ad ſingula nocumenta & pl
gas, adhibebimus medelas, amoliemur Tormen
& Tela.

Contra Teſtudinem.

Primum in ſubita oppugnatione fuit *Teſtudo*,
globus militum denſus, qui incurrit, & niſi amo
mur, ſcandit. Reſiſtebant & ſaxis, aut ponderib
adventantem obruebant, aut certe diſſipabant. P
mum igitur erat ſaxis obruere: ſi pars aliqua lev
t

ceſſiſſet, aut ſe abjunxiſſet, tum contos aut lan-
s inſerere, donec compage ſcutorum ſoluta, jam
utos, lapidibus, pilis, aliiſque miſſilium proſter-
ent. Quod ſi qui per ipſam teſtudinem tamen
nderent, ii vero gladiis & armorum incuſſu præ-
itati, ſudibus & pilis obruebantur.]

Contra Scalas, & Aſcenſum.

Contra *Scalas*, repugnantes, *Furcas* uſurparunt.
rtum fuit furcæ genus oblongioris, aut in perti-
longiore. Dupliciter igitur Furcæ utiles, ad ſcalas
as rejiciendas & reſupinandas; ſed & ad homi-
ipſos.

Erant & alia communiter in aſcendentes, tum in
, qui teſtudine nixi; tum & qui ſparſi, aut ſine
Primum inter hæc, liquida quædam, aut lique-
ta; ut, Oleum fervens, Pix, Sulphur, Bitumen,
mbum, & ſi quid tale. Oleum enim celerrime à
ite ad pedes, per omnia ſeſe arma inſinuat, & car-
m inſtar ignis depaſcitur: quippe quod natura fa-
e accenditur, & tarde refrigeratur, ob pinguedi-
m & lentorem. Loricis itaque & galeis illigati
m eſſent, fuga non erat hujus peſtis; ſed nunc
ſilientes, nunc dolore ſe incurvantes, decidebant
Pontibus. Picem, ſulphur, bitumen; vaſis pluri-
m inſerebant, ſive fictilibus, eaque fervefacta
propinquanti exercitui injiciebant, & imbris in
dum denſe & confertim inſpergebant. Corbes
am, ſitellæque è ferro, huic rei adhibitæ: item
ali; ſed ipſos vimineos, & una cum materie ar-
ntes jaciebant. Et hæc non in viros tantum, ſed
in machinas ipſas ligneas uſurpata. Imo vaſa hæc
inus etiam projecta in hoſtem, idque auxilio
ndarum. Jam & Plumbum liquefactum infuſum
ndentibus, quod in vaſis æreis, perticis contiſ-
e protendentes, effundebant. Atqui non plumbo
lum uſi, ſed & ferro; quod, cum fundi non poſſet
per

per naturam, raſerunt in pulverem, eumque igni-
tum ſic injecerunt. Cui adſimile, ſed parabilius,
quod Curtius Tyriis factum in Macedonas narrat:
*Ii clypeos æreos multo igne torrebant, quos repletos fervi-
da arena cœnoque decocto è muris ſubito devolvebant.
Nec ulla peſtis magis timebatur.* Iidem Tyrii Macedo-
nas ſcalis aſcendentes, retibus piſcatoriis involve-
runt, & inutiles ita factos, ſcalis facile detruſerunt.

Fuit & illud callidum & novitium: Fœnum
Græcum elixum tabulis pontium, quibus uſi ad
aſcendendum, inſpergebant & ſuperfundebant; qua-
re milites lapſantes & caſabundi, incerto veſtigio
vacillabant, adeo ut nec progredi, nec regredi re-
ctis iis eſſet, aliique ſuper ipſos pontes reſupini ca-
derent, alii in aggeres delaberentur. Rumices &
Tribulos ſpargi non rarum fuit. nam & hi in de-
fenſionem valent, contra ingreſſum: & in oppido-
rum tuitione item utiles eſſe poſſunt; ſed & caſtro-
rum. Utile inventum hoc ligandi, & ſic retrahendi.
Reperio etiam Sudes plumbatas in flumine defixas.
Sed & contra equos & camelos (quorum molles
ungulæ) rumicibus uſi, ſæpe cum ſucceſſu. Reme-
dium in eos, calcei è ferro aut duriore ligno.

Sed quædam ex dictis rara aut novitia: lubet ad-
dere inter vetera de Doliis, Cylindris; aliiſque tali-
bus, quæ oppugnati, & in homines, & in machinas,
uſurpabant. Dolia ſaxis farcire ſolebant, & ſic cum
pondere & impetu immittere, præſertim per decli-
ve. Sic molis & columnarum fragmentis pugnato-
res obruebant. Item de ligno Crates fecerunt, quas
Metellas vocaverunt, lapidibuſque complerunt, ea
arte inter bina propugnacula conſtituta, ut, ſi per
ſcalas aſcendiſſet hoſtis, & partem aliquam ipſius
contigiſſet, ſupra caput ſuum vergerent ſaxa. Ro-
tas quoque de lignis viridibus ingentiſſimas demit-
tebant per præceps, non ſolum ut obruerent ſub-
euntes, ſed etiam machinamenta confringerent.

Inter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

erciſos etiam ex validiſſimis arboribus Cylin-
os (quos *Taleas* vocant,) ut eſſent volubiles, lævi-
bant, qui per pronum labentes, proſternebant bel-
lores. Præterea axe vinctæ trabes, per pronum
itabantur, axibuſque eminebant, in modum Eri-
militaris, veruta binûm pedum. Eſt enim *Eri-*
s militaris nil aliud, quam tranſverſariæ ad portas
bes, aculeis confixæ, eæque verſatiles; quarum
hodie uſus manet. Currus etiam quadrirotos
nderibus onuſtos dejiciebant. Item lapides mo-
es: qui non tam grandes, ut noſtri, ut nec ipſæ
læ, quæ manuariæ tantum, & à ſervis volven-
. Itaque crebræ eæ, & fere domeſticatim erant.
ſtros enim molares quæ brachia, imo qui vectes,
ito moviſſent?

Contra Machinas ligneas.

In omnes Machinas è ligno duo tela valuerunt,
a & Ignes: in Vineas dico, Pluteos, Muſculos,
rres, & ſi quid tale. De ſaxis aut ponderibus di-
m jam ſatis. Ignes reſtant: ii varii.

Fuere *Faces*, communes illæ è picea, larice, abie-
& quibus in uſum luminis domi etiam uſi; hæ
lo robuſtiores aut grandiores. Has manu jacie-
t & deſtinabant in machinas propinquas: ſed
is pugnabant.

Aliæ magis ſepoſitæ & militares: quas *Malleolos*
bant. Id quoque duplex genus. *Simplices* & ru-
; atque hi non aliud videntur, quam manipulus
collectio ſpartea, ligata in medio, forma qua-
n mallei, & pice aut ſulphure illita, ſic projecta.
Alterum genus, magis efficax & militare, quod
in morem formatur & aptatur. Id Ammianus
profeſſo deſcribit: *Malleoli, teli genus, figurantur*
ſpecie. Sagitta eſt cannea, inter ſpiculum & arun-
m multifido ferro coagmentata, quod in muliebris
formam, qua nentur ſtamina, concavatur, ventre

ſubti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſubtiliter & plurifariam patens, atque in alveo ipſe
ignem cum aliquo ſuſcipit alimento. (lino aut ſtuppa,
continendis alimentis illis ignis.) *Et ſic emiſſa lentiu*
invalido arcu (jactu enim rapidiore exſtinguitur) ſi hæ-
ſerit uſquam, tenaciter cremat, aquiſque conſperſa
acriores excitat æſtus incendiorum; nec remedio ullo
quam ſuprajecto pulvere, conſopitur.

Malleolis adſident *σιδήρεια σπινθηρίζοντα, fer-*
ramenta minuta ſcintillantia: item *φλογερὰ σιδήρεια*
ignita ferramenta, quæ non proprie Malleoli, ſe
hami quidam aut unci ferrei, ſive murices, qui to
igniti ad incendium adfigerentur.

Haſtæ ardentes tormentis adigebantur, quæ pro-
prie *Falaricæ* dictæ, quas deſcribit Livius: *Falaric*
erat miſsile telum, haſtili oblongo, & cætera tereti, præ-
terquam ad extremum, unde ferrum exſtabat: id ſicu
in pilo quadratum ſtuppa circumligabant, linebantqu
pice. Ferrum autem tres in longum pedes habebat, u
cum armis transfigere corpus poſſet. Solebat è locis edi-
tis turribuſque mitti, quas priſci *Falas* dicebant
atque inde *Falaricæ* nomen, ut Grammatici volun
E balliſta has Falaricas & Malleolos jaculabantur.

Contra Aggeres.

In oppugnatione diuturna conſidero primum
Aggeres, qui everſi aut conſumpti dupliciter: *Cuni-*
culo, aut *Igne*. Illo, cum ex urbe duxiſſent, terra
ad ſe introrſus idemtidem ſubtrahebant: cum for
aſſidue injicientes, minus tamen attollerent, ſub-
ducto ſcilicet inferius aggere, & in locum vacue
factum aſſidue ſubſidente. Nec ſubtrahebant ſolu
Cuniculo, ſed & incendebant ſuppoſito igne. Se
alia item ratio, & magis expoſita, deſtruendi pe
ignes: cum ſcilicet faces, malleolos, aliaque ad in-
flammandum, aut jacerent eminus, aut ipſi in ag-
gerem inferrent.

Sed eſt & tertium ſubſidium in Aggeres, moler

& velu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

& velut aggerem alium opponere in ipſis muris. Noſtri mechanici æmulantur, & eſt res quotidiana hodie in defenſione. Sed & Corbes terra aut arena repletos, & in faſtigium ſic exſtructos invenias: quod haud longe abit à Sportis aut Gabionibus noſtris, imo iis dedit exemplum.

Contra Turres.

In *Turres* præcipuum telum Ignes: ſed & ſaxa è catapultis, quibus perfringebant. Utrumque hoc ſatis innotuit è prædictis. Sed & tertia repugnatio: Aſſeres aut trabes advenientibus incuſſa, atque ita impetu evertebant aut frangebant. Muros quoque ea parte, ad quam turris admota, attollebant & augebant. Alias etiam turres ſtruebant ad opponendum illis.

Contra Arietem.

Aries violentiſſimus machinarum, & maxime terribilis, eoque plura in eum adinventa. *Primum* remedium. Centones & culcitræ paleis plenæ, quas demittebant funibus in eam partem, qua impetus Arietis ferebatur, ut hoc modo & aberrare facerent ictum: aut ſi excepiſſet, vanus redderetur, mollitie & laxitate fractus.

Secundum. Laqueis excipiebant frontem prominentem Arietis, & ſurſum trahebant, in obliquum, & cum ipſis teſtudinibus evertebant. Sed & laqueis *Falces* murales ſoliti avertere. Falces ſcilicet illas, quæ lapides è muris extrahunt, & vicem ac vim pene Arietis habent: non illas, quibus pinnas detergebant: quibus navium funes abſcindebant, atque alia patrabant.

Tertium. In modum forficis dentatum funibus illigabant ferrum, quem *Lupum* vocabant, apprehenſumque Arietem aut avertunt, aut ita ſuſpendunt, ut impetum non habeat feriendi. Hunc Lupum alii *κόρακα*, ſive *Corvum* appellant.

Quartum. Ponderibus grandibus ſuperne incuſſis aut injectis Arietem deprimebant, aut frangebant. Item Tollenonibus libramenta plumbi aut ſaxorum, ſtipiteſque robuſtos incutiebant. Nam magnas trabes adaptantes longis catenis, à capitibus utrimque ſuſpenderant ad duas antennas, ſuper muros inclinatas & extenſas. Has trabes ſurſum trahebant, attollebantque obliquas, & quoties invaſura machina eſſet, ictumque datura, trabem dimittebant, laxatis catenis, manuque remiſſa: atque is impetus decutiebat caput Arietis. Et plumbum ipſum in trabium formam factum, & in maſſam longiuſculam productum, ut certius feriret.

Quo, ſi tanta vis fuerit, ut murus Arietibus perforaretur, & decideret, una ſalutis ſpes ſupererat, ut deſtructis domibus alius intrinſecus murus adderetur, hoſteſque inter binos parietes, ſi penetrare tentaverint, perimerentur. Hoc remedium hodie quoque receptum contra demolitoria noſtra tormenta: imo ut nos lunari fere forma tum ducimus, ſic illi.

Contra Balliſtas, & Catapultas.

Balliſtis, Catapultis, & toti generi levium telorum unicum fere obſtaculum & oppoſitio, *Coria, Cilicia, Vela.* His enim vim excipiebant & frangebant, molliter ita ſuſpenſis: imo & ignita jacula repellebant. In urbe, extra urbem utebantur, quia utrimque ſcilicet periculum & metus ab iſtis. Tegumenta & vela è caprillis pilis, *Cilicia* vocabant. Ea juſta & ſufficienti craſſitie ac longitudine ſuſpendebant è proceris lignis, & ante ſe prætendebant. Ita nec ignita jacula, nec alia tela eos attingere poterant, ſed in ipſis ibi tegumentis ſiſtebant & hærebant. Sed & in alio opere uſurpabant; tum ne conſpici ab hoſte poſſent; tum ut & tela ſic eludi. Commodum inventum, & à noſtra hodie militia non alienum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

num. Imo vero ſiſtebant etiam lapides Balliſtarum. Aqua quoque centones aut cilicia, aut coria humectabant, contra ignes aut ignita, quo minus corriperent, aut corrumperentur. Et proprie huic rei acetum habebant. Legimus, culcitras paleis aceto maceratis aut humectis farctas, & in ignes oppoſitas; quod è lana noſtros hodieque facere accepi in tormenta.

Contra *Catapultas* proprie, habebant rotas marmoreas quaſdam oppoſitas, crebris intervallis aut ſeptis diſtinctas. Has per machinam quandam in orbem volvebant: & telorum alia frangebant, alia avertebant, omnia revolvebant.

DE AMPHITHEATRO LIBER.

LOcum ſpectaculi & ludicræ voluptatis, quem hodie *Coloſſæum* dicunt, quia Neronis cum capite Coloſſus in vicinia, priſci tribus nominibus appellabant, *Amphitheatrum*, & ſæpe *Caveam*, ſæpe *Arenam*. *Amphitheatrum* Græca voce ideo, quia gradus circum undique, & ſedilia continenter diſpoſita ambibant in orbem. At *Cavea* Latinis, ab interiore hac parte, quæ concava, & capaci quodam profundo. Quod nomen quidem apud antiquos (libera rep. dico) in Theatris fere hæſit; ſed ſub Principibus, cum gratia & uſus Amphitheatrorum increbuiſſet, bono jure migravit ad iſta.

Sed & *Arenam* dixere vulgo, ſcilicet quia is locus deſabulari ſolet, & arena ſterni in uſum pugnæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Nam ſi lapide aut ruderato, in tam crebra effuſione ſanguinis, lubrico ſtatim pavimento, quæ ratio ſtandi aut certandi? Arenam igitur injecere, quæ bibula: & quam ipſam per intervalla ludorum renovare, & velut inarare ſoliti per pueros quoſdam, non ſine luſus ſpecie. Vulgaris arena inſternebatur; niſi quod quidam raſuram lapidis albi deſtinarunt etiam huic rei, quæſita gratia candoris. At Principes interdum arenæ loco inſtravere minium aut chryſocollam. Sed hæc monſtrorum aliquot dementia, quibus ſatis non fuit oſtentare opes ſuas in ſpectaculis, voluerunt etiam calcare. Cæterum Editorum vulgus contenti arena: inde ea vox paſſim pro certamine amphitheatrali, proque ipſo loco. Ab hac ſtirpe *Arenarii*, qui in arena depugnant.

Dii, quibus Amphitheatra ſacra.

Dedicabant in primis locum & ludum hunc Dianæ, Tauricæ ſive Scythicæ: nec ab alia cauſa Dianam pro ipſa venatione amphitheatrali poſuit Martialis. Sed & Jovi ſacrabant, ſive Latiari, ſive Stygio. Et aram imo Ditis, in Amphitheatro poſitam, quæ ſanguine humano perfuſa, videtur agnoſcere Prudentius. Quin imo ex Minutio colligas, ſolenne quoddam ibi hominis ſacrificium fuiſſe, velut ad committendos ludos: mactatio horrida, nec Romanorum cultu digna. Præter hos Deos, Saturnus etiam in partem venit hujus tutelæ.

Origo Amphitheatrorum.

Nata Amphitheatra haud diu ante tempora Reip. deſidentis: & quidem temporanea primum, & è ligno. Ita Curionem (illum Tribunicium, qui tuba belli civilis) ligneam molem exſtruxiſſe, quæ diducta, duo theatra redderet, iterumque Amphitheatrum unum, conducta, refert Plinius. Et in Dione legitur, Theatrum quoddam è ligno exſtructum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

corruiſſe cum multorum clade. Sane valde recepta & crebra theatra hæc lignea. Et Cæſar ipſe Julius, jam Dictator, Amphitheatrum ligneum exſtruxit in campo Martis.

At ſub Auguſto, & venatio valde jam increbuit, & increvit ejus dignitas. Sive una cum opibus augeſcente luxu: ſive potius, quia ipſe Princeps valde in hunc ludum pronus. Itaque ſtatim venationi tunc reperta propria & manſura domus; Amphitheatrum exſtructum è lapide, Auguſti ſuaſu, Statilii Tauri opibus & ſumptu, in campo Martio, Anno urbis 725. Hoc ſolum primumque lapideum Amphitheatrum Romæ fuit ad tempora Veſpaſiani.

Illud ergo in multa fama & uſu, donec ambuſtum ſub Nerone. Et quamquam reſtitutum poſtea, tamen quia incendio illo informiùs redditum & infirmius; occaſio data Veſpaſiano & cupiditas ſtruendi novi. Struxit, & quidem in media Urbe; hoc ipſum, cujus ſemiruta moles adhuc Romæ viſitur, & quod jure miremur injuriis reſtitiſſe tot annorum, tot bellorum.

Struxit autem Veſpaſianus in Conſulatu ſuo Octavo, id eſt, vix biennio ante vitæ finem. Itaque cœpit opus ipſe, non abſolvit. Struxit, non exſtruxit. At Titus filius ſummam manum impoſuit, idemque dedicavit. Duorum ergo Principum opus: etſi fama & vulgus Tito magis adjudicavit; ſive favore quodam in illum, ſive potius ex Romano ritu, quo receptum, opera cenſeri à dedicante. Atque hi duo ſoli Principes fecere, alii refecere, cum caſu aliquo læſum, aut igne. Inter eos M. Antoninus Pius. Item Heliogabalus. Denique Senatus ipſe eam tuitionem ſuſcepit ſub Gordianis. Ita multorum cura, & Genio quodam Perennitatis, pervenire tanta machina potuit ad hoc ævi.

Amplitudo Amphitheatri Titi.

Altitudo Amphitheatri Titiani nunc quoque miranda eſt, etſi multum à vertice ejus corruit, multum à pedibus ſubſedit. Nam mole & ævo magna hæc pondera clare deſident, terra cedente: adde aggeſtum ruinarum. Ammianus de altitudine ea ſcribit tantam fuiſſe, ut ad ejus ſummitatem ægre viſio humana conſcenderet.

De ejuſdem capacitate P. Victor aſſerit, cepiſſe loca 87000. Et de gradibus tantum intelligit, in quorum pulvillis ſederunt commode 87000 hominum: at in ambitu illo ſuperiore, & circumjectis porticuum aulis, non minus item ſpectarunt, quam dena aut duodena millia, ſive ſtantes, ſive in allatis cathedris ſedentes.

De Forma Amphitheatri.

Arenæ ſive Caveæ totius forma non rotunda & orbicularis prorſum eſt, ſed porrecta magis paulum, & oblonga: quia Amphitheatrum junctum & factum ex duobus Theatris, rejecta ſcena. Ex integro enim circuli ambitu quartam partem ſi abſcindis, quod majus ejus reliquum eſt, ſcito Theatrum fuiſſe: atqui ex iis duo ſi jungis, (ita tamen, ut flexas lineas circa abſciſſionem dirigas, vel potius extra leviter flectas) Amphitheatrum habebis. Ovo aptiſſime comparatur; item Valli, quæ cincta undique ſupino monte.

Area erat pura, ſine ſubſtructionibus aut ædificiis, libera tota ad curſum ferarum & ad pugnam; niſi quod in ea alibi ara fuit è lapide: illa, dico cruda ara, quæ ſacra Jovi Latiari.

De Cloacis, Specubus, & Caveis.

Sub ipſa area Cloacæ, forſan ad exſugendum educendumque humorem illum ſtagnorum (nam in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

in ſtagnis Neronis ſtructum Amphitheatrum) ſtructæ. An potius fuerunt cameræ quædam & ſpecus ſubterranei, ad cuſtodiam & receptum ferarum? ſive etiam ad uſum aquarum, quas in Arenam occulte & ſubito inducebant atque educebant ad Naumachias? Certe cum ferina magna vis quotidie in Amphitheatrum induceretur, credendum eſt, partim ſubterraneos hos cavos fuiſſe, in queis reconderentur ſub ipſos ludos; partim depoſitas eas in caveis ſub interiore porticu, è qua portulæ & aditus plures pertinent in Arenam. Ibi ergo caveæ ferreæ exſtructæ, per quas beſtiæ intromittebantur in Arenam. In his caveis erant portæ, (*Oſtia* vocat Varro, Vopiſcus *Aditus*) ex quibus cum impetu quodam emittebantur in Arenam feræ: iterumque in caveas immittebantur poſt pugnam.

Habebant & caveas itinerarias, in quibus feræ clauſæ & tranſvectæ: quæ potuere forſan in his ſpecubus & fornicibus deponi. Hæ autem caveæ ex argento & auro, per ſplendoris ſpeciem, ſæpe factæ.

De vario Arenæ ornatu.

Hæc fuit ſolens & vulgata Arenæ facies: cui comptus aliquis novitius ſæpe additus, & colorum quidam fuci. Varia enim quotidie ab ambitioſis Editoribus excogitabantur, ut ſtudia ſpectantium allicerent lenocinio quodam novitatis. Ita fuere, qui arboribus hoc planum conſererent, & Arenam totam verterent in ſilvam: ſcilicet ut vivam imaginem exhiberent veræ germanæque venationis. Arbores validæ per milites radicitus vulſæ, connexis longe lateque trabibus adfixæ erant, terra deinde ſuperjecta: totuſque Circus ad ſilvæ conſitus ſpeciem, gratiam novi viroris obtulit. Æmulati ſunt hoc idem in provinciis.

Neque in ſolo ſolum hæc variatio, ſed in caveis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ipſis; quarum loco invenerunt antra quædam coëuntia & deeuntia, quæ velut è terra emitterent ſubito feras. Quæ ipſa decora fuiſſe fatendum eſt, & blandientia ſenſibus imitatione quadam Naturæ.

At illud fuit improbi acuminis, quod navim ædificare ſolerent grandem aliquam in ipſa Arena, quæ ſolutilis eſſet, & ſubito luxata emitteret omne genus ferarum pro arbitrio magiſtri temperantis. Ea enim occulte ſoluta exſiliebant urſi, leæ, pantheræ, leones, ſtruthiones, onagri, biſſontes: ita ut ſeptingentas feras aut pecudes, ſimul & currere liceret cernere, & occidi.

Nec naves ſolum ejuſmodi induxere in Theatra, ſed quod magis admirere, quodammodo mare ipſum. Reperti enim qui totum locum, per occultos quoſdam ductus & meatus, ſubito aqua replerent; & pro terreſtribus feris, monſtra maris oſtenderent, & claſſes, & navalem pugnam.

De Podio.

Poſt Arenam murus occurrit, qui Podium ſuſtinet, quique claudit & ambit infimum ſolum. Dicitur enim *Podium*, projectura quæ in ſummo muro, quæ paulum provehitur & propendet inſtar pedis: Unde & nomen. Mænianorum ea quædam ſpecies eſt, facta in theatris, templis, ædibus, ad circumeundum, innitendum, ſpectandum. Ergo Podium eſt muri pars projectior & prominentior, ante imum ſpectaculorum gradum; cui columnæ impoſitæ cum epiſtyliis ad ornatum, ſive (cum liberet) ad innixum. In Podiis iſtis victoriolæ etiam reponi ſolebant.

Ad hoc Podium ſpectare ſoliti primi è Senatu. Nam cum Orcheſtra plurium graduum eſſet, digniſſimus habitus ille imus, qui Podio proximus & Arenæ; quippe ex quo facillima ſpectatio. Inter ipſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

pſum Podium & gradus, ſpatii aliquid vacuum fuit altioris, in quo ſpectare ſoliti honorati: idque proprie, *ad podium ſpectare*. Quidam enim ſellis curulibus ſpectarunt. Et eædem ſellæ honoris cauſa poſitæ abſentibus, ſive etiam mortuis. Conſules, Prætores, aliique quibus id jus in curulibus ſuis ad Podium ſic ſederunt, cum lictoribus, viatoribus, & magiſtratus ſui pompa.

Nec magiſtratus ſolum ad hoc podium ſpectavit, ſed & ipſe Princeps, cui tamen eminentior quidam ſuggeſtus exſtructus, & velut ſua domus. Origo ei à Julio Cæſare, qui inter alios honores, quos nimios recepit, admiſit ſtatuam inter Reges, ſuggeſtum in Orcheſtra. Secuti Principes id tenuere. Suggeſtus ille tectus & inædificatus fuit ad modici cubiculi formam: cui proprium etiam ſuum podium, quod oſtiis quibuſdam ſive feneſtris Arenam verſus aperiretur.

Sed præter hunc ſuggeſtum, ad Podium etiam tribunal Editoris fuit. Cum enim aliis honoribus, ut, lictoribus & veſte prætexta, inſignes voluerint eos eſſe, qui ludos exhiberent; tum etiam altiori hac ſede, in qua præſiderent. Quod vero ad Podium ea ſedes, cum ratio evincit, tum Suetonius, qui ex adverſum collocat Veſtales: eæ autem ad Podium.

Hujus podii murus, qui Arenam dividebat, non minus olim altitudinis habuit, cum hoc Podio, duodenos quindenoſque pedes. Hunc ergo nulla fera poterat tranſilire. Et tamen contra inopinatos quoque caſus à catis illis provide proviſum: nam primum retia valida, nodoſa, in orbem undique Podium cingebant, quorum raritas ſcilicet non impediebat aſpectum. Et interdum retia illa per luxum inaurata. Nec retia ſolum, ſed verſatiles quidam trunci appoſiti muro & Podio, contra ſcanſionem omnem ferarum & inſultum; ſi quidem ligna illa tranſverſa & verſatilia objecta fuerunt muro, quæ

feras, dum enituntur, fallerent, inſilientium impetum frangerent, & vertendo excuterent. Contra elephantes & immanes illas feras alia arma parata. nam aut clathris ferreis Arenam totam circumdabant: aut, quod certius, Euripis; valde enim id genus metuens aquæ.

De Gradibus.

Gradum promoveo ad Gradus, & ad hos Subſelliorum, ut ſic dicam, colles. Non male colles, quia revera per declive jacentium ea forma. Sed ut tota hæc ſedendi ſpectandique ratio ſubtili quadam Minerva intelligatur, non craſſa, opus, hoc omne ſpatium diſtingui per partes: quæ erunt iſtæ. 1. *Gradus.* 2. *Præcinctiones.* 3. *Aditus.* 4. *Viæ.* 5. *Cunei.* 6. *Cathedræ.* 7. *Porticus.*

1. *Gradus* ſunt ea ipſa loca, in queis ſedebant. Sic dicti in Amphitheatris, quia ad formam ſcalarium graduum alii alios conſequuntur. Alti erant pede uno & palmo, ſive palmis 5. Palmus enim 4 digitos continet, Pes 4 palmos. Quamvis iſta altitudo non convenit gradibus Amphitheatri Veronenſis. Latitudo pedes duo & ſemis. Hanc enim latitudinem exigebat in contextu graduum ratio ſedendi. Pedes enim eorum, qui in ſuperiore gradu ſpectant, innixi inferiori gradui proximo: qui ne læderent ſedentes alios, neve ipſi læderentur, opus habuere aliqua laxitate. Fortaſſe etiam ad pone tranſeundum, ſi qui ſurgerent, aut ſedentibus jam aliis intrarent.

Gradus autem iſti è lapide. Unde ſcitum illud Ariſtippi: Cui bono eruditio? *Huic ſaltem,* inquit, *ne in Theatro lapis ſedeat ſuper lapidem.* quamquam & ſæpe ex ligno. Sero repertum, ut pulvilli inſternerentur Senatui, ne nudis aſſeribus inſiderent: idque primus Caligula inſtituit. Poſtea id etiam equiti conceſſum.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

2. De Præcinctionibus.

Præcinctiones non ſunt aliud, quam graduum intervalla & diviſiones quædam in orbem. Videntur autem ſive ad Vomitoria & ipſos Aditus, ſive in diſcriminibus Orcheſtræ, Equeſtrium, Popularium, gradus quoſdam latiores altioreſque ſtruxiſſe, qui reliquos minores velut præcingerent & complecterentur. Unde & nomen. Vocatur id alio nomine *Balteus*, à pari cauſa; quia velut cingulum quoddam latum fuit. Eaque re Zodiaci zona etiam Balteus à Manilio vocatur, *Diazomata* item, Græcanica voce, commode appellat Vitruvius. Apparent autem clariſſime Præcinctiones iſtæ in Theatris: obſervavit Torellus in illo Veronenſi, gradum eſſe circa medium, qui duos pedes & uncias 6 altus, cum reliqui tantum pedem & uncias duas.

3. De Aditibus.

Aditus ſunt portæ quædam ſive oſtia in ipſa gradatione, per quæ ab exterioribus porticibus venitur & deſcenditur in ipſas ſedes. *Vomitoria* appellat Macrobius, voce vulgi, quod homines inde glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundant.

4. De Viis.

Viæ inter gradus duum generum: *Aliæ*, quæ ad cardines ſive limites Balteorum in circuitu; *Itinera præcinctionum* vocat Vitruvius: *Aliæ*, quæ à Vomitoriis illis in deſcenſu aut aſcenſu inter Cuneos; propriè *Scalaria* dicta. In his Viis, qui locum non habebant, quique (ut ſuo verbo dicam) excuneati erant, ſpectabant ſtantes. Latitudo Itineris ad Balteum non minus trium quatuorve pedum. Gradus autem Viarum humiliores aliis ſedentariis parte dimidia.

Canaliculæ quædam & derivationes aquarum ad

oram extremam graduum fuerunt, qua Scalaria incipiebant; & uſum habuerunt ſive aquæ cæleſtis derivandæ, ſive potius humanæ. Nam cum dies totos in ſpectaculis perſederent, quin urina reddenda fuerit, non ambigendum, eique uſui hi inciſi canales tributi. Nam ad pluviam, omnes gradus leviter penduli & proclives fuerunt.

5. *De Cuneis.*

Cunei jam (Alexis κερκίδας dixit) inter has vias, medii: Quidquid enim ſedilium dividitur præcinctionum Itineribus, & ſecatur lateralibus viis, in hoc nomen id venit. Nomen datum à forma, quia re ipſa ſcalarum directio talis, ut ab imo ordiens magis divideretur in altum, redderetque cunei formam. Viæ iſtæ ſcalares, non ab imo ad ſummum recta & ſine interciſione iverunt: ſed contra; dirigebantur ſaltem ab ima Orcheſtra ad primam præcinctionem; ibi deſinebant, & alternis aliæ incipiebant, cum Cuneorum nova variatione. Apparet hoc clariſſime in Veronenſi. Ita ſi triplex præcinctio, triplex etiam ordo & diſcrimen Cuneorum. Nec abſurde fortaſſe ſenſerit, qui Cuneos & præcinctiones finiat ac diſcriminet limitibus Orcheſtræ, Equeſtrium, Popularium. Inde eſt, *Theatrum cuneatum*. Inde *Excuneandi* verbum, id eſt, ejiciendi & velut extra cuneum excludendi, uſurpatum Apuleio.

Hi cunei certi certis adſignati. Cuneos autem etiam Equitum & Senatorum fuiſſe, clare docet Suetonius. Et Virgilius plebis item ac Patrum agnoſcit.

6. *De Cathedra.*

Cathedra vocatur ipſe in amfractu ad conſeſſum ſitus; id eſt, ſuperus locus, ubi clivi ſubſelliorum deſinunt, & murus incipit, qui porticum facit, cliviſque illos velut frangit. Nam plani aliquid ſpatii

ibi

ibi fuiſſe videtur, unde cathedris poſitis ſpectarent. Et ſane de ſellis allatis & illatis quidam ſuadent: & pullati non niſi ex ſuperiore loco ſpectabant, ex Auguſti decreto.

7. *De Porticibus.*

Porticus ſuperiores, è quibus tenuiores ſpectabant, pars eſt ſuprema, ſive ſummus fornix Theatri. Dio vocat ἀψίδα θεάτρου. Nec male: quia porticus illæ arcuato opere tectæ. Ideo *Cameras* vocat Tertullianus.

De Ordine in ſedendo.

Populi Romani priſca diviſio in Senatum, Equitem, Plebem. His diſcreta in ſpectaculis ſua loca & gradus. In Theatris quidem jam olim lege Roſcia, at non ita diu in Circo & Amphitheatris: promiſcue enim ibi ſpectabant, & quovis loco libere, quamdiu libertas Romæ. At id mutatum ſub Principibus, & diſcrimina dignitatum facta, bono jure. Senatui in Amphitheatris ſua ſedes fuit: ſua Equiti, ſua Plebi: Illam, *Orcheſtram* dixere; alteram, *Equeſtria*; tertiam, *Popularia*.

Orcheſtræ vox nata in ſcena & pulpito, tranſiit communi abuſu quodam ad alios etiam ludos. Sedes illi inter gradus imos: Is enim locus, quia Scenæ & Arenæ proximus, ideoque oculis auribuſque expoſitus, optimus habitus ſpectioni, ſive auditioni. Magnitudo ejus in gradibus 4 aut 5, fortaſſe pluribus, ut etiam Sacerdotibus ibi locus, & ſociarum gentium Legatis.

Equeſtria, lege veteri, 14 gradus tenuere. Itaque paſſim legitur *Sedere in quatuordecim*, & pro ipſa equeſtri dignitate. Ut autem numerus idem ſub Principibus fuerit, aucto immaniter numero Equitum, non hercle videtur probabile. Tribuni quoque inter Equites ſpectarunt, militares inprimis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quia adnexum hoc Tribuniciæ illi dignitati. Et quidem hi Tribuni in gradibus primis ſpectabant: fortaſſe & alii, qui vario agnomine ſub Principibus nati.

Popularia ſunt loco tertio. Et quamvis *Populi* vox communis eſt tribus ordinibus; hic tamen pro una ejus & uberiore parte capitur, pro Plebe ſola. Popularibus autem attributi reliqui omnes gradus, id eſt, cavea media & ſumma. nam ima Senatui & Equiti vacabat. Itaque propter granditatem diſcrimen aliquod in ipſis popularibus: & pro varia conditione plebis, varii adſeſſus. Quoſdam, imo pleroſque, Suetonius expreſſit in Auguſto: *Militem ſecrevit à populo, maritis è plebe proprios ordines adſignavit; Prætextatis cuneum ſuum, & proximum Pædagogis.* Pullati ex loco ſuperiore ſpectarunt, ut & feminæ. Hinc *Verba ad ſummam caveam ſpectantia*, ſunt vilia & ad guſtum minutæ plebis.

Hos limites, & hunc ordinem migrabat & miſcebat ſæpe Quiritium turbida plebs. Avidi enim multi ludorum, & excluſionis metuentes, loca de multa nocte occupabant, & inhærebant ut ſuis. Illud proprio verbo vulgo notabant *Occupare*. Interdum loca pretio aliquo diſtributa. quod receptum in ſervis. Et Græci pretium hoc *ὀπτήρια* appellaſſe videntur, *τὰ ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν δῶρα. dona videndi cauſa.* Nec in ſervis hoc tantum, ſed receptum etiam in aliis è plebe, qui Locariis neſcio quid pro ſedibus pendebant. Appellat autem Martialis *Locarios*, qui loca deſignabant, homines locabant, diſponebantque; alio nomine *Diſſignatores*. His lictores attributi. ut enim in funere publico lictores comitabantur Diſſignatores, ſeverioris imperii cauſa & ordinis ſervandi, ſic in Theatris. Non quod proprii Diſſignatorum ulli apparitores, (viles enim ipſi olim, & fortaſſe inter libertinos) ſed accipiebant à domino funeris & Editore ludorum. Horum tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

men dignitas ſub Principibus aucta, & non pro modico beneficio dabatur. Horum munus ordinibus ſua loca adnotare, pellere occupatores ab alienis. Et id dicebant theatrali verbo, *Excitare* aut *Suſcitare.* Labente ævo, præter Diſſignatores, fuere & digniore quodam nomine Tribuni, qui electi ad moderandas & temperandas ludicras populi voluptates. Ii dicti *Tribuni Voluptatum*.

De Fiſtulis Amphitheatralibus.

Tubi ſive Fiſtulæ in imo & ſummo Amphitheatro erant diſpoſitæ, ea arte & fine, ut odoratum quemdam humorem ejacularentur leviter & inſpergerent in ſedentes. Is humor è croco plerúmque, qui è fiſtulis illis per minuta quædam foramina ſtillabat in modum imbris. Unde Antonius Muſa apud Senecam has ſparſiones *odoratos imbres* vocavit. Martialis *Nimbos.* Proprie autem vocabant illum rorem ingenioſum *Sparſiones* : & *Spargendi* verbo in hac re uſi.

Nec è fiſtulis ſolum hic imber, ſed ſcito magis invento è ſtatuis expreſſus, velut humanus quidam ſudor. Et ex Theatri Marcelli configuratione conſpicuum, in media & ſumma præcinctione ſtatuas plures fuiſſe, partim ad ornatum, partim ad hunc uſum. Eas autem ſcire licet concavas fuiſſe, & per immiſſas fiſtulas ferreas ſive æneas (quæ grandes fuiſſe ſuſpicamur, & alias minores, quæ ab illis diffuſæ per membra) minutis foraminibus, velut per poros & membra, expreſſum hunc humorem: non ſine præſenti quidem auxilio & manu adminiſtrorum, qui in parte inferna ſtabant.

Sed ſparſio hæc non fuit crocus merus aut aridus, ſed vino dilutus: mixtus videlicet trituſque flos is herbæ cum vino fuit, quod colorem deinde aſſumeret & odorem. Hinc *Liquidum crocum* Ovidius dicit. Et fluebat per gradus. Balſamo etiam uſi, etſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

minus id crebrum. At de croco in omnibus ſpectaculis protritum; etiam Scenicis. Ideoque *ſolennes crocos* Propertius agnominavit. Adeo ut etiam ſupinorum hominum deliciis è Theatris in convivia ſparſiones migrarint, & eadem illa arte unguentis perfuſi convivæ.

De Velis Amphitheatrorum.

Tegmen etiam in Amphitheatro fuit, quod ſuperduci ſolebat arcendo æſtui ac ſoli. Tegmen hoc è velis. Primus inventor rei Q. Catulus: aut certe jam inventæ primus Romæ imitator. Ejus ritus veſtigia in ipſis Amphitheatris, ubi foramina in ſummis lapidibus ad funes velorum illigandos: ut in Nemauſenſi illo clare; & in ſummo Romano quædam grandiora, per quæ, conjicitur, trajici & in altum dirigi antennas ſolitas, velorum funes ſuſtinentes. At ipſæ deinde antennæ ſive mali, per foramina ea immiſſæ & demiſſæ, mutulis quibuſdam excipiebantur, firmitatis cauſa. Ad antennas autem ſubrectas, funes tranſverſim ligati & extenſi, ſuper quos ducta vela. Hinc dicunt, *Vela ducere & reducere*: &, *Velorum inductiones*. Huic muneri præpoſiti milites è claſſe: ſcilicet quia maritimi illi, jure periti tractandorum velorum.

Vela illa varie colorata fuiſſe, ad ornatum, Lucretius oſtendit. Et Carbaſina vela Plinius nominat, cum auctore Lentulo Spinthere. Cæſar Dictator vela ſerica ſuſpendit. Jam Nero purpurea etiam vela induxit, ſtellis aureis varie interſtincta.

Hæc ipſa vela Juvenalis dicere videtur *Velaria*. *Velarii*, qui præpoſiti velis in aula ducendis. Sed Theatrica hæc vela non ſemper extenſa, quia ſæpe id impediebat ventus. Nec mirum; in tam laxo & capaci circo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Pileo & Vmbella.

Ne autem indefenſi à Sole ſpectarent, cum vela non ſuperducerentur, duplex iis tegmen, ſive *Pilei*, ive *Vmbellæ*.

Pileis quidem uſi Theſſalicis, qui fere idem cum 'etaſo. Uſi & Gauſapis & Cauſia loco illius pilei. Ad hunc uſum interdum pilei in Theatris ab Edi-oribus dati, ſive birri.

Vmbella autem, à facienda umbra dicta, non liud fuit tegmen, quam quo hodie in Italia paſſim upra caput ſuſpenſo utuntur per viam, & in æſtu. linteo formant, inſtar obtuſæ & brevioris metæ, uod orbiculata virga extenſum, baculo ſuſtinent upra caput erectum. Hanc, puto, colorabant, pro avore cujuſque in hanc illamve Circi factionem, 'raſinam, Venetam, &c. Umbellam Græci vo-ant σκιάδιον. Hinc & *Vmbellati clavi*, apud priſcos rchitectos, qui capite paulatim inſtar turbinis la-iore: itemque *Vmbellati flores* fœniculi, aniſi, ſam-uci, apud hortenſes ſcriptores.

De Spoliario.

Spoliarium non erat in ipſis Amphitheatris, ſed uxta ipſa: & videtur è regione ad alteram illam ortam fuiſſe, quæ Libitinenſis. Nam Spoliarium, uod receptaculum mortuorum, aut graviter in rena læſorum, jure conſtituitur juxta mortualem ſtam portam. Enimvero ſolent gladiatores occiſi urpiter unco per Arenam trahi in Spoliarium.

De Gradibus interioribus.

Erant & gradus interiores intra porticus, per uos ad ſpectacula aſcenſus: hi ita flexi & diſpoſiti pte, ut, quantumvis conferta multitudo, ſtatim ngredi ordinate & ſine conflictu potuerit. Ordi-es hi graduum ſive ſcalarum miro artificio pene

invi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

invicem decuſſabantur, & ad oſtiola ſua ſive Vomitoria ſinguli ducebant.

Jam columnæ, jam coronæ, epiſtylia, zophori, & uno verbo, omnia exteriora hujus operis, admiranda noſtro ſæculo, non imitanda. Sed hæc videlicet potentia Romana, hæ olim opes, quas etiam docti plerique capiunt dumtaxat & vident per nubem.

De Pegmatis.

Pegmata antiqui appellarunt machinas quaſdam è ligno, quibus uſus in Theatris aut Arenis. Vox Græca origine eſt, ἀπὸ τοῦ πήγνυμι, quod eſt *Figo, Gelo, Compingo:* Itaque Gloſſæ priſcæ πῆγμα interpretabantur *Confixum:* & docte Apuleius *Confixilem machinam* dixit, alluſione ad vim ipſam verbi. Pegma paulo aliter, pro loculamentis pluteiſque librariis, Cicero dixiſſe videtur.

At Pegma Theatricum non aliud, quam grandis quædam & ingenioſa contabulatio, quæ ſponte & occulte ſtatim creſceret, ſtatim ſubſideret; ideoque compacta raris quibuſdam & interlucentibus tabulis & ſublicis, ad laxandum & comprimendum. Quæ ornatus cauſa tecta ſæpe argento vel auro, ſed tenui.

In his Pegmatis varia inventa & ſtupendi luſus ingeniorum, de quibus Auguſtinum loqui ſentio: *Ad quam ſtupenda opera induſtria humana pervenit? quæ in Theatris mirabilia ſpectantibus, audientibus incredibilia, facienda & exhibenda molita eſt?* Nam hæc Pegmata ex ſe ſurgebant, tabulata tacite in ſublime creſcebant, ſubſidebant mox hæc eadem: quin interdum chaſmate & ruina ſubita dehiſcebant, ſive tota pegmata, ſive homines qui impoſiti. Et ſolebant interdum ita componere pegma & hanc ruinam, ut ii, qui impoſiti, præcipites ruerent in caveas ferarum, ibique diſcerperentur. Sed & flammarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ırum quidam luſus & imago in hoc pegmate ; ſi-
ulla ejus plerumque noxa. Duces etiam captivos
oppida in Pegmatis ſolere oſtendi, Joſephus ad-
tat ; ſed non hæc theatrica intelligens, verum
rcula, quæ portari ſolita per triumphum.

DE
LADIATORIBUS
LIBER.

S Pectaculorum apud Romanos quatuor
genera fuerunt : *Gladiatores*, *Venatio*,
Circenſes, *Scena*. Tria ex iis ad oculos
maxime, unum pertinuit ad aures.
Quæ ad oculos, propria fere Romano-
m ; aut ſi in alia gente, tenuia præ iſtis, & dictu
rum digna. De GLADIATORIBUS dicemus;
od inter omnia celeberrimum fuit frequentiſſi-
ımque Romæ, & in quo plebs maxime vel dele-
batur, vel verius inſaniebat, juventutique erat
deliciis.

Spectaculum hoc appellatum proprie, *Munus*:
l quia populo gratis daretur : vel ab officio, quia
icium ſe mortuis facere arbitrabantur. Nam *Mu-*
proprie officium antiquis ; ſicut *Munis*, officio-
: & è contrario *Immunis* dicitur, qui nullo fun-
ur officio. Is qui præbebat, ab ea voce *Munera-*
s dictus ; Gloſſæ, *Munerarius* ἀγωνοθέτης : cujus
cis primum patrem Quintilianus facit Augu-
m. Nam antea vel *Domini ludorum*, vel *Editores*,
res ipſa *Editiones*. Quamvis hæ voces communes
t omnibus ludis, *Munerarius* non niſi is, qui mu-
ra edit, id eſt, Gladiatores aut Venationes. Hunc

Florus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Florus magis nove dixit *Muneratorem*. Et *Gladia-res* plus ſemel pro ſpectaculo & munere ipſo uſurp Cicero aliique, homines pro re. *Gladiator* aute ipſe eſt, qui in arena populo ſpectante pugnavit.

In hac autem re de Gladiatoribus *quatuor* ſu dicenda. 1. ORIGO *progreſſuſque*. 2. LOCU 3. HOMINES. 4. MODUS.

1. DE ORIGINE GLADIATORUM.

ORigo Gladiatorum à re funebri: exemplum Hetruſcis. At fortaſſe Hetruſci ipſi à Græc Undecumque exemplum, cauſa tamen & orig Funus. Nam quoniam olim animas defunctoru humano ſanguine propitiari creditum erat, capt vos, vel malo ingenio ſervos, mercati, in exſequi immolabant. Poſtea placuit impietatem volupta adumbrare. itaque quos paraverant, armis, quib tunc & qualiter poterant, eruditos, mox edicto d inferiarum, apud tumulos erogabant. Hæc mun ris origo. Atque Gladiatores illi à buſti cineribu *Buſtuarii* dicti.

Itaque prætextu hoc religionis dati publice Ro mæ primi gladiatores in foro boario, A. U. 49 Dederant M. & D. Bruti, cauſa mortis patris. Dix *publice*; quia facile ſuſpicor, jam ante privatim & per convivia innotuiſſe. Nam in lætiori convivi ſolenne fuit, in triclinio paria aliquot gladiatorum exhibere ad pugnam, qui cum applauſu convivan tium occidebant, occidebantur. Ortus mos à Cam panis: ab iis avide hauſerunt Romani, perſevera vitque ille mos ad ext.ema imperii tempora. At que hi convivales gladiatores ſunt, quos *Cubicula-rios* vocat Lampridius.

Olim in funere tantum data munera gladiato rum, nec eo omni, ſed virorum Principum, illu ſtriorumque. Non enim dabantur, niſi in funere Indictivo: Imperatorum ergo, Procerumque. Sed

pau-

ſulatim, ut ſolet, res increbuit, & à tenui canali in
are quoddam (fas ſic loqui) excrevit Editionum:
are enim cœperunt vulgo etiam privati, & pleriſ-
ue ea cura in teſtamentis: cavebant enim poſt
ortem ſuam tot & tot paria ſibi edi. Imo uſque eo
os evaluit, ut ditiori aliquo mortuo, populus
unus efflagitaret velut debitum, & ex præſcripto
gis. Nec vero hoc fine, aut in virorum ſaltem fu-
ribus ſtetit mos, tranſiit etiam ad feminarum.
ux & auctor rei ſtirps illa Veneris Julius Cæſar,
i munus populo epulumque in filiæ memoriam
onunciavit, quod ante eum nemo. Nec dubium,
in Divi exemplum cupide imitatus ſit vulgus.

De Progreſſu Munerum.

Præter funus & religionem, etiam Voluptatis
uſa dati gladiatores. Poſtquam enim res placere
pulo viſa eſt, & omne vulgus cupiens harum vo-
ptatum, ecce anſa præbendi reperta eſt etiam ci-
a funus. Scilicet nimis raræ illuſtrium divitum-
e mortes: & inventum, ut Magiſtratus darent,
cerdotes, Principes, denique omnes, qui gratiam
populo exambire vellent aut honorem.
Primi è Magiſtratibus dederunt *Ædiles*. Quidni
im exemplum rei primum ab illo Magiſtratu
aſcam, cui, velut peculiare munus, ludi? Editio
men ea quando cœperit, non ſcitur; vix eſt ut
nte 600 Urbis annum. Quandocumque cœperint,
anſere tamen ad extrema Imperii.
Secundo dedere *Prætores*, more item vetere.
 guſtus hac in re aliquid innovavit & aſtrinxit;
publico aliquid eis dari præcepit, & interdixit,
quis à ſe aliquid amplius altero impenderet, niſi
natus decreviſſet. Neve ſæpius, quam bis quo-
e anno, Gladiatores daret, neu plurium quam
parium. Poſtea tamen edictum illud, qua de
mptu eſt, laxavit idem Auguſtus: imo è publico
aliquid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

aliquid dari ultra vetuit. Caligula etiam aliqu ſtatuit hac in re. At Claudius prorſum vetuit, & Prætoribus ea munera removit. Videntur tam iterum irrupiſſe.

Tertio *Quæſtores*, inſtituto Claudii: quod tam conatus Nero tollere, qui ſanxit, ut ne deſigna quidem Quæſtoribus gladiatores edendi neceſſit eſſet. Sed reduxit denuo Domitianus, & Quæſt ria munera olim omiſſa revocavit. Non levavi ſed auxit Quæſtorum onus Alexander, qui Quæſt res candidatos juſſit ex ſua pecunia munera popu dare.

Quarto dedere *Conſules*, exemplis tamen haud i crebris. Non enim ſæpe reperias Conſularia mun ra gladiatorum, venationem ſæpe. Hæc de Mag ſtratibus.

Jam vero dedere etiam *Sacerdotes*. Atque ita Po tificales & Sacerdotales ludi paſſim obſervantur.

Item novo nomine & re *Ærarii*. Hos alii v cant *Arcarios* qui præerant arcæ fiſci.

Denique *Imperatores*, ita quidem frequenter, hoc eximium cenſuiſſe videantur inter munia prin cipatus. Dabant enim Natali ſuo, dabant Quin quennalibus, Decennalibus, Viceſimalibus; daba in dedicatione publicorum operum, in victoria & triumpho, & per variam occaſionem. Iſta Roma

Munera extra Vrbem data.

Sed & Provincias pervaſit ſtudium hujus ludicr velut tabes. Primus Perſeus Macedonum Rex tran tulit in Græciam, majore primo cum terrore ho minum inſuetorum ad tam cruentum ſpectaculum quam cum voluptate. Nec dubie alii Reges & Dy naſtæ in ſua regna. Et profanæ ſolum gentes? im ipſi ecce Judæi, apud quos Herodes Rex ſub Au guſto in ſingulis pene oppidis Theatra & Amphi theatra conſtituit. Et Agrippa una commiſſione de

di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

it paria 700, Romanos quodammodo ipſos exſu-
erans.

Nec Reges ſolum inſanierunt hanc inſaniam, ſed
iam in provinciis paſſim Proconſules Præſideſque.
ditiones ejuſmodi aliquando vetitæ, ſed obedien-
a non diuturna. Jam vero coloniæ & municipia
mulabantur, & paſſim inter reliquias vetuſtatis
mphitheatra etiam nunc, cædium iſtarum ſedes.
tque ut Romæ magiſtratus præbebant, ſic in co-
niis municipiiſque Duumviri aut Ædiles. Sed &
ulti privati dabant, nulla lege, ad populi tantum
atiam, & pecuniæ ſuæ illudentes: imo & cerdo-
es & libertini. Et ab hac cauſa in lapidibus fre-
uenter decreti honores leguntur. Frequens etiam
ulus præbendi. Salus Imperatoris; quamquam
Claudius, quod in ſe erat, vetuiſſet. Atque hi
rtaſſe *Honorarii ludi* Suetonio dicti, quia in hono-
m Principis ſuſcepti.

Poſtremo non homines ſolum certi qui darent,
d etiam tempora quædam quibus darentur. Sa-
rnalia inprimis. Deinde Quinquatruum feſti dies.
que etiam per adulationem Senatus dies unus
erve gladiatoribus ſæpe additus, in honorem
æſaris.

Crebritas Gladiatorum, & Numerus.

Munerum crebritas, & multitudo pugnantium,
pra noſtram fidem. Cæſar Ædilis 320 paria de-
t. Adrianus Cæſar Gladiatorum munus per 6 dies
ntinuos exhibuit. Gordianus ædilitatis ſuæ tem-
re populo Romano 12 munera, id eſt, per ſingu-
s menſes ſingula exhibuit; ita ut gladiatorum
nnumquam 500 paria exhiberet, numquam
inus 150. Ergo unus ille non minus 3000 dedit
o anno. Titus Gladiatores, Venatus, Naumachias
r 100 dies dedit. Bonus & moderatus Princeps
rajanus ſpectacula ejuſmodi per dies 123 conti-
nuavit,

nuavit, & gladiatorum 10000 dedit. Caius 100 paria. Itaque magna copia Romæ & in provinci gladiatorum fuit. Gordianus Romæ habuit gladiatorum fiſcalium paria 1000. nec tamen aut imperium tunc, aut ipſe, ad ævi illius. Otho Imperato 2000 gladiatorum contra Vitellium armavit: credo, ex iis tantum, qui in Principis fiſco.

Legibus inhibita munera.

Calamitas Orbi invecta per hos ludos: nullum enim bellum tantam cladem vaſtitiemque gene humano intulit, quam hi ad voluptatem ludi. Numerum dierum hominumque recenſe; mentior, non unus aliquis menſis Europæ ſtetit vicenis capitum millibus aut tricenis. Neronem culpamus au Caligulam, qui 100 aliquot homines vita interfecerunt, ira ſive metu: ecce unus Editor homine ſupra 1000 ludens interfecit, & die non toto. At que hæc delicias vocabant, & cibum oculorum fiebantque non per unius alteriuſve laſciviam, ſe velut publica lege & decreto. Itaque eo ventum eſt, ut aliis legibus effuſio iſta fuerit coërcenda.

Primo ad ambitum reprimendum, cautum fuit ne quis daret candidatus. Legem eam tulit M. Tullius Conſul. Cautum etiam de numero aliquid gladiatorum, ſub idem tempus, ſupra quem ne haberent in Urbe. Sicut in Catilinaria conjuratione item remoti gladiatores ab Urbe. Sed Auguſtus certe etiam de numero parium cavit, edixitque A. U. 732, nec Gladiatores ſæpius quam bis anno dari, nec plurium quam 60 parium. At Tiberius firmus contra iſta, certum numerum in commune præſcripſit. Sed poſt Tiberium Caligula conculcato hoc edicto, permiſit volentibus cunctis, etiam ſupra numerum definitum, gladiatores præbere. Et Domitianus gratificatus contra eandem legem ingenio ſuo & ſæculo videtur.

Nec

Nec de numero ſolum Tiberius, aliquid etiam ſtatuit de Munerariis, cavitque SC., nequis gladiatorium munus ederet, cui minor 400000 res. Fortaſſe & idem vetuit, ne quis edidiſſe vellet libertus. Quin & Nerone Principe ſtatutum, ne quis Præſes aut Procurator, qui provinciam obtineret, gladiatores daret. Sumptus etiam ad munera coërcitus plus ſemel. Antoninus Pius profuſionem vetuit, certa pecunia definita. Poſt illum Marcus Philoſophus. Alexander vero habuit in animo, ut munera per totum annum diſpergeret, ut per 30 dies munus populo daretur, ſalubri conſilio; ſed ſine effectu. Perrupit enim omnia ſepta inveterata licentia; nec jam Princeps aut lex, qui capere poſſet tam effuſis cupiditatibus modum.

Tarde, imo ſero deſcenſum eo, ut gladiatoria ſpectacula prorſum tollerentur. Pulcherrima hæc laus ad Conſtantinum Imperatorem referenda: is primus Romanorum Principum gladiatoria ſpectacula è toto orbe Romano ſubmovit, A. U. 1067. pene 600 annis poſt ea inſtituta. Repreſſit igitur Chriſtianus Princeps: tamen & ſub Conſtante, & poſtea ſub Theodoſio & Valentiniano conati irrumpere; imo irrupere. Etiam ſub Honorio, qui tamen ſuſtulit, occaſione Telemachi cujuſdam Monachi, qui gladiatores Romæ pugnantes, pio quodam ardore diducere conatus, à populo lapidibus obrutus fuit. Ita obviam itum ludo non ludo, & ſublata adeo res cum memoria gladiatorum, ut ægre nunc ad intelligentiam retrahere poſſimus morem fugitivum.

De Habitu Edentium, *Spectantium*.

Duo genera fecimus Editorum: *Magiſtratus* & *Privatos*. Qui enim munus mortis cauſa dabant, plerique videlicet fuere privati; tamen dabant non quaſi privati. per dies enim omnes muneris, præ-

textæ illis jus, lictorum, accenſi; omninoque imaginem quandam gerebant, Magiſtratus. Nec illud occaſione prætereundum; propriam quandam veſtem fuiſſe in munere funebri ipſorum ſpectatorum: ſpectabant enim in penula pulla. In munere vero voluptuario ſpectabant togati.

II. DE LOCO GLADIATORUM.

Locus Gladiatorum duplex: *Ludus*, & *Arena*. Ille, ubi habiti altique gladiatores; hæc, ubi dati & producti. De priore prius.

DE LUDO GLADIATORIO.

Ludus gladiatorius inde dictus, quod in eo juvenes uſum armorum condiſcerent. Nam primo gladiatores domi & in reliqua familia fuerunt: mox creſcente numero, & crebritate editionum, aperti iis velut publici quidam ludi, & in his armorum Magiſtri. Itaque quidam ſplendidiores, etiam poſt inſtitutos ludos, habuere domi eos aut apud amicos. Quod tamen perrarum, & vulgo ars pugnandi docta exercitaque in ipſis ludis. *Luſorium* appellaſſe videtur Lampridius. Græce καταγώγιον μονομάχων, appellat Herodianus, quaſi dicas *diverſorium domiciliumque*. Suidas μονομαχοτροφεῖον.

In Urbe autem plures ejuſmodi ludi, nominibus ſuis noti & diſcreti: ut, *Ludus Gallicus*, *Dacicus*, *Magnus*, *Mamertinus*, *Matutinus*, *Æmilius*. Ex his aliqui etiam Beſtiariorum fuerunt; uti certe *Matutinus*; nam matutina ſpectacula ferarum. Et diſtincti ludi beſtiariorum & gladiatorum.

Hiſce ludis non Laniſtæ ſolum præerant, (de quibus mox dicetur) ſed etiam digniori nomine *Procuratores*, nec ii de plebe, ſed ex civium primis: fuitque velut inter dignitates & infulas id munus. Nec longe ab iſtis diverſi Curatores munerum ac venationum. Medici etiam ſui ſingulis his ludis; nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

nec id invento novi ſæculi, ſed diu ante Imperatores, anno Urbis 663. adeo antiqua cura illa in valetudine gladiatorum. Exemplum tranſlatum è Græcia, apud quos Medici athletis. Medicos autem hic haud tam arcte acceperim, ut hodie; ſed incluſerim etiam Chirurgos, uſurpatione priſca: ii autem opus certe gladiatoribus læſis, luxatisve. Deinde & ratio victus gladiatorii ea, ut ſalvi eſſe ſine Medico non poſſent: large enim edebant, bibebant, & dabantur velut in ſaginam; eo fine, ut domini, valentes eos producerent, ut Cicero ait, cum gladiatoria totius corporis firmitate. Inde *Gladiatoria ſagina* Tacito. Inde *Saginæ* nomine ludum ipſum Propertius intellexit. Plinius videtur attribuere hordeum iis in cibum. Sed non credo eo uſos; male alibilis eſt is panis; flatus genitor malique coloris; ideoque ignominiæ cauſa militibus datus qui deliquiſſent. Seneca etiam eum inter viliſſima genera habet. Quæ omnia contraria huic gladiatoriæ saginæ.

Ludi iſti non ſolum Romæ fuerunt, ſed in coloniis item municipiiſque: Capuæ inprimis & Ravennæ. Nam Ravennæ ludum exſtruxit, aut certe voluit Cæſar.

De forma ludorum nihil dixerim, præter, multiplices in iis minutaſque cellas fuiſſe, in queis ſeorſim haberentur ſinguli gladiatores: exemplo ſcilicet ſervorum, quibus cellæ. Sed & meretricum cellæ (ex Juvenale & Petronio) & capitum omnium viliorum.

De Laniſtis, Ludorum præfectis.

His ludis præfuiſſe Laniſtas ſupra tetigi. Vocem *Laniſta* vulgo à laniandis corporibus formant; nec perſuadent. Iſidorum potius audio, qui Tuſcum verbum eſſe vult, & illis carnificem ſignare: & audio eo libentior, quia res gladiatoria petita à Tu-

ſcis. Laniſtæ avium etiam apud Columellam, qui aves condocefaciunt ad pugnam. Emebant autem Laniſtæ futuros gladiatores, aut expoſiticios pueros huic rei tollebant.

Tota autem manus, quæ ſub uno Laniſta, *Familia* appellabatur; & eum dicebant Familiæ præeſſe. Hinc natum proverbium Ciceroni familiare: *Ducere familiam* quod idem eſt, ac Familiæ præeſſe, ſumptumque ab hac ipſa Laniſtarum præfectura.

Hi iidem Laniſtæ honeſtiore & invidendo verbo *Doctores* dicti, & *Magiſtri:* videlicet, quia gladiatores novitios & tirones docebant. Quin iidem *Commentari* dicuntur, & *Dictata dare*, verbis omnibus à meliore ludo ſumptis. Nec inepte *Dictata*, quia revera præcepta ſua armorum commiſere etiam ſcriptis.

In ludo duo erant genera: *Tirones* ſeu novitii, & *Veterani*. Veterani nobiliores, & uſu longo edocti. Ad Tirones cura & inſtitutio præcipue pertinebat. Ratio modusque inſtituendi, ut rudibus batuerent cum Laniſta: ſive etiam ad palum exercerentur, militum inſtar. Sed prius illud de rudibus proprie *Batuere* dicebant; & gymnaſium ipſum, *Batualia*, vulgo *Battalia*, γυμνασίαν τῶν μονομάχων. Erat autem *Rudis*, gladius è ligno. Et quidem pro modo cujuſque armaturæ, Threci incurvus, Secutori rectus, Retiario dentatus. Fortaſſe etiam è ferro, ſed tamen hebes. Amplius, duplex fuit Rudis: Laniſtarum, & Tironum ſive exercentium. Laniſtæ ſua rudis, qua ſecerni cognoſcique potuit; ea fuit è ferula, qualia ſceptra Pædagogorum: & *Ferula* etiam nominata priſcis, qua novos auctoratos, & novitios gladiatores aberrantes Laniſta cædebat, velut legitimus magiſter. Nam & hæc res à literario ludo. At Rudis ad gymnaſia diverſa ab hac, & gladii forma, fortaſſe etiam ponderoſior, graviorque.

que. Hæc exercitatio & velut meditatio novis gladiatoribus ad cædem.

DE LOCO PUGNÆ.

Dictum de loco, ubi habiti gladiatores; ſupereſt locus pugnæ. qui non unus: ad rogum enim dati, in foro, in Circo, in Amphitheatro, in ſeptis; vicatim, & regionatim. Ad Rogum olim in exſequiis, iſque antiquiſſimus locus. Poſtea non placuit circumducere populum, & omiſſo rogo ipſi gladiatores funebres in foro dati. Forum ergo locus vetus pariter & diuturnus. nam & ſub Auguſto fuit; & Tiberius munus gladiatorium duplex dedit, alterum in foro, alterum in ſeptis. Tamen cœptum vileſcere & forum: forte ideo, quia loca ſeſſui & ſpectationi parum apta. Itaque magno ambitu locum in foro Conſules Magiſtratuſque clientibus tribulibuſve ſuis adſignabant, & in beneficii loco. Igitur ſtructa Amphitheatra, deſtinata proprie huic ludicro & Venationi. Et plerumque exhinc in iis dati gladiatores, tamen non omiſſo prorſus foro. Etiam in ſeptis Agrippæ. Sed & Circus interdum huic rei. Sæpe vici, & 14 regiones Urbis, quod ſub Imperatoribus factitatum.

De Spoliario.

In loco ludi etiam Spoliario ſuus eſt locus. Eſt autem *Spoliarium* non ipſe ludus, ſed ludi pars. Ductum nomen à re balnearia: nam exteriores cellulæ in balneis, *Spoliaria* dictæ, Græce ἀποδυτήρια. Ubi ergo in balneis exuebantur, ſeque veſte expoliabant, *Spoliaria* dicta; & à cauſa ſimili in ludis. Nam ibi gladiatorum veſtes & ornamenta. Imo amplius, locus ille receptor vulneratorum cæſorumque. Quin & ii, qui ſine ſpe curationis læſi, illic interficiebantur.

Erat & locus obſcœnus in ludo, ubi ſpongia: de qua Martialis & Seneca.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Diludiis.

Tempora, quæ gladiatoribus concedebantur inter dies munerum, quibus pugnatur, dicebantur *Diludia*, ut vult Horatii vetus Scholiaſtes. Verum potius Diludia videntur eſſe, cum medii ludi alio genere ſpectaculi interrumpuntur, & quaſi diffinduntur. Ita enim mos, ut in media ſæpe Comœdia aut Tragœdia, Venationem, aut paria aliquot gladiatorum, poſcerent, tædii levandi.

III. DE HOMINIBUS PUGNANTIBUS.

De *Origine* & *Loco* dictum: Tertium nunc de *Hominibus*, de quibus *duo* dicenda: *Quæ* CONDITIO *fuerit gladiatorum*; & *Quæ eorum* GENERA, *quodque diſcrimen*.

CONDITIO GLADIATORUM.

Ad *Conditionem* quod attinet, è ſervis plerumque fuerunt, aut captivis. *Servi* aut vendebantur in ludum, aut damnabantur, adeoque id increbuit, & ob levem ſæpe cauſam. Eos conquiri, moris etiam in provinciis fuit. *De Captivis* etiam non ignotum: aut enim venditi illi ipſi laniſtis, aut ab Imperatoribus, poſtquam in triumpho ducti, dati in ludum, ſæpe & ſine triumpho. Servi ergo captivique primo ad hoc munus.

Sed paulatim etiam liberi & ingenui, nulla quidem aliunde vi, ſed pretio inducti, vel mala libidine pugnandi. Et vero paulatim, non deſidentibus, ſed corruentibus moribus, eo ventum, ut primæ nobilitatis viri operas arenæ locarent; quidam deſperatione & bonis exuti; alii Principibus gratificantes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cantes. Quin vulgo jam ſub Principibus Equites polluti arena, & Senatores. Origo prima rei à C. Cæſare, qui permiſit Equitibus Romanis ut pugnarent. Eoque temeritas hæc, ſive inſania fuit, evaſit, ut lege cavere Auguſtus debuerit; qui tamen Equitibus palam id permiſit, non item Senatoribus. Sed denuo id vetitum SC; & fraudem, quæ huic legi fiebat, repreſſit Tiberius. Sed non ad Tiberii ſeveritatem Principes ſecuti, qui ſolute adeo permiſerunt, ut Caligula, una commiſſione, 26 Equites dederit: Nero exhibuerit ad ferrum, 40 Senatores. 60 Equites Romanos Vitellius: quamquam ipſe infamis infamiam hanc genere quodam ſuſtulit; cavitque ſevere, ne Equites Romano ludo aut arena polluerentur.

Nec ſolum Romana juventus tam prodiga ſanguinis ſui pariter & honoris, ſed & feminæ ipſæ in arena nudæ pugnarunt veram illam gladiatoriam pugnam. Hoc adeo verum eſt, ut, Severo Principe, vetandum SC. fuerit. Nec tantum feminæ venerunt in hanc pugnam, ſed pumili & nani, improbo quodam ſtudio novitatis.

De Auctoratis.

Fuerunt ergo in univerſum duo genera gladiatorum, Coacti & Voluntarii. *Coacti*, ſervi, damnati, captivi. *Voluntarii*, liberi, quique pretio ſe addicebant. Hi poſtremi *Auctorati* dicti. Inde *Auctorandi* verbum notione pari: ab eodem & *Auctoramentum*, pretium ipſum gladiatoris & merces. *Gladiatorium* Livius appellavit.

Hæc autem *Auctoratio* non ſimplex. Quia enim liberi, juramento ſolenni interpoſito fiebat, quod vinclum ſervitutis; jurabatque novitius gladiator, ſe omnia paſſurum auſurumque, quæ legitimum gladiatorem jus, mos eſſet. Formula adeo ipſa juramenti in Petronii Arbitri fragmentis: *In verba*, in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quit, *Eumolpi Sacramentum juravimus, uri, vinciri, verberari, ferroque necari, & quidquid aliud Eumolpus juſſiſſet: tanquam legitimi gladiatores, domino corpora animoſque religioſiſſime addicimus.* In tria jurabant, uſtionem, verbera, necem; quæ gladiatores patiebantur ex more: Necem, cum cecidiſſent, & ferrum juberentur recipere: Flammam, & Verbera, ſi quando timidius pugnarent, aut fugerent à ferro. Hoc fine Lorarii fuerunt, ſive Maſtigophori in Arena & in Scena.

GENERA GLADIATORUM.

Sequuntur genera & diſcrimen gladiatorum. Nec enim gladiatorum unum nomen, aut una claſſis; ſed ab *Armis*: à *Locis*: à *Tempore*: aliiſque *cauſis* diverſi. Ea omnia operæ eſt accurate perſequi, quia nec vulgo nota, & literatorum in his ſæpe error.

In prima claſſe, qui armis & ratione pugnæ diverſi, collocantur iſti: *Secutores*, *Retiarii*, *Threces*, *Myrmillones*, *Hoplomachi*, *Samnites*, *Eſſedarii*, *Andabatæ*, *Dimachæri*, *Laquearii*. De his ſingulis dicendum.

De Secutoribus.

Secutor ab inſequendo Retiarium dictus eſt. Nam *Secutor* proprie eſt aſſecla, comes, ἀκόλουθος. Itaque extra rem gladiatoriam legitur. *Secutor Tribuni*, *Secutor Cæſaris*; muneris operæque nomen. Et forte ſic dicti milites, qui ex inſtituto priſco Tribunos comitabantur, velut loco apparitorum. Ab hac eadem notione Mars cognomento *Secutor*; apud Apuleium. In Petronio etiam legitur *Secutuleia mulier*, ab hoc eodem etymo, quæ virum appetat, & ſectetur ipſa. At Secutorum inter cætera gladiatorum nomina, mentio multa.

Arma Secutoris deſcribit Iſidorus, ſed parum ex fide: Geſtabat enim cuſpidem ſeu gladium, clypeum,

peum, & galeam; quæ communis pleriſque gladiatoribus. Iſidorus ipſi tribuit etiam maſſam plumbeam, quæ adverſarii jaculum impediret, ut antequam ille feriret reti, iſte ſuperaret.

De Retiariis.

Retiarius plerumque commiſſus cum Secutore: Interdum etiam cum Myrmillone: nec enim novum, ut unus cum diverſis componatur: ſicut Myrmillo cum Threce. Retiarium Iſidorus deſcribit: *Retiarius*, inquit, *qui contra alterum pugnantem occulte ferebat rete jaculum, ut adverſarium cuſpide inſiſtentem operiret, implicitumque viribus ſuperaret: quæ armatura pugnabat Neptuno tridentis cauſa.* Origo & exemplum ejus armaturæ non dubie à Pittaco, qui inter ſapientes. Ita enim ille ex provocatione cum Phrynone pugnavit.

Juvenalis cum cura ejus arma deſcripſit, & velut ex profeſſo. Non erat ei clypeus, non ſica, non galea, quia fuit contentus ſolo galero: nuda facie ſoli hi ex gladiatoribus. Ita autem docti Retiarii, factique, ut arte quadam collectum ſuſpenſumque dextra manu rete in adverſarii caput jacerent: &, ſi erraſſent, effuſe fugerent, donec forte iterum rete collegiſſent. Tridens ſive fuſcina illis pro gladio; inermes & in ſola tunica. Tertullianus tamen ſpongiam iis attribuit, pectori nimirum tegmen.

De Threcibus.

Thraces, vel (ut libri fideliores) *Threces*, gladiatores à ſimilitudine parmularum Thraciarum. Imo non ab armis ſolum, ſed quia ipſi ex ea gente. Certe ſuo ingenio ea gens prona ad pugnas & cædes: & jam antiquitus ad rogum ſingulari certamine decertabat. Sane Monomachia hæc ad gladiatores Threcas ſpectat, quorum ſparſa in libris mentio.

Arma videamus; quæ Ciceroni aliiſque *Threci-*

dica dicta: & inde, *Pugnare Threcidicis.* Feſtus & Martialis iis parmam dant: ſumpta enim parma à Thracum populo, quibus velut propria. Harpe etiam, id eſt, enſis falcatus Threcum, Latinis *Sica*, Curtio *Copis* dicta.

De Myrmillonibus.

Myrmillones venerunt è Gallia, *Crupellarii* iis forte dicti: quaſi qui ob gravitatem armorum reperent, non irent. Hinc *Crupellares* aut *Prorepos* vocarunt. Certe Myrmillones toti in armis. Videntur inter pugnam ſoliti ſubſidere, ad excipiendum adverſarium; & vitabundi. Myrmillo plerumque cum Threce compoſitus, nonnunquam etiam cum Retiario. Unde eſt illud Feſti: *Retiario pugnanti adverſus Myrmillonem cantatur. Non te peto, piſcem peto: quid me fugis, Galle? quia Myrmillonicum genus armatura Gallicum eſt, ipſique Myrmillones, ante, Galli appellabantur, in quorum galeis piſcis effigies inerat.*

De Hoplomachis.

Hoplomachi Græcum nomen. Univerſe ſonat quemvis gladiatorem, qui pugnet armatus: Romanis tamen certa ſpecies. Confundi poſſunt cum Myrmillonibus, vel Samnitibus. Nam & in Myrmillonem vox Græca convenit, quia tectus armis. At verius fortaſſe in Samnitem, cujus nomen ante Ciceronem celebre, deſiiſſe ſub Imperatoribus videtur, & abiiſſe in Hoplomachum: at res armaque eadem.

De Samnitibus.

Samnitium originem non celat nos Livius: *Campani*, inquit, *odio Samnitium gladiatores eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt.*

Arma eorum idem Livius deſcribit. Scutum auro & argento cælatum, cujus ſummum latius, qua

pectus & humeri teguntur, faſtigio æquali; ad imum cuneatius, mobilitatis cauſa. Spongia ſive Balteus pectori tegumentum, & ſiniſtrum crus ocrea tectum: pinnæ in galeis. Itaque *Pinnirapi* non alii, quam qui cum Samnite compoſiti, quique rapiunt ejus pinnas. Hos Cicero vocat *Provocatores*, qui cum Samnitibus ſolebant componi: Artemidorus *Probactores*; voce, ut videtur, peregrina.

De Eſſedariis.

Eſſedarii ſunt, qui ex eſſedo pugnant; quamquam mixtim modo è curru, modo pedites prœliati ſint. Nam deſiluiſſe, & pedibus pugnaſſe, præit ad ſuſpicandum Seneca. Servum etiam habuiſſe videntur in pugna, qui pro auriga.

De Andabatis.

Andabatæ his proximi, ſive ἀναβάται. Hi pugnabant ex equis, galea frontem oculoſque tecti: inde origo adagii apud D. Hieron. *Clauſis oculis Andabatarum more pugnare.* Galeæ iſtis ex auro.

De Dimacharis.

Dimacharus ſive Orbelas parum notus; & inter legendum repertus, ſed non inventus: Colligas tamen facile, duobus gladiis pugnaſſe.

De Laqueariis.

Laquearii Iſidoro ſunt, quorum pugna erat, fugientes in ludo homines injecto laqueo impeditos conſecutoſque proſternere, amictos umbone pelliceo.

De Suppoſiticiis gladiatoribus.

Receptum erat, ut feſſo gladiatori aut victo alius atque alius ſufficeretur, & contenderet cum victore. Ii *Subditicii*, vel *Suppoſiticii* dicti. Græci, apud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quos idem in Athletis mos, vocant ἐφέδρους. Subſtituebatur autem ſæpe unus, alter, tertius: unde in Gloſſis ἔφεδρος, *Tertiarius*. Id autem non fiebat ad cujuſque arbitrium; ſors decidebat.

De Pegmaribus.

Dictum de Gladiatoribus, qui ab armis appellati; ad reliqua genera eundum. Inter hos primi ſe offerunt *Pegmares*: ii à loco nomen habent, quia pegmatis impoſiti pugnabant; licet tantum captivos aut inſignis ſceleris damnatos in pegmatis ſolere oſtendi conſtet. Ad pegma autem moliendum movendumque multi è numero fabrorum adminiſtri. Ii ergo admoti per occaſionem, tractique in arenam à Caligula, deficientibus beſtiariis.

De Meridianis.

Meridiani occurrunt, quibus hoc nomen ſcilicet à tempore, quia ſub meridiem darentur. Nec hi tamen legitimi deſtinatique gladiatores, ſed beſtiariorum velut reliquiæ quædam & purgamenta. Duplex enim ſpectaculum. Matutinum, & Meridianum. Mane cum beſtiis depugnabant: poſt meridiem, ii qui ſuperfuerunt, inter ſeſe; & *Meridiani* gladiatores vocabantur. Cæterum nec docti factique ad pugnam erant, nec armis in ea utebantur, aut arte: cædes tantum promiſcua, & velut laniena.

Alia Gladiatorum cognomenta.

Gladiatores *Fiſcales* ſunt ii, qui in Cæſaris bonis, & velut fiſco. Nam Principes ipſi proprios & peculiares gladiatores alebant, ad inſtruendum ſuas populique voluptates. Itaque recte Arrianus dixit iſtos, Καίσαρος μονομάχους, *Gladiatores Cæſarianos* aulicoſque. Nec gladiatores ſolum, ſed alebant etiam hiſtriones.

Ab his orti *Poſtulaticii* gladiatores. Quia enim Cæſariani iſti, eximii viribus, arte, ornatu, (ornati autem auro & apparatu aulico) ſæpe à populo poſtulari ſolebant, velut muneris auctarium & ornamentum. Et nominatim hunc illumve gladiatorem flagitare in pugnam ſolebant, ſive manu, ſive celere, notum.

Sunt & *Catervarii* inter gladiatores, à modo pugnæ: ſcilicet, cum non ſinguli cum ſingulis, ut moris, ſed confuſi mixtique pugnant, & per catervas. Nec ab alia mente *Catervarii pugiles* Tranquillo.

Inveniuntur & *Victores*: dubium, an γενικῶς & ab effectu, an cognomine certo, & diſcernendi cauſa.

Eliciunt aliqui ex Plinio *Conſummatos*, ſed rejiciuntur: niſi accipias conſummationem gladiatorum apud Plinium, cum conjuncti omnes congregatique pugnant, redacti tanquam in unam ſummam.

Poſtremo *Ordinarii* gladiatores lecti, qui legitimo tempore, loco, & apparatu, inducuntur: à prioribus illis (Poſtulaticios dico, & Catervarios) diverſi.

De Veſte, & Ornamentis Gladiatorum.

Veſtis Gladiatorum in genere, *Tunica*; ut decuit ſervos. Sed Togatos facit Tertullianus & Capitolinus: forſan labenti ævo mutata res. Togam certe, cum in honore & uſu fuit, quis credat fœdatam miniſteriis arenæ?

Arma gladiatorum antiquis proprie appellata *Ornamenta*. Suetonius ipſos gladios vocat Ornamenta. Feſtum audite: *Ornatus*, inquit, *dicitur bene aptus, ut miles, aut gladiator, aut acturus fabulas.*

IV. DE MODO PUGNÆ.

QUartus terminus & ultimus ſupereſt, de *Modo*; de quo modice dicendum, aut potius intra modum. Et *tria* erunt ſermonis capita. 1. *Quid ante pugnam.* 2. *Quid in pugna.* 3. *Quid poſt pugnam.*

I. QUÆ ANTE PUGNAM.

Ante pugnam quædam fiebant ante diem muneris, & quædam ipſo die pugnæ, ſed tamen ante pugnam. Ante diem muneris fuit *Apparatus* & *Invitatio.* Ipſo die ante pugnam, fuit *Pompa*, *Compoſitiones*, *Oſtenſio ornamentorum*, *Prælusio*, *Tuba cantus*, & *Verſa arma.*

Apparatus & Invitatio.

Ante Pugnam moris, ut Editor libellos proponeret, in quibus dies futuri muneris, item nomina & paria gladiatorum, ſcilicet alliciendæ plebi, & expectationi commovendæ. Id vocabant, *Pronunciare munus*, *Oſtendere munus*, *Proponere munus.* Seneca vocat *Edicta*. Edicebant enim deſcribebantque futurum munus in libellis, quos tamquam ludorum indices vendebant deſcribebantque palam, ut in provincias mitterent, & ad amicos abſentes. *Libellum munerarium* appoſite vocat Pollio.

Nec vero in libellis ſolum pronuntiatio hæc munerum, ſed etiam in tabulis & pictura. Pingi, inquam, jubebant habitum formamque pugnantium gladiatorum, item loci, munerisque totius. Picturæ hujus primum auctorem Plinius facit C. Terentium Lucanum. Idemque in Venatione ſervatum eſſe, ex Capitolino diſcere eſt. Et hodie ſervant noſtri in iſto Batualium ludicro, quod *Gladiatorium* vocant, etſi priſci illius vix umbram. Atque hæc ante muneris diem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Pompa & Traductio.

At die ipſo, gladiatores ordine deduci in Arenam mos fuit, & inibi ſolenni quadam pompa circumduci. De qua traductione Quintilianus: *Iam oſtentata per Arenam periturorum corpora, mortis ſuæ pompam duxerant.* Ad hanc traductionem etiam accommodatur illud Capitolini, Fauſtinam quondam, cum gladiatores tranſire vidiſſet, unius ex his amore accenſam.

Compoſitio.

Poſtquam introducti, paria inter ſe componebantur, ſive ut Græci decenter appellant, ζεύγη. Hoc enim dicebant *Componere*, *Comparare* etiam, item *Committere*. In hac compoſitione prima Editoris cura, ut pares cum paribus confligerent: atque adeo id volebant ipſi gladiatores.

Armorum oſtenſio.

Poſt comparationem, gladii armaque, quibus pugnaturi, Munerario oſtendebantur, explorandi cauſa, & an ſatis acuti. Facit ad hunc invulgatum adhuc ritum, quod Dio ſcribit, gladios acutiſſimos, Druſianos vulgo vocatos: videlicet, quia crudelis ille & cruentus editor acutiſſimos ſemper exigebat. Contra leniſſimus Marcus Imperator, qui ferrum acutum nemini gladiatorum permiſit.

Præluſiones.

Ipſi pugnæ præmittebatur Præluſio. Quidam enim arte quadam jaciebant haſtas; quidam velut feriebant gladiis: ſed haſtæ illæ puræ à ferro, obtuſi gladii, denique proludebant & eludebant. Præluſionis diem vocat Symmachus; qui præmiſſus legitimo certamini. Sed ille de Venatione aut Circenſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

bus intelligendus: Gladiatores illo ipſo die pugnæ proludebant.

Præluſio autem in *Haſtis, Rudibus, Armis.* Præludentes Haſtis, Quintilianus vocat *Pilarios*, & *Ventilatores*, qui ea, quæ emiſerant, ita librabant, ut venire in manus viderentur, quaque juberentur decurrere. Rudes autem Seneca appellat *Luſoria tela* ſive *arma:* Tertullianus, *Exercitatoria tela.* E contra, vera & acuta tela, *Decretoria:* forte ideo, quia hæc velut decreto Prætoris ſive Editoris dabantur, poſtquam inſpecta acriter & probata. Eadem *Arma pugnatoria* dixere. Seneca *Pugnatorium mucronem* dixit. Præluſerunt item armis: Nam parmas aut clypeos in altum jaciebant recipiebantque cum venuſtate; nec parmas ſolum, ſed & haſtas, ut dixi, fortaſſe & gladios. Id vocabant proprie *Ventilare.* Hoc ergo erat *Præludere:* ut, cum deſierint, dicuntur *eluſiſſe*, aut *deluſiſſe.* Nec abſimili notione *Litus* definiebat Aquilius, qua fluctus eluderet, id eſt, ludere deſineret. Plinius *Deludere* videtur dixiſſe.

Tubæ cantus.

Cantus tubæ ſignum fuit commiſſionis & veræ pugnæ. Ideo Apuleius *Tubam terminalem* appellat; quia primitias & ludicra certaminis finiret terminaretque. Idque in omnibus ludis factitatum, etiam ſcenicis.

Arma verſa.

Dirempta ergo præluſione, abjectiſque luſoriis armis, tranſibant ad vera. Atque hoc eſt, quod *Dimicare ad certum*, Tertullianus vocat. Appellabant id etiam, *Pugnare verſis armis*, id eſt, tranſmutatis.

2. QUÆ IN PUGNA.

Componebant ſe gladiatores & colligebant in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

arma, mira arte curaque ſui defendendi, alterius petendi. Nec mirum: nam gladiatori compoſito ad pugnandum hæc propoſita ſors eſt, aut occidere, ſi occupaverit; aut occumbere, ſi ceſſarit. Hanc ex arte poſituram vocabant *Statum*; &, *In ſtatu ſtare.* Curæ enim iis fuit, atque adeo laudi, manſiſſe in ſtatu. Imo nec læſi deſerebant. Idem eſt, *Stare in gradu.* Hinc apud Tertullianum legimus, *De gradu pellere, Cedere de gradu, Conſtruere gradum.* Cicero etiam ab hoc gladiatorio more elegantem metaphoram plus ſemel uſurpat, *Dejici*, *Deturbari de ſtatu animi*, *de ſtatu mentis.*

Cum hoc modo igitur paria in ſtatu; petebat alter, vitabat alter. Et hoc proprie dicebant *Petere*: & ictus ipſos, *Petitiones*. Videntur etiam appellaſſe conatus invaſioneſque ſingulas, *Manus*. Unde Seneca dixit. *Manum mittere*. Eſt igitur *Petere*, arenæ verbum: etiam *Repetere*: ſic enim appellabant geminare ictum.

Hæc invadendi verba: At vitandi cavendique, *Exire*: etiam *Excedere*: Prudentius & Manilius id ipſum *Ludere*, vel *Eludere* dixerunt. In vitando præcipua cura, ut latus tegerent. Et latus certe adverſarius maxime petebat. Nec rarum erat, ut cum plura paria pugnarent, vulneraretur quiſpiam per alterius latus. Unde, *Per alterius latus peti*, dicebatur.

Cum quis læſus eſſet, aut cecidiſſet, vox adverſarii inſultantis, aut acclamantis vulgi erat, *Hoc habet*, aut ſimpliciter, *Habet*. Læſi autem, & mortis metuentes gladiatores ſubmittebant arma. id ſignum victi fractique. Solebant etiam digitum tollere gladiatores, cum ſe victos faterentur, & veniam à populo oſtenſione digiti poſtulare. Hinc proverbio, *Digitum tollere*. Nec ideo tamen liberi: à nutu populi pendebat mors eorum vel ſalus; ſive etiam ab Editoribus. Imperatori etiam, cum

præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

præſens, ſemper jus liberandi. Quinimo & ſolo interventu ſuo. Hæc liberatio, *Miſſio* dicta; diverſa à Rudi: nam Miſſio ad victos pertinebat, Rudis ad victores. Illius effectus, ut ab imminenti periculo, & in eum diem dumtaxat liberarentur: hujus, ut ætatem. Mittebantur ergo læſi. Itaque *ſine miſſione dare gladiatores*, & *ſine miſſione pugna*, non aliud, quam ad certam mortem dari, niſi vincas; jus non eſſe vulneratos ſupplicesque liberandi. Auguſtus decreto prohibuit, gladiatores ſine miſſione edi. Clementer, quoniam reperti ſævi Munerarii, qui omnes dabant in certam mortem. Qualis Domitius, avus Neronis.

Populi ergo in arena præcipuum jus, & ad ejus voluntatem domini plerumque ſe conformabant. Intercedebat pro victis læſiſque: interfici jubebat idem. Signum, converſus pollex. Hoc Tranquillus dixit, *infeſtis ſpectatoribus dimicare.* Cauſa huic malevolæ notæ à contrario proverbio, in favore pollices premendi. Hinc dicitur, *Pollicem premere*, in favore: nam pollex preſſus, ſignum liberationis. Contra, *Pollicem convertere*, minus favere. Hac in re multum potuit audacia & conſtantia gladiatorum, quæ accepta populo: ignavia odio fuit. Poſt hæc ergo ſuffragia vulgi, ſi alba quidem favenſque ſententia, miſer ille mittebatur, ſed in eum diem aut id munus dumtaxat: ſin funeſta, boni gladiatoris erat decumbere, & libenter fortiterque recipere ferrum. Id enim imperabatur: *Recipe ferrum.* Iis verbis ſubjecta vis, ut jugulum ultro præberent, ne membra contraherent, ne manum opponerent. Mira firmitas, ſi in re bona feriaque. Et tamen miſericordia (ſi ita placet) admixta his ſceleribus, ſi quis caderet gladiator famoſus. Imo & quidam, quaſi mitiores, avertebant ſe à vulneribus. At illud feritatis inauditæ, percuſſos jacenteſque repeti jubebant, & cadavera ictibus diſſipari, nequis

illos

..s ſimulata morte deluderet. Et ſupereſt alius ad ..itiam gradus: Nam & manum mittebant in ..nus, & ſanguine velut ſe proluebant. Nec defue..nt è populo, qui gladiatorum ſanguinem ex ipſo ..neris hiatu biberent, calidum adhuc ſpirantem..e contra morbum quidem; ſed juſta Plinii dete..tione; cum plagis ne ferarum quidem admove..ora fas ſit humana. Non ergo injuria, in hanc fe..em arenam illata, una cum reliquo apparatu, ..bitinæ inſtrumenta, ut eſſet videlicet, quo mor.. ſubito efferrentur. Ab hac re certa porta in ..mphitheatro, quæ *Libitinenſis* dicta.

3. QUÆ POST PUGNAM.

Jam ad exodium perducta res, & pugna pugna..eſt. Venio ad ea, quæ poſt pugnam: *Præmia* & *..dem*.

De Præmio & Rude.

Præmium victori duplex; *Palma* & *Pecunia*. ..m præter palmam iiſdem & pecunia data. Quæ ..nationes effuſe creverant, & coërcendæ à Prin..cibus ſæpe. Sed & ultra legitima præmia, corol..lia adjiciebantur, exemplo à ſcena.

Rudem indulgebant gladiatoribus veteranis, ..aſi magiſterii ſignum; aut etiam novis, in novo ..quo & ſtrenuo facto; idque populo imperante. ..unc enim gladiator, ſtans ad crepidinem Circi ſub ..culo Amphitheatri à populo petere & impetrare ..ebat. Dabat eam Editor, vel Laniſta etiam ipſe; ..l tamen populi arbitrio aut poſtulatione: quod ..am in aliis præmiis obtinuit.

Rudis mentio apud omnes ſcriptores crebra, ..us effectus, liberatio ab arena. Quod tamen ali..r atque aliter pro conditione gladiatorum. Qui..m enim liberi erant ſive Auctorati, qui arenæ ..eram pretio locabant: ii donati Rude, redibant

in

in veterem prorſus libertatem, nullo ultra vincul ſervitutis. Alii è gladiatoribus conditione ſervi: h donati rude non libertatem accipiebant; ſed vaca tionem dumtaxat à pugna; Laniſtæ deinceps, pro ve laniſtis erant, doctores tironum, & batuebant non pugnabant. Ideo *Tuta rudis* Ovidio dicta. Quo ſi libertatem etiam impetrarent, mos erat, uti pi learentur, id eſt, exemplo reliquorum ſervorum pilei impoſitione liberi judicarentur. Itaque Ter tullianus bene Rudem à Pileo ſejunxit. Quæ ta men præmia ne temere conferrentur, cautum eſt quid in noxiis damnatiſque ſervaretur: tempus ru di, tempus pileo præſcriptum.

Qui donati rude, *Rudiarii* dicti: ii non ultra de pugnabant, niſi pretio aut ſponte inducti. Mori etiam fuit, uti gladiatores emeriti arma ſua ſuſpen derent, ad Herculis: ſacra, videlicet, ejuſmodi gy mnaſiorum Deo. Nam & athletis & gladiatoribus Hercules præeſſe putabatur, qui facta ejus ſcilicet & robur æmularentur. Igitur ut in Circo Neptuni, in Theatro Veneris: ſic in Amphitheatro Herculis ædes vulgo.

De ſtudiis & factionibus in Arena.

Viliſſimæ animæ addictæ his ludis, & velut conſecratæ, in partes diducebantur, & magno ſtudio huic generi gladiatorum favebant aut illi. Atque ut in Circo alius in Venetum pannum, alius in Praſinum pronus: ſic in Amphitheatro hic in Threcum armaturam, alius in Myrmillonum aut Secutorum. Hinc *Parmularii* fautores Threcum dicti, quia parmæ favebant: & ſimili modo, *Secutoriani*.

Sed & ſponſiones interponebantur vulgo, uter vinceret. Et vulgus hæc tantum? Principes imo ipſi imbuti hoc favore vel odio. Titus Imperator ſtudium armaturæ Threcum præ ſe tulit. Domitianus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ianus contra, in hoc quoque diffidens à fratre, Myrmillonibus fautor. Nec ſimplex hic favor, & n re ludicra ludus, in iram, inimicitiam erumpebant, imo cædem.

Concluſio.

Profuiſſe potuerunt hæc bellica ſpectacula publice & privatim. *Publice*, quia hujuſmodi meditationes fortitudinis fecerunt ad mortis contemptum; deoque dari ſolebant tempore belli. *Privatim*, erat xhortatio ad conſtantiam.

A D-

ADMIRANDA,

Sive

DE MAGNITUDINE ROMANA.

LIBER PRIMUS.

INter Imperia & Magnitudines, qua Deus à condito Orbe eſſe voluit, emi net & primas fert Romana. *Nulla enim unquam*, Livio teſte, *Reſpublica ne major, nec ſanctior, nec bonis exemplis di tior fuit.* Ideo Ammianus *Romam, Imperii Virtutum que omnium Larem* appellat. Hieronymus duplicem interpretationem nominis ROMÆ, rei aptam reddit: *Roma*, inquit, *aut Fortitudinis nomen apud Græcos eſt, aut Sublimitatis apud Hebræos.* Jungatu & tertia, quam dederit lingua noſtra, quia Rom *Gloriæ* & *Famæ* nomen eſt Germanis, *Roem.* Quid quod apud Orientales Indos *Rumes* appellantur (O ſorio ita traditum) milites boni & fortes? an quaſ Romani, & admiratio vetus apud eos manſit? an vox indigena id quoque notat?

Ob duplicem autem cauſam Romana Magnitudo anteferenda omnibus, ob POTENTIAM, & VIRTUTEM.

In POTENTIA, conſideranda,	In VIRTUTE, conſideranda,
FINES,	VIRI,
COPIÆ,	& Ipſæ
OPES,	VIRTUTES,
OPERA.	in ſpecie.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

e his ergo ſingulis dicemus, & quaſi in umbra & nagine conabimur repræſentare formam faciemue illam veterem, & qualis, & quanta, Roma fuit.

DE FINIBUS.

Ines Romanæ potentiæ fuerunt ampliſſimi, & ſpatia terrarum ac maris, uno velut ſinu & juntim incluſa, quanta in ullo priorum aut poſterioum imperiorum numquam fuerunt. Itaque attolunt haud vane hæc veteres, & magnifice loquunur, paſſimque illi ſermones feruntur; *Romanos rbis dominos: Solem utrumque in eorum imperio curre.* & talia, animoſe magis, quam ſuperbe dicta. on quidem habitata omnia loca ſub imperio hauit, nam multa ſub Parthorum jure ad Orientem ere; multa libera, aut ſub Regibus ad Septenionem ac Meridiem. Sed quidquid opportunum ut dignum vinci, vicit: cætera non tam non pouit, quam contempſit, & judicio reliquit.

Illud nemo negaverit, florem Aſiæ, Africæ, Euopæ, in hoc imperio fuiſſe, ipſa gentium robora, genia, opes. Termini igitur fineſque imperii, um maximum & in culmine ſuo, ſub Auguſto, ab riente Euphrates; à Meridie, Nili cataractæ, & eſerta Africæ, & mons Atlas; ab Occidente Oceaus, à Septentrione Danubius & Rhenus. Ita enim uguſtus bono conſilio inſtituit, claudere impeum, naturæ aliquibus limitibus, & cuſtodes ac ilites ad eos habere. Poſteri conſilium hoc neexerunt: nec ſolum regna aliquot, defunctis aut erſis ſociis Regibus, imperio adjecerunt; ſed iam ultra terminos, nova quæſiverunt, ut Claus, qui Britannias in ipſo Oceano devicit; ut rajanus maxime, qui ab Oriente Arabiam, Areniam, Meſopotamiam; à Septentrione Daciam begit. Ita moti prolatique tunc termini trans Euratem ad Tigrim: iterumque parte alia ad Mare

Rubrum;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Rubrum, & trans Danubium ipſum tota Dacia addita fuit.

Provinciæ Romani Imperii.

In Aſia habuit *Colchidem*, *Iberiam*, *Albaniam*, *Pontum*, *Boſphorum*, *Cappadociam*, *Galatiam*, *Bithyniam*, *Armeniam*, *Syriam*, *Arabiam*, *Palæſtinam*, *Ciliciam*, *Pamphyliam*, *Lydiam*, & *Aſiam totam minorem.*

In Africa *Ægyptum*, *Cyrenaïcam*, *Marmaricam*, *Getuliam*, *Africam propriam*, *Numidiam*, *Mauritaniam*, aliaſque minores aut ignotiores.

In Europa *Italiam*, *Hiſpanias*, *Gallias*, *Inalpinos*, *Rhætiam*, *Noricum*, *Illyricum*, *Macedoniam*, *Epirum*, *Græciam*, *Thraciam*, *Mœſiam*, *Daciam*, *Pannoniam.*

Conſulto omiſi magnam partem, quidquid Inſularum mari ambitur. Eæ quam multæ & magnæ quædam in toto illo mari mediterraneo fuerunt, à columnis Herculis ad Pontum uſque. Profecto, quæ vel decimam partem pene provinciarum terreſtrium æquent, ſi Britannias in exteriore mari adjungas.

DE COPIIS ROMANIS.

Fines Imperii Romani mari, amnibus, montibus clauſi ac muniti, ſed Milite & Copiis multo magis. Nam Romanus mos & inſtitutio, duplici via Provincias munire, COPIIS, & COLONIIS, de quibus utriſque breviter dicendum.

Copiæ nihil aliud ſunt, quam perpetuus miles, qui ad tutelam imperii, ex inſtituto Auguſti, fuit. Eæ triplices fuerunt, *Provinciales*, *Vrbanæ*, *Claſſicæ*: illæ maximæ, alteræ ſatis validæ, & tertiæ utiles ac opportunæ. Omnia hæc ab Auguſto, qui ſapienter pleraque in novo imperio aut inſtituit, aut reſtituit, ut res viſæ poſtulare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Copiis Provincialibus.

Miles ad limites poſitus, ubi minimo oneri ſub-
is, maximo uſui in hoſtes eſſet. Sub Auguſto &
berio 25 legiones fuerunt; poſtea tamen auctæ,
ſub Trajano & Hadriano eſſent 30, aut etiam
pra. Hæ legiones Auguſti & Tiberii ævo, ſic diſ-
ſitæ. In Hiſpania legiones 3. In Gallia ad Rhe-
m, 8 In Africa 2. In Ægypto 2. In Syria ad Eu-
ratem 4. In Mœſia ad Danubium 2. In Pannonia
Danubium 2. In Dalmatia 2. Sed mutabant in-
dum, & ob cauſas huc atque illuc ibant, aut ſe-
bant. Et quamvis legiones pleræque in caſtris,
men & in oppidis erant, quæ valida aut magna, &
o motui aut rebellioni opportuna. Talis Alexan-
a in Ægypto.

Sed præter legiones ipſas fuerunt etiam cohor-
ſociæ, aliæque, numero ſatis grandi. Atque ali-
in minoribus provinciis ſolæ cohortes aut alæ
erunt, ut in Rhætia, Iudæa, talibus, & quæ Pro-
ratoribus regebantur. Interdum & in oppidis in-
rioribus ad coërcendum; ut Lugduni in Gallia,
m Foro-julii, auctore Tacito, & alibi.

Hæc ita ſub Auguſto, ſed creverunt, ut tetigi;
primum Claudius Imperator Britannia domita;
iones in ea 3 locavit, manſeruntque. Tum Ve-
ſianus 2 etiam in Cappadocia: & Trajanus de-
le in Dacia 2. Et iſtæ Copiæ *Provinciales*.

De Copiis Vrbanis.

Copiæ *Vrbanæ* fuerunt, quæ ſedem Romæ & in
a domina Urbe habuerunt: duplici fine, ut *Prin-
em* in ea tuerentur, & ut ipſam *Vrbem*.

Principis cuſtodiæ triplex miles fuit: *Prætoriani*,
ocati, *Batavi*.

Prætoriani, in 9 cohortes diviſi ab Auguſto, flos
litum, fide, robore, & gente. Exemplum inſti-

tuti hujus fuit à Prætoriis cohortibus in exercitu, quæ circa ipſum Imperatorem, & ad ejus tutelam erant, ſed plerumque una. Auguſtus autem plures habuit in bellis civilibus, & victor quoque retinuit in pace, contra motus ſubitos, & ad plebem Romamque coërcendam. Nam fuere 9000 militum, non robore ſolum, ſed ſtirpe & domo eximii; nec capti niſi ex Hetruria, Vmbria, Latio, & Coloniis antiquitus Romanis. Alii Imperatores poſt Auguſtum Prætorianos auxerunt. Vitellius videtur primus, qui 16 Prætorias, 4 Vrbanas, cohortes habuit. Iſtis Caſtra prætoria fuere ad portam Viminalem, ut arctius & in diſciplina haberentur, ſecreti à civibus & urbe.

Evocati, propria quædam & ſeparata manus, vites ferebant, inſtar Centurionum, ut circa cubiculum Principis excubias agerent. Horum cohors una millenaria erat.

Batavi, equites peditesque, quos Dio equitandi peritiſſimos facit. Videtur autem intelligere ſuperiores illos Batavos maxime, qui Geldriæ nunc accenſentur; nam inferi & ad mare, nec ipſi, nec regio eorum, equis ſatis facti aut apti. Hos puto haud minus duabus alis plenioribus fuiſſe, & ut minimum 1000 equites, pedites etiam olim ad 1000.

Alter nunc miles in Urbe, & pro Urbe, duplex eſt: *Vrbanæ*, & *Vigilum cohortes*.

Vrbanæ cohortes, Tacito 3, Dioni 4, eæque grandes, atque etiam ſupra Prætorianas. Nam harum ſingulæ fuerunt 1500 militum. Earum officium præcipuum, tueri urbem, id eſt, motus aut turbas plebis coërcere; noctu circum templa, fora, baſilicas, excubare; ſtationes agere contra graſſatores aut ſicarios; itemque Præfecto Urbis, qui caput iis erat, apparere. Itaque & extra Urbem interdum diſpoſiti, cum ejus juriſdictio ad centeſimum lapidem porrigeretur.

Vigi-

Vigilum cohortes & ipſæ ab Auguſto fuerunt. Nam is, cum crebra incendia in magna illa & frequenti urbe videret, remedium quæſivit firmum & perpetuum, militemque ex libertinis collegit, & in 7 cohortes digeſſit. Id factum A. V. 759. Et quamquam præcipuus hic finis & inſtituendi cauſa fuit; tamen ſerviiſſe etiam tutelæ Vrbis, & contra nocturnos fures aut graſſatores, non eſt ambigendum. Minus lecta hæc manus fuit, & miniſterio potius, quam militiæ facta: tamen ut regi melius juberique poſſent, digeſti in cohortes, & Centuriones Tribunoſque ſuos accepere.

De Copiis Claſſicis.

Terreſtri milite ſatis limites, itemque vitalia imperii, id eſt, Romam ipſam, munivimus; nunc & maritimo, ſive fluviatili etiam muniamus. Nam cum mare medium per totum illud imperium iret, cum etiam flumina magna clauderent & ambirent, utile cenſuerunt, Claſſes perpetuas in utravis parte eſſe, quæ & piratas cohiberent & hoſtes excluderent, & ſuis etiam tranſitum aut tranſvectionem, cum opus eſſet, ſtatim darent. Prudens & pulchra inventio: fueruntque Claſſes in ipſo Mari *Quatuor*: in Fluminibus *Tres*.

Primæ duæ majores in mari ſe offerunt, *Miſenenſis* & *Ravennas*: Dictæ Prætoriæ, forſan dignitatis cauſa, & quia inter minores alias, ut Prætoria aliqua navis, eminerent: nam Præfectus ſane earum non fuit Prætor. Poſſunt & exemplo Prætoriarum cohortium eſſe dictæ, quia ad Italiæ & Principis tutelam. *Miſenenſis* Claſſis apud Miſenum, pulcherrimo ſinu ſtetit, & Galliam, Hiſpanias, Mauritaniam, Africam, Ægyptum, Sardiniam, atque Siciliam habebat in proximo. Etſi autem naves ibi & claſſis, tamen caſtra etiam in terra & ad portum ipſum fuiſſe, commoditas eorum exigit. In

his item portibus, præter caſtra, Pharos ſive turres quaſdam ad prælucendum noctu fuiſſe, Plinius ſuggerit. *Ravennas* Claſſis, ad notum & nobile illud oppidum, ob ſedem ibi poſtea regni Gothorum, Epiron, Macedoniam, Achaiam, Propontidem, Pontum, Orientem, Cretam, Cyprum, petere directa navigatione conſueverat. Atque hæ ſunt duæ majores illæ Claſſes maritimæ, utraque navium 250.

Sequuntur duæ minores: Prior in Gallia, colonia & portu Foro-Julienſi: tum ad ipſam Galliam, tum ad Hiſpaniæ illam oram tuendam. Eſt autem hoc Forum-Julii in Gallia Narbonenſi. Ab hac cauſa urbs illa Plinio *Claßica* dicta: & *Colonia octavanorum*, quod octava legio eo deducta. Altera minor in ipſo Ponto, id eſt, in capite & fonte mediterrei maris. Statio ei ſupra Byzantium fuit; 40 naves roſtratas habuit.

Ex Claſſibus fluminum *prima* fuit in Rheno, per partes diviſa: pars Bonnæ & Geldubæ, pars, & certò, ad exitum fluvii fuit, ubi Pharus olim, quam nunc *Arcem Britannicam* vocant. Pars enim hujus Claſſis *Britannica* dicta, quia & in Britanniam ea commeabat. Sed tota Claſſis communiter *Germanica* dicta. *Altera* Claſſis fluviatilis in Danubio, cujus naves vocabant *Luſorias*, quibus pererrarunt totum amnem. Videtur & *tertia* Claſſis fluviatilis fuiſſe in Euphrate. Quidni in magno flumine, & contra Parthos? Ammiani aliquot loca ſuadent, etſi non cogunt.

Copiarum Summa.

Hæc eſt tota munitio imperii, terra marique, an non valida, utilis, opportuna? Hinc ergo partium dictarum numerus, & totius præſidii ſumma facile patebit cogitanti. In *provinciis* enim copiæ non minus fuerunt, legionum, cohortium, alarum, 250000, aut circa; & ſic, ut nec legiones pleniſſi-

pleniſſimas, ſed 4000 accipiamus. *In urbe* ponere licet in univerſum ad 26000 militum: & poſt Severum vel ad 60000. *In Claſsibus* omnibus haud minus 100000 militum remigumque. Ita fient in univerſum ſupra 400000 ordinariorum: etſi Agathias Hiſtoricus plures etiam, & largiter, fuiſſe aſſeveret; colligi enim ex Romanis militibus vult 645000.

DE COLONIIS.

Præſidia militum in longinquis limitaneiſque locis fuerunt, pauca aut nulla in provinciis mediis: imo pleræque earum ſine milite & armis ullis. Quid ergo tuebatur interiora, & quieta præſtabat? Coloniarum deductio, optimo & ſapientiſſimo Romuli invento. Nam ad illum conſenſu referunt; qui victis finitimis oppidis aut gentibus, partem earum ſolitus in Urbem & ad ſe traducere; partem illic relinquere, ſed ſic, ut Romanos ſuos miſceret, cuſtodiam & regimen, ne quid moverent. Eos ita miſſos *Colonos* appellaverunt, & ab agrorum novæ dedicatione culturæ, ipſas *Colonias*.

Ratio & modus erat, ut agri dividerentur viritim, idque à Triumviris, quod graves & prudentes viros huic rei legere ſolebant; qui & ſedes, agroſque, & ipſum oppidum (ſi condendum eſſet) diſponebant, & jura ac formam novæ quaſi Reipubl. dabant. Sic tamen, ut omnia Romam & Urbem matrem referrent: ipſis quoque locis, Fora, Capitolia, Templa, Curiæ, pro illa imagine eſſent; & in gubernatione Duum-viri pleriſque Coloniis, quaſi duo Conſules, & Decuriones pro Senatu.

Vtilitates, & Cauſæ Coloniarum.

Varia in hoc inſtituto utilitas. *Prima*, quod allevabatur urbs ipſa princeps, & ſuperfluam ni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

miamque multitudinem, ut ſanguinem emittebat. Ita victus facilior, ita turba minor; & turbæ quoque, faciles oriri inter tam confertos. Sed & ſoboli magis vacabant libentiuſque, ſic vacui: non aliter quam arbores aut plantaria, magis ſe diffundunt & propagant, ubi in arcto non ſtipantur.

Altera utilitas ipſos hoſtes aut ſubditos tangit. Ubi enim Coloniæ ſic collocatæ, loca frequentabantur, colebantur, poliebantur etiam, novorum hoſpitum adventu, & artium invectu. Divina providentia hoc fine Græcos olim in Aſiam, Europam hanc noſtram, uſque in Hiſpaniam, per maritima loca miſit & diſpoſuit: ut rudes feroceſque humanitate & elegantia percolerent, atque ad mitiora ſtudia & mores transferrent. Quod idem Romani mox fecere; & iis cultum hunc omnem debet pulcherrimus noſter Europæ tractus.

Tertia utilitas, quæ præcipue in oculis Romulo & Romanis, præſidium in ſubjectos. Sparſa hæc tot oppida locis opportunis, & in iis Romanus ſanguis, quid niſi tot arces & propugnacula erant imperii Romani? Dicamus quidlibet, nihil tam validum, quam talis aliqua deductio: & ubi ii, qui agros in alieno accepere, ſemper obligantur aut tueri jura imperiumque donantium; aut pelli, ſi & ii pellantur. Atque hic primus præcipuuſque aſpectus.

Acceſſere mox, valde aucta re Romana, duo alteri. *Prior*, ut plebem inopem & gravem ſic exhaurirent. *Alter*, ut militibus emeritis præmia largirentur. Nam ecce in tanta Urbe, & creſcente civium tenuiorum numero per tot manumiſſiones, quæ ratio alendi aut ſubſiſtendi fuit, niſi ut emitterent; non aliter, quam ubi alvearia plena, nova examina in alia & nova transfunduntur? Sic & occulto Politico conſilio, ſentina & fæx urbis educebatur; purior meliorque pars aſſervabatur. Iam vero in militibus pulchrum: & quis non libens

in

in eam militiam ſe impenderet, ubi & poſt eam tam magna & certa præmia eſſent? Agri & ſedes dabantur, regimen illic & honores, pecunia etiam (nam ſic Auguſtus inſtituit) ad inſtrumenta, jumenta, &, ſi quid opus, coëmendum.

Frequentia Coloniarum.

Iſta fuit deductio Coloniarum, & cauſæ, in quibus tamen tyranni aut violenti aliquot cives fraudem & injuriam miſcuerunt; ut Cornelius Sylla, qui non, ut olim, agros ex hoſte captos diſtribuit, ſed in ipſa Italia, quod ſciebat milites appetere, ſedes iis dedit. Quod fieri non potuit, niſi pacatis fidiſque populis, per ſummam injuriam & ſcelus, expulſis.

Appianus auctor eſt, 23 legiones à Sylla ſic deductas, quæ facerent 120000 cum iis qui adjuncti. Simile & Cæſar Julius in pace & Conſulatu fecit, qui agrum Campanum & Stellatem, 20000 civium, colonia Capuam deducta, diviſit. Idem jam Dictator in tranſmarinas colonias, 80000 civium diſtribuit, in Carthaginem maxime & Corinthum. Auguſtus ſub quintum Conſulatum, bellis civilibus jam finitis, 120000 deduxit: & poſtea multa millia adjunxit. Imo in ſola Italia 38 colonias collocavit; quid apud tot exteras gentes, & imperio tam diuturno? Itaque hujus Principis plurimæ & in toto Orbe fuerunt: quod ipſa agnomina earum oſtendunt. Denique paulatim tanta frequentia, ut negem regionem, imo vix regiunculam, fuiſſe, in qua coloniæ aut colonia non eſſet. Tot illis vinclis miramur orbem compeditum, & aſtrictum in Romana ditione & imperio manſiſſe? Harum alia atque alia genera tamen erant, & quædam *Romani*, aliæ *Latini*, quædam & *Italici* juris. Fuerunt & *Patriciæ*, & *Equeſtres*, agnominatæ: haud dubie, in quam digniores civium militumve deducti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Fuerunt in ſola Italia coloniæ 150. In Africa circiter 60. In Hiſpaniis ad 30, Paulo minus in Galliis, & idem de reliquo Orbe judicandum.

Ratio adſciſcendi gentes.

Romani primum pauculi fuerunt, & cum Romulus militiam & Rempublicam ordinavit, vix ad millia terna peditum cenſa; & equitum trecentos. At idem ille, cum è vivis abiit, peditum reliquit 46000, & equitum 1000. Tantum viri opeſque creverunt in annis circiter, quibus Romulus regnavit, 37. Hoc autem aſſecutus eſt apertione Aſyli, quæ haud dubie aliquid adjuvit, & è vicinis, etſi non optimos, elicuit. Lege de liberis lata, qua juſſit, quidquid natum eſſet, tolli, modo ne mutilum aut monſtroſum. Receptione in civitatem, quam non exteris ſolum confluentibus, ſed victis & hoſtibus, dedit. Atque id ſane diu retentum Romæ, ut è provincialibus honeſtiſſimos hoc beneficio civitatis obligarent, & ita ſimul ſe augerent, ſimul diſcrimen, & tacitum pene diſſidium ob æmulationem, inter illos conciliarent.

Sed tertia etiam ratio augendi cives, ex inſtituto, non quidem Romuli, ſed Servii Tullii. Ille cum videret, pleroſque tunc ſervorum, aut bello captos, aut è præda emptos eſſe, atque eos fere è liberis & ingenuis, & ante etiam liberos; humanum bonumque putavit in civitatem recipere, ſi qui à dominis manumiſſi eſſent. Nam & Romanis moribus ingeniiſque aſſuefacti jam erant, & ſic fore providebat, ut ſemper tamquam ex fonte domeſtico, proles ſcaturiret ad belli alioſque uſus.

Difficile id perſuaſum primo civibus, & inquinari eo conſortio videbantur: ſed nempe oſtendit, & origine bonos eos eſſe, & jam diu ipſos etiam hoſtes in hoc jus admiſſos: ita cur non idem domeſticis & fidis ſervis indulgerent, cauſam nullam eſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſe. Maxime, cum in eorum manu totum hoc beneficium. & videre poſſe, ut nec temere manumittendo darent; & illos adniſuros, ut omni ſedulitate ac fide emererentur. Amplius, futuros eos nihilominus velut in cura & clientela Patronorum: & ſic nobiliores cives, in comitiis aut ſuffragiis, ſemper manum aliquam faventem & obnoxiam habituros. Ita illis perſuaſum: ſed Regi in oculis præcipue frequentia & multitudo civium, fundamentum omnis potentiæ & diuturni ſtatus. Nec tamen ii æquiparati ſtatim dignioribus & veteribus civibus: rejecti in quatuor urbanas tribus fuere, & inventa ratio, ut minimum in ſuffragiis, aut alia publica re, pollerent. Quin & à militia legionaria & honeſtiore excluſi ſunt, donec paulatim nepotes ac pronepotes eorum, vere jam Romanus ſanguis, pervenirent. Liberti ipſi & Libertini, veteri quidem republica, arcebantur. Hoc inſtitutum, incredibile eſt, quantum civitatem auxerit, in qua aliquot ſervorum millia pauculis annis manumiſſa. Neque negandum eſt, utile initio & præclarum fuiſſe, ſed lapſu temporis (ut fit in humanis rebus) hic quoque lapſus: cum jam Syri, Cappadoces, Aſiatici, Græci, Barbari, in ſervos recepti, & multi ex iis facinoroſi & perditi, qui pretio, blanditiis, aut & fœdis obſequiis, libertatem meriti, quam colluviem in civitatem non invexerunt? Imo per eos effectum, ut egregia illa animi ac morum, Romana olim plebs, viliſſima facta hominum ſit, & uno verbo, cloaca & ſentina vitiorum. Sed iſta ſeculis aliquot poſt Tullium.

Interea profuit largiter inſtitutum, & effecit, ut cum primo cenſu ac luſtro Servii Tullii, 74000 cenſa eſſent, illo, qui ſub primis Conſulibus fuit, 130000 cenſerentur, idque eorum, qui puberes & in virili toga eſſent. Poſt aliquot ætatis, id eſt, A. V. 414, cenſa ſunt 260000. & paulo ante bellum

Marſicum, A. V. 639, circiter 400000, paulo minus. At poſt id bellum, ſociis jam in civitatem paulatim receptis, crevit valde numerus, & ad 900000 cenſa. Quid jam ſub Auguſto? In conſulatu ſuo ſexto luſtrum condidit, quo cenſita ſunt civium Romanorum capita quadragies centum millia & ſexaginta tria. At etiam crevit aſſidue, & ſub Claudio Imperatore Tacitus ac fidi auctores accenſent, ſexagies novies centena ſexaginta quatuor millia. Vltra quærere ſupervacuum ſit, cum jam paſſim in civitatem totæ urbes regioneſque receptæ.

Ratio transferendi populum.

Non è ſolis civibus Romani copias ſcripſerunt. Olim quidem & à Latino nomine: at poſtquam ii civitate donati, Principum temporibus maxime, cœperunt & è provinciis auxilia ſcribi. Auguſti id inventum: & præter conſpicuam utilitatem in militia, cauſam occultam etiam hanc habuit, ſubditos ſic exarmandi, & quaſi obſidibus traditis in fide continendi. Nam quotannis dilectus iſtos habebant, & optimum ac robuſtiſſimum quemque abducebant. Ita enerves provinciæ; & illi qui dilecti, in longinquas & diſſitas oras conſulto trahebantur. Non enim facile res novas audere aut movere inter ignotos & alienos. Atque ejuſmodi auxiliorum è variis gentibus magna copia.

Sed judicio & conſilio in hac re opus, ne plures ſuſcipiantur aut traducantur, quam coërcere poſſis: peccatumque à ſecutis Imperatoribus, qui, Barbaris receptis, Imperium & Urbem prodiderunt. Alioqui multum commodi aut tutelæ tranſlatio hæc habere poſſit, qua Philippum Macedonem uſum Juſtinus prodidit. Parabat & Alexander ſimile, firmando imperio, niſi mors interveniſſet. Antipater, qui in partem potentiæ ſucceſſit, in idem hoc conſilium: & Athenienſium urbis potens,

ipſam

ipſam ejuſque regimen ditioribus honeſtioribuſque conceſſit: tenues, & quidquid inopia turbidum, eduxit, & 20000 eorum in Thracia, agris datis, collocavit. Lego & Tigranem Regem, cui bellum Pompeius fecit, 300000 è Cilicia & Cappadocia in Armeniam & Meſopotamiam traduxiſſe, ad ea loca frequentanda, & meliori genere implenda. Et ut vicina magis temporibus lociſque tangam, Carolum Magnum ſatis ſcitum eſt Saxones ſæpe rebelles tranſlatione domuiſſe, & in Belgicæ oris poſuiſſe. Ludovicus etiam XI, Galliæ Rex, Atrebatium fidei infenſus, & quia à vita divelli, quam à Burgundiaco imperio malebant, ſparſit eos per Galliæ Urbes aliquot, & ſuos in locum introduxit. Reges Peruani tractus, novi orbis, quos *Ingas* ipſi appellant, pro firmamento ſtatus habebant, populos victos ſtatim cum tota ſobole transferre ad interiora loca, & in illa limitanea alios ſuos fidoſque ſupponere. Hoc genus *Mitimaes* patria lingua vocabant.

LIBER II.

DE OPIBVS ROMANIS.

IN Romanorum potentia tertium OPES. Eas conſiderabo PVBLICAS, & PRIVATAS. In *Publicis* 1. *Vectigalia* ſive *Tributa*. 2. *Triumphales manubias*. 3. denique *Liberalitates*, aut *Erogationes*.

I. DE VECTIGALIBUS.

Vectigalia olim ferè triplicia: è *Decumis*, è *Paſtione*, è *Portoriis*.

Decumæ, cum decimam partem fructuum in agris ſativis ſibi retinerent. Quid in ea re fuerit, Cicero

in Verrinis ſatis dixit; nec obſcurum eſt vel ex moribus hodiernis.

E paſtionibus genus alterum eſt, quod proprie & vulgo *Scripturam* appellabant. Hinc, *Scripturarius ager*, eſt publicus, in quo ut pecora paſcantur, certum æs eſt: quia Publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore.

Tertium eſt *Portorium*, quod ſcilicet in evehendo aut invehendo pendebant. Fuit & *Portarium* antiquis, & faciunt diſcrimen Gloſſæ. Portorium, τέλος ἐν λιμένι, *Vectigal in portu*. Portarium, τέλος πύλης, *Vectigal in porta*. Et vero hoc quoque fuiſſe videtur, ævo præſertim inferiore, & ſub Principatu, ut & in pontibus, & in viis, & portis adeo oppidorum dederint, pro tranſgreſſu, aut ingreſſu. Italia hodie, ſed & Belgica, hæc non ignorat. Hæc ſunt illa vetera, & Vectigalia proprie dicta, quibus dies & ſagacitas, addo, & neceſſitas, aliquid ſemper addiderunt.

De Tributis.

Vectigal plura ſub ſe continebat; ſed primo ſolum ipſum Portorium, quia id ſcilicet è vectura. unde Vectigal. Græcis etiam hîc diſcrimen aliquod, quibus *Vectigal* proprie eſt τέλος, *Tributum* φόρος. Sed & in re ipſa differunt, quod illud res & fundos magis ſpectat & ligna: hoc capita ac mobiles opes: Atque ita peſſima conditio eorum, qui Stipendiarii, ipſi, atque agri, eſſent. Tales Pœni, Hiſpani, & plures, qui per vim ultimam & bello pertinace victi eſſent: Nam & corpora ſive capita (ut Latini magis loquuntur) onuſta erant, & terra ipſa. Hoc autem non niſi in vere victos, & vi ſubditos, uſurpatum, olim quidem: ſed Imperatores, & ipſe Auguſtus, produxerunt, & valde hæc tributa dilatarunt.

Magni-

Magnitudo Vectigalium.

Sola Aſia pro vectigalibus pependit annua 20000 talentum, id eſt, 12 milliones, (juvat his compendiis, vulgariter magis quam eleganter uti) Pompeii & Syllæ tempore. Decumas unius Siciliæ, atque eas tenuiter æſtimatas, Cicero fuiſſe dicit nonagies HS. quod nobis eſt 225000 Philippicum. Decimas dico frumenti: & hordei non computat, & leguminum. quid jam vini, olei? quid Portoria, & Paſtiones? Valde tenui ore atque animo eſt, qui non auſit concipere hæc univerſa ex proportione, ſupra quadringenties, ſive unum millionem. Atqui Sicilia quanta pars fuit Romani illius Orbis? profecto nec centeſima quidem. Hinc liquere poteſt magnitudo reliquorum vectigalium per Orbem.

Sed ex Portoriis etiam conſtare in parte poteſt magnitudo vectigalium. Unus portus Syracuſanus ex unius hominis Verris exportationibus paucculis menſibus, idque ex Viceſima tantum, perdidit ſexaginta HS. quæ ſunt more noſtro circiter 1500 Philippæi. Quid ergo reliqui portus, in omni evectione, invectione, & in totum annum; præſertim ubi Octava, ubi Quadrageſima (ut factum conſtat) capiebatur? Hæc enim pro locis, ut mercibus, ſed & temporibus, variaſſe opinandum eſt; maxime tamen pro mercibus, & ut gravius vectigal ſolverent peregrinæ, ad delicias magis aut pompas, quam uſum, invectæ. C.Cæſar ejus rei auctor. Quæ haud dubie ipſa Italia etiam pependit, etſi reliqua portoria, lege Metelli, in ea ſublata fiſſent. Hæc ſane magna fuiſſe, quis poteſt ambigere, ex pretio & copia rerum? Nam gemmæ, lapides, veſtes, ebur, mancipia, aromata, unguenta, & plura ejuſmodi exotica, inferebantur: quibus ſi Octavam imponis, quanti ea ſint?

De Capitatione.

Capitatio, ſeu Vectigal capitarium, vel maximum certiſſimumque fuiſſe arbitror; ſed in modo, tenebras & nubes ſuas habet. Videtur autem centeſima impoſita pro ipſo capite, æſtimatione omnium facta: ut ſi 10000 aureorum in cenſu habeam, ſolvam ex iis annua centena. Hoc placeat ob æqualitatem, & quia pauperes & tenues non ſic preſſi, quam ſi uniforme in omnia capita indiſcretim fuiſſet Tributum. Sed alia ſunt quæ refellunt, aut certe morantur. Quid enim tum ſervis fiet? quid filiisfamilias grandioribus? qui peculium ſuum nullum habent. Sed de ſervis reſponderi poteſt, dominum dependiſſe in ſuo capite, dum eorum æſtimatio cenſibus ejus accedit: & ſervi alioqui in jure, *caput non habere*, ſcribuntur. Quod ad filios, certum eſt, parentes pro iis exſolviſſe. Probabile ergo videtur, Capitationem fuiſſe ex cenſu non uniformem.

Multum rediiſſe ex ea, multitudo capitum dicet, quæ in Romano Orbe. Sola Ægyptus 750 myriadas (id eſt, 7 milliones cum dimidio) hominum habuit, Alexandria excepta, quæ & ipſa aliquot centena millia habuit. Si igitur talis ille Ægyptiorum numerus, facile intellectu eſt, in quantum creverit capitarium hoc vectigal ex 300 non minus millionibus hominum, quos in Romano Orbe fuiſſe, ratione colligitur.

Tributa, quæ Ægyptus ſolvit, Ptolomæi ævo, fuerunt annua 12500 talenta, id eſt, 7 milliones & ſemiſſis. At eadem Auguſti & Tiberii ævo ad 10, aut 12 milliones producta fuiſſe credendum eſt, Gallia quoque videtur primo reddidiſſe quater millies, id eſt, 10 milliones; poſtea hæc tributa aucta largiter, & vel in duplum ab Auguſto, ad 15, vel 20, milliones. Jam ſi ſolæ Ægyptus & Gallia ad 30,

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

aut circiter, milliones pependerunt; quid totus Orbis reliquus? An non Syria & Aſia, tantum? Africa & Hiſpania? Græcia & Illyricum? Inſulæ omnes ſimul? Itá ut ſupra 150 milliones ſummam tributorum fuiſſe aſſerere poſſimus. Quod vel hinc colligi poteſt, quod Veſpaſianus initio ſtatim Principatus profeſſus eſt, quadringenties millies opus eſſe, ut Reſpublica ſtare poſſit. Sunt ipſi 1000 milliones noſtro ritu. Vnde ſic ſubito parandi, ſi non tales tantique reditus? Sed & noſtro ævo, (ut deſinant obloqui, qui noſtra aut nova tantum cogitant) Rex Sinarum accipere in tributo annuo aſſeritur 120 milliones. Et Sinas aliquis ad totum Romanum Orbem comparabit?

De Ærario militari.

Auguſtus ille, qui valde rem Romanam auxit, etiam onera: & hic quoque pro nomine ſuo fuit. Nam is Ærarium militare ſeorſim inſtituit., & ad id explendum reditus novos & certos. Ii triplices: *Viceſima*, *Viceſimaquinta*, *Centeſima*.

Viceſima fuit hæreditatum & legatorum, quæ cuique obveniſſent teſtamento. Deus bone, quanta & quam crebra ea, vel in Roma tantum? Quot illic divitiæ, & quoties, per captaturas & aucupia, ad externos tranſlatæ? Solvebant igitur ſæpe Viceſimam. Excipiebantur tamen proximi ſanguine juncti, & pauperes, quos hoc onere liberarunt. Atque ut verum fatear: hoc tributi genus imitabile videtur, nec grave etiam pendentibus; cum lætitia magni & inopinati ſæpe proventus obruat vel minuat ſenſum inferendi.

Viceſimaquinta erat mancipiorum, anno poſt Viceſimam inſtituta. Quanti hoc vectigal fuerit, is agnoſcet, qui crebra mancipia in Romano orbe, crebram mutationem, & maxima deinde eorum pretia cogitabit. Quis neſcit, Daphnidem væniſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

3700 ſeſtertiis? id eſt, 7517 Philippæis cum dimidio? grande pretium in uno fluxo & mortali homine, & quem ſolus Grammatici titulus commendabat. Ab eadem claſſe & arte Lælius Præconinus, emptus 200000 nummum, quæ ſunt 5000 Philippæorum. Iam Calviſius ille Sabinus plures anagnoſtas habuit, & ſingulos 100000 emptos. Quot aurei igitur prodeunt è talibus ſingulis? quot ex millenis aliquot, qui, quotidie pene dixerim, væniebant? Et Iuriſconſulti quidem pretia ſervorum definiunt, in communi aliquo 20 aureos; in Artifice, Medico, Notario, Eunucho, 30, 50, 60.

Centeſima rerum vænalium fuit. Si omnium autem vænalium, quæ, & quam infinita, ſumma fuit? Si in auctione tantum, minor, ſed & ſic grandis. Hæc de Ærario militari, quæ proprie quidem ad ipſum faciebant. Alias non neſcio, & pœnas ſive mulctas legum, item damnatorum confiſcationes, ſæpe in hoc ærarium relatas.

De Metallis.

In iſta re pecuniaria, non omittenda ipſa ejus materies, *Metalla*; magni ex iis reditus, & in variis locis; & reditus quidem innoxii, juſti, & ſine onere ſubditorum. Terra, benigna illa mater, hæc quoque nobis donat. Aurum per bella quærere, nefas eſt; per maria, periculum; per falſitates, opprobrium: in ſua natura, juſtitia. Sed neſcio tamen, an non ſævitia aliqua admixta. Nam multa millia hominum huc adigebant, quoſdam mercede conductos, pleroſque damnatos ad metalla, quos in ſubterraneo illo carcere ſanies, labor, vapor, & ruina ſæpe etiam necabat. Ægyptiorum hoc inventum fuit. Atque hi tali interdum numero apud Romanos, ut Polybius ad Carthaginem novam, fodinis in Hiſpania non minus 40000 hominum ſcribat aſſidue in opere verſari. Plinius etiam notat,

Cenſo-

Cenſoriam legem fuiſſe, qua cavebatur, ne plus 5000 hominum in opere Publicani haberent. Nec id credito miſeratione aut cura pereuntium factum, ſed cautione, & diſpenſatione operis, ut ne in una conductione Publicani totum aurum exhaurirent. Itaque lex in elocatione dicta fuit de numero operarum.

Ex hac quoque metallaria parte igitur magnum uberemque factum quæſtum & noſtra ætas doceat: maxime cum pulcherrimas fœcundiſſimaſque fodinas varie haberent, ut in Hiſpaniis, Galliis, Norico, Salaſſis, Illyrico, Pannonia, Thracia, Macedonia, Proconneſo. Habuit & Italia: putatque Plinius, aliam nullam fœcundiorem metallorum quoque tellurem eſſe: ſed interdicto Patrum cautum, ut ei, velut parenti, parceretur. Præter hæc fuerunt & Cretariæ, & Picariæ, Salinariæ, Ærariæ, Ferrariæ: & nullum genus quæſtus è terra omiſſum.

De Vectigalibus pudendis.

Ab Auguſto & priſcis ad noviores, atque adeo avidiores, veniamus. Veſpaſianus (ut communiter de illo Suetonius) auxit tributa provinciis, nonnullis etiam duplicavit. In paucis verbis quanta acceſſio rerum, attritio ſubditorum? Et quidni ille ſolita augeret, vel duplicaret, qui inſtituit & excogitavit etiam pudenda? Nam urinæ vectigal commentus eſt: & notus, cum filio pecuniam ad nares admoviſſet, in ea re ejus jocus. Origo huic vectigali & cauſa, quod in publico amphoræ aut dolia ſtabant ad urinam reddendam, quam fullones vertebant deinde in ſuum uſum. Principes etiam ſecuti tenuerunt, ſive auxerunt: & videtur hoc fuiſſe triſte illud *Chryſargyrum*, Hiſtoriis decantatum; ut ſcilicet quiſque mendicus aut pauper, meretrix, ſive jam emerita, omnis ſervus, itemque libertus, inferrent in ærarium pro urina

& ſter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

& ſtercore, jumentorum etiam & canum; ſive in agris, ſive in oppidis, habitarent: Et homines quidem utriuſque ſexus, nomiſma argenteum: equus, mulus, bos tantundem: aſinus & canis, folles ſex. Quanta hæc pecunia fuiſſe debuit, ex omni genere pene viventium? Viri Proceres & Reipublicæ primi hoc munus colligendi ambibant, non aliter quam militarem aliquam Præfecturam, aut civilem magiſtratum. O indignitas! ſed Princeps dignitatem addebat, qui & in ſacrum ærarium hanc pecuniam recipiebat. Atque iſti pudendarum ſordium lucrique exercitores aut conductores ſunt, quos *Foricarios* Iuriſconſulti appellant.

Caligula ex capturis proſtitutarum vectigal inſtituit, quantum quæque uno concubitu mereret: ſed cum illo periit, etſi poſtea quoque ſub Heliogabalo Lenonum vectigal, & meretricum, & exoletorum, fuit. Iſta fœda, & Romano nomine indigna: nec ſuſtulit tamen optimus Imperator Alexander Severus: ſed dumtaxat in ſacrum ærarium vetuit inferri, & ad inſtaurationem Theatri, Amphitheatri, Circi, deputari. Ex quo vere dixeris, magnum & hoc vectigal fuiſſe, cum ad tantorum operum reſtitutionem conferret.

De opibus Imperii Byzantini.

Divitiæ Imperii Græcanici quoque mirandæ: neque hic lubet in rationes aut vias omnes pecuniæ inquirere; ipſam dabimus.

Baſilius Imperator, qui vixit ſub annum Chriſtianum octingenteſimum, implevit totum ærarium, & ipſos aditus viaſque, pecuniis confertim ſtipatis. Habuit in theſauris 200000 talentum auri; (id eſt, 1200 milliones.) Nam alterius pecuniæ nec numerus iniri poterat, adeo ut terræ eam infoderet, ærariis aut repoſitoriis ubique repletis. Quin & arculas habuit lapillis gemmiſque pretioſis ple-

nas,

as, quæ æquarunt omnino ſummam illam auri. mira, ô rejicienda, niſi è dictis & dicendis fidem caperent, & mutuo ſibi atteſtarentur! Nam æc Judæus ſcriptor, nomine Benjamin, in ſuo itinerario, ab Aria Montano edito, affirmat. Is ante annos 400 Europam, atque alia peragravit, & ſcriſit, ſe Conſtantinopolim quoque veniſſe, & in ea opes inenarrabiles vidiſſe. Deferuntur enim in rincipis palatium quotannis tributa, quibus turres mplentur, coccinea purpureaque veſte, & auro; a ut nullibi terrarum par congeſtæ pecuniæ exemum reperiri poſſit. Affirmatur etiam, ipſius ſolius rbis vectigal, ex foris vænalium, & portu ac mertorum penſionibus collectum, ad 20000 aureorum in ſingulos dies accedere. Sint ergo menſtrua 0000 aureorum noſtrorum, ſint annui 7 milones, & pene quadrans, ſed nempe Byzantium, id, Nova Roma, hoc dedit, & tunc quidem in ſuo ore, quid autem cenſes illam veterem olim deſſe?

II. DE MANUBIIS TRIUMPHALIBUS.

Lia nunc via ſe oſtendit & aperit, lata, trita, & per quam cumuli & acervi pecuniarum inve-. Pecuniarum? imo vaſorum, coronarum, veum, gemmarum, & quidquid dici appetendum, æſtimandum, poteſt; Opes nimirum, quæ è præ- & manubiis per Triumphos ferebantur. Quot em iſti fuerunt? Quam multi? ſupra modum & em, uberes diviteſque. Nobis ſatis ſit tangere, & cimen eorum, aliquot per ætates, dare.

Fuere igitur Triumphi à Romulo, uſque ad exma Auguſti, circiter 312, & ex his primi non nis uberes, tamen modici, & magis magiſque verunt. Sub Regibus L. Tarquinii Superbi trium-

phus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

phus reperitur, qui victa Sueſſa Pometia & capta, tantum prædæ retulit, ut ſacratæ Diis decimæ explerent 400 talentorum numerum. Ergo fuit in cumulo 4000 talentum: id eſt, vicieſquater centena millia Philippicorum.

Poſt ejectos deinde Reges, inſignis L. Papyri Curſoris de Samnitibus triumphus; quo æris gravis magna vis tranſvecta, vicies centum millia & quingenta triginta tria millia. Id æs redactum e: captivis dicebatur, quos ingenti numero ſub corona venundabant. Argenti, quod captum ex Urbibus erat, pondo 1330. Summa autem illa æris efficit 25330 Philippæos: argenti 13300. Ac tale fere, aut minores, omnes illi uſque ad Tarentinum triumphi, qui incidit in A.V.478. Purpur etiam, ſigna, tabulæ, atque adeo quidquid notabile aut optabile Orbis, aut in eo urbs aliqua haberet, per hanc viam portamque triumphalem i Romam fere invectum: etſi quædam etiam extr bellum, vi aut perſuaſione magiſtratuum.

Iam vero poſtquam copiæ & arma extra Italian miſſa, in grandes illas, & priſcis opibus aut victoriis quoque inclytas regiones, quid auri, argenti ſpoliorum, non relatum? P. Scipio ex Hiſpania argenti præ ſe in ærarium tulit 14342 pondo, & ſignati argenti magnum numerum. Ea pondo faciunt 143420 Philippæos. Idem iterum, victa Carthagine, intulit in ærarium argenti pondo 13300c quæ ſunt nobis ter & decies centena triginta millia Philippum. At alter Scipio, victa & diruta eadem Carthagine, retulit 4470 pondo. Ea efficiunt 44700 Philip. Neque miremur, minus quam antea, relatum, quia pleraque urbs, dum capitur, incenſa & diruta fuit: ita opes perditæ, au ruinis oppreſſæ.

L. Æmylius triumphans de Macedonibus, tantum priores exceſſit, vel magnitudine Regis Per
ſei

, vel ſpecie ſimulacrorum, vel modo pecuniæ, bis millies HS ærario contulerit, id eſt, quingies centena millia Philippum. Nam reperta theſauris Regis Perſei in auro argentoque 6000 entum, id eſt, 3600000 Philippum. Quod ſi olis theſauris & ærario peculiari Regis, quid in qua præda publica oppidorum, aut privata honum fuit?

Cornelius Sylla, etſi ſplendido triumpho minus ulit, tamen tranſtulit auri pondo 15000, (00000 aureorum). argenti pondo 115000. (150000 Philip.)

Exceſſit omnes deinde Cn. Pompeius, in illo, em de Rege Mithridate & Oriente duxit; intuenim in ærarium 20000 talentum, ea ſunt cena millia Philippum, præter ea, quæ in milites endit: iis enim ſolis donativi triumphalis nomiargitus eſt 16000 talentum, id eſt, 9600000 lip. adeo ut is, qui minimum accepit, habuerit chmas 1500. Magna hæc omnia ſunt, & vere Magno digna: ſed hunc hic quoque C. Cæſar, acie, vicit & ſuperavit. Is enim intulit 65000 ntorum; efficiunt nobis 39 milliones. Ex paunis videre eſt immenſas opes in ærario cumulaè triumphis. quos non omnes, imo nec decin partem dedimus.

De Auro coronario.

Aurum coronarium dicitur, quod ſpecie triumrum vel oblatum fuit, vel exactum. Origo e-, ut ſocii & amici Imperatori victori coronas eas offerrent, quaſi gratulantes, & meritum ei ut cingentes. Itaque primo quidem coronæ datæ, aut miſſæ: poſtea invaluit, ut pro iis peia offerretur. Hæc accepta à ſociis, aut ſubs; & ſicut manubias ab hoſtibus legebant, ſic ia iſta occulta ab amicis. Mos plane vetus, &

à Græ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

à Græcis ad Romanos imitatione tranſlatus. Cn
Manlius cum Gallogræcos viciſſet, eoque terror
Aſiam liberaſſet, in triumpho tulit 212 coronas au-
reas, pondo, id eſt, ut ſingulæ fuerint librales. It
enim obtinuerat, ut eæ coronæ, ante ipſum victo
rem latæ in triumpho, populo oſtenderentur. Jan
ante etiam in Quinctii Flaminii triumpho, coron
aureæ, dona civitatum, tranſlatæ 114. In Scipio
nis Aſiatici triumpho Livius numerat aureas coro
nas 234. Appianus in Cæſaris 2822, eaſque pond
20414, ita ut 10 pondo, aut circiter, pleraſque ne
ceſſum ſit fuiſſe. Claudius cum de Britannia trium
pharet, inter coronas aureas unam habuit, ut mini
mum, 700 pondo, quam contulit Hiſpania citerior
item alteram 900, vel potius 1000 pondo, quan
Gallia Comata. Etſi non ad uſus tales, ſed pompan
modo fuiſſe ſciamus. Sicut & in torque aureo
quem 100 pondo D. Auguſto Galli dederunt. Hæ
in ſpeciem tantum; imo plerumque nudo nomine
pecunia ipſa data. Neque coronæ ſolum ipſæ; ſe
aurum aut pecunia ad coronas: atque id propri
Aurum coronarium.

Non ab ipſis victis (quod putavit Servius) ob vi
tam hoc aurum datum, ſed à ſociis amiciſque: da
tum tamen in pecunia titulo coronario. Et hoc præ
textu rapinæ extorſioneſque uſurpatæ. Imo vero &
ab ipſis Italis, qui tamen immunes talium videban
tur eſſe: decretis enim coronis ſtatuiſque, pecu
niam ipſam dari ſibi curabant. Eo paulatim ven
tum erat, ut hoc Coronarium non minus tributi
fere attereret; nec in triumphis modo, ſed in læti
tia quacumque, & primordiis imperii, daretur; at
que velut honorarium tributi genus exigeretur
Quid, quod legamus, civitates in alia occaſione
atque etiam triſti, coronas has miſiſſe? Appianu
in Syllæ funere ſupra 2000, coronas aureas, magn
celeritate confectas, prælatas ſcribit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Poſt prælationem, hæ coronæ in templis, & Ca-
tolio maxime, videntur dicatæ. Imo & trium-
hale ipſum aurum interdum, aut pars ejus, ibi
ndita: fortaſſe ut religio magis ſervaret. Sole-
nt tamen & alia templa auro coronario exorna-
. At Cæſar coronas ſuas in triumpho ductas ven-
dit, & ex earum pretio militibus promiſſa per-
lvit.

III. DE EROGATIONIBUS.

Eragravimus & emenſi ſumus Triumphalem viam: tempus, deſinere, nec addere ultra, ſed gare. Ne ergo omnis Roma illationibus tot au-mpleatur, nunc exhauriemus, & expendemus n loculis, ſed totis ſaccis, ut ipſum iterum admi-dum ſit, unde ad tot expenſas ullæ opes. Ocea-ſi ærarium fuiſſet, dices deſiccandum.

Impendia igitur ſub Principibus *duplicia* fuere, *ceſſaria*, & *Arbitraria:* ex quibus ſane colligas menſas & vere admirandas quaſdam opes.

De Impendiis Neceſſariis.

Neceſſaria illa impendia fere trium generum: in *litem*; in *Magiſtratus*; in *Populum.*

De *Militibus* res clara eſt; ſtipendiis alendos, eritis proſequendos: & id perpetuo, in legioni- & præſidiis perpetuis jam factis. De his in Mili- Romana dictum, ſupra pagina 143, & ſeqq.

Magiſtratus duplices fuerunt, in quos largiter & im expendendum; *Vrbani*, & *Provinciales*. Ur-is quidem Auguſtus inſtituit, ad onera ſuble-da, ad ludos præbendos, & talia, aliquid dare: ſertim Prætoribus, quaſi ex lege. Provinciales em vel plurimum auferebant, ut ipſi plures, & provincias diſperſi. Ea expenſio immenſa, vel argumento, quod Cicero L. Piſoni objecit,

eunti

eunti in Macedoniam; ut Proconſuli, ſeſtertium centies octogies, quaſi Vaſarii nomine datum. A ſola vaſa, inquam, id eſt, ornatum & inſtructum. Et objicit, non quia contra morem fuerit, ſed quia ſupra modum. Quid igitur? eſto vel centies tantum ſumma ordinaria (250000. Philip.) eſto vel quinquagies (25000 Philip.) In tot illis talibus nonne immenſum accreſcet? Et plura accedunt huic generi. ut Curatores variorum munerum alendi, vel ornandi; ut Legati exterarum gentium admittendi, & munerandi; & quæ ſcimus in omni Republica eſſe.

Iam de *Populo*, perpetui etiam, & certi, in eum ſumptus, & præſertim ad alimenta. Nam jam ante inſtitutum, Principes tenuerunt, ut plebem egenam aut tenuem perpetua frumentatione paſcerent; atque ea labore & ſumptu magno parandi, advehenda, & tum gratis diſtribuenda.

De Frumentatione.

Frumentatio vetus Romæ, & ab ipſo etiam Senatu. Ille in rebus & annona arcta, quaſi benignus pater, miſeritus plebis, frumentum aliquando diviſit, non tamen nullo, ſed modico ære. Acceſſere Tribuni ſtatim, & hoc tam populare ſibi vindicarunt, variis frumentariis legibus latis. Ultimus in hac re Clodius Annonariam legem tulit, ut frumentum, quod antea populo ſemiſſe æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur. Atque hæc origo, deinde & continuatio, gratuiti frumenti fuit. Et ſtatim à conjuratione Catilinæ, in Prætura C. Cæſaris, frumentationis ſumptus 1250 talentorum. Id ſit trecenties HS, more Romano; noſtro 750000 Philippicorum. Quin & ſub imperatoribus largiter crevit, cum plures adſcripti, & claſſis etiam inſtitutæ ad tranſvehendum.

Numerus accipientium aliquando ad 32000 fu

fuit. Sed Iulius Cæſar minuit. Auguſtus deinde auxit, & 200000 fecit. Hi pauperes, aut ſaltem qui ſublevari gauderent, inter quos liberti, & id genus, maxime fuere. Et fraudes etiam hic factæ: multi enim ideo manumiſſi, ut frumentum in ſingulos menſes accipientes, &, ſi qua alia liberalitas Principum in pauperes fieret, id totum dominis ferrent, à quibus facti ſunt liberi: ſic quos puderet ipſos è publico paſci, id fecerunt ſuccidanea libertorum perſona.

Diſtributio frumenti erat menſtrua: nam in cujuſque menſis initio accipiebant per teſſeras, quique eas habebat, ad Curatores frumenti dividendi ibat, munus inſtitutum ab Auguſto. Quatuor viri enim erant, iique ex honeſtioribus, & qui ante quinquennium Prætura functi eſſent. Etſi Præfectus etiam annonæ proprius, illuſtri honore, ſed qui de advehendo & adſervando in horreis ſatageret, non proprie de dividendo.

Ad hanc frumentationem Auguſti tempore ex Ægypto Urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur: intellige, modios. Atqui Africa jam addenda eſt, quæ duplum ad Ægyptum dedit. Ex hac igitur ratiocinatione frumentum Urbi illatum annuum fuerit ſexcenties centena millia modiorum. Sint in dies, circiter 164083. Ingens copia, & quæ ſufficiat vel vicies centenis hominum millibus alendis. Nam modius paulo plus minuſve Romanis pendit 25 libras: ſed Romanas tamen libras; id eſt, 12 unciarum. Igitur cenſendum eſt, pleroſque iſtorum qui caperent, Patresfamilias fuiſſe, uxorem, liberos, ſervulos, habuiſſe. Itaque largius valde quam in unum caput capiebant: & videtur teſſera ſive donatio ordinaria fuiſſe in ſingulos, 10 modiorum. Iam & hoc cogitandum; plures etiam in conſortium hujus frumenti veniſſe. An non probabiliter urbanos illos omnes milites? Quid

ipſam deinde aulam & Palatinos? nonne item probabile, annonas ſuas hinc accepiſſe? An non, & Claſſiarios ipſos in Italia milites?

Circa Flaviorum imperium, non ipſum frumentum, ſed panis diſtribui cœpit: credo, quia lucrum aliquod ex eo fiſcus captaret, & quo minore modo in plures largitio ſpargeretur. Is *Panis gradilis* dictus, quia in gradibus divideretur. Idem *Fiſcalis*, quia è publico & fiſco. Ii panes fuerunt bilibres. Aurelianus opſonium addidit, & populo Porcinam carnem diſtribuit, quæ diſtributio uſque ad tempora Conſtantini fuit. Oleum quoque perpetuum populo dedit & inſtituit Imperator Severus. Vinum etiam, ut nequid deeſſet, Aurelianus ſtatuerat, ſed morte præreptus non fecit.

De Impendiis Arbitrariis.

Arbitraria impendia trium maxime generum fuerunt: In *Ludos*, *Opera*, *Dona*.

Impenſæ in Ludos.

Ludos ſingulatim ſi perſequar, aut exempla accumulem, ſeorſim theatrum mihi ſtruendum ſit, & novi aliquot ſermones. Capita impendiorum tangam, de quibus univerſe ſic Lactantius: *Quid dicendum eſt de iis, qui populari levitate ducti, vel magnis urbibus ſuffecturas opes exhibendis muneribus impendunt?* Item Ambroſius: *Magiſtratus in theatris, mimis, athletis, gladiatoribus, aliiſque hujuſmodi generibus hominum, totum patrimonium ſuum largitur & prodigit, ut unius horæ favorem vulgi acquirat.* Merito damnant noſtri Patres damnoſam hanc inſaniam, & quæ privatos homines bonis per ludum exuit, Principes ipſos attenuat & debilitat. Atque id diſcere, cum ex frequentia eorum potes, tum ex apparatu.

Unus Auguſtus fecit ludos ſuo nomine quater & vicies; pro aliis magiſtratibus, qui aut abeſſent, aut

aut non ſufficerent, ter & vicies. Vix arbitror, ullos ex iſtis principalibus ludis minoris quingenties, aut & millies ſeſtertio ſtetiſſe, (id eſt, millione cum quadrante, aut & duobus millionibus cum dimidio.) Quod apparatus & pompa facile perſuadebunt. Nam in ipſo Theatro, Amphitheatro, aut Circo, adornando, qui ſæpe ſumptus? cum ſemper gratia aliqua & illicium novitatis in ipſa forma quæreretur.

Nero Theatrum totum, non ſcenam ejus tantum, auro illevit & obtexit. Sed & quidquid illatum fuit, & omne inſtrumentum ac choragium, aureum; itemque vela, quæ ſuperne contra Solem obumbrabant, purpurea tota, & aureis ſtellis interſtincta. Ex quo & dies ille *Aureus* appellatus.

Quid Iulius Cæſar, ante Neronem, & nondum Princeps? Is primus in Ædilitate, omni apparatu arenæ argenteo uſus eſt, feraſque argenteis haſtis laceſſere, tum primum viſum. Cæſar igitur hoc primus, ſed non ultimus: nam paſſim & in coloniis & municipiis argenteæ jam ſcenæ. L. Muræna, & Caius Princeps, in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo 124000, quæ faciunt 1240000 Philipp. Nec id pro Caio aliquo ſit magnum, imo nec pro privato nimium, quia argentum recipiebant, nec totum peribat, ſi tamen vellent.

Vis nunc unum & extremum furorem? Heliogabalus Imperator, in Euripis vino plenis navales Circenſes exhibuit. Tu cogita, quantum vini profuſum, foſſis illis & Euripis in Circo ita eo plenis, ut naves inter ſe concurrere ac certare de velocitate poſſent. Quid jam dicam tot gladiatorum millia? tot ferarum ex toto Orbe quæſitarum? tot equorum nobilium? quæ in vita actiſque Principum aſſidua leguntur.

Addo huc Miſſilia & ſparſiones in populum, id eſt, Teſſeras ligneas cum notis rerum, aut interdum

res ipſas, magno certamine diripiendas. Quæ item velut legitima jam erant in omnibus ludis, ad populum illiciendum. Horum pretia & ſumptus ex Neronianis iſtis colligantur apud Suetonium: *Sparſa & populo miſſilia omnium rerum per omnes dies, ſingula quotidie millia avium, cujuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam manſuetæ feræ, noviſſime naves, inſulæ, agri.* Notetur hæc jactatio, quanti ea, & quantarum rerum. Præter aurum, gemmas, margaritas; inſulas & totos agros dedit; inſulas nempe urbanas, & habitabiles domos.

Neque Nero hæc ſolus: de more fiebant, etſi alius largius parciuſque, pro opibus, præberet. Titus ſane Veſpaſiani filius item profuſiſſime in ludis, quos per 100 dies dedicatione Amphitheatri ſui fecit. Nam globulos ligneos quoſdam de loco ſuperiore in theatrum jaciebat, qui ſymbolum haberent inſcriptum, hic alicujus eſculenti, ille veſtis, alius argentei vaſis, alius aurei, equorum, jumentorum, mancipiorum; quæ oportebat eos, qui rapuiſſent, ferre ad Curatores ludorum, & ab iis accipere quamque rem inſcriptam. Credis tu, hæc per tot illos centenos dies fieri potuiſſe ſine impenſa bis terque millies HS? ego non opinor: & ubi ſumptus ludorum reliqui? Neque miror jam profecto, Hadrianum cum in adoptione Cejonii Commodi multa in populum profudiſſet per ſimiles ludos, & in militem, atque is Cejonius ægro corpore, vitalis non videretur, ſæpe dixiſſe: *Perdidimus quater millies HS, quod populo & militibus dedimus.* qui ſunt noſtri 10 milliones.

Sed dices, Principum virorum modo hæc fuiſſe. Erras: de Milone hoc jam olim Cicero, tria patrimonia in has res effudiſſe. Probus, filius Alypii, cum ipſe Præturam gereret, 1200 pondo auri

ri abſumpſit, id eſt, 120000 aureorum. Symmachus Senator, unus è mediocribus, in filii Symmachi Præturam 2000 effudit, id eſt, 200000 aureorum. At Maximus, ſcilicet è divitibus, item in filii Præturam 4000, id eſt, 400000 aureorum. Edebant autem ludos Prætores non niſi 7. diebus. Vide dies, vide ſumptus: quanto immaniter plus olim alii? quanto ſcilicet tunc Reſp. florentior, & majores privatim opes. Si igitur ſola ſparſio, id eſt, miſſilia in populum, tanti, quid reliqui omnes ludi, & eorum apparatus?

De Donis Principum.

Dona ſequuntur (nam de impendiis *Operum* toto libro 3 agetur) magnitudine ſua non jam inter admiranda, ſed ſtupenda. Si quis Midas fuiſſe fingatur, qui omnia tactu faciat aurea, defecerit inaurare, quantum iſti ſunt largiti. Per principes aliquot lubet ire, & hoc oſtendere.

Ordiar à capite ipſo, *Cæſare Iulio*, qui nullum largitionis aut officiorum genus in quemquam publice privatimque omiſit. Militibus ſingula interdum mancipia vel prædia viritim dedit. Quid in Senatum & digniores? Vel invitatos, vel ſponte ad ſe commeantes, uberrimo congiario proſecutus eſt. Nec hic finis. Extra Urbem quoque & Italiam ea largitas ſe diffudit: & non minore ſtudio Reges atq; provincias per Orbem terrarum illiciebat; aliis captivorum millia dono offerens, aliis quo vellent, & quoties vellent, auxilia ſubmittens; urbes præcipuis operibus exornans. Atque hæc privatus Cæſar fecit, & nondum in faſtigio illo principali. Magis mireris, ſi accogites, jam ab adoleſcentia profuſum hunc fuiſſe, & grandi ære alieno oppreſſum. Debuit enim, prius quam ullum Magiſtratum caperet, 1300 talenta. Ea ſunt nobis 780000 Philipp. Quid vero jam in ipſis magiſtratibus? materies &

cauſa amplior largiendi. Itaque Appianus ſcribit, euntem ex Prætura in Hiſpaniam, creditoribus renitentibus, dixiſſe joco: *Millies ſibi opus eſſe, ut nihil haberet:* id eſt, ut ſolum æs alienum ſolveret, in ſuo nihil haberet. Ea reddunt vicies quinquies centena millia. Auxit etiam in Conſulatu, & deinceps ad Principatum, ut hominis hujus ingenium erat, tantum ut daret, quærentis. Sed unde habuit & repoſuit? Non longe te duxero. Gallias vide: iſte fons, è quo hauſit: ibi enim fana templaque Deum donis referta expilavit, urbes diripuit, ſæpius ob prædam, quam ob delictum. Denique è tot præliis acceſſit ingens captivorum multitudo, è qua divendita pecuniam redegit.

Sed lubet ſingulatim inſpicere viri dona. Inſtante civili motu, in Gallia cum eſſet, L. Paulum Conſulem deſignatum 1500 talentis flexit, ne contra ſe ſtaret. Tot talenta reddunt 900000 Philippicum, id eſt, pene millionem; in virum unum. Quid jam in Curionem, ut pro ſe ſtaret? amplius longe dedit, æs alienum ejus totum exſolvit; illud fuit ſexcenties HS. Ea faciunt 1500000 Philippicum, quid niſi plurium Senatorum cenſus?

Sequuntur Milites, quibus unice ſe dedit, atque id ipſum privatus. Certe adhuc in Gallia, cum Pompeius duas legiones colore belli Parthici revocaret; ipſe, ut animos ſibi pigneraret, ſingulis abeuntibus 250 drachmas diviſit; id eſt, 25 Philippicos noſtros. Cogita jam duplum in Centuriones, triplum quadruplumque in Præfectos & Tribunos; valde ea largitio creſcet. Sed quid in ipſo jam bello civili? privatim haud dubie multa; communiter hæc largitio fuit. Veteranis legionibus decem, prædæ nomine, in ſingulos pedites ſuper bina ſeſtertia (nobis, ſunt 50 Philippæi) quæ initio civilis tumultus numeraverat, 20000 nummum dedit. Ea ſunt ipſi Philippici 500. atque ita viritim, & in gregarios milites

milites diviſit, cum duplum Centurionibus; Tribunis, Præfectiſque alarum quadruplum: præter hos ergo, & equites, ſoli gregarii milites acceperunt 15 milliones; ſunt autem 30000 militum in decem legionibus.

Atqui an finis eſt? imo ſub ipſum idem tempus largitionem ad populum extendit. Præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diviſit, ac centenos pro mora. Populi vero illius, qui frumentum acciperet, grandis numerus, & ſub id tempus 320000 erant: accepit ergo totus populus viritim 400 nummos. Sunt Philippici 10. Ergo in ſummam tres milliones ducenta millia. Ubi olei deinde modus? ubi frumenti? nam viritim quoque denas libras olei, & denos modios frumenti elargitus eſt.

Auguſtus non diuturnitate ſolum Imperii, ſed etiam liberalitate patrem ſuperaſſe videtur. Dona ejus quædam ante imperium, alia in ipſo ſunt: & illa magis miranda. Primum militibus & Evocatis, quos contraxit metu Antonii, adita hæreditate Juliana, dedit ſingulis 500 drachmas. Is numerus Evocatorum ad 10000 fuit; ergo hic 500000 Philippicorum. Amplius, eodem pene tempore, cum legiones Quarta & Martia ad ſe tranſiſſent ab Antonio, dedit ſingulis totidem illas drachmas: iterumque cum in armis decurriſſent & ſpeciem prælii perite aſſimilaſſent, alteras totidem; quæ certe fuerunt ad dictam ſummam, & longe ſupra, ſi Equites & Centuriones ſuo more computentur; quod & in ipſo primo Conſulatu, cum ſignis à Mutina motis Urbem intravit, dedit qui ſe deduxerant ſingulis 2500 drachmas, ſive 250 Philippæos; atque eæ 8 legiones fuerunt; minimâ legionum frequentiâ, ſurgent 6 milliones, & Equites ac Ductores omittentur. Ubi autem prædæ, quas egit, aut ſpolia,

quæ cepit? adhuc nulla: quo magis in admirandis hæ donationes tres, à privato Octaviano, & ſola ſpe futuræ magnitudinis, ſuſceptæ & perfectæ. Sed quarta etiam donatio à privato immenſa, aut certe immodica. In Philippenſi prælio, ubi de Principatu actum vel libertate, hic ipſe Octavianus cum Antonio promiſerunt viritim 5000 drachmas 19 legionibus, quæ in præſidiis aut Italia ſparſæ: præter Auxilia, quæ haud longe infra legiones. Itaque hæc ſumma eſt ſupra 150 milliones. Atque hæc ille fecit ante Principatum: in ipſo tenuit & cucurrit eundem liberalitatis curſum.

Donationes Auguſti in Principatu proponimus ex lapide Ancyrano. In prima, ex teſtamento patris dedit viritim populo centenos vicenos ſeſtertios. Ii ſunt 3 Philippici in ſingulos. In ſecunda, in quinto ſuo Conſulatu, ſtatim poſt Actiacam & Alexandrinam victoriam, ſub triumphum, 400 nummi viritim dati, qui ſunt Philippici 10. nec viris tantum puberibuſque, ſed etiam pueri, in gratiam Marcelli, ſororis filii, adjecti: ita ut ad minimum fuerint ad 600000 capientium. Fiunt in pecunia impenſa 6 milliones. In tertia, Conſulatu decimo, populo dedit congiarium bis 400, id eſt, bis 10 Philip. viritim. In quarta, Conſulatu undecimo, datæ 12 frumentationes, privatim frumento coempto. In quinta, in Tribunitia poteſtate duodecima, quæ incidit in A. V. 741, cum peregre & è Gallia rediit, plebi refovendæ & conciliandæ diſtribuit ter uno anno 400, id eſt, Philippicos ter denos, ſive in univerſum 30. In ſexta, in 320000 capita plebis urbanæ dedit ſexagenos denarios viritim, quæ ſumma ad duos milliones, paulo minus (1800000 Philip.) ſe attollit. In ſeptima, donatione militari iis dedit, qui in colonias miſſi aut mittendi, 1000 nummum; acceperunt autem viritim hominum circiter 120000. In octava, in Conſulatu decimoter-

motertio, ſexagenos denarios dedit in 200000 capita frumentantium. Liberalitates ejus plures ex facili dederim, ut ipſe dare facilis, etiam per ludum & jocum. Cujuſmodi iſta: Omnibus qui ſecum pila luſiſſent, ſeſtertia 100 dari Cæſar Auguſtus juſſerat, ſoli Cœlio 50. Magna donatio in ludicra iſta cauſa, ſingulis 2500 Philippici. Iterum totidem Græculo cuidam pro carmine, & audaculo dicterio factoque.

Aliorum quoque Principum carptim aut ſaltuatim quædam tangam. In *Tiberio* pauca ſunt, parca ille manu & reſtricta fuit, atque ita moriens in theſauris reliquit vicies ſepties millies HS, (id eſt, 66 milliones & 50000 Philipp.) vel ut alii verius, ter & tricies millies HS. Sunt 81 milliones. Quod Caligula non toto vertente anno abſumpſit; ille vero ſtatim exhauſtus & egens, atque ad rapinas ſe vertit.

In *Claudio* notatur prima liberalitas in auſpiciis imperii, cum militibus omnibus ubique viritim remiſit 5000 drachmarum, qui ſunt 500 Philippæi. Quæ donatio ſuperat omnes jam dictas, & fortaſſe dicendas.

Nero ſequitur, qui divitiarum pecuniæ non alium fructum putabat, quam profuſionem. Itaque nepotinos ejus ſumptus fruſtra colligam, in Suetonio atque aliis patent: quædam addam, quæ magni & laudabilis animi ſunt viſa. Militi Prætoriano ob cauſam aliquam juſſerat centies HS numerari: id eſt, 250000 Philippicum. Et cum Agrippina mater, mirata improvidam fortaſſe liberalitatem, juſſiſſet totam eam pecuniam ipſo coram, in menſa exponi & expandi, ut ſic vel aſpectu pœnitentiam eliceret: ille magno animo juſſit alterum tantum addi, &, *Neſciebam*, inquit, *tam exiguum me dediſſe*. Hoc Nero in militem: ſed quid in regii ſanguinis Teridatem? Is per 9 menſes continuos Romæ, aut in finibus Romanis, fuit,

& toto eo tempore immunis habitus ab omni ſumptu. Decreta igitur ei in diem 800000, quæ ſunt 20000 Philippæorum. Numera in menſem, quid ea niſi 600000? In 9 menſes, 5 milliones, 400000. Iam abeunti datum millies HS. quaſi in viaticum, quod iterum efficit 2 milliones & dimidium. Atque iſta conſpicua & ſignata liberalitas Neronis eſt; quid minores aliæ & ſparſæ, ſed coaleſcentes in grandem ſummam? nam donationibus bis & vicies millies HS effuderat. Ea ſunt 55 milliones.

Severus Imperator, Decennalia imperii celebrans, una donatione in populum, qui frumentum ſolebat accipere, & in Prætorianos, effudit bis millies HS, id eſt, 5 milliones. *Commodus* vero Imperator pene triplum ejus, quod Severus poſtea dedit, populo congiarium donavit. Hæc de *Opibus publicis*.

DE OPIBUS PRIVATIS.

OPes privatæ & ipſæ magnæ fuerunt, & per multos ſparſæ. Quis neſcit, Senatores aut Senatorios plurimos fuiſſe, & plures longe Equites Romanos? Atqui primus illis cenſus ſub Auguſto fuit decies HS, ſive 25000 Philippæorum. Iſtis, id eſt, Equitibus, cenſus 400, quæ faciunt 10000 Philippæorum. Hic cenſus, quem neceſſario haberent; quam multi autem, & plerique omnes exceſſere? Ac lubet pauliſper recenſere hos divites.

Craſſus, cognomento *Dives*, dicebat, neminem divitem eſſe, niſi qui exercitum, 6 legionibus, & magnis equitum ac peditum auxiliis conſtantem, ſuis fructibus alere poſſit. In agris ille poſſedit bis millies HS. ſolos architectos & fabros in ſervis habuit ad 500. quorum operam elocabat in Urbe ruinis vel incendiis obnoxia. Quid deinde ſervorum ad reliquos uſus, domi vel in agris? Univerſæ ejus opes fuerunt bis millies, ſive 5 millionum, ditiſſimus

mus poſt Syllam Quiritium. Poſt eum plures etiam opulentiores, qui ad ter millies, aut circa pervenerunt.

L. Domitius, ſucceſſor in Galliam Cæſari deſtinatus, agris ſane abundare debuit, qui Corfinii obſeſſus, ad animandos milites, in concione agros ex ſuis poſſeſſionibus pollicetur, quaterna in ſingulos jugera, & pro rata Centurionibus Evocatiſque. At enim 30 cohortes ibi militum, id eſt, circiter 12000. Ea ſint igitur 48000 jugerum: quid jam in Centurionibus & Evocatis, quibus duplum debebatur?

Poppæus quidam ſub Caligula poſſedit aliquot flumina in ſuo orientia, in ſuo cadentia, ut loquitur Seneca. Oportuit igitur totas regiones poſſediſſe. Uti C. Antonius ille, collega Ciceronis in conſulatu, totam Cephaleniam Inſulam, velut proprium patrimonium habuit, atque ibi oppidum etiam novum ſtruxit.

Inter divites L. Cornelius Balbus etiam merito vocandus, qui moriens populo Romano viritim legavit denarios 25, ſive aureum Romanum unum. Quid putemus nunc hæredes, & legatarios habuiſſe? Senecam ter millies HS, id eſt, 7500000 Philipp. poſſediſſe, amicus illi Tacitus ſcripſit, & inimici eum multa invidia objecerunt. C. Lentulus Augur, divitiarum maximum exemplum, antequam eum liberti pauperem facerent, quater millies HS. ſuum vidit. Hic, ſtupor! ergo poſſedit ipſos 10 milliones, Regum aut certe Regulorum opes. Pallas libertus quater millies in bonis habuit, id eſt, 10 milliones. Et hoc ipſum de colliberto ejus Ælio Narciſſo Dio narrat.

Sed aula hos beavit, inquies. Vis igitur & homines, non è Senatu vel aula? ecce è media plebe unum. Sub Auguſto C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit: Quamvis multa civili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſervorum 4116; juga

 boum,

boum 3600, reliqui pecoris 250000, in numerato HS ſexcenties, id eſt, 1500000 Philipp. Funerari ſe juſſit HS 11000. Beliſarius ille, ſub Juſtiniano magnus, 12000 puerorum propria habuit. Athenæus affirmate ſcribit, quoſdam Romanorum ad 10000 aut 20000 ſervorum habuiſſe; nec ut quæſtum ex iis facerent, ſed ut aſſeclas aut ſubſequas eos modo haberent. De aliis armentis ſimile quid legimus in Vopiſco de villa Valeriani privata, in qua 500 ſervi, 2000 vaccarum, equæ 1000, ovium 10000, caprarum 15000 fuere. Et communia hæc, certe non nova, in opibus, illo ævo.

Quid autem, quod etiam inferiore ævo, rebus & imperio labentibus, magnæ iſtæ opes? Multæ Romanorum domus in annuo reditu accipiebant è poſſeſſionibus ad 400000 aureorum, idque abſque frumento, vino, & aliis ſpeciebus, quæ ſi venderentur, facile trientem æquarent illati auri. Secundariæ autem domus quindecim centenarios aut decem auri recipiebant. Addam diſtincte & unum exemplum. Gordianus adhuc privatus ditiſſimus & potentiſſimus fuit; in provinciis tantum terrarum habens, quantum nemo privatus. Quæſturam magnificentiſſime geſſit. Ædilitatis ſuæ tempore populo Romano 12 munera, id eſt, per ſingulos menſes ſingula, de ſuo exhibuit: ita ut gladiatorum nonnunquam 500 paria exhiberet, numquam minus 150. Feras Libycas una die 100 exhibuit, urſos una die 1000. & plura deinde animalium nominatim: quæ omnia populo rapienda conceſſit. Amplius de eo; in omnibus civitatibus Campaniæ, Hetruriæ, Umbriæ, Flaminiæ, Piceni, de proprio illum per quatriduum ludos ſcenicos & Iuvenalia ediditſſe. Qui bene hæc tollit ſingula & penſitat, quique ſcit quid ſit ludos olim edere; neſcio quam trutinam reperiet ad tot illa ponderanda aut æſtimanda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

LIBER III.

DE OPERIBVS ROMANIS.

AD Opera ducimur, quæ ordine ſequuntur. Duplicia autem iſta Romana Opera: *Temporaria*, & *Diuturna*. Illa, quæ ſubito & in breve tempus aliquod excitabantur, è terra aut ligno plerumque. Iſta in longum, & manſura, è latere, lapide, & materie firmiore.

DE OPERIBUS TEMPORARIIS.

TEmporaria iterum duplicia: *In militia*, & *extra eam*; atque utraque merentur juſtam admirationem. Nam ſive Militiam videas, quis Foſſas, Vallos, Aggeres, & talia terrea; iterumque Materialia, Turres, Teſtudines, Muſculos, Vineas, legit, tam multa, tam crebra; & aut induſtriam, aut vires hæc patrantium, non æſtimet & admiretur? Sive extra eam quædam in voluptatem aut ſplendorem ſtructa; quomodo idem affectus non inſinuet animo vel irrumpat? De Militaribus jam dictum in libris *De Militia Romana*, & *De Machinis*. Igitur pauca ex civilibus tangam.

Inter Opera civilia ludicra præcipue fuere; ut, Theatra, Amphitheatra, Circi, & magnæ ejuſmodi moles, ſtructæ ſæpe in paucos dies, & pene ut dejicerentur. Duo exempla in Plinio, etiam cum ejus, qui tam multa admiranda viderat aut legerat, nimia admiratione. *M. Scaurus in Ædilitate ſua fecit opus omnium maximum, quæ umquam fuere humana manu facta. Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex, in altitudinem 360 columnarum. Ima pars ſcenæ è marmore fuit, media è vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ. Summa tabulis inauratis columnæ; imæ 38 pedum. Signa ærea inter columnas fuerunt 3000 numero. Cavea ipſa cepit ho-*

minum 80000. *Sed & reliquus apparatus tantus, Attalica veſte, tabulis pictis, cæteroque choragio fuit, ut in Tuſculanam villam reportatis, quæ ſuperfuerant, quotidiani uſus deliciis, incenſa villa ab iratis, concremaretur ad HS bis millies*, id eſt, 5000000 Philipp.

Alterum exemplum ex eodem Plinio, qui jam dictis ſubnectit: *Aufert animum, & à deſtinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti inſaniam è ligno. C. Curio, qui bello civili in Cæſarianis partibus obiit, funebri patris munere, Theatra duo juxta fecit ampliſſima è ligno, cardinum ſingulorum verſatili ſuſpenſa libramento, in quibus utriuſque, antemeridiano ludorum ſpectaculo edito, inter ſeſe averſis, ne invicem obſtreperent ſcenæ: & repente circumactis, ut contra ſtarent: poſtremo jam die, diſcedentibus tabulis, & cornibus inter ſe coeuntibus, faciebat Amphitheatrum, & gladiatorum ſpectacula edebat, ipſum magis auctoratum Populum Romanum circumferens: Quid enim miretur quiſque in hoc primum? inventorem, an inventum? artificem, an auctorem? auſum aliquem hoc excogitare, an ſuſcipere? Super omnia erit populi furor, ſedere auſi tam infida inſtabilique ſede. Ecce Populus Romanus univerſus, velut duobus navigiis impoſitus, binis cardinibus ſuſtinetur, & ſeipſum depugnantem ſpectat, periturus momento aliquo, luxatis machinis.* Diſerte iſta Plinius, & culpans ſimul ac laudans.

Plura hujus generis paſſim, ſed in circumfuſa rerum copia, excerpimus pauca & eligimus. C. Caligula pontem ſtruxit in ipſo mari navibus impoſitum, magnitudine trium milliarium & quadrantis: id eſt, toto illo ſpatio, quantum eſt à Puteolis ad Baulos. Per hunc triumphantis ritu cum Senatu militibuſque inceſſit, ſpectante toto populo; in eodem epulatus, noctem etiam pervigilem egit, inter laſcivias & ludos. In paucis etiam diebus pontem hunc totum ſtructum narrant; immenſum opus perpen-

perpendenti, ſed cui laudem vanitas detrahit: nam quo fine ſtructum, niſi ut deſtrueretur?

Caracalla, quem alterum Caligulam licet dicere, non ſuis ſolum, ſed alienis opibus proterve abuſus, cum adigeret homines Senatorii ordinis, quoties Roma egrederetur, domus & prætoria varia ſtruere, item diverſoria ſplendida, etſi in pleriſque non ſolum non acturus hæſuruſque erat, ſed nec ea viſurus. Amplius, ubicumque hyematurus erat, aut etiam putabatur hyematurus, cogebantur Amphitheatra & Circos ſtruere, nec in ſumptum quidquam ab eo capientes: & ea ipſa mox diruenda.

DE OPERIBUS DIUTURNIS.

ADamnoſis iſtis & Temporariis ad ſtabilia & utilia veniamus, & quæ ſunt perpetua. In hoc genere multa ſunt Romanæ magnificentiæ, nec in Urbe ſolum aut ipſa Italia, ſed per Terrarum Orbem ſparſa. Licet dicere, divino munere Romanos datos, ad quidquid rude, expoliendum; ad quidquid infectum, faciendum; & ad loca homineſque elegantia & artibus paſſim exornandos. Quot oppida nova ſtructa? vetera ampliata, aut reparata? in iis *Templa*, *Baſilicæ*, *Fora*, *Porticus*, *Aquaductus*, *Viæ*, *Theatra*, *Circi*, & plura, quæ aut uſum haberent, aut amœnitatem. Quid jam privatæ ſtructuræ? ut *Domus*, & *Villæ*? omnia ſplendida, ab ingenio ſimul & pretio commendanda. Non per ſingulas provincias, urbes, agros, ibo: ſolam Romam oſtendam, omnium operum opus, & in qua ſola fuit, quidquid ubique fuit. Nam & coloniæ ſua Capitolia, Fora, Baſilicas, Theatra, & talia habebant, ad urbis dominæ & parentis ſuæ ritum.

De Situ & Forma Vrbis.

Non ſine cauſa Dii homineſque hunc Urbi condendæ locum elegerunt: ſaluberrimos colles, (hodie

die tamen vix ita ſunt, ſed cauſa, ſolitudo, & deſertio; tum & auræ è vicinis paludibus vel æſtuariis) flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi conventus accipiantur (Tiberis ille pater, qui Urbem ſecat, latus circa eam, ut Dionyſius monuit, 4 jugera, ſive pedes 400; profundus ſic, ut maximas naves ſuſcipiat & portet) mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum; (nam diſtat 16 millibus paſſuum, ſive 120 ſtadiis) regionum Italiæ medium: in longitudine quidem; nam latitudinem ſi ſpectas, finem tenet. Eſt & munitiſſimo loco ſita Roma, nec Alpibus ſolum ab omni vi ſubita, ſed Apennino defenſa.

Forma veteris Romæ, qualis ſub Romulo fuit, quadrata. Sed in ſuo flore propemodùm rotunda (etſi haud juſte tamen) & ſeptem ſuos colles amplexa, grandem ambitum fecit. Scribunt veteres, Servium Tullium Regem, ad quinque colles jam incluſos urbi duos addidiſſe, Viminalem & Eſquilinum, talem tantamque deinceps fuiſſe Romam.

Liquet autem, Romam quaſi duplicem fuiſſe; unam clauſam muris; & alteram non clauſam, quæ tamen in orbe circumjecta eſſet, & continentibus ædificiis inſtructa. Illa habebat in ambitu 23 milliaria: hæc 42. Itaque totus ambitus interioris & exterioris Romæ erat 42 milliarium. Aurelianus vero muros Urbis ſic ampliavit, ut 50 prope millia murorum ejus ambitus tenerent. Quid miraris? an adeo tale nihil alibi? Ecce in ipſa Italia urbs Locrorum (nec ea inter has maximas) 12 millia in ambitu habuit. Quid Carthaginem illam, Romæ æmulam? 24 millia paſſuum circumdedit. Ipſa Conſtantinopolis olim 22. ut hac quoque parte compar matri ſuæ eſſet. Denique ad Tartaros & Sinenſes ſi abeas, hodie reperies exempla.

Iſte Urbis fuit ambitus, ſed deſiit. Nam ecce cum

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Conſtantinus ſedem Imperii tranſtulit, & una ſecum tot nobiles familias abduxit, frumenti etiam trientem abſtraxit, denique ſe ipſum & aulam; nonne probabile eſt, Romam iterum valde minuiſſe? idque in extremis & longinquis maxime, ut ſolet: atque ita reditum, collapſis aut disjectis Aureliani muris, ad veterem ambitum & modum. Nec mihi aliquis rurſus dixerit, muros hodiernos contra nos eſſe. Tune veteres eos potes credere? & ita neſcis, toties dirutam, incenſam, vaſtatam, iterumque inſtauratam & refectam eſſe? Noli arbitrari quod in iiſdem veſtigiis. nam qua ſpe ejuſdem frequentiæ aut felicitatis? Imo Honorius contraxit, poſt Beliſarius, Narſes, denique & Pontifices Romani; è quibus Hadrianus Primus muros eos, qui nunc exſtant, 100000 aureorum è Tuſcia contractis, exſtruxit.

Magnitudo Suburbiorum Romæ.

Romam duplicem hactenus habuimus, veteri ambitu, & novo: eſt & tertia quædam ſine ambitu, & quæ in ſuburbiis procurrit. Ea quoque ingens, & Plinii imagine oſtendenda, qui ait: exſpatiantia tecta multas addidiſſe urbes. Plures, inquam, ſunt urbes, & tot quot ſuburbia. Quæ Tibur, Ocriculum, Ariciam, atque alio excurrebant, ſed maxime Oſtiam, & mare verſus. Illuc vel ad 15, aut circiter, milliaria procedebant: & fidem huic aſſertioni Neronis conſilium ac deſtinatio faciat, cui ab hac cauſa viſum, Oſtiam tenus mœnia promovere, atque inde foſſa mare veteri Urbi inducere: etſi non effecit.

De hac magnitudine jam ſuo ævo Dionyſius: *Omnia loca circa urbem habitata, ſine mœnibus eſſe; in qua ſiquis intuens, magnitudinem Romæ exquirere velit, fruſtra eum fore, & hæſurum, ubi deſinat urbs, ubi incipiat. Adeo ſuburbana*, inquit, *ipſi urbi adhærent.*

hærent & innexa ſunt, & ſpeciem immenſa longitudinis exhibent ſpectanti. Et Ariſtides Rhetor, qui vixit ſub Hadriano, cum Urbs in ſummo flore, haud vana μεγαληγορίᾳ dixit : *Tantam Romam eſſe, ut in quacumque parte quis conſtiterit, nihil impediat & in media eum eſſe.* Quem locum hæc talia habeant, niſi in magnitudine iſta adſtructa ?

De Hominum in Vrbe multitudine.

Opportune additur multitudo habitantium, argumentum pro magna noſtra Roma. Hanc colligere & affirmare poſſumus ex veſtigiis Scriptorum, quæ ſagaciter ibo indagatum.

Ex lapide Auguſti, itemque è Suetonio conſtat, 320000 aliquando fuiſſe plebis urbanæ : plebis, dico, tenuioris, & quæ è publico victitaret ; imo ſupra. Conſidera, & inſtitue ratiocinium ; ſi tanta multitudo inopum iſtorum, quanta jam etiam divitum ? Quot illi Senatores aut Senatorii ? quot Equites, & ex ipſa plebe honeſti ? Viſne illos quoque 300000 fuiſſe ? age ſunto vel 200000 tantum ; quid conficitur ? pueros fœminaſque addendas & quo numero ? profecto duplo triploque (ſi non ultra) ſuperarunt : & ita ubique gentium aut urbium obſervamus. Habebimus jam nunc in noſtra Roma duos hominum milliones.

Rurſus probabile eſt, totidem ſervos Romæ, quot liberos fuiſſe, imo plures. Nam tenuium, quotuſquiſque fuit, cui non unus alterve ſervulus ? At divites illi agmina eorum poſt ſe trahebant : nemo certe divitum iſtorum aut lautorum fuit, cui minus centenis aut ducenis ; qui in varia ſua officia aut munia diviſi. Jam igitur 3 aut 4 milliones ſervorum, quantum nec in provinciis quibuſdam & regnis. Quot jam peregrini ex toto Orbe Romam venerunt ? alii negotii ſui cauſa, alii publici ; multi & manſionis. Ita ſemper ea urbs referta iis, cum hi

inirent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

rent, alii exirent; atque ipſa, ut mare, admitte-
, nec creſceret minueretve. Itaque Ariſtides Ro-
m dicit eſſe velut commune totius terræ oppi-
m. Athenæo Roma eſt Orbis compendium &
itome. Eadem Urbs urbium dicta, quia videre
ea eſt omnes urbes collocatas. Nam & totæ Na-
nes illic ſimul & confertim habitant. Ut jam
tur hoc claudam & definiam, putaſne & ſervos
peregrinos minus duobus millionibus feciſſe?
in univerſum ſint 4 Romæ, & circa eam; nec
tius aut contractius poſſum. Quid autem hoc
gnum ſit? cum & alias urbes reperire eſt affa-
populatas. Cæſarea Cappadociæ (nec ea inter
es principes) 400000 incolarum habuit. Et
c ipſum numerum aut circa, Lutetia Pariſio-
n in cenſum deferebat, ante ultimas iſtas turbas.
rigentum Siciliæ olim 800000 hominum inha-
runt. Sed hodie nonne Cairum in Ægypto ſcri-
r ad 7 milliones hominum habere? Et Quinzai
d famoſum, ad 1600000 familiarum? præ qui-
noſtra illa frequens Roma decreſcat.

At ecce hodierna Roma, quam relinquitur, & à
eri illa abeſt? nam præcipuos illos colles, & val-
etiam, vacua habet & deſerta. In veteri illa,
ubique obvia Templa, Porticus, Baſilicæ, Thea-
, Circi, Fora, Balneæ, Thermæ, cætera publica,
: vel magnam partem, ſi non maximam, urbis
parunt; non tamen vacua, ſed pleniſſima fue-
. In balneis & thermis an non multitudo cu-
ium, miniſtrantium, ad obſervandum, purgan-
, aquam aggerendam, lavandum etiam, frican-
, ungendum, ſiquis ſervum non habuiſſet?
pla autem, baſilicæ, fora, ſuos cuſtodes & ædi-
habebant, ſatis grandi ſane numero, ob ſacrifi-
ob ornatum, & tutelam. Et paſſim curatores, &
i item publici in publicis iſtis locis.

ed duo non omittendi ad frequentiam urbis,

Milites,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Milites, & Palatini. Milites tot illi in præſidio Prin cipis aut Urbis erant: iis ſui calones, & honeſtior bus ſervi plures; certo ad 100000 excreverunt. A Palatinos dico totam Principis aulam, in qua tot o ficia aut miniſteria. Eſt & tertium genus. Meretric & ſcorta utriuſque ſexus ingentem numerum redd derunt, ut in Urbe, quam multi cælibes, multi exte ſine uxoribus inhabitarent aut frequentarent. Qui jam gladiatores, venatores, ſcenici, quadrigarii, xy ſtici? multa millia fuerunt.

Duo adhuc argumenta multitudinis addam. Pri mum quidem jocoſum ex Lampridio. Heliogaba lus ſervis imperavit, ut omnes araneas colligeren in urbe; atque ii collegerunt ad 10000 pondo: u vel hinc intelligendum, quam magna Roma eſſet quot enim domorum angulos excuti oportuit a hoc pondus? Alterum argumentum triſte, & peſte. In Euſebii Chronico traditur; ſub Veſpaſian ingentem Romæ luem factam, ita ut per multo dies in ephemeridem 10000 mortuorum referren tur. Nec nimium pro noſtra Roma, quando in Cair etiam legimus ad 20000 hominum in dies abſum pta. Sub Nerone peſtilentia unius autumni 3000oc funerum in rationem Libitinæ venerunt. Per han ergo frequentiam Romæ factum, ut paulatim Itali pene deſerta eſſet, cum plerique eo confluerent, ob frumentationes, ludos, & alios uſus, aut voluptates multi quoque maluerunt manus in theatro movere, quam in aratro. Quod maxime fuit poſt frumenta-tiones ſic largiter & firmiter inſtitutas.

De Ædificiis Vrbis communiter, & de eorum Altitudine.

Inimus nunc ipſam Romam & perambulamus ac luſtramus. *Tria* in Urbe miranda canit Claudianus, *Altitudinem, Spatium*, & *Decorem*. De *Spatio* hactenus dictum, duo alia exſequamur.

Alti-

Altitudo conſideranda, ſive in collibus ipſis ædificatio, pulchra ſpecie; ſive ſingillatim in operibus ipſis. Quod ad colles, quomodo non bellum, videre eos publicis privatiſque ædibus inſeſſos, gradatim declinantes, & velut ſuperas quaſdam urbes urbi inferæ imminentes? Itaque Plinius, cum de magnitudine dixiſſet; *Quo*, inquit, *ſiquis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æſtimationem concipiat, fateaturque, nullius urbis magnitudinem in toto Orbe potuiſſe ei comparari.* Quæ altitudo tamen in templis, aut publicis maxime. Cæteræ ædes non communiter ſic altæ, nec humiles tamen fuerunt. Nam Auguſtus Princeps, cum ambitionem in ædificando videret, atque alte attollendo, eamque cum diſcrimine & periculo ruinæ; ſive etiam quia aërem interciperent, & nimis inumbrarent; coërcuit, & 70 pedes definivit in modo ædificiorum. Nero hoc ipſum poſtea ſecutus; cum ab incendio Romam inſtauraret. Sed non ſic communiter; nam multæ ædes, & in primis omnes publicæ, extra legem hanc fuerunt. Quid ſi & divites illi nobileſque neglexerint? ego arbitror, ſive gratia impetrata, ſive & ea neglecta. Et titulus ſane fuit: quia lex in futuras novas ædes cavebat, ſtructas non diruebat, & fas eaſdem ſic reparare. Quidquid tamen ſit, ſi vulgo ædes omnes ſeptuagenum pedum, ſatis conſpicua ea altitudo, præſertim ubi tecta compluviata, aut teſtudinata, quod ſæpe. Noſtra hæc pectinata, & in anguſtum ſurgentia, aliquid de dignitate minuunt, ſed & capacitatem tollunt. In tali autem illa altitudine quid minus, quam quaterna aut quina cœnacula? quorum frequentiæ ſtudebant.

De Decore ædificiorum.

Ad *Decorem* tranſeo, qui varius; in mole, in materia, in artificio, in ſymmetria, ſiquid aliud elegantia

aut

aut peritia amat. In hac quoque parte quin Urbs omnes Orbis urbes ſuperarit, nemo dubitet. Quidquid artificum inſigniorum Græcia aut Aſia habuit, Romam evocabantur, aut ultro veniebant; quippe hic præmia. Et quidam ex iis, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegaviſſet, per artem tentarunt. Sed primus aut præcipuus decoris hujus auctor Auguſtus, qui urbem neque pro majeſtate imperii ornatam, & inundationibus incendiiſque obnoxiam, excoluit adeo, ut jure ſit gloriatus, *Marmoream ſe relinquere, quam lateritiam accepiſſet.* Alter ab eo Nero Imperator; qui ambitione impulſus urbem incendit, ut novam melioremque repararet. Sub Trajano autem videtur culmen fuiſſe pulcritudini urbanæ; adeo ut & Plinius & Caſſiodorus Romam totam, ac per partes, miraculum eſſe, & inter prima Mundi ſpectacula cenſuerint. Sed paulo diſtinctius membra hujus pulcherrimi corporis videamus.

De Capitolio.

Divina, à quibus rerum hominumque ortus, præeant, & totum hoc pulcritudinis agmen ipſa ducant. Fuerunt Romæ 424 templa; pleraque ex his magnifica, & aliter atque aliter ſtructa, vel inſtructa. A templo Tarpeio ſive Capitolino exordiemur, non quod pulcherrimum: ſed quia primarium, & Dei Principis; itemque quia multa ſubſtructionum mole, & opibus ac tempore pleraque præibat.

Mons *Saturnius* primo dictus fuit; in quo hæc ædes, tum *Tarpeius*, & mox *Capitolinus*, à capite hominis (cui vivo *Toli* nomen fuiſſe Arnobius tradidit) invento, dum fundamenta moliuntur. Sed hæc nota, non vulgo nimis illud, duplex Capitolium fuiſſe, *Vetus* & *Novum*. Illud in regione ſexta Circi Flaminii, à Numa conſtructum. Iſtud in regione

ſtava fori Romani, à Tarquinio Priſco. Is com-
anato monte Tarpeio ſtruere cœpit, ex voto,
uod voverat bello Sabino, idque oppido Apiolis
pto, è manubiis & præda: ſed fato præventus ab-
lvendum nepoti L. Tarquinio Superbo reliquit,
gum ultimo; etſi Servium quoque Tullium ali-
id addidiſſe, ſociorum ſtudio adjutum, Tacitus
d ſolus) dixit. Præcipuus tamen auctor operis
perbus, qui Sueſſa Pometia è Volſcis capta, di-
ndita præda, cum 400 talenta argenti aurique
epiſſet, (ea ſunt 240000 Philippæorum) conce-
: animo eam amplitudinem Jovis templi, quæ
gna Deûm hominumque Rege, quæ Romano im-
rio, quæ ipſius etiam loci majeſtate eſſet. Nec
nen vel Tarquinius ſupremam manum impo-
t, & gloria operis libertati reſervata. Pulſis Re-
pus, Horatius Pulvillus Conſul dedicavit, ea ma-
ificentia, quam immenſæ poſtea populi Romani
es ornarent potius, quam augerent.

Capitolium ipſum Tarquinii deſcribit his fere
rbis Dionyſius: *Situm eſt in alta crepidine, habet-
ue in ambitu 8 jugera, ſic ut latera ſingula 200 fere
lum ſint, exigua latitudinis & longitudinis differentia,
quod iſta illam vincit vix pedibus quindenis. Qua
te frons ejus meridiem ſpectat, triplici columnarum
ine circumcingitur, ab aliis lateribus duplici. In ipſo
t tres cellæ ex ordine, à lateribus communione parietum
uſæ. Media eſt Iovis, utrimque altera Iunonis, altera
nervæ, ſub eodem laqueari eodemque tecto.* Verba ſi
minemus, 8 jugerum ambitu fuiſſe dicit, id eſt,
lum 800: ſed ſic ut quadrum eſſet, imo pene
adratum, niſi quod longitudo 15 pedibus ſupera-
. Egregia capacitas, & apta proportione. Ait,
ntem ad meridiem ſpectaſſe, id eſt, Forum Ro-
num & Palatium verſus, frequentiſſimam Urbis
tem. Ergo ab ea quoque parte 100 gradus, qui-
s ſuperbe adibatur: quos tamen continuos fuiſſe

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

non arbitror, & retractiones ſuas habuiſſe, id eſt
areolas, ubi feſſi pedem figerent & reſpirarent, qua
poſt ſingulos 7, aut 9, graduum ordines ſolere in
terponi, Architecti notarunt. Gradus autem iſt
haud dubie ad majeſtatem; eoque & in aliis tem
plis, etſi pauciores, ſoliti uſurpari. Sed ibi ratio
hic neceſſitas, & locus editior, voluerunt. Addit co
lumnarum triplicem ordinem. quas L. Sylla Athe
nis, è templo Jovis Olympii advexit. Quam mult
ex fuerint, haud dixerim. quia varia proportio i
collocandis. Tres in ipſo cellas locat Dionyſius pr
tribus Diis: nec alii quidem Dii in Capitolio, exci
pio Iuventutem & Terminum, qui cedere ſcilice
noluerunt exaugurantibus. Mons tamen paſſim &
pene totus Deorum aris, ſtatuis, templis, inſeſſus.

Sed notandum, quatuor in hoc ipſo loco, ex or
dine, fuiſſe Capitolia. Nam *primum* illud Tarqui
niorum, bello civili Syllano, incendio periit, negli
gentia cuſtodum. *Alterum* ipſe Sylla inſtruxit, ſec
non dedicavit; quod unum felicitati ſuæ defuiſſe
ipſe apud Plinium fatetur: Lutatius Catulus dedi
cavit & nomen inſcripſit. *Tertium* fuit à Veſpaſiano
nam illud Catuli arſit civili iterum bello Vitelliano
atque iſte reparavit iiſdem veſtigiis, ſed & dedica
vit. *Quartum* Domitianus inſtauravit. Sunt hæc
igitur 4 Capitolia, ſed in eodem loco repoſita ſemper, atque innovata. Capacitas Capitolii, pro menſura jam aſſignata largiter data, erit hominum 8000
Altitudo, quæ minima eſſe potuit, fuit 200 pedum,
ſicut in Pantheo Agrippæ; par item latitudo & altitudo. Iuvit & decuit altitudo, ubi tanta multitudo, ut aër laxior ac liberior ad reſpirandum, ad refrigerandum: alioquin ubi arctatio & compreſſio, ſcimus quam ſubito animo male fiat.

Ab ædificiis ad ornatum pergo, qui tamen varius in vario iſto opere. In illo Tarquinii Capitolio
ænea limina, & trium menſarum argentea vaſa in
cella

cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis aureis Ædiles poſuerant: item clypea inaurata. Poſt Carthaginem everſam laquearia inaurata fuerunt, id eſt, totum illud internum cœlum & cameratio. Illud Catuli, faſtigiatis ſupra tectis, auro puro fulgens præluxit Capitolium. Catulus enim primus tegulas æreas Capitolii inauravit. Sane hoc magnificum & vere ſplendidum fuit; & quis ille fulgor, Sole irradiante? Fuit & ad firmitatem aptum æs, & contra æruginem aut rubiginem valuit inductum aurum. Cætera donorum & ornamentorum varia, Coronæ aureæ, Victoriæ aureæ, candelabra, vaſa, & quæ tu tibi ſubjicias. Illud omnino obſervandum, omnibus his detractis, ex Ægyptiaca præda alia victorem Auguſtum repoſuiſſe; detractis ex SC. ut tam multis his novis & melioribus locus fieret. Id vero ipſum tempus fuit, quo una donatione in cellam Jovis Capitolini contulit 16000 pondo auri, (id eſt, Philippicorum 1600000.) & quingenties HS in gemmis, id eſt, 1250000 Philipp. Quid cenſes in duas alias collatum? nam & eas ſua dona accepiſſe Dio diſertim dicit. Pleraque tamen horum periere incendiis. Sub Domitiano quæ & quanta fuerint, ex Plutarchi verbis ſuſpicemur: qui ait, in ſolam inaurationem privatum omnem modum excedentes opes impenſas, nempe ſupra 12000 talentorum. Ea ſunt nobis 7200000 Philippæorum, ſive 7 milliones; & quod excedit. Tanti igitur inauratio, quæ fuit non in lacunaribus ſolum, ſed in tegulis æreis, ut illo Catuli. Nec tecta modo inaurata, ſed ipſæ fores auratæ, & craſſis laminis obductæ, quæ manſere ad Honorii Imperatoris ævum. Tunc in pecuniæ inopia Stilico mandaſſe perhibetnr, ut fores in Capitolio Romano, quæ auro magni ponderis erant obductæ, laminis iis ſpoliarentur. Cum autem qui hoc facere juſſi erant, id agerent, in parte forium ſcriptum repererunt: *Infelici Regi ſervantur.*

tur. Quod eventus docuit; nam Stilico paulo poſt infeliciter periit.

De Templo Panthei.

Pantheon ab Agrippa genero Auguſti ſtructum fuit, & opus notum eſt, hodieque (etſi ornamentis omnibus ſpoliatum) ipſum corpus exſtat. Struxit in tertio Conſulatu ſuo, quod inſcriptio frontis indicat; ſed perfecit biennio poſt, & dedicavit, A. V. 729. Quæ cauſa nominis, ipſe Dio dubitat. In Gloſſis illis priſcis legitur, πάνθειον, *Omnium Deorum*. Sed & Athenis, atque alibi, τὸ κοινὸν τῶν θεῶν ἱερὸν fuiſſe, *commune Deorum Templum*, ex Pauſania diſco: cui & origo eſſe apud Romanos potuit, ex communi Deorum ſacro, de quo Feſtus. Sed Dio tamen aliter: & movit ipſum, credo, quod paucæ & certæ in eo ſtatuæ eſſent, neque Diis communiter poſitæ. Fuit enim Martis, Veneris, (in cujus auribus ſectus famoſus ille unio Cleopatræ) & Cæſaris Julii: ipſius Auguſti, cum ſua, in veſtibulo poſuit Agrippa. Jupiter autem præcipuus, & præſes ibi, Deus fuiſſe videtur: ſed & plures alii. eoque nomine haud male Pantheon, etſi Dio à cæli forma magis petit, quoniam id ſcilicet receptaculum & ſedes Deorum.

Hoc inter pulcherrima operũ Plinius recenſuit: quid mirum vel ab ipſo iſto corpore, ſed ſpoliato & nudo? Nam artificium & ſymmetria per omnes partes, maximas, minimas, in eo mirabilis; decor, ordo, devinctio ſingularis, ut Sebaſtianus Serlius, vir peritiſſimus talium, habendum cenſeat hoc velut unicum exemplar conſummatæ Architecturæ. Latitudo atque altitudo par eſt, pedum 144. Amiſit de ſpecie, quod rudera locum ſuſtulerunt, & gradibus in templum nunc deſcenditur; atqui antea aſcendebatur. Tectum & ipſum æreis tegulis, quæ prægrandes aliquot in fornice repertæ: nec dubitandum & has auratas fuiſſe. Abſtulit eas tegulas

Conſtan-

Conſtantinus Heraclii filius, ut pleraque alia ornamenta Romæ reliqua; avexit in Siciliam, & Saraceni invadentes omnia abſtulerunt, in Ægyptum avehentes.

Exuſtum fuit magno illo incendio ſub Tito, cum & Capitolium tertio arſit: & refecit Domitianus. Sed nec diu poſt, Trajani anno 13, fulmine ictum conflagravit; & ab Hadriano reſtitutum. Itaque non ſoli ii reſtituerunt, qui in fronte operis hodieque inſculpti leguntur, L. Septimius Severus, & M. Aurelius Antoninus; ſed jam dicti. Mutavit & tranſiit in melioris templi uſum, & à Venere ad noſtram Virginem, faciente Bonifacio IV, Pontifice, ſub Annum Chriſti 607.

De Templo Vrbis.

Habuit & Domina Urbs, illa æterna & cœleſtis, ſuum templum. O inſaniam! ædificiis & inanimato corpori non vitam ſolum attribuere, ſed numen! Atqui fecerunt: & Urbs hæc, in qua ſedes tanti imperii, tamquam in ea potentia & divinitas, ſic culta. Inventio & adulatio à Græcis Aſiaticis eſt, apud quos Smyrnæi primi templum Urbis Romæ ſtatuerunt, circa A. V. 558. Nec defuerunt alii ſequi exemplum, ſtatimque Alabandenſes in ſua Urbe ſtruxere. Non alio fine, niſi ut propitiam ſibi non Urbem, ſed Urbis incolas & rectores haberent. Ita igitur initium, ſed in provinciis: imo nec ſub Principibus ſtatim Romæ, in ipſa Roma, templum. Hadrianus fecit, & ob eam cauſam Coloſſum tranſtulit: qui idem Veneris templum ſtruxit; non inepte, ut Venus, Æneadum mater, cum ſua prole jungeretur. Credendum eſt, fuiſſe templum Urbis ad radices montis Palatini, circa, aut in Comitio: in diviſione tamen Urbis accenſitum Regioni Pacis.

De Templo Genii.

Fuit & *Genii publici* templum Romæ, diſtinctum ab iſto Vrbis: & hoc verecundius paulo, & minus inſolenter excogitatum, Nam Genium locis, regionibus, civitatibus, tribui, ſatis eſt frequens & notum. Itaque in Dione templum *Genii populi* aliquoties nominatur: ſed diu ante Vrbis, & quidem ab anno 741, ante Principatum Auguſti. Sed & Antiochiæ, Alexandriæ, atq; alibi, Templum Genii leges.

De Templo Pacis.

Templum *Pacis* Veſpaſianus Romæ conſecravit, magna ſpe & animo, manſurum poſt civilia tunc quoque bella. Fuit foro proximum, ac nunc veſtigia exſtant, & ex iis operis ipſius forma. Grande fuit, & longitudo 300 pedes attigit, latitudo 200. Igitur ſupra Capitolium ipſum. Hac cauſa merito Herodianus id appellat *Maximum & pulcherrimum omnium in Vrbe operum*: additque, ditiſſimum item fuiſſe, ornamentis auri & argenti excultum.

Feciſſe id ſub initia imperii, & poſt triumphum, Veſpaſianum, ex Ioſepho diſcas. Magnis enim opibus in hanc rem uſus, & priſcorum etiam præclara omnia adhibens, picturis & ſtatuis pulcherrimis adornavit. Omnia enim in hoc templum collata & diſpoſita ſunt, ob quæ homines videndi cupiditate antea per totum Orbem vagabantur. Conſonat & Plinius, qui paſſim pulcherrima aut rariſſima operum in templo Pacis fuiſſe adnotat. Quod magis impreſſiuſq; refertur, ut triſtius damnum cognoſcatur, quod factum eſt templi hujus incendio ſub Commodo. Tunc enim levi terræ motu prævio, ſive ictu fulminis, ſive igne è terra exſpirante, ſubito & improviſo totum conflagravit, itemque porticus, & totus ejus ambitus: malo ſane augurio, ut tunc Romani haud vane interpretabantur, periiſſe ſibi Pacem.

Inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Inter adjecta autem vel circumjecta periit & Bibliotheca, quæ in ambitu ejus templi erat; cujus in A. Gellio memoria exſtat.

De Foris Romanis.

Fora Romana,ſed & Græca,alia quam pro noſtris moribus hodie. Græci in quadrato ampliſſimis & duplicibus porticibus fora conſtituunt, crebriſque columnis, & lapideis aut marmoreis epiſtyliis adornant, & ſupra ambulationes in contignationibus faciunt. Atque hæc ipſa Romani, niſi quod non quadrata æqualiter, ſed oblonga magis faciebant, nec niſi tertia latitudinis parte. Sed nec columnas tam crebras interponunt, & Romæ etiam magnis circumpoſitis ædificiis, ut Templis, Baſilicis, Chalcidicis, magis ornabant. Ambitus ipſe fori porticibus claudebatur, viis relictis & ſpatiis ad intrandum: exterius deinde templa, & quæ dixi, circumponebantur, & late ſuper porticus illas eminebant. Sed membra ſingula videamus.

Porticus erant duplices, in altitudinem & latitudinem; magis tamen in latitudinem, ut latius inambularetur; quamvis nec de illa negem. Duplex ergo columnatio in altum ſolita uſurpari, ſed in latum ſæpiſſime, atque adeo triplex, quadruplex, quintuplexque: pulchra ſane tot columnarum ſeries, & ſuperba facies.Iam ſuper iſtas porticus, ambulationes erant.

Fora duorum generum Romæ, & in univerſum 17 numerant deſcriptores Vrbis. Erant *Civilia*, erant *Venalia*. Illa, in quibus res & lites agebantur; hæc, in quibus merces aut ſpecies certæ venales; ut Forum *Suarium*, *Piſcatorium*, *Piſtorium*, *Boarium*, *Olitorium*, & talia. In utriſque & cœtus ac circuli, ac ſermones hominum erant, ut ſolet in vacuis; ſed magis in Civilibus illis. Hæc olim fuerunt tria. *Romanum*, *Iulium*, *Auguſtum*. Quartum *Tranſitorium*

vocabant, & poſtea Nerva abſolvit, ab eo etiam *Nervæ* dictum. Quintum denique addidit Trajanus, ab ipſo ſic appellatum. Lubet breviter luſtrare ſingula, & quædam in iis, levi oculorum injectu, præcipua obſervare.

De Foro Romano.

Forum *Romanum* eſt, quod *Vetus* appellant, aſpectu ad hæc poſteriora. Itemque *Magnum*, quia ſpatio ſuperavit; & *Latium* dictum. Id à Romulo inſtitutum, inter Capitolinum & Palatinum montes, ad hujus finem: ſic ut templa Capitolina ei imminerent, palatii variæ ſtructuræ, & varia in ambitu templa. Sed hæc poſtea fuere; Romuli ævo, ſimplex planicies. L. Tarquinius Priſcus poſtea exornavit; & tabernis ac porticibus cinxit. Alii deinde tam multa & varia (quia quiſque opus ſuum in conſpicua maxime & celebri parte exſtare cupiebat) addiderunt, ut multæ & curioſæ curæ ſit, ſingillatim recenſere. Statius quædam recenſuit in Equo Domitiani. Ille enim ex ære coloſſæum illum, & ſe inſeſſorem, conſtituit in hoc Foro.

De Foro Iulio.

Iulium Forum C. Cæſar, etiam privatus, & Proconſul adhuc Galliæ, concepit, atque adeo cœpit. Nam locum & aream emit, ac purgavit; magno ſane, ſiquidem area ſuper HS millies conſtitit. Ea ſumma eſt nobis 2500000 Philippicum. Suetonius palam hoc inter Gallicanæ liberalitatis exempla refert. Tunc igitur emit, ſed bellis impeditus aut tardatus, non niſi poſt bellum Africum perfecit. Pulchrius Romano fuiſſe narrat Dio; quod equidem credo, vel quia à Cæſare, vel quia poſteriora opera prioribus fere antecellunt. Fuit autem hoc Julium haud longe nimis à Romano, poſt templa Pacis & Fauſtinæ.

De Foro Auguſto.

Tranſeo ad Forum *Auguſti*, quod nominatim Plinius inter maxima operum collocavit. Profecto gradatim ſcandimus, & meliora ac majora in his damus. Mars *Vltor* hic in medio, ut in ſuperiore Julius, aut Venus. Ovidius *Biſultorem* cognominat, quia & ob vindicatam patris necem hoc cognomen Auguſtus impoſuit, & ob Craſſianam cladem, ſignis à Partho receptis. Porticus in eo, de more, ad latera: ſed hoc in iis ſingulare, & ab Auguſti invento, quod in altera, ordine omnes Latini Reges à capite & principe Ænea eſſent; in altera Romani Reges, aut Duces clari, à Romulo ipſo. Inter eos & ipſe Auguſtus locum habuit, atque ejus tituli & acta. Ergo illic ſub quoque viro aut ſtatua ſuæ res geſtæ breviter, & index. Atque iſtæ novæ ſtatuæ: quot deinde veteres, & priſcæ raræque artis? Situm autem hoc forum ſupra ipſum Romanum, ad latus Capitolii, poſt ædem hodie Divæ Martinæ.

De Foro Nervæ.

Quartum Forum eſt *Nervæ*, quod Domitianus inchoavit, iſte perfecit & agnominavit. In hoc Alexander Imperator ſtatuas coloſſas, vel pedeſtres nudas, vel equeſtres, Divis Imperatoribus locavit; omnibus cum titulis & columnis æreis, quæ geſtorum ordinem continerent, exemplo Auguſti, qui ſummorum virorum ſtatuas in foro ſuo è marmore collocavit, additis geſtis. Iſtud fuit ſitum inter Capitolinum & Quirinalem colles. dictumque ideo *Tranſitorium*, quod per id in alia opportune velut tranſitus eſſet. An & quia Iani in eo templum? quod quatuor portarum ibi fuiſſe Servius tradidit. Forum hoc etiam *Palladium* dixere, quia Minerva etiam ibi, familiare Principi Auguſto numen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Foro Trajani.

Quintum Forum *Vlpium* ſive *Trajani*, quia Trajanus fecit. Quale hoc fuerit, Ammianus paucis verbis dixerit, clamitans, *ſingularem ſub omni cœlo ſtructuram, etiam Numinum aſſenſione mirabilem.* Conſentit Caſſiodorus, &, *Trajani forum*, inquit, *vel ſub aſſiduitate videre, miraculum eſt.* Apollodorus Architectus fuit, ſummus in arte vir, & quem Hadrianus poſtea, livore quodam ductus, occidit. Porticus & columnas fuiſſe, ſatis ſcitum eſt; & puto in altum plures. Et ſane altitudo columnæ, quæ in medio ſita fuit, hodieque apparet, pedum 128. Credibile ergo eſt, aut tam altas, aut non longe infra, porticus ipſas fuiſſe. In quarum faſtigiis ſimulacra equorum, & ſignorum militarium: ſubſcriptumque erat, *Ex manubiis.* Et hæc omnia inaurata fuerunt, & probabiliter etiam ſtatuæ, quæ ſubter porticus collocatæ. Has M. Antoninus numero auxit. Ibidem & Templum & Equum æneum fuiſſe, Victor oſtendit, & circum Bibliothecam, alii.

De Thermis, & Balneis.

Thermas & Balnea Romæ fuiſſe magna, ruinæ docent, ornata valde & magnifica. Quo reſpiciens Ammianus, ſcribit, *Lavacra in modum provinciarum exſtructa*; quaſi quæ non urbes, ſed regiones totas æmularentur. Videntur hodie illæ parietinæ Thermarum Antonini, aut magis Diocletiani, in quibus mira laxitas. Nam Thermæ Antoninianæ in uſum lavantium habebant 1600 ſellas è marmore factas; Diocletiani autem circiter 3200. quid niſi igitur tot perſonæ inibi ſimul lavari potuere? Ubi jam reliquum Thermarum corpus? Cellæ, Solia, Piſcinæ? Ubi capaces & longæ illæ Porticus, Xyſti, Nemora, Sphæriſteria, & reliquæ partes? De ſplendore porro & paratura earum audi hæc

Senecæ:

Senecæ: *Pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis ac pretioſis orbibus refulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint, niſi illis undique, & in picturæ modum variata, circumlitio prætexatur; niſi vitro condatur camera; niſi Parius & Thaſius lapis, quondam rarum in aliquo templo ſpectaculum, piſcinas noſtras circumdederit, niſi aquam argentea epiſtomia fuderint.* (ſignificat, fiſtulas & canales argenteos fuiſſe, ipſa etiam labra.) *Et adhuc plebeias fiſtulas loquor, quid, cum ad balnea libertinorum pervenero? quantum ſtatuarum, quantum columnarum eſt, nihil ſuſtinentium, ſed in ornamentum poſitarum, & impenſæ cauſa? quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? Eo deliciarum venimus, ut niſi gemmas calcare nolimus.* Quod ſi igitur privata hæc ita culta, credo equidem & Principes in ſuis, quæ publicabant, parcos aut ſordidos non fuiſſe. Ejuſmodi publica & gratuita balnea 12, P. Victor agnoſcit Romæ fuiſſe; omitto alia publica, quæ meritoria licet agnominare. Nam parvo ære, & quadrante, ad ea lautum ibant.

Sed ideo tam multa balnea Romæ, quia aſſidua lavatio; & quotidie, de more, lavabant, ituri jam ad cœnam. Hinc Artemidorus ſcripſit, balneum nihil aliud ſuo ævo fuiſſe, quam tranſitum ad cœnam. Itaque qui ſæpius etiam cibum capiebant, ſæpius lavabant. Commodus Imperator notatur ſepties aut octies in die laviſſe. Etiam inter Chriſtianos Siſinnius quidam Epiſcopus bis in die, non ſine ſuſpicione intemperantiæ & voluptatum: ſed ille dicterio culpantes illuſit: *Quia ter lavare non poſſet,* ſignificabat, bis ſe comedere, bis igitur lavare, tertio non ferre valetudinem.

De Odeo, & Roſtris.

Alia quoque erant publica opera, ut Theatrum, Amphitheatrum, Odeum, Stadium, Suggeſtus. quæ ſingulos tractatus requirerent. De *Amphitheatro* alibi

alibi dictum. *Odeum* Plutarchus in Pericle deſcribit, ad Muſica certamina ſpectanda ſtructum fuiſſe, interiore forma ſedilibus inſtructa & multis columnis, tecto declivi, & ad imaginem atque inſtar tabernaculi Regis Perſarum.

Suggeſtus conſularis huc ſpectat, ſcilicet *Roſtra*, quæ *Iulia* dicebant, ſive *Nova*. Nam vetera illa non in tanto nunc honore, vel uſu. Vocat Ammianus *Suggeſtum*, à forma, quam oſtendit, per gradus ſurrexiſſe, cum dicit, vertice ſcanſili fuiſſe. Dicit &, imitamenta Principum portaſſe, id eſt, vultus & ſtatuas eorum. quas equidem arbitror in gradibus, ad extrema latera, diſpoſitas in ordine fuiſſe. Eorum baſim, ſive ima, ornata roſtris navium ex Actiaca victoria, Dio Caſſius docuit: & inde *Roſtrorum* nomen. Ideo autem *Conſulum Suggeſtum* appellat Ammianus, quia initio magiſtratus eo conſcendere ſolebant Conſules, & populum ſalutare; eodem iterum, cum deponerent magiſtratum. Mos ab antiquo manſit; quia & adire, & orare illic, ac gratias agere populo ſolebant pro honore. Sed inferiore & Principum ævo nihil factum, niſi ut conſcenderent, ſalutarent, itemque jurarent, aut ejurarent. Imo & ſediſſe illic in ſella curuli videntur, & ſic ſe oſtendiſſe, quaſi auſpicii causâ.

De Statuis, earumque cuſtodia.

Unum etiam in his omnibus operibus locisque monendum, de *Statuis*, quarum incredibilis multitudo, pretium ſpecieſque. Nullum publicum opus, quodcumque nomines; nullus adeo locus publicus aut vacuus, ubi non hæc ornamenta. Et credo equidem nihil magis in tota Urbe admirandum elegantioribus ingeniis fuiſſe. Earum originem & augmentum breviter in Caſſiodoro habes. *Statuas primum Tuſci in Italia inveniſſe referuntur, quas amplexa poſteritas, pene parem populum Vrbi dedit, quam natura*

procrea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

procreavit. Fuerunt & *Tabulæ* magnorum illorum artificum, ob quarum unam alteramque vel Romam philocali & elegantes illi venirent.

Iam de pretio ſtatuarum, quod tetigi, quis non vel è materie cernat? Omitto marmoreas illas & æreas infinitas; dico, argenteas, aureas, eburneas, fuiſſe. Et argenteæ quidem ſub Auguſto maxime increbuerunt: ſed ille moderatus eſt, & ſuas conflavit: non ita alii Principes, & nominatim Domitianus, qui ſuperbo arbitrio ſtatuas ſibi in capitolio (locum hunc ſacerrimum profanus Princeps ſtatuis ſuis ſedem eligebat) non niſi aureas argenteaſque poni permiſit, ac ponderis certi. Nota materiem, nota pondus: & ex ſolido utroque igitur metallo fuiſſe. Fuerunt etiam graves pondere: atque adeo Commodus Imperator ſtatuam 1000 librarum auream habuit, cum tauro & vacca, quaſi Urbis conditor. Claudio Populus Romanus ſumptu ſuo, in Capitolino, ante Jovis Opt. Max. templum, ſtatuam auream 1000 pondo collocavit. Eidem Principi in Roſtris poſita columna eſt, & palmata ſtatua ſuperfixa, librarum argenti 1500. Diſce hinc pondus grande in utroque meliore metallo: quod crebrum omnino fuit, & crebrius etiam miſceri, & æs vel argentum inaurari. Et id dicebant, *Sub auro ſtatuam poni.*

Harum ſtatuarum tanta erat frequentia, ut Claudius Imperator coërcere ſit conatus, quia nimia jam copia Urbem, vias, vicos, non ornabant, ſed ſtipabant & arctabant. Atqui exceptio quam poſuit, & permiſſio item à Senatu, fræna iterum laxabant; & qui in Urbe non potuit, is ſe in villis aut agris publicabat. Variæ ſtatuarum fuerunt ſpecies, quædam Coloſſææ, Curules, Equeſtres, & habitu variante & diverſo. Quid, quod equorum, leonum, ſphingum, & variorum animalium? ut Obeliſcos, & hæc talia, omittam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ne autem aliquis è ſtatuis illis aliquid abraderet aut reſecaret, cuſtodia & cautela antiqua fuit. Miles in Urbe excubabat, Urbanus ille & vigilum ad templa, ad loca item publica. Sed præterea certus etiam Præfectus huic ſtatuarum cuſtodiæ, & qui militem haberet. Vocarunt id officii, *Comitivam Romanam*. Atque hic eſt, qui *Comes Romanus* appellatur, quia Romam & ejus opera ſervabat.

De Viarum operibus.

Non Romam ſolum, ſed quædam circa eam oſtendam. Tria autem occurrunt vel maxime admiranda. *Viæ, Aquæductus, Cloacæ*: Quæ tria Dionyſius vult ſpecimen & argumentum eſſe Romanæ opulentiæ & potentiæ, ſive ab uſu conſideres, ſive ab impendiis & ſumptu.

Primæ ſunt *Viæ*, quas illi non in Urbe ſolum, ſed extra eam, ad longiſſima ſpatia, plurimas & plurimo opere muniverunt. Vel una via Appia conſiderantem in ſtuporem dabit, de qua audi Procopium, quem afferimus, & paſſim explicamus: *Hanc*(viam Appiam) *Appius Romanorum Cenſor ante annos* 900 *ſtruxerat*, (imo 850 circiter) *& à ſe dederat nomen: Longitudinem ejus* 5 *dierum ſpatio vir expeditus poſſit emetiri. Ab urbe Roma Capuam pertinet*, (nimirum à porta Capena Capuam uſque, quæ ſunt milliaria 124. Deinde fuit uſque Brundiſium lapidibus ſtrata, an ab Iulio Cæſare, an ab Auguſto, incertum: quæ longitudo eſt milliarium circiter 350. Addit de latitudine) *ea latitudine, ut duo currus ex adverſo obvii, libere queant pervadere & commeare.* (Ergo haud minus 23 pedes patuit.) *Et eſt ſane hæc via præter cæteras ſpectabilis, ſiquidem Appius ex alta & longinqua tunc, ut reor, regione exciſos lapides, & hos quidem ſiliceos, & ſuopte ingenio duriſſimos, in hanc viam vehendos curavit.* (Intelligit ſilicem, durum aſperumque lapidem, & è rupibus, non illum minutum

&

& tenuem, quem vulgo vocamus, & qui in glaream potius venit. Sed è qua regione petiti? in vicinia tales non eſſe, Procopius indicavit. Onufrius Panuinus hoc amplius, duos montes oſtendit, ad Sinueſſam unum; alterum inter Puteolos & Neapolim, è quibus ſaxa ea, colore & duritie ferrum referentia, videantur exciſa. At Leander ſpecus & fodinas in Bruttiis exſtare, ad *Seminariam*, è quibus lapides ad vias eruti, præſertim ad Appiam. Quidquid ſit, opus mirum & laborioſum fuit. Nos in Procopio pergamus, qui addit: *Quos planos deinde ac læves redditos, & quadratos inciſione factos, junxit, & in ordine locavit*, (Conſpiciuntur hodie tales, diverſa magnitudine, 3, 4, 5 etiam pedum quaqua verſus. Cætera de junctura & firmitate, utque unum corpus appareant, ſunt miranda magis, quam explicanda,) *metalli nihil vel alterius rei inſerendo. ſunt tamen ita connexi, & valide inter ſe hærent, ut ſpeciem viſentibus præbeant non conjunctos ita eſſe, ſed congenitos. Et quamvis tot jam ſeculis atterantur, aſsiduis plauſtris jumentiſque; tamen neque ſerie ſua vel minimum exeunt & dimoventur, neque franguntur, aut lævorem ſuum amittunt.* Nec brevior quoque *Via Flaminia*, quæ Roma Ariminum uſque, & inde porro Aquileiam ducebat.

Obſervanda hoc loco duplex ratio ſternendi vias apud veteres, vel *glarea*, vel *ſilice*. Amplius, marginare ſolebant: quod caput ſane erat, & agger ille viæ, cum altiuſculus, & inſtar pulvilli eſſet, (ita ſolet) firmiter arctari & ſtringi lapidibus grandioribus ad oras debebat, ne diffflueret & ſpargeretur. Hoc *Marginari*: & ibidem etiam alii lapides duplices, & ad uſum duplicem poſiti. Priores, Cippi, quidam eminentes, in quibus inſidere feſſis, onera reclinare, aut & aſcendere ex iis in equum fas eſſet: Ii crebriores diſpoſiti per totam viam. Alteri autem rariores, qui ut columellæ exſtabant, &

notis numerorum inciſi, milliaria notabant. Utrumque hoc C. Gracchus inſtituit; & gratum id vulgo fuit. Cur non eſſet? nihil magis ad tædium & fatigationem, quam ignaros ſpatiorum oberrare, & contra, refici animum ac vires ea ſignatione. Hinc ille mos per lapides computandi, quos Græci ab hac notatione milliarium Σημεῖα vocant, id eſt, *Signa*, ſive *Notas*.

Quod ad munitionem viarum, pleræque ſimiles, nec in Italia ſolum plurimæ, ſed in provinciis ipſis. Nam ſcripſit Iſidorus. Pœnos primos lapidibus vias ſtraviſſe, quas poſtea Romani pene per totum Orbem diſpoſuerunt; exciſis ſæpe montibus, complanatis vallibus, ut æquabiles & faciliores ita viæ eſſent. Præcipuum vero in viis, ſi non in uſu, at ſplendore & voluptate fuit, quod monumenta & ſepulcra paſſim ad viam aſſita, & latus utrumque prætexebant. Quam pulcher ille aſpectus viantibus? quanta & ſeriorum & jocorum materies? Illic illuſtrium ingeniorum, aut clarorum virorum memoria & inſcriptio; alibi libertorum, ſervorum, ſcortorum, ſuperba monumenta. Mirari, dolere, illudere, etiam deteſtari, occaſio erat: & quid in tot titulis & inſcriptionibus paſci? Quædam enim à meliore ingenio, & ſcitæ; quædam aliqua nota aut inventiuncula ſpectabiles; & iſtæ, quæ hodie exſtant, dicent. Sed & utilis aſpectus ille; nam monumenta ſecundum viam prætereuntes admonent, & ſe fuiſſe & illos eſſe mortales. Quid amplius? omnium illorum, qui diſparibus monumentis teguntur, parem in exitu ſortem fuiſſe: Æquat omnes cinis; impares naſcimur, pares morimur.

De Aquæductibus.

Iam *Aquæductus* videamus, & pulverem ſordeſque, ſi quas è Via contraximus, abluamus. Diu Roma ſine Aquæductibus: & Tiberis, ac ſiqui fontes nativi

tivi erant, ſufficiebant populo, ſed nondum ſic au-
cto. Urbe dein magna, plena, & cum in collibus, procul à flumine, degerent, optimum rerum aqua (ut Poëta canebat) quæſita, & per tubos ac canales, in fornicibus latericiis, Romam advecta. Id factum primo, A. V. 441, cum Appius Claudius Cenſor, idem qui vias ſternere inſtituit, hoc quoque bonum invenit. Ab eo eſt *Aqua Appia*, per milliaria circiter 11 deducta. Hoc initium; ſed Deus bone, quæ mox incrementa? Nam egebat ſanè aquis populus ille, non ſolum ad potum, ſed ad balnea, ad fullonicas, ad Naumachias & Circos. Atque ita ubertim inducta fuit, ut quiſque domi aut in vicino haberet copiam. Ita autem flumina per Vrbem & cloacas videbantur fluere, ut unaquæque domus propemodum haberet fiſtulas & canales, quibus aquam induceret. De hac re Plinius; *Si quis diligentius æſtimaverit aquarum abundantiam in publico, balneis, piſcinis, domibus, euripis, ſuburbanis villis, ſpatioque advenientium exſtructos arcus, montes perfoſſos, convalles æquatas, fatebitur, nihil magis mirandum fuiſſe in toto Orbe terrarum.* Nec Romæ tantum, ſed in coloniis pleriſque & majoribus oppidis hæc fuere.

Fuerunt in Vrbem perducti 14 Aquæductus (P. Victor 20 numeravit) coctili laterculo per priſcos illos ædificati, ea latitudine ac ſimul altitudine, ut vir eques commode per eos poſſet incedere. Sed hæc altitudo de ipſis modo eſt; quid arcus & fornices arbitraris; quos in quibuſdam locis ſublevatos 109 pedes, Julius Frontinus affirmat. O rem ſtupendam! & magis, quod à tot milliaribus continuo opere (etſi non ubique ſic alto) perducebant. Reperies quoſdam à quadrageſimo milliari perductos eſſe, & nempe per valles, per tot inæqualia, ſupra, infra terram. Exſtant juxta Sublaqueum Aquæductus Claudiani fornices, & ingentes pilæ ſuſtentantes. de quo Plinius ita ſcribit: *Vicit antecedentes aquarum du-*

ctus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ctus noviſſimum impendium operis inchoati à Caio Cæſare (Caligulam intelligit) *& peracti à Claudio. Quippe à quadrageſimo lapide, ad eam excelſitatem, ut in omnes Vrbis montes levarentur, influxere Curtius & Caruleus fontes. Erogatum in id opus HS ter millies.* Fuerunt 7 noſtri milliones & ſemis.

Idem Plinius quædam de lacubus, aliiſque additamentis Aquæductuum ſcribit, non ſine miraculo etiam audienda. *Agrippa in Ædilitate ſua, adjecta Virgine aqua, cæteris corrivatis atque emendatis, lacus 700 fecit, præterea ſalientes 105, caſtella 130; complura etiam cultu magnifica. Operibus iis ſigna 300 ærea aut marmorea impoſuit, columnas ex marmore 400: eaque omnia annuo ſpatio.* Hæc unus Agrippa, & uno anno. At ſcripſit Plinius, lacus 700 ab eo factos; recte ab eo: ſed plures longe fuere in univerſum, & alibi 1352 legimus. Iſti non aliud, quam aquarum in publico receptacula, è quibus perere omnibus fas eſſet: etſi gratior æſtimatiorque è ſalientibus ipſis ſumpta. Nota autem in Plinio tot ſigna, tot columnas, ad ornatum lacuum, ſalientium, caſtellorum: atque ea ab uno Agrippa; quid arbitraris ab aliis prioribus & ſecutis fuiſſe? Atque alia etiam aſſidua multa impendia circa has aquas.

Harum aquarum Curatores ab Auguſto fuerunt inſtituti, cum lictoribus, ſervis, ſcribis, librariis, accenſis, præconibus. Sed præcipuum, quod familiæ & homines certi, ad tuenda hæc opera, ſumtu publico tolerati. Audi hac de re Frontinum, qui ipſe inter Curatores aquarum, is ergo ſcribit, Agrippam primo per ſervos privatos ſuos hæc feciſſe, eamque familiam Auguſto morientem legaſſe. Auguſtum deinde publicaſſe, & deinceps manſiſſe; atque habuiſſe homines circiter 240. *Erat autem & altera,* inquit, *familia Cæſaris dicta, & numerus ejus* 360, *quam Claudius, cum aquas in Vrbem perduceret, inſtituit.* Addit, in utraque familia varia miniſteria fuiſſe;

Villicos,

Villicos, Caſtellarios, Curatores, Silicarios, Tecto-res, alioſque opifices. Habes igitur perpetuos homines 600, ad aquarum tuitionem.

De Cloacis.

Ponimus & *Cloacas* inter magnifica, & ſordes has inter illos ſplendores, imo & ſub terra theſauros oſtendimus, & latentium quorundam operum moles. *Cloacæ* à Tarquinio Priſco Rege ſtructæ, ad munditiem, ſordeſque omnes vel abluendas, vel evehendas: ſed & ad ſanitatem, quæ illam amat. Cloacæ operum omnium maximum: ſuffoſſis montibus, atque Vrbe penſili, ſubterque navigata. Quid magni, ſi tam magnæ, ut vehem fœni onuſtam large tranſmitterent? Id enim non Plinius ſolum ſcripſit, ſed & Strabo. Latitudinem Marlianus reperit 16 pedum; nec forſan minor altitudo. Fecit id Agrippa in Ædilitate, per meatus corrivatis 7 amnibus, curſuque præcipiti, torrentium modo, rapere omnia atq; auferre coactis. Fuerunt enim 7 Cloacæ præcipuæ, tot quot ſunt montes. Nam ex iis diffluebant ac derivabantur aquæ ac ſordes, & in magnam unam confluebant. Quin enim plures minutæ fuerint, non ambigendum eſt; ſed iſtæ tot fuere quaſi flumina, & alveo grandiore, atque eæ per plana Vrbis ferebantur.

Cloacarum firmitatem commendat Plinius, & cauſas concutientes 4 commemorat, quarum vel ſingulæ firmiſſima opera evertant; at non labefactant iſtud. Sunt pugna aquarum & copia intus: moles & columnæ vaſtæ, quæ per vias, & ſuper illas, trahuntur: ruinæ variæ & pondera incidentium ædificiorum; deniq; validi aliquot terræmotus. Quid n iigitur firmum & rara duritie opus, quod omnibus reſiſtit; & id per tot ſæcula? Etſi tamen repararunt, aut fulſerunt interim, quod omnino neceſſe fuit. Quam ſumptuoſa autem illa reparatio, dicit apud Dionyſium C. Aquilius, qui ſcripſit, neglectis aliquando cloacis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cloacis, & non defluentibus, Cenſores in earum inſtaurationem 100 talenta impendiſſe in redemptores. Ea ſunt 600000 Philipp. Quid igitur & quanti paratio univerſa, ſi tanti in partibus reparatio?

De Trajani Ponte in Danubio.

A Tiberi ad Danubium magno ſaltu imus, ut ejus aquis ſordes Cloacarum abluamus. Libet Pontem in Danubio memorare, quem Trajanus Imperator ſtruxit; operum omnium fortaſſe arte & difficultate maximum, ſi non ſumptu. Deſcribit graphice Dio Caſſius, & gratia ſectori ejus Xiphilino eſto, quod hanc partem non recidit. O quam pulchras valenteſque ille alias! *Pilæ igitur*, inquit ille, *ejus ſunt* 20, *è lapide ſecto & quadrato, quæ altitudinem habent* 150 *pedum, latitudinem* 60. *Diſtant inter ſe* 170 *pedes, fornicibus devinctæ.* (Grande hoc concamerationis ſpatium, nec efficiendum, niſi altitudo illa pilarum acceſſiſſet, & tarde ac lenta inclinatione fornix ſurrexiſſet. Ex hoc autem numero pilarum, & diſtantia earum, colligo & efficio, fluvii latitudinem 4770 pedum fuiſſe, id eſt, paulo minus unius milliaris.) *Quomodò autem non aliquis ſumptum in iſtas pilas admiretur? quomodo non & deſtituendi firmandique modum? idque in flumine magno & verticoſo, & fundo ipſo infido & limoſo, nam nec avertere quidem curſum fluminis licuit ullo modo.*

Hæc de Operibus publicis.

Privatorum quædam Opera.

In Privatis Operibus duo nunc conſidero; *Domos*, & *Villas*.

De Domibus privatis.

Domus fuerunt in tam ſplendida & nitenti urbe, pro ipſa urbe, & ut pulchri corporis apta ac decora membra. Domus, dico, magnificæ, ornatæ, inſtru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

e columnis, marmore, auro, ſtatuis, & quidquid cogitare ambitio aut luxuria poterat. Sed eædem am latæ, patentes, amplæ, & præſertim magnam virorum procerumque. Hinc Valerius cum ingnatione ait: *Anguſte ſe habitare nunc putat, cujus nus tantum patet, quantum Cincinnati rura patnert.* Quid domus? imo earum aliquod membrum, llaria, Piſcinæ, Culina. Et Seneca increpat paſſim ificia laxitatem magnarum urbium vincentia: bebant enim aulas æmulas urbium. Quod non nevit Olympiodorus, qui ſcribit: *Quæque magnam domuum omnia in ſe ipſa habet, quæcumque medio urbs poſſit continere, nempe Circum, Fora, Templa, ntes, Balnea diverſa.* Per *Fora*, puto intelligere hythra quædam & ſubdivalia, inter illas porticus, & tuis alioque ornatu, in fori faciem. Quid autem, revera ibi judicia & forenſes conventus? Fuere, clientium, libertorum, ſervorum ſuorum, cauſas mi cognoſcebant. Clientium autem magnus olim pulus. Tales autem domus in tota Vrbe fuerunt 80. Inſulæ vero (quæ diſtinctæ à domibus) 602. Illarum longe minor numerus, ut quæ tangrandiores, inſtructioreſque eſſent, & propriæ orum procerum.

Apparatus jam & inſtructio domorum admiran. Columnas ingentes, è longinquis petitas, ſive Ægyptiis arenis, ſive ex Africæ ſolitudinibus, ponebant in porticibus & capacibus cœnationis. Calliſtus, Claudiani libertus, in una cœnatio habuit columnas 30, eaſque è Sudine lapide rmanico, cui ingens tunc pretium & novitas. aurus in atrio collocatas habuit maximas, atque eo 38 pedum, Lucullæi marmoris. Vide hanc itudinem, in uno atrio, quam multæ domus tovix æquant. Deinde parietes marmore inducent, quod genus *Incruſtationes* Latini, Græci μαρμαρώσεις dicunt. Id non aliud fuit, quam marmor in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

in tenues cruſtas ſectum parieti imponere ſcite pro tectorio ei dare. Secandi ratio arena, & ſerra prætenui linea verſante arenas, tractuque seca Primum autem Romæ parietes cruſta marm operuiſſe totius domus ſuæ, in Cœlio monte, murram, Equitem Romanum, Præfectum fabr Cæſaris, Plinius tradidit. Iſtæ marmorum cru ſæpe picturatæ & variegatæ fuerunt, velut aliq Muſivum opus. Solebant præterea laquearia tota aurare, quod paſſim ſcriptores & tradunt & mnant. Nec ſolum levi inductione, ſed ſolido ſa auro. Trabes nonnumquam auratas faciebant, cameras gemmatas & eboratas, ad ſplendorem varietatem, ut quaſi cœlum imitarentur, & (ut nobius loquitur) *ſidereos evomant variata interſtiti fulgores.* Longius hoc quoque producebant, ad p rietes & columnas.

Sed alia hîc etiam & ingenioſa luxuria; nam cunaria iſta verſatilia faciebant, & alia atque a ſubinde facie convivas delectabant. En Privata i genia & luxuriam; quid exiſtimas Principes te taſſe & feciſſe? Nero Cæſar in veſtibulo ædium ſu rum Coloſſum 120 pedum poſuit. Hoc prin pium: deinde porticus triplices milliariæ, item ſt gnum, maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad u bium ſpeciem. Rura inſuper, arvis, atque vinetis, paſcuis, ſilviſque varia, cum multitudine om generis pecudum ac ferarum. In cæteris partib cuncta auro lita, diſtincta gemmis unionumq conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis ebu neis verſatilibus, ut flores; & fiſtulatis, ut unguen ta, deſuper ſpargerentur. Præcipua cœnationum ro tunda, quæ perpetuo, diebus ac noctibus, vic Mundi circumagerentur. Omnia illa Capitolina, qu & quanta fuerunt, nugæ & quiſquiliæ viſæ, præ un membro aliquo Palatinæ domus.

Inter tecta & domos incluſæ aliquando ſilvæ, &

inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

termixtæ veræ aves. Luci enim & arbuſta in ma-
ıis iſtis ædibus erant, imo & ſuper ædes. Seneca
ſtigans & increpans, ut ſolet, ſuum ævum: *Poma-
t*, inquit, *in ſummis turribus ſerunt, quorum ſilvæ
tectis ac domorum faſtigiis nutant, inde ortis radici-
us, quo improbe cacumina egiſſent.*

De Villis Romanorum.

De *Villis* hoc univerſe Strabo pronunciat: *In Vil-
velut more Perſarum regias quaſdam ſtruunt.* Quid
ajus ampliuſque in hanc rem dicam? Vis tamen
ecimen aliquod in una villa? Capitolinum audi:
*xſtat Gordianorum villa, via Præneſtina, 200 co-
mnas uno periſtylio habens, quarum 50 Caryſtiæ Clau-
ınæ, 50 Sienitides, 50 Numidicæ pari menſura ſunt.
qua Baſilicæ centenariæ tres: cætera huic operi conve-
ntia; & thermæ, quales, præter Vrbem, nuſquam in
be terrarum.* Sed nec Hadriani villam in Tiburti-
ingero, cujus ſuperbæ reliquiæ exſtant. Quid tot
arum in ſolo Latio, & circa Romam?

LIBER IV.

DE VIRTUTE ROMANA.

QUartus noſter limes, de VIRIS & VIR-
TVTIBVS Romanorum. Plinii enuncia-
tio eſt: *Gentium in toto Orbe præſtantiſſima
a, & in omni virtute, haud dubie Romana exſtitit.*
uid homo Gothici ſanguinis Caſſiodorus? *Roma
rtutum omnium latiſſimum templum.* Profecto ſedes
as per aliquot ſæcula ibi habuere, nec injuria i-
Romani templum ſtruxere *Honori* pariter & *Vir-
ti*. Vtramque colebant: ſed & *Fortunam* etiam, id
, providentiam & fata ab alto, quæ incredibile eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quam preſſo nec tardanti pede ſecuta ſint Virtutem. His duobus incrementa ſua Roma debuit, his duobus ſtatum ſuum & firmitatem. Nullum imperium mihi dabis, & tam magnum ſimul, & tam diuturnum. Nam (ut breviter & nervoſe Florus) *ad conſtituendum Romanum imperium Virtus & Fortuna contendiſſe videtur*. Sed amica contentio fuit, in qua tamen ipſa Virtus vicit. Habuit igitur Fortunam, ſive cœlitum illum favorem, ſed habuit à cauſis, quas iidem cœlites per Virtutum gradus nexuſque præſtruxerunt. Vt id liqueat, videamus primum univerſe, qui *Viri* in imperio illo fuerint, & tum quæ *virtutes*.

DE ORDINIBUS IN POPULO ROMANO.

VIros conſidero dupliciter, & eos qui in Magiſtratu, Imperiis, Conſiliis, fuerunt, id eſt, *Capita Reipublicæ*; & parte altera, *minora* etiam *membra*, id eſt, Populum, & eos qui paruerunt. Utrique egregii, nec quibus alia gens facile, aut ex vero comparetur. Primores igitur illi in duplici diſcrimine ſunt, *Senatores, Equiteſque*.

De Senatoribus Romanis.

Senatores ſi inſpicias, qui proprie ſedebant ad clavum, proh Deus, quanta gravitas, ſapientia, majeſtas! Ut merito illum ordinem *Regum conſeſſum*, Cyneas legatus Pyrrhi Regis, vir nec mentis, nec oris egens, appellaverit. Profecto talis fuit, & nec ſub Principum imperio nimis degeneravit: etſi poſtea quidem diſceſſit ab illa ſua præſtantia, & ut grande ædificium, paulatim mole ſua deſedit, & mox ruit.

Erant autem in illo Senatu civium eximii, genere, cenſu, virtute. Nam hæc ſpectabant; nec temere

: viles aut ſordidos, (etſi plebeios interdum,
magna virtus eveheret) inopes nunquam, &
obos raro admittebant: aut ſi tales, non tene-
. Cenſores enim legebant hunc Senatum, atque
n per ſingula luſtra examinabant, ac relege-
; ſiquis loco eo indignus, aut ſi quid in privata
a vita turpe ac maculoſum, notabant, & emo-
nt. Fiebat id ſilentio, & ſine accuſatione ulla,
auſæ apud judices dictione. Dumtaxat in reci-
Senatu, quod publice & ſolenniter fiebat, no-
ejus præteribant, quem motum Senatu vel-
Ita cum in albo illo non eſſet, nec in Senatu
batur. Cauſa quidem iis movendi ſemper erat,
nc ſubſignabant, & volentibus edebant: ſed
re de ea lite nihil opus erat; judicium ſufficie-
quod à tam gravibus viris, (nam primores
Senatus erant) bonum meruiſſe, laus & appro-
habebatur; culpa & damnatio, triſte. Raren-
& vix eveniſſe legimus, ut Cenſores illi per
tum judicarint. Nam voces ſtatim omnium
naſſent, & exagitaſſent. Et fac tamen ſemel
mque eveniſſe, quid magni mali præ magno
ono erit? Non enim alia pœna quam ignomi-
facile aut contemnenda, aut eluenda, qui pu-
judicia aut teſtimonia pro ſe haberet. Denique
enſores mox reponebant. Nam & hoc ſcien-
, non in gravibus & grandibus peccatis hanc
ram interveniſſe; ea enim legibus & judiciis
bantur: ſed minoribus delictis, aut domeſticis
iis; à quibus vacare & caſtos eſſe primos illos
es maxime volebant, & quorum vita erat in
plum.

itio à Romulo centum facti, & *Patres*, iidem-
Senatores, vel à cura, vel ab ætate dicti. Poſtea
oo crevere, & in libera Republica ſic manſere
ad Livium Druſum: is in Tribunatu, cum opes
tus vellet extollere, eoſdem judiciis etiam
propo-

proponere, numerum auxit, & ad 600 fecit. Manſiſſe ita ad Cæſarem videtur: qui per bella civilia, non opes ſolum, ſed honores multis largiturus, amplificavit, & vel ad 1000 allegit. Diſplicuit Auguſto, & magna cura, atque iterata aliquoties recenſione, purgavit, & denique ad modum veterem, id eſt, 600, redegit. Qui ſane ſatis amplus numerus, etſi in amplo illo imperio: atque ex his plerique non ſolum conſiliis publicis ſemper adhibebantur, ſed etiam in provincias, ad imperia, aut exercitus mittebantur. Itaque Curia hæc velut promtuarium erat, è quo ſtatim Princeps caperet viros, ad omnia civilia aut militaria munia aptos & ſuffecturos. Et hoc aſpectu tenuerunt Senatum grande vel unicum fulcrum illius Principatus.

Elogia de Senatu res & veritas multis dictavit. In Cicerone leges, *Senatum principem ſalutis, publicaque mentis.* In Ammiano, *Aſylum Mundi totius.* In Caſſiodoro, *Glorioſum Senatum, morumque lumina.* In Petronio, *Recti bonique præceptorem.* Iam in Tacito etiam dicitur, *Caput imperii, & decora omnium provinciarum.* Quia jam ſub Principibus ex omni regione capiebantur Senatores: & ut ditiſſimi honeſtiſſimique provincialium civitate donabantur, Equites fiebant, ita & mox Senatores. Utile inventum, & ad populos ſub unum imperium firmiter colligandos. Symmachus ea cauſa ſcripſit: *Pars melior humani generis Senatus.* Caſſiodorus: *Quidquid humani generis floris eſt, habere Curiam.*

De Equitibus Romanis.

Alter ordo eſt *Equitum*, qui & ipſi ab illis notis tribus probati, aut probandi. Nam de genere, multi erant à Senatoribus & Patribus orti, & certe liberti aut libertini, nec ſi cenſum haberent (niſi beneficio Imperatorum) in hunc ordinem veniebant. Erant tamen ex ingenuis multi, & fere omnes, qui cenſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cenſum equeſtrem haberent. Is fuit 400, id eſt, 10000 Philippicorum. Igitur latus hic ordo & amplus, ut tunc opes pleriſque amplæ erant; & ideo quod ad vitam, coercendus aut recidendus. Apud veteres id quoque Cenſores fecere, ſive in Tranſvectione, (quæ tamen eorum modo erat, qui equum publicum habebant) ſive per luſtra ſingula, cum ordines digerebant,& recognoſcebant. Nam hic quoq; album erat,ſive tabulæ,& recitabant;quique primus ex iis nominatus, *Princeps juventutis* dicebatur,plane ut qui in Senatu primus recitatus, *Princeps* item *Senatus*, auguſto titulo dicebatur. Ideo autem dictus *Princeps juventutis*, quod olim & prima Republica, pauci Equites,nec fere niſi filii Senatorum. Crevit paulatim largiter numerus, & magnam civitatis aut civium partem comprehendit,ſed nomen tamen *juvenum* manſit. Sed & *Iuvenes* antiquis dicti ad annum 45. Hæc cauſa & origo nominis.

Sed Senatorum filii,an non Senatorii, aut Senatores? Cave erres; diſtinctione hic opus. Aliud *Senatus*, ſi Principum tempora aſpicias; aliud *Senatorius ordo*. Ille certo numero ſtetit,ut diximus,& intra 600, ſub Auguſto quidem: at iſte latius patuit, & juvenes quoque ac Senatorum filii, ſed & alii Equites in eum cooptati. Cenſebantur enim Senatorii, qui jus lati clavi à Principe impetraſſent, id eſt, inſigne ipſum Senatorum: & in Senatum quidem veniebant,ſed ſententiæ jus fuiſſe non putabis. Inſtitutum enim Auguſti fuit, qui liberis Senatorum, quo celerius Reipublicæ aſſueſcerent, protinus à virili toga latum clavum induere, & Curiæ intereſſe permiſit. Hoc ita Auguſtus, ſed reſtricte in Senatorum liberis: poſtea Caligula etiam aliis quibuſdam equitibus permiſit. Permiſit dico,aliique Principes; id ſic, ut ab ipſis peteretur. Hi ipſi *Senatores* interim dicuntur. Atque iſti ſunt, qui *Illuſtres Equites* à Tacito, atq; aliis, ad diſcrimen appellantur; & palam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ipſe Tacitus cum Senatoribus jungit, aut coæquat.

Genus Equitum diffuſum, & in vario diſcrimine: Erant qui *Equo publico*, erant qui *Iudices*, erant communi nomine *Equites* dicti. Illi qui equo publico, tempore Auguſti, ad 5000 erant, aut ſupra. Qui in Judicibus, haud pauciores; imo plures, ex Plinii teſtimonio. Claſſis reliqua eorum, qui immunes. Atque iſti Equites, quos Perſeus Rex apud Livium ita laudat & inſignit: *Equites enim illis, Principes juventutis, Equites ſeminarium Senatus, inde lectos in Patrum numerum, Conſules, inde Imperatores, creant.*

De Plebe Romana.

Supereſt tertius ordo, *Plebis*. Is triplici diſcrimine fuit, *Ingenui*, *Libertini*, *Liberti*. Et in militia diſcrimen erat ab hoc genere: itemque à cenſu, ſicut & in aliis muniis, ſiqua publice ſubirent. Vita etiam cenſuræ permiſſa: quam tamen neglexiſſe poſtea (malo ſane publico) Imperatores conſtat, contentos duplicem illum priorem ordinem recognoſſe.

Iſti ordines ſtatim poterant agnoſci in occurſu ab habitu. Nam etſi toga communis omnium civium veſtis eſſet, tamen diſcrimina alia, ab aliis notis. Ut ſolis Senatoribus, aut iſtis quaſi Senatoribus, jus lati clavi geſtandi erat: quod non aliud, quam velut bullæ è purpura, & capita clavorum intexta aut inſerta. Equitibus autem aurei annuli, qui hunc ordinem à plebe diſtinguebant. Qui his duabus notis carebant, Plebs erant.

DE VIRTUTE ROMANA MILITARI.

IAm, quod propoſitum, de *Virtutibus*, addamus: nam Viros illos laudabiles, vel potius admirabiles, fuiſſe dico, idque à duplici virtute, *Militari*, vel *Civili.*

vili. Illam in Imperio & Republica jure conſidero, ut tutelam ejus, imo augmentum, ſine qua fruſtra aliquis ſtatus aut commune ſe jactet. Præmitto igitur, & duo hic in Romanis miror, *Iuſtitiam*, & *Fortitudinem*.

Iuſtitia Romanorum.

Quod ad *Iuſtitiam*, neſcio an alia gens conſideratius, & cauſis in rationis trutina libratis, bellum ſuſceperit, quam iſta. Nam plerique aut Regum ſuorum arbitrio arma induerunt, aut primorum aliquot in Republica, qui decernebant. Hic aliter: & nec Senatui, nec populo toti plenum hoc jus, niſi cognitio & judicatio Sacerdotum publicorum interveniſſet, quos *Feciales* dicebant. Eorum arbitrio ſumpta arma, poſita arma: & religio, non ſolum juſtitia, ea temperabat. Etenim ſemper duplici hoc titulo uſi Romani, ut aut pro *Salute* arma caperent, aut pro *Fide*. Pro illa, ubi res eorum ageretur: pro iſta, ubi Sociorum. Et hoc de Sociis late patuit: & eſt illa catena, quæ bella & terras conjunxit aut ſubjunxit.

Vis pauca exempla? Ecce Carthaginenſes validi ſunt, imo æmuli virium Romanarum; obſtant creſcentibus. Quid fit? removendus ille obex; & cauſam ipſi præbebunt. Siciliam invadunt, & Mamertinos: iſti ad Romanos appellant, ut Socios. Veniunt, ſubveniunt, pellunt eos, & quæſita jam ipſis ad ſe trahunt. Fit pax, & Sardinia etiam Siciliæ adjicitur, conceſſu ipſorum. Vides augmentum? Sed enim jam ſiſtimus, & illi manent ac florent? non: in Hiſpaniam mala cupidine tranſcendant, arma etiam Saguntinis inferant, & amicum ſociumque Romanis oppidum evertant. Bellum ergo iterum juſtum: quo fine, & fructu? Victi illi, & in Africam compulſi: Hiſpania aucti Romani. At enim Græcia & Macedonia jam deſunt. Vis juſte

dari? Philippus Macedo fœdus cum Annibale coibit, Romanos & Græcos ſimul laceſſet; atque iſti eos advocabunt, & ſibi primum, mox & Macedonibus, imponent. Talia in Antiocho, Jugurtha, ipſo Mithridate; qui ſceleratiſſimus non Regum, ſed mortalium, quid de fraude vel injuſtitia Romanorum quæritur? ut volet; ipſe ab illis & nobis audiet, *Væ victis.* Non dicam, pereant; ſed tamen pareant, qui vincere aut quieſcere non potuerunt. Hæc de antiquis ſaltem Romanis, & ante Syllam civili bello nondum infectis, &, ut ſic loquar, decoloratis. Pleraque omnia tunc pura & juſta. At poſtea degenerarunt, avaritia, & ambitio quædam dictarunt, ad hoc rationis examen non dirigenda. Punivit quidem populos quoſdam, fateor, ſed non niſi imperio ſuo, & ſtipendiario illo jugo. Quam multis autem & pacem indulſit, ſi uti ea potuiſſent, aut voluiſſent. Ipſis Carthaginenſibus bis; Philippo etiam, & Antiocho, & Tigrani: atque hos omnes cum pellere terris in eorum manu eſſet, contenti fuerunt reſtringere, &, ut imagine hac utar, pennas incidere, ne temere & laſcive ſic evolarent.

Fortitudo Romanorum.

De *Fortitudine* Romanorum *militari*, ſatis in libris, *De Militia Romana*, dictum: ſed argumenti & contextus etiam cauſa, pauca dicantur. Igitur & *Milites* & *Duces* præſtantiſſimi huic genti fuerunt, & in omni ævo admirandi.

Vide mihi legiones illas, quæ binæ junctæ, & cum totidem Sociis, equitatu autem 1800 ad quæcumq; bella & hoſtem ibant: ibant, ſed & victrices fere redibant. Tota autem ea manus quid amplius, quam 18000 erat? Iam ſi 10 legiones jungeres, quod item factum, quid niſi Hirtii verbis dicam, *Vel Cœlum diruere eas potuiſſe?* Ecce gigantes novos, & veros, nec è fabulis petitos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

An non tales ibi videbuntur, ſi in *Opere*, *Agmine*, *Acie*, pauliſper eos conſideras? Quod ad *Opus*, fodiebant, vallum & foſſas ducebant, aggerem, teſtudines, turres ſtruebant: omnia celeriter & induſtrie, ut fidem ſuperet, homines paucos tanta in tantulo tempore ſtruxiſſe. Jam de *Agmine*, quid iſtud eſt? arma omnia peditem ferre, cibos ſemeſtres aut menſtruos, utenſilia, & ſeptenos, aut plures interdum vallos. Iumentum ita oneres, negabis par futurum. Adde ordinem in toto inceſſu, à ſignis non diſcedere, pari paſſu omnes ambulare, decurrere etiam, cum opus eſſet, in plenis armis. Denique in *Acie* quis par Romano miles erit? nam non fuiſſe quidem, id conſtat. Cum omnibus gentibus, omni genere armorum aut pugnarum concurrerunt, ecquando victi ſunt ignavia ſua aut culpa?

Quid autem mirandum tales fuiſſe, apud quos, à prima adoleſcentia, vita omnis in armis, honos omnis ab armis erat? Nemo honeſtiorum ad Rempublicam accedere, aut magiſtratus capere poterat, niſi decem annos militaſſet. Et pedeſtris ipſa militia, 20 annorum decurſu denique terminabatur. In ipſa pace, an quietem egiſſe cenſes? exercitia aſſidua erant, vel in campo illo Martio, vel in ipſis alibi caſtris: Quis jam neſcit locum in acie, vel in præſidio militi ſervandum, vel moriendum fuiſſe? Leviter ab eo diſcedere, à vita erat abire, ut ſeveritas; quidem volebat ſaluberrimæ illius diſciplinæ. Inde contemptus periculorum & hoſtium: & in medios illos vel exiguam manum ſi Dux miſiſſet, quis non ſine cunctatione parebat? Exemplum illuſtre & notum, ſed admirabile eſt, in bello Punico primo. Conſul parum provide ſuos ductans, in locum humiliorem, & collibus undique cinctum, inſinuarat. Hoſtes aditus inſederant, & ſine ferro confectum bellum videbatur. Ibi Tribunus conſilium ſuppeditat. *Conſul*, inquit, *vides tu collem illum, ab hoſtibus*

nondum occupatum; illuc cenſeo mittendam cohortem aliquam militum, ſi te & alios vis ſalvos. Hoſtes enim in illos irruent: interea tu, ſi vir es, te explicabis, & pervades. Placuit Conſuli ſententia, & vera erat: nec de militis obedientia dubitabat, ſed, *Ducem*, inquit, *illum, qui in certam mortem eat, quem habemus? Me ipſum*, ait ille. Dictum, factum, 400 ad moriendum proficiſcuntur, & cadunt; ſolus Tribunus inter mortuos, ſemimortuus ipſe, repertus convaluit, & ſæpe utilem operam Reipublicæ poſtea navavit. Viros iſtos tali robore, tali obedientia alibi mihi dabis? Sed hæc infelix audacia; iſta lætior, cum Punico item bello, fugientem eorum claſſem pedites, in mare ſe conjicientes & natantes, quaſi in camporum firmitate aggreſſi, manibus ſuis in litus retraxerunt.

In Hirtio legimus, Numidarum copias in coronæ modum Cæſaris copias cinxiſſe; Cæſariani interim non amplius tres aut quatuor milites veterani ſi ſe convertiſſent, & pila viribus contorta in Numidas infeſtos conjeciſſent, amplius 2000 ad unum terga vertebant. Vis nominatim & L. Sicinium aliquem citem, qui centies & vicies in aciem deſcendit; 36 ſpolia ex hoſtibus retulit; 8 ex provocatione occidit; 45 vulnera pectore excepit, tergo nullum? Vis Caſſium Scævam? qui in Britannico litore cum 4 commilitonibus in ſcopulo relictus, cum mari abeunte hoſtibus adire fas eſſet, atque ii confertim irruerent, deſertus ab aliis, ſolus impetum ſuſtinuit, multos dejecit aut occidit, denique, armis ſuis onuſtus, ſolo ſcuto abjecto, in mare ſe dedit, & ad Cæſarem natavit. Qui ſtupens ad viri virtutem, laudare parabat: at ille diſciplinæ memor, *Da veniam, Imperator*, inquit, *quod ſcutum reliqui.* O dictum factis illis ipſis laudabilius! & quid à tali animo, non enim jam manibus ſolum, non ſperes? Idem Pompeiano bello, ad Dyrrhachium caſtello

caſtello præpoſitus, ſolus in porta conſiſtens, contra Romanas legiones & copias id ſervavit. Quo tempore ei oculus effoſſus, humeri trajecti, & femur, ſcutum 130 ictibus perforatum.

Sed in victoria quid milites iſtos miror? magis pene in clade & morte. Miles in Cannenſi prælio, cum vulneribus confectus, manus etiam mutilatus eſſet, ſpoliare ſe conantis Numidæ cervicem brachiis invadens, ad ſe traxit, & naribus atque auribus corroſis (cum alia tela non eſſent, aut tractare non poſſet) deforme cadaver aſpicientibus reliquit. De uno loquor: ſed quinam illi viri fuerunt, quos ab elephantis obrutos Pyrrhi prælio accepimus? omnium vulnera in pectore, quidam hoſtibus ſuis immortui, omnium in manibus enſes, & relictæ in vultibus minæ, & in ipſa morte ira vivebat. Vnde mihi iſtos, non homines, ſed Martes, ſi fas dicere, & nec victos quidem, nec vincendos?

Tranſeo ad *Duces*: etſi quomodo non iſti omnes Duces? Sed tamen Duces etiam aliqui eximii: ut parens ille Romulus; ut M. Furius Camillus; ut L. Papyrius Curſor, quem vel Alexandro parem (ſi veniſſet) Livius opponit; ut M. Claudius Marcellus, igneo impetu; ut Q. Fabius Maximus, ſalubri tarditate; ut P. Scipio Africanus prior, divina felicitate; & poſterior, divina virtute; ut denique (nam omnes quis numeret?) caput & culmen C. Iulius Cæſar; fortuna, peritia, magnitudine, & celeritate animi ſuper omnes, qui arma tractarunt, aut tractabunt. Sed concludimus, ſi poſt Cæſarem tamen unum addidero, alterius Cæſaris, ô fidum utilemque miniſtrum! Is M. Vipſanius Agrippa fuit, vir bello providus & fortis, & vel cauſa victoriarum Auguſti, vel inſtrumentum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

DE VIRTVTE ROMANA CIVILI.

AD *Civilem* jam Virtutem venio, domi & in toga ſpectandam. Eam per omnes ordines diffuſam triplicem maxime reperio, *Pietatem*, *Probitatem*, *Conſtantiam*.

Pietas Romanorum.

Pietas eminet, vana illa quidem, dixerit aliquis, ſed tamen in aſſiduo Numinis cultu (pro ipſorum captu) reverenter occupata. Incredibile eſt, quam omnia publice & privatim religioſe cœpta, adminiſtrata, patrata: ut totam civitatem ſacris operatam & addictam poſſis arbitrari. Atque id ſecundum vetera inſtituta, nec novitati aut mutationi dabant hic locum. Miratur hoc Dionyſius, quod quamquam 600 nationes pene in urbem confluxerant, quibus ſingulis ſacra ſua rituſque patrii eſſent, tamen nulla peregrina religio publice ſuſcepta: aut, ſi qua oraculorum monitu introducta, ea ipſa Romano more culta, abdicatis fœdis vanitatibus, aut fabularum portentis. Quo valde faciebat, quod ſacris præeſſent, & ipſi non interpretarentur ſolum, ſed adminiſtrarent, viri in Republica primi, honoribus honeſti, qui & exemplo plebem eo trahebant, & prudentia ac maturitate, nova aut nocitura ſpernebant.

Probitas Romanorum.

A Pietate tamquam capite, alia virtutum membra, & imprimis illa *Probitas*, id eſt, animi morumque integritas quædam & candor. Sine fuco, ſine fallacia, diu mores illi fuerunt, & in proverbium abierat, *Homo Romani ingenii*, *Romana ſimplicitas*, & *Romana fides*. Et ſane diſſerere alibi de virtute crebrum,

brum, hic uſurpare. Nec ſolum in pace, ſed etiam in bello candoris fuit, & raro aſtu aut fraudibus victoria quæſita aut parta. Tangit graviter M. Aquilium Imperatorem Annæus Florus, quod is bello Aſiatico veneno fontes miſcuiſſet, ad deditionem quarumdam urbium. Iam & huic Probitati *Abſtinentia*, ſive etiam *Continentia*, adhærent: non fœde aut injuſte appetere alienum, parce & modice ſuo uti. Et illius quidem (*Abſtinentiæ*, dico) quam pulcrum, nec jactatum nimis, exemplum fuit ab univerſo populo editum Mariana & Cinnana proſcriptione? Quippe cum ii hoſtium ſuorum penates, omnibus opibus aut elegantiis plenos, vulgi manibus diripiendos ultro objeciſſent; nemo inventus eſt, nemo, qui juſtam hanc prædam è civibus peteret, caperetve: ſed tamquam à ſacris ædibus omnes manus & cupidinem abſtinuerunt. Et quid in toga miramur hæc exempla, cum in ipſo bello, & inter hoſtes, prædæ abſtinentia fuerit? quæ non niſi permiſſu capta, & ſic quoque tota ad Duces relata.

Iam in *Continentia* quam laudabiles, ſi cibum, veſtem, aut externa alia, ſpectes? Plinium & Plautum teſtes habemus, populum Romanum per aliquot ſæcula non niſi farre & pulte vulgo uſum. Quod ſi nuptiæ, feſtivitas, aut lætius convivium eſſet, pro magno pauci piſciculi, & porcinæ aliquot pondo in opſonium adjecta. Similis in veſtibus frugalitas, & omnium, ditium pauperumque, è lana; atque ea nativi & albidi coloris, niſi quod ditiorum ſplendentes paulo magis & nitidæ à fullonia arte eſſent. Nam Sericum, Holoſericum, & ipſa Lintea, ſero innotuerunt, & timide etiam in uſum paucorum venerunt.

Adderem *Modeſtiæ* laudem, & reverentem Senatus & Procerum ſuorum populum, niſi Tribuniciæ interdum procellæ turbaſſent: quam ego peſtem unicam & labem reperio in re Romana.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Conſtantia Romanorum.

Tertia Virtus *Conſtantia* : ô vere admiranda in Romana gente! Nam in aliis pares alios habeant, in hac nec comparandos. Mucius ille olim oraculum protulit: *Et facere, & pati fortia, Romanum eſt.* quaſi hæc in malis magnis patientia (quæ ipſa eſt Conſtantia) peculiaris eorum virtus eſſet. Et tu diſpice: Umquamne unum aliquem hominem plus invicti & obnixi in omnes caſus roboris oſtendiſſe, quam populum hunc univerſum? Exemplis doceatur.

Pyrrhus ille in Italiam venerat, cum novi generis gentiſque copiis, & in primis inaudito terrore elephantum: victor grandibus præliis erat, Italiam percurrerat, & à trigeſimo pene lapide Romam proſpexerat. Quid Romani? trepidant ſcilicet, & pacem petunt? Imo oblatam ultro reſpuunt, & legatos ejus cum animoſo hoc reſponſo dimittunt: *Pyrrhus Italia cum copiis excedito; ubi exceſſerit, de pace, ſi volet, agito. Ni exceſſerit, arma & viros, & aciem exſpectato.* Qui animi iſti aut verba ſunt? non contra Pyrrhum, ſed contra Fortunam, & pene dixerim, cœlum dimicantium. Etſi mos ille eorum ſemper in bellis, (notandus & admirandus) nihil largiri armato hoſti: ſed ubi ea poſita, & obſequioſi aut flexibiles illi viſi, tunc denique conditiones ferre & æquas, & ſæpe nec exſpectatas. Generoſorum hoc eſt, ire in adverſos, parcere aut abſiſtere jam abjectis. Fructus autem Conſtantiæ in Pyrrhum fuit, ſponte Italia illum fugere, ipſos ejus dominos & potentes fieri.

Vide & bellum Punicum primum: quot ibi clades, raræ & novæ? Rara in Africa ipſa, cum Atilius Regulus Conſul, cum toto exercitu oppreſſus, & vivus veniſſet in hoſtium poteſtatem. Novæ aliquot in mari; cujus antea expertes & imperiti; claſſes plu-

plures vel naufragio vel pugna amiſerant. Polybius ſcribit,&ipſe miratur,700 quinqueremes eo bello amiſſas fuiſſe. Satis autem jacturam eam æſtimas aut intelligis?in quaq; earum 300 remiges ferme erant, milites 190. Hos tu ſi una computas & colligis, videbis paulo minus 300000 hominum periiſſe. Et qui Romani tunc erant? nec tota etiam Italia plene adhuc potiti. O conſtantiam, ô robur, ô Fortunam! nam hæc ſe vertit, & puduit tam merentibus non ſe dare.

Iam ad mortem plaga, Punicum bellum tertium. Annibal, ſummus Ducum, in Italiam ipſam venit, ſylvam exſcindere parat, in qua ſtabulabantur Martiales iſti lupi; & pene fecit. Tribus præliis magnis victor, & ultimo illo Cannenſi, quid niſi totum virilem ſanguinem Romanum exhauſit? Heu cladem! 50000 ſelectorum militum una cum altero Conſulum, cum tot Tribunis & Centurionibus, tot Senatoribus & Equitibus Romanis jacent. Et tu Roma adhuc ſpiras? quibus freta? ſenibus, puerisque & fœminis, quos ſolos pene reliquos habes? Spiro, inquit, imo alta & vetera ſpiro. De pace nulla mentio: veniat vel Romam Annibal, arx & Capitolium nos defendet, & è cinere iſto ſuſcitabuntur rerum domini Romani. O inſanas, dixerit aliquis, cogitationes! Sed res & exitus docuit, conſtantes & felices. *Magna populi Romani fortuna,*(ait Florus) *ſed ſemper in malis major reſurrexit:* & pueros, ſenes; vinctos, ſervos, armavit, & imbecillo aut fœdo exercitu victrices illas copias profligavit. Plura poſſim; nam in omni Romana hiſtoria propria hujus virtutis exempla ſunt: ſed quid majus iſtis poteſt?

Jam quid admirabilius, quam, cum Varro auctor & cauſa tantæ cladis (nec falſo) diceretur, Romam redeunti obviam itum ab omni ordine & populo, & gratias actas, quod de Republica non deſperaſſet? Si qua alia hæc plebs fuiſſet, itane gratias funeſto &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

furiali capiti? ſputa,ſaxa,tela,nec unam mortem.Illi fecerunt : quia hoc quoque Conſtantiæ proprium, mederi malis potius,quam iraſci.

Eſt & minutum aliud. Nam cum Urbem ipſam Annibal obſideret,& terreret,fundus , in quo caſtra ejus poſita,publice ſub haſta Romæ veniit;nec minoris,quam ſi liber, nec inſeſſus ipſe , aut Italia , ab hoſte eſſent. Item alterum : eodem illo tempore , cum ad unam portam Annibal pugnaret & invaderet,altera militem & auxilia in Hiſpaniam emiſerunt. Fiducia hæc humana non fuit ; à Deo inſpirante venit.

OBJECTIONES
Contra Probitatem Romanam.

De candore & fide Romanorum multa ſunt dicta:ſed proh ſancta Fides! quæ legimus alibi & videmus contra tuum numen aut nomen admiſſa ? Caucæi,populus Hiſpaniæ ſatis potens & notus fuit,qui, cum pares Romanorum armis & violentiæ non eſſent,legatos ſupplices in caſtra ad Lucullum Imperatorem miſerunt,pacem & fœdus quacumque lege facturos. Ille obſides imperat , & argenti ſtatim talenta 100 (id eſt,60000 Philippæorum) equites auxiliares certo numero. Omnia fiunt ſedulo & obnoxie. Imperat tum amplius , ut 2000 militum in urbem ſuam accipiant,præſidii cauſa. Id quoque factum. Sed illis occulto mandatum , ut muros portaſque occuparent: atque itaLucullus reliquum exercitum induxit , & tuba ſignum datum, ut ſine diſcrimine,ſenes,pueri,viri,fœminæ,interficerentur. Ita oppidum direptum,deletum; ipſa 20000 hominum per ſummum ſcelus interempta. O candorem! ô ſimplicitatem!

Ecce aliam in eadem Hiſpania ſimilem. Sulpicius Galba Luſitaniam hoſtiliter ingreſſus vaſtabat. Mirantibus illis,nec cauſæ aut culpæ ſatis conſciis,

lega-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

legatos mittunt, fœdera priora renovant: illo recipiente, & ultro miſerante, quod ſic affliẞtarentur. *Sed, inquit, egeſtas vos impulit prædas agere, & belli ſpeciem præbere: medebor. Tripartito vos dividam, & in agro ac ſolo pingui collocabo, ubi reliquum beati ac tuti agatis. Venite cum uxoribus, cum liberis, in talem vallem; talis illa pars, aſſignabo.* Venerunt miſeri læti ac ſecuri, & in triplici regione diſtincti; ad quorum primos cum acceſſiſſet, arma ponere quaſi amicos ſociosque juſſit; & iis poſitis, milites immiſit, & fidem ac Deos implorantes, ad unum omnes occidit. Idem alteris, tertiiſque celeriter factum, & priuſquam fama prioris facinoris ad eos veniſſet. Vide, ſi tale aliquid infidum & barbarum in ulla barbarie factum. Vis antiquiora? accipe. Auſonum gens in Italia fuit, uno tempore, nullo ſatis certo crimine, exciſa. Livius ipſe narrat, ſuſpectos & delatos à paucis, quaſi deficere ad Samnites vellent: præventos autem à Romanis, qui occulte ſubmiſſis militibus, quibuſdam & togatis, portas trium oppidorum occuparunt, & eadem hora, cædibus promiſcue factis, urbes & gentem deleverunt.

Contra Abſtinentiam Romanorum.

Iam quæ, aut ubi *Abſtinentia*? Romæ & inter cives fortaſſe? credo, & ex veteri dicto, *Corvus corvo oculum non eruit*. Sed an eadem in provinciis, & ubi occaſio, aut facultas peccandi? O Dii Deæque, (ſi fas ſic exclamare) quæ illic occulta aut aperta furta, libidines, nundinationes, raptus? Poëtæ Harpyias aliquas finxerunt, quæ contactu & unguibus omnia diriperent, aut fœdarent: in re iſti Romanorum Præſides fuerunt. Optimus & belliſſimus quiſq, ita ſe gerebat, ut bella omnia domum auferret. Demades olim dictitare ſolitus, cum ad tribunal aut magiſtratum iret, ad auream meſſem ſe ire: mihi crede,

iſti ibant,& Colchos quiſque Iaſon ſibi ſpondebat. Legiſti tu Ciceronis illa de uno Verre? Pleraque talia in aliis,& miſeri provinciales non niſi præda & ſpolium Præſidibus ſuis erant. Quod ſi in pace talia,per bellum & arma quid ſuſpicamur fuiſſe ? Dabo exempla.

L. Sylla in Aſia,cum communiter 20000 Talentum exegiſſet,privatim edixit,ut hoſpes militi,apud ſe divertenti,16 drachmas in diem daret ; cœnam inſuper ipſi,& ſodalibus quot vocaſſet ; Centurio autem acciperet in diem 500 drachmas, id eſt, 50 Philippæos,veſtem præterea duplicem, domeſticam & forenſem. Hæc Sylla,inquies, homo nequam,& natus ad diſciplinam militarem diſſolvendam. Bene eſt ; accipio excuſationem. Quid ergò L.Paulus,qui Macedoniam vicit,inter optimos civium ? Deſtinatum ei,Epirum totam diripere,& in prædam militibus dare,quia cum Perſeo Rege ſenſiſſent. Quid facit? Centuriones ſubmittit,per ſpeciem deliberandi, decem primos evocat,ut conſilio & ducibus ſpoliet : ô candidum factum! Milites deinde immittit ; diripit,cædit : ô clemens abſtinenſque factum! Sed pulcherrima clauſula, tot millia capitum abducta : nec finis, in miſeros muros & tecta ſævitum,& dirui ea juſſa.

In vicina Græcia quid Hortenſius Prætor patravit ? Legati Abderitæ in ipſa Roma audiantur: Flentes ante Curiam, querenteſque, oppidum ſuum ab Hortenſio expugnatum direptumque eſſe. Cauſam excidii fuiſſe, quod cum 100000 denarium (id eſt, 10000 Philipp.) & tritici 50000 modium imperaret,ſpatium petierant,ut de ea re ad HoſtiliumConſulem, & Romam legatos mitterent. Vix dum ad Conſulem ſe perveniſſe,& audiſſe oppidum expugnatum,principes ſecuri percuſſos,ſub corona cæteros veniiſſe. In ipſa Italia,Locrorum oppido, Q. Pleminius, legatus Scipionis Africani,cum milite præfuit.

fuit. Sed quomodo? In corpora, in liberos, in conjuges, infandæ contumeliæ editæ.

Et quid ego Conſules, Prætores, Legatos, nomino aut conquiro? Ecce puſillus unus Præfectus Equitum, titulo tenus, Scaptius, cum pecuniam deberi ſibi à Salaminiis diceret, illi ad Senatum appellarent, ejuſque conſultum; homo probus & juſtus, 50 Equites ab Appio Conſule impetrat, incluſum in Curia Senatum habet in multos dies, adeo ut interierint nonnulli fame. Quid plura dabo? Claudat mihi Polybius teſtium agmen: qui ſcribit, Scipionem, capta Carthagine nova, omnes obvios occidi juſſiſſe, nec ut ulli parcerent. Tum addit, ſolennem hunc morem Romanis fuiſſe: *Videntur enim*, inquit, *terroris gratia hoc illi facere. Itaque frequenter videre eſt, quando Romani civitates capiunt, non homines modo occidi, ſed etiam canes diſſecari, & aliarum animantium membra truncari.*

Contra Continentiam Romanam.

Continentiam, & frugalitatem veterum illorum Romanorum, ſed plane veterum, ſi laudas, ego ſuccino, & Fabricios, Curios, Quinctios, tecum miror. Sin longius trahis; ut non ego, lectio & obſervatio tacite refellent. Quid? leges illæ ſumptuariæ ab antiquo latæ, & ſub bellum Punicum ſecundum, non oſtendunt morbos in ea parte fuiſſe, cum ad publica hæc remedia decurrendum? ipſæ cœnæ & lautitiæ quæ narrantur, non id clamant? Reminiſcere Pontificiæ illius cœnæ apud Macrobium, ubi incognita et nobis quærenda ciborum genera. Reminiſcere & Salluſtii verborum de Metello, Proconſule in Hiſpania: conſidera cœnaculi apparatum, cœnantis habitum aut honores, cœnæ ipſius exotica fercula; quis ganeonum & lurconum poſſit vel auſit imitari? Quis noſtrum hodie aves aut feras trans mare, cœnæ cauſa, conquirit? Atqui olim non Metellus ſolum ali-

quis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quis,ſed jam vulgus lautiorum. Seneca,acer ille talium quæſitor & cenſor ; *Non eſt neceſſe* (inquit,ad ſæculi ſui mores) *omne perſcrutari profundum ac ſtrage animantium ventrem onerare , nec conchylia ultimi maris ex ignoto litore eruere. Dii Deæque iſtos perdant, quorum luxuria tam invidioſi imperii fines tranſcendit. Vltra Phaſim capi volunt,quod ambitioſam popinam inſtruat; nec piget à Parthis,à quibus pœnas nondum repetiimus,aves petere.* Quid Latinus Pacatus in Panegyrico? Laudat Theodoſium Principem,quod nihil tunc opus eſſet ad penum regiam flagitare remotorum litorum piſcem,peregrini aëris volucrem,alieni temporis florem. Et tum addit imaginem prioris ſæculi: *Nam delicati illi ac fluentes , & quales ſæpe tulit Reſpublica, parum ſe lautos putabant , niſi luxuria vertiſſet annum,niſi hibernæ poculis roſæ innataſſent , niſi æſtiva in gemmis capacibus glacie Falerna fregiſſent. Horum gulæ anguſtus erat Orbis noſter : namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu æſtimantes,illis demum cibis acquieſcebant,quos extremus oriens,aut poſitus extra Romanum Colchus imperium,aut famoſa naufragiis maria miſiſſent.* Ecce vitia & prodigioſum luxum, omnia faſtidientem,niſi remota & ſumptuoſa.

Sed inferioris tantum illa ævi ? imo vero à bello Punico ſecundo,aut circa: cum ecce Cato Cenſorius publice queſtus , *Non poſſe ſalvam eſſe urbem,in qua piſcis pluris , quam bos, veniret.* At ego dico, pluris quam decem boves,veniiſſe unum piſcem: piſcem ? piſculum,addo. Mulli in quo tunc pretio ? Putantur fuiſſe,quos *Barbos* hodie,aut *Regulos marinos* vocamus. Sed quicquid fuit,piſciculus, & vix 5 aut 6 librarum. O non delicias,ſed inſanias ! unum ex iis 5,6,8,10, millibus HS reperio emptum. Tiberius Cæſar mullum ſibi miſſum 4 pondo & ſelibrarum venire juſſit,quem P.Octavius 5000 HS,id eſt, 125 Phillippæis emit. Aſinius Celer è Conſularibus , hoc piſce prodigus , unum mercatus eſt 8000, hoc

eſt,

eſt, 200 Philipp. Tiberius graviter queſtus eſt, tres mullos 30000 nummum veniiſſe. Si numeri recti, certum eſt, exceſſiſſe, & ſingulos 250 Philippicis ſtetiſſe.

De Apicio res nota eſt, hominem perditæ gulæ fuiſſe; de quo, ut alia ſileantur, mors ſola judicabit, quam Senecæ verbis dicam. *Cum HS millies* (duo milliones & ſemis) *in culinam congeßiſſet, ære alieno oppreſſus, rationes ſuas tunc primum coactus inſpexit. Superfuturum ſibi HS centies computavit, & velut in ultima fame victurus, veneno vitam finivit:* Quam luxuriam, & quam effuſam vitam privati hominis hanc fuiſſe putamus, cui centies HS (id eſt, 250000 Philippæorum) paupertas & deſperatio fuit?

Sed hunc omitto, & duos eodem nomine alios, qui in exemplar & nomen tranſierunt hujus vitii. Claudium Æſopum addamus, Hiſtrionem. De eo Plinius: *Maxime inſignis eſt in hac memoria Clodii Æſopi tragici Hiſtrionis patina, 600 HS taxata,* (15000 Philippæorum) *in qua poſuit aves, cantu aliquo aut ſermone humano vocales, millibus ſex ſingulas coemptas, nulla alia inductus voluptate, niſi ut in his imitationem hominis manderet.* Atque iſte etiam fuit (alii ad ejus filium referunt) qui margaritas ſorbere ſolitus aceto ſolutas.

Sed quod ad illos gulones, de M. Antonii & Cleopatræ ſponſione non meminiſti, cum hæc ſe centies HS una cœna diceret abſumpturam? Ille negare, & rem ἀδύνατον cenſere: ad ſummum, judex & culna captus Munatius Plancus. Res non differtur, ſequenti die illa cœnam apparat pollucibilem, ſiquis umquam, & denique ut Cleopatra, ut Ægypti Regina. Nihil mirari Antonius, & calculos ad extremum poſcere: cum illa arridens, *Unum*, inquit, *ferculum rem confecerit.* Et ſimul ex compoſito, illata phiala acris aceti plena, unionem, quem aure dextra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

geſtabat, ſingulare naturæ opus, detractum in phialam demiſit, eumque, ut natura eſt, ſtatim liquefactum abſorbuit: parata & in alterum, quem ſiniſtra gerebat, manum injicere, ni provide & propere Munatius, victum Antonium, clare pronunciaſſet. Quidni victum? cum ſola ea gemma vel centies HS eſſet? ſive, ut noſtra æſtimatio, 250000 Philippæorum.

Caligula, quem à Natura editum, ut oſtenderet, quid ſumma vitia in ſumma fortuna poſſent, Seneca judicavit, centies HS cœnavit uno die, & in hoc omnium adjutus ingenio, vix reperit, quo mediocrium provinciarum tributum una cœna fieret. Commentus eſt portentoſiſſima genera ciborum, unguentis calidis frigidiſque lavabatur; pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorbebat, convivis ex auro panes & opſonia apponebat.

Quid jam Vitellius, ille helluonum omnium altiſſimus gurges? de quo Plinius: *Vitellius in principatu ſuo decies HS* (25000 Philipp.) *condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat.* Scripſit autem Suetonius, *In hac ſcarorum jocinera, phaſianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterum, murænarum lactes, à Carpathio uſque, fretoque Hiſpaniæ, per navarchos ac triremes petitarum, eum commiſcuiſſe.* Idem non ſolum ipſe prodigus, ſed alios impeliens, indicebat eadem die jentacula, prandia, cœnas, comeſſationes, ipſe omnibus ſufficiens, vomitandi conſuetudine. Nec cuiquam minus ſinguli apparatus 400000 nummum conſtiterunt. Heu illuſum vel abuſum in alienis opibus! nam ea ſunt 10000 Philippicorum, ſive ipſe cenſus equeſter.

Iam de Heliogabalo quid dicam? de quo Lampridius: *Numquam minus* 100 *HS cœnavit, hoc eſt, argenti libris* 250. (2500. Philipp.) *Aliquando autem* 3000 *HS cœnavit, omnibus ſupputatis quæ impendit.* (id eſt, 75000. Philipp.) *Cœnas vero Vitellii & Apicii vicit.* Si ergo centum HS quotidie, eſſent 75000 Phi-

lippæor.

ppæor. in menſem. Quid jam convivia, quæ ejuſ-
em totius ſummæ in unum diem interpoſuit?

Sed jam monſtra omittimus; aliquid ad com-
munem morem quærimus, à quo non nimis Philip-
us, Hortenſius, Lucullus, & hi tales, lumina Reipu-
licæ, abiverunt. Piſcinæ & vivaria iſtorum nota
unt, & cœnæ; ex una Luculliana 50000 drachma-
um, quæ ſunt 5000. Philippæorum. Quid plura ad-
eram? unum hoc Senecæ: *Quid eſt ſumptuoſa cœ-
a flagitioſius, & equeſtrem cenſum abſumente? & tri-
ies tamen HS adjiciales cœnæ frugaliſſimis viris conſti-
erunt.*

De luxu in veſtitu aliquid addendum. Sumam à
Cenſore noſtro Seneca: *Quidquid eſt boni moris, ex-
inguimus levitate & politura corporum. Muliebres
munditias anteceſſimus: colores meretricios, matronis qui-
dem non inducendos, viri ſumimus. Tenero & molli in-
greſſu ſuſpendimus gradum; non ambulamus, ſed incedi-
mus. Exornamus annulis digitos, in omni articulo gem-
ma diſponitur.* Iſta de viris: quid de juvenibus? Pater
lius Senecæ: *Torpent ecce ingenia deſidioſæ juventutis,
ec in ullius rei honeſtæ labore vigilatur. Cantandi ſal-
andique obſcœna ſtudia effœminatos tenent: & capillum
rangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare,
mollitie corporis certare cum fœminis, & immundiſſimis
e excolere mundiciis, noſtrorum adoleſcentium ſpecimen
eſt.* Fortaſſe de fœminis addam, quas ſcimus cum
enia peccare, ubi viri gradum ſtruunt? Iterum Se-
eca: *Video uniones non ſingulos ſingulis auribus compa-
atos: junguntur inter ſe, & inſuper alii bini ſuperponun-
ur. Non ſatis muliebris inſania viros ſubjecerat, niſi bi-
a ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent.* Ille
e auribus queritur, alius de toto corpore. Pedibus
tiam aurum & gemmæ adhibitæ. Ac Plinius ſcri-
it: *Non tantum crepidarum obſtragulis, ſed & totis ſoc-
ulis addi. Neque enim* (inquit) *geſtare jam margaritas,
iſi calcent, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt.* Ad-

dis

dit pro faſtigio inſaniæ, *Viſam à ſe Lolliam Paulinam, ne ſerio quidem ac ſolenni cæremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, ſmaragdis margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque: quæ ſummam quadringenties HS colligebant*, (decies centena millia Philippicum) *ipſa confeſtim parata, mancupationum tabulis probare.*

Excuſatio Objectorum.

Non eſt magnum opus hoc, quod hic acervatum; unius alteriuſque manus impulſu diruetur, nec machina aut ariete alio adhibito cadent infirmi iſti muri. Triplex accuſatio ſtructa, in *Probitatem*, in *Abſtinentiam*, in *Continentiam*. Et videamus.

Fraudulenti quidam & perfidi fuere, rapaces quidam & crudeles, luxurioſi in cibis aliqui aut veſte, ſed quidam, ſed aliqui: & hæc prima reſponſio ſit, & ſcutum pro me firmum. Quid pungis aut invadis gentem totam ob pauculos tot ſæculis nominatos? Fuiſſe non miror: nec id prodigium aut monſtrum; imo eſſet, ſi non fuiſſent. An tu in hac fæce noſtra hominum puram meramque virtutem aliquam vis? Soles nobis imperiorum lucere ſine nube, aut tonitru, aut procella? nec fuere iſta, nec erunt: & Deus in ſuperis illis locis, & liquido æthere, ſerenum hoc habet & ſervat, cætera omnia inferiora miſcentur & turbant. Galbam aliquem aut Lucullum in Hiſpania nominas? Hortenſium aut Pleminium alibi: quid iſta ſunt in tot millenis Præſidibus, qui boni & innoxii fuerunt? Ut ſi guttas aliquot aceti in magnum vas aquæ mulſæ jaciam, non ipſam corrumpam, ſed gratiam fortaſſe magis ab acore aliquo addam: ſic in magnis iſtis imperiis magis ſentitur bonorum bonitas, ſi pauci interveniant acidi aut amari.

Et tamen (quæ altera reſponſio) adverſa ſæpe fuere, atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

que etiam animadverſa. Hoc excuſet Senatum &
perii præſides, quod legibus pœnas dederunt, qui-
mque convicti ſunt leges alibi violaſſe. Nonne
in Galba, Hortenſio, Pleminio, Verre, & talibus?
c Romanis igitur univerſis fraudi aut culpæ ſit,
ccaſſe aliquos, ſed impune & libere peccaſſe. Pau-
n Æmilium attuliſti, magnum virum, fateor, &
o illo vel colore culpæ, non enim culpa, indi-
um. Cur tamen cum invidioſe rem totam narras,
c callide ſiles, Senatum juſſiſſe? Ex præſcripto id
it: qualecumque eſt, non jam ipſe, ſed Senatus
tius accuſetur. Cur tamen vel iſte? Audi, & diſce.
irotæ illi omnes firmiter pro Perſa ſteterant, Ro-
nos oppugnaverant: quæ injuria eſt, ſi hoſtes ho-
um pœnas luant? At nimias, inquies. Nollem fa-
m; ſed ad coërcendas rebelliones aut defectio-
talia quædam à modeſtiſſimis Regibus aut Re-
publicis facta, poſſim docere.

Addis ſolennem ſævitiam Romanorum, ut pu-
, in expugnatione oppidorum; homines occidi,
es diſſecari, animantes truncari. Miſeranda ſunt,
n nego: nec tamen, ut cenſes, referenda inter ad-
randa. Quid diſſimulas? non heri & hodie hæc
it in puberes & viros omnes, ubi vis ultima ex-
ſtata? Et cauſa aliqua huic rei eſt, Terror: & non
le alioqui, manum & finem bellis imponere, niſi
interdum, frangendæ pertinaciæ, uſurpentur. At
es etiam diſſecti. O ridiculum, ſi in canes non
t, quod in homines! Hæc dici & excuſari poſſunt,
ere poſſunt: non infiteor tamen, ſub Sylla aliquo,
io, aut Cæſare, & præſertim per civilia bella, jus
ne & fas neglectum aut calcatum; ſed mox at-
endum ab Auguſto, aut ſiquem bonum Princi-
n Deus dedit. Illo medico opus fuiſſe fateor, Re-
lica jam tam laxa & opulenta: & inter pares
ritas aut terror eſſe non poterat, ad ſatis repri-
ndum.

Venio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Venio ad Continentiam aſſerendam. Argumen ta in eam præcipua duo erant, Leges ſumptuariæ a antiquo latæ,& exempla aliquot luxus.

Quod ad leges,aio & affirmo, non firmius pr frugalitate argumentum eſſe. Nam quod eæ coer cent aut emendant,quale eſt?ex emendatione appa ret,quam videamus. Fannia ecce lex, ſub bellur Punicum tertium lata fuit in hanc ſententiam: *Per mitti diebus feſtis centenos æris; cæteris,denos.* Center illi æris 10 drachmas nobis reddunt,deni unam. nuptias,repotia, natales, apparatu celebri,quibu Philippæus unus ſufficeret in potum,in cibum! Qu de via aut ponte mendicus pene non plus hodie ab ſumpſerit? Atqui Reſpublica tunc ſatis opulenta & florens erat,& maxime ſub Sylla: tunc & Græcan cæ,& Aſiaticæ deliciæ cognitæ. Videamus igitur,& laxe lauteque jam epulemur. Nam ecce tulit Sylla ut feriis ſolennibus 30 ſeſtertios liceret inſumere cæteris diebus ternos; 30 ſeſtertii ſunt noſtro ca culo 7 drachmæ & ſemis, id eſt, nondum Philipp cus: terni autem nec drachma. LexLicinia præivi in qua non niſi 30 aſſes (tres denarii) permiſſi die bus feſtis.Laxavit igitur & auxit Sylla.Sed quid hi ſiſtimus?Auguſtus ille,quiRomam opibus&gazaÆ gyptia replevit,&ſub quo illa in ipſo flore,Cibarian legem hanc tulit: *qua profeſtis diebus*, 200 *ſeſtertii Kalendis, Idibus, & aliis quibuſdam feſtivis*, 300; *nupti autem & repotiis*, 1000 *finiuntur*. Sunt 5 Philippæ profeſtis; feſtis, 7 cum dimidio; nuptiis, 25.

Atqui Apicios,Lucullos, Caligulas, Vitellios,ad duxiſti. Quid ad me? cum Rempublicam laudav plurimos in ea laudavi, nec aſpicere debui,ſi quæ i tanto ac tam uberi agro malæ alibi &nocentes her bæ. Non obſtant,quo minus hæc ſeges bona & lau dabilis ſit: nec tales certe mihi dabis ante labenten Rempublicam, id eſt,Syllanum ævum.

Notandum quoque eſt,apud Romanos interdur

tantar

tantam rerum vilitatem fuiſſe, ut bos aliquis non niſi quaternis aut quinis drachmis conſtiterit. Plinius ita ſcribit: *M. Varro auctor eſt, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantes, aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe, item vini congios, ficique ſiccæ pondo 30, olei pondo 10, carnis pondo 12.* Si igitur carnis pondo 12 ſingulis aſſibus venit, fac bovem pependiſſe 400, aut 500, libras, quid erunt niſi quaternæ aut circiter drachmæ? Sed illa nimis vetera ſunt, inquies. Nec id quidem, ſed bello Punico primo, A. V. 502, evenerunt, haud longe à Catonis ævo. Bello Mithridatico, Lucullus prædas è Ponto agit, ſic abundantes, ut mancipium 4 drachmis venale eſſet; bos, una; capræ, oves, veſtes, alia, pari vilitate; ecce, bovem reduxi ad drachmam. Catonis ævo in Gallia Ciſalpina medimnus Siculus (ſex modios continet) non niſi duabus drachmæ partibus veniit, nempe 4 obolis: metreta vini (12 congii ſunt, ſi Atticam intelligis, & ſunt libræ menſurales 120) tertia parte drachmæ. Viator in iis locis nihil cum diverſitore aut hoſpite paciſcebatur, ſed bene & laute habitus, abiens ſolvebat dimidiatum aſſem. O ſi nobis peregrinari ita fas! tota juventus dilabatur, & abeat in beatas illas oras. Non tamen, ut ſerio loquamur, tam grandis vilitas hæc ſemper fuit.

Veſtibus & viros fœminaſque laſciviiſſe, non nimis nego, neque excuſo: conceſſu omnium peccet in nugis ille ſexus, ad ſeria non aptus. Sed viri, parum aut nihil in veteri Republica: ſub Principibus cœpere, nec Principibus ipſis invitis. Frangi aut mitigari altos & generoſos animos, veſtium, conviviorum, ludorum deliciis aut remiſſionibus, haud abs re eorum eſt; nec Auguſtus & ſagaciores illi ignorarunt. Itaque Tacitus ſcripſit: *Luxus menſæ, à fine Actiaci belli, uſque ad arma, queis Servius Galba rem Romanam adeptus eſt, per annos centum, profuſis ſumptibus exercitos fuiſſe.* Sed antea negamus.

De

De Doctrina Romanorum.

Abſolvimus de *Virtute*, niſi placet ornamentum vel adjumentum ejus adtexere, *Doctrinam*. Nam & ea Romæ viguit, atque adeo ab ipſa condita Urbe, vel potius ante eam. Atque adeo erat transfuſa ipſa Græcia in magnam Italiæ partem, cui & nomen reliquit. Exoleviſſe tamen hæc paulatim fateri debemus, & uſque ad bellum Punicum ſecundum raras Romæ vel elegantias, vel literas fuiſſe; Mars & horrida virtus omnia obtinebant. Poſtea capta ipſa Græcia victores iterum cepit, & feliciter artes ſuas intulit & diffudit. Magno gradu tunc itum ad variam doctrinam, ſed primo ad eloquentiam maxime, ut quæ conjuncta cum rebus gerendis, & aptiſſima gubernantibus eſſet. Mox & Hiſtoria ſucceſſit, & Philoſophia, & quidquid ad animos moreſque colendos, aut honeſte oblectandos, facere videretur. O hanc quoque curam laudabilem! & maxime, quia cum modo & temperie fuit, quod nec omnes paſſim ſe darent, nec nimis etiam ſe darent literis. Non omnes, ſed primores fere, & ii qui vel erant in Republica, vel ad eam ſe præparabant. E triplici illo ordine, Plebs ad militiam adſpirabat, neque erat harum rerum. Senatus & Equites, præter illam, animi cultum aſſumebant, & mente, non manu ſolum, conſpici volebant. Modum quoque plerique ſervabant; nec ut mancipia quædam literarum eſſent; ſed ut, quatenus opus, haurirent, & ad rem atque uſum transferrent. Talis Scipio ille poſterior, talis Cornelius Sylla, Pompeius, Lucullus, Cæſar, alii, uno verbo, quicumque in Republica eminentes poſtea fuerunt.

Itaque ſtudium hoc doctrinæ publice viguit, & doctores paulatim, in privatis primo Principum ædibus, mox & in publico, ac ſtipendiis publicis, auditi, conducti, & præmiis varie affecti. Quis neſcit, Cæſarem omnes liberalium artium doctores, qui

Romæ

Romæ eſſent, civitate donaſſe? qui ſummus extero honos, & nulla pecunia æſtimandus; etſi nec hæc defuit, primo quaſi è privatis loculis data, mox è fiſco annuatim appenſa. Primus id Veſpaſianus firmiter inſtituit, qui Latinis Græciſque Rhetoribus annua centena conſtituit. Ea reddunt 2500 Philippæos: ubi hodie vel eximiis doctoribus largiendos? Atqui & Medicis quingena HS mercedem annuam fuiſſe, Plinius docuit: quæ ſunt 12500 Philippæi. Cur ergo non admittam vel 600 excellenti alicui honorarium fuiſſe? Imo fuerunt Eumeno Rhetori, & doctori in ſcholis Auguſtoduni, quem Conſtantius Princeps ſub Auguſtis Diocletiano ac Maximiano ſalarium in 600000 nummum accipere juſſit. Scilicet alienum nimis à magnitudine Romana eſt, 15000 Philippæorum ſingulari doctori, & qui Magiſter Palatii fuiſſet, dari? nihil eſt: & credent mecum, qui veteres opes & animos ſatis ſciunt.

De Diuturnitate Imperii Romani.

Vidimus, quam magnum Imperium Romanum a *Finibus, Copiis*, *Opibus*, *Operibus*, *Virtutibus*, *Viriſque* fuerit: & potuiſſemus addere à *Tempore*, ac diuturno ſtatu. Nam quod alibi imperium, modice magnum, tam diu perſeveravit? Atque iſtud maximum tot ſæcula ſtetit, & reliquiæ ejus cum nomine, etiamnunc in Germania & Auſtriaca domo feliciter ecce vivunt. Itaque Plutarchi verba liceat uſurpare: *Cum Fortuna alata ſit ac vaga, & modo Aſſyrios, Medos, Perſas, Macedonas, Carthaginenſes, luſtraverit, eoſdemque reliquerit: videtur ad Tiberim alas poſuiſſe, volubilem globum reliquiſſe, & Vrbem quaſi perpetim inhabitatura intraſſe.* Quid Homeri jam olim vaticinium? quam mirabile eſt?

Nunc autem Trojana Æneas ſceptra tenebit,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Ille vero tenuit, & nati ejus; inter quos Romulus

primus Regum, ex eo ſanguine; & ô occultam decreti vim! primus Imperatorum Cæſar. Etſi autem mutatio aliqua ſtatus intervenit, tamen imperium manſit; primo ſub Regibus, tum Conſulibus, tum Principibus: & ſub iſtis ſciſſum divulſumque, & caput alterum in Thraciam aut Græciam tranſlatum.

DE CRVCE.

LIBER PRIMUS.

MAteries & Ordo Operis hujus iſte: QVID CRVX, & CUJUSMODI fuerit: UBI, QVARE, QVOMODO, & QVATENUS, uſurpata. De his omnibus accurate & diſtincte dicetur.

De Nomine Crucis.

CRux ſignificatione duplici, *laxa* & *adſtricta*. Illa eſt, cum pro omni angore, tormento, atque etiam interitu, ſumitur: ut à Comicis paſſim, qui jubent, *Abire in malam crucem*; ut Gracchus, qui dixit, *Mala cruce perire*. Sed & Terentius à cruciando, Meretrices dixit *Cruces*. Adſtricta ſignificatio eſt, & vulgo receptiſſima, cum peculiariter cruciatum & interitum notamus in ligno. Dixerunt & alio nomine *Gabalum*, voce Hebræa: nam illis *Gab*, excelſum; *Gabal*, terminus aut rectus ſtipes in agris. Quid niſi tale crux, quæ erecta, & in excelſo? Et Germani patibulum *Galgen* vocant. Dixerunt aliter, *Infelicem arborum, lignum, ſtipitem*. Dixit & *Infamem ſtipitem* Poëta incertus. Natæ appellationes à judicio & ſenſu vulgi, quibus hoc ſupplicium in horrore pariter & vilitate. Et quamvis Crux proprie in ligno, tamen ſimilitudine etiam ita dicta ſuſpenſio aut fixio in alia paratura, puta in monte aut petra.

Nomi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Nomina vero ſupplicii, quod per eam, ſunt iſta. *Cruci ſuffigere, in cruce ſuffigere, Cruci affigere, Cruci figere*, crebra ſunt. Illud minus. *Figere*, ἁπλῶς, & ſine additione; quod alii, *Configere*. Suo etiam & proprio verbo appellarunt, *Cruciare. Crucificare*. A *Crucio*, ſive *Cruce* ipſa, *Cruciarius* dictus is, qui in cruce, vel qui ea dignus. Quo modo & *Verberonem*, *Flagrionem*, *Maſtigiam*, dicimus, verbere, flagro, maſtige, dignum. Quamente & *Vinum crucium*, inſuave, acerbum, Feſtus obſervat.

Græcis duo fere Crucis nomina, σταυρὸς & σκόλοψ. Illud frequentius, quod tamen proprie non niſi ſtipitem ſignat ſingularem & erectum. Latinè dixeris *Palum*, ſive *Vallum*. Vox facta παρὰ τὴν εἰς ἀέρα στάσιν, ἢ παρὰ τὸ εἰς εὖρος ἵστασθαι, hoc eſt, *quod ad aërem ſtent, vel quod in latum*. Lucianus derivat à *Tau* litera, quæ figura crucem refert. Jam Σκόλοψ proprie vallum ſudemque ſignificat acutam. Appellant etiam ἰκρίον crucem. Duo autem ſunt verba, quibus ipſam crucifixionem ſignabant, ἀνασταυροῦν, & ἀνασκολοπίζειν. Ita enim plerumque compoſite, ad elationem ſcilicet fixionemque in alto notandam; etſi alias etiam ſimpliciter σταυροῦν & σκολοπίζειν. Sunt & alia duo verba, quibus vulgo valde uſi, προσηλοῦν, & κρεμᾶν, ſive ἀνακρεμᾶν, quorum illud clavationem ipſam in ligno proprie notat, hoc ſuſpenſionem. Tale apud Latinos ipſum *Suſpendere*, quod ad crucem referendum.

Diviſio Crucium.

Rem ipſam ordiamur; cui illuſtrandæ duplex genus ſtatuo, *Simplex* & *Compactum*. Illud voco, cum in uno ſimplicique ligno fit affixio, aut infixio. Quæ crux, meo judicio, prima fuit, & in aliam ſpeciem à rudi hac ventum. Sed ea quoque duplex: altera ad *Affixionem*, altera ad *Infixionem*. Nam alias ad arborem ſive ſtipitem alligabant figebantque ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

minem. Nec ambigimus, arbores plerumque huic rei ſerviſſe, præſertim in grandi numero cruciandorum; ſive reciſas leviter, & ad crucem aptatas, ſive etiam comantes. Sed & in ſtipite ſimplici idem fuit. Atque hæc fuit in ſimplici Cruce affixio.

Eſt & in eadem *Infixio*, cum nudum hominem erecto acutoque ſtipiti infigebant, ea forma & facie, quam docent Scriptores. Seneca: *Cogita carcerem & cruces, & adactum per medium hominem, qui per os emergat, ſtipitem.* Viden' clare, medium hominem ſciſſum & transfoſſum? Vulgo dicitur *Impalatio*. Et hoc proprie eſt Σκόλοψις, & σκολοπίζειν ubi legitur, plerumque referendum ad hanc formam. In hac cruce, quam *acutam* vocat Seneca, habitus erat hominis ab infero in ſuperum ſic transfixi, quaſi ſederet. Hoc ipſum genus ἀνασκινδυλεύεσθαι dictum Græcis, quaſi diffindere & diſſecare. Item ἀνασκολοπισθῆναι.

At *Compacta* crux eſt, quæ manu facta, idque è duplici ligno. Hæc eſt plena & vera crux, in qua brachia etiam explicantur, atque ideo *Patibulum* non ſemel dicta. Hujus ſpecies triplex: Eſt *Decuſſata*, eſt *Commiſſa*, eſt *Immiſſa*.

Decuſſata eſt, in qua duo ligna directa & æquabilia inter ſe obliquantur. *Decuſſare* hoc enim Romani dixerunt. Hieronymus: *Decuſſare, eſt per medium ſecare; veluti ſi duæ regulæ concurrant ad ſpeciem literæ* X, *quæ figura eſt crucis.* Hæc illa eſt, quam *Andreanam* hodie dicimus, valida & ſatis veteri fama, divum iſtum in ea cruciatum.

Jam *Commiſſam* crucem appello, cum ligno erecto brevius alterum, ſuperne, & in ipſo capite committitur, ſic ut nihil exſtet. Ea forma examuſſim eſt in T litera, quam uno ore omnes cum cruce componunt. Aſtruunt etiam picturæ, & noſtra lingua. In illis quidem, paſſim hodie videas D. Antonii, vetuſtiſſimi monachi, penulæ & manui aſſui aut imponi hanc

hanc crucem. An quia Ægyptius ille vir, quibus jam olim notum, & inter ſacra hoc ſignum? Certe in obeliſcis, qui inde Romam vecti, ſculptum ſic videtur, cum annulo tamen vel anſula ſuperne. Certe in penula aut veſte monachorum crux, imo cruces. Quod autem manu tulerint, hodieque in Æthiopibus ſive Abyſſinis ille mos, uti vulgus reliquum cruces è collo pendulas geſtet, monachi hoc amplius etiam manu, auctor eſt Damianus à Goës. Ægyptiis autem litera T olim inter notas hieroglyphicas, & ſignificabat *Vitam venturam.* Atqui & à lingua noſtra argumentum petii: nos enim Germani hodie bacillos in hanc formam, quos ægrorum brachiis ſuſtentaculum ſubjicimus, vocamus ipſa Latina voce *Crucken.*

Denique *Immiſſa* crux eſt, cum ligno erecto tranſverſum alterum injungitur atque immittitur, ſed ſic, ut ipſum ſecet. Ita eminentia hic ſemper aliqua & capitellum, aliter quam in Commiſſa. Etiam anguli hic ſive fines quaterni, illic terni. Ingerunt eam oculis picturæ pariter & ſcripturæ priſcæ.

Habes omnes crucium ſpecies. In qua earum ille mortuus, qui morte ſua nobis vita? In illa poſtrema, quæ quatuor finibus univerſum Orbem complexa eſt, non ſine myſterio, quod toti Orbi mortuus, Salvator noſter pependit. Nec ambigi profecto poteſt, in tam veteri Chriſtianorum ſenſu.

Crux Vbi uſitata.

Cruces ſatis vidimus: *Vbi* gentium eæ in uſu fuerint, addemus; etſi uno verbo pene dixerim, ubique gentium receptas. Oriens quidem plerusque uſurpavit, idque jam olim. De Syris, in Eſthere ſcriptum. De Judæis, in ſacris libris ſæpius. Ægyptios etiam uſos reperio; & Perſas crebro: ſed Afros vel omnium creberrime: qui non in viles modo, ſed illuſtriſſimas Perſonas adhibebant. Atque à Senatu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Carthaginenſium etiam in Duces,bella pravo conſilio gerentes. Video & Græcos uſitaſſe. Iam Romanis vetus veterrimumque ſupplicium patibulorum. Si Livio fides,ſtatim ſub primis Regibus uſurparunt; & exemplum in Horatio, cui id ſub Tullo parabatur. Etſi Cicero diſſentire videtur,& horridum illud carmen ad Tarquinium Superbum auctorem referre. Utrum horum eſt, video etiam libera Republica ſtatim in uſu cruces: An Germani uſi,dubium.

Cauſæ variæ hujus Supplicii.

Plurifariam igitur receptæ cruces,ſed vix tamen, niſi in homines viliores, Romano quidem ritu. Atque apud eos ſervorum fere hoc ſupplicium, aut plebeiorum,qui juxta ſervos. Et adeo peculiare hoc ſervis, ut nomine *Servilis ſupplicii*, crux veniat capienda.

Servile igitur hoc ſupplicium, ſed non ob levem aut quotidianam noxam; ſed graves erant,& in extremo ſupplicio extrema cauſa: ut Delatura domini; & in genere, omnis machina contra dominicam ſalutem. Item Fuga,ſed diuturna,aut repetita. Hæc & plura in ſervis,quos mitiores durioreſve domini, gravius,mitius,pro arbitrio ſunt puniti.

Quid autem in liberis? Rara crux, ut prædixi. Quin removere prorſus ab hoc genere Lactantius videtur. Sed frænanda ea aſſertio eſt; & cive quidem indigna crux, nec credo uſurpatam in eos,niſi præter leges,& per ſævitiam: viliores liberi,& provinciales,non ab ea profecto immunes. Atque hæc crimina in iis cruciaria. Primum, Latrocinium. Deinde,Sicariatus. Tertio, crimen Falſi. Anne & Furtum? ita,ſed non Romæ. Et mirum ni è Gallis Germaniſque iſti Reges, quorum moribus etiam nunc fures ad furcam. Alia etiam crimina in hanc pœnam,ne ambigas.

Cum hæc vidimus,pie,non curioſe, quæro, in Servato-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

vatore noſtro quis prætextus (nam cauſa numquam fuit) ad crucem? Blaſphemiam aliquis dixerit, ex vocibus & judiciis Judæorum. Atque ipſi ſane ita apud Pontificem accuſant, & huic noxæ teſtes quæruntur, & ipſe denique Pontifex ejus damnat. Attamen ſi legem ſpectes, hi tales lapidibus, non cruce, puniti. An non verius ac ſimplicius, totum illud judicium, etſi judicii diſſimile, Romanis moribus legibusque directum? Mihi videatur: & reſpondeam, damnatum innoxium noſtrum Agnum, quaſi Seditionis nomine & Regni affectati. Certe Romana lege, auctores ſeditionis aut tumultus, pro qualitatis dignitate, aut in crucem tolluntur, aut beſtiis objiciuntur: Quod autem ſic etiam apud Pilatum accuſatus, Lucas clare. Credidit, nec credidit, Pilatus; & titulum tamen cauſamque mortis inſcripſit, *Rex Judæorum*.

In hos ergo tales ex ordine & more crux uſurpata. Interdum regnum ei largius, & præſertim apud Reges: nam hi ex libidine ſæpe ita ſævierunt in hoſtes aut rebelles, & uno tempore multos. Alexander Magnus 2000 Tyriorum, capta eorum urbe, crucifixit. Alius minutus Alexander in Judæa, convivans in publico & conſpicuo loco, una cum pellicibus, juſſit in crucem dari Judæorum ad 800. Quinctilius Varus, ex eadem gente, ob neſcio quem motum, crucifixit circiter 2000. At Titus in obſidione illa exitiali, 500 & plures, in ſingulos dies crucibus affixit: & ob multitudinem terra crucibus, & cruces corporibus deerant. Jam & Auguſtus confecto bello Siculo, 600 ſervorum, quorum domini non exſtabant, in crucem egit. Et in Chriſtianos Tyranni crebro adhibuerunt, atque eos numeroſos: ſic uno tempore, uno loco, ad 10000, interfecta. Atqui nec à fœmineo ſexu abſtinuerunt hoc ſupplicium: & Tiberius, ob adulteratam in templo Iſidis Paulinam, Sacerdotes crucifixit, & Idam, (ancillæ nomen) quæ

corruptelæ cauſa fuerat. E Chriſtianis etiam Beata Eulalia cruxi affixa, Sancta Julia,& aliæ.

LIBER II.

DE MODO CRUCIFIGENDI.

DIxi ſatis *Quid* Crux ,& *Cujuſmodi* fuerit , *Vbi* & *Quare* uſurpata;pergo longius,& univerſum hoc pœnale ædificium exſtruo , per ſingula etiam membra. Dicam enim *Quomodo* uſurpata ; & non ſolum animis,ſed pene oculis ſubjiciam ſævitiam & fœditatem ejus ſupplicii ; quæ ſane magna : nec temere Cicero crudeliſſimum teterrimumque appellavit: & Poëta Nonnus,ἐλέγχιστόν τινα πότμον,*damnatiſſimum quoddam fatum*. Quin etiam Juriſconſulti nomine *Summi ſupplicii* , velut ob eminentiam , deſignant iſtud. Ab eadem mente *Supremum* Ulpianus dixit. Dicta hæc ipſa *Extrema pœna*: Nam ex Juriſconſultorum mente,Crux etiam ſupra ignem,ſi infamiam, magnitudinem, & præſertim diuturnitatem pœnarum,in ea attendis.

Sed ſævi fœdique quid in hoc ſupplicio fuerit, *Modus* ipſe dixerit;quem graphice imus repræſentatum. Duplex autem iſte modus , *Vulgaris* , & *Rarus*. Ille receptiſſimus , & quo vulgo utebantur. Alter magis ſepoſitus,nec in tam aſſiduo uſu. De illo prius, & quidem ordine, hæc tria : *Quæ ante fixionem*, *Quæ in ipſa* , *Quæ poſt ipſam*.

Quæ ante fixionem.

Ante fixionem duo adhibita : *Flagellatio* & *Deductio*. Flagellatio quidem ſolennis anteceſſor, & raro in crucem dati,niſi ſic purpurati. Solennis ergo mos,imo lex : & horrendum carmen diſerte canebat :

bat: *Verbera intra aut extra pomœrium*: & tum denique ſuccinebat: *Arbori infelici ſuſpendito.*

Verberati igitur: ſed utrum virgis an flagellis? Illas interdum reperio, ſed magis crebro iſta. Diſcrimen enim eſſe ſcimus: & quia virgæ honeſtiores, inhoneſtiſſimo huic ſupplicio attributa flagra, ſervorum propria, ab ingenuis, tum à fœminis, remota maxime. Flagella autem hæc aſpera, adeo ut Ulpianus ſcripſerit, miniſtrorum immanitate multos ſub ejuſmodi flagellis interiiſſe. Fuerunt enim taxillata; ſiquidem inſitis talis, aut oſſiculis, exaſperabant. Factum Romæ, & alibi. Apuleius agnoſcit, & *Flagrum pecuinis oſſibus catenatum*, ſcite appellat. Ille idem Gallis Matriſdeum adſcribit. An tale aliquod flagri genus, quo Chriſtus etiam noſter cæſus? imaginantur aut pingunt per pietatem nonnulli. Haud ego aſſero; ſed illud Evangeliſtæ, cæſum eſſe, & quidem flagro. Hoc ἱμάσθλην. Nonnus appellat, *flagellum loreum.*

Flagellatio hæc non uno ſemper loco, aut tempore. Aut enim ante Deductionem utebantur, idque domi, aut in prætorio: quod in Servatore factum. Aut in ipſa Deductione per viam: quod moris fuit magis priſci. Si domi, ligabant interdum ad columnam. Id de Servatore noſtro non ambiguum, piis quidem & in religione antiquis: etſi enim Evangelia non exprimunt, ſecuti tamen Patres. Quid per viam? ſub furca id factum; de qua ſuo loco dicetur.

Ad *Deductionem* venio, in qua duo obſervo: *Ludibrium* & *Tormentum*. *Ludibrium*, quod ipſi coacti crucem ſuam ferre, aut certe ejus partem; ut vere eſſet iſtud, quod dicitur; *Suo ſibi jumento malum*. Atque ita Johannes de Chriſto: *Bajulans ſuam crucem, exivit in locum Calvaria dictum*. Qua ſola cauſa vetera quædam vaticinia aut imagines, doctores noſtri ad Chriſtum trahunt. Et Chriſtus ſane totam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

plenamque crucem tulit: ni feciſſet, quid opus erat auxiliatore & ſubſequa, qui allevaſſet? Alii non ſemper totam: atque ideo caute prædixi, *ejus partem*. Nam qui ritu veteri ſub furca cæſi ducebantur, ferebant non niſi iſtam: Imo interdum nec iſtam: nam fac in arbore aliqua crucifixum, & ſubito, profecto præter ſe nihil tulit.

Tormentum etiam in Deductione: quia trahere, divexare, & ſtimulis agere, per viam ſolebant. Nec dubium eſt, quin impulerint, dejecerint, erexerint, per ſævitiam aut per luſum. De ſtimulis etiam non temere addo; & aperte auctor affirmandi Plautus.

Quæ in ipſa fixione.

In ipſa fixione tria conſideranda, *Suſpenſio*, *Adſtrictio*, *Inſcriptio*.

SUSPENSIO præit, & ante illam etiam nudatio, quia ſimul ad crucem ventum, ſpoliabant hominem, & ſic in eam dabant. Receptum hoc in pleriſque ſuppliciis, velut Naturæ ſuaſu, quæ nudos induxit in vitam, & educit; etiam in iſto. In Chriſto factum hoc obſerves, quem Evangeliſtæ narrant recepiſſe veſtes poſt flagellationem jam deducendum, & poſuiſſe iterum deductum. Ergo nudi dati in crucem; ſed jacentem, an erectam? Pro jacente Acta vetera de Pionio martyre ſatis clare ſtant. Et ratio etiam aliqua ſuadet. Nonne enim facilius hominem ſic affigere ſupinum & inclinatum, quam tollere in erectam pendulum, labentem, fortaſſe & reluctantem? Videtur. Tamen, quod in erectam, pluſculi affirmant teſtes. Nec video quid obduci poſſit, niſi iſtud infirmum, ſtatutas quidem, ſed ſub adventum noxii, iterum demiſſas. Quis credat? aut irriti laboris quæ ratio? Abnuunt etiam phraſes veteres, quas ſcimus plerumque aſſimiles rebus ipſis. Dicunt enim, *Tollere*, *Agere*, *Ferre*, *Dare*, *in crucem*, quæ omnia elationis ſunt aut motionis. Item in ipſis fontibus, *Excurrere*,

re, *Aſcendere, Salire, in crucem*, quæ mihi videntur convenire non niſi in erectam. In hoc diſſenſu quid definimus? conſenſum, qua licet. Dicimus, utrumque uſurpatum, ſæpius tamen hoc poſtremum. Imo interim neceſſario hoc poſtremum. Pone enim in arbore ſuſpenſos, (ſæpe factum;) quomodo demitti ea potuit, & tunc attolli? Quid ſi de tranſverſario tantum ligno capias, in eo figi ſolitos, & deinde ſubduci atque appendi? Pugna omnis ceſſet.

ADSTRICTIO facta clavis, aut funibus, ſed plurimum illis. Atque ab hac re Græcis paſſim ipſa crucifixio, προσήλωσις dicta, quaſi dicas, *Clavi-fixio*. Et προσηλοῦσθαι, *cruci affigi clavis*. Funes etiam adhibiti, & quorundam judicio videntur neceſſarii fuiſſe in omni fixione: Nam volunt manus ligatas, ne ſe ſubducerent ad ictum, aut commoverent, tum etiam ut firmius & cum adminiculo penderent. Deinde & alterum funem ad pectus corpus ambiiſſe ſub ipſas alas, eoque ſublevatum hominem & attractum in ſummam crucem. Id porro factum admotis utrimque ſcalis. Et ſane de ſcalis, apponere eas pene neceſſarium videtur, utique ad erectam crucem. Quomodo alias ſubduxeris, aut fixeris? Funibus autem illigari, magis ſævum habitum. An ſic quoque appenſi latrones bini, cum Chriſto? Vulgo ſentiunt, nec aliter pingunt. Tamen falſo, quia illi pariter ac Chriſtus fixi. Nonnus affirmat, & magis hiſtoria priſca, quæ eſt de Helena Conſtantini matre. Ea cum veniſſet ad ſacra & Deo homini trita loca, cupidine videndi & venerandi, de Cruce etiam quæſivit, noſtra illa ſervatrice. Fodit, tres reperit, ac diu animi anceps hæſit, quæ eſſet illa vera: nam titulus, quo dignoſci potuiſſet, jacebat ſeorſim disjectus. Denique miraculo & divina indicatione opus fuit ad diſcernendum. Quid autem opus, ſi veſtigia clavorum modo in una? Argumentum certum eſt, & res ipſa, per Eccleſiæ Annales.

Clavos autem iſtos,ſive & funes, in manibus pedibuſque fuiſſe,ſatis notum. At quam multi iſti clavi? Enimvero diſſident. Alii de ternis aſſerunt. At contra tendunt alii,& ſuggerunt quaternos. Utrique de Chriſto id volunt. Quid, quod Plautus ex more aſtruere videtur quatuor? Quam magis conſidero, tam magis hoc dictum cenſeo; cum id quoque reperiam, per ſævitiam multiplicatos alibi clavos. Interdum & in alia corporis parte. Itaque ſi morem veterem vides,arbitrarium fuit de clavis, & fruſtra litigemus. Si de Chriſto tamen quæritur,neſcio; & in diſſenſu Patrum non eſt noſtrum arbitrari: pronior tamen ſum in quaternos. In templis Græciæ hodie paſſim Chriſtus cruci affixus, diſparatis pedibus ſic pingitur. Modus figendi fuit, ut manus primum figerent, inde pedes. Atque initium à manu dextra; tum itum ad pedes. Sed ambigas, manuſne fuerint toti moli ferendæ? Apparet enim, corpus omne (præſertim ſi quis pedes inflecteret) pependiſſe à manibus ſolis. Ita arbitror. Quidni? Duræ & nervoſæ illæ partes,& lentæ frangi. Fortaſſe nec in media ſemper manus vola clavi fixi, ſed ſuperius paulo,qua cum brachio coit,id eſt,circa carpum. Sed puto equidem amplius; ſi corpus gravius, aut manus tenuior, adminiculum ſæpe fuiſſe funes. Illos quoque additos, & circa humeros aut pectus medium ad crucem adſtrictos. Hoc malim, quam cum aliis aſſerculum ſive tabellam inducere,in qua innixi & fixi ſimul pedes; nimis accurata ea fabrica, imo delicata. Tamen in Chriſti Cruce Gregorius Turonicus agnoſcit: quiane fuit, an quia pie imaginatus eſt? Tamen in picturis ſculpturiſque priſcis etiam tabellæ hujus veſtigium exſtare audio. non ergo temere ſpreverim; non certe à Chriſti cruce: de aliis, audacius.

Poſt Adſtrictionem INSCRIPTIO. Quid ea eſt? Cauſa ſupplicii,& ipſum crimen,& Romana vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ce *Titulus*,qua & Johannes eſt uſus. Matthæus *αἰτίαν*, bene & ſignanter dixit. Gloſſæ Græcanicæ veteres, Αἰτία, *cauſa,materia,titulus*. Eædem Latine, *Titulus*, ἔλεγχον. Latini etiam paſſim pro cauſa. Atque hic Titulus præferri ſolebat damnatis,cum circumducerentur: id quod etiam *Traduci* dicebant, cum oſtentui duntaxat per ora populi ducebantur,& ſæpe alibi puniendi. Sed & appendi, aut apponi damnatis ſolebat titulus: & ſic Gladiatores quoque productos cum titulo, Quintilianus oſtendit. Sæpe etiam, neglecto aut ſpreto titulo,contenti Superdictione fuerunt,id eſt, ut Præconis præeuntis voce populo id nunciaretur.

Quæ poſt fixionem.

Bene jam & fideliter fiximus: quid poſt fixionem? Hæc tria, *Mors,Corruptio, Cuſtodia.*

MORS, lenta,moleſta,&vel à ſtillante paulatim ſanguine,vel à ſanie. Quid ſi etiam ab avium ferarumque laniatu? videbimus, & ſingillatim deducemus. De ſanguine, quem dimittebant fixi, clarum eſt,nec teſtimoniis eget: & tum ea de cauſa,tum ex acri verberatione,quæ præiverat, credo in validiores multos obiiſſe. Itaque legas quoſdam diu in crucibus vixiſſe,ut ingenitum ſcilicet robur erat aut vires. Beatus Andreas in cruce ſuſpenſus, in ea populum docens biduo ſupervixit. Victorinus ſub Nerva,juſſus ſuſpendi capite deorſum, ita per triduum vixit. Timotheus & Maura in cruce novem diebus vivi pendentes, ac ſe ipſos in fide corroborantes, martyrium conſumpſerunt. Unde hæc vis aut vitalitas,niſi à vitæ ipſo fonte? Quamquam & alii quidam animoſe egiſſe in extremiſſimis iſtis rebus legantur: velut Bomilcar apud Juſtinum; qui patibulo ſuffixus foro medio, magno animo crudelitatem civium tulit; adeo ut de ſumma cruce, veluti de tribunali,in Pœnorum ſcelera concionaretur.

Quidam etiam petulanter: ut protervuli apud Senecam, qui ex patibulo ſpectatores ſuos conſpuerunt. Quidam etiam miſeratione Principis aut Magiſtratuum è cruce ablati, poſt vixiſſe leguntur.

At de laniatu etiam addidi, & cauſam illam quoque feci mortis. Haud temere: quia ſic ligati, & cum ſeſe non commoverent, dati revera canibus laniena, atque avibus cunctis; atque id vivi etiam. Quin reperio in ſententia judiciali quoque id aliquando expreſſum. Itaque Apuleius proprium hunc refert patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahunt viſcera. Hinc diſcas licet, cruces non ſemper fuiſſe per altas: quomodo enim, ſi canes attingerent, atque etiam lupi? Nam & hos Catullus addit. Iſtæ mortes. Niſi quod interdum lanceis etiam tranſverberati legantur. An ad accelerandum fatum, an explorandum? Illud fuit in Marcelliano & Marco: Illud in noſtro Domino, cui miles jam mortuo lancea latus aperuit, ſcilicet periculum, an bona fide obiiſſet.

Non autem & crura iis fracta, inquies, atque ita interempti? Vulgo invaluit hæc opinio, ſed vulgo. Qui penetrant & examinant, vident diſparata hæc ſupplicia & ſeorſum fuiſſe. Induxit vulgum, quod in ſacra hiſtoria latronibus duobus crura fracta leguntur. Atqui ſciant, pro moribus Iudæorum id fuiſſe; atque illic fortaſſe tantum. Et cur hoc Iudæi? ne fraus legi fieret, quæ juſſerat, ad Solem occaſum ſuſpendioſos deponi. At deponi niſi mortui non debebant: diutius autem plerique vivebant: ergo hac, aut alia via mors feſtinanda. Alia etiam dico via, nec crediderim fuiſſe hanc ſolam.

Ergo Crurifragium proprie nihil ad crucem: tamen quia ſeſe ingerit, & vile atque item ſævum eſt juxta crucem, breviter de eo dicam. Vox ipſa proba & vetus. Gloſſæ priſcæ, *Crurifragium*, σκελοκοπία. atque alibi *Crurifrangium* recte etiam ſcribunt. Ipſa res antiqua: & jam Plauti, & ante, ævo, paſſim Crurifra-

fragium minati ſervis. Et credam, ut crucem ipſam, peculiare fuiſſe ſervis; ſed ita, ut liberi non immunes, ſive in crimine, ſive potius per ſævitiam vindicantis. Et in Martyres noſtros plurifariam ſic ſævitum. Modus hujus ſupplicii, ut incus cum malleo vel vecte ferreo inferretur, ac tibias incudi imponerent, validis ictibus ſic frangendas. Sublatum hoc ſupplicium à Conſtantino, Victor aſſeverat. Aliud autem eſt à fragio crurum, *Exſecare crura.* hoc enim proinde eſt, ac nervos aut ſuffragines ſuccidere. Vetus ſævitia, & Annibali uſurpata in Romanos. Uſurpatum etiam fuit Tyrannis in Chriſtianos.

CORRVPTIO jam poſt Mortem: quam ſic intelligo, quod nec mortuos deponerent, ſed tabo illic paſſi ſunt diffluere, & à Sole ac pluvia corrumpi. Hanc in cruce putrefactionem intellexit Theodorus Cyrenæus, cum Tyranno minanti eam, reſpondit: Sua nihil intereſſe, humi, an ſublime putreſcat.

Itaque hoc fine aſſervati in cruce, & deponi, rarum omnino fuit. Ne quis autem deponeret, Miles & CVSTODIA aſſedit. Poſſis ad hanc cuſtodiam illud Evangeliſtæ referre: ἔχετε κȣςωδίαν· ὑπάγετε. *Habetis cuſtodiam; abite.* Quæ Pilati vox fuit ad Judæos petentes aſſervari monumentum. Videtur autem intelligere cuſtodiam, quæ paulo ante ad crucem: niſi quis malit, *Habete cuſtodiam*; quaſi ab imperante, & indignanter dante. Vox enim Græca in utrumvis valet.

LIBER III.

DE MODO FIGENDI RARO.

ABunde, quæ ad *Vulgarem* crucifigendi modum, diximus: *Rarus* ſupereſt, quem ipſum pari cura mus expunctum. Eum ſupra deſcripſimus, (& vox præfert) ſepoſitum, & minus in aſſiduo uſu. *Sepoſi-*

tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tum ÆVO, *Inuſitatum*, vel SCHEMATE, vel FINE. De his tribus ordine & partite dicam.

Modus Rarus Sepoſitus ÆVO.

ÆVO ſepoſita *Furca* eſt; olim quidem in creberrimo uſu, ſed quæ paulatim deſiit atque abolevit. Mentio crebra non in hiſtoriis ſolum, ſed Comœdiis priſcis: mentio tamen magis, quam explicatio. Furca duplex: *Vetus* & *Nova*.

De Furca veteri.

Furca *Vetus*, priſcis Romanis (non enim apud alias gentes legi) uſitata: atque hæc rurſus duplex: *Ignominioſa* & *Pœnalis*. Illa eſt, qua collo impoſita ſervi circumduci ſolebant ob culpam aliquam, oſtentui & ad irriſum. Hinc *Furcifer* dicebatur olim, qui ob leve delictum cogebatur à dominis, ignominiæ magis quam ſupplicii cauſa, furcam circa urbem ferre, prædicans peccatum ſuum, & monens cæteros ne quid ſimile peccarent. Atque hæc illa prima eſt, ab ipſa re & fine *Ignominioſa* dicta; quæ origo aut exemplar tamen *Pœnalis*.

Pœnalis ea eſt, qua item collo impoſita circumducti, ſed cum verberibus, & pœnæ cauſa. Atque adeo mors plerumque huic conſequa: ſive ſub ipſa furca ad necem cæſis, ſive cum ea in crucem latis. Nec ſervi ſolum, ſed & interdum liberi ſub furca cæſi. Sed cum in crucem cum furca lati, ligati ad furcam, & ſub ea cæſi, per viam ducebantur; fixi deinde ad eam, tollebantur in crucem. Ergo ſub furca ad ſupplicium acti: ſed numquid in ea appenſi? Ita; quia hæc Furca non aliud quam Patibulum fuit. Alligari autem brachia manuſque ad hanc furcam ſolent, atque ita circumduci, mox in ea attolli. Hinc in Plauto legis: *diſpeſſis manibus patibulum habere*. Item,

Iræ

Ire patibulatum per vias. Atque hinc illa phraſis, *Patibulo crucis affigi*. quia Patibulum ſcilicet hoc ſenſu pars crucis. Diſtinguit & Tacitus, *Patibula, ignes, cruces*. Et quod patens hæc tranſverſaque pars ſic dicta, Seneca indicat. Sicut inferior defixuſque ſtipes *Crux* proprie dictus.

Quæ forma Furcæ fuerit, obſcure traditum in veterum ſcriptis. Ex his tamen tres elicio opiniones de Furca. *Prima*, Furcam potuiſſe eſſe facie, qua noſtrum hodie Patibulum; atque idipſum reliquias & exemplar eſſe à pœna priſca. *Secunda*, lignum fuiſſe geminum, quod à tergo per humeros, & ante per pectus, hominem medium includeret, atque ita rectum ad expanſas utraſque manus iret. *Tertia*, Furcam, veram eſſe furcam, quam hodieque dicimus, & quam Varro indicat, quod ſingula ibi extrema bacilla furillata figuram habeant literæ V. Pro hac ſententia nulta ſunt. Primum, quod furca δίκρανος, item δικρανοφόρος, *Furcifer*. Quid, quod in curribus hodie, qua temo cum axe coit, furca eſt ſuſtentando illi ut fulciendo? Præterea cum deſcriptione Dionyſii onvenire videtur examuſſim. Da furcam iſtam aulatim divaricantem; ab humeris per pectus, & nde manus veniat; eſt illud ipſum lignum, quod eſcripſit. Jam Plauti Carbonarium, quo niſi huc reeras? Ecce qui lignarios faſces, aut carbonum ſaccl-os hodieque ferunt, furcam jungunt, cujus caput um exſtantia aliqua bacillorum, à tergo eſt, lonïores duo fines diverſi per pectus deſcendunt, & nanu utraque (quaſi contra nixum) ſuſtentantur. tqui, inquies, manus hic non in alto expanſæ. Fa-or, non in alto; expanſæ tamen; & cum funibus aherentur, ligatis ad extremas manus, etiam prondebantur tollebanturque.

Suſpenſionis modus pro formis eſt diſtinguenus. Si prima placet, res facilis: in trunco abſciſſo, in axillo infixo, imo in fiſſura ſuperne facta, potuit firmi-

firmiter appendi. Si altera; tum ſic cenſeo, ductos quidem cum duplici ligno ad crucem, ſed non cum utroque in eam actos. Quod ante pectus, diſpoſitum putem, manus fixas in altero, atque id ipſum in trunco, paxillo, fiſſura firmatum, ut prius. Nec abſurda aut vero nimis extranea ſententia eſt, cum & *Patibulum* reperiam ſingularem ejuſmodi rectumq; ſtipitem dictum. Atque ego amplius arbitror: etiamſi olim Furca alia facie fuerit: tamen commodi cauſa, & quia pronior faciliorque hæc appenſio, ſucceſſiſſe ſingulare hoc rectumque lignum, & id tuliſſe in humeris, manibus inibi revinctis, in eoq; mox figendis. At ſi tertia ſententia ſederit, duplex potuit fuiſſe ſuſpenſio. Prior iſta, quod hominem ſic revinctum clavis in loco fixerint, tum furca ſublatum appenderint funibus iis ipſis, quibus traxiſſent, vel etiam aliis. Poſterior, quod furcam ipſam, ſed inverſam, in trunco aut paxillo appenderint.

De Furca nova.

Sequitur Furca *nova*, quia ævi inferioris inventum. Ea eſt inſtrumentum è ligno triplici, forma jugi veteris, cui appenſos homines laqueo ſtrangulamus. Hodie quoque uſum & ſpeciem hanc habet in pleraque Europa: priſcis incognita. Pœna quidem laquei Homero expreſſa, qui facit impudicas ancillas ab Ulyſſe ſic puniri: atque idem *infamem & impuram mortem* vocat; Plinius *præpoſteram*, quia ſpiritus intercluditur, cui exitus quærebatur. Panegyriſta appellat *fœmineam*, Victor *poſtremam*. eſt enim ignava & viliſſima mors. Iſtud mortis genus à Græcis uſurpatum vix invenias; nec à Romanis quidem in publico; etſi ii in carcere damnatis gulam laqueo frangebant, ſed non ut appenderent. Credo cœpiſſe, cum crux deſiit, & vicariam illi factam, Iſidori quidem ævo nomen hoc & uſum habuit. In libris legum, quas Tribonianus atque ejus adjuvæ colle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

collegerunt, ſatis frequens hoc nomen: & ut opinor, ſignificatione novicia, quia ſublato crucis ſupplicio, quidni etiam Furca vetus? Itaque ipſos Juriſconſultos uſurpaſſe, non habet fidem apud Juris & moris antiqui peritos; qui vere notant, ſubſtitutum id pro cruce: cauſa aperta & liquida, quia Conſtantinus lege lata ſuſtulerat crucem. Ergo ipſi quoque, qui leges collectum ibant in ævi illius & ſequentis uſum. Quo ipſo ſenſu inferiores Græci dixerunt φουλκίζειν *in furcam agere*, aſperiore illa litera mutata. Credo autem, hanc furcam primo non niſi dimidiatum Patibulum fuiſſe, id eſt, facie adhuc aliqua furcæ; paulatim, & quo plures appendi poſſent, immutaſſe.

Modus rarus & inuſitatus à SCHEMATE.

Alter modus, qui *Schemate* à Vulgari diverſus, eſt, cum alio atque alio habitu hominem affigebant. Id quoque factitatum, ut ingenioſa eſt crudelitas in pœnas. Hæc ſchemata varia fuere. Eſt illud, quod *Inverſum* dixeris, cum hominem in caput ſuſpendunt, pedibus ſublatis. Martyribus in Ægypto id factum, Euſebius oſtendit. Quod ipſum in D. Petro, ſed eo rogante, ne aſſimilaretur magiſtro. Et Petrum quidem etiam clavis inibi fixum, Chryſoſtomus teſtatur. Sicut & Calliopius Martyr. Tamen in funibus adſtricti, ut Philippus Apoſtolus.

Reperio & obliquos ſuper crucem cruceſve poſitos. Legitur id in Plutarchi Artaxerxe. Et hæc *Obliqua infixio*. Video & inter duos palos diſpeſſis manibus pedibuſque alligatos: ut in Martyrologio de Anaſtaſia. Hæc *Decuſſata*. Video & inter arbores appenſos, &, reductis iis, ſciſſos. De Corona Martyr. Quod ipſum Schema ad cruces refert Propertius.

Modus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Modus inuſitatus à FINE.

Tertius figendi modus Rarior, qui *Fine* divertit à vulgato, eſt, cum cruces alio ſpectant, & hominem capiunt moriturum in ipſis, non per ipſas. Tale, cum appenſi flamma aut fumo necati. Olim factum ex Cicerone diſcas. Alexander etiam Imperator quempiam, qui fumum vendiderat, quaſi compari pœna affecit. Atque in noſtris Martyribus hoc genus crebrum: ut in Pionio, & Polycarpo, antiſtite Smyrnæorum. Quin uno etiam tempore plures appenſi pedibus in ſublime, capite verſo deorſum, ſuffocati fumo, & lento igne conſumpti ſunt. Et Tertullianus ſignificat, adeo crebrum in majores illos noſtros & in religione Proceres ſupplicium hoc fuiſſe, ut in illudium convitiumque venerit; & Chriſtiani vulgo *Semaxii*, à ſtipite, cui adſtringebantur; & *Sarmenticii*, à ſarmentis, quibus urebantur, ſint dicti. Lapidibus etiam in cruce obrutum Philippum Apoſtolum, videtur vulgata opinio eſſe.

Crux & iſta *Fine* alia, cum homines in ea fixos beſtiis objiciebant. In publicis ſpectaculis id ſæpe factum. Sic Blandina Martyr, in ligno ſuſpenſa, proſtituta eſt eſca & laniena incurrentium ferarum. Sed factum & non Chriſtianis. Atq; ad hunc ipſum morem infamis & infanda illa turpitudo Neronis, qua viros fœminaſque ad ſtipitem ligatos, ipſe feræ pelle contectus, emiſſus è cavea, medios invadebat.

Poſtremo Crux fine alia, cum non vivi, ſed mortui in ea appenſi. Notabis &, quod nobis ſolenne in rota exponere ſupplicio jam affectos, ad notam ſceleris & infamiam, id olim in cruce, & Orientalibus præſertim. Plerumque id factum poſt mutilationem, membrorumque fractionem, aut etiam excoriationem. Nam deglubere olim crebrum Orientalibus;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

libus; & antiquum hunc morem excoriandi in ſupplicijs, Ægyptiis Perſisque fuiſſe legimus; quem & hodie Ægyptii tenent. Nam graſſatores ſicarioſque ita puniunt, diu vivos, donec ad umbilicum carnifex perveniat.

Nec cadaver ſolum, ſed imagines ſublatæ in crucem. Exemplo in Celſo, cujus corpus à canibus conſumptum eſt, & novo injuriæ genere imago in crucem ſublata.

De Materia & Loco crucis.

Peregimus de Forma & Modo: duo velut ſucciſiva & extra diviſionem relicta, nunc adjungo, *Materiam* & *Locum*. E qua materie crux? Ex obvio & prompto aliquo ligno. E qua noſtri Salvatoris? Cenſemus è quercu. Primum, quia viri fide digni aſſerunt, fruſta ſacratiſſimi hujus ligni, quæ hodie extant, ſpeciem hanc referre. Tum, quia crebra & frequens in Judæa olim & nunc quoque illa arbor. Tertio, quia robuſtum lignum, & fixioni laturæque aptum. Quod ſuperioris aliquot ævi ſcriptores tria aut quatuor genera ligni in Cruce dominica agnoſcunt, (Cedrum, Palmam, Cupreſſum, Olivam) curioſe magis dictum, quam vere.

At quis *Locus* cruci? Incertus, & pro arbitrio; tamen plerumque conſpectus aliquis, & juxta vias. Exempla enim exempla eſſe deſinunt, niſi aliorum animum oculoſque in ſe vertant. Quin etiam oppida certa loca habuiſſe videntur, huic rei attributa. Hac ipſa de cauſa poſita ea ſæpe in monte: ut Servatoris noſtri in Calvariæ. Quin ipſa ſæpe alta, præſertim in noxio aliquo inſigni. Irriſio Galbæ huc pertinuit, qui cuidam imploranti leges, & civem Romanum ſe teſtificanti, quaſi ſolatio aliquo pœnam levaturus, mutari, multoq; præter cæteras altiorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

& dealbatam ſtatui crucem juſſit: altiorem, ut digniori: albatam, ut civi, qui in veſte alba; ſive etiam, ut magis notabilis conſpicuaque eſſet. Jam illa Amanis præalta, qui Mardochæo crucem 50 cubitorum poſuit, ſed ipſi aſcendendam. Sane pleræque omnes altiuſculæ.

Crux quatenus uſurpata.

Nunc pedem in ultimo velut ſpatio pono, quod eſt, *Quatenus* crux uſurpata. Poſtquam enim vitam ipſam interfecit, non diu illi vita; & ſuſtulit ex humanis, aut certe Romanis rebus Conſtantinus. Serio jam ille Chriſtianus, noluit ſalutare ſignum ſubſervire ad perniciem; & colendum illud atque eximium, pœnis vileſcere damnatorum. Ergo ſuſtulit; atque efficaciter etiam ſuſtulit, nec poſtea reperies reductam. Sed ſero ſuſtulit, nec niſi ſub imperii extrema, & vitæ finem.

Hic exitus Pœnalis crucis fuit, & jam cœpta à Conſtantini primordiis Salutaris noſtra honorari. Cauſa & origo à victoria contra Tyrannum. Nam cum Maxentium aggreſſurus eſſet, ambigenti & animo anxio ob iſta, figura ei crucis media die, ſtellis efficta, apparuit in cœlo, & ſcriptura circa eam Romanis literis, *In hoc vince*. Igitur ex auro ſtatim ſubitario opere efformans crucem, juxta ſpeciem quæ apparuiſſet, & hanc jubens prægredi exercitum, cum Maxentianis prælium commiſit, & ſuperavit. Itaque ſtatim victrix illud ſignum militaribus ſignis inſeruit, & maxime labaro, quod inter ea primum.

Nec vero in ſignis ſolum crux expreſſa, ſed etiam ipſorum militum armis, clypeis & galeis: ſed ita, ut Chriſti quidem nomen ipſum (literis & notis, quibus in labaro) clypeis inſcriberetur, galeis autem imponeretur ſuperne crux ipſa. Et merito Chriſtus in clypeis, eo ritu, quo ſolent nomina Imperatorum. Atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ue etiam hodie Conſtantinopoli ſunt columnæ, à onſtantino, ut putatur, in quarum baſibus clypei um his notis.

Sed & crucem in ſuum caput, & ad diadema eſ- iemque imperator tranſtulit. Et videtur ab ipſo e Conſtantino. Exemplum ſecuti Imperatores a-, in quorum nummis hodieque cruces varie vide- us; etiam quorundam, qui nec Chriſtiani. Alias ctoriæ ſunt, quæ manu eas levent; alias ipſi, idque pliciter: aut enim ſolam eam geſtant: aut glo- lum, cui ea inſixa. Quin Principes Byzantini in ɔgreſſibus publicis crucem hanc ſuapte manu ætuliſſe legimus. Ab hoc ritu etiam nunc crucifer globus inter ſacri illius Imperii inſignia.

loc Signum, *admirandum & venerabile* Imperator pellat, Nov. 5. Eaque cauſa vetitum in lapidibus ulpi, qui in ſolo. Quamquam autem è pavimentis nplorum remota, non etiam è tectis. Fulſit jam m ibi clarum certumque Symbolum Chriſtiani tus.

DE

DE VESTA
ET
VESTALIBVS
SYNTAGMA.

INter antiquas religiones,ea, quæ VE
STAM ſpectat, fuit præcipua; Roma
nis quidem.

Quid Veſta.

Veſta plurium ſenſu,Saturni & Rheæ filia, ſoro
res habuit Cererem & Junonem, ipſa natu prima
fratres,Plutonem, Neptunum, Jovem. Alii tame
diſſident, & Urani ſive Cœli uxorem Veſtam fa
ciunt. Myſtica hæc ſunt, ut verbo abſolvam, vari
tradita,ſed in re & interpretatione concordant. Nar
Cœli uxor Terra fuit, ex iis omnia nata: & Veſtar
ipſam paſſim Terram interpretantur. Et à ſimilitu
dine,quia menſa nos alit,itemque rotunda eſt,ſicu
Terra,notat Plutarchus, Menſam ipſam quibuſdan
Veſtæ nomine dictam. Cauſam deinde & hanc da
priſci moris ſive religionis, ne menſa vacua relin
quatur: nam nec Terram ſic eſſe volumus aut opta
mus. Hinc Veſtam & cum Cerere quidam confun
dunt,quæ ipſa eſt Terra: ſed diſtinguenda; quod hæ
terra dumtaxat fertilis & frugifera; illa (Veſtam di
co) ea univerſa. Inde & nomen petunt, quaſi quo
vi ſua ſtet & immota libretur. Alii (ut Servius
quod variis veſtita ſit rebus.

Eſt etiam crebra, imo paſſiva opinio, Veſtan
ignem eſſe. Vox Græca adſonat, qui ἑςίαν appellan
Focum,ſive ἐσχάραν. Eſt igitur iſta quaſi Publicus fo
cus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

cus,ſicut privatim in ædibus alii conſecrantur; eoque haud abſurde Macrobius,Veſtam inter Deos Penates,aut certe comitem eorum recenſet. Sunt qui *Statam matrem* hanc eandem opinentur; ſed opinentur. Auguſtini traditio,ut fidem habeat, vix exempla, Veſtam etiam Venerem dici. Noſtra Veſta Græcis Latiniſque culta, inter præcipua numina fuit, atque adeo inter duodecim illa prima.

De cultu & origine Veſtæ.

Sed ad Romanam proprie Veſtam ut veniamus, (id inſtitutum) unde ei exemplum; & quando origo? Exemplum à Trojanis, atque una cum Ænea in Italiam venit. Nam primitus culta in Ilio, extulitque Æneas; elatam Lavinii conſtituit, condita à ſe urbe,& ſede regni: Inde in Albam Longam tranſtulit Aſcanius: & denique ab urbe ea matrice coloni Romam. Origo igitur à Trojanis, & Alba: imo manſit ſacrum Albæ, etiam ſi Roma jam accepiſſet. Sed quando traducta? tempore Romuli, ut quidam volunt; ſed tamen communior fama ad Numam refert.

De Templo Veſtæ.

Numa templum Veſtæ inſtituit, & quidquid ad certum & ſolennem ejus cultum. Id fuit ſitum inter Capitolium &Palatium,medio fere ſpatio,& extra Romulæam urbem,quæ radicibus Palatii fere terminabatur. Condidit Numa anno Urbis quadrageſimo,id eſt,regni ſui ſecundo. Olim id vile,ſed poſtea ære & marmore nituit.

Rotundum fuit id templum, quia Ve ſtaTerram notat, Terra autem rotunda. Illud de die omnibus patuit, at pernoctare nemini maſculo fas fuit: intrabant quidem viri,non penetrabant,aut pernoctabant. In hac autem æde negant ſimulacrum ullum fuiſſe. Quæ ut ita ſint, tamen Veſtæ imago paſſim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

in nummis aut ſtatuis expreſſa; hodieque exſtat. Plinius ſedentem effingi ſolitam oſtendit, à ſtabilitate; ſed nummi hoc amplius, & ſedentem exprimunt, & altera manu facem, altera diſcum ſive pateram libatoriam præferentem. De face, ad ignem pertinet: de diſco, ad ſacrificia ſolenniter & perpetim oblata. Interim etiam ſtantem in nummis videas.

Eſtne aliud Veſtæ templum? aliud, falſum, & verum. Falſum, quod Antiquarii hodie attribuunt, ad Tiberim, juxta Forum Piſcarium, ſub Aventino. Ædicula exſtat, forma rotunda, & extra murum interiorem columellæ 18 velut porticum formant. Quia rotunda, quia extra pomœrium Romuli, faciunt veterem illam Numæ eſſe. Falli arbitror; nec aſſertor huic opinioni, in iſto quidem loco, erit: & quis neſcit, aliorum quoque Deorum templa ſæpe ea forma fuiſſe? Quod autem extra Romuli pomœrium; valde quidem: etiam extra Numæ. Sed ante diximus, hanc veram jam deſcriptam, item extra finitionem illam fuiſſe. Ergo hæc valeat: altera eſt vera, & à nobis eruenda, in Palatio collocanda.

Auguſtus cum omnino in Palatio habitare vellet, & mos tamen ac cæremonia haberet, Pontificem Max. in domo publica juxta Veſtæ habitare; ipſe Veſtam potius ad ſe tranſtulit, & SC. partem domus ſuæ publicavit, atque alteram illi conſecravit. Ovidius notat, Patres ita cenſuiſſe; quì ſcilicet proni tunc valde in Principum deſideria ſive affectus. Imo non partem tantum, ſed mox totam publicavit. Hæc autem Regia domus erat in Sacra via, non procul à Veſta. Etſi Regis Sacrificuli domus fuiſſe etiam videtur propior, quam ipſam Veſtalibus Auguſtus dono dedit. Ibidem & Atrium Veſtæ, quod Regiæ huic adjunctum. Hoc Atrium virginum habitationi ſerviebat, ut Regia proprie dicta Pontificum. Illic igitur egerunt, ſed vi morbi exierunt, quia locus ſcilicet parum laxus, nec ægrorum curæ. Etſi major tamen

men jam ab Auguſto, Regia etiam iis conceſſa; ſed neque ſic amplus.

De Veſtalibus.

Satis de ipſa Dea, & templo; de miniſterio alioque ejus cultu videamus. Miniſtræ Veſtales fuere, atque eæ virgines. Cauſa duplex. Prior, quod Juno & Ceres, ſorores Veſtæ, ambæ peperiſſe feruntur, reſtitit una de tribus, impatiens viri, nempe hæc Veſta. Altera cauſa, quod Veſta ignis, qui nihil gignit. Cicero & duas alias dedit: *Veſtæ colendæ*, inquit, *virgines præſunt, ut advigiletur facilius ad cuſtodiam ignis; & ſentiant mulieres, in natura fœminarum omnem caſtitatem peti.* Advigilent facilius: quia liberæ à viro, prole, aliis curis. Caſtitatem peti: cum virgines placere Diis vident, ipſæ, pro parte ſua quæque, ſint caſtæ. Poteſt & ab exemplo eſſe. Nam Plutarchus ſcribit, in Græcia quoque, ut Athenis, & Delphis, & ſicubi ſervatur æternus ignis, præeſſe ſi non virgines, tamen viduas & à viro caſtas. Uſus ergo obtinuit Romæ, ut parvæ & tenera ætate caperentur, certæ pudicitiæ, & vitii expertes. Minorem enim quam annos ſex, majorem quam annos decem natam, capi fas non erat.

Multæ non erant, nec crebræ iſtæ lectiones; nam ægre parentes in hanc velut cuſtodiam, & adactam virginitatem, ſuas dederunt filias. Numa in univerſum quatuor eas inſtituit, cepitque, Geganiam, Veraniam, Canuleiam, Tarpeiam. Duas deinde alias Servius Tullius addidit, ſive ante eam potius Tarquinius Priſcus; & ſic ſex ſemper fuerunt.

Modus capiendi Veſtales.

Quot captæ fuerint, vidimus: nunc & Modum capiendi colluſtremus. Hoc enim verbo ſolenniter utebantur, cauſamque dat Agellius: *Capi virgo propterea dici videtur, quia Pontificis Maximi manu prehenſa,*

ab eo parente, in cujus poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur.

Cepit primas ipſe Numa, & jus deinceps capiendi voluit apud Reges eſſe. At pulſis Regibus, Pontifex Maximus in locum venit; ſed non libera prorſus electione, legibuſque ſuis adſtricta. E quibus Papia fuit, qua cavetur, *uti Pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat, & cujus virginis ducta erit, ut eam Pontifex Max. capiat, eaque Veſta fiat.* Ergo arbitratu Pontificis lecta, nempe ut jus probandi rejiciendique ipſe habeat, &, ſitne idonea, dijudicandi. Nam non ætatem ſolum, ſed *Genus, Corpus, quæque adhærent*, inſpici ſolent, & ut omnia apta honeſtaque miniſterio eſſent. In *Genere* quidem, ne, cujus parentes, alter ambove, ſervitutem ſerviſſent; aut in negociis ſordidis diverſarentur. Item excuſari, cujus pater Flamen, Augur, Quindecimvir, aut Septemvir, aut Salius eſt: & talia minuta, quæ in Agellio legas. In *Corpore*, ne lingua debili, ſenſuve aurium diminuta, aliave qua corporis labe inſignita ſit. *Quæ adhærent*, ut patrima ſit & matrima, ut ne emancipata ſit, & talia.

Sequebatur in lege, *virgines viginti.* Magno ſatis numero ad unam dumtaxat capiendam; ſed cauſa eſt, ut ſors levior accidat, ſparſa ſic per plures. Addit, *E populo.* toto, inquam, populo. Non enim è Patriciis tantum, ſed & plebeiis. Imo vero Auguſti ævo, præter legem moremque veterem, etiam ex libertinis captæ. Sequitur, *ſortitionem in concione fieri.* in concione, Comitiis, puto, Curiatis, ut coram teſtibus res fieret, & dignitas ſacerdotio adcreſceret dignitate actionis. Sortitio autem adhibita, ut quaſi divinitus legi excerpique è pluribus talis videretur. Nec tamen ſemper ad ſortem ventum: oblatio locum habebat; & talis, ſi apta, præferebatur. Habet deinde lex, *Eam Pontifex Max. capiat.* Atque ipſa verba ſolen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſolennia capiendi ſunt hæc: SACERDOTEM. VESTALEM. QVÆ. SACRA. FACIAT. QVÆ. JOVS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPVLO. ROMANO. QVIRITIBVS. VTI. Q. QVÆ. OPTVMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. *Amata* autem inter capiendum à Pontifice ideo vocatur, quoniam quæ prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine traditum eſt.

De Diſciplina Veſtalium.

Sed jam igitur captæ,& ſic puellæ & teneræ;quid deinde? Diſciplina ſequitur, & quomodo ad miniſteria ſua factæ. Deducebantur in Atrium Veſtæ,atque ibi à ſenioribus ad ritus & cæremonias omnes (pluſculæ erant) inſtructæ. Nam in tres velut claſſes, etſi parvus hic numerus, dividebantur: *Diſcentium*, *Exercentium*, *Docentium*. Tempus tricennale eas manere oportebat; quo tempore decem annos diſcere, decem ſacris operari, decem docere debebant.Itaque non niſi 30 annos obligabantur, & ante nefas excedere;poſt id tempus licitum nubere,haud peſſima adhuc ætate. Nam pone ab anno 7 (id licebat) ingreſſam: ergo anno 37 fas virum quærere,& ætate etiam frui. Ergo & interdum nubebant; etſi antiquitus obſervatum, infauſtas fere & parum lætabiles eas nuptias fuiſſe. An eadem autem annorum terminatio Albæ,unde oriundum hoc ſacerdotium? non videtur; lex Albana paulo durior Romana, & 50 annis manendum fuit. Et obſervamus, pleraſque ad ultimam ætatem in ſacerdotio perſeveraſſe.

Omnes *præſidere ſacris*,itemque Antiſtites vel Antiſtitæ dicebantur. Etſi ordo tamen inter eas fuit, ſed miniſterii & ætatis. Una enim, quæ vetuſtiſſima, *Maxima* dicebatur: quod ad ætatem referẽdum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Muneribus Veſtalium.

Numerum, Capturam, Diſciplinam, Ordinem, habemus: ad *Munia* earum tranſeamus. Neque enim vacuæ umquam aut feriatæ habitæ, ſed plures frequenteſque operæ, & mireris tam paucas ſuffeciſſe. Tria præcipua, in quibus deditæ: *Vigilare, Adſervare, Sacrificare.*

Vigilia Veſtalium.

Vigilia ad ignem ſpectavit, quem ſine intermiſſione ali opus & reparari. Itaque *æternum*, ſive *ſempiternum*, dicebant. Voluit enim Numa, ſicut ſidera æternum lucent, ſic debere, virginum aſſidua cura atque opera, hunc ignem. Atque ita erat. nam ignis exſtinctionem ſuper omnia gravia & timenda Romani timebant; interitus aut imminutionis Reipublicæ id ſignum interpretantes, à quacumque tandem cauſa evenerit. Et miſeras Virgines, ſi eveniſſet! Nam ignis Veſtæ ſi quando exſtinctus eſſet, verberibus afficiebantur à Pontifice. Sed pudore virgineo tamen ſalvo, in loco obſcuro, & velo medio interpoſito. Vigilia per vices iviſſe videtur, & ſingulæ ſuis noctibus duntaxat excubaſſe.

Quod ſi autem exſtinctus ignis; ſua & certa ratio accendendi iterum erat. Mos erat, tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quouſque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. Quam rationem eliciendi ignis Simplicius in Ariſtotelem etiam agnoſcit: *Ignem è lignis excutiunt, alterum lignorum, tamquam terebram, in altero circumvertentes.* Hoc genus Igniarii Theophraſtus agnoſcit, & terebram è lauru ſæpe factam oſtendit, & addit, alia quædam item ligna, ut rhamnum. Tangit & Iſidorus Peluſiota, & hodie aſſiduo uſurpant occidui Orbis Indi. Similis cæremonia Græcis fuit; ſed paulo diverſa: nam ſiquando ſacer ibi ignis devixit, negant, eum fas eſſe

ex alio igne accendi, ſed novum parandum elicien-
dumque ex ipſo Sole. Addo, Romæ etiam, ſine inter-
ſtinctione ulla ignis, ſolitum novum accendi, novo
anno, qui tunc primo Martii: cum enim Veſtales
à Numa inſtitutæ, nondum ſic auctus & correctus
annus. Eodem illo primo die reliqua ſcilicet inno-
vabant, & laurus veteres tollebant, novas ſubroga-
bant.

Adſervatio Veſtalium.

Alterum Veſtalium munus fuit, *Adſervare*. Quid
autem? arcanum *imperii pignus*, ut appellabant. Quid
autem pignus iſtud, & cujuſmodi fuerit, in arcanis
habebant. Et ideo variant auctores. Alii ſervari ſa-
crorum partem è Samothracia, quæ Dardanus Tro-
iam, Æneas in Italiam advexerit, & cum Penatibus
alii confundunt. Alii cœlo delapſum Palladium,
quod verum idem Æneas aſportarit; nam falſum &
ſimulatum Achivos furto ſuſtuliſſe. Et hæc de Pal-
ladio opinio in vulgus maxime recepta eſt, & nobi-
le illud fecit ac decantatum.

Quid appellamus Palladium? Palladis minutam
effigiem, Græcanica ſermonis forma. Multa ſuper iſto
multi. Apollodorus intelligendo ſufficiet: *A cælo
hoc delapſum eſt, & Ilo Regi traditum. Erat autem ma-
gnitudine tricubitale, habitu quaſi ingredientis, dextra
haſtam ſublatam præferebat, ſiniſtra fuſum & colum.* Vi-
ris videre nefas, ſolis ergo virginibus fas. Sed nec
Pontifici maximo fas, etſi eſſe ſciebat & coli. Itaque
nec impune Metello fuit vidiſſe, cum, trepidantibus
virginibus, irrupit in ardens penetrale, ut ſacra è
flammis eriperet & ſervaret; qui proinde orbam
luminibus exegit ſenectutem. Tertia opinio eſt eo-
rum, qui dicunt, duo dolia recondi haud magna, atq;
unum ex iis plenum eſſe obſignatumque, alterum
vacuum; utrumque tamen ſolis virginum oculis u-
ſurpandum. Igitur incerta hæc: Et bono religioſo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

que animo Dionyſius: *Quæ iſta ſint, neque me, neque alium, qui religioſe Deos & divina colit, inquirere curioſe oportere arbitror.* Atque ipſi ſane Romani velabant, ſi non vetabant. Itaque in operto habebant, in adyto & penetrali, quod *Penum* vocabant. Penus enim vocatur locus intimus in æde Veſtæ, tegetibus ſeptus, qui certis diebus circa Veſtalia aperitur. Ii dies religioſi habentur. Penum ſolæ virgines, & Pontifices, adeunt: Pontifices quidem non ut videant, ſed iis ſatis, adire. Nam Palladium nudum non viſum, ſed velamento ſuo ſive ſeria obductum.

Sacrificia Veſtalium.

Tertium munus *Sacrificare*: atque id aſſiduum pene erat; diu noctuque. Armata virgo dicebatur ſacrificans, cui lacinia togæ in humerum rejecta. De quo cultu aliquid Feſtus: *Suffibulum, veſtimentum album, prætextum quadrangulum, oblongum, quod in capite Veſtales, cum ſacrificant, ſemper habent; idque ſibula comprehenditur.* De ſacrificiis autem ipſis, aut eorum ritibus, longum & tenue ſit hic dicere.

Aquæ etiam curam habebant Veſtales, ſed non aliam, opinor, quam quod fonti Camœnarum præeſſent, exque eo ſolo aquam ad ſacra peterent: idque ex mandato Numæ. Poſſit ſane aliquis ad Phyſiologiam referre; quaſi duo rerum principia coli Numa voluerit. Ille fons Veſtalibus dedicatus, ſacer habitus, & in Deos etiam relatus, delubrum poſtea accepit. Hinc *Fontinalia*, fontis ſacra. Fuit & alia aqua Veſtæ haud longinqua, Iuturnæ fons & lacus. Sed nihil ad noſtram rem.

Præmia & honores Veſtalium.

Munia, & labores vidimus: nunc juſte *Præmia* & *honores*, quibus ad illa excitatæ. *Primo*, jus teſtandi habebant, vivo patre; ſcilicet, quia ſtatim exibant ex patria aliaque omni poteſtate; & ætatis deli-

quium

quium leges benigne ſupplebant. Adeo ut vel ſexennes, id eſt, primo anno quo captæ, teſtari poſſent.

2. Præmia habuerunt, quæ trium liberorum matres: quod non quidem Numa, ſed Auguſtus inſtituit.

3. Alius honor; præcedere & deducere eas lictorem: Id quoque non à Numa, ſed Triumviris referunt acceptum. Cauſam ſive προφασιν habet Dio Caſſius; quod una aliqua earum veſperi à cœna rediens & incognita, male habita ac violata eſſet. Tutela igitur & decus, lictor additus. Iſtis Conſules Prætoreſque via cedebant.

4. Morte liberabant, ſi reo, ad ſupplicium qui ducitur, fortuitu factæ ſint obviæ. Oportebat autem jurare, à caſu, non à conſilio fuiſſe hunc occurſum. Non quod illæ ad juramentum cogerentur: ſed veniſſe in forum, & teſtes adhibitas conſtat; at religionis honore voluerunt vel injuratis credi.

5. Si quis lecticam earum aut ſellam ſubiſſet, per proterviam aut laſciviam, & quaſi velandis illis revelandis: vel ſi quis in idem vehiculum aſcendiſſet, morte luebat. Factitatum enim tale aliquid ab improbulis in matronarum transvectione: ſed hic honori virginum morte vindicatum. Veſtales enim lectica aut ſella latas, ſed plurimum pilento ſive carpento, tecto ſuperne; & cameræ in modum arcuato, vectas legimus. Hoc pilentum non nimis diverſum à Thenſa (id quoque enim vehiculum ſacrorum) quod ad formam; ſed hæc Diis adtributa, illud eorum etiam miniſtris.

Ornamenta aut inſignia Veſtalium.

Iſti honores ſive prærogativæ Veſtalium ex Plutarcho, àliæ alibi reperiuntur, opportune adtexendæ. Sicut in ipſo cultu aliquid eximium. In primis Vittæ in capite, ut in Deo Deæve conſecratis. Veſtes etiam iis purpuratæ fuerunt: nempe prætexta eæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

uſæ, id eſt, limbo in oris purpureo: ita enim Magiſtratus & Sacerdotes ſolebant: ergo & Veſtales, ut ſupra in Suffibulo obſerves. Non unguento iis, non floribus, non veſte uti conceſſerunt, niſi alba. Quæ vera ſunt, & inducta contra laſciviam: ſed purpuratas eas, non purpureas, dicimus fuiſſe. Et obiter noto, & jocos & cultum ſcitiorem, vetita: omniſque cultus luxurioſior, converſatio cum viris licentior, iis interdicta. Veſte alba uſæ, ſed limbo punicante; non tamen florida aut variegata, ut aliæ ſolebant. In carbaſo etiam aut tenui lino fuerunt.

Nec de cultu aliud, niſi capillum in ſpiras quaſdam plexum & diviſum, tum vittis illigatum, à tergo & in cervices annulatim dependiſſe. Aliquis etiam ambigat, an non tonderi ſolitæ, ritu noſtrarum Virginum, quæ Deo ſacrantur? ſemel igitur tonſæ, atque in ingreſſu, fortaſſe: & capillum hunc Deæ Veſtæ ſuſpendebant. An & alias crinem eo, caducum, vulſum, ſciſſum, deferebant? in obſcuro hæc, atque etiam in parvo.

De ſtipendiis Veſtalium.

Præter hæc ornamenta aut inſignia, acceſſit etiam res & fructus, id eſt, ſtipendia & opes. Numa enim his de publico ſtipendium ſtatuit, ut, vacuæ ſcilicet ab aliis curis, Deæ & ſacris operarentur. Et credo agros à Numa adtributos, quorum vectigalibus alerentur. Sed & Auguſtus adjecit. Imo & alios agros habuerunt, à privatis pietatis ergo (ut hodieque ſolet) legatos: quos omnes fiſcus eripuit, ſub Valente & Theodoſio Principibus, invidioſa & diſerta Symmachi querela; & Ambroſius contra obducit.

Sed præter agros, video & pecuniam interdum cepiſſe. Tacitus de Tiberio: *Corneliæ Virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, HS vicies dedit*: quæ ſunt nobis 50000 Philippæorum. Unde non immerito objicit iis Ambroſius, Privilegia maxima, lucra ingentia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Atque inter privilegia addamus, etiam ludos certo & honeſtiſſimo loco ſpectaſſe. Auctoritas earum maxima, & in precibus, aut alia re, vix repudianda. Cicero, cum pro Fonteio cauſam diceret, ſororis ejus Veſtalis interceſſione uſus: *Superbum ſit*, inquit, *ejus obſecrationem repudiare, cujus preces ſi Dii aſpernarentur, hæc ſalva eſſe non poßint*. Atque inter exempla eſt Claudia Veſtalis, quæ fratrem injuſſu populi triumphantem, adſcenſo ſimul curru, uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare aut intercedere cuiquam Tribunorum fas eſſet. Adeo & leges, & magiſtratus reveriti ſunt hanc impotentem, ut ſic dicam, poteſtatem.

De Pœnis Veſtalium.

Hæc Præmia igitur, ſed virginum; nam pollutarum *Pœnæ* etiam grandes & graves. Vetus lex fuit Feſto tradita: *Probrum virginis Veſtalis ut capite puniretur: vir qui eam inceſtaviſſet, verberibus necaretur*. Sed cujus hæc lex? credam Numæ Regis, qui ſimpliciter ſtatuit, inceſtam lapidibus obrui, ſine alia ſupplicii pompa. Alia autem Albæ, ante Romam conditam, quæ juberet pollutam virgis ad necem cædi. Sed Tarquinius Priſcus, qui numerum earum auxit, idem & pœnam, & conſpicuam magis horrendamque fecit. Clare narrat Dionyſius, & Pinariam quandam primam ſupplicio iſto affectam: verba ejus digna apponi, & illuſtrari: *Pœnæ*, inquit, *delinquentibus graves conſtitutæ, quarum arbitri & exactores ſunt, ex lege, Pontifices*. quod in omni earum culpa ſive delicto obtinuit, cauſamque apud hoc tribunal dixere. Et Pontifices omnes, id eſt, Collegium judicavit; Pontifice tamen maximo convocante, & præſidente. Moneo etiam, inferiore ævo aliquid huic Pontificio detractum, & cognoviſſe quidem de culpa, pœnam tamen non exegiſſe; quæ Præfecto Urbis reſervata fuit. Pergit Dionyſius: *Qui*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

virgis quidem cædunt compertas levioris delicti: probroſas vero & inceſtas fœdiſſimo & maxime miſerabili mactant ſupplicio. Vivæ enim, funebri ritu & pompa, efferuntur, amicis & cognatis cum luctu & lacrymis comitantibus. Plutarchus hoc expreſſius, qui ſcribit, lecticæ inditam per forum efferri, clauſæ undique & loris revinctæ, ut ne vox quidem ejus poſſit exaudiri. Idem non amicos tantum, ſed totam civitatem in luctu ponit & gemitu, neque ullam in ea diem triſtiorem. Obvios autem via decedere, vaſto ubique ſilentio, attonitoſque omnes ſtare, aut comitari. Iis vero, antequam deducerentur, ablatæ vittæ & ornamenta, quia ſcilicet polluiſſent. Amplius Dionyſius; *Delatæ autem ad portam Collinam* (ad locum nempe, qui *Sceleratus campus* ideo dictus,) *intra muros* (Plutarchus *Aggerem* dicit; non tamen exiſtimo totum aggerem, ſed proximam tantum portæ partem ejus huic uſui applicatam) *ſubterranea in cella, cum funeralibus ornamentis deponuntur.* quod accipio, ipſas ut cadavera velatas & cultas. Zonaras dixit, lectulum appoſitum, & lucernam, & menſam cum cibis; & cauſam adjungit Plutarchus, ne ſacratiſſimum illud corpus videretur fame conſumptum. Priuſquam vero deponerentur, Pontifex maximus arcanas quaſdam preces, manibus in cœlum ſublatis, fundebat: tum ipſe ſua manu eductam è lectica in ſcalis conſtituebat, & ſic carnifici ac miniſtris ſupplicii tradebat. Itaque his geſtis, ſcalæ attrahebantur, ædicula multa humo injecta contegebatur, donec reliquo aggeri ſolum adæquaretur. Sed vinctam illam ibi; aut ſtantem ſedentemque obrutam, nemo declarat: putem in lecto depoſitam. Claudit deinde Dionyſius: *Nec monumento porro dignatæ, nec parentalibus, aliiſve ſolennibus defunctorum.*

Hoc ſupplicium; cauſam aſſignat Ovidius: *quia quam violavit, in illa Conditur.* Etſi duplex etiam alia in Plutarcho. Vel, *quia Romani igne mortuos cremant;*

igne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

igne autem funerare eam, quæ ignem parum caſte coluit, iniquum erat. Vel, *quia corpus maximis conſecratum cæremoniis occidere, aut manus mulieri adferre, nefas putaverunt. Sub terram igitur condi, cum victu appoſito, ut quaſi ſponte exanimata videretur.* Atque hæc ſolennia. Principes interdum immutarunt, aut mitigarunt.

Quando deſierint Veſtales.

Finivi de Veſtalibus, quæ & ipſæ finem ſuum ſub Chriſtianis mox Principibus invenerunt, extremo Theodoſii ſenioris ævo. Nam etſi concuſſæ antea, & periclitatæ ſub Valentiniano, Theodoſio, Arcadio; tamen animam traxere ad ultimum Theodoſii, id eſt, 17 Imperii ejus annum, cum ille templa claudi & ſacrificia tolli lege juſſit.

Ignis cultus alibi.

Lubet pro Corollario addere, ubi locorum præcipue cultus etiam ignis, ſive imago aliqua Veſtalium fuit.

Apud Judæos primum; & Dei juſſio: *Ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos, ſubjiciens ligna mane per ſingulos dies.* Et mox: *Ignis eſt iſte perpetuus, qui numquam deficiet in altari.* Habuere & Ægyptii; & Diodorus vult, ſervandi ignem perpetuum, cœleſti ſimilem, morem ab illis natum, & ad alias gentes propagatum. Item Afri: & Plutarchus auctor eſt, in Jovis Ammonis λύχνον ἄσβεϛον, ſive *lucernam inexſtinctam* arſiſſe apud Indos. In Perſis ſimile, ubi ignem perpetuum cuſtodiunt Magi. Idem apud Cappadoces; apud quos Pyrathea, ſacella quædam modica, & in iis mediis ara, in qua cinis multus; & inexſtinctum ignem Magi ſervabant. Iam in Græciæ Prytaneis ipſa hæc Veſta, & æternus focus: iterumque diſtincte; Mantineæ in templo Cereris, Athenis in Minervæ, Delphis in Apollinis.

Imo & virgines ipſas aliquot locis habuere. Video,& Perſas Soli virgines ſacraſſe. Simillimum nuper, priuſquam Hiſpani Regi & Religioni ſubegiſſent, in toto Peruano tractu, ubi crebra, & magna templa dicata Soli,& in iis virgines ſæpe 200 fuiſſe tradunt,qui viderunt;è quibus ſiqua corpus polluiſſet,morte luebat,niſi tamen è Sole ſe concepiſſe (ride credulitatem ſuperſtitioſam) ſancte adjuraſſet. Sed *de Veſta & Veſtalibus* ſatis.

DE

BIBLIOTHECIS SYNTAGMA.

BIbliotheca tria ſignificat, LOCUM, ARMARIUM, LIBROS. Græca vox, Latinis in uſum etiam venit; & quamquam *Librariam* dicunt,tamen magis eſt, ea voce tabernam capi,in qua venales libri exſtant.

Bibliothecarum Origo.

Bibliothecarum res vetus,&,niſi fallor,cum ipſis libris adinventa. Nam ſimul ac ſcire & ſapere natum eſt, mox etiam ſcribere: & iſtud eſſe cum fructu non potuit, niſi ut libri adſervarentur & diſponerentur ad præſentium & poſterorum uſum. Privata primum ea cura,& quiſque ſibi ſuiſque ſtruebat. Poſtmodum Reges & Dynaſtæ uſurparunt, nec ad uſum ſolum,ſed ambitionem aut ſplendorem. Sane multos congerere, vix fuit privati hominis aut cenſus,cum tarda & impendioſa deſcriptio eſſet;donec utiliſſima hæc Typographia rem in compendium miſit.

Biblio-

Bibliotheca in Ægypto.

Qui primus Regum illuſtrem habuit, is fuit Oſymanduas Ægypti, qui inter alia opera præclara, Sacram Bibliothecam ſtruxit. Et in ejus fronte præſcripſit, ψυχῆς ἰατρεῖον, *Animi medica officina.* Et quamquam ille inter veteres Regum fuerit, non tamen dubium, exemplum, ſi non ipſam rem, manſiſſe, & in Ægypto Bibliothecas ſemper aliquas exinde extitiſſe: idque in templis præcipue, & ſacerdotum cura. Sed reliquæ ibi in obſcuro: Ptolomæi Philadelphi Regis, in magna luce & laude fuit. Is Ptolomæi Lagi filius, ſecundus eo nomine & ſtirpe Ægypti Regum; artium & ingeniorum cultor, & quod adhæreret, librorum.

Itaque Alexandriæ ingentem Bibliothecam compoſuit, inſtructione & exemplo Ariſtotelis adjutus, imo & ipſis ejus libris. Sed & ſacris, & è Iudæa petitis libris inſtruxit. Nam cum aures ejus fama tetigiſſet Hebrææ ſapientiæ, miſit qui libros depoſcerent, & idoneos ſimul homines conduxit, qui in Græcam linguam verterent, communi omnium uſui. Ea interpretatio eſt, quam *Septuaginta*, à numero ſcilicet, qui operam dederunt, dicunt. Præerat Bibliothecæ, vir ſcriptis & factis illuſtris, Demetrius Phalereus, exſul à ſuis Athenis, & quem Rex benigne habitum ad hæc & majora miniſteria admovit. Idemque à Chaldæis, Ægyptiis, Romanis etiam, libros petivit, & pariter in linguam Græcam transfundi curavit. Numerus librorum ad 700000 pervenit, Agellio teſte. O theſaurum, ſed in re æterna non æternum! Nam totum hoc, quidquid fuit librorum, bello civili Pompeiano periit, cum Cæſar in ipſa urbe Alexandria bellum cum incolis gereret, & tuitionis ſuæ cauſa ignem in naves miſiſſet, qui & vicina navalibus, ipſamque Bibliothecam comprehendit & abſumpſit. Triſte fatum: & Cæſari

(etſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

(etſi abſque deſtinata culpa) pudendum! Hic igitur finis nobilis Bibliothecæ fuit, Olympiade 183, cum vix 224 annos ſtetiſſet.

Revixit tamen, non eadem (quî id potuit?) ſed conſimilis, & eodem loci, id eſt, in Serapeo, collocanda. Auctor reparandi Cleopatra, illa amoribus Antonii famoſa: quæ ab eo in auſpicium & velut fundamentum operis impetravit Bibliothecam Attalicam ſive Pergamenam. Itaque totam cum dono accepiſſet, & transferri curaſſet, iterum adornata auctaque eſt, & Chriſtianorum etiam temporibus in vita & fama fuit, in porticibus Serapei, loco portui vicino: videturque ſtetiſſe, quamdiu ipſum Serapeum, immenſæ molis & artificii ſtupendi templum: quod Chriſtiani denique, Theodoſii majoris imperio, ut arcem ſuperſtitionis, demoliti à fundo ſunt.

Bibliothecæ apud Græcos.

Apud Græcos nobiliores Bibliothecas ſtrictim tangit Athenæus, & Polycratem in hoc ſtudio parandorum librorum dilaudat. Agellius Piſiſtrato tyranno laudem primi auctoris in hoc ſtudio adſcripſit. Magnus vir (odioſum hoc modo cognomen tolle) & cui Homerum etiam digeſtum & correctum nunquam ſoluturi debemus. Adeo Critica hæc cura olim Principum, imo Regum fuit. Ea Bibliotheca ab ipſis deinde Athenienſibus varie aucta, donec ſpoliavit & avexit Xerxes, Athenarum potitus. Sed multis poſt annis Seleucus Nicanor, Syriæ Rex, liberaliter remittendam Athenas curavit, donavitque. Et manſiſſe deinde ad Syllæ tempora, qui & ipſe Athenas cepit, diripuit, afflixit: poſtea tamen inſtauratam, juſte opinor; quomodo enim mater artium ſine inſtrumento hoc librorum? Imo plures ibi Bibliothecæ poſtea. De Ariſtotele magnifice Strabo, eum copia & dilectu inſignem Bibliothecam adornaſſe. Quam tandem ad Ptolomæos Reges veniſſe

niſſe ſcribit Athenæus. Neque memoratu digna ia de Græciæ Bibliothecis leguntur. Romani haud bie pleraque talia ad ſe traduxerunt, Græcia jam ctiti; niſi placet Byzantinam his accenſere, quæ incipum ævo fuit; in qua 120000 librorum con- grarunt; inter ea draconis inteſtinum 120 pedes ngum, cui aureis literis Homeri Ilias atque Odyſſea erint inſcripta. Etſi hæc Thraciæ potius, non Græ- æ attribuenda.

Bibliotheca in Aſia.

Attalica ſive Pergamena proxima claritate ab illa exandrina fuit. Nam Attalici Reges è parvis pro- eſſi, cum ſocietate opibuſque Romanis creviſſent, lem regni Pergamum varie, tum & Bibliothecis, ornarunt. Eumenes, Attali Regis filius, hujus rei ctor. In hac Pergamena fuerunt librorum ſingula- um 200000.

Bibliotheca in Vrbe.

Veniamus ad Romanas Bibliothecas, ſitu & ævo agis propinquas. Satis enim tarda ibi hæc cura aut dium, apud Martis, non Muſarum prolem: etſi, m bono Deo, parvis primo initiis, ut ſolet. Iſido- s duos nominat, qui libros advexere, ſed publici us aut juris non prorſus fecere; Æmylium Pau- m, & Lucullum: quorum iſte, quamquam jus ancipiumque ſibi retineret, uſum tamen eru- tis conceſſit. Cornelius Sylla, poſtea Dictator, Græcia Atheniſque magnam librorum vim tra- xit, & Romæ depoſuit & diſpoſuit. Tamen ve- publica Bibliotheca nondum ſtructa: quam co- tationem primus magnanimus ille & magnificus lius Cæſar concepit, ac, niſi fata interpellaſſent, eciſſet, data M. Varroni cura comparandorum digerendorum librorum. Sed deſtinavit Cæ-

ſar,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Cæſar, non perfecit. Auguſtus, adoptione filius, inter alia ornamenta urbis & imperii, hoc quoque plurifariam adjunxit. Nam eo invitante atque incitante, Aſinius Pollio, Orator & Senator nobilis, de manubiis Dalmatarum, atrium libertatis in monte Aventino exſtruxit, atque in eo Bibliothecam publicavit.

Poſt hanc duæ mox aliæ ab ipſo Auguſto inſtitutæ. Prior *Octavia*, quam ſororis ſuæ memoriæ & nomini dedicavit, in ſuperiore Porticus parte, tuto & decore; cum inferior ambulationi modo eſſet: in qua Junonis ædes, & nobiles ſtatuæ quoque fuerunt. Altera *Palatina*, à loco dicta, quia in ipſo Palatio. Præter alia, Præpoſitus ſive Cuſtos huic loco fuit C. Julius Hyginus, in Grammaticis celebris. Imo ſeorſim Græca cuſtodem ſuum habuit, & Latina. Ab Auguſto igitur, artium ingeniorumque amantiſſimo Principe, duæ iſtæ fuerunt.

Ab aliis deinde aliæ, & videtur certamen in hac re Principum fuiſſe, & velut contendiſſe de palma. Ecce Tiberius ſtatim ab Auguſto in ipſo Palatio etiam ſtruxit, ea parte, qua viam Sacram ſpectat: nam illic Tiberii domum fuiſſe, curioſi talium, hodie autumant, & in domo ejus hæc locatur. Videtur & Veſpaſianus deinde ſtruxiſſe, & adjunxiſſe Templo pacis. Fuit item à Trajano alia, quæ, à gentili ejus nomine, Ulpia paſſim nominatur. Hæc in foro Trajani initio fuit, ubi Principis ejus alia opera; ſed ævo mutavit, & tranſlata eſt in Collem Viminalem, ad ornandas Diocletiani Thermas. Fuit & Capitolina, in Urbe, inſtituta (ut divinare licet) à Domitiano. Nam ille ſervatus olim in Capitolio, templum ibi Princeps ſtruxit, quid ſi & hanc Bibliothecam? Conflagravit ſub Commodo, fulmine tacta. Sub ævum Conſtantini Bibliothecas publicas in Urbe 29 fuiſſe, Principum ſtudio ab interitu vindicatas, teſtatur P. Victor: ex iis præcipuæ duæ, Palatina & Ulpia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ı.Heu quam etiam à memoria perierunt! nam ex is 29, vix 7 induſtria noſtra indagare potuit, & mina ſaltem ab oblivione vindicare.

Bibliotheca extra Vrbem.

Juxta Urbem etiam Tiburti publica fuit Biblio- eca, in Herculis templo ſatis commode ſtructa (ſe- juxta templa, aut in illis Bibliothecæ: quidni, ſa- a illa ingeniorum opera, in locis ſacratis?) Fortaſ- eam Hadrianus Imperator Tibure inſtruxit, quem loco & ſeceſſu impenſe delectatum conſtat, va- ıque & ampla inædificaſſe. Etſi in aliis municipiis loniiſque Bibliothecas ſparſas fuiſſe, æque atque tium iſtum cultum, mihi certum eſt.

Bibliotheca privatorum.

Sed & privatim viri divites, uſus & famæ cauſa, bi pararunt, & nobiles ex iis quaſdam. Sicut Ty- ınnio Grammaticus, Syllæ temporibus, qui 3000 brorum poſſedit. Sicut Epaphroditus Chæroneus, em Grammaticus profeſſione, qui uſque ad 30000 ptimorum quidem & ſelectorum librorum colle- it. Superavit eum Sammonicus Serenus in hoc ſtu- io, qui Bibliothecam habuit, in qua 62000 libro- ım cenſebantur. Is moriens eam reliquit Gordia- o minori, qui guſtavit Imperium.

Atque hi, aut pauci alii, proditi ſunt inſigniores ibliothecas habuiſſe: plures tamen fuere, & Sene- a commune hoc ſtudium jam tunc ſuo ævo oſten- it & damnat. Damnat: *Non enim in ſtudium*, inquit, *ed in ſpectaculum comparabant: ſicut pleriſque ignaris tiam ſervilium literarum, libri, non ſtudiorum inſtru- nenta, ſed cœnationum ornamenta ſunt.*

Obſervandum, Bibliothecas etiam in Balneis & Ther-

Thermis habuiſſe: quia corpori curando otioſe tunc vacabant: & igitur occaſio erat legendi aliquid, hominibus alias occupatis; vel audiendi. Enimvero etiam in Villis & Prætoriis paſſim habebant, ab eadem hac, otii & vacationis ibi, cauſa. Utinam noſtri divites ſic laſciviant! ſemper cum alieno aliquo, ſi non ſuo, uſu & bono.

De Armariis Bibliothecarum.

Parietes in Bibliothecis ebore & vitro comptos fuiſſe, ſuggerit Boëtius. Non ergo Armaria & Plutei ad parietes laterales (neque enim conſpicuus ſic ille ornatus fuiſſet) ſed in medio diſpoſita, ut hodie quoque publicæ fere Bibliothecæ uſurpant. Sæpe vitra olim in quadras, orbes, ova, aut rhombos diſtincta parietes ornabant, non aliter quam marmoreæ cruſtæ; ſæpius tamen cameras & lacunar.

De Armariis vetus Scholiaſtes Juvenalis, in illud: (*Hic libros dabit & forulos.*) *Armaria*, inquit, *ad Bibliothecam*. Et proprie, opinor, *Foruli*, ipſi *nidi*, ut cum Martiale dicam, librorum, ſive cum Seneca, diſtincta *loculamenta*. Sidonius & hæc & alia in Bibliothecis collocat: *Hic libri affatim in promptu. videre te crederes aut Grammaticales Pluteos, aut Athenæi Cuneos, aut Armaria exſtructa Bibliopolarum. Pluteos*, id eſt, tabulas inclinatas tranſverſim, quibus libri legendi imponerentur. *Cuneos*, ſcamnorum ſeriem, ut in Athenæo, digeſtam. *Armaria* autem plena & alta: ea *Pegmata* videtur appellaſſe Cicero ad Atticum.

Imagines in Bibliothecis.

Præcipuus ornatus fuerunt Bibliothecarum Imagines & Statuæ doctorum, quas una cum libris diſpone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

pebant. Nonne pulcrum, & ſuave oculis ac co-
tioni? Natura trahimur ad ſimulacra & effigies
norum virorum noſcendas, & illa corpora ſive
itia, quibus ſe cæleſtis animus incluſit: ecce hic
. Romanum hoc inventum videtur, ne omnia
a ad Græciam referantur. Plinius Aſinium Pol-
em facit auctorem; quem etiam M. Varronis,
s viventis, imaginem in Bibliotheca poſuiſſe,
refert: Quod tamen & aliis poſtea, indulgen-
n judicio? datum video. Alioquin plerumque
tuorum, & quos famæ conſenſus jam ſacraſſet,
gines ibi poſuerunt. E metallo ut plurimum,
tiam è gypſo in privatis Bibliothecis, pro cujuſ-
ſcilicet copia. Imo & in tabulis imagines fuere:
rtaſſe in librorum fronte picturæ etiam ex-
æ. Itaque utrumque, & Statuæ, & Imagines fue-
æterum minores illæ imagines ſive ſtatuæ plu-
plerumque impoſitæ videntur, ante ſuos quæq;
bs. Inde & *Sigilla plutealia* apud Ciceronem.
jam tunc Bibliothecas exornabant Deorum,
n Auctorum, ſigillis.

De Muſeo Alexandrino.

ed ſi Bibliothecæ ſolæ, aut rarus adventor; ſi ho-
es, inquam, non ſunt qui frequentent & evol-
, quo iſta congeries? & quid niſi ſtudioſa quæ-
luxuria ſint? Providerunt hoc quoque Alexan-
i Reges, & una cum illis Muſeum (ita dixerunt,
i Muſarum ædem) exſtruxerunt, in quo fas eſ-
uſis operari à cæteris rebus feriatos. Imo &
æ victuſque curis vacuos, cum alimenta iis hic
lico darentur.
t id Regiæ ſive Aulæ pars, ſcilicet adnecti & jun-
i voluerunt Reges, ut in propinquo & prom-
ſſent eruditi iſti, cum quibus diſſererent, cum
libi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

libitum, animo docendo & paſcendo. Habuit Porticus & Exedras: illas exercitio corporis magis; has animi, & ubi confidentes altercarentur & conferrent. Fuit & domus, ubi omnibus ex omni terra literatis receptis communis victus & menſa. Habuit hoc Collegium & pecuniam ſive vectigalia in commune; & ſacerdotem item, qui præeſſet Muſeo, Regum aut Cæſarum dilectu conſtituendum. Magna igitur dignitas, & quæ ab ipſo Cæſare conferenda.

Addere licet, non vacuam omnino aut otioſam ibi vitam vixiſſe, (quî poſſent viri bono publico nati?) ſed aut ſcripſiſſe, aut diſſeruiſſe, & recitaſſe. Claudius imperator Muſeum hoc altero addito adauxit, ut certi libri ibi quotannis recitarentur.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

GEORGI FABRICII CHEMNICENSIS

ROMA,

Liber ad optimorum Autorum lectionem apprimè utilis ac neceſſarius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

EORGIUS FABRICIUS
VOLFGANGO WERTERO,
Viro claro & docto,

S. D.

SALLUSTIUS, *ſcriptor inprimis nobilis, in Carthaginis mentionem incidens, de ea ſilere melius putat, quam parum dicere. idem multo juſtius de urbe Roma, non Car-
aginis ſolum, ſed orbis terrarum victrice ſcri-
urus, nunc ego dicerem: præſertim cum mul-
um hominum, eorumque doctorum, ſermo-
: mihi ſubeundos eſſe intelligam. Aliqui enim
: totum ſcribendi genus tamquam inutile im-
bant: aliqui vero, tot de Vrbe monumentis,
ſtra patrumque memoria editis, condemnant,
aſi minime neceſſarium. Obſtat mihi præter-
gentis & patriæ nomen, quod homo Germa-
s, & in Hermunduris natus, poſt tot viros in
ris claros, de urbe vetuſtiſſima & remotiſſi-
ſcribere audeam. Itaque illi, qui non me ſo-
n reprehendunt, ſed alios accuſant in hoc ge-
e ſtudii literarumque verſatos, ſcribendi ope-
n atque induſtriam, in tradenda morum &
e vivendi doctrina rectius, quam in his, ſi-
libuſve rebus, collocari poſſe exiſtimant. Nam
vilium lacum ignorare, aut Turbonem pu-
m neſcire, aut tempora, quibus urbs opibus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

aucta, vel diminuta viribus ſit, non tenere memoria, minus malum eſſe, quam aut errare in vita, aut labi in officio, aut peccare in Rep. Hi cum viri boni ſint, & cupidi honeſtatis, credo eoſdem veritatis quoque ſtudioſos eſſe. Atqui hominis animus cum & actionibus virtutis delectetur; & rerum fruatur ſcientia, utrumque certe, & virtutis præſcripto vivere, & res cognitione dignas inveſtigare, verum ejus & proprium munus eſt, licet altero alterum habeatur præſtantius. Bene igitur hominis excellentiam cum bonis moribus, tum eruditionis elegantia ſapientes metiuntur. Quamobrem & Aglaus Pſophidius Arcas, qui in vita ſua nihil præter agrum coluit: & Socrates Athenienſis, ſummus doctrina & ſapientia Philoſophus, felices olim Apollinis oraculo ſunt judicati. Qua de cauſa: ne nos quidem ita alteram præferamus, ut de altera detrahamus cum dedecore & incommodo. Vt autem civitatum magnarum, ex quibus mortalium omnium judicio Roma maxima fuit, inſtituta, leges, mores, actiones libenter cognoſcimus: ita ortum, incrementa, ruinas ſcire deſideramus, & loca ipſa muta cum admiratione intuemur: Illud utile & neceſſarium eſt, hoc à liberali animo atque ingenio nequaquam alienum. Tolle enim ejuſmodi ſtudium; & omnis antiquitatis notitiam, & pulcherrimorum exemplorum copiam, & ſuaviſſimum artium diſciplinarumque fructum ſuſtuleris: &

hæc civilis ſocietas, ferarum, quam hominum, congregationi erit ſimilior. Merito igitur gratia habenda illis, qui Vrbis potentiſſimæ & nobiliſſimæ memoriam paſſi non ſunt interire: ſed quidquid vel ex veterum ſcriptis diſcere, vel ex ruderibus colligere, vel veſtigiis qualibuſcunque potuerunt deprehendere, id fidelibus literarum monumentis commendarunt. Quorum libros cum, nondum viſa Vrbe, admirarer, & bonos auctores legenti utiles & jucundos eſſe ſentirem: tum in Vrbem ipſam tecum profectus, Wer-ere, magna (ut ſcis) diligentia conquiſivi atque perlegi, ut eos communi ſtudio, & labore mutuo cum rebus ipſis præſentes conferremus: quod cum totos quinque menſes ſine intermiſſione à nobis ageretur, non pauca vel neglecta ab aliis, vel non ſatis animadverſa, obſervatu tamen & ſcitu digna, annotavimus: ea autem ad id tantummodo comparaveramus, ut nobis profectionis ſuſceptæ, & otii noſtri ratio conſtaret. Nuper vero cum Caſp. Peucerus, Melanthonis gener, doctus imprimis vir, & philoſophiæ editus, ad me veniret, & de Vrbe cum viris aliquot eruditis loquentem avide auſcultaret, rogavit tandem, ut aliorum quoque ſtudiis mea opera, ſi placeret, & otium eſſet, conſulerem. Quod cum ille humaniter, ut ſolet, peteret, & vultu ipſo ſignificationem ſuæ voluntatis daret, facile mihi non abhorrenti perſuaſit, ut quæ obſervaveram, rurſus colligerem. Novo igitur la-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

bore ſuſcepto, ea cum ſcriptis Poëtarum & Hiſtoricorum majore cura & attentione contuli: qua ratione cum alii ante me Vrbem, jam dirutam, quaſi à fundamentis inſtaurarint, eorundem veſtigiis inſtiti. in quo propoſito & ordinem rebus ipſis congruentem ſervavi, & locos non paucos in Græcis Latiniſque ſcriptoribus explicavi. Hoc quoniam publicæ utilitatis gratia factum à me eſt, bonam in ſpem venio, me ſtudioſis hominibus, & æquis lectoribus probaturum inſtitutum meum, quod ipſe poſt alios plurimos ad hanc ſcribendi materiam animum adjunxerim. Ignoſcent autem ii, quos patriæ nomen offendit, hoſpiti mihi atque extero, ſi quid minus in rebus vetuſtate plane obrutis vidi: aut ſi in iis etiam, quæ ante oculos ſunt, parum Lynceus fui. hoc enim, quamvis arrogantiuſculum ſit, quia tamen verum eſt, dicam, me poſſe aliorum, qui de Vrbe ſcripſerunt, errores varios certis teſtimoniis convincere. Syracuſani certe olim, cum ſepulcrum Archimedis indagatum ipſis oſtendiſſet Cicero, non ideo iniqui aut ingrati ei fuerunt, quod peregrinus eſſet, & Arpinas: neque mihi, ſi quid laudis Vrbi, aut ſtudioſis commodi ſum adferre conatus, obeſſe debet, quod ſim Hermundurus: præſertim cum, exiſtimatione nullius læſa, ſimpliciter expoſuerim meam vel opinionem, vel ſententiam. Primum enim, veterum auctoritate nitor, in notandis aut explicandis locis: deinde non ſolum

recen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

recentiorum ſcriptis, quibus plurimum adjutus ſum, verumetiam demonſtratione Marliani, qui diligentiſſime omnium ſcripſit, hanc, qualiſcunque eſt, Vrbis cognitionem conſecutus ſum: cujus domum cum frequentaremus, ſitum montium nobis indicavit ex Capitolio, & ad viarum, quæ in Vrbe ſunt, initia nos perduxit: & aliquoties apud Salamancam & Tramezinum, noſtram ſententiam audire viſus eſt perhumaniter. Hos labores noſtros tibi dedico, Wertere, homini amico, quo nomine omnia conſuetudinis, fidei, benevolentiæ officia continentur: & viro docto, qui hæc eadem cognoviſti magna cupiditate, ſtudio, induſtria. Quamobrem quædam ex his tua recognoſces, & multa agnoſcet Wolfgangus Meurerus, Philoſophiæ ſcientia, elegantia literarum, cognitione antiquitatis vir celeberrimus, ejus temporis ſocius & comes noſter. Optarem autem plurimos ex nobilitate, viros ſplendidos & copioſos, excitari ad evehenda optimarum artium ſtudia. Res enim humanæ cum nihil firmi habeant, nihil poſſideant diuturni, ſola virtutis & literarum laus eſt æterna: imo ne virtutis quidem, abſque literis. Exemplum illuſtre eſt, & ſempiternum erit, Vrbs ipſa, cui, aliis ornamentis amiſſis, hæc ſola reliqua manſerunt, quæ conſervarunt doctorum virorum ingenia. In quam ſententiam aliquando Lazarum Bonamicum, doctiſſimum & eloquentiſſimum virum, perelegans nobis epigram-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ma recitare memini, quo ipſo claudere hanc epiſtolam placuit: quia nobis ejus viri memoria grata merito eſt, & maximi nominis fama doctis notiſſima.

Vos operum ſtratæ moles, colleſque ſuperbi,
Quîs modo nunc Romæ nomen inane manet:
Voſque triumphales arcus, cœloque colosſi
Æquati, Pariis cæſa columna jugis:
Edita Pyramidum faſtigia, templa deorum,
Digna vel æthereis Amphitheatra locis:
Vos ævi tandem attrivit longinqua vetuſtas,
Vos longa tandem fata tulere die.
At Romæ Æneadûm magnum & memorabile nomen,
Tempus edax rerum tollere non potuit.
Nec poterit, donec clari monumenta vigebunt
Ingenii, quæ non ulla ſenecta rapit.
Cætera labuntur tacito fugientia curſu,
Calliope æternùm vivere ſola poteſt.

Vale, & me ama. Ex ludo illuſtri Miſenæ, Calend. Iulii, Anno Chriſti, M. D. L.

CAPI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAPITA HVIVS LIBRI.

I. De auctoribus, qui de Roma ſcripſerunt.

II. De ſitu, & ambitu, & gloria atque interitu urbis.

III. De montibus, à quibus Urbi additi, quæ loca adjacentia habeant, quot nominibus, & unde appellati.

IIII. De portis veteris novæque Urbis, & quam variis nominibus eædem appellatæ.

V. De viis intra & extra urbem.

VI. De regionibus & tribubus.

VII. De foris, ad ſplendorem Urbis, & hominum neceſſitatem factis.

VIII. De campis.

IX. De templis gentilium in templa Divorum mutatis.

X. De templis ſacelliſque veteribus, quæ ab aliis omiſſa ſunt.

XI. De domibus quorundam doctorum.

XII. De Theatris, Circis, Odeis, Stadio, Xyſto: item de factionibus aurigantium.

XIII. De porticibus.

XIV. De arcubus triumphalibus, & trophæis.

XV. De Tiberi, & fluviis Urbis, & de ornamentis fontium, ac naumachiis.

XVI. De pontibus Tiberinis.

XVII. De aquæductibus, quorum veſtigia nunc ſciuntur extare.

XVIII. De balneis & Nymphæis.

XIX. De thermis.

XX. De locis ſepulcrorum, & de inſignibus quibuſdam ſepulcris, item de ſepulcrorum ornamentis, ac ratione conditarum urnarum.

XXI. De iis, quæ nunc in Urbe ſunt præcipue viſenda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Auctores veteres & novi, quorum inventis & teſtimoniis vel ad confirmandum, vel ad explicandum, utimur.

Æmilius Probus
Albertinus
Aliſanæ inſcriptiones
Am. Marcellinus
Aſconius
Athenienſis inſcriptio
Auguſtinus
Aurelianus Imp.
Auſonius
Auximi inſcr.
Bap. Leo.
Bergomates inſcript.
Blondus.
Chariſius
Caſsiodorus
Cicero
Cyriacus Anconitanus
Claudianus
Columella
Corn. Balbus
Corn. Nepos
Corn. Tacitus
Cornutus
Cuſpinianus.
Dacicæ inſcript.
Demoſthenes
Dion
Dionyſius.
Egnatius
Eutropius.
Fab. Pictor
Feſtus
Florus
Formianæ inſcript.
Formula magiſtrat. Roman.
Frontinus
Fulvius.
Gallicæ inſcript.
Gellius
Gyraldus.
Helenius
Herodianus
Hieronymus
Hiſpanicæ inſcript.
Homerus
Horatius.
Ioſephus
Iul. Capitolinus
Iul. Obſequens
Iuſtinus
Iuvenalis.
Lactantius
Lampridius
Livius
Lucanus
Lucilius
Lucretius
Lud. Gometius.
Macrobius
Manutius
Marlianus

Martia-

artialis
ediolanenſes inſcript.
erula.
Neapolitana inſcr.
on. Marcellus
ucerina inſcript.
Ovidius.
Perſius
erſii interpres
indarus
indari interpres
latina
lautus
linius
linius junior
lutarchus
ggius
mp. Lætus
mp. Sabinus
rphyrio
rphyrius, Homeri in-
terpres
rtius
æneſtinæ inſcript.
iſcianus
opertius
udentius.
Quintilianus.
Reatinæ inſcript.
manæ inſcript.
Salluſtius
lonenſis inſcript.
neca
rvius

Sex. Aurelius
Solinus
Sophoclis interpres
Spartianus
Statius
Stephanus
Strabo
Suetonius
Sulp. Verulanus.
Tacitus
Terentius Scaurus
Teſtamenta antiqua
Tibullus
Tiburtinæ inſcript.
Torellus Sarayna
Tortellius
Tranquillus
Tremellius.
Val. Flaccus
Val. Maximus
Varro
Velleius
Veronenſes inſcript.
Verrius
Vibius Sequeſter.
Victor
Vitruvius
Volaterranus
Vopiſcus
Vrbinates inſcript.
Vrbis epigrammata.
Zanchius
Zonaras.

GEORGII FABRICII
ROMA.

CAPVT I.

De auctoribus, qui de Roma ſcripſerunt.

VRBEM Romam etſi plures olim literis monumentisque celebrarunt, nihil tamen ſcriptorum veterum relictum fuit, præter Fab. Pictoris & C. Sempronii, de origine Vrbis, fragmenta: de quibus merito dubitatur. Catonis Origines, & M. Varronis de tribubus, & de ædibus ſacris, & de ludis theatralibus libri interciderunt. Exſtat Ariſtidis Smyrnæi, de Romæ laudibus oratio. Nervæ temporibus de aquæductibus Romanis libros duos Julius Frontinus: Diocletiani dominatu de regionibus Urbis unum Publius Victor, vel (ut aliis placet) Sex. Ruffus, edidit. Ex recentioribus, Urbis admiratione, ad ſcribendum excitati ſunt plurimi: Flavius Blondus, Pomponius Lætus, Andreas Fulvius, qui multis libris proſa & carmine ſcripſit, Jacobus Poggius, Joannes Tortellius, Raphael Volaterranus, Fabricius Varranus, Franciſcus Albertinus, Bartholomæus Marlianus: ſed diligentia inveſtigandi, & judicandi ſolertia excellit Marlianus, qui & veterum ſcripta majore ſtudio contulit, & plurimos aliorum errores prudenter animadvertit. Scripſerunt de eadem Manuel Chryſoloras, & Bernardus Oricellarius: & ex noſtris hominibus Hieronymus Queſtenbergius Miſnius, patria Fribergenſis, doctus atque diligens antiquitatis inveſtigator, qui in urbe mortuus eſt, ſed ex horum ſcriptis nihil ad noſtras manus pervenit.

Totam Urbem ſecundum regiones pinxit Fabius Cal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Calvus,ſed ejus picturæ cum nullius deſcriptione conveniunt.De ædificiis veteribus vulgari nunc Italorum lingua ſcripſit Franciſcus Serlius, Bononienſis Architectus. Picturas ſtatuarum, columnarum, coloſſorum, templorum, theatrorum,arcuum,portarum, ſepulcrorum, Antonius Salamanca ſparſim expreſſit. Imperatorum & virorum illuſtrium imagines ex nummis antiquis excudit Jacobus Mazochius,addita brevi hiſtoriarum deſcriptione: quem ſecuti ſunt Joannes Huttichius, & Nicolaus Gerbelius, Germani. Sed Antonii Zantani opuſculo, quod nuper prodiit,nihil fieri poteſt eo in genere elegantius,aut perfectius. Idem Mazochius ingenti libro Urbis epigrammata ex ære, ſaxis, marmoribusque, incerto auctore congeſta,edidit: quem librum nos, inſpectis locis plurimis, & correctiorem, & ſeptingentis epigrammatis auctiorem habemus. Nec inutilis in iiſdem colligendis, Petri Appiani & Bartholomæi Amantii, & ante illos Sebaſtiani Sergii opera extitit. Superiore anno Marlianus Conſulum,Dictatorum, Cenſorum, cum ipſorum triumphis deſcripta ex marmoribus nomina publicavit, quæ marmora in foro Romano effoſſa, nunc in Capitolio aſſervantur.De antiquis Romanorum familiis ſe ſcripturum, retulit mihi Paulus Manutius, omnis elegantiæ & antiquitatis ſtudioſiſſimus juvenis: & de iis Commentarium ante annos ſex & quadraginta promiſit Petrus Crinitus, qui,cum alia ejus opera in manibus ſint, nondum exiit. De mirabilibus Romæ non nominati auctoris libellus, in vulgi manibus eſt,ad decipiendos (ut apparet) illiteratos & ſuperſtitioſos homines confictus. In cognoſcenda Urbe ſermo vulgi audiendus non eſt. Molem latericiam ante Amphitheatrum, quæ Meta ſudans dicta fuit,aiunt fuiſſe turrim Virgilii: ædem Jani Quadrifrontis, ſtructura quadrata in foro Boario, domum Boëtii. Columnas æneas in S. Joanne Laterano,

quas Auguſtus Cæſar ex præda Actiaca conflavit, è templo Hieroſolymitano religionis cauſſa nugantur translatas: de quibus Virgilius canit,

—— *Navali ſurgentes ære columnæ.*

Statuam æneam equeſtrem M. Antonini Pii, neſcio cujus liberatoris Vrbis, fingunt fuiſſe. Quæ licet apertè falſa ſint, tamen vulgus aſſeverat, & defenſores pertinaces invenit.

CAPVT. II.

De ſitu & ambitu, & gloria atque interitu Vrbis.

VRbs Roma primum Italiæ, poſt orbis terrarum caput, à paſtorum manu condita, Regum, Conſulum, Dictatorum, Imperatorum dominatu uſa, à vicinis populis tentata, ab externis gentibus ſæpius petita, à Gallis Senonibus incenſa, à Gothis Vandalisque vaſtata & diruta. Contemptu noſtrorum Imperatorum quater capta: primum ab Arnulpho, Franco, tum ab Othone Tertio, Saxone, deinde ab Henrico Quarto, item Franco, noſtra denique memoria à Carolo Quinto, Auſtriaco. Poſita in ſolo ſterili, & partim in montibus, partim in vallibus campisque ſubjectis, auſtro objecta, & cœli aliquanto gravioris: nunc malè habitata, & ruinarum plena. Antiquitus, quod miraculo ſimillimum eſt, ſuffoſſionibus montium, & meatibus cloacarum penſilis, & ſubter ædificia navigabilis extitit. Hodie valles & campi ex vaſtitate & ruinis ædificiorum altius quam credi queat, exaggerati ſunt. Ambitus Vrbis, qui nunc eſt, XIII M. paſſ. non excedit. Vrbem veterem ampliato pomœrio auxerunt Sylla, Auguſtus, Claudius, Nero, Trajanus, Aurelianus, Arcadius, Honorius: cujus rei teſtes ſunt Seneca, Suetonius, Tacitus, Vopiſcus, antiqua epigrammata, ex quibus & illud diſcitur,

:itur, cenſorum, augurum, præfectorum urbis, cura
: auctoritate, id factum eſſe. Muri vetuſtiſſimi ex
ıxo quadrato fuerunt, Gabino in primis, Albano,
'iburtino, & Præneſtino : ea enim ſaxa firmiſſima,
: igni impervia. Poſtea facti ſunt latericii, qui ad-
ıc durant. Suetonius ſcribit, Auguſtum glorian-
:m dixiſſe : Vrbem latericiam reperi, relinquo mar-
ıoream. & Propertius poëta canit,

Hoc quodcumque vides, hoſpes, quam maxima Roma est :
Ante Phrygem Æneam collis & herba fuit.
Atque ubi navali ſtant ſacra palatia Phœbo,
Evandri profugæ procubuere boves.

:rum (quæ eſt rerum humanarum imbecillitas &
:iſſitudo) illa ipſa Urbs nunc rurſus latericia eſt,
Palatinus à nullo habitatus, collis jam & herba
:tus eſt, & in foro ipſo Romano ſues væneunt, &
Tarpeia arce crux hominum nocentum ſupplicio
:nitur erecta. In murorum ambitu circiter tre-
ıtas & ſexaginta turres numeravimus, pluribus
nen ex his collapſis. Varius Imperator cum de-
n millia pondo aranearum, opera ſervorum per
:nos collegiſſet, ex iis intelligi poſſe dicebat, quan-
:ſſet Roma. Nos, inepti hominis riſu omiſſo, in
uentibus ſummæ & clariſſimæ Urbis magnitudi-
n & amplitudinem oſtendemus, in qua tot tanta-
: ædificia fuerunt, quot, præter Urbem, & quanta,
arum orbis nuſquam habuit : ut de cæteris or-
nentis nihil dicam, nihil etiam de Imperii glo-
Vere enim ad Germanicum Cæſarem Ovi-
:;,

Gentibus eſt aliis tellus data limite certo,
Romanæ ſpacium eſt urbis & orbis idem.

:n autem omni fortunæ varietate ſit exercitata,
nen in ſecundis rebus nunquam ſecura, invicta

in afflictis ſemper extitit. Urbem olim arroganti titulo, ſed minime vano, appellarunt ÆTERNAM, quia Nepτunio Homeri vaticinio poſteritati Æneæ, à qua orti Romani ſunt, imperii æternitas promiſſa fuit.

Νῦν δὲ δὴ αἰνείαο βίη τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένονται.

Urbis nomini divinos honores tribuerunt Smyrnæi, Pergamenſes, & Græcorum omnium cultiſſimi Athenienſes. A Smyrnæis id factum eſt, ut Tacitus ſcribit, M. Porcii Catonis conſulatu : à Pergamenſibus, imperante Auguſto. De Athenienſibus planius loquitur inſcriptio vetus, quæ ante everſam à Mahomete urbem in veſtibulo templi fuit, quod in arce quondam Palladi dicatum erat. Poſtea ſacrum B. Mariæ virgini :

Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΑι ΡΩΜΗι ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΩι ΚΑΙΣΑΡΙ, ΣΤΡΑΤΗΓΟΥΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΑΣ ΠΑΜΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΞΑΝΩΝΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΘΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΕΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΙ ΕΠΙ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΔΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΑΣΚΛΕΙΠΙΑΔΟΥ ΑΛΑΙΕΩΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΑΡΗΟΥ ΤΟΥ ΜΩΡΙΩΝΟΣ ΠΑΙΑΝΙΕΩΣ.

Ad quod alludens cecinit Martialis :

Terrarum dea, gentiumque Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Itaque cum templa ſacro Urbis nomini dicata nt, minime mirum Victrici ſtatuas Triumphales ollocatas fuiſſe. Cujus generis multæ elegantiæ & tificii ſtatua è marmore, ſuperiore anno reperta, nunc in ornatiſſima Cæſiorum domo ſtatuta eſt. oma juvenili habitu ſedet, galeata, ſiniſtra manu nens, ut videtur, pugionem, dextra coronam lau-eam, deſignans indice mulierem ſub baſi ſedentem, ultu mœſto, veſtitu lugubri, capillo per vittam aſſo, caput ſiniſtra manu ſuſtentantem, dextra ad niſtrum femur poſita, projectiſque ad idem latus mis atque clypeis, cum hac inſcriptione;

ROMA VICTRIX DE DACIA
PROVINCIA
SVBACTA TRIVMPHANS
VVLTV AC HABITV
BARBARORVMQ. SPOLIIS
INLVSTRIS.

Quin etiam in Urbe prope viam Sacram, Romæ que Veneris conſors delubrum fuit. Romanæ urbi onſtans Imp. Conſtantini junioris filius, ſeptem erum ſpatio plus ornamentorum ademit unus, uam ducentorum quinquaginta octo annorum in-rvallo detraxerunt omnes barbari. Imperium au-m quamvis ante ſeptingentos & quinquaginta an-os ad nos tranſlatum ſit, tamen Romani nomen re-nuit: ut poëtico quodam ac vere fatidico ſpiritu ixiſſe videatur Propertius;

Roma, tuum nomen terris fatale regendis.

Sibyllæ de Romæ interitu vaticinium ejusmodi fert Lactantius Firmianus, in libro de Divino præ-io: Roma interibit, & quidem judicio Dei, quod omen ejus habuerit inviſum, & inimica juſtitiæ, umnum veritatis populum trucidarit.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAP. III.

De Montibus, à quibus urbi additi, quæ loca adjacentia habeant, quot nominibus & unde appellati.

PRopertius, poëta elegans, & doctus Urbis præco, canit,

Septem urbs alta jugis, toto quæ præſidet orbi.

Unde ἑπτάλοφος à Græcis, Septicollis à Fabio Pictore, Septemgemina à Statio dicitur. Hos colles, ſeptem arces Virgilius in Georgicis, & in Epithalamio Auſonius, nominarunt. Nos decem Romanorum collium ſitum, & varia eorum nomina, & loca circumjacentia, unde reliquæ urbis cognitio fiat apertior, paucis notabimus. Mœnibus enim incluſi hodie ſunt, Palatinus, Capitolinus, Aventinus, Cœlius, Eſquilinus, Viminalis, Quirinalis, collis Hortulorum; & trans Tiberim, Janiculum, & Vaticanus.

Palatinus.

Romuli ſedes, unde & Romulius à Tremellio, & à Strabone τῆς ἄκρας nomine, propter primam ſedem regiam, appellatur. Ad ortum habet Cœlium, ad meridiem Aventinum, ad occaſum Capitolinum, ad ſeptentrionem forum. Adjacet ex eo latere, quod ortum ſpectat, arcus Conſtantini: quod meridiem, Circus maximus: quod occaſum, Romuli ædes, & velabrum: quod ſeptentrionem, templa quæ in ipſo foro ſunt, & Veſpaſiani arcus. Hunc Virgilius à Palanteo oppido nominatum vult: Propertius & Ovidius, quod ibi pecudes palari, id eſt, errare, conſueverint. Hujus montis pars forum verſus, Germali nomen habuit: Cœlium autem verſus, Veliæ. Quia autem prima imperii ſedes in eo conſtitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tuta, cujuſvis principis aulam, aut ſplendidi ho-
inis domum, Palatium nominamus. Hodie ſuffoſ-
nibus & ſubterraneis meatibus totus quaſi penſi-
, ruinis deformis, aut hortis occupatus.

Capitolinus.

Tatii Sabini ſedes, qui & Saturnius, & Tarpeius.
d ortum habet forum & Palatinum, ad meridiem
berim, ad occaſum urbem planam, ad aquilonem
llem Quirinalem. Ab ortu adjacent Tullianus
rcer, arcus Septimii, porticus Concordiæ: à meri-
e, Janus quadrifrons, forum holitorium, theatrum
arcelli: ab occaſu circus Flaminius, in quo porti-
s Cn. Octavii, & recens turris Argentina: à ſe-
entrione, Trajani forum. Dictus, à vetuſtiſſima
turni ſede, Saturnius: & mox (ut Iuſtinus inquit)
aſi pulſo à Jove ſedibus ſuis Saturno, Capitolinus:
em Tarpeius, quod vel à Tarpeia virgine, vel

A duce Tarpeio mons eſt cognomen adeptus,

canit Propertius. De eodem in VIII Virgilius.

Hinc ad Tarpeiam ſedem, & Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim ſylveſtribus horrida dumis.

Aventinus.

Ab Anco rege, creſcente civium numero, ex par-
additus, non totus habitatus, Tatii, regis Romano-
m, & Aventini, Albanorum, ſepulcris celebris. Va-
s appellatus nominibus, à Remo, Romuli fratre,
murius: à Murciæ ſocordiæ Deæ ſacello, Mur-
s: à Dianæ templo, collis Dianæ. Martialis
. XII.

Cum tu forſitan inquietus erras,
Clamoſa Iuvenalis in Subura,
Aut collem dominæ teris Dianæ.

idem libro VII, ad Maximum:

Eſquiliis domus eſt, domus eſt tibi colle Dianæ.

Propter

Propter longitudinem certò deſcribi nequit: ſed tamen, ut in prioribus, tentabimus. Ad ortum, in meridiem declinantem, reſpicit mœnia: ad meridiem, campum Figulinum: ad occaſum, flumen: ad ſeptentrionem, montem Palatinum. Ortum verſus, ſed valde in meridiem flexum, propinqua eſt porta Capena: meridiem, porta Oſtienſis, Cæſtii pyramis, mons Teſtaceus: occaſum, Navalia, ſalinæ, ſpelunca Caci: ſeptentrionem, Dianæ templum, & Naumachiæ initium. Aventinus dictus ab avibus: quod nomen ante Evandri & Herculis in Italiam adventum, ut liquet ex Virgilio, habuit. Quod ſi certis auctoribus ſcripſit ille, minime nomen accepit ab Aventino rege, qui in eo extinctus bello; & ſepultus fuerit, ut 4. Faſt. ait Ovidius. quamvis in eadem pagina alteram, & cum Virgilio conſentientem opinionem ponat. Neque etiam ab Avente Sabinorum fluvio, ut de gente populi Roman. tradidit Varro. In hunc montem aliquando plebs ſeceſſit, ut eſt apud Senecam in libro de Brevitate vitæ, & apud Plin. libr. 19. Nemo Sacros, Aventinoſque montes, & iratæ plebis ſeceſſus circumſpexerit.

Cœlius.

Ab eodem Anco additus, ut Strabo: vel à Tullo Hoſtilio, ut Livius: vel à Tarquinio Priſco, ut Tacitus. A querna ſylva, Querquetulanus: à Tiberio Cæſare, quod is poſt incendium habitatoribus ædificia conſumpta inſtauraſſet, dici cœptus mons Auguſtus. Ab ortu habet mœnia, à meridie Cœliolum, ab occaſu Palatinum, à ſeptentrione Eſquilias. Adjacent ab ortu, Cælimontana & Nevia portæ, & inter has Statilii Tauri theatrum dimidiata ſui parte mœnibus incluſum: à meridie, vallis: ab occaſu, Severi ſeptizonium: à ſeptentrione, Titi amphitheatrum, vulgo Coloſſeum. Nominatus à Cœle quodam Hetruſcorum duce, qui cum Romulo contra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

…nos arma ſocia conjungens,caſtra in eo poſuit.
Cœliolus pars eſt Cœlii,à Martiale libr. 12. ad …nalem,Minor Cœlius dictus:

Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat,vagumque
Major Cœlius & minor fatigat.

…ortu habet mœnia,à meridie Aventinum, ab …entis & ſeptentrionis partibus vallem, per … fluit Appiæ rivus. Incipit poſt portam Ga…m, nunc Cauſam: & inde ad Latinam flecti…rminaturque ad Capenam.

Eſquilinus.

… Tullo Hoſtilio adjectus, ut Livius. à Servio …o, ut Tranquillus. Hanc autem in auctoribus …ſitatem peperit, quod aliqui reges primi adje…,aut habitarint: reliqui ædificiis, aliiſve rebus …int,aut auxerint. Hunc montem,auctore Ver…acco,& Ciſpium & Oppium veteres nomina… Attingit ab ortu,Vrbis muros: à meridie,viam …anam: ab occaſu, vallem inter Cœlium & Pa…m longe lateque patentem: à ſeptentrione, …nalem. Adjacent ortum verſus, Eſquilina por… Querquetulana: meridiem verſus,Carinæ: oc…, vallis ſubjecta, & regio Tabernolæ: aquilo… vicus Patricius & Subura. Unde Suburanum …lli vocarunt ex veteribus. Dictus, quod excu…i agerentur, primum Excubinus: poſtea mu…ronunciatione, Exquilinus: & melioris ſoni …,tandem Eſquilinus. & à Poëtis Eſquilius,lite…edio ſublata. Ut Ovid. II. Faſt.

…nte ſub Eſquilio. ——

…lib. III.

…de, quod excubias ubi rex Romanus agebat,
Qui nunc Eſquilias nomina collis habet.

…ius in ſermonibus; —*at ſimul atras*
…tum eſt Eſquilias. ——

Vimi-

Viminalis.

A Servio Tullio ad reliquos additus, qui & Fagutalis, à ſylva fagea, ut eſt apud Varronem & Feſtum. In ortum tendens, reſpicit campum Eſquilinum : In meridiem, Suburæ partem, & fori Romani : in occaſum, Quirinalem, interjecta Subura plana: in ſeptentrionem, vallem Quirinalem. Ab ortu adjacet porta Querquetulana : à meridie, Novatii & Olympiadis thermæ : ab occaſu, Decii palatium: à ſeptentrione, lavacrum Agrippinæ. Nomen invenit à viminum copia: quæ tamen cujus generis fuerint, Varro, Feſtus, Plinius non dixerunt, neque Juvenalis Sat. III.

Eſquilias, dictumque petunt à vimine collem.

In locis incultis, quæ hortos aut vineta non habent nunc populi, & ſalicum vimina, & arundines naſcuntur.

Quirinalis.

Ab eodem rege additus. Alio nomine Agonius vel Agonenſis, & in quadam ſui parte mons Clatra & Apollinis, ſi Victoris liber emendatus eſt. Nunc vero mons Caballinus. Habet ab ortu, Viminalem à meridie, Cæſaris & Nervæ forum : ab occidente Urbem planam: à ſeptentrione, collem Hortulorum, & campum Martium. Contiguæ ſunt ab ortu portæ Viminalis, & Collina: à meridie, Corneliorum domus: ab occidente, quæ in plana urbe ſunt ædificia: à ſeptentrione, porta Collatina. Dictus Quirinalis, ab æde Quirini. Ovid. II. Faſt. de Quirino,

Templa Deo faciunt, collis quoque dictus ab illo eſt.

Horatius ſecundo lib. Epiſt.

——— Cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino, viſendus uterque.

Agonius, quod, circo Flaminio eruptione Tiberi inunda

…aldato, ludi Agonales in eo fierent. Clatræ & …allinis, à templo quodam. Caballinus, à duobus …qs marmoreis, qui ſtant ibidem in excelſa baſi, …u ſuis ductoribus, prope ædem S.Saturnini, qui à …ia & Praxitele ſunt facti, ſi titulus verus eſt.

Collis Hortulorum.

Vel (ut Suetonius) collis Hortorum, extra anti… muros, Quirinali contiguus. Ab ortu tangit …lem montis campum, à meridie item aliquam …partem, ab occaſu vallem Martiam, & Domi… naumachiam, à ſeptentrione urbis mœnia. …ortu propinquam habet portam Collatinam, à …idie pilam olim Tiburtinam, ab occaſu viam …iniam, à ſeptentrione templum Solis, & Ne…s ſepulcrum. Ab hortis ad noſtra uſque tempo…omen antiquum retinuit.

Vaticanus.

…rans Tiberim, olim habitatus non fuit, nec ad …em pertinuit. Nomen accepit vel à vatum re…ſis, vel à Vaticano Deo, qui & Vagitanus. Ad or…, ſpectat campum Vaticanum, & flumen: ad me…m, Ianiculum: ad occaſum, alium campum, in …ex creta & argilla vaſa fiunt, ab uſque Iuvena…: Plinii temporibus nota: ad ſeptentrionem, pra…uintia. Meminit hujus montis Horat.1. Carm. …xxx.

…are Mecœnas, eques, ut paterni
…luminis ripæ, ſimul & jocoſæ
…edderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

…lim fuit Scipionis ſepulcro nobilis, nunc vero …us S.Petri baſilica, item Palatio, hortiſque Pon…is.

Iani-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ianiculum.

Ab Anco mons hic additus, Numæ regis, & Statii Cæcilii poëtæ ſepulcris celebratus. Ab ortu meridieque Tiberim reſpicit, ab occaſu campos, à ſeptentrionis parte Vaticanum. Adjacent ab ortu, prata quondam Mutia: à meridie, porta Portuenſis: ab occaſu, Aurelia: à ſeptentrione, naumachia Neronis. Dictus vel à vetuſtiſſimo oppido, quod Janus condidit, de quo in VIII Virg.

Hic duo præterea, disjectis oppida muris,
Relliquias, veterumque vides monumenta virorum
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem,
Ianiculumque illi, huic fuerat Saturnia nomen.

Vel quod populo Rom. primum in Hetruſcos eunti quaſi janua fuerit, ut Verrius Flaccus. Nunc à flavis harenis, mons aureus, & corrupto vocabulo Montorius. Ex hoc propter altitudinem Roma maxime conſpicua, cæteris autem infrequentior eſt, ob aeris gravitatem, utrumque teſtante libro primo Martiale;

Longo Ianiculi jugo recumbunt,
Et planus modico tumore vortex,
Cœlo perfruitur ſereniore.
Hinc ſeptem dominos videre montes,
Et totam licet æſtimare Romam.

In hunc ſeceſſiſſe aliquando plebem Romanam, & à Qu. Hortenſio dictatore revocatam, ſcribit Plinius libro 16.

Hi montes jam rariſſimi habitantur, maxima ex parte hortis, & diſperſis hinc inde templis, aut clauſtris religioſis occupati, aut veterum ædificiorum ruinis obruti. Vetuſtiſſimis temporibus nemora & paſcua habuit Palatinus, ut ſcribit Tibullus: Capitolinus dumeta, ut Virgilius: Aventinus lauretum, ut Solinus: Cœlius quercetum, ut Tacitus: Viminalis ſyl-

am fageam, ut Varro: Ianiculum eſculetum, ut ius: Vaticanus ilicetum, ut Fulvius.

CAP. IV.

Portis Veteris novæque urbis, quam variis nominibus eædem appellatæ.

rtæ urbis in univerſum ſunt viginti, antiqui ominis & loci quindecim, recentioris Vrbis que. Ad ſeptentrionem ſunt Flumentana & atina. Ad ortum vernum, Quirinalis, Vimina- Clauſa. Ad ortum æſtivum, Eſquilina & Ne- Ad ortum hyemalem, Cœlimontana, Gabiuſa, & na. Ad meridiem, Capena & Trigemina. Ad oc- n, Navalis, Aurelia, & Septimia. Reliquæ quin- urbis, Leoninæ ſunt, ut mox dicemus.

I. Flumentana.

uod ad Fluvium pertineret. à via, Flaminia, & nunc Porta populi.

II. Collatina.

colle Hortulorum, à Collatia oppido; & à pa- Pincii Senatoris, modo Pinciana.

III. Quirinalis.

liis nominibus Collina, & Agonia, ſive Ago- , Ovid. 4 Faſt.

pla frequentari Collinæ proxima portæ.

alis Satyra 6. —— *Proximus urbi*
nnibal, & ſtantes Collina in turre mariti.

ando Lavernalis, quod ad ejus deæ fanum in laria duceret: & nunc à via ipſa, Salaria.

IV. Viminalis.

æ & Numentana, vel (ut Strabo ſcribit) No- ana, & Figulenſis, & nunc S. Agnetis.

V. Querquetulana.

aliis inter aggeres, ſine auctore. Prope enim

ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſunt Aggeres Tarquinii, quadrata forma tumulus. Querquetulanam proxime Viminalem fuiſſe, videtur indicare Plinius lib.16. Hæc nunc in vinetis jacet clauſa, ad quam per viginti gradus aſcendimus.

VI. *Eſquilina.*

A Procopio Præneſtina, à Fulvio & aliis quibuſdam Tiburtina, à bovis capite, quod ſupra eam eſt, nunc Taurina: à templo ſuburbano, vulgo S. Laurentii. Antiquiſſimo nomine Metia. id enim inde conjicio, quod idem de Metia ſcribat Plautus, quod de Eſquilina Horatius: nec diſſentit ab utroque Corn. Tacitus, qui libro ſecundo Annalium ait ſumptum more priſco extra Eſquilinam de nocentibus ſupplicium. Plautus in Caſina,

Illum ædepol videre ardentem te extra portam Metian
Credo ecaſtor velle. Horatius V. Epod

Poſt, inſepulta membra different lupi,
Et Eſquilinæ alites.

In quem locum annotavit Porphyrio, in regione aggeris extra portam Eſquilinam ſolita fuiſſe pauperum corpora vel comburi, vel projici. Combuſta fuiſſe indicat Plautus, projecta Horatius.

VII. *Nævia.*

A Plinio Lavicana, à vetuſtioribus Rauduſculana: hodie porta Major, ab ædificii magnificentia propter ductum aquæ Claudiæ, cujus ibi veſtigia apparent.

VIII. *Cœlimontana.*

Aliquando Aſinaria, nunc à templo porta S. Joannis, à quibuſdam porta Laterana. Per hanc Alarico duce ingreſſi Gothi, urbem captam diripuerunt Innocentio Primo, Pontifice.

IX. *Gabiuſa.*

Sub Cœliolo, nunc Clauſa, alias S. Methodii. Per hanc rivus Appiæ urbem influit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

X. *Latina.*

Quæ & Valeria, à via: & Ferentina, ab oppido ernicorum. De priore nomine incertum eſt: de alro ſuam conjecturam attulit Marlianus.

XI. *Capena.*

A via, interdum Appia, à templo olim Camœnæ, Tortellio & Merula Fontinalis, nunc S. Sebaſtia-. Celeberrima apud Poëtas. Propertius libr. IV.

Armaque cum tulero portæ votiva Capenæ.

ivenalis Sat. III.

Subſtitit ad veteres arcus, madidamque Capenam.

artialis lib. IV. Epigram.

Capena grandi porta qua pluit gutta.

XII. *Trigemina.*

Nunc Oſtienſis, vel S. Pauli. Veteris Trigeminæ l Tiberim in vineto quodam ſunt veſtigia. alium nim in locum tranſlata à Claudio Imp. fuit. Extra nc tenues ſtipem petere ſolitos, ſignificat Plinius or. XXXIV, inquiens: Extra portam Trigemim, unciaria ſtipe collata. & alludit eodem Plaus in Captivis, apud quem ſic loquitur paraſitus:

Vel extra portam ire Trigeminam ad ſacculum licet:
Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum eſt.

XIII. *Navalis.*

Trans Tiberim, quæ & Portuenſis, nunc porta ipæ, vel Vinaria, quod extra eam vina externa, axime tamen Campana & Thuſca, vendantur.

XIV. *Aurelia.*

In Janiculo monte, nunc S. Pancratii, aliquando rajana.

XV. *Septimia.*

In eodem monte. hæc & Fontinalis, & ſubtus Jaam. Per hanc ingreſſi, Fronsbergio & Borbonio icibus, Germani, Romam diripuerunt, Clemente ptimo, Hetruſco, Pontifice.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

De Vrbe Leonina, & ejus portis.

Planicies intra Tiberim & montem Vaticanum, vulgo Regio Burgi, ſeu Vaticanum ſuburbium, à Leone Quarto Pontifice, urbs Leonina, & nova Roma appellata, quod eam partem adverſus Saracenos, tunc univerſam Italiam ab utroque mari infeſtantes, munitam reddiderat, mœnibusque contra incurſiones ſepſerat. Ea nunc quinque habet portas, quarum hæc ſunt nomina:

Poſterula.

Vel porta Turrionis, quæ ducebat ad ſcholam Saxonum & Longobardorum, prope campum ſanctum.

S. Spiritus.

Infra Janiculum, eundo ad Septimiam, à templo vicino nomen habens, circa quam olim Triumphalis porta fuit.

Pertuſa.

Vel S. Peregrini, in dorſo Vaticani, non longe à ſtabulis Palatinis.

Viridaria.

Vel porta Julia, ſubjecta palatio Pontificis: hæc in campos ducit.

Subjecta.

Per quam apud molem Hadriani, nunc caſtellum S. Angeli, in campos iter eſt.

De Portis, quæ jam non extant.

Legitur de aliis portis apud ſcriptores, quæ jam nullæ ſunt, ut Urbis Romuli antiquiſſimæ quatuor. Prima Romana, quæ ab Ovidio porta Palatii, à Varrone Mugionia, à Verrio Trigonia appellata. Altera Pandana, quæ & Saturnia, & Romanula, & Libera. Tertia Carmentalis, & aliis nominibus Tarpeia, & Sce-

celerata,&Veientana,&(ut ex Plinio conjici poteſt
ib. VIII.) aliquando Ratumena. Quartam addunt
onnulli, Janualem. Præter has auctæ jam urbis &
liæ inveniuntur, vel à ſtatis ſacrificiis dictæ, ut Pia-
ularis, & Catularia, & Stercoraria: vel à deorum
emplis, ut Sangualis à Sango, Salutaris à Salute, Li-
itinenſis à Libitina, Minutia à ſacello Minutii. De
is malo allatas aliorum ſententias ſequi, quam con-
a aliquem contendere, aut novam conjecturam
ne auctoritate affingere.

CAP. V.

De viis intra & extra Vrbem.

MAxima ſenatus diligentia fuit in viis faciendis: bonis enim Reip. temporibus id agebant prin-
pes Romani, non ut ſua cupide nimis augerent,
l ut honori publico, & civium commodis conſule-
nt. Ac quod Demoſthenes de Athenienſibus præ-
cat, Ariſtidem & Miltiadem, alioſque illuſtres vi-
s, cum urbem publice ita ornaverint, ut ad incre-
enti amplitudinem poſteris vix reliquerint lo-
m, privatim ipſos nihil magnificentius habitaviſ-
quam quemvis ex modicis vicinis ſuis. Idem de
manis veteribus, ſuorum temporum improbita-
n reprehendens, merito jactavit Horatius ſecun-
Carminum oda XV.

Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis, opacam
Porticus excipiebat Arcton.
Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant, oppida publico
Sumptu jubentes, & deorum
Templa novo decorare ſaxo.

talibus operibus laude dignis, & utilibus Reip.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

fuit viarum magnificentia. Earum curandarum munus cenſoribus à ſenatu commiſſum fuit: quibus Auguſtus Cæſar, Viarum curatores addidit, qui ut & Quatuorviri tuendarum viarum in primis nominati fuerunt, id quod inſcriptiones Tiburi, Formiis, Alyfis, item Urbini, Romæ, Præneſte, & extra Italiam, Dacicæ, Gallicæ, Hiſpanicæ, indicant: Viæ autem ejuſmodi cum intra urbem, tum etiam extra fuerunt, & in provincias ipſas commoda earum tranſlata ſunt. Etenim viæ Pompeiæ in Sicilia meminit Cicero contra Verrem: viæ Domitiæ in Gallia, idem pro M. Fonteio: viæ Poſthumíæ in Inſubria, Cornelius Tacitus: viæ Domitianæ in Campania, Statius Papinius. Nunc ad Romanas venio, & primum ad urbanas.

Via Vrbana.

Sex. Pompeius, ne hoc ignoretur, annotavit, in viarum nominibus, ſubſtantivum in ſermone præponendum, ut dicatur, Via ſacra, & via nova; non ſacra via, aut nova via. Verum hæc communis eſt præceptio, ut dicatur, forum Cæſaris, theatrum Scauri, domus Pompeii: item mons Vaticanus, pons Sublicius, porta Metia, tribus Cornelia: ut id quod generis ſignificationem habet, minus commune verbum in ſermone Romano uſitate antecedat. Hoc licet à poëtis raro, à Cicerone & aliis non ſemper obſervetur, tamen plerumque locum habet.

Via ſacra.

Inter urbanas celeberrima, incipit ab amphitheatro, & per vicinos hortos juxta templum Pacis & forum Cæſaris recta tendit in Capitolium. Per hanc triumphantes Capitolium aſcendebant. Propert. lib. II.

Actiaque in ſacra currere roſtra via.

In

In eadem, ut fit, animi cauſſa ambulabant; unde oratius in Sermonibus:

Ibam forte via ſacra, ſicut meus eſt mos.

em populo ſe oſtentabant homines auræ popularis dioſi: ut de Mena Pompeii Magni liberto idem ëta iu Epodis,

Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Vt ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?

de puella populo ſe præbente Propertius,

Cui ſæpe immundo Sacra conteritur via ſocco.
Nec ſinit eſſe moram, ſi quis adire velit.

eadem propter frequentiam res viles vænibant, poma, flabella, teſſeræ, tali: teſtantibus Varrone, vidio, Propertio. Sacravienſes, ut Suburenſes, qui viam ſacram, & Suburam habitant, nominavit ſtus.

Via nova.

A Velabro inter Capitolium & Palatium, du-ns in forum. Ovid. IV. Faſt.

Qua via Romano nunc nova juncta foro.

Via nova alia.

Prope Severi ſeptizonium declinans ab Appia ventinum verſus, & rurſus in eam ſub thermis ntoninianis incidens, qua pulcriorem inter plateas omanas nullam inventam, ſcribit Spartianus.

Via lata.

A macello corvorum, ad ſepta campi Martii ex-nſa. Hæc vetus nomen retinet, & nunc Romæ eſt lcherrima.

Via alta.

Intra Quirinalem & Viminalem, tendens ad por-m Viminalem; lapide olim quadrato ſtrata, & Al-ſemita dicta.

Via recta.

Ducens per longitudinem campi Martii. Seneca de morte Claudii: Trahit capite obvoluto, ne quis eum poſſet agnoſcere, per campum Martium, & inter Tiberim & viam rectam deſcendit ad inferos. Hæc via prope Flaminiam fuit. Martialis lib. VIII.

Dum repetit ſera conductos nocte penates
Lingonus à Recta Flaminiaque recens.

Via fornicata.

Prope Flaminiam, ea parte qua ſteterunt Ovilia. Hujus ſæpe mentionem facit Livius.

Via ſuburana.

A foro Trajani, ad ædem nunc S. Agathæ.

Via piſcinaria.

Inter Cœliolum & Aventinum, porrecta ad piſcinas publicas, quæ quamvis tollerentur, viæ tamen nomen remanſit.

Via triumphalis.

A campo Vaticano continuabatur in Capitolium. Ejus particula ſilicibus ſtrata adhuc cernitur, inter templum S. Spiritus, & Tiberim.

Via Ælia.

Ab Ælio Hadriano facta, Triumphali contigua.

Viæ extra urbem.

Hæ viæ partim intra urbem initium habuerunt, ut Flaminia, Præneſtina, Tiburtina, Lavicana, Campana, Gabiuſa, Appia, Ardeatina, Aurelia: partim extra urbem inceperunt, ut reliquæ omnes. Nomina ſortitæ ſunt, una tantum, à porta unde oriretur, ut Salaria; plures ab auctoribus, ut Flaminia, Æmilia, Caſ-

ſia,

ſia, Valeria, Numicia, Appia, Aurelia, Cornelia, Vitellia: pleræque à civitatibus, ad quas erant deductæ. Tam autem latæ quædam fuerunt, ut binos currus ſimul euntes caperent: tam longæ, ut provinciarum terminos attingerent. Primum in urbe tantum ſilice ſternebantur, extra vero glarea, ut ex Tibullo & Plinio licet cognoſcere: poſterioribus temporibus omnes ſilicibus ſtratæ ſunt. Verum unde tanta lapidum copia advecta ſit, nondum me legere memini. In Campania duos montes vidi, ex quibus ſaxa ejuſmodi exſcinduntur: unum prope Sueſſam, alterum ad mare intra Puteolos & Neapolim. Silices lati ſunt ternos quaternosve pedes, & reperi quaqua verſus latos pedes quinos. Viarum nomina recenſebo ſecundum portas. Quod autem diſcrepant interdum ſcriptorum ſententiæ, minime mirandum eſt: ſiquidem non uno tempore ſunt ſtratæ: & una in alteram ſæpe exiguo, ſæpe longiore, intervallo incidens, nomen alterius mutat.

Via Flaminia.

Hæc à Cn. Flaminio per Herruſcos Aretium, ab Auguſto Cæſare per Umbriam & Picenum, Ariminum uſque ſtrata, longa ad XL. milliaria Germanica. Martialis lib. x.

Totaque Flaminia Roma videnda via.

Hujus intra Ocriculum & Romam veſtigia in vepreis vidimus. Crebra ejus mentio apud Tacitum, & de eadem inſcriptio Tarraconenſis Hiſpaniæ, quæ L. Ovinio, L.F. Quirino Ruſtico poſita, in qua inter cætera legitur,

CURATOR. VIÆ FLAMIN. LEGATO LEG. MYS. INFERIORIS CURAT. VIÆ TIBURTIN.

Claudia.

Flaminiæ juncta; Ovidius 1. de Ponto,

Nec quos pomiferis poſitos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Claudia juncta viæ.

Æmiliæ.

Æmiliæ duæ fuerunt, unam ſtravit Lepidus Bononiam, & ex ea Aquileiam. Martialis lib. III. alloquens librum ſuum,

Romam vade liber: ſi, veneris unde, requiret?
Æmiliæ dicas de regione viæ.
Si, quibus in terris, qua ſimus in urbe, rogabit?
Corneli referas me licet eſſe foro.

Idem de eadem libro VI. & Plinius libro I. agens de mirifico portento agri Mutinenſis: in eadem Faventiam poſitam ſignificat, libr. XIX. Iunior Plinius ad Pontium: Mihi nunciatum eſt, Cornutum Tertullum accepiſſe Æmiliæ viæ curam. Alteram Æmiliam ſtravit Scaurus, quæ per Piſas, Lunam, Sabbatios, Dertonam uſque pertinuit.

Caſſia.

Extra Flumentanam per Sutrium, Viterbium, Vulſinios mittebat. Hujus rudera quædam inter oppida nominata extant.

Cimina.

Fuit propinqua ſuperiori, vel ab oppidi, vel à montis, vel à lacus nomine dicta. Hujus mentio apud Victorem, & in marmore Auximi.

C. OPPIO C. F. VEL. SABINO
CVR. VIAR.
CLODIAE ANNIAE CASSIAE CIMINAE APPIAE AVRELIAE
TRIVM TRAIANARVM
ET AMERINAE.

Clodia, quæ in hac inſcriptione nominatur, eſt, quæ ab Ovidio Claudia. De Annia, & tribus Trajanis, nihil certi habemus.

Ame-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Amerina.

Hanc ex poſita inſcriptione fuiſſe cognovimus, : duxiſſe Ameriam.

Collatina.

Extra portam ejuſdem nominis, ducens Colla-iam, poſt exiguum ſpacium incidens in Salariam.

Salaria.

A porta Collina mittens in Sabinos, non magnæ ut Strabo inquit) longitudinis, à deportando ſale depta nomen. Martialis,

Illic Flaminiæ, Salariæque,
Geſtator patet eſſedo tacente.

Tacitus libr. XIX. Ut tranſverſis itineribus per a-rum Sabinum via Salaria Vrbem introirent. & pau-o poſt, Tertium agmen per Salariam Collinæ portæ ropinquat. In hac via, ad quartum & decimum mil-iare, ut Vibius, vel ad undecimum, ut Livius, prope Alliam flumen, victoria contra Romanos potiti ſunt Galli.

Numentana.

A Viminali, vel (ut Strabo) à Collina inchoans, apud Eretum vicum in Salariam incidit. Quamob-rem ſuperiorem & hanc tanquam vicinas conjun-gunt, Suetonius in Nerone, & Eutropius loquens de morte Caligulæ: Numentanæ prope Urbem extant adhuc veſtigia. Ovid. IV. Faſt.

Hac mihi, Numentò Romam cum luce redirem,
Obſtitit in media candida turba via.

Tiburtina.

Extra Eſquiliam, Tibur mittens. Ab hac porta multæ viæ incipientes, in diverſa loca poſtea divi-duntur. Horat. I. Serm.

Cum Tiburte via prætorem quinque ſequuntur.

Tuſculana.

Hanc una cum Albana inſtauravit M. Meſſala, quem laudibus celebrat lib. 1. Tibullus:

Nec taceam monumenta viæ, quæ Tuſcula tellus,
Candidaque antiquo detinet Alba lare.
Namque opibus congeſta tuis hic glarea dura
Sternitur, hic apta jungitur arte ſilex.

In Albana olim via Iulio Proculo apparuit Romulus.

Præneſtina.

Hujus initium cœpit à Subura, cujus intra urbem adhuc ex lapide quadrato ſuperſunt veſtigia, & in frutetis extra urbem, à Tuſculo Præneſte euntibus.

Lavicana.

Intra Eſquilinum & Cœlium, per Eſquilinam (ut Strabo inquit) portam exiens, vel, ut alii, per Næviam, deduxit ad Lavicorum oppidum. Sed & hoc & Tuſculum à dextra relinquens, ad Pictas & Latinam viam terminabatur.

Campana.

Extra Cœlimontanam. de qua Romæ in marmore:

HVIC MONVMENTO ITVS ADITVS AMBITVS DEBETVR EX SENTENTIA EROTIS AVG. L. IVDICIS A VIA CAMPANA PVBLICA.

& apud Suetonium in Cæſare Auguſto.

Gabina.

Intra Cœlium & Cœliolum orta, ducens Gabios. Strabo lib. v. non idem dicit. primum enim ait, Latinam inter Appiam & Valeriam poſitam: poſtea inter

inter Latinam & Valeriam, interjicit Præneſtinam, & in Præneſtina via Gabios ſitos inquit.

Valeria.

De Latina declinavit per Sabinos, ad Marſos: & inde ad Corfinium, Pelignorum metropolim, pertinuit.

Latina.

Hæc per Ferentum, Fruſinum, Fabrateriam oppida ad Caſinum extenſa, ubi in Appiam incidit. In Dacia hæc legitur inſcriptio,

L. ANNIO FABIANO
III VIRO CAPITALI CVRATORI
VIAE LATINAE LEG. X. FRE-
TENSIS LEGATO.

Hanc viam Martialis modo Latiam, modo Auſoniam nominat, libro IX.

—— ſimili venerandus ab Hercule Cæſar,
Conſecrat Auſoniæ maxima fana viæ.

Idem eodem libro,

Herculis in magni vultus deſcendere Cæſar
Dignatus, Latiæ dat nova templa viæ.
Quâ Triviæ nemoroſa petit dum regna viator,
Octavum domina marmor ab Vrbe legit.

Cicero pro Cluentio, cauponem quendam de via Latina nominat.

Appia.

A porta Capena, vel potius à ſeptizonio initium ſumpſit, omnium maxima & laudatiſſima, ab Appio cenſore (ut Frontinus inquit) ad urbem Capuam munita. ſed verius Tacitus, & auctor de Viris illuſtribus, qui Appium hanc viam deduxiſſe Brundiſium uſque affirmant. Certè Auguſti temporibus eo pertinuit, ſi Horatio credimus: item Tiberii, ſi Straboni. & hoc ipſum ſub Nerva potuit ignorare Frontinus? Longitudine circa ſex & ſexaginta milliaria

Germanica (unumquodque autem v M paſſ. continet) eſt complexa. quamobrem ad Pollium bene Statius,

—— qua limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Hæc prope Romam deflectens, inter Tuſculum & Albam, per montes deducit Aretiam, Algidum, Pictas, Pandochiam: hinc ad maritima pervenit Taracinam, Formias, Minturnas, Sinueſſam, & inde Capuam, Sidicinum, Callateriam, Calydium, Beneventum, Brunduſium. Libo Druſus Scribonius, conjurationis adverſus Tiberium reus, aliquando conſultavit, an habiturus eſſet opes, quîs viam Appiam Brunduſium uſque pecunia operiret. Ab auctoris nomine dicta Appia: à gentis, Claudia: ab imperatoris qui reſtituit, Trajana. Ejus menſi partem ſumus à Monticella, Fundis, Itro, Formiis, ad x x M paſſ. & iterum vidimus apud Capuam novam; quo in loco eam reſtituiſſe Antoninum Pium, inſcriptio pontis ſupra Vulturnum fluvium demonſtrat.

Numicia.

Appiæ vicina, teſtimonio Horatii lib. I. Epiſt.
Brunduſium Numici melius via ducat, an Appi.

Ardeatina.

Ex Aventino, juxta Antonini thermas, ſtrata Ardeam.

Laurentina.

Ex eodem monte Laurentum deducta. Ovid. II. Faſtorum:
Eſt via, quæ populum Laurentes ducit in agros.
Inter Ardeatinam & Oſtienſem Gellius Laurentinam ponit: Et Laurentinam atque Oſtienſem, tanquam propinquas inter ſe, conjungit Plinius junior, in epiſtola ad Gallum.

Oſtien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Oſtienſis.

Quæ ad Oſtiam mitteret. De hac inſcriptio Neapolitana,

M. BASSAEO. M. F. PAL.
AXIO
PATR. COL. CVR. R. P. II VIR MVNIF. PROC. AVG. VIAE OST.
ET CAMP.

Hæc exigua ſpacio fuit.

Portuenſis.

Quæ ultra flumen ad portum Oſtienſem, totius orbis ampliſſimum, ducebat.

Aurelia.

Maritimæ Thuſciæ ora, per agros ſylvaſque Piſas extenſa. Hæc & Conſularis dicta fuit, & ab inſtauratore, Trajana. Invenitur Aurelia vetus & nova, altera fortaſſe ob auctorem, altera propter reparatorem. Tiburi in epigrammate C. Popilii inter cætera ſic legitur,

CVRATORI VIAR. AVRELIAE VETERIS ET NOVAE CORNELIAE
ET TRIVMPHALIS.

Cicero, XII Philipp. Tres viæ ſunt ad Mutinam, à ſupero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Caſſia.

Cornelia.

De hac in Tiburtina inſcriptione, & in Romana domus Cæſiæ,

CVRATORI VIARVM
AVRELIAE CORNELIAE
TRIVMPHALIS.

Ex quibus conjicio, inter Aureliam & Triumphalem interjectam fuiſſe.

Triumphalis.

Hæc intra urbem initium habuit, de qua ſupra dictum eſt.

Vitellia.

A Janiculo monte ad mare uſque munita, auctore Suetonio.

Curatores viarum vectigalia certis hominibus locabant: quæ qui redimerent, mancipes dicti ſunt. Vnde mancipum fraude, & magiſtratuum incuria viæ ſæpe interruptæ, & imperviæ factæ ſunt: de qua re conqueritur Tacitus. De ejuſmodi mancipe inſcriptio Romæ, in domo Cardinalis Carpenſis:

CN. CORNELIO
CN. F. SAB.
MVSAEO
MANCIPI VIÆ APPIÆ.

Viarum munitio ac reſtitutio maximæ curæ fuit C. Graccho, ut Plutarchus: item ex Imperatoribus Tiberio, ut Tacitus ſcribit: & Veſpaſiano, ut Sex. Aurelius, probatque marmor vetus Romanum:

IMP. CAES. VESPASIANO AVG. PON. MAX. TRIB. POT. IMP. IIX. P. P. COS. III. DES. IIII. S. C. QVOD VIAS VRBIS. NEGLIGENTIA SVPERIOR. TEMPOR. CORRVPTAS IMPENSA SVA RESTITVIT.

Poſt hos Trajano, à quo multæ viæ nomen abolito priſtino acceperunt, ut Appia, & Aurelia: & trium Trajanarum ſupra facta eſt mentio. Ad vias exædificatæ fuerunt ædes, domus, arcus, hippodromi, prædia, horti, tabernæ; & (ut ſuo loco dicemus) ſepulcra, tanta frequentia & ſplendore, ut exterarum gentium legati per ſuburbana euntes, in ipſa Vrbe ſe verſari crederent.

CAP.

CAP. VI.

De regionibus & tribubus.

VRbs Roma in regiones quatuordecim diviſa fuit, quod Plinius ſcribit, & his verbis Tacitus, de incendio loquens Neroniano: In regiones quatuordecim Roma dividitur, quarum quatuor integræ manebant, tres ſolotenus dejectæ, ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Teſtatur idem antiquus lapis in Capitolio ante domum Triumvirûm, quos nunc Conſervatores nominant:

IMP. CAESARI DIVI
TRAIANI PARTICI FIL.
DIVI NERVAE NEPOTI
TRAIANO HADRIANO
AVG. PONTIF. MAXIMO
TRIBVNIC. POTEST. XX.
IMP. II. COS. III. P. P.
MAGISTRI VICORVM VRBIS
REGIONVM XIIII.

De regionibus extat libellus Publii Victoris, ſeu (ut alii volunt) Sex. Ruffi, qui hæc imponit illis nomina, Porta Capena, Cœlimontium, Iſis & Sarapis, Via ſacra, Eſquilina, Alta ſemita (cujus & Suetonius mentionem facit in Domitiano) Via lata, Forum Romanum, Circus Flaminius, Palatium (hoc quartam regionem nominat Varro) Circus Maximus, Piſcina publica, Aventinus, Tranſtiberina. Spacia & terminos nemo ex antiquariis Romanis, in tanta loci opportunitate, & cæterorum adjumentorum copia adhuc inveſtigavit. Auguſtus ad cuſtodiam Vrbis propter tumultus ſubitos, aut nocturna incendia, ſeptem Vigilum cohortes ex libertinis conſcripſit, eiſque regionem Tranſtiberinam habitandam conceſſit. Iis qui præerat, Præfectus Vigilum, aut Vigilibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

libus præpoſitus (ut apud Tacitum) dicebatur. Ex quatuordecim regionibus, prima, duodecima, & tertia decima, Gothico incendio ita conſumptæ ſunt, ut neque poſtea unquam reſtitui potuerint: auctor Pomponius. Regiones hodie (ut recentiora cum antiquis conjungam) totidem numero ſunt, ſed & nominibus & diſtributione diverſæ. Regio Montium, Trivii, Columnæ, Campi Martii, Pontis, Parionis, Harenulæ, Euſtachii, Pineæ, Angeli, Cambitelli, Ripæ, Tranſtiberina, Burgi. Regiones ipſæ dividuntur in vicos, quemadmodum tribus in Curias.

Tribus autem Urbis antiquæ fuerunt quinque & triginta: ut ex actionibus Ciceronis contra Verrem & Rullum, & ex Auguſto Suetonii, clarum eſt. M. Varro de tribubus libros ſcripſit; & ſingulas ſingulis Satyris laceravit Lucilius. de quo Perſius:

——— *Secuit Lucilius urbem.*

Et apertius Horatius in Sermonibus:

Primores populi arripuit, populumque tributim.

Aſconius in ſecundam Verrinam tribus improprie Curias, item Varro libro IIII, de lingua Latina, non recte regiones nuncupat: idem tamen paulo poſt ipſe ſe corrigit. De tribubus, unde nomina habeant, & quibus temporibus auctæ ad hanc multitudinem pervenerint, dicere hoc loco non eſt neceſſe. De priore qui volet cognoſcere, legat Sex. Pompeium: de poſteriore, T. Livium. Tribus ratione triplici fuerunt diſtinctæ: in urbanas, & ſuburbanas, quæ fuerunt libertinorum: & ruſticanas, quæ ingenuorum. Vrbanæ ex ſententia Varronis quatuor, Suburana, Palatina, Eſquilina, Collina. Suburbana una tantum, Romilia. Ruſticanæ triginta,

Æmilia	Cruſtumina
Anienſis	Fabia
Claudia	Falerina
Cornelia	Galeria

Lemonia
Metia
Narnienſis
Ocriculana
Oufentina
Papiria
Pollia
Pontina
Popilia
Publicia
Pupinia
Quirina
Sabatina
Scaptia
Sergia
Stellatina
Terentina
Tromentina
Veientana
Velina
Veturia
Volitina.

Harum nomina erudite collegit Paulus Manu-
us, in Scholiis, quæ in Ciceronis epiſtolas edidit,
ppoſitis, qui de iis meminerunt, ſcriptoribus. Pro-
er antiquitatis ſtudioſos omittendum non eſt, tri-
us aliquas varie ſcribi ſolitas, ut Pontina, Pompti-
a, Cruſtumina, Cluſtumina, Suburana, Sucurana, de
ua Varro & Quintilianus. Eandem unica litera
ribi ſolitam, ex Iunio, Varrone, & antiquis epi-
rammatis, libriſque manuſcriptis cognoſcitur. Pu-
licia in Veronenſibus marmoribus, Poblicia, Vfen-
na, in Mediolanenſibus & apud Sex. Pompeium,
ufentina. Volitina, in Bergomatibus Votina, in
eatenſibus Voltinia. De Sapinia, quam aliqui ex Li-
io (ſi correctus liber eſt) addunt, nihil habeo dice-
, ſicuti & de Menia apud Ciceronem in epiſtola ad
raſſipedem: item de Camilla, Flavia, Ulpia, quas
antiquis marmoribus reperi. Vel igitur à poſte-
oribus plures ſunt adjectæ, quod ego mihi ſine au-
oritate perſuadere non poſſum, vel ex illis aliquæ
verſis nominibus appellatæ: id quod factum eſt
ut à Cenſoribus, qui populi partes in tribus deſcri-
ebant, & (ut Sex. Pompeius inquit) uni tribui alios
verſarum civitatum ſæpe adſcribebant; aut,
uod vero ſimilius eſt, ab Imperatoribus, qui
ibus ampliabant: ut à gente Domitiani Flavia,
Trajani Ulpia fuerit dicta. Trajanus quidem
certe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

certe tribus auxit, ut manifeſte indicat marmor Romæ in domo Alexiorum,

IMP. CAESARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONTIFICI MAXIMO TRIBVNIC. POT. VIII. IMP. IIII. COS. V. P. P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EARVM ETIAM LOCORVM ADJECTIONE AMPLIATA SINT.

Civium in tribus diſtributorum nomina, Elephantinis libris conſcripta, aſſervabantur in ærario Saturni. Ne quid autem temere affirmaſſe videar; res ipſa poſtulat, ut inſcriptiones, unde ignotæ illæ tribus ſumptæ ſint, adſcribam, ſi quis forte ad inveſtigandum diligentius excitari queat.

Menia, de qua Cicero.
Alyſis.
M. GRANIO M. F.
MEN. CORDO. *&c.*
Nuceriæ.
P. AIO. P. F. MEN.
EX TESTAMENTO.
Camilla, Romæ.
TI. CLAVDIO TI. F. CAMIL.
SOTERICHO
VIXIT ANNIS DVOBVS.
Ibidem.
Q. MANLIVS QV. F. CAM.
SOCIVS
ALBA POMPEIA VETER.
Flavia, Romæ.
C. VALERIVS C. F.
FLAVIA SPECTATVS.
SISCLA MIL. COH. VIII. PR.

Vlpia,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Vlpia, Romæ.
C. GALLONIVS C. F.
VLP. MARITIMVS.

Docemur præterea ex his inſcriptionib. initio ſitum fuiſſe nomen, proxime familiæ, tum patris, inceps tribus, ad extremum cognomen. Ita in IX ilippica Ciceronis: Servius Sulpitius Quinti filius monia Rufus: Item pro Quintio: Vbi cognoen, quod fortaſſe non fuit, omiſſum eſt. In oratio-, De novo agendi genere, ſeu prima actione in rrem, inquit: Inventum eſſe fortem amicum ex dem familia, Q. Verrem Romilia. quo in loco & men patris, & cognomen quoque contempti honis præteriit: tribum, cum ſuburbana eſſet, collovit. Tribus autem appellationem ablativo caſu nebant, ut intelligeretur præpoſitio: quod & conius in Verrinas, & Servius in tertium, & in cimum Æneidos annotaverunt.

CAP. VII.

De foris, ad ſplendorem Vrbis, & hominum neceſſitatem factis.

Ora Romana diſtinguemus primum in ea, quæ ad ſplendorem Vrbis facta ſunt, & in quibus honum conventus fierent, vel negotiorum civilium, delectationis cauſſa. Deinde in illa, quæ ad comnes populi uſus parata, negotiantibus paterent, bus propter neceſſitatem carere nulla civitas eſt.

De foris primi generis.

Romanum.

ncipit à Capitolii radicibus, ubi nunc Septimii us eſt, & ſecundum longitudinem ad S. Mariam vam, ubi Titi arcus, protenditur: ſecundum latiinem à Palatini radicibus ad viam Sacram, & Saturni

turni ædem. Variis nominibus appellatum fuit. Ut enim poëtæ nomine apud Græcos Homerus, ita fori in Urbe, Romanum accipitur. Ovidius de Ponto,

Te modo campus habet, denſa modo porticus umbra,
Nunc, in quo ponis tempora rara, Forum.

Per campum, Martius: per porticum umbroſam, Pompeia: per forum, Romanum, in his verſibus intelligitur. Romanum dictum, à dignitate urbis, quod præ cæteris eſſet ornatiſſimum, propter ædificia: & frequentiſſimum, propter judicia. Propert. lib. IV.

Atque ubi nunc terris dicuntur jura ſubactis,
Stabant Romano pila Sabina foro.

Dictum etiam forum Latium. Ovid. IV. Faſt.

Cujus in ingenio eſt patriæ facundia linguæ,
Qua prior in Latio non fuit ulla foro.

Præterea forum magnum, à Victore, & Ovidio, III Faſt.

Et tenet in magno templa dicata foro.

Ad extremum, Forum vetus, in vita M. Antonini apud Herodianum. Hoc in tres partes dividit, & varia in eo hominum ſtudia deſcribit in Curculione Plautus:

In foro infimo boni homines atque dites ambulant.
In medio propter Canalem, ibi oſtentatores meri,
Confidentes, garrulique, & malevoli. Supra lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipſi ſat habent, quod ipſis poſſit vere dicier.

Per lacum, ſignificat Curtium, quem deſcribit VI Faſt. Ovidius. Prope eum fuerunt Roſtra, & ſtatua Marſyæ coronati, ad quam homines litigantes conveniebant. Horatius I Serm.

Deinde eo dormitum, non ſollicitus mihi quod cras
Surgendum ſit mane; obeundus Marſya.

Seneca, VI de Beneficiis: Forum ipſum ac roſtra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in ſtupra placuiſſe, cotidianum ad Marſyam concurſum.

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

qua re item Plinius lib. XXI. cap. III. Hæc propter
ium Plauti attuli. In liberis Græciæ civitatibus, ita
arſyæ ſtatua olim in foro collocabatur, ut nunc
landi in ſuperiore Germania. E regione Marſyæ,
us locus erat, ad quem conveniebant fœnerato-
, quem Libonis puteal nominabant, inter porti-
n Juliam & arcum Fabianum, ut Perſii interpres
ibit. Horatius,

Roſcius orabat ſibi adeſſes ad puteal cras.

rſius,

Si puteal multo cautus vibice flagellas.

Sed ad fora redeamus.

Salluſtii.

In monte Quirinali, quo in loco nunc ædes S. Su-
nnæ. Hoc forum Salluſtius poſt Africanam præ-
ram emit, una cum hortis, qui & nunc Salluſtiani
pellantur.

Cæſaris.

Poſt templum Pacis & Fauſtinæ, ædificatum à
æſare de Gallicis manubiis, hoc tempore in hortos
utatum. Situm ejus indicat Ovid. III Triſtium,

——— Hæc ſunt fora Cæſaris, inquit,
Hæc eſt à ſacris quæ via nomen habet.

oc reſtituit Domitianus, & nominavit Palladium.
artialis lib. I.

Limina poſt Pacis, Palladiumque forum.

Auguſti.

Superiori vicinum, turrim Comitum verſus, &
c in hortos tranſiit. Templo Martis Ultoris, &
loſſo Auguſti conſpicuum. De templo Ovid. V.
ſt. loquitur,

Templaque in Auguſto conſpicienda foro.

: utroque Martialis lib. VIII.

Foroque triplici ſparſus ante equos omnes,
Ædemque Martis, & coloſſon Auguſti.

Spa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Spacio modicum fuit, ne aut alienas domos violenter invaderet, aut publica ædificia ignominioſe everteret. Unde idem poëta ad Liviam, Auguſti conjugem,

Nec vires erraſſe tuas campoque foroque.

Hoc inter Urbis miracula refertur à Plinio. Reſtitutum ab Hadriano eſt, teſte Spartiano. Latini ſcriptores cum de tribus foris loquuntur, Romanum, Cæſaris, & Auguſti intelligunt: quod interpretes raro obſervarunt. Seneca de ira: Adjice nunc publica perjuria gentium, circumſcriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina non ſufficiunt fora. Martialis in Epigr.

Cauſſas, inquis, agam Cicerone diſertius ipſo,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Statius in Sylvis,

Nec ſaltem tua dicta continentem,
Quæ trino juvenis foro tonabas.

Ovidius, III Triſtium,

Scena viget, ſtudiiſque favor diſtantibus ardet,
Cumque tribus reſonant terna theatra foris.

Fora quæ ſint, nominavimus. Theatra ſunt Pompeii, Marcelli, Statilii: ſingulorum adhuc veſtigia extant, ut infra aperiemus.

Nervæ.

Poſt templum S. Hadriani, quod templum inde à tribus foris dictum eſt; hoc ad Quirinalem uſque montem, parte ejus aliqua complanata, pertinuit. Tranſitorium dictum, quod inde in tria fora tranſitus pateret. Martialis lib. X. —— *nec illic*

Sunt triplices thermæ, nec fora juncta quater.

Per thermas triplices, Agrippæ, Neronis, & Titi intelligit: per quatuor fora, Romanum, Cæſaris, Auguſti, Nervæ. Hoc etiam reſtituit Domitianus, ut eſt apud Suetonium.

Tra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Trajani.

Intra Capitolinum & Quirinalem, ædificiis jam ccupatum.Giganteis operibus comparatum à Mar-ellino. In hujus medio pulcherrima columna ochlis,ex ſaxo ſolido fundata,& compacta ſine cæ-nentis & calce, ita ut non artificioſa, ſed naturalis ideatur. Alta eſt pedes CXXVIII, ut Marlianus: vel edes CXL,ut Eutropius,quem ſequitur Platina. Sed ter fortaſſe à columna, alter à baſi initium menſu-e ſumpſit.Gradus habet CLXXXVII,feneſtellas XLIV, titudine palmi & dimidii intra ædificium, quæ in alde anguſtum contrahuntur,ut foris acceptum lu-ien intus diffundant. Columna Pario marmore in-uſtata, in qua res geſtæ Trajani, & præcipue bel-um Dacicum eſt expreſſum. Cernere in ea eſt for-ias munitionum, propugnaculorum, pontium, na-ium: item varia militum opera, lignantium,ædifi-ntium,caſtrametantium, foſſas agentium, equos aquantium,trophæa ferentium, in triumpho eun-um: item formas thoracum,galearum,clypeorum, utorum,zonarum,lituorum, pugionum, pilorum, adiorum,pharetrarum, aliorumque armorum. Ab parte, in qua inſcriptio eſt, Victoriæ alatæ, cum abus aquilis.

De foris ſecundi generis.

Boarium.

In Velabro, inter Palatinum montem, ſcholam ræcam,& Ianum quadrifrontem. Ovid. I. Faſto-m,

Hic ubi pars Vrbis de bove nomen habet. & VI.
Area quæ poſito de bove nomen habet.

eo templum nunc eſt S.Georgii, corrupto nomi-,ad Velum aureum: item arcus boarius. In quo rnuntur taurorum immolationes, & victimarii rificuli cum inſtrumentis malleo, cultro, ſecuri,

ahe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

aheno,pateris,flagello, candelabro, linteis, & quibuſdam aliis ad ſacrificia pertinentibus.

Suarium.

Ad radices Quirinalis,prope clivum qui ducit ad Caballos marmoreos: in eo foro extructum templum S. Nicolai de Porcilibus.

Piſcarium.

Proxime ædem S. Angeli in piſcina, ubi olim Mercurii porticus ſtetit. Vetus forum piſcarium intra templa nunc S. Mariæ in porticu, & S. Mariæ Ægyptiacæ. Plautus in Curculione,

Symbolorum collatores apud forum piſcarium.

Piſtorium.

Unum intra Capitolium & Palatium, juxta ædem Veſtæ: alterum in Aventino. Hodie tria ſunt, unum prope S.Mariam rotundam, alterum in vico Judæorum, tertium apud S.Laurentium in Damaſo.

Cupedinis.

In quo eſculenta & poculenta delicatiora venderentur, alii in Cœlio, alii in Eſquilino ſtatuerunt, eo in loco, in quo olim Numerius Equitius Cupes habitavit. nam ante illum ad Corneta appellatum fuit: utriuſque rei teſtis Varro. Vetus nomen mutavit Æmilio & Fulvio Cenſſ. ut inquiunt Feſtus & Plutarchus.

Suburanum.

In quo res ad victum neceſſariæ, à ruſticis importatæ, venderentur. Martialis lib.VII.

Quidquid villicus Vmber, aut colonus,
Aut rus marmore tertio notatum,
Aut Thuſci tibi, Tuſculique mittunt,
In tota mihi naſcitur Subura.

Ago-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Agonium.

Olim campus Agonius, nunc commune forum eſt omnium mercium.

Holitorium.

Inter Capitolium & theatrum Marcelli quondam fuit, & nunc eſt: vulgo platea Montanaria.

Præter hæc, fori Archimonii mentionem facit Victor, Eſquilini Appianus, Ceditii Feſtus, Argentarii Vitruvius, Jugarii recentiores.

CAP. VIII.

De Campis.

CAmpi in Vrbe fuerunt planicies vacuæ ædificiis, qui aut ſpectaculorum cauſſa habebantur, certorumque conventuum, aut uſibus civium neceſſariis addicti erant. Perſequemur tantum eos, qui in Vrbe fuerunt. nam campum Horatiorum, de quo Martialis; item Ridiculi, de quo Plinius, extra Capenam portam, utrumque prudens omitto: ut & urbanos hos, Vulcani, de quo Feſtus: & Jovis, de quo Spartianus: & Licinii, de quo Perſius. nec Sceleratum ponam, quem deſcribit Plutarchus: quoniam ſupplicii locus fuit.

Campus Martius.

Qui à vicinitate fluvii, cui à ſeptentrione adjacet, etiam Tiberinus, fuit ager Tarquinii, poſt ejus exactionem dicatus Marti. hunc pleniſſime deſcribit lib. v Strabo. Quamvis autem Arrianus Nicomenſis multos enumerat celebres campos, fama tamen omnes vincit Tiberinus. Incepit ab eo loco, ubi nunc S. Laurentius in Lucina, uſque ad pontem Mulvium extenſus. Quæ in eo ludicra & exercitia fuerent, Horatius lib. 1 Carminum deſcribit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

——— cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque ſolis?
Cur neque militares
Inter æquales equitet, Gallica nec lupatis
Temperet ora frenis?
Cur timeat flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat? neque jam livida geſtat armis
Brachia: ſæpe diſco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito.

In eundem tribus vocabantur ad Comitia, ut novos magiſtratus crearent. In campo tumultu exorto, delectus habebatur. In campo, clari viri mortui cremabantur, ut Sylla, Hircius, Panſa: item Imperatores, qui rogo extincto, certis quibuſdam ritibus ac ceremoniis referebantur in deos: quam rem pulcherrima narratione exponit in vita Antonini Herodianus. Si qui autem ex Imperatoribus S.P.Q. Romano probati non eſſent, eorum reliquiæ non deferebantur in Campum, ſed tracta corpora præcipitabantur in Tiberim, ut Vitellio & Vario accidit, & de Commodo decretum fuit. In campo, animi cauſſa ambulabant homines ocioſi. Horatius in Epiſt.

Gaudentem parvisque ſodalibus, & lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negocia Campo.

Nunc pars ejus mœnibus incluſa, & variis ædificiis occupata eſt. Campi autem ſolius nomine, propter celebritatem, Martius intelligitur.

Martialis.

In Cœlio, à Martio denominatus. nam Tiberi Martium inundante, ludorum pompa in Cœlium transferebatur, auctore Feſto. & Ovidio III Faſt.

Altera gramineo ſpectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis in latus urget equis.
Qui tamen ejecta ſi forte tenebitur unda,
Cœlius accipiet pulverulentus equos.

Eſquili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Eſquilinus.

Inter aggeres Tarquinii, & urbis mœnia ſeptentrionem verſus. In eo ante Auguſti principatum cadavera cremabantur. à Mæcenate converſus in hortos, & his temporibus vinetis conſitus.

Viminalis.

Poſt Diocletiani thermas, porrectus ad muros: hodie Vivarii campus, partim conſitus, partim vaſtus, & repletus varii generis viminibus.

Agrippæ.

In radicibus Quirinalis, regione viæ latæ.

Vaticanus.

Planicies illa patens, & à Ianiculo ad Tiberim diffuſa, protenſaque in longum, à ſiniſtra mœnibus cincta, nunc ex magna parte habitata.

Figulinus.

Ad portam Trigeminam, poſt Aventinum, in quo hodie fiunt Equiria. In eo campo collis eſt ex fractis figulorum teſtis congeſtus, formam habens cucurbitæ: quem montem Teſtaceum appellant.

Floræ.

A Flora Pompeii liberta, ut aiunt: in hoc campo Pompeiani theatri extant veſtigia. Spacio non magnus, ſed ſatis celebris. Profeſtis diebus variæ in eo merces venduntur: feſtis autem, præcipue equi.

Agonius.

Inter vallem Martiam, & circum Flaminium, nomen vetus retinet: & in eo nunc commune forum rerum venalium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAP. IX.

De templis gentilium, in templa Divorum mutatis.

DE ſacris ædibus M. Varro libros ſcripſit, ex quibus ſextum adducit Macrobius: & ſcriptores recentiores, quos in initio nominavi, ex antiquis multas collegerunt, quorum labori & ſtudiis volo ſuum honorem haberi. Equidem hoc capite de iis tantum deorum templis dicam, quæ nunc ex antiquitate viſuntur, & in noſtrorum Divorum ſunt mutata: ſequenti vero addam ea, quæ ſunt omiſſa ab aliis. Olim igitur aut ſingulis diis erant dicata templa, aut duo pluresve conſors habebant delubrum, unde ὁμωχέται καὶ σύνναοι ſunt appellati. Romæ in domo civis privati,

ΔΙΙ ΗΛΙΩι
ΜΕΓΑΛΩι
CΑΡΑΠΙΔΙ
ΚΑΙ ΤΟΙC CΥΝΝΑ
ΟΙC ΘΕΟΙC.

Eadem ratione Carthagine, conjuncta templa habuerunt Ceres & Bacchus, quia victui humano præbent neceſſaria: iiſque adjunctus Phœbus, prudentiæ Deus, qui admoneret, deorum muneribus moderate & ſapienter utendum. Apud Rom. munus tuendi ſarta tecta templorum primum cenſoribus, poſt eos ædilibus fuit commiſſum. In vetuſtis monumentis & Conſervatores ædium ſacrarum, & Duumviri fanorum leguntur. Nunc ad templa, primum plurium deorum, deinde ſingulorum, accedamus.

Iovis, Minervæ, Iunonis.

S. Salvatoris in Maximis, in ea Capitolii parte, quæ occaſum verſus, forum Holitorium reſpicit: In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

In hoc delubro medium ſacellum tenuit Jupiter, dextrum Minerva, ſiniſtrum Juno, ſub una (ut Dionyſius ait) aquila, hoc eſt, ſub uno tecto. Ex hoc intelligitur locus Ovidii, qui eſt I I Triſt.

Cum fuerit Iovis æde, Iovis ſuccurret in æde,
Quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Iunonis templa, ſubibit,
Pellicibus multis indoluiſſe deam.
Pallade conſpecta, natum de crimine virgo
Subſtulerit quare, quæret, Erichthonium.

Item alter in Conſolatione ad Liviam:

Iupiter ante dedit fati mala ſigna cruenti,
Flammifera petiit cum tria templa manu.
Iunoniſque gravi nocte, impavidaque Minerva,
Et ſancta immenſi Cæſaris icta manu.

Scribunt de eodem delubro Macrobius & Servius, & ejus magnificentiam laudat Marcellinus: & reſtitutum à Domitiano poſt incendium, teſtatur lib. I X Martialis.

Herculis, Muſarum.

Nunc Sanctæ Luciæ in apothecis obſcuris, in aditu circi Flaminii. Ovid. V I Faſt.

Dicite Pierides, quis vos addixerit iſti,
Cui dedit invitus victa noverca manus.

Idem de eodem loquitur lib. I I I De arte,

Fœmina procedit denſiſſima crinibus emptis,
Proque ſuis alios efficit ære ſuos.
Nec rubor eſt emiſſe palam: vænire videmus
Herculis ante oculos, virgineumque thorum.

Porticum huic addidit Martius Philippus ornatiſſimam: de qua infra.

Veneris, & Cupidinis.

Nunc S. Crucis in Hieruſalem, in monte Cœlio. Pavimentum eius teſſellatum è vario marmo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

re, & aurata laquearia. Ab Helena Conſtantini matre in pios uſus converſum.

Romuli, & Remi.

Nunc SS. Coſmæ & Damiani, in via Sacra, prope turrim Comitum dictam. poſterior ejus pars quadrata, prior ſphærica, cum rotunda & unica tantum feneſtra, lumen in medio tecti præbente, & excipiente imbres ac pluvias, facta in pavimento foſſula. Æneæ ei valvæ ſunt, & ex porticu tres columnæ reliquæ. Quondam per aliquot gradus in id aſcendebatur, nunc per ſex deſcenditur, adeo ex ruinis antiquorum ædificiorum altius ſolum factum eſt, ut preſſa & humilia nunc ſint, quæ aliquando eminuerunt. Alii hoc volunt Caſtoris & Pollucis fuiſſe, ſed errant, illorum enim ædes (ſi Suetonio & Ovidio fides eſt) in foro ad lacum Juturnæ fuit, eique proximum cum templum Julii Cæſaris, ut idem Ovid. lib. II. de Ponto: tum Domitiani, ut inquit in IX Martialis.

Solis, & Lunæ.

Nunc S. Mariæ novæ, in fine fori Romani: ex ruinis antiqui, novum jam illud ædificatum. In horto duo fornices vetuſtate collapſi, è regione inter ſe potiti conſpiciuntur, quos Victor videtur dicere, Iſidis & Sarapidis: Marlianus conjicit reliquias eſſe templi Solis & Lunæ, Lætus Æſculapii & Salutis, Flavius Æſculapii & Apollinis, Poggius Caſtoris & Pollucis.

Saturni, & Opis.

Nunc S. Mariæ in porticu, in regione Ripæ.

Martis, & Veneris.

Nunc S. Mariæ rotundæ, de quo in Jove Ultore prolixe agetur.

Iovis

Iovis Capitolini.

S. Salvatoris in Maximis, de quo in initio capi-
tis. Hoc & Jovis Opt. Max. & Jovis Latii à Pro-
pertio dictum. Idem ornatiſſimum fuit. Martialis
lib. x.

Nec Capitolini ſummum penetrale Tonantis,
Quæque nitent cœlo proxima templa ſuo.

In eo homines religionis cauſſa incubabant: ad
quod alludit Plautus in Curc.

Siquidem incubare Iovi velint, qui pejeraverint,
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.

Ad idem victimas gratulationis cauſſa macta-
bant. Ovid. III Faſt.

Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
Inque Iovis ſumma cæditur arce bidens.

Iovis Statoris.

Nunc S. Mariæ de pœnis inferni. Contra ædem
Veſtæ in Palatini radicibus, clare monſtrante Ovi-
dio, VI Faſt.

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.

Martialis Palatinum Jovem novum, Capitolinum
veterem appellat, lib. VII.

Inde novum, veterem proſpicis inde Iovem.

Iovis Feretrii.

Nunc S. Mariæ in ara cœli, olim fuit exiguum
fanum, & magis fama, quam magnificentia no-
bile. Cognominis cauſſam erudite explicat Proper-
tius lib. ultimo,

——— *cauſa Feretri,*
Omine quod certo dux ferit ante ducem.
Seu quia victa ſuis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretri dicta eſt ara ſuperba Iovis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Iovis Vltoris.

Nunc S. Mariæ rotundæ, & Omnium ſanctorum. Aliquando Cybeli ſacrum: cujus deæ caput antiqui operis & ſaxi, cum duobus piſcib. muro templi incluſum adhuc cernitur, à M. Agrippa Pantheum, quaſi τῶν πάντων θεῶν dictum: & tandem Marti ac Veneri, auctores populi Ro. habiti ſunt, ut Livius & Lucretius ſcribunt, conſecratum. Hoc Bonifacius III, Pontifex, à Phoca Imp. qui rem pontificiam auxit atque extulit, acceptum, beatæ Virgini, ſanctis omnibus, dicavit: fuitque primum dictum, Virgo ad Martyres: ſicuti nunc à circulari forma, S. Maria rotunda. Altum eſt pedes CXLIV, totidem latum. Contignationes æneis trabibus canalium modo compactæ, ped. XL. ut teſtatur Bap. Leo. Valvæ ingentes ex ære Corinthio, inauratæ, & æneæ: trabes item inauratæ, lithoſtrotum varii marmoris, aræ duæ marmoreæ, ſex marmoratæ. Interſtitia, ſex columnarum ſpatio diſtantia. Teſtudo templi laqueata, vacuis circumquaque ſpatiis relictis, ne nimio pondere ædificium premeretur. Nulla feneſtra penitus ineſt, niſi in medio ſphæricum foramen lumen præbens, & æneis inauratiſque trabibus fultum: cui ſubjectum ad imbres excipiendos impluvium. Ad foramen illud per tectum plumbeum exterius XL gradibus plumbeis aſcenditur: ad quod tectum antequam perveniatur, bini ambitus ſunt, ad quorum primum ex imo templi per CL gradus eſt eundum. Alluſit ad hoc in Didonis ſtructura Virgil.

Ænea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes, foribus cardo ſtridebat ahenis.

Marcellinus lib. XVI Pantheum, regionem teretem, ſpecioſa celſitudine fornicatam, nominat.

In tecto nunc ſunt plumbeæ laminæ, quæ olim argenteæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

argenteæ fuerunt, quas Conſtans Imp. Conſtantini Junioris filius detraxit. Gradus quoque ænei ſublati, & ſaxeis permutati ſunt. Aſcenſum ad templum fuit per gradus duodecim, nunc per totidem deſcenditur: ex quo intelligitur, ut & antea dicebamus, quam alte ex ruinis ſolum exaggeratum ſit. Parietes nunc latericii ſunt, olim marmoribus incruſtati fuerunt. Inter omnia igitur Urbis opera, nullum admirabilius; ſive molem, ſive artem, ſive impenſam, conſideres.

Iovis in Inſula.

Nunc S. Bartholomæi, deſcriptum ab Ovidio, 1 Faſtorum,

Accepit Phœbo nymphaque Coronide natum
Inſula dividua quam premit amnis aqua.
Iupiter in parte eſt, cœpit locus unus utrumque,
Iunctaque ſunt magno templa nepotis avo.

In eo quatuor columnæ ex ophite, & porphyreticum labrum, cum tabula ex marmore Pario, qua vix pulcriorem vidi.

Saturni in Capitolio.

S. Salvatoris in Statera, infra ſaxum Carmentæ, ſeu rupem Tarpeiam, cujus nunc ſemidirutæ turris extat, reliqua pars tabernis occupata eſt. Mira mehercule rerum mutatio. Trajani temporibus ex tabernis templa facta ſunt Chriſtianis, id permittente ethnico Imperatore: nunc ex templis tabernæ fiunt, comprobantibus, aut certe conniventibus epiſcopis, & Pontifice.

Saturni in foro.

Nunc S. Hadriani, ante forum Romanum, poſt Nervæ, à latere Cæſaris, unde in Tribus foris vulgo dicitur. Valvæ ſunt æneæ antiquæ. In eo olim ærarium populi Ro. fuit. Legitur in antiquis mo-

numentis, ſi quis aut teſtamenta corrupiſſet, aut violaſſet ſepulcra, pœnæ loco additum,

INFERAT AER. POPULI ROMANI. *Item*,

INFERAT AERARIO SATURNI,

Vnde & acta, quæ ſuſceptis liberis parentes faciebant, in eodem conſervabantur, & omnium civium Romanorum nomina. Erant ejuſdem certi Magiſtratus, ut præfectus ærario, item ærarii curatores, ærarii ſcribæ, ærarii quæſtores, & tribuni ærarii. Nomen accepit ærarium, cum aurum argentumque nondum ſignaretur. Vnde æs Saturnium dicitur Perſio, quod ejus tempore, ejus uſus eſſet.

Apollinis Palatini.

S. Lucia in Palatio. Hoc & Apollinis Actiaci, & Navalis, & Parætonii, dicitur, quod Auguſtus devicto Antonio & Cleopatra, ex marmore (ut Servius teſtatur) Lunenſi fecit. Nullum fuit poëtis celebrius, nullum donis opulentius. ſiquidem Auguſtus aureas argenteasque ſtatuas ſibi poſitas, huic templo donavit: nullum opere magnificentius. Valvæ erant eburneæ, auro picturiſque ornatæ, de quibus detracta hoſtibus ſpolia ſuſpenſa erant. Propertius lib. II.

Tum medium claro ſurgebat marmore templum,
Et patria Phœbo carius Ortygia.
Auro Solis erat ſupra faſtigia currus,
Et valvæ Libyci nobile dentis opus.
Altera dejectos Parnaſi vertice Gallos,
Altera mœrebat funera Tantalidos.
Deinde inter matrem Deus ipſe, interque ſororem,
Pythius in longa carmina veſte ſonat.

Virg. VIII Æn. de ſcuto Æneæ, in quo Auguſti Cæſaris triumphi expreſſi erant:

Ipſe ſedens niveo candentis limine Phœbi,

Dona

Dona recognoſcit populorum, aptatque ſuperbis
Poſtibus. ——

Hujus ne veſtigia quidem relicta ſunt, diruto etiam S. Luciæ ſacello.

Apollinis Capitolini.

S. Mariæ ſub Capitolio, intra forum holitorium, & circum Flaminium, extra portam olim Carmentalem.

Apollinis Vaticani.

Nunc S. Petronillæ, juxta viam olim Triumphalem.

Apollinis Circi Flaminii.

Nunc S. Apollinaris, ut Flavius Blondus, & Pomponius Sabinus ſentiunt.

Martis Vltoris.

Nunc S. Martinæ, in foro Auguſti, unum ex maximis & ſumptuoſiſſimis cum opere, tum artificio: quod his verſibus celebrat Ovid. v. Faſt.

Vltor ad ipſe ſuos cœlo deſcendit honores,
Templaque in Auguſto conſpicienda foro.
Digna Giganteis ſunt hæc delubra trophæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet,
Proſpicit armipotens operis faſtigia ſummi,
Et probat invictos illa tenere deos.
Perſpicit in foribus diverſæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa ſuo.
Hinc videt Æneam oneratum pondere caro,
Et tot Iulææ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque diſpoſitis acta ſubeſſe viris.

In aditu templi ante fores ab utroque latere, Martis & Veneris ſtatuæ erant, eodem teſtante, 11 Triſt.

Stat Venus Vltori juncta viro, ante fores.

Circa idem Apellis tabulam poſuit Auguſtus, in qua Alexander triumphans Belli imaginem vinctis ad tergum manibus quaſi captivam ducit. quam rem in Auguſti gratiam videtur notaſſe doctiſſimus poeta:

——furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Nunc in eo templo picta cohors Romana, cujus vexillifer pro ſigno labrum habet. Fuerunt & alia Martis Vltoris templa: de quibus ſequenti capite.

Martis in Vaticano.

Nunc S. Mariæ de febribus, ad ſiniſtram ingredienti baſilicam S. Petri.

Herculis Victoris.

Nunc S. Alexii in Aventino ad occaſum, Tiberim & portam Trigeminam verſus. Virgil. VIII Æn.

—— hæc limina victor
Alcides ſubiit: ——

In eo non licebat eſſe (ut in aliis) lectiſternium, nec cuiquam niſi ingenuo ſacris intereſſe: auctores, Cornelius Balbus, & Servius grammaticus. Ab eodem mulieres arcebantur, cujus rei cauſſam prolixe reddit libro quarto Propertius. Talia ſacella, à quorum ingreſſu muliebris ſexus arcetur, adhuc Romæ ſunt, in S. Petro Vaticano, in S. Ioanne Laterano, in S. Cruce in Hieruſalem, in S. Praxede, in lavacro Conſtantini, & locis fortaſſe pluribus.

Herculis.

In eodem monte, nunc S. Priſcæ, orientem verſus.

Hercu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Herculis in ara Maxima.

Nunc S. Mariæ in Coſmedim, poſt muros ſcholæ Græcæ. De ara Maxima, Virgil. Propertius, Ovidius.

Romuli.

Nunc S. Theodori, in Velabro, ſub Palatino: templum vetus, & ſphæricum, cum rotunda feneſtra in medio tecti, lumen præbente. Alii Panos Lycæi antiquitus fuiſſe autumant.

Neptuni.

Nunc S. Blaſii, ad ripam Tiberis, in vico qui modo Iulius appellatur.

Neptuni Equeſtris.

Nunc S. Anaſtaſiæ, in radicibus Palatini, ante circum Maximum. Superioribus annis poſt hujus divæ ædem, ſacellum ſubterraneum inventum, quod parietes conchis ornatos habuit, & in medio teſtudinis aquilam albam, cum criſta rubra. Hoc ſe vidiſſe, Marlianus & Gyraldus teſtantur. Neptunus equeſtris, alio nomine Conſus appellatus.

Caſtoris.

Nunc S. Laurentii in Miranda, intra Fauſtinæ vetus templum & porticum, foro Romano adjacens. Plaut. in Curc. recenſens loca circa forum:

Pone ædem Caſtoris, ibi ſunt quibus credas male.

In Caſtoris templo ſomniorum interpretes incubarunt, ut & apud Perſii interpretem.

Æſculapii.

Nunc S. Ioannis Celevitæ, in inſula Tiberina. In hoc incubabant ægroti, valetudinis cauſſa: unde qui morbo levatus non erat, apud Plautum his verbis incuſat deum:

Migrare certum eſt jam nunc è fano foras,
Quando Æſculapi ita ſentio ſententiam.

Prope hoc templum in horto, navis eſt prælonga, ex Thaſio lapide, cujus inſigne eſt caput Tauri, & à latere ſimulacrum ſerpentis.

Bacchi.

Nunc S. Conſtantiæ, extra portam Viminalem, in via Numentana, circulare, & vermiculato opere, columniſque duodecim in gyrum diſpoſitis ſuſtentatum, tribus inter ſe conjunctis, inter quas aliquo ſpacio relicto, aliæ eodem modo ſubjunguntur. Vidi prope infracto ſepulcri marmore, Bacchantium turbam, qui angues ore geſtarent, & caprum ducerent: de quo more Prudentius Chriſtianus poëta, in ſuis graviſſimis libris contra Symmachum ſcribit,

—— Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & virides diſcindunt ore chelydros,
Qui Bromium placare volunt: quod & ebria jamtum
Ante oculos regis Satyrorum inſania fecit.

Fauni.

Nunc S. Stephani in Cœlio, ſphæricum, & columnis in orbem æqualiter diſpoſitis ornatum. Columnarum ordo triplex fuit: in interiore columnæ XX cum pilis duabus: in medio, XLII, qui ordo nunc pro muro eſt. extremi ordinis tantum rudera in adjuncto horto apparent. Fuit igitur terno ambitu, quaſi porticibus ampliſſimum. Structura unum ex pulcherrimis, tempore ex antiquiſſimis.

Silvani.

Nunc S. Agathæ ſub Viminali, in via Suburana, cujus mentio in teſtamento Galli Favonii, quod nos

os correctius, quam in Marliano legitur, cum aliis uibuſdam teſtamentis edidimus, anno ſuperiore.

Mercurii.

Nunc S. Angeli in piſcina, in foro piſcario.

Boni eventus.

Nunc S. Euſtachii, proxime Pantheum.

Hadriani.

Nunc S. Mariæ Tranſpontinæ, ſive Carmelitam, trans pontem Ælium, è regione ſepulcri ſius. Hoc templum Hadriano Antoninus Pius ntra vota pene omnium dicavit.

Iunonis Lucinæ.

Nunc S. Laurentii in Lucina, in campo Martio, bet columnas ophiticas & porphyreticas. De hoc nplo Ovid. III Faſtorum.

Iunonis Matutæ.

Nunc S. Nicolai in Mentuza in foro holitorio. vid. IV Faſtorum:

Huc ubi luce ferant Matutæ ſacra parenti,
Sceptriferas ſervi templa dediſſe manus.

Iunonis Capitolinæ.

S. Salvatoris in Maximis, cum Jovis delubro njunctum. Vnde Ovid. in Faſtis:

Hic color, hic teneo cum Iove templa meo.

ibidem.

——— *dicor matrona Tonantis,*
Iunctaque Tarpeio ſunt mea templa Iovi.

Veſtæ.

Nunc S. Mariæ de Gratia, in valle quæ inter latinum & Capitolinum eſt. Sphæricum eſt, de o ſatis plane & perſpicue Ovid. VI Faſt.

His

Hic locus exigua qui ſuſtinet atria Veſtæ,
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.
Arte Syracuſia ſuſpenſus in aere clauſo
Stat globus, immerſi parva figura poli.
Et quantum à ſummis, tantum ſeceſſit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi, nullus procurrit in illo
Angulus, à pluvio vendicat imbre tholus.

Veſtæ in foro Boario.

Nunc S. Stephani, parvum & rotundum, & in ambitu decem & octo columnis incluſum. De hoc maxime diverſæ ſunt ſcribentium opiniones. Blondus & Marlianus affirmant Veſtæ fuiſſe, Volaterranus Herculis, Lætus Matutæ, Albertinus Dianæ, neſcio quis alius Auroræ.

Fortunæ Virilis.

Nunc S. Mariæ Ægyptiacæ, ad ripam Tiberis juxta pontem Palatinum, ex lapide quadrato, cum tectorio ad regulam antiquorum facto, columnæ ex latere utroque ſeptem, duæ in frontibus. Porticus parva columnarum quatuor, & ante aram totidem. Ad ortum æſtivum parieti inſerta columella ex alabaſtro, quæ claro ſolis ortu, luce perſpicua, & fulgore luminis incendit parietes. Ovid. I V Faſt.

Dicite nunc quare Fortunæ thura virili
Detis, eo gelida qui locus humet aqua.

Simulacrum hujus Deæ duabus undulatis togis fuit opertum, perinde ut olim reges Romani undulatas & prætextas togas ſoliti ſunt habere: ita ſcripſit Varro libro primo de Vita populi Rom.

Fortis Fortunæ.

Nunc S. Coſmati, ſub Janiculo, in hortis Cæſaris Dictatoris, quod ipſe populo Rom. legaverat: ut

ut Tacitus narrat. Terentius Scaurus: Fœdus Græciæ (inquit) camelo æreo in hortis Cæſaris, ædi Fortis Fortunæ inciſum, & pro porta poſitum. De eodem horto & templo Suetonius. Fuerunt & alia Fortis Fortunæ templa, ut ex Varrone & Livio conjicimus. Colebatur ab operariis, & ruſticis, & ſervis. Columella in libro de Hortis:

Allia cum cepis, cereale papaver, anetho
Iungite, dumque virent, nexos deferte maniplos,
Et celebres Fortis Fortunæ dicite laudes.

Iſidis juxta ovilia.

Nunc S. Marcelli, in via lata, ut Victor: non procul à ſeptis, ut Juvenalis.

A Meroe portabat aquas, quas ſpargat in ædem
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit Ovili.

Iſidis in circo Flaminio.

Nunc S. Mariæ in Equiro, quod in eo loco fierent Equiria.

Iſidis in via Appia.

Nunc S. Nerei, inter S. Sixtum, & thermas Antoninianas, ad caput viæ novæ. Hujus deæ opem in recuperata valetudine experti, tabellas ei ſuſpendebant. Vnde Tibullus,

—— nam poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

Ejus ſacra quomodo ſublata, & quam ob cauſam ſacerdotes Vrbe pulſi, & templa diruta ſint, Joſephus docet in antiquitatibus, lib. XVIII.

Telluris.

Nunc S. Pantaleonis in Subura, intra Carinas. Ædificatum in area domus Caſſii, qui regni affectati pœnas dedit: auctores Cicero & Valerius.

Honoris, & Virtutis.

Nunc S. Sixti, ex aliquorum ſententia, quæ mihi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

hi falſa videtur. Propinquius enim portæ Capenæ fuit, quam nunc hoc recens eſt.

Carmentæ.

S. Catharinæ, ſub rupe Tarpeia.

Pietatis.

Nunc S. Salvatoris de pietate. Julius Obſequens ponit in Circo Flaminio, Victor in foro holitorio: Plinius in eo loco, ubi poſtea theatrum Marcelli fuit. Vnius loci varia deſignatio, ab adjacentium locorum vicinitate ſumpta. Aliquando eodem in loco carcer plebis fuit, in quo cum filia matrem vinctam ſuis uberibus aluiſſet, impunitas illi conceſſa, & locus Pietatis numini dicatus eſt.

Dianæ Aventinæ.

Nunc S. Sabinæ, ſupra Tiberim, occaſum verſus. Ad hoc alludit Horatius in Epodis,

Quæque Aventinum tenet, Algidumque,
Quindecim Dianæ preces virorum
Curet. ——

Antiquum marmor Salonæ in Dalmatia de hoc templo teſtatur, CAETERAE LEGES EAEDEM SONTO, QVAE ARAE DIANAE SONTO IN AVENTINO MONTE DICATAE.

Dianæ in Cœlio.

Nunc S. Joannis Evangeliſtæ, ante portam Latinam, minimum, & nullorum plane ornamentorum.

Bonæ deæ.

Nunc S. Mariæ Aventinæ, in medio pene ejus montis, qua Tiberim ſpectat. Situm depingit Ovid. v Faſt.

Eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Eſt moles nativa loco, res nomina fecit,
Appellant ſaxum, pars bona montis ea eſt.
Huic Remus inſtiterat fruſtra, quo tempore fratri
Prima Palatinæ regna dediſtis aves.
Templa patres illic, oculos exoſa viriles,
Leniter acclivi conſtituere jugo.
Dedicat hæc veteris Clauſorum nominis hæres,
Virgineo nullum corpore paſſa virum.
Livia reſtituit. ———

Minervæ.

Nunc S. Mariæ ſupra Minervam, poſt Pantheum. In hoc fuit breviarium rerum geſtarum Pompeii Magni.

Minervæ Capitolinæ.

S. Salvatoris in Maximis, Jovis Capitolini delubro conjunctum. Vnde bene cecinit poëta antiquus,

Vique Palatinis Capitolia condita ſaxis
Signarent titulo proavi Iovis, atque Pelaſgæ
Palladis, & Libyca Iunonem ex arce vocarent.

Veneris Victricis.

Nunc S. Mariæ in Crypta picta, vicinum Pompeii theatro, teſtante, III Triſt. Ovidio.

Altera templa peto, vicino juncta theatro:
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.

Veneris theatri Pompeiani.

Nunc S. Barbaræ. In hoc Catia cum duobus adulteris libidinem ſub velo publice exercuit: ut auctor eſt interpres Horatii.

Salutis.

Nunc S. Vitalis, in Quirinali. Ovid. I. Faſtor.

Ianus adorandus, cumque hoc concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

Quietis.

Nunc S. Petri, & Marcellini, in via Lavican
A Conſtantino in meliorem uſum converſum, qu
matrem ſuam prope illud in Mauſoleo ſepeliri vo
luit, quod in Sylveſtro primo aſſerit Platina.

Concordiæ.

Nunc S. Sergii, & Bacchi, infra Capitolium, qu
forum reſpicit. Fuerunt & alia duo, unum in arce
alterum ſupra Comitium, ad Vulcani aream:

Sciendum eſt, cum temporis verbum omiſ
mus, nomine loci ſimpliciter notato, & vetuſta &
recentia templa everſa eſſe. In illis autem vetu
magnificentia quærenda non eſt: & nos quæ po
ſuimus, cum ad antiquitatis qualiacunque veſtigi
cognoſcenda, tum ad auctores intelligendos puta
vimus pertinere. Varro ſcripſit, ornamenta tem
plorum olim lignea & fictilia fuiſſe, quæ poſt ali
quanto ex marmore, ebore, atque auro facta fini
item Tacitus ait, apud antiquiſſimos rudi cæmer
to & informibus tegulis templa fuiſſe extructa
quæ poſtea marmore nituerunt, & radiarunt æ
atque auro, non tantum firmis & duraturis pari
tibus, ſed etiam expolitis arte, & ſplendentibu
Structuræ eorum quæ nunc extant, non unifo
mes ſunt: etenim variis ætatibus atque ingeniis va
ria placent. Alia viſuntur circulari forma ſine co
lumnis, ſine contignatione, ſine feneſtris, ſphæric
foramine in tecti medio lucem præbente: quoru
præcipuum & ampliſſimum, S. Maria rotunda, &
poſt illud S. Maria de gratia, item SS. Coſmæ, &
Damiani, & S. Stephani in foro boario, & S
Theodori. Alia eadem forma, ſed plurimo co
lumnarum ordine, & adjunctis feneſtris, ut S
Stephani in Cœlio, & S. Conſtantiæ extra portan
Viminalem. Hæc licet ex antiquis cuncta ſint, no
V

vis tamen nominibus tanquam notioribus appel-
lo. Alia quadrangulari forma, ordine columna-
rum recto, & plerunque uno tantum, interdum
duplicato, ut in recentioribus illis magnificis, S.
Ioannis Laterani in Cœlio, S. Petri in Vaticano,
S. Pauli in via Oſtienſi, quod olim etiam multo
amplius & cultius fuit. ita enim depingitur in quo-
dam hymno Prudentiano,

Parte alia titulum Pauli, via ſervat Oſtienſis,
Qua ſtringit amnis ceſpitem ſiniſtrum. (arces.
Regia pompa loci eſt, princeps bonus has ſacravit
Clauſitque magnis ambitum talentis.
Bracteolas trabibus ſublevit, ut omnis aurulenta
Lux eſſet intus, ceu jubar ſub ortu.
Subdidit & Parias fulvis laquearibus columnas,
Diſtinguit illic quas quaternus ordo.
Tum Camyros hyalo inſigni varie cucurrit arcus:
Sic prata vernis floribus renident.

Tale autem fuit Theodoſii Magni temporibus.
Nonnulla pilas tantum habent, interjectis colu-
mnis, & feneſtellas ſub ipſo tecto: alias plures, alias
pauciores, pro reliqui ædificii forma atque modo.
In ipſis templis plurimæ columnæ pretioſæ, ex
variis diverſiſque marmorum generibus. Hodie
intra & extra urbem plus quam trecenta viſuntur,
quæ libello quodam cum cœmeteriis & xenodo-
chiis, additis clarorum virorum epitaphiis, ſepara-
tim annotavimus.

CAP. X.

De templis ſacelliſque veteribus, quæ ab aliis omiſſa ſunt.

SUperiore capite dictum eſt de templis propha-
nis, quæ in divorum nomina ſunt mutata: hoc
autem capite enumerabimus ea, quæ nunc quidem
nulla ſunt, ſed apud veteres fuiſſe leguntur, & à
recen-

recentioribus ſunt omiſſa: qui tamen in eo, ut col-
ligerent omnia, videntur elaboraſſe. Quamvis au-
tem ad eam Vrbem, vel potius cadaver Vrbis
quod nunc eſt, nihil pertineat hæc diligentia, ta-
men ad poëtas & hiſtoricos intelligendos, hæc ve-
nominum cognitio, vel locorum notatio utilis, u
opinor, futura eſt.

Veneris, & Romæ.

Conſors delubrum fuit in via Sacra, teſtante i
contra Symmachum Prudentio.

Ac Sacram reſonare viam mugitibus, ante
Delubrum Romæ: colitur nam ſanguine & ipſa
More Deæ, nomenque loci ceu numen habetur.
Atque urbis Veneriſque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur thura deabus.

Vrbis etiam dies natalis colebatur XII Cal
Maii. Hoc fortaſſe idem eſt cum eo, quod Serviu
Veneris Romanæ nominat. Inter ſingularia certe &
digna admiratione loca, Vrbis templum numera
Marcellinus.

Iovis Fagutalis.

In monte Viminali, à luco Fageo, de quo Var-
ro, Plinius, Feſtus, Victor.

Iovis prædatoris.

In quo prædam hoſtibus ereptam ponebant
Locus ignoratur: ſed fuiſſe, & ad illud alluſiſſ
Virgilium Servius ſcribit,

—— ipſumque vocamus
In prædam, partemque Iovem.

Iovis invicti.

Et hujus neſcitur locus. Ovid. VI. Faſt.

Idibus Invicto *ſunt data templa Iovi.*

De eodem Auguſtinus *de Civitate Dei.*

Iovis inventoris.

Iuxta Salinas ſacellum fuit, quod inventis bo-
bus

bus, & punito Caco, Hercules patri Inventori dicavit: auctores, Dionyſius & Solinus.

Iovis Propugnatoris.

In Palatio, cujus mentionem invenimus in antiquis Epigrammatis.

IN AEDE IOVIS PROPVGNATORIS IN LOCVM CLAVDI PATERNI VITA FVNCTI ATERIVS COLONIVS COOPTATVS.

Hæc inſcriptio poſita ſexto conſulatu Commodi Imperatoris, in quo Petronius Septimianus ei collega fuit.

Iovis Conſervatoris.

Hoc quoque in vetuſto epigrammate legimus, non expreſſo loco. Iovi conſervatori ſacellum cum ara Domitianus extruxit, juxta Velabrum. auctor Tacitus.

Iovis Arbitratoris.

In decima urbis regione ponitur à Victore, & appellatur Pentapylon, quaſi quinque Portarum.

Iovis Statoris.

Aliud à ſuperiore, quod Varro de rebus divinis in Circo Flaminio poſuit, cujus certiorem locum Vitruvius indicavit, Metelli porticum, quæ ad eundem Circum fuit.

Martis Vltoris.

Etiam aliud, præter id quod ſupra poſitum eſt, in Capitolio, referente Dione.

Martis, circi Flaminii.

Cornelius Nepos, citante Priſciano, In circo Flaminio (inquit) fuit ædes Martis, architectata ab Hermodoro Salaminio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Herculis defenſoris.

Incerti loci, in quo, ut in Iovis Propugnatoris milites honeſta miſſione miſſi, & gladiatores emeriti, arma clypeoſque ſuſpendebant. De L. Domitio Valeriano milite, loquitur vetus inſcriptio: de Veianio gladiatore Horatius,

—— armis
Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro.

Herculis extra urbem.

Duo fuerunt: Vnum extra Capenam modicum, ſed frequens, de quo Martialis lib. IIII.

Et qua puſillum fervet Herculis fanum.

Alterum extra Latinam, quod ſtatuit Domitianus longiuſcule ab Vrbe, cuius lib. IX idem poeta mentionem facit. Verſus poſiti ſunt ſupra, ubi de via Latina agitur.

Apollinis Tortoris.

Suetonius in quadam urbis parte locat, ſed eam non exprimit, in Auguſto.

Fidii.

In Quirinali. Ovid. VI Faſt.

Hunc igitur veteres donarunt ſede Sabini,
Inque Quirinali conſtituere jugo.

Summani.

Sacellum fuit in faſtigio templi Jovis Capitolini: ædes prope circum Maximum. Idem,

Reddita, quiſquis is eſt, Summano templa feruntur,
Tunc, cum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Mutini.

Adverſum murum Muſtellinum, ut inquit Feſtus. Huic mulieres velatæ togis prætextatis ſolitæ ſunt ſacrificare.

Sarapidis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Sarapidis.

M. Aurelius Antoninus in Pontificatu ſuo, poſuit circa eum locum, ubi nunc S. Stephanus de Truglio.

Adonidis.

Refertur ab Ovidio in Arte, non expreſſo loco.

Iani Curiatii.

Prope templum Junonis Sororiæ, de quo mox dicemus.

Sangi.

Locus ignoratur, ponitur à Varrone & Plinio. In eo lana, colus, & fuſus Tanaquilis fuerunt conſecrata.

Auguſti.

Duo fuerunt: alterum in Palatino, quod Livia Auguſti coniunx fecerat; Veſpaſiani dominatu, publico conſumptum incendio: alterum in foro, à Tiberio Cæſare extructum.

Iunonis Capratinæ.

Extra urbem, cui ſub caprifico faciebant mulieres, ex eadem arbore virgas ramoſque geſtantes, Varrone & Feſto auctoribus. Templum frequentabatur Nonis Quintilibus, quæ inde Capratinæ dictæ ſunt. Origo talis fuit: Fidenates poſt urbem à Gallis incenſam, ſi reliquias ſalvas eſſe vellent, Romanos cogere voluerunt, ut omnes puellas & matres-familias ſibi traderent. Patribus igitur dubiis, & de ſumma Reip. ſollicitis, ancillæ ſe ituras promiſerunt: quæ cum dominarum habitu profectæ eſſent, per caſtra diſtributæ, hoſtes vino invitaverunt: illiſque ſopitis, ſignum Romanis ex caprifico dederunt: quo dolo & pœna de hoſtibus ſumpta eſt, & Romanorum matronarum fama conſer-

conſervata. In huius beneficii memoriam ingenuæ ſimul & ſervæ Iunonis Capratinæ diem ſolennem habebant.

Iunonis Sororiæ.

Prope Carinas, ad eum clivum, qui nunc ducit ad ædem S. Petri in vinculis, à Sororio tigillo nomen habens, quod cum Jano Curiatio dicavit Horatius, unus ex Trigeminis victor contra Curiatios, ut inquit Feſtus.

Veneris Capitolinæ.

De hoc in Caligula & in Galba Suetonius.

Veneris Romanæ.

In foro Cæſaris. Huic ſoli victimas ſolitas immolari, cum Paphiæ thure tantum fieret, ait Servius. De venere Romana, in initio Lucretius,

Æneadum genetrix. ——

Si licet conjecturam ſequi, puto hoc delubrum Veneris & Romæ fuiſſe, de quo initio huius capitis dictum eſt.

Veneris Lubentinæ.

Locus ignoratur: de templo ſcribunt Cicero, Varro, Marcellus. Solebant puellæ, quæ exceſſerant annum pueritiæ, pupas, ætatis ſuæ inſignia, dicare Veneri, quemadmodum pueri bullas diis ſuſpendere penatibus: illud ex Perſio, hoc ex Propertio docemur.

Veneris Verticordiæ.

Extra Collinam, via Salaria. Huius ædes facta, cum tres Veſtales uno tempore inceſtum commiſiſſent (ut ait Julius Obſequens) ut puellarum animos laſcivos ad caſtitatem verteret. De eodem Valerius, & Ovid. IIII Faſt.

Roma pudicitiæ proavorum tempore lapſa,
Cumæam veteres conſuluiſtis anum.

Templa

Templa jubet Veneri fieri, quibus ordine factis:
Inde Venus verſo nomine corda tenet.

Veneris Cluacinæ.

In ea fori parte, qua Romani & Sabini armis depoſitis facto ſacrificio ſe purgaverunt. Hujus templi locum, cum juxta forum fuerit, varie deſignant auctores. nam Ovidius ait prope viam ſacram fuiſſe, Plautus prope Comitium, in Curc.

Qui perjurum hominem vult convenire, mitto in comitium:
Qui mendacem & glorioſum, apud Cluacinæ ſacrum.

Livius III ab V. C. ad Tabernas fuiſſe indicat. Dicta Cluacina, quod cluere antiqui, purgare dicebant, ut Plinius inquit lib. XV. Marlianus Cloacinam vocat, & diverſam eius nominis etymologiam affert, ſecutus auctorem, ni fallor, Lactantium.

Fortunæ Mammoſæ.

In capite viæ Novæ, à qua etiam vicus nomen accepit: dicta vel ab ubertate, vel à forma ſtatuæ.

Fortunæ Plebeiæ.

A Tullo conditum, de quo VI Faſt. Ovidius:

Plebs colit hanc, quia qui poſuit, de plebe fuiſſe
Fertur, & ex humili ſceptra tuliſſe loco.

Fortunæ Tarpeiæ.

De quo templo in Præneſtina inſcriptione, quæ in domo epiſcopi eſt: cognomento Primigenia, ut plurimæ ibidem inſcriptiones docent.

Fortunæ Reducis.

A Domitiano factum. Martialis lib. VIII.

Hic tibi Fortunæ reduci fulgentia late
Templa patent, felix area nuper erat.

Claudianus,

Aurea Fortunæ reduci ſi templa priores
Ob reditum vovere ducum, non dignius unquam
Hæc dea pro meritis amplas ſibi poſceret ædes.

Cybeles.

Sub Palatino, Junonis Soſpitæ templo contermi-num, ut Victor inquit. Ovidius II Faſtorum,

——— *Phrygiæ contermina matri Soſpita.*

De eodem Martialis, VII.

Hinc viduæ Cybeles, illinc ſacraria Veſtæ.

In ſacris Cybeles, æreis crepitaculis utebantur, unde æs Corybantium: ut in Apollinis lebetibus æreis, à quo æs Dodonæum.

Annonæ.

In Capitolino fuiſſe, conjicimus ex inſcriptione, quæ nunc ibidem legitur:

ANNONAE SANCTAE HAELIVS VITALIO MENSOR PERPETVVS CORPORIS PISTORVM SILIGINA-RIORVM D. D.

Segeſtæ.

In Circo Maximo, quæ ſegetibus præerat.

Dianæ Suburbanæ.

Trans Tiberim. Ovid. I de Arte,

Ecce Suburbanæ templum nemorale Dianæ.

Minervæ Medicæ.

In quinta Vrbis regione. Victor.

Minervæ Chalcidicæ.

Idem ponit in nona regione. Ego puto, Chal-cidicen dictam, ab æneo templo, quod Domitia-nus ei condidit: ad imitationem illius, quod inter Tænarum & Lacedæmonem fuit, de quo Æmilius Probus, & Livius.

Minervæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Minervæ Aventinæ.

Antiquiſſimum, & Livii Andronici poëtæ donariis celebre. ille à poëtis aliis, & hiſtrionibus, ſcribens ipſis fabulas, honorabatur. Ovid. VI Faſt.

Cœpit Aventina Pallas in arce coli.

Minervæ captæ.

In valle Cœlii, cujus ſitum deſcribit IV Faſt. Ovid.

Cœlius, ex alto qua mons deſcendit in æquum,
Hic ubi non plana eſt, ſed prope plana via eſt.
Parva licet videas captæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere ſuo.

Quare autem Capta dicta ſit, quinque conjecturas affert idem poëta.

Vacunæ.

Locus ignoratur; de templo Ovid. VI Faſt.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

Mihi videtur extra urbem fuiſſe.

Nemeſis.

Prope forum Trajani.

Lavernæ.

Extra portam Collinam, via Salaria, ut inquit Helenius, ſupra illum Horatii locum,

Labra movet metuens audiri pulcra Laverna,
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.

Quietæ.

Extra eandem portam, Quietis Deæ: quam, cum ſuburbanum haberet templum, in urbem recipere noluerunt. D. Auguſtinus.

Liviæ Auguſtæ.

In foro Romano.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Tutullinæ.

In Aventino, cujus apud Varronem mentio.

Bonæ deæ ſubſaxanæ.

Non procul à via Nova, & thermis Antoninianis, in Aventino.

Victoriæ.

In eodem monte, ædificatum ab Arcadibus, Halicarnaſſæus.

Corniſcarum.

Trans Tiberim, dearum à cornicibus dictarum, quas alii in Iunonis, alii in Concordiæ, tutela fuiſſe aſſeverant.

Ne moleſtus ſim, prætermittam illa, ut Clementiæ Cæſaris, de quo Plutarchus: Iuſtitiæ Auguſti, de quo Ovidius: Fœcunditati Poppeæ, de quo Tacitus, dicata templa. nam tranſlata ad unum imperii poteſtate, ſuperſtitioſa aſſentatio immoderata fuit.

CAP. XI.

De Domibus quorundam doctorum.

DE domibus Regum, Imperatorum, civium illuſtrium, aut divitum, de quibus paſſim legitur, nihil dicam, & ſatis multa ab aliis, præſertim à Marliano, ſunt collecta; ſed referam tantum domicilia quorundam doctorum, qui etiamſi Octaviorum, Scaurorum, Meſſalarum, Catulorum, Lateranorum, Corneliorum, Balbinorum, ſimiles ædes non poſſederint, tamen & illas celebrarunt, & caſulas ſuas nobilitarunt virtute & ingeniis. imo vero quicquid alii laudis habent, per doctos ſunt conſecuti. Tantum enim ſcimus, quantum à literis accepimus.

Craſſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Craſſi Oratoris.

In Palatino, ut illis temporibus, magnifica fuit. eius atrio, cum in publico nondum ullæ marmoreæ eſſent, columnæ Hymettiæ quatuor, ut in. lib. XVII, vel ut idem XXXVI, bis prodidit, x fuerunt, non longiores duodenûm pedum: cum men ideo Cn. Domitii & M. Bruti reprehenſiobus non caruerit. Alii in Viminali ponunt, ſed fuit Craſſi cognomento divitis, de qua Perſius atyra ſecunda,

—— Nunc Craſſi mittit in ædes.

Calvi Oratoris & Poetæ.

Prope forum Romanum, ſupra ſcalas Anularias. am primum habitavit Auguſtus Cæſar.

Philippi.

In Carinis, ſub Eſquilino. Horatius, I Epiſt.

Strennuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium diſtare Carinas
Iam grandis natu queritur.

Hortenſii.

In Palatino, quam domum ſecundam poſſedit Auguſtus, non procul ab æde nunc S. Anaſtaſiæ.

Ciceronis.

In eodem Palatino, ſupra ædem Iovis Statoris, quam incenſam à P. Clodio, majore ſumptu ex ærario ædificavit Senatus.

Saluſtii.

In Quirinali, cuius ruinas ſupra hortos eiuſdem n valle ſubjecta extare aiunt. Qui de vita ipſius ſcripſerunt, prope Minervæ ædem, quæ hodie S. Mariæ ſacra eſt, volunt habitaviſſe. Quod ſi ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

eſt, hæc prima fuit: altera, poſt præturam Africanam ab ipſo culta.

Attici.

In eodem monte, ubi nunc S. Vitalis templum, fuit ſitu & ſylva amœniſſima.

C. *Aquilii.*

Iuriſconſulti, in dorſo montis Viminalis, omnium conſenſu pulcherrima. Plinius lib. XVII.

M. Manilii.

Iuriſconſulti celebris, & prudentis oratoris, in Carinis. Cicero Paradoxis.

L. *Annæi Senecæ.*

In Palatino Cœlium verſus, ſupra balneum: cujus domus incommodum & inquietum ſitum ipſe deſcribit, lib. VII ad Lucilium, Epiſt. LVII.

Plinii Iunioris.

Oratoris, ſupra Suburam in Eſquilino, quod ipſe in Epiſtolis, Martialis in Epigrammatis teſtatur.

Ennii poetæ.

In monte Aventino juxta Tutulinæ fanum, ut ex Porcio tradit Varro.

Virgilii.

In campo Eſquilino, juxta Mecœnatis hortos, qui erant inter aggeres Tarquinii, & urbis mœnia.

Propertii.

In Eſquilino, ita enim ipſe libro ſecundo,

I puer, & citus hæc aliqua propone columna,
Et dominum Eſquiliis ſcribe habitare tuum.

Ovidii.

Infra Capitolium, qua Velabrum reſpicit, circa eum

eum locum, ubi nunc eſt S. Mariæ templum de conſolatione. Innuit lib. I Triſt.

——— *Capitolia cernens,*
Quæ noſtro fruſtra juncta fuere lari.

Martialis.

Intra Viminalem & Hortulorum collem, prope Pilam dictam Tiburtinam. Sic enim ipſe libro quinto:

Sed Tiburtinæ mihi proximus accola Pilæ,
Qua videt antiquum ruſtica Flora Iovem.

Idem lib. I.

Longum eſt, ſi velit ad Pilam venire,
Et ſcalis habito tribus, ſed altis.

Stellæ.

In aditu Suburæ. Idem lib. XII.

Vel ſi malueris, prima gradiere Subura,
Atria ſunt illic Conſulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella penates.

Suræ.

In Aventino, Palatinum verſus. Idem lib. VI.

Quique videt propius magni certamina circi,
Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ.

CAP. XII.

De theatris, circis, odeis, ſtadio, xyſto, item de factionibus aurigantium.

IN liberis civitatibus multa populo conceſſa ſunt, qui cum ſæpenumero gravibus & diuturnis bellis, ſine quibus libertas retinetur, difficulter vexaretur, domeſticæ quædam animorum relaxationes inductæ ſunt, & multiplices ludi ac diverſa ſpectacula publice exhibita: idque cum in Græcis civitatibus uſitatiſſimum fuit, tum in Romana Rep. con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

tra Scipionis Naſicæ conſilium ita increbuit, ut luſus licentiam, jocus turpitudinem, frequentia laſciviam, conſuetudo denique crudelitatem pepererit. Nam & ſpectatores, & fautores, & actores ſcelerum, ipſi interdum principes aderant. Ædificiis theatrorum præerant cenſores: ludis & ſpectaculis, ædiles curules: &, ut ex Iuvenale patet, prætores, quibus & conſulares addidit Nero, & Domitianus præfectos, quales ſunt apud Martialem Lectius quidam, & Oceanus. In Capuanis inſcriptionibus, exactor operum publicorum, & theatri legitur: & dux theatralium operarum, apud Tacitum. Theatra autem non ſolum ex lateribus fuerunt ſtructa, ut in urbe Statilii, ad Lyrim fluvium, Minturnenſe, & quod eſt Puteolis, quæ nos vidimus: neque ex quadratis tantum lapidibus, ut Pompeii, Marcelli, Titi: verumetiam ex ſolido marmore, quale fuit Capuanum, cuius ruinas mirati ſumus: item Veronenſe, de quo Torellus Sarayna: item Athenienſe, quod inſpexit Cyriacus Anconitanus. Sed ad Romana. De Caſſii theatro Paterculus: de Scauri & Curionis Plinius: de C. Cæſaris Tacitus, de Balbi Auſonius, de Claudii Suetonius, de Neronis Sex. Aurelius, de Trajani Spartianus, de tribus theatris & uno amphitheatro campi Martii Strabo, de theatro montis Eſquilini Martialis. Hæc cum nulla amplius ſint, de iis quorum aliqua extant veſtigia, agemus.

Theatrum Pompeii.

Ad campum Floræ, contiguum circo Flaminio, veſtigia cernuntur in cella vinaria, & in equili domus Urſinæ. Hoc Pompeius manſurum inſtruxit, igne conſumptum inſtauravit Tiberius, perfecit Caligula, iterum ambuſtum reſtituit Claudius, vetuſtate collapſum refecit Theodericus rex Gotthorum. Adeo tenui & apta junctura fuit, ut non com-

compoſitum opus, ſed ex uno perpetuoque lapide factum videretur. Fuit & aliud Pompeii, vicinum campo Martio, de quo Plinius lib. XXXIV. Vnum fortaſſe ex illis, de quibus Strabo loquitur.

Marcelli.

Intra Capitolium & Tiberim, in cujus ruinis hodie ædificatum eſt palatium Sabellæ familiæ, & ampliora ejus veſtigia ſunt, quam Pompeiani, & forum Holitorium verſus tabernas habet.

Statilii Tauri.

Intra portam Næviam & Cœlimontanam, adhuc prope integrum, & urbis mœnibus incluſum, una ejus parte intra, altera vero extra murum. De his tribus loquitur Ovid. III de Arte,

Viſite conſpicuis terna theatra locis.

Item III Triſtium, quem locum ſupra explicavi.

Tiberii.

Ejus aliqua veſtigia in privatis ædificiis intra aquam Virginem, & columnam Cochlidem Antonini viſuntur: nam juxta ſepta fuit.

Titi.

Intra Cœlium & Eſquilinum, vulgus à mole ædificii Coloſſeum appellat, urbe media, auctore Suetonio, ſitum, altitudinis tantæ, ut viſio humana ad ejus ſummitatem ægre conſcendat: quod teſtatur in XVI, Marcellinus. In altum habuit fornices quatuor, alterum alteri impoſitum, tres inferiores in extremo columnis ſuſtentantur cum diverſis capitellis: ſuperioris pars pro muro eſt: feneſtris aliquot lucem admittentibus. Adeundi loca varia. Primus enim introitus eſt in ipſam aream circularem, quam nunc nominant harenam: proximus aſcenſus eſt ad ſedilia. ſequitur alius ad aream aditus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

poſtremus deſcenſus in loca ſubterranea, ad quæ obruta jam perveniri nequit. Sedilium ratio non plane perſpicitur, muri tamen magis ac magis ſunt ad ſpectantium commoditatem declives. Poſt ſedilia latus & ſpacioſus ſupra porticum ambitus. Ex ruinarum amplitudine, recte ſcriptum à Martiale videtur,

Omnis Cæſareo cedat labor Amphitheatro:
Vnum præ cunctis fama loquatur opus.

De ludis Theatralibus, item de ſcenicis actionibus & originibus, M. Terentius Varro libros ſcripſit. Ludorum tempore contra æſtum Theatra velis tecta fuiſſe, & ſedilia croco conſperſa, prodiderunt, præter Plinium lib. XIX, etiam poëtæ, cum veterum frugalitatem laudibus efferunt. Ut Ovid. libro primo de Arte:

Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illic, quas tulerant nemoroſa palatia, frondes
Simpliciter poſitæ, ſcena ſine arte fuit.
In gradibus ſedit populus de ceſpite factis,
Qualibet hirſutas fronde tegente comas.

Item Propertius lib. I I I I.

Nec ſinuoſa cavo pendebant vela theatro,
Pulpita ſolennes non oluere crocos.

Vas ipſum, quo ſedilia ſpargebantur, Nimbus appellatur à Martiale, qui ad Agathinum pugilem his verbis ſcribit:

Lubrica Corycio quamvis ſint pulpita nimbo,
Et rapiant celeres vela negata noti.

Fuit θεατρικὸν ἀργύριον, quod extat Latino vocabulo nuncupat Chariſius. Romanus populus ludos ſpectabat coronatus, ad quos omnis ætas & ſexus admittebatur. Quamvis autem Theatra, Circi, Campus, ſingulares quæque ac proprios ludos haberent, & exercitationes cuique loco accommodatas: tamen eadem ſæpe omnibus in locis per-
acta.

acta ſine diſcrimine fuerunt. Nam ut de circo dicam, in eo curſores, pugiles, luctatores, gladiatores, confectores ferarum verſabantur. nam in eo bigarum quadrigarumque curſus, & ludi tauriles, & ferarum venationes, & equeſtria ac pedeſtria prælia exhibebantur. Introducti etiam ſunt mimi, ſaltatores, citharœdi, hiſtriones, funambuli, qui in theatris ſolebant agere frequentius. Contra in theatro navale prælium edidit Domitianus. Nunc de Circis breviter dicendum eſt.

Circus Maximus.

Ex Palatini latere meridionali, quod Aventino eſt oppoſitum, jacet: cujus ruinæ cernuntur ab æde S. Anaſtaſiæ, uſque ad Severi ſeptizonium. Fornices quadrupliciter altera alteri impoſita, & ſedilium directæ lineæ. Carceres olim & metæ ex topho lignoque fuerunt, quæ marmorea & aurata fecit Claudius. Ne quis autem alii ſedendo moleſtus eſſet, hæc dat præcepta Ovidius:

Tu quoque, qui ſpectas poſt nos, tua contrahe crura,
Si pudor eſt, rigido nec preme terga genu.
Sed pendent tibi crura, potes ſi forte, juvabit
Cancellis primos inſeruiſſe pedes. Et,
Quid fruſtra refugis? cogit nos linea jungi:
Hæc in lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen à dextra, quicumque es, parce puellæ:
Contactu lateris læditur illa tui.

In circo ornamenti cauſſa, cum Deorum imagines gypſeæ, tum detracta hoſtibus ſpolia ſuſpendebantur. Idem,

Sive erit ornatus, non ut fuit ante, ſigillis,
Sed regum poſitas Circus habebit opes.

Ad circum in cellis ſubterraneis habitabant, qui quæſtum corpore facerent, ut ex Iuvenale colligitur, & aperte declarat in Vario Lampridius: Omnes de theatro, de circo, de ſtadio, & omnibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

locis & balneis meretrices collegit. Ad eundem res furto ſublatæ ſub crepuſculi tempus vendebantur, quod in Horatium, cum circum veſpertinum vocat, annotavit Helenius. Servi per circum nuces, & fractum cicer clamando ſolebant circumferre, item in cortinis aquam portare, quæ eſurienti ſitientique plebi venderent: quod adhuc in Italiæ civitatibus uſitatum eſt. Ad illud reſpexit Horatius, ubi equeſtrem, & patricium, & copioſorum hominum ordinem, ab infima plebe diſcernit, ſcribens ad Piſones:

Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, & res,
Nec ſi quid fracti ciceris probat, & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.

Alterum in Pænulo oſtendit Plautus,

Ita replebo atritate, ut atrior multo ſies
Quam Aegyptii, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.

Tomentum Circenſe erat culcitra ex gnaphalio, aut aliis herbis vel arundinibus conciſis facta, quæ ſubſternebatur multitudini: quod ex Suetonio & Martiale conſtat. Circi nomine, etiamſi nihil aliud addatur, intelligitur Maximus: ut fori appellatione, Romanum accipimus: campi vocabulo, Martium.

Flaminius.

Incepiſſe videtur circa ædem S. Angeli in piſcina, protenſus ad campum uſque Agonium. Ejus inter ruinas plurimas, veſtigia ſunt apud apothecas obſcuras, prope ædem S. Roſæ, & ſacellum ſepulcri ſancti. Ab Apollinis templo, quod aliis magis conſpicuum fuit, alio nomine Apollinaris. In hoc circo vitri officina fuit, in qua pocula fierent, coloratis punctis quaſi gemmis inſignita, & cryſtallinis ſimilia: quæ ut pretio gemmatis æquanda

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

non erant, ita uſu reperiebantur firmiora, quod quis calidis, ut veræ gemmæ, non vitiarentur aut uerent. quod Martialis in Apophoretis docet, dicho Calices, & expreſſius lib. XII.

Cum tibi Niliacus portet cryſtalla cataplus,
Accipe de circo pocula Flaminio.
Nullum ſollicitant hæc, Flacce, toreumata ſurem,
Et nimium calidis non vitiantur aquis.

Floralium.

In valle intra collem Hortulorum & Quirinalem. Ovidius de hoc, V Faſt.

Circus in hunc exit, clamataque palma theatris,
Hoc quoque cum circi munere carmen eat.

Intimus.

Qui antiquiore nomine, Circus ad murum, ut Varro. In campo Figulino, & in Vinetis Tiberi adjacentibus, ejus rudera ſpectantur.

Neronis.

In valle inter Ianiculum & Vaticanum.

Antonini Caracallæ.

Ab aliis, Prætorianus, quod ibi cohortis Prætoriæ ſtatio fuerit, extra Capenam. Veſtigia quacunque apparent prope S. Sebaſtianum, & montem illam, quæ nunc Bovis caput dicitur.

Alexandri Severi.

Eo in loco, ubi campus nunc Agonius.

Antequam ad reliqua progrediamur, illud admonendum eſt, claris viris, & ad populum gratios, in theatrum aut circum introeuntibus, clamore publico & plauſibus vulgi gratulationes factas. ut Mecœnati, de quo Horatius,

Datus in theatro cum tibi plauſus.

Et Cæſari Domitiano, de quo in VIII, Martialis.

Dum te longa ſacro venerantur gaudia Circo,
Nemo quater miſſos currere ſenſit equos.

Odeum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Odeum.

Græco nomine dictum ὠδεῖον, publicum ædificium erat, in quo, ut in xyſto athletæ, in laniſtæ ludo gladiatores, ita citharœdi & tibicines à muſico, & reliqui fortaſſe ſcenici actores ab hiſtrione exercebantur ante, quam in theatrum prodirent. Odea in urbe quatuor fuerunt. Vnum, in monte Aventino, de quo ad Atticum loquitur Cicero, etiamſi locus mendo non vacet: Monumentum illud (inquit) quod tu tollere laudibus ſolebas, ut Odeum laxaremus, & uſque ad atrium Libertatis explicaremus, contempſimus. Alterum, intra Palatinum & Cœlium, prope Metam ſudantem (hæc nunc intra amphitheatrum Titi, & arcum Conſtantini collapſa cernitur) cujus quidem nomen Seneca non exprimit, ſed ab uſu deſcribit ad Lucilium lib. VII. In iis quæ me ſine avocatione circumſtrepunt, eſſedas tranſcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ſerrarium vicinum: aut hunc qui ad Metam ſudantem tubam experitur & tibias, neque cantat, ſed exclamat. Tertium, prope theatrum Pompeii; quod innuere videtur Marcellinus lib. XVI, cujus verba, quantumvis corrupta, quia locis aliquot eorum teſtimonio ſum uſus, cuncta ſubſcribam: Intra ſeptem montium culmina, per acclivitates planiciemque poſita urbis membra colluſtrans, & ſuburbana quidquid erat primum, id eminere inter alia cuncta ſperabat. Iovis Tarpeii delubra, quantum terrenis divina, præcellentia. Lavacra in modum provinciarum extructa. Amphitheatri molem ſolidatam lapidis Tiburtini compage, ad cujus ſummitatem ægre viſio humana conſcendit. Pantheum velut regionem teretem, ſpecioſa celſitudine fornicatam. Elatos vertice ſcanſili ſuggeſtus conſulum, & priorum principum imitamenta portantes. Vrbis templum, & Pacis, Fo-

rum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

m, & Pompeii theatrum, & Odeum, & Stamm, aliaque inter hæc decora Vrbis æternæ. Vem, cum ad Trajani forum veniſſet, ſingularem omni cœlo ſtructuram, ut opinamur, etiam minum aſſenſione mirabilem, hærebat attonitus, Giganteos contextus circumferens mentem, nec atu effabiles, nec rurſus mortalibus expetendos. ec ille. Quartum, inter cætera opera mirabilia & morabilia fecit Domitianus, ut in vita ejus etonius tradit: quamvis non plane indicet, exxeritne an inſtauraverit. nam (ut ait Sex. Auius) multa ædificia cœpta, multa à fundamentis e conſtruxit.

Stadium.

Locus curſoribus deſtinatus, & hoc extructum Domitiano, eodem Suetonio teſtante. Etſi autem ifuerit, & unumne an plura extiterint, neſciar: tamen inter maxima & præcipua urbis loca ni intelleximus è Marcellino, & è Lampridio: orum verba in hoc ipſo capite citavimus. Marlis lib. III ad Matronam,

Gymnaſium, thermæ, ſtadium eſt: hac parte recede;
Exuimur, nudos parce videre viros.

Stadiodromum quendam Aſtylon nominat Plius lib. XXXVIII, & multos celebrat Pindarus, notus hiſtoriis eſt Milo Crotoniata, & eadem paia natus Iſchomachus: unde ſtudium ambitioſæ s in rebus Græciæ magis cognoſcas.

Xyſtus.

Græca quoque appellatione locus dictus, in quo b tecto hyemis tempore verſabantur athletæ. Vt item Odeum theatri, Stadium circi, ita Xyſtus rma porticus erat exſtructus: inde & hypethras, oc eſt (ut Plinius) ſubdiales ambulationes, neutro enere xyſta appellarunt Romani.

Odeum

Odeum multa ſedilia, multasque columnas habuit, cum pronis & declivibus tectoriis, ut in Pericle deſcribit Plutarchus: ſtadium, carceres, & metas, non ſecus atque circus: Xyſtus columnas in latum directas. Qui concertantibus præerat, Xyſtarchus: qui ipſe certabat, Xyſticus nominatus, ut in antiquo marmore:

L. THENODORVS XYSTICVS PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT.

Factiones aurigantium, qui ludis Circenſibus Palmam quærebant, fuerunt quatuor: quæ à coloribus, viridis, cærulei, coccini, albique panni, quo donabantur, nomina acceperunt, Praſinæ, Venetæ, Ruſſatæ, Albatæ. Domitianus duas aurati purpureique panni ad quatuor priſtinas addidit, teſte Suetonio. Harum factionum ad reprehenſionem uſque ſtudioſi fuerunt principes nonnulli, ut Caligula Praſinæ, Vitellius Venetæ, : tum agitatores ipſos habuerunt in pretio, ut Caligula incitatum, Nero Praſinum, Domitianus Paſſerinum & Tigrim, Nerva Scorpum: quorum victorias prædicatione extollit Martialis, ut M. Aurelii Dioclis, & C. Pompeii Euſceni, & Fuſci, vetera epigrammata. Martialis tres factiones conjungit,

Si Veneto, Praſinove faves, qui coccina ſumis,
Ne fias iſta transfuga veſte, vide.

De Praſina ſeparatim Juvenalis, Satyra XI.

Totam hodie Romam circus capit, & fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.

Juſtiniani temporibus ex contentione factionum Praſinæ & Venetæ, tanta Byzantii ſeditio exorta eſt, ut quadraginta fere hominum millia ſint trucidata: quod ex Zonara Monacho ſcripſit Cuſpinianus. Poſt illam cladem factionum nomina ſunt abolita.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAPVT XIII.

De Porticibus.

Nter clara Vrbis ædificia porticus fuerunt, quæ vel ædibus ſacris, vel illuſtrium virorum domi- ıs, vel publicis ædificiis annexæ, aut neceſſitatis, t ornamenti voluptatiſque gratia fuerunt. Vel- ius in ſua hiſtoria conqueritur, cum poſt bellum nicum à Scipione confectum, in ſomnum à vi- liis, ab armis ad voluptates, à negotiis in ocium ſet converſa civitas, tum primum familias illu- es inter ſe certaſſe ejuſmodi ædificiorum pompa, nec publicam magnificentiam ſecuta privata lu- ria ſit. Porticus nomina acceperunt, aut à deorum mplis, ut Concordiæ, Quirini, Herculis: aut ab ctoribus, ut Pompeia, Octavia, Livia, item Naſi- , Metelli: aut ab ædificii qualitate, ut curva, mi- ria, ſtadiata, porphyretica, Corinthia: aut ab ho- inum actionibus, ut Margaritaria apud Victorem, rgentaria apud Vitruvium: aut à picturis, ut Iſi- s, Europæ, Argonautarum: aut à locis adjun- is, ut porticus amphitheatri, porticus circi, porti- s ſeptorum, porticus campi Martii. In porticibus terdum res ſeriæ agebantur, ut cum in iis habere- r ſenatus, cum jus diceretur, cum publica acta tarentur, cum ſponſalia fierent. Interdum in iis cri gratia conſiſtebant, qui res pretioſas, gem- as ſcilicet, tabulas, ſigna, toreumata, aulæa, nderent. Plerumque animi cauſa, æſtivis præ- rtim caloribus, ad captandum umbram ibi- m inambulabant. Enumerabimus hic cum eas æ nunc extant, tum quæ à ſcriptoribus ſunt ce- bratæ.

Apollinis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Apollinis Palatini.

Ante celeberrimum illud templum ab Auguſt post Actiacam victoriam conditum, in Palatin circum Maximum verſus, auro & columnis Numidicis, & ſtatuis, & picturis variis ornata: duorum poëtarum teſtimonio; Propertii lib. II.

Quæris cur veniam tibi tardior? aurea Phœbi
Porticus, à magno Cæſare aperta fuit.
Tantam erat in ſpeciem Pœnis digeſta columnis,
Inter quas Danai fœmina turba ſenis.
Hic equidem Phœbo viſus mihi pulcrior ipſo
Marmoreus tacita carmen hiare lyra.
Atque aram circumſteterant armenta Myronis,
Quattuor artificis vivida ſigna boves.

Et Ovidii tertio Triſt.

Inde timore pari gradibus ſublimia celſis,
Ducor ad intonſi candida templa Dei.
Signa peregrinis ubi ſtant alterna columnis
Belides, & ſtricto barbarus enſe pater.
Quæque viri docto veteres fecere novique
Pectore, lecturis inſpicienda patent.

Dicit poëta, ſigna alterna ſtetiſſe, quia in una parte fuerunt filiarum Danai effigies, & è regione ſub dio totidem equeſtres filiorum Ægypti: ut inquit vetus Perſii interpres. Hujus nulla extant veſtigia.

Iovis Vltoris.

Quæ poſtea ab æde, porticus Panthei: ab auctore, porticus Agrippæ dicta eſt. Reliquæ ſunt ex ea columnæ ingentes XVIII, pilæ XII, ita diſtributæ, ut primus ordo habeat columnas octo, inter quas aditus ad templi ipſius fores: poſt quem duo alii ordines, in ſingulis columnæ quatuor, quæ inæqualibus primi ordinis, primæ ſcilicet & tertiæ reſpondent. Proximi ordines tres, pilas ternas habentes, longius inter ſe, quam columnæ diſtant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Quirini.

In ea Quirinalis parte, quæ Viminalem attingit, hodie S. Vitalis templum. Martialis lib. XI.

Vicinam pete porticum Quirini,
Turtam non habet otioſiorem
Pompeius, vel Agenoris puella,
Vel primæ dominus levis carinæ.

Silvani.

De hac antiquum Epigramma, quod Romæ le-ur.

ILVANO SANCTO L. VALLIS)LON PORTICVM EX VOTO FE-:T. DEDICAVIT K. APRILIB. PI-)NE ET BOLANO COSS.

De templo autem Silvani ſub Viminali, an de alio porticus adjuncta ſit, intelligatur, incertum eſt.

Herculis.

In aditu circi Flaminii, quam æde illa inſtaurata artius Philippus Auguſti vitricus fecit. Vnde Phi-pi porticus dicitur à Martiale lib. V.

Vites cenſeo porticum Philippi,
Si te viderit Hercules, periſti.

Hanc Plinius lib. XXXV, bis commemorat, pro-er Apellis & Antiphili pictorum opera, & ædem erculis cum hac porticu conjungit Victor.

Mercurii.

Inter circum Flaminium & Tiberim, ſemidiruta, te templum S. Angeli in piſcina. Hæc & Severi, Antonini dicitur, ab imperatoribus qui reſtitue-nt, aut ornarunt. Sub ea nunc porticu piſces, & rinæ carnes venduntur.

Neptuni.

Ante ejuſdem ædem juxta Septa, ubi comitia fiebant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

fiebant, qui locus eminentior, jam Mons accep-
rius & Citorus dicitur.

Concordiæ.

Sub Capitolio forum verſus, de quo octo adh-
columnæ altiſſimæ extant, brevi inter ſe ſpatio d-
junctæ. Hanc pene integram ſe vidiſſe ſcribit Po-
gius, & columnas ad calcis uſum ſuo tempore d-
jectas: id quod non raro fit in urbe, etiam in m-
ximis ædificiis.

Veneris Erycinæ.

Ante portam Collinam, ejus deæ templo co-
juncta. Porticus mentionem facit Strabo, temp-
Ovidius, II De remedio.

Libertatis.

In Palatino, quam domo Ciceronis everſa, f-
cit Clodius, ſed eadem paulo poſt ſublata.

Scipionis Naſicæ.

Ab æde Saturni extenſa ad Capitolinum, qua-
inter magnificas enumerat Velleius.

Q. Metelli.

Idem: Metellus (inquit) Macedonicus, port-
cus quæ fuerunt circundatæ duabus ædibus, ſin-
inſcriptione poſitis, quæ nunc Octaviæ porticibu-
ambiuntur, fecerat. Plinius de eadem lib. XXXIII-
fuit hæc ad finem circi Flaminii, ut ex Varronis &
Vitruvii, ſcriptis conjunctis colligi poteſt. Viſun-
tur hodie inter S. Nicolaum de Funariis, & S. Ma-
riam de Sole, circum Flaminium verſus, multa-
marmoreæ columnæ: ſed hujus, an alterius porticu-
ſint, nondum liquet.

Cn. Octavii.

Duobus nominibus aliis appellata. à ſtructura
Corinthia: à pictura, Perſei. nam Cn. Octavius de-
Perſe-

Perſe Macedoniæ rege triumphum agens, ex manubiis porticum condidit,& res ſuas geſtas in ea depingendas curavit. Unde merito amœniſſima à Velleio habetur. qui addit, eam in Circo fuiſſe: verum, ne relinquatur in dubio,de quo loquatur,Plinius exprimit Flaminium. Extant veſtigia intra ædem S. Nicolai de Chalcaria, & turrim Argentinam, columnæ ſemiobrutæ cum capitellis Corinthiis. Duplex columnarum ordo fuit, auctoribus Plinio & Victore. ab Auguſto, cum eſſet incendio deformata, in formam meliorem reducta eſt, quod ex Verrio tradit Pompeius.

Q. Catuli.

Quæ, everſa M. Flacci domo, qui Gracchanas partes contra Remp. foverat, extructa de Cimbricis manubiis. Eam diruit Clodius, ut in orationibus & Epiſtolis teſtatur Cicero.

Hortenſii.

In Palatino ante ædes ipſius, brevis, & ex columnis Albanis, ſine ullo marmore. Suetonius.

Balbi.

Ejus contigua theatro, circa illum locum, qui nunc Apothecarum obſcurarum nomen habet.

Æmilii.

Intra portam Trigeminam & navalia. Livius.

Faberii.

In Aventino, auctore Vitruvio. Corrupte apud Victorem Fabraria, pro Faberia legitur. Faberii ſcribæ multa mentio apud Ciceronem.

Numicii.

In foro Romano circa Roſtra, & ædem Veneris genitricis. In hac Antonius Lupercus, auream coronam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ronam Cæſari impoſuit, ut eſt in ſecunda Philip-
pica. Videndum, num Numicia eadem ſit cum ea
quam Miniciam Velleius nominat.

Philippi.

In regione circi Flaminii, ut Victor: de ea pau-
lo ante, de porticu Herculis Muſarum. Fuit pictu-
ris ornata, quia ad ſplendorem urbis Auguſto hor-
tante facta eſt.

Pompeii.

Ad eius theatrum, omnium ſumptuoſiſſima:
primum columnarum varietate & multitudine:
etenim ἑκατόνστυλος, ſeu (ut quidam) centenari
dicta eſt: tum platanorum ex utraque parte nemo-
ris modo ipſam ambientium diffuſa umbra: poſtre-
mo aquarum illuc deductarum amœnitate, quæ ſin-
gula prædicat lib. I I Propertius.

Scilicet umbroſis ſordet Pompeia columnis
Porticus, aulæis nobilis Attalicis,
Et creber pariter platanis ſurgentibus ordo,
Flumina ſopito quæque Marone cadunt.

De eadem ſentire videtur Martialis lib. I I I.

Inde petit centum pendentia tecta columnis,
Illinc Pompeii dona, nemuſque duplex.

Æſtatis tempore frequentes in ea ambulabant
homines, ut primo & tertio libro de Arte Ovidius
innuit. In eodem Pompeii imago populi voluntate
erecta: Plutarchus in vita Bruti.

M. Agrippæ.

Ante ædem Panthei, de qua paulo ante Hora-
tius lib. I Epiſt.

—— cum bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appii.

Iulii.

Prope arcum in foro Fabianum. Hujus porticus
men-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

mentionem inveni apud Perſii interpretem, & Victorem.

Auguſti.

Plures unà in Campo, cujus ſolum lithoſtrotum, & latera myrto, lauro, ac buxo circundata, perpetuæ viriditatis. Alia duplicata in ipſius foro, in qua ſtatuæ virorum illuſtrium triumphali habitu ſtatutæ erant.

Liviæ, uxoris Auguſti.

Ad viam ſacram, ubi nunc ruinæ templi Pacis cernuntur, artificum tabulis ornata, & opaca fœcundiſſimaque vite inumbrata: de hac lib. XIIII, Plinius: de illis Ovidius,

Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis,
Porticus, auctoris Livia nomen habens.

Hanc inter præclara Urbis ornamenta recenſet Strabo.

Octaviæ, ſororis Auguſti.

De eadem Ovidius, I de Arte.

Aut ubi muneribus nati ſua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.

Per munera nati, Marcelli Theatrum intelligitur, cui fuit Octaviæ porticus contigua: unde eandem porticum Marcelli nominat Florus. Veſtigia ejus inter S. Nicolaum in carcere, & S. Mariam in porticu, ubi locus ex ruinis eminentior. Quin ipſe vidi ibidem effodi lapides Tiburtinos, & fragmenta marmorea ingentium columnarum.

Claudii.

Ultra viam ſacram, Theatrum verſus. Merula hanc & Liviam eandem eſſe auguratur: Martialis à Tito & Domitiano fratribus ſignificat Claudiam reſtitutam: nam poſtquam de amphitheatro Titi, & thermis ejuſdem, locutus eſt, addit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Claudia diffuſas ubi porticus excipit umbras,
Vltima pars aulæ deficientis erat.

Ad eam quondam terminabatur domus aurea Neronis.

Neronis.

Intra ipſius domum æneo coloſſo addita, triplex fuit, & ſinguli ordines M. paſſ. complexi ſunt, ut ex Suetonii verbis licet intelligere. Alii milliariam à ſpatio vocant.

Nervæ.

In ipſius foro cum columnis excelſis, partim rotundis, partim quadratis, quarum adhuc aliquæ relictæ ſunt, olim laminis ex orichalco tecta.

Trajani.

Ejuſdem foro adjecta, cui columnarum altitudine nulla nullius ætatis in urbe par fuit.

Antonini Pii.

Juxta ædem S. Stephani de Truglio, de qua undecim marmoreæ columnæ ſtriatæ, magnæ & pulcræ, extant. In ea nunc ædificata domus, in qua pueri orphani nutriuntur.

Fauſtinæ, uxoris Antonini.

Forum Romanum, & Palatinum montem proſpiciens. extructum in ea templum S. Laurentii in Miranda: ex ea decem columnæ reliquæ, forum verſus ſex, utroque ex latere binæ. In epiſtyliis extat inſcriptio.

Gordiani.

In campo Martio ſub colle,longa ped.M. in cujus lateribus viridaria ex lauro, myrto, & buxo fuerunt, ut eſt apud Capitolinum.

Galieni.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Galieni.

In eodem campo uſque ad pontem Mulvium extenſa, dicta πεντάστιχος, propter quinque ordines, quorum primus ex pilis, reliqui quatuor ex columnis fuerunt. Dicta etiam Flaminia, propter viæ vicinitatem.

Conſtantini.

De hac nihil aliud, quam quod in Capitolio fuerit, legimus. Referuntur præter has & aliæ, ut Minicii à Velleio, Neronis per totam urbem à Suetonio, Vipſani à Tacito, Reguli à Plinio juniore, Aſidata à Victore, Stadiata à Vitruvio, centum columnarum à Martiale: quarum quia locus incognitus eſt, nomina ſaltem ex auctoribus nota eſſe voluimus. Pergamus porro ad alias quaſdam, dignas commemoratione, & olim non incelebres.

Porticus Capitolii.

Hæ fuerunt in latere clivi Capitolini, per quem ex Velabro aſcenſus in Capitolium fuit: conſumptæ ſunt incendio factionis Vitellianæ: auctor Tacitus.

Amphitheatri.

Triplex fuit: in exteriore parte aditus nunc cernuntur XXXIII, in media XXXVI, in intima LXXII. Sed tota illa mole conſumpta, atque maxima ex parte collapſa, de univerſa ſtructura judicare nemo niſi artifex poteſt.

Circi Maximi.

Et hæc triplex fuit, ſed ita, ut ex triplici ſtructura una circularis fieret: binæ exteriores ambulationibus patuerunt liberæ, altera officinis & tabernis opificum & inſtitorum occupata fuit. Circi ingentia rudera ſunt, porticus nullæ extant reliquiæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Septorum.

De qua Cicero ad Atticum lib. IIII, & Plinius lib. XVI, à M. Agrippa circum ſepta conſtructa fuit.

Campi Martii.

Hæ circum circa Campum ambierunt, ut Strabo teſtatur. Ex eis una fortaſſe fuit, quæ ſequitur.

Europæ.

Adjuncta Campo, non procul à ductu aquæ Virginis, canente Martiale,

Sed curris vitreas tantum prope Virginis undas,
Aut ubi Sidonio taurus amore calet.

Umbroſa fuit buxeto. Idem.

An delicatæ ſole rurſus Europæ
Inter tepentes poſt meridiem buxos
Sedet? Unde idem ad hominem, loca publica cœnæ cauſſa frequentantem, jocoſe ſcribit, lib. II.

Lotus ad Europes tepidæ buxeta recurrit,
Si quis ibi ſerum carpat amicus iter.
Per te, perque tuam, vector laſcive, puellam,
Ad cœnam, Selium tu, rogo, Taure, voca.

Idem Agenoris puellæ hanc porticum nominat, lib. XI.

Argonautarum.

A pictura ſic dicta, à Campo ad ſepta extenſa, auctore Martiale lib. II.

Si nihil Europe fecit, tum Septa petantur,
Si quid Phillyrides præſtet, & Æſonides.

Poſt Quirini, Pompeii, & Europæ, tanquam præcipuam hanc extollit idem poëta, quos verſus de Quirini porticu retulimus. De eadem lib. III.

Hinc ſi receſſit, porticum terit templi,
Aut ſpatia carpit lentus Argonautarum.

Iſidis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Iſidis.

In hortis Commodianis, à forma dicta Curva, à pictura, Iſidis. Nam Commodus Imp. cum Peſcennio Nigro, qui poſtea ad imperium aſpiravit, in ea depictus fuit, quaſi præſes ſacrorum Iſidis. Non ſolum autem pictura, ſed & Muſico opere inſignis fuit, ut ait Spartianus.

Miliarenſis.

In hortis Salluſtianis, exornata ab Aureliano, qui ſeceſſu illorum hortorum delectabatur, ut eſt apud Vopiſcum. Egnatius vult Milliariam dici à mille paſſuum longitudine. quod nomen & Neronis porticus habuit intra Palatinum & Eſquilinum, de qua paulo ante.

Porphyretica.

Et hæc memoratur à Vopiſco. In ea actorum publicorum ſcribæ verſati ſunt. Videtur juxta Concordiæ ædem fuiſſe, in qua ſæpiſſimè Senatus habebatur. nam prope ædem triplicis porticus fundamenta ſuperioribus annis effoſſa conſtat.

CAP. XIV.

De Arcubus Triumphalibus, & Trophæis.

ARcus olim honoris virtutiſque cauſſa erecti ſunt iis, qui, externis gentibus domitis, ſingulares victorias patriæ pepererant. Ii primum rudes & ſimplices fuerunt, cum virtutis præmia, non ambitionis lenocinia eſſent: ſeculo inſolentiore, monumenta victoriarum, & triumphorum pompa fuit in iis inciſa. Erant aut latericii, ut Romuli: aut ex rudi lapide quadrato, ut Camilli: aut ex marmore, ut Cæſaris, in foro: Druſi cum tro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

phæis, in via Appia: Trajani, in ejuſdem foro: Gordiani, in Viminali: Gratiani, item Theodoſii, non longe à via Triumphali; deinde etiam reliqui, quos jam nominabimus: de iis enim tantum, de quibus adhuc reſtat aliquid, loquemur. Arcuum forma, primum erat ſemicircularis, unde & nomen fornicis accepit: fornix enim Fabianus à Cicerone dicitur, qui à Victore arcus Fabianus nominatur. Poſtea quadrata, ita ut in medio ampla eſſet porta fornicata, & ex ejus portæ utroque latere aliæ minores additæ. Intra mediæ portæ fornicem Victoriæ alatæ pependerunt, quæ demiſſæ victori tranſeunti coronam imponerent. In ſuperiore arcus parte ſpatia ſunt, in quibus aliquot homines, vel qui tubis canerent, vel qui inſignia trophæa oſtentarent, ſtetiſſe videntur. Hæc magnificentia Auguſti temporibus, & paulo ante, cœpit. nam de Cæſaris arcu, Servius: de Druſi, Suetonius: de Germanici & Neronis, Tacitus. Novitium hoc inventum ait Plinius, non quod arcus ante Cæſarum tempora non fuerint, ſed quod tali ornatu non fuerint. Antiquiſſimi, de quibus extat aliquid, ſunt tres: novitii Plinio, nobis veteres, quinque.

Arcus Romuli.

Veſtigia inter S. Mariam de gratia, & S. Mariam de inferno. Bini fuerunt, quos, etſi lateritii erant, tamen in marmoreos Romani non mutarunt; ne conditoris ſui memoria, & priſcæ frugalitatis monumentum interiret. Hos ſua tempeſtate primum collapſos tradit Blondus.

Camilli.

A via lata eunti verſus S. Mariam in Minerva, ex lapide quadrato, rudi, & nullorum ornamentorum, incluſus parti ædificiorum.

Fa-

Fabii.

In via ſacra, cujus fundamenta, cum in urbe eſſemus, effodi dicebantur, prope S. Laurentium in Miranda. In eo ſcuta & ſigna Victoriæ fuerunt ſculpta.

Arcus Titi.

Marmoreus inter forum Romanum, & amphitheatrum, adjunctus templo S. Mariæ novæ. In eo ab una parte ſculptus de Judæis triumphus. Imperator in curru ſedens, ab alata Victoria coronatur: currui præfertur arca fœderis, præcedentibus duodecim faſcibus conſularibus. Ab altera parte candelabrum aureum cum ſeptem lucernis, tabulæ Moſaicæ, menſa aurea, & varia templi Hieroſolymitani vaſa. In medio arcus fornice, Titus ſedens aquilam alis expanſis utraque manu ſub genibus tenet. In frontibus, Iudæi vinctis poſt tergum manibus captivi aguntur. Hujus ſplendidiſſimi arcus & clariſſimi triumphi, lib. VII belli Judaici meminit Joſephus.

Domitiani, Titi fratris.

In via Flaminia, inter S. Sylveſtrum, & S. Laurentium in Lucina, quatuor columellas habet in prima fronte. In eo urbis imago, & Victoriæ, & Domitianus nudus ſedens, corpore procero, & dormienti ſimilis, à Minerva fovetur. Martialis libro VIII.

Stat ſacer, & domitis gentibus arcus ovans,
Hic gemini currus numerant elephanta frequenter,
Sufficit immenſis aureus ipſe jugis.

Extruxit plures per omnes urbis regiones, ut ſcribit Suetonius: & inſignem in via Appia, de quo Statius in Sylvis.

Septimii.

Ad radices Capitolii, propemodum è regione arcus Titi. Viſuntur in eo navales & terreſtres pugnæ, cum machinis bellicis, variiſque armorum generibus. Ex utraque parte victoriæ, & milites geſtantes trophæa. Ad eius ſuperius ſpatium per gradus quinquaginta aſcendimus.

Gallieni.

In Cœlio monte, conjunctus templo S. Viti, nullis ornamentis, ex lapide Tiburtino.

Conſtantini.

In Palatini radicibus, ad caput viæ Appiæ, multi ornatus & artificii. res ejus geſtæ in eo expreſſæ, & in primis bellum contra Maxentium: cui etiam jacenti, admiſſo equo inſultans, minitatur. Fuerunt ſuperne circumquaque impoſitæ ſtatuæ, partim mutilatæ, partim collapſæ. And. Fulvius libro ſecundo, quem carmine ſcripſit, plures recenſet arcus, quorum ne veſtigia quidem relicta ſunt.

Trophæa Marii.

Inter templa S. Euſebii, & S. Juliani, in Eſquilino. Moles lateritia, in qua bina trophæa ex marmore. Sunt autem trunca corpora cum ſpoliis, quorum alterum thorace ſquamoſo indutum, cum ornamentis militaribus & clypeis, ante ſe habens juvenem captivum, brachiis ad tergum revinctis, & undique alatas victorias. Alterum armis militaribus ornatum, inter quæ clypei inæqualiter rotundi, galea aperta cum cono & criſtis, & altera ſine criſtis clauſa. In eodem ineſt forma chlamydis, & alia quædam, quæ marmore detrito & corrupto ſatis cognoſci non poſſunt. Locus ille hodie Cimbricum vocatur, quia de Cimbris à C. Mario trophæa ſunt erecta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAP. XV.

De Tiberi, & fluviis urbis: & de ornamentis fontium, ac naumachiis.

TIberis in Hetruria ex monte Apennino, paulo ſupra Arnum, oritur, auguſtiore nomine Tiberinus, poëtis Tibris, in ſacris Serra, antiquiſſima appellatione Rumon, aliquando Albulæ dictus. Virg. VIII Æn.

——— Amiſit verum vetus Albula nomen.

In quadam urbis parte Terentum, ut apud Ovid. Mart. Intra ſeptentrionem & occaſum in urbem influit, & meridiem verſus apud Oſtiam oppidum, in mare Tyrrhenum oſtio amplo, & proxime deducta foſſa, quæ ibidem efficit inſulam, infertur. Naturali ſuo colore, albus: vulgari amnium, cæruleus eſt: propter terram quam radit, flavus, & leni pluvia turbidus. Aqua ejus in urbe venditur, & in fictilibus urceis, aut vaſis lapideis continetur, fitque in eis limpidiſſima, potu amabilis, & abſque corruptione longo tempore pura. Nec minus aquarum eſſe huic amni, quam Nilo, Plinius tradit. Primum curſum habuit inter Palatinum & Capitolinum, per Velabrum ſtagnans, & fori partem. unde Ovidius:

Hic, ubi nunc fora ſunt, lintres errare videres.

Sed eum repreſſit Priſcus rex, & poſt eo alveo, quo nunc currit, laxavit Auguſtus. quo reſpexit ad Piſones Horatius, *——— Amnis*

Doctus iter melius. ———

Aurelianus Aug. ad Flavium Arabianum ſcribit, ſe Tiberinas extruxiſſe ripas, & vadum alvei tumentis effodiſſe. De Tiberis auctu extat libellus Ludovici Gometii, & viſuntur in arce Romana, item ad templa S. Mariæ de populo, & S. Mariæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſupra Minervam, & ad S. Euſtachium, aliiſque in locis indicia marmoribus inciſa, ad quantam altitudinem aliquoties creverit. Interdum adverſo curſu influentes amnes impellit, & alienis aquis nocet cum urbi, tum villis & agris. Illud Auguſti tempore factum ſcribit Horatius: hoc Trajani, Plinius. Auctus ejus religioſus, quia futurum malum aut cladem urbi portendere creditur. Noſtra memoria, Clementis VII, Hetruſci, anno ſeptimo, VIII, Id. Octobris, ſereno cælo, inopinato Tiberis incremento tota Roma navigabilis facta eſt. De amnibus in Tiberim influentibus, Plinius libro tertio, & Corn. Tacitus libro primo Annalium.

Rivus Appiæ.

Frontinus: Rivus Appiæ (inquit) ſub Cœlio monte & Aventino auctus emergit, infra clivum Publicii Alſi, & inde eductus eſt in Naumachiam. Hodie per portam Gabiuſam (ut & ante dixi) ingreditur fluvius, qui fertur per vallem inter Cœlium & Cœliolum, inde per viam Appiam in radicibus Aventini, ſub eo clivo, quo ad S. Sabinam aſcenſus eſt, influit in Tiberim. A Mariano oppido, aqua Mariana dicitur. Marlianus rivum Herculanum eſſe arbitratur.

Almo.

Extra Capenam, in quo religionis cauſſa quotannis ſexto calendas Aprilis ſimulacrum & carpentum & leones Cybeles, & cultri Phrygii à ſacerdotibus abluebantur: cujus mentio apud Ovidium, Lucanum, Statium, Claudianum, Val. Flaccum, Martialem. nam Coſmographi de eo fluvio, quod ſciam, nihil. Non procul autem ab urbe cum Tiberi miſcetur.

DE AQVIS RELIGIOSIS IN VRBE.

Fuerunt & religioſæ aquæ: ut nihil unquam in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Vrbe ſuperſtitione caruit. Mercurii, extra eandem Capenam, in qua qui lavabant, ſe à perjurio liberari credebant: modum lavandi aliquot deſcribit verſibus Ovid. lib. v Faſt. Petronia, quam magiſtratus auſpicato tranſierunt, cum in campo agere quid vellent, ut auctor eſt Verrius Flaccus. Juturnæ aqua in foro, quam valetudinis cauſſa multi bibebant, & præ cæteris adhibebant ad ſacrificia. Fontem autem Juturnæ in foro fuiſſe, lib. I Faſt. oſtendit Ovidius, eumque ſecutus Victor in octava regione. Verſus Ovidii ſunt,

Fratribus illa Deis, fratres de gente Deorum,
Iuxta Iuturnæ compoſuere lacus.

Templum vero fuiſſe in campo, prope aquam Virginem, aperte idem indicat,

Te quoque lux eadem Turni ſoror æde recepit,
Hic ubi Virginea campus obitur aqua.

Facile igitur tolli controverſia poteſt, quæ inter ſcriptores recentiores eſt, ſi verba poëtæ recte conſideres.

DE ORNAMENTIS FONTIVM, ATQVE AQVARVM.

Quia vero de aquis ſermo eſt, de ornamentis fontium dicam aliquid, quorum non pauca ex antiquitate relicta ſunt monumenta. Fontibus igitur varia appoſuerunt ſimulacra antiqui, vel propter religionem, vel propter ornatum. Religionis cauſa Apuli & Siculi Herculem, quia purgavit aquas extincta hydra: unde & thermæ Himeræ urbis in Sicilia, item Oetæ montis & Pylarum in Theſſalia, in tutela Herculis fuerunt: quod Pindari & Sophoclis interpretes ſcribunt. & ſunt qui omnes thermas ei eſſe ſacratas velint. Herculeæ thermæ Mediolani in primis nobiles, à quibus etiam vicus nomen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

traxit. M. Agrippa Romæ non Herculem, ſed Hydram ipſam ad lacum Servilium poſuit, quod memoriæ prodidit Sex. Pompeius. Ornamenti autem gratia, fontibus appoſita fuerunt diverſa ſimulacra, quorum & publicis in locis, & in nobilium ædibus adhuc plurima viſuntur. Vſitatiſſimum fuit, Deos fluminum apponere, qui formantur jacere ſemierecti, urniſque brachio ſuppoſitis, amnes tanquam è fonte emittere, velati plerumque ſerto harundineo, & tecti carbaſo, quæ eſt veſtis fluxa & ampla, umbilico tenus ſuperiore corporis parte nudi. Talis cernitur Tiberis, domo Cæſia: talis Arnus, in hortis Pontificiis: & duo coloſſi marmorei in area Capitolina, Nili & Tigris, vel (ut quibuſdam placet) Naris & Anienis, vel (ut aliis) Acheloi & Iſtri. Alter cubito innititur Sphingi monſtro, alter tigri animali: barba alter prolixa, alter modice reſecta. Talis eſt coloſſus Rheni, prope forum Romanum jacens, quem alii Niphatis fluvii eſſe putant: Blondus falſo vocabulo Jovem piſtorem, vulgus novo Marforium, nominat. Talis in ſcuto Æneæ apud Virgilium,

Amnem cælata fundens pater Inachus urna.

In domo Chiſiorum, extra portam Septimiam, ante Deum aquarum, eo, quo diximus, modo cubantem, nuda mulier ſtans, dextramque mamillam manu comprimens, aquam in ſubjectum labrum immittit. Ad ortum Virginis in agro Lucullano, puellæ imago ad fontem ſtetit, ut Frontinus teſtatur: in Vmbria, Clitumnus prætextatus juxta fontem ſuum, ut Plinius: in Surrentino Pollii, ante balneum, ipſe Neptunus, ut Statius. In domo Cæſia, de qua jam diximus, Sylvanus barbatus è ſaxo paulatim ſtillante, quaſi ex utre, aquam exprimit. Reperiuntur frequenter Nymphæ dormientes, quæ amphoris & crateribus (ea fuerunt Hydriadum inſignia) innituntur: quorum ſymbolo-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

rum in Odyſſea mentio apud Homerum, & latius exequitur interpres ejus Porphyrius. Antiqui operis pulcherrimum monumentum vidi Romæ, in capite viæ latæ, in privata domo: erat autem Nais ſinu aperto, ſupina jacens, & ventre ad pubem nudo, capite incubans amphoræ. Recentis operis, in agro Neapolitano, in villa Leucopetrea, Arethuſa nuda adjacet fonti, in nymphæo conchiliato. Legitur de ſimili Nympha epigramma in hortulo Colotii:

Hujus nympha loci, ſacri cuſtodia fontis,
Dormio, dum blandæ ſentio murmur aquæ.
Parce meum quiſquis tangis cava marmora, ſomnum
Rumpere: ſive bibas, ſive lavere, tace.

Et alibi in fontis margine hæc antiqua inſcriptio,

NYMPHAE LOCI
BIBE LAVA TACE.

Erant & alia ſimulacra. interdum enim totus aliquis fons abſorbebatur, quem Deus marinus ore excipiebat, ut ex illo Propertii diſcitur, libro ſecundo.

Et leviter lymphis tota crepitantibus urbe,
Cum ſubito Triton ore recondit aquam.

Nonnunquam rurſus evomebatur, vel per Nilum & Euripum, ita majores minoresve canales appellabant; vel per ſiphones conchaſque, vel per certa vaſorum genera. De Silano Lucretius libro ultimo:

Corpora Silanos ad aquarum ſtrata jacebant.

De Cantharo vetus lapis, extra portam Oſtienſem reperta in vinetis, cum hoc diſticho,

Perdiderat laticum longæva injuria curſus,
Quos tibi nunc pleno Cantharus ore vomit.

Sed ne prolixior ſim, dicam de Naumachiis, quas Romani, poſtquam cognoverunt, externas gentes navali certamine plurimum poſſe, primo

bello Punico inſtituerunt, auctore Servio. In his navalium pugnarum, ut pedeſtrium in campo, circo, aut theatro, edebantur ſpectacula. Vnde Martialis:

Quicquid & in circo ſpectatur, & amphitheatro,
Dives Cæſarea præſtitit unda tibi.

Res tota ſublata eſt, locorum notatio ad cognoſcendas valles pertinet. Fuerunt naumachiæ quatuor. Circi Maximi, quæ & vetus à Suetonio nominatur: ea occupavit vallem inter Palatinum & Aventinum, de qua II Faſt. Ovidius. Cæſaris Auguſti, in valle Martia: de ea, libro primo de Arte, Idem. Caii & Neronis, inter Janiculum, & Vaticanum, de qua Corn. Tacitus. Domitiani eo in loco, quo Auguſti fuit, ſed ab eo perpurgata & ampliata, effoſſo etiam & circumducto ex Tiberi lacu: de hac apud Suetonium & Martialem. Hæ valles noſtro jam tempore privatorum hortis, poſſeſſionibus, & ædificiis magna ex parte occupantur.

CAP. XVI.

De Pontibus Tiberinis.

IN urbe fuerunt curatores alvei & riparum Tiberis, qui non ſolum fluvium coercebant, & ut eſſet ſine ſordibus & impedimento, curabant: verum etiam terminos ſtatuebant, quo uſque habitare in ripa, vel ædificare liceret. Ei muneri aut ſinguli præerant, ut ſub Trajano, T. Julius Ferox: ſub Hadriano, A. Meſſius Ruſticus: quorum termini adhuc extant, & titulos deſcripſit Marlianus. Aut præerant plures, ut ſub Veſpaſiano, C. Calpetanus, Rantius Quirinalis, Valerius Ceſtus: cujus termini titulus refertur in Epigrammatis antiquæ Vrbis, & nos ipſi talem invenimus,

C. VIBIVS C. F. RVFVS,
SEX. SOTIDIVS SEX. F. STRABO
LIBVSCID.
C. CALPETANVS CESTA-
CIVS RVFVS.
M. CLAVDIVS M. F. MARCELLVS
L. VISELLIVS C. F. VARRO
CVRATOR. RIPARVM ET ALVEI
TIBERIS EX SC. TERMIN.

Ex qua etiam inſcriptione docemur, Curatores alvei & riparum Tiberis, non primum ab Auguſto inſtitutos, ut Suetonius ſcribit: hic enim ex SC. legitur terminus poſitus;in aliis omnibus, quas commemoravi, in initio legitur, EX AVCTORITATE IMP. Pontes Tiberis primum curarunt pontifices, qui Sublicium auguratò condiderunt, à quo ponte nomen illis inditum eſt: deinde cenſores, item Viarum curatores, ut pontis Fabricii titulus probat: poſtremo idem munus ſuſceperunt nominis & honoris ſui cauſa Imperatores. Antoninus enim Pius, Ianiculenſem marmoreum fecit, Gordianus Ceſtium reſtituit, Hadrianus novum de ſuo nomine extruxit.

Mulvius.

Vel (ut in antiquis Salluſtii libris) Molvius: non enim Milvius dicendum eſt, quod & Baſilius Zanchus probat. Ab Æmilio Scauro cenſore factus, ab Auguſto refectus, ad ſecundum ab urbe lapidem, in via Flaminia. Claudianus de Honorii in urbem introitu, cum ſextum conſulatum adeptus eſſet:

Omne, Palatino qua pons à colle recedit
Mulvius, & quantum licuit conſurgere tectis,
Una replet turbæ facies. ———

Fornices habet magnos quatuor, binos mediocres, totidem parvos.

Ælius.

Ælius.

Ab Ælio Hadriano, prope ſepulcri ſui molem factus: nunc pons Caſtelli, vel Pons S. Angeli. Fornices quatuor. In eo ponte equites aurati creari hodie ſolent.

Ianiculenſis.

Qui & Aurelius, & aliquando Pons ruptus, nunc Pons Sixti; reſtitutus enim eſt à Sixto Quarto. Poſt hunc pontem ſe flumen dividit, & inſulam circumfluit.

Tarpeius.

Qui olim Fabricius, nunc quatuor capitum, è regione theatri Marcelli, inſulam in flumine ſurgentem, quæ Lycaonia dicitur, urbi conjungit. Fornices duos ingentes habet. Horatius, II Serm.

Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.

Hunc Paulus Tertius corruptum refecit, & reſtituit.

Eſquilinus.

Quondam Ceſtius, nunc S. Bartholomæi, eandem inſulam regioni Tranſtiberinæ jungit. Forma arcus triumphalis factus, fornice in medio ingenti, & ab utraque parte parvulo.

Palatinus.

Aliquando pons Senatorum, nunc S. Mariæ Ægyptiacæ. Quia aquam ex inſula duabus partibus cum impetu defluentem accipit, reliquis major eſt: fornices habet ſex, pilas quinque.

Leguntur & alii duo, qui hodie non ſunt: ſed qualiacunque eorum in flumine veſtigia.

Triumphalis.

Inter Ælium & Aurelium; alio nomine Vaticanus, quod in campum & montem Vaticanum duce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

duceret. Hujus pilæ quatuor in Tiberi è regione hoſpitalis S. Spiritus ex aqua eminent.

Sublicius.

Qui & pons Herculis, & pons Sacer, & Æmilius à Lampridio, & ab Antonino pons Lepidi dictus, circiter pedes ſexcentos à Palatino abeſt. Fundamenta parum ſupra navalia in fluminis alveo apparent ex ſolido marmore: unde aliquando pons Marmoratus dictus eſt. Omnium primus & antiquiſſimus, hodie nullus.

CAPVT XVII.

De Aquæductibus, quorum veſtigia nunc ſciuntur extare.

VRbi Romæ nullum ex ædificiis opus, aut ad neceſſitatem melius, aut utilius ad ſalubritatem fuit, quam tot tantique aquarum ductus, qui quaſi amnes perpetui (ut Strabo inquit) eam inundarunt. Aquæ, uſibus publicis privatiſque ſervientes, nomen vel à fontibus lacubuſque acceperunt: ut Anio vetus, Anio novus, Sabatina, Alſietina, Cymina, Cærulea, quæ & Claudia: vel à deductoribus, ut Martia, Claudia, Appia, Julia, Alexandrina, Antoniniana, Hadriana: vel caſu illud invenerunt, ut Virgo, & Tepula. Spartianus ait, Hadrianum propter gloriæ cupiditatem multos aquæductus, de ſuo nomine appellaſſe. inde factum eſt, ut ſæpe diverſæ exiſtimentur, quæ una eſt. Vel propter inſtauratores, ut Martia dicta eſt Aufeia, item Trajana: Alſietina, Auguſta: Alexandrina, Neroniana: Sabatina, Aureliana. Vel propter fontes, ut Claudia, modo Cærulea, modo Curtia appellatur: Anio novus, aqua Herculana, à rivo Herculano. Aquas tuebantur cenſores, item ædiles, interdum ipſi conſules. Inter principes præcipua aqua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

aquarum cura fuit Auguſto, ejuſque ſocero Agrippæ, præterea Nervæ, Trajano, Hadriano, Veſpaſianis, & (ut Caſſiodorus tradit) Theoderico regi Gothorum. Erant varii earum cuſtodes, & magiſtratus. Duumviri aquæ ducendæ, & curatores aquarum, leguntur in Aliſanis & Formianis inſcriptionibus. Agrippa, qui urbem aquis auxerat, ut eſt apud Suetonium, primus omnium conſularis operum ſuorum, & munerum perpetuus curator fuit. Conſularis autem aquarum legitur etiam in formula Hadriani, in qua dignitatum omnium tam civilium, quam militarium nomina ſunt deſcripta. Procuratorem aquarum curatoribus ipſis addidit Claudius. De Moſtro Auguſti liberto, à commentariis aquarum; & de Clemente ſervo Caſtellario, loquuntur inſcriptiones Romanæ: & de familia huic muneri deſtinata, ſcribit Frontinus, qui de aquæductibus Romanis duos libros edidit. Hæc cum ſatis videantur, cum de appellatione aquarum, tum de curatione, dicta, rem noſtro inſtituto propiorem aggrediamur.

Virgo.

Reſtituta à Nicolao Quinto, opere arcuato quadrati lapidis, per Campum Martium nunc fluit; ex agro Tuſculano, qui à Lucullo olim poſſidebatur, deducta per Agrippam, via Collatina, ut Frontinus: & in Præneſtinam incidens, ut auctor eſt Plinius. Ovid. lib. III Faſt. ait, eos, qui in campo exercerentur, ea ſudorem & pulverem abluiſſe.

Nunc ubi perfuſa eſt oleo labente juventus,
Defeſſos artus Virgine tingit aqua.

Et Statius Anienem ad eundem uſum cum hac conjungit,

Quas præceps Anien, atque exceptura natatus
Virgo juvat.

Plinius lib. XXXI. Quantum, inquit, Virgo tactu,

tu, tantum præſtat Martia hauſtu: hanc bibenti ſa-
ibrem, illam natanti & lavanti commodam ſigni-
caus. Virgo cæteris frigidior fuit, quod Ovidius
cripſit IIII de Arte: & eandem liquorem Virgi-
eum poëtice appellat de Ponto, & aquam Virgi-
eam in Faſtis.

Sabatina.

Reducta ab Innocentio octavo, à Sabate lacu,
ia Aurelia: hujus primum deductorem non po-
unt, qui de Urbe ſcripſerunt. Ejus nunc duo fon-
es ſunt in Vaticano: alius intra palatium Pontificis
um cochlea, ex qua ſuperne ab omni parte de-
picere in fontem licet: alter in ipſo campo. Pru-
entius poëta Baptiſterium deſcribit in Vaticano,
ui hanc ſerviiſſe aquam, veriſimile eſt. Recentio-
es modo Aurelianam, à via: modo Septimianam,
porta nominant.

Alſietina.

Reſtituta ab Hadriano primo, ex lacu Alſietino,
ia Claudia, deducta ab Auguſto. Hujus ductus
eliquiæ in naumachia Auguſti ſub Hortulorum
olle cernuntur, ſed aqua mox conditur, & in re-
ione Tranſtiberina prope S. Mariæ templum, pu-
lico fonte emiſſa, vulgi uſibus & quibuſdam hor-
is ſervit.

Martia.

Ex fonte Piconia montium Pelignorum, per
Marſos ducens, via Valeria, ad ſeptem milliaria no-
tratia: inchoata ab Anco Martio, perfecta à Pu-
lio ac Quinto Martiis; ut in Coriolano ſcribit Plu-
archus: qui eundem ductum maximum pulcher-
imumque vocat, & inter miracula refert Plinius
ib. XXXVI; idque confirmat Statius I Sylva-
um,

—— *Marſaſque nives & frigora ducens*

Mar-

Martia, præcelſis quarum vaga molibus unda
Creſcit, & innumero pendens tranſmittitur arcu.

Eadem aqua per Fucinum lacum tranſit plumbeis fiſtulis, ut idem canit,

Teque, per obliquum penitus qui laberis amnem,
Martia, & audaci tranſcurris flumina plumbo.

Hoc ſi vere ſcribitur à Statio, id quod ars & opera hominum effecit, naturæ attribuit Plinius, qui ait, quod ita in Fucino lacu Martia invehatur, ut in Lario Addua, in Verbano Ticinus. Niſi aliud ſit Fucinus lacus Plinio, & Fucinus amnis Statio.

Tacitus & Martialis propter frigus Martiam natationi: Tibullus, Plinius, Frontinus, propter ſalubritatem potui eſſe aptam, ſcribunt. Propertius lib. III.

Non operoſa rigat Martius antra liquor. Et,
——— *æternum Martius humor opus.*

Aqua hodie non influit in urbem. ruinæ ductus intra & extra portam Eſquilinam ingentes cernuntur.

Claudia.

Ex duobus fontibus, Cæruleo & Curtio, qui & Albudinus, via Sublacenſi deducta à Claudio, ex Simbrivinis collibus, ut Tacitus inquit XI Annali. Fuit autem Simbrivium flumen in Equicolis, finibus Tiburtum. Silius VIII.

Quique Anienis habent ripas, gelidoque rigantur
Simbrivio. & Tacitus lib. XIV. Apud Simbrivina ſtagna, cui Sublaqueum nomen eſt. licet omnes Taciti codices his in locis ſint depravati. Claudiam aquam Vitellius in deliciis habuit, & Alexander Severus jejunus bibit ad unum prope ſextarium. In urbe in duas dividebatur partes. unus enim ductus ex Cælio in Capitolium, alter in Aventinum tendebat. Ruinas ejus in Aventino prope S. Priſcam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ꝛ prope portam Næviam in muro vidimus, cana-
es ſcilicet ſaxeos tres, alterum alteri impoſitum,
antæ amplitudinis, ut unus à me perreptari poſſet,
n Cælio monte, intra monaſterium S. Joannis & Pauli, fons reſtare dicitur, qui perenni aqua abundat: neque procul inde Caſtellum aquæ eſt quadratum, & magna ex parte integrum, forma diverſum ab iis duobus, de quibus mox in thermis dicemus. Hoc ſolum caſtellum non vidi, quo excepto, nullus locus in urbe eſt, de quo Marlianus ſcripſit, & ad quem acceſſus patet, quem non inſpexerim.

Iulia.

A Julio quodam inventa, ab Agrippa ex variis venis in agro Tuſculano collecta & deducta, via Latina, reſtituta ab Aureliano: ductus in Eſquilino rudera apparent, intra portam & Marii trophæa.

Hactenus de aquis, quæ aut in urbem hodie ex vetuſtis introeunt, ut tres priores: aut quarum aliqua veſtigia cernuntur, ut reliquarum. Locum de aquis in poſtrema ſuorum librorum editione ex Frontino diligentiſſime tractavit Marlianus, optime de nomine Romano meritus.

CAP. XVIII.

De balneis & nymphæis.

BAlneæ in urbe plurimæ fuerunt, cum privatæ in locis diverſis, tum publicæ in ſingulis regionibus. Si quibus autem locis deeſſent, aut corruptæ eſſent, eas antiquitus ædiles ſuis temporibus vel addiderunt, vel reſtituerunt Severus & Gordianus Impp. in primis populares, & lavationum ſtudioſi. Cum enim apud Romanos eſſet lini uſus rarior, ſudorem ſordeſque corporis ſæpius abluere neceſſe habebant. Uſitato more ante cœnam bal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

neis utebantur, item poſt ambulationes, exercitationes, operas; ſæpe neceſſitatis, ut dixi, cauſſa, non raro voluptatis. ſiquidem Commodum in die octies, Gordianum juniorem, & Rhemnium grammaticum ſepties laviſſe legimus. Balneas mixtas haberi Severus prohibuit, quod Commodus non vetuerat, Varius permiſerat. Sola & parietes unguentis illinebantur. Idque non ſolum potentiores factitarunt, ſed in privato quoque homine, ac demum in ſervo Plinius notavit: & Seneca aquam argenteis epiſtomiis fundi in plebeiis fiſtulis, & in libertinorum balneis gemmas calcari indignatur. Valerius & Macrobius Sergium Oratam, hominem voluptuarium, etiam penſiles inſtituiſſe balneas teſtantur.

Balneæ Palatinæ.

A loco ſic dictæ: nam in dorſo Palatini fuerunt, quorum veſtigia viſuntur cum parietinis & fornicibus collapſis. Pavimentum ex duriſſimis lapillis quadratis, nigri coloris, teſſellarum more compoſitis.

Neronis.

Intra ipſius domum, marinis & Albulis fluentes aquis, ut inquit Suetonius.

Agrippinæ.

A matre Neronis, in colle Viminali, qua reſpicit ædem S. Agathæ, Quirinalem verſus. Ex iis labri ingentis fragmentum vidimus ex marmore, in via projectum.

Stephani.

In valle collis Hortulorum. Martialis lib. XI.

Octavam poteris ſervare, lavabimur una:
Scis quam ſint Stephani balnea juncta mihi.

Octa-

Octava igitur hora lavabant, & lavabant quarante. quod ex Horatio & Juvenale notum eſt.

Novati.

In Viminali, ubi nunc templum S. Pudentianæ, in quo & canales fuliginoſi, & ſolum thermarum more teſſellatum.

Olympiadis.

In eodem monte, prope S. Laurentium in Paniſperna, in vineto quodam.

Pauli.

In clivo Quirinali, ubi nunc monaſterium eſt, quod corrupta Romanorum lingua, Bagna Poli, quaſi balneæ Pauli, dicitur. Prope has in projecto lapide, formam ſtrigilis & ampullæ vidimus exſculptam. Strigile utebantur ad fricandum, purgandumque corpus: ampulla vaſe ad abluendas infuſione ſordes. Strigilis loco chirothecis ex ſerico factis ad eliciendum ſudorem balneatores Italos uti vidimus.

Polycleti.

Prope ludum Æmilii Lepidi gladiatoris: de quibus Helenius & Porphyrio.

Claudii Hetruſci.

Libertini hominis, qui Claudii Imp. diſpenſator fuit. Locus ignoratur, profuſiſſimus ſumptus ex Statio & Martiale cognoſcitur, qui eas & à marmorum varietate, & ab ædificii magnificentia, & à luminis immiſſione, & argenteis fiſtulis laudant. Vtriuſque verſus ſubjiciam. Statius 1 Sylv.

Non huc admiſſæ Thaſos, aut undoſa Caryſtos,
Mæret Onyx longe, queriturque excluſus Ophites:
Sola nitet flavis Nomadum deciſa metallis
Purpura, ſola cavo Phrygia quam Synnados antro,

Ipſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Ipſe cruentavit maculis lucentibus Atys,
Quaſque Tyros niveas ſecat, & Sidonia, rupes.
Vix locus Eurotæ viridis, cum regula longo
Synnada diſtinctu variat, non lumina ceſſant,
Effulgent cameræ, vario faſtigia vitro
In ſpecies animoſque nitent. ſtupet ipſe beatas
Circumplexus opes, & parcius imperat ignis.
Multus ubique dies, radiis ubi culmina totis
Perforat, atque alio ſol improbus uritur æſtu.
Nil ibi plebeium, nuſquam Temeſæa notabis
Æra, ſed argento felix propellitur unda,
Argentoque cadit, labriſque nitentibus inſtat,
Delicias mirata ſuas, & abire recuſat.

Martialis, VI Epigramm.

Nuſquam tam nitidum micat ſerenum,
Lux ipſa eſt ibi longior, dieſque
Nullo tardius à loco recedit.
Illic Taygeti virent metalla,
Et certant vario decore ſaxa,
Quæ Phryx & Libys altius cecidit.
Siccos pinguis onyx anhelat æſtus,
Et flamma tenui calent Ophitæ.

Seneca quoque ante hos nimiam balnearum luxuriam exagitavit, lib. XIII ad Lucilium: cujus verba, quia in ſuperioribus verboſior fuiſſe videor, non apponam. Martialis & alias nominat, ut Tuccæ, Fauſti, Fortunati, Grylli, Lupi, Pontici, Severi, Pæti, Tityi, Tigillini: quibus Lampridius addit Alexandri, & Varii. Victor ultra octingentas computavit. Agrippa CLXX gratuita balnea præbuit, quæ poſtea in infinitum, ut Plinius tradidit, ſunt aucta.

De Nymphæis.

Nymphæa autem quid ſint, duplex eſt opinio. Zonaras Monachus, qui de Græcorum Imperatoribus ſcripſit, in Leone primo. Nymphæa eſſe vult

vult palatia publica, in quibus nuptias celebrarent, qui habitarent anguſtius: eaque ædificiis maximis, in quibus Senatus cogeretur, plerumque adjuncta fuiſſe: qualia ædificia Romæ erant, curiæ, ſenacula, baſilicæ. Alii nymphæa putant eſſe loca publica, delectationis gratia facta, in quæ non ut in balneas, aut thermas, propter uſum aqua deduceretur, ſed gratiæ potiſſimum atque amœnitatis cauſſa: & à Nympharum ſtatuis, quibus ornata fuerunt, nomen traxiſſe. Verum ut de forma aut uſu illorum operum non ſatis conſtat, ita maxime inſignia fuiſſe, vel illud declarat, quod aut ab ipſis Imperatoribus conſtruerentur, ut de Nymphæo Marci, ambitioſi operis, ſcribit Ammianus, de Alexandri Victor, de Gordiani Capitolinus: aut ab urbis præfectis, quale Clearchus Valentiniano, & Valente Impp. extruxit Conſtantinopoli, & Flavius Philippus reparavit Romæ: ſed quo tempore, incertum eſt. nam antiqui tantum marmoris invenimus teſtimonium,

FLAVIVS PHILIPPVS VIR CLARISSIMVS PRAEFECTVS VRBI NYMFIVM SORDIVM SQVALORE FOEDATVM ET MARMORVM NVDITATE DEFORME AD CVLTVM PRISTINVM REVOCAVIT.

De Nymphæis veteribus nullum ad noſtra aut patrum uſque tempora duravit. Recens nunc eſt intra Neapolim, & montem Veſuvium, in villa Leucopetræa, cujus forma eſt talis. Ædificium ex marmore quadrangulare, ad quod una ſolummodo porta eſt aditus, & aliquot gradibus deſcenſus. Ad dextram introeunti ad caput fons eſt aquæ limpidiſſimæ, ad cujus quaſi cuſtodiam accubat Arethuſa nuda ex candidiſſimo marmore, ſolum varium & marmoratum, & canali circundatum, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

quem aqua ex fonte effluit. Parietes ex conchis lapilliſque albi, nigri, flavi, purpurei coloris, quaſi maltha illiti: in quibus ex concharum compoſitione, tanquam ductibus in pictura, anni menſes duodecim, & quatuor virtutes politicæ expreſſæ. Item raptus Proſerpinæ, Pan canens fiſtula, & mulcens gregem. Præterea imagines Nympharum nantium, navigantium, in piſcibus ludentium: inter quas Helle inſidens arieti, Siren delphino, Europa Tauro. In eodem ad ſingula latera, quatuor ſtatuæ marmoreæ, Herculis leoninam geſtantis, Panis agnum bajulantis, Genii cani blandientis, Naiadis nudæ. Hæc nobis & de nomine, & de auctoribus, & de forma Nymphæorum, lectione atque inſpectione ſunt cognita, cupide & libenter audituris, ſi quis vel noſtra probaverit, vel ſtudioſos certiora docuerit.

CAPVT XIX.

De Thermis.

IN nullis antiquorum operibus plus luxus & inſaniæ cernitur, quam in Thermis Imperatorum, quas in provinciarum modum fuiſſe extructas, Ammianus conqueritur, & reliquiæ aliquarum adhuc teſtantur. Eæ aut æſtivæ aut hyemales fuerunt, quales uno eodemque in loco extruere inſtituerat Gordianus: ſed morte præventus, non abſolvit. Hyemales trans Tiberim Aurelianus fecit. Primum ſervierunt imperatoribus privatim, poſtea vulgatæ ſunt & populo, & aliquando patebant interdiu, corruptioribus temporibus etiam noctu. Conſueto more mixtæ & communes non fuerunt, quod tamen malorum principum culpa aliquoties factum eſt, quorum ne nomina quidem referre libet. Hodie omnia in urbe majora ædificia ab imperitis Thermæ vocantur, propter Diocletianas & Antoninianas: quod ſuo quoque factum tempore, non diſſimulavit

vit Blondus. Ita inſignis illa baſilica, quam Auguſtus Caio & Lucio Agrippæ filiis, nepotibus ſuis, erexit in Eſquilino, corrupte appellatur thermæ Gallutii: item Corneliæ gentis domus ruinæ, ſupra Trajani forum, Corneliorum thermæ vulgo dicuntur. Thermis, ut & aquæductibus, adjuncta erant caſtella, in quibus aqua conſervabatur: & ſubjuncti canales, per quos caduca aut inutilis efflueret. Caſtella in urbe ſunt quatuor. Unum in Cælio, de quo ante dictum eſt: tum alia duo, prius ſub thermis Titi, alterum ſub Diocletiani: quartum intra portam Næviam, & theatrum Statilii. Eorum parietes malthati ſunt, tam tenaci & dura materia, ut vix ferro frangatur, qualem maltham in pluribus aliis vidimus caſtellis, ut in Præneſtino, in portu Oſtienſi, in Monte Miſeno, in piſcinis ſinus Baiani. Thermas ſecundum ætates Imperatorum ponemus, ordinem alium obſervare ſecundum ſitum urbis non poſſumus. Thermarum ſola, ut & balnearum, interdum ſternebantur vitro, ut de Agrippæ dictum eſt: frequentius lapide aut cruſtis marmoreis latis, aut teſſellis quadratis varii coloris: nigri, ut balneæ Palatinæ: nigri albique, ut thermæ Commodi & Antonini: quod ipſarum adhuc demonſtrant veſtigia.

Agrippæ.

Quas inter præcipua urbis ornamenta effert Plinius, arcus & pavimenta habuerunt ex vitro: & ipſe vidi eo in loco vitrea fruſtula effodi. Apparent in iis ſedilia, & ſcamnorum ordines. Sitæ ſunt inter templa S. Mariæ rotundæ, & S. Mariæ ſupra Minervam. Martialis lib. v.

Laſſus ut in thermas decima, vel ſerius, hora,
Te ſequar Agrippæ.

Ante has ſignum Apoxyomeni fuit, quod cum Tiberius in cubiculum ſuum tranſtuliſſet, magnis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

populi in theatro clamoribus reponere coactus eſt: teſtis Plinius.

Neronis.

Quarum fornices & arcus altiſſimi extant prope S. Euſtachium. de iiſdem Martialis libro VII.

——— Quid Nerone pejus?
Quid thermis melius Neronianis?

Titi.

Quarum ruinæ in vineto S. Petri in vinculis, & juxta S. Martini ædem multæ magnæque viſuntur. Idem lib. III.

Titi-ne thermis, an lavatur, Agrippæ?

Eas breviſſimo temporis ſpatio in tantam amplitudinem extructas, idem prodidit lib. II.

Hic ubi miramur velocia munera, thermas,
Abſtulerat miſeris tecta ſuperbus ager.

Nam in parte domus Neronianæ ſteterunt. Harum thermarum caſtellum, vulgo ciſternas capaces, & ſeptem ſalas nominant. Sunt autem novem ſub terra cameræ fornicatæ, quarum unaquævis portas aliquas habet; & per unam introiens, ſimul per multas, ei oblique oppoſitas uno ordine, oculos inferre potes.

Domitiani.

Inter portas Flumentanam & Pincianam. Cernuntur in parietinis picturæ, ſed vetuſtate abolitæ.

Trajani.

Earum ruinæ in Aventino, in vineto quodam prope templum S. Priſcæ, monſtrantur.

Commodi.

Ad radices Viminalis, in quibus ædificatum nunc eſt S. Pudentianæ templum: in ejuſdem templi pavimento

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

vimento adhuc teſſellæ ſunt, quibus ſola thermarum ſternebantur.

Severi.

In regione Tranſtiberina, prope S. Chryſogonum, & S. Cæciliam.

Antonini.

In latere Aventini, via Ardeatina, ab oriente adjacet templum S. Nerei & Achillei, à ſeptentrione S. Priſcæ, juxta viam S. Balbinæ, è regione S. Sixti. Tanta mole & artificio ſtructæ, ut etiam docti architecti tales fieri poſſe negarent, ſi Spartiano creditur. Videntur earum incredibiles ruinæ, parietinæ ingentes, altiſſimi fornices, pulcherrimæ columnæ ſemiobrutæ, maxima peregrinorum marmorum fruſta projecta, pavimentum teſſellatum albi nigrique coloris, varia & ampla conclavia, & in aliquot locis profunda aqua, ex ductu Appiæ fœdato & obruto fortaſſe adhuc reliqua.

Varii.

In Aventino, circa Trajani & Decii thermas: has, neſcio quo auctore, Syriacas dictas, ſcribit Albertinus. commemorat eas Victor, & repetit Volaterranus.

Alexandri.

Quæ juxta Neronis fuerunt, & habuerunt adjunctum nemus, auctore Lampridio. Alii Neronis & Alexandri eaſdem fuiſſe ſcribunt, quod alter fecerit, alter reſtituerit.

Gordiani.

Leguntur duplices. Priores in monte Eſquilino, quarum ruinæ jacent prope S. Euſebium, via Prænestina: hæ fuerunt ſumptuoſiſſimæ, adeo ut Capitolinus ſcribat, tales, præter Vrbem, nuſquam orbem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

terrarum habuiſſe. Poſteriores in campo Martio, quas cum Miſitheo extruere voluit: ſed morte præventus, non fecit.

Philippi.

In Eſquilino, poſt Titi thermas, inter ortum atque occaſum.

Decii.

In Aventino, orientem verſus, in quarum ruinis nunc S. Priſcæ templum dicitur extructum.

Aureliani.

Trans Tiberim, infra Ianiculum, in ea valle, ubi nunc S. Franciſci templum eſt.

Diocletiani.

In Viminali, quæ bonam montis partem occupant. Earum ruinæ tantæ cernuntur, quantæ maximæ eſſe poſſunt, fornices altiſſimi, columnæ admirabiles, ædificia concamerata ampliſſima, quorum duo pene integra extant, unum prope S. Suſannam, alterum verſus vallem Eſquilinam, ad quod ex interiore parte per XL gradus aſcendimus. Caſtellum harum thermarum, figuræ mathematicæ, quæ ſcalenos dicitur, formam habet, pilis quadratis fultum, in prima ſerie pilæ quindecim, totidem in ſecunda, in tertia decem, in quarta quinque. Videntur in iiſdem thermis ambulationes, xyſta, & varia conclavia, ad delectationem facta.

Conſtantini.

In Quirinalis deſcenſu, ſeptentrionem verſus, ex ſententia Læti & Marliani. Earum magnæ ruinæ, ædificia quædam quadrata, quædam rotunda, altiſſimis fornicibus extant: quorum unum per centum fere gradus aſcendimus.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

CAP. XX.

De locis ſepulcrorum, & de inſignibus quibuſdam ſepulcris: item de ſepulcrorum ornamentis, ac ratione conditarum urnarum.

IN urbe olim neminem, more Athenienſis populi, ſepelire legibus licebat, niſi Veſtales, aut Imperatores, qui legibus non tenebantur: aut eos quibus id honoris virtutiſque cauſſa tribuebatur, ut Val. Publicolæ, & P. Poſthumio Tuberto contigit, de quibus ſecundo de Legibus Cicero. C. quoque Fabricius juxta Veliam in foro ſepulcrum habuit, de quo Plutarchus: C. Poblicius ſub Capitolio, de quo eodem in loco lapis Tiburtinus: Claudia familia ſub eodem Capitolio, de qua Suetonius. Servio Sulpitio in campo Eſquilino ſepulcrum decrevit Cicero, de quo ipſe in Philippicis. Reliqui aut privatim in agris ſuis condebantur: aut in viis, extra portas, tumulos habebant. Earum viarum nomina, & exempla quædam adjungere placuit.

Flaminia.

In hac fuit ſepulcrum Paridis, pantomimi Ægyptii, Neronis liberti. Martialis lib. XI.

Quiſquis Flaminiam teris viator,
Noli nobile præterire marmor.

Item Glauciæ, liberti Melioris. Idem libr. VI.

Hoc ſub marmore Glaucias humatus,
Iuncto Flaminiæ jacet ſepulcro.

Et de eodem Statius II. Sylv.

——— *Plebs cuncta nefas, & prævia flerunt*
Agmina, Flaminio quæ limite Mulvius agger
Tranſvehit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Fit ejuſdem viæ mentio in libello Velii Fidi Lubentii, quem cum Antiquitatis aliquot monumentis edidimus.

Salaria.

In hac ad ſecundum lapidem fuit ſepulcrum magnificentiſſimum Licinii, tonſoris Auguſti, quem Satyrici inſectati ſunt, & Varro hoc Epigrammate, ut eſt apud Cornutum,

Marmoreo tumulo Licinus jacet: at Cato parvo,
Pompeius nullo: credimus eſſe deos?

In eadem fuit Marii ſepulcrum.

Tiburtina.

In hac intra primum lapidem fuit ſepulcrum Pallantis, Claudii Cæſaris liberti, ſplendidum, & arrogantiſſimo titulo: de quo libro ſeptimo & octavo Plinius ad Montanum.

Prænestina.

In hac ſecundo ab urbe lapide ſepulcrum fuit Q. Attæ, Togatarum ſcriptoris.

Lavicana.

In hac ſepultus Didius Julianus Imp. ut in ejus vita ſcribit Ælius Spartianus.

Campana.

De qua ſupra inſcriptionem ex epigrammatis Romanis poſuimus.

Latina.

In hac à Phyllide nutrice ſepultus Domitianus Imp. & in eandem inferri voluit teſtamento Sempronius Tucidanus. Ex ſepulcro viæ Latinæ hoc epigramma refert Auſonius,

Non nomen, non quo genitus, non unde, quid egi,
Mutus in æternum ſum cinis, oſſa, nihil.
Nec ſum, nec fueram, genitus tamen è nihilo ſum:

Mitte,

Mitte, nec exprobres ſingula, talis eris.

Appia.

In hac (ut in Parad. ſcribit Cicero) Calatini, Scipionum, Serviliorum, Metellorum ſepulcra viſa ſunt, item Ennii & Archiæ poëtarum: de hoc idem Cicero, de illo Ovidius. Pomponii Attici, quinto ab urbe lapide: M. Tullii Ciceronis, ſexto. Gallieni Imp. nono. In eadem Theſſali, medici Neronis, qui in monumento ſuo ſe ἰατρονίκην inſcripſit, ut ait Plin. lib. XXIX. Idem lib. X, inquit, in hac via ſepulcrum fuiſſe Corvi avis, qui duorum Æthiopum humeris elatus ſit, præcedente tibicine, & prælatis coronis omnium generum. Sulpitius Verulanus, & Raphael Volaterranus, memoriæ prodiderunt, vidiſſe ſe integrum mulieris cadaver in hac via effoſſum, oblitum craſſo unguento & incorruptum, quod alter ſuſpicatur fuiſſe Tulliolæ, M. Tullii Ciceronis filiæ: alter certum nomen non addit, ſed ex erutis marmoribus vicinis colligit, ante annos plus mille & trecentos fuiſſe depoſitum.

Laurentina.

In qua Auguſtus Cæſar ancillæ ſuæ, quinque liberos uno partu enixæ, monumentum fieri juſſit: Gellius libr. X. In hac, ut recentiores hiſtorici ſcribunt, ante quingentos annos cadaver effoſſum eſt, ſtatura ingenti, & ingenti vulnere in medio pectore, quod Pallantis Evandri filii aſſerunt fuiſſe. Hoc cum illi hiſtoriæ inſeruerint, ne hoc quidem in loco piguit referre.

Oſtienſis.

De Oſtienſi, ut & Caſſia, & Numentana, apud ſcriptores nihil inveni: ſed in ſingulis multæ epitaphiorum inſcriptiones effoſſæ ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Aurelia.

In hac ſepultus Galba Imp. in privato monumento, teſtante Suetonio. In eadem duorum Germanorum militum deſcripſi Epitaphia, Ionii & Heſperi Batavorum, qui Tib. Claudii Cæſaris corpori cuſtodes fuerunt. In hac, ut in Flaminia, Appia, Latina, plurimi loculi & urnæ adhuc videntur.

Dicam nunc de ſepulcris inſignibus illuſtrium virorum intra urbem, & de ornamentis quorundam ſepulcrorum, quæ paſſim per urbem viſuntur: & ut quaſi abſolvam hunc locum, addam etiam pauca de modo condendarum urnarum.

SEPVLCRVM SCIPIONIS Africani.

Sub pinu ænea honorarium: nam Liternenſes hoſpites de vero ſe meritò jactant. Dicitur autem in Vaticano pinus altiſſima ænea fuiſſe erecta Carthaginem verſus: de qua una adhuc nux aliquot pedum altitudine, ante baſilicam S. Petri cernitur, vetuſti operis, & inaurata.

Auguſti Cæſaris.

In Mauſoleo, quod exemplo Cariæ regis extructum eſt, in valle Martia, inter viam Flaminiam, & ripam Tiberis, poſt ædem S. Rochi. Moles rotunda ex immenſis aggeribus, marmore olim Lunenſi incruſtata, cum circumjectis ſilvis, & amplis ambulationibus. Ad latera poſiti erant bini obeliſci. Habuit plura oſtia, & loculorum ſeriem intra aggerem: quorum adhuc veſtigia apparent. Ante molem res geſtæ Auguſti æneis tabulis inciſæ erant; quod ipſe teſtamento mandaverat. A tergo lucus erat cum porticu. Interior murus reticulato opere variatus, & in media area Auguſti tumulus ex niveo marmo-

re ferreis cancellis incluſus: in cujus ſummo ſimulacrum ipſius æneum. Intra tumulum & murum interiorem conſitæ populi. Vt autem Auguſti in medio ſepulcrum ſtetit, ita cognatorum & amicorum, cum quibus communem eſſe illum locum voluit, à lateribus in muro loculi effoſſi erant. Ovidius ad Liviam:

Vidimus erepta mœrentem ſtirpe ſororis.
Luctus, ut in Druſo, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, ſepulcro,
Et cepit generos jam locus ille duos.
Vix, poſito Agrippa, tumuli bene janua clauſa eſt:
Perficit officium funeris ecce ſoror.
Ecce ter ante datis jactura noviſſima Druſus,
A magno lacrymas Cæſare quartus habet.

Vide de Mauſoleo Strabonem libro quinto.

Ceſtii.

In Pyramide, proxime portam Oſtienſem. Eſt autem Pyramis moles quadrata, quæ, flammæ more, è lato ad ſublimitatem acuminando gracileſcit: à qua figura nomen traxiſſe judico. Alii à genere lapide Thebaici, apud Ægyptios, quem πυρɣποίκιλον vocant Græci, dictam autumant. Stephanus aliam rationem, fabulæ magis, quam vero, ſimilem, attulit, quam omitto.

Hadriani.

In mole ad Tiberim, duos habuit ambitus, & duplicem columnarum ordinem. Primus ambitus quadratus ex ſolidis lapidibus fuit; interior moles oblonga & præalta ex Pario marmore. Ex hoc duplici ambitu arx nunc eſt extructa, quæ caſtrum S. Angeli vocatur. Columnæ, quæ circumpoſitæ fuerunt, ad S. Petri baſilicam ornandam tranſlatæ ſunt, & earum loco ad arcis munitionem alius murus circumdatus. Fuit olim commune omnium An-

toninorum monumentum : id quod inſcriptiones ex antiquitate reliquæ teſtantur.

Severi.

Supra Septizonium, inter Palatinum, & Cælium. De ſeptena columnarum ſerie, ex qua aſſurgebat, tres ſeries jam viſuntur, una alteri ſuperimpoſita. Integra ſeries illa eſt, quæ Eurum ſpectat, in cujus prima ſecundaque parte ſuperſunt columnæ octo, in tertia ſex. Intra illas columnas moles ex quadratis lapidibus aſſurgit, quæ in altum, pyramidis aut obeliſci more, magis magiſque contrahitur atque acuitur. Opus ſane mirum & magnificum.

Omitto hoc loco molem pyramidalem, quæ prope Hadriani ſepulcrum fuit : eam enim diruit Alexander ſextus. Item alteram quadratam, ſupra Mauſoleum in via Flaminia, Campum verſus, quam demolitus eſt Paulus Tertius. nam etiamſi conſtet, ſepulcra fuiſſe, tamen quorum fuerint, incertæ & diſſentientes ſunt ſcriptorum opiniones.

In ſepulcris autem, quæ hinc inde per urbem in multis locis inveniuntur, varia rerum ſimulacra ſunt exſculpta. Ludorum curulium, quale eſt ante S. Coſmam & Damianum, in foro Romano. & in S. Joanne Laterano, in quo etiam nocentes objiciuntur beſtiis, ut in alio quodam ante S. Mariam in via lata. Equeſtrium certaminum, ut in S. Maria in ara Cæli, montis Capitolini. Pugnarum, ut in S. Gregorio montis Cælii. Venationum, ut in S. Laurentio in Lucina, campi Martii. Triumphorum, ut ante S. Laurentium in Paniſperna, montis Viminalis: & triumphi Venerei, in S. Ioanne Laterano. Sacrificiorum, ut in S. Maria de Strada, inter Octavii porticum, & Capitolium : & in S. Laurentio extra Eſquilinam. Deorum ludentium, ut Apollinis canentis, & Narciſſi jaculantis diſcum, in domo Auguſtini Maphæi. Satyrorum puellæ dormienti in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſultantium, in horto S. Marci. Amorum equitantium, in domo Columnenſium. Deorum marinorum in piſcium caudas deſinentium, & vehentium in eis Nymphas, ut in S. Ioanne, & Paulo, in Cælio, in hortis S. Sabinæ montis Aventini, ante S. Thomam in regione Harenulæ. Plutonis Proſerpinam rapientis, in S. Silveſtro prope arcum Domitiani, & ante S. Mariam in Coſmedim, prope Velabrum. Ventorum quatuor ſimulacra, in ſepulcro domus Cæſiæ. Laborum Herculis, in domo Sabellorum, ſupra Marcelli theatrum. Servilium ſuppliciorum, in quibus alii capite plectuntur, alii brachium ſaxo impoſitum alio ſaxo frangitur, in S. Maria in ara Cæli, & ante ædem S. Stephani de Cacabo, in regione Pineæ. In quibuſdam ſepulcris exſculpta ſunt ædificia, partim januis apertis, quibus dicunt animæ æternitatem ſignificari, cujuſmodi eſt in palatio Triumvirum in Capitolio: partim clauſis, qua interitus ejus una cum corpore notatur. Tale in Transtiberina regione in domo civis cujuſdam cernitur, è regione pontis Fabricii. Hæc è multis retuliſſe ſatis ſit, quæ non ita accipi volo, quaſi unius tantum rei imago aut effigies ſit expreſſa, ſed alia multa quæ oratione depingi in hac brevitate nequeunt, ſpectaculi loco addita. Quod ut intelligatur, duobus exemplis declarabo. In ſepulcro ſacrificantium in S. Maria de Strada: Mulier in bigis, quæ à rhinocerotibus trahuntur, vehitur: ipſis animalibus duo juvenes inſident, & animalia à Faunis naſo ducuntur. Præcedit Thuſcus fidicen, & viri nudi, & mulierculæ, donec ad aram perveniatur, cui fidicen canens aſtat, & inter cætera ludicra Faunus cornibus cum hirco concurrit. Item in altero apud S. Silveſtrum: Pluto quadrigis vectus, raptam Proſerpinam amplexu tenet, exanimi ſimilem, ſupra quam volitat alatus Cupido, currum præcedit Mercurius alato pileo & caduceo. In altera parte, Ceres bigis invehitur, tra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ctis à ſerpentibus, pinea tæda, quam ſiniſtra geſtat, inveſtigans amiſſam filiam. Inter hæc, ab utraque parte comites Proſerpinæ flores collectos geſtant, veſte ultra pubem ſublata. A lateribus Hercules eſt, leonis exuvio indutus, dextra tenens clavam, ſiniſtra anum quandam invadens, cui verbera minitatur.

Faciendorum loculorum & urnarum condendarum non admodum diverſa fuit ratio, cum in Urbe, tum in reliqua Italia, atque etiam in Græcia ipſa. Marlianus ſcribit, antra concamerata foſſionibus eſſe aperta, in campo Eſquilino quædam unius teſtudinis, quædam duplicis concamerationis, ita ut ex ſuperiore in inferiorem deſcenderetur. Pavimenta interdum teſſellata, interdum vermiculata: in parietibus circum circa loculos extitiſſe, ſingulos cum binis urnis. Alia quoque fuiſſe antra plurium parietum modico intervallo diſtantium, in quibus totidem urnas fuiſſe contiguas, & exiguo poſt ſpatio rurſus alias, hiſce alias impoſitas: has pauperum, illas divitum fuiſſe opinatur. Nos in agro viæ Appiæ in profundum fornicem ſub terra deſcendimus, plenum loculorum inter ſe diſpoſitorum, ex ruina autem parietum cognoſci vere non potuit. Intra Puteolos & Atellam, ad utraque viæ ſilicibus ſtratæ latera, plurima ſepulcrorum luſtravimus monumenta: quorum ædificia partim quadrata ſunt, partim rotunda. Inter cætera pulcherrimum eſt, quod Arcum Cellæ nominant accolæ. Parietes ejus tetragoni, cum laqueari vermiculato: in cujus medio centauri imago puerum vehentis. Loculi ultra ſexaginta: medii ampli, fortaſſe patronorum: laterales contracti, libertorum libertarumque. In loculis urnæ ſingulæ pluresve diſpoſitæ fuerunt, clauſæ exterius tabellis marmoreis, in quibus nomina depoſitorum, de more fuerunt aſcripta. Teſtatur Cyriacus Anconitanus (cujus ſcriptas quaſdam

chartas

hartas evolvimus) ſe Patris in Achaia, ad ædem : Andreæ, antrum ſubterraneum ex integro ſolido-ue lapide vidiſſe, miro artificio fabricatum, in quod er gradus ſedecim deſcenſus fuerit, quodque ſub na teſtudine ad tetragonos parietes habuerit locu-os quatuordecim, in quibus ſingulis binæ aut ternæ rnæ funerales fuerint locatæ; ex quibus teſtimo-iis, non multo diverſam Græcorum & Romano-um, ut diximus, urnas conjungendi rationem uiſſe, eſt perſpicuum.

CAP. XXI.

De iis, quæ nunc in urbe ſunt præcipue viſenda.

ROmanæ urbis cadaver, omnibus pene Barbaris lacerantibus, ante oculos hodie jacet: ſed gloriæ plendor & nominis claritas, doctis pro ea propu-nantibus, extingui nunquam poterit. De eo in ſu-erioribus, ex Græcis Latiniſque ſcriptoribus multa udioſe collegi: & ne quem prolixitate offende-em, modo quodam retuli. In hoc capite nonnulla tiam alia cognitione digna, quæ à majoribus & ræſentibus hominibus ad urbis ornamentum com-arata ſunt, ſtudioſorum hominum gratia addam. ntiquitatum igitur cupidi habent domum Angeli olocii, in Campo Martio: Cæſiorum, ſub Janicu-o: Porciorum, in regione Pineæ: Vallarum, ad ircum Flaminium: in primis vero Triumvirum, in apitolio, & hortos Palatinos, in Vaticano. Litera-um amantes, inſtructas bibliothecas. Pontificias res, unam clauſam, cui adjuncta proxime eſt alte-a, item clauſa: tertiam certis diebus & horis pa-entem, & Græcis ac Latinis ſcriptoribus refertam. ræter has aliæ quoque ſunt: apud S. Mariam in ara æli, apud S. Mariam de populo, apud S. Mariam ſupra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſupra Minervam, apud S. Auguſtinum. Tumuli in urbe clarorum virorum, qui ingeniis ſibi decus pepererunt, cum ſuis epitaphiis, ſunt hi:

Blondi Flavii, in ara Cœli, ante introitum templi.

BLONDO FLAVIO FORLIVIENSI, HISTORICO CELEBRI, MVLTORVM PONTT. ROMANORVM SECRETARIO FIDELISS. BLONDI QVINQVE FILII PATRI BENE MERENTI VNANIMES POSVERE. VIXIT AN. LXXV. OBIIT PR. NON. JVNII, ANNO SALVTIS CHRISTIANAE M. CCCC. LXIII. PIO P. M. SIBI NATISQVE FAVENTE.

Nicolai Vallæ, in ipſo templo.

NICOLAO DE VALLE LEG. D. BASILICAE PRINCIPIS APOSTOLORVM CANONICO, LAELIVS IN MEMORIAM DVLCISSIMI FILII POSVIT. HIC IN VITA SVA NVLLI MALEDIXIT, SINE VOLVNTATE PARENTIS NIHIL FECIT. MAGNO ET EXCELLENTI CLARVIT INGENIO. ILIADEM HOMERI ET HESIODVM HEROICO CARMINE IN LATINVM VERTIT. OBIIT PRIMO JVVENTVTIS FLORE, MAX. OMNIVM MOESTICIA. M. CCCC. LXXIII. VI. CAL. OCTOBRIS.

Ibidem Bartholomæi, Petri, Philippi, Andreæ Vallarum. Item Joan. Jacobi Buccabellæ poëtæ, Lud. Grati Margonii mathematici, Seraphini Oductii philoſophi, Manilii Britanorii fatorum præſcii.

Lau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Laurentii Vallæ, in Sancto Ioanne Laterano.

LAVRENTIO VALLAE HARVM AEDIVM SACRARVM CANONICO, ALPHONSI REGIS ET PONTIFICIS MAXIMI SECRETARIO APOSTOLICOQVE SCRIPTORI. QVI SVA AETATE OMNEIS ELOQVENTIA SVPERAVIT, CATHERINA MATER FILIO PIENTISS. POSVIT. VIXIT ANN. L. OBIIT ANNO DOMINI M. CCCC. LXV. CALENDIS AVGVSTI.

Beſſarionis Græci, S. Apoſtolo, in regione Trivii.

BESSARIO EPISCOPVS TVSCVLANVS, S. R. E. CARD. PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANVS NOBILI GRAECIA ORTVS ORIVNDVSQVE SIBI VIVENS POSVIT. ANNO SALVTIS M. CCCC. LXVI.

Τοῦτ' ἔτι Βησσαρίων ζῶν ἄνυσα σώματι σῆμα,
Πνεῦμα δ' φεύξεται πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

Laſcaris Græci, in templo S. Agathæ, ſub Viminali.

Λάσκαρις ἀλλοδαπῇ γαίῃ ἐνικάτθετο, γαίῃ
Οὔτι λίην ξείνῃ ὦ ξένε μεμφόμενος.
Εὕρετο μειλιχίην, ἀλλ' ἄχθεται, εἴπερ Ἀχαιοῖς
Οὐδ' ἔτι χοῦν χεύει πατρὶς ἐλευθέριον.

Petri Marſi, in S. Laurentio in Damaſo.

QVAE SOLA ELOQVII SVPERABAT GLORIA, ET ILLAM PERDIDIMVS, TECVM VIXIT ET INTERIIT.

Hie-

Hieronymi Aleandri apud S. Chryſogo-num, trans Tiberim.

HIERONYMO ALEANDRO MOTTENSI, E COMITIBVS LANDRI IN CARNIA, PETRAE PILOSAE IN ISTRIA ORIVNDO, CARD. BRVNDVSINO: PHIL. ET THEOL. DOCTORI, HEBRAICE, GRAECE, ET LATINE, ALIQVOTQVE ALIARVM LINGVARVM EXOTICARVM ITA EXACTE DOCTO, VT EAS RECTE ET APTE LOQVERETVR AC SCRIBERET, MOX DIVERSIS LEGATIONIBVS PRO SVMMIS PONTT. AD OMNES FERE CHRISTIANOS PRINCIPES, FIDELITER ET DILIGENTER PERFVNCTO, ET IDEO IN TABEM DELAPSO, QVANTI HVMANAM MISERIAM FECERIT, SEQVENTI DISTICHO, DE SE EDITO TESTATVM POSTERIS RELIQVIT.

Κάτθανον οὐκ ἄκων, ὅτι παύσομαι, ὧν ἐπιμάρτυς
Πολλῶν, ὧνπερ ἰδεῖν ἄλγιον ἦν θανάτου.

ANNO CHRISTI M. D. XLII. AETATIS SVAE LXII. MINVS DIEBVS XIII.

Valerii Cordi, qui ſepultus eſt in S. Mariæ de anima, regione Parionis.

VALERIO CORDO SIMESVSIO HESSO, EVRICII FILIO, MORIBVS, INGENIO, COMITATE, PRAESTANTISS. DOCTORVM OMNIVM ADMIRA-

RA-

ATIONEM MERITO, QVI NATV-
AE OBSCVRITATEM ET HERBA-
VM VIRES ADOLESCENS SENI-
VS EXPLICAVIT, CVM EXPLERI
VPIDITATE COGNOSCENDI NON
OSSET, PERLVSTRATA GERMA-
IA, ITALIAM ADIIT, VENETIIS
N HONORE HABITVS, ET RO-
AM VIX INGRESSVS, SVBITO
ORBO INTER AMICORVM LA-
RYMAS, NON RECVPERABILI
TVDIORVM JACTVRA, OPT.
ETATE EXTINGVITVR, ANNO
ALVT. M. D. XLIIII. VII. CAL.
CTOB.

INGENIO SVPEREST CORDVS,
MENS IPSA RECEPTA EST
CAELO, QVOD TERRAE EST,
MAXIMA ROMA TENET.

Tumuli Pontificum æneiſunt, Martini Quinti in Joanne Laterano, & Sixti Quarti in S. Petro aticano. Marmorei, Sixti Quarti, Piorum Tertii & ecundi, Hadriani Sexti. Sedes pontificiæ ſæpius unt mutatæ. Aliquando fuit apud S. Sabinam in ventino, item apud S. Mariam majorem, in Eſquino: ſuperioribus annis apud S. Joannem Lateraum, in Cælio: nunc apud S. Petrum in Vaticano. Eſtivam habitationem apud S. Marcum in capite iæ latæ exædificavit Paulus Secundus: in quo loco ellis vinariis impoſita ſunt equorum ſtabula, ſtabus hortus cum proceris cupreſſis, in horto circumirca extructæ habitationes. Aliam in Capitolino, upra templum S. Mariæ in Aracæli extruxit Paus Tertius, ad cujus templi introitum, ex montis lanicie per CXXXIX gradus aſcenditur, unde de alitudine novi ædificii fieri conjectura poteſt. Poſt

ſedes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſedes pontificias nihil admirabilius, laudeque dignius mihi viſum eſt, quam tot per totam Urbem ut vocantur, xenodochia, non ſolum public omnium, ut ampliſſimum S. Spiritus, in Campo Vaticano : S. Salvatoris, in Cælio : S. Mariæ de conſolatione, in Velabro : S. Jacobi de Auguſta, in valle Martia : verum etiam propria ſingularum civitatum aut nationum, ut Florentinorum, apud S. Joannem Baptiſtam : Germanorum, apud S. Mariam de anima : Hiſpanorum, apud S. Barbaram : Gallorum, apud S. Ludovicum : Anglorum, apud S. Thomam : Flandrorum, prope turrim Argentinam : Ungarorum, prope S. Petrum : ut alia omittam, in quibus locis infiniti homines gravibus morbis laborantes domeſtici atque externi curantur & aluntur. Cryptæ ſubterraneæ, quæ latebræ & ſepulcra Chriſtianorum fuerunt, ſævientibus in eos tyrannicis principibus, tribus in locis ſunt. Maxima omnium, apud S. Agnetem, extra portam Viminalem : altera, apud S. Sebaſtianum, extra Capenam : poſtrema apud S. Pancratium, extra Aureliam : plena venerationis loca, quorum D. Hieronymus & Prudentius faciunt mentionem. De domibus nobilium, & purpuratorum palatiis nihil dicam : quæ ut ſplendida & ſumptuoſa ſint, tamen cum veteribus ruinis hæc nova magnificentia vix videtur comparanda.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

INDEX
Rerum & Verborum.

A.

ACcenſi, ſive rorarii, qui, 67. horum arma. 68.
Aciei ordo. 87 formæ variæ. 95. adjuncta. 98
Aclis. 186
Aditus quid. 203
Adnumium. 404
Ædiles curules quando primum è plebe creati. 2, 3
Ædiles aucti, 27. eorum officia. ibid.
Ædiles eburneas habuere ſedes. ibid.
Ædiles quo ætatis anno creati. 7
Ædilium nomen, origo, & genera. 25, 26
Æneatores, qui. 101
Ærarium militare. 255
Æſtiva quæ. 106
Ætas Senatoria. 9
Agger quid. 118
Agger. 169. ejus materia. ibid. altitudo. 170
Aggeres evertendi ratio. 192
Agmen duplex. 135
Agonius mons. 404
Ala quæ in legione. 57, 58. quot & qui in ea equites. ibid.
Albula olim, qui nunc Tibris. 489
Allocutio imperatoris quid. 98
Alſietina aqua. 499
Almo fluv. 490
Ambitus caſtrorum quantus. 119
Ambulatio militaris. 140
Amentare quid, & ſignificationes ejus variæ. 187
Amentum. ibid.
Amphitheatrum & ejus ſynonyma. 195. forma. 198. origo. 196. gradus. 202. præcinctiones. 203. aditus, viæ. ibid.
Amphitheatra quibus Diis ſacra. 196
Amphitheatrum Titi, ejus capacitas, altitudo. 198
Andabatæ qui. 227
L. Annæi Senecæ domus. 463
Annalis lex quando lata. 5. ea etiam in provinciis. 9
Annonæ militum. 143
Annonæ vilitas Romæ. 335
Anteſignani qui. 90
Antipagmenta quæ vocata. 149
Apollinis Palatini porticus. 476
Aqua quæ in cura Veſtalium. 368
Aquæ ductus. 302. eorum multitudo. 303. Catalogus. 497, & ſeqq.
Aquæ ductus Claudii. 303
Aquæ religioſæ in Vrbe. 491
Aquarum Curatores. 304
Aquarum ornamenta in Vrbe. 491
Aquila in ſummo ſceptro eburneo. 15
Aquila una in legione. ejus origo, forma, cuſtodia. 90, 91. quando in terra defigebatur. 91

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

C. *Aquilii domus.* 485
Aranearum collectio Romæ. 284
Arcuum triumphalium, qui Romæ, deſcriptio & catalogus. 485, & ſeqq:
Arena amphitheat. 195
Arenæ varius ornatus. 199
Aries triplex. 173
Arietis finis. 174
Arietis origo & nomen. 173
Arietis remedium. 193
Arma duplicia. 66
Arma verſa quid velint. 232
Armilla, ſive Phiala. 147
Armiſalii. 141
Arquites. 187
Arx Britannica. 244
Aſcenſum impedientia. 189
Aſia quantum tributum Romanis pependerit. 253
Aſſenſus & diſſenſus ſigna in allocutione principis. 99
Attici domus. 464
Auctorati qui gladiatores dicti. 223
Auctoramentum & auctoratio, quid. ibid.
Auguſti profuſio in ludos. 266, 267. *largitiones.* 271, 272
Aventinus mons. 401
Aureis calceis induti Conſules. 17
Auri coronarii exactio. 262
Aurum coronarium quid. 261
Auſpicialis dies qui appellatus. 18

B.

B*Albi divitiæ.* 274
B*Balliſta quid, origo ejus, nomen, vis, uſus, forma.* 176, 177
Balliſtarum remedia. 19
Balnea. 29
Balnearum hiſtoria. 50
Barritus quid, & ejus orig 10
Batavi equites & pedites 24
Batualia, vulgo Battalia, & batuere, *quid.* 22
Bellum Punicum. 322, 32
Beneficiarii. 12
Beſtiis objecti in cruce pendentes. 25
Bibliotheca tria ſignificat, ejus origo, & quis priman ſtruxerit. 37
Bibliothecæ Ptolemæi & Cleopatræ. 375, 376. *Græciæ* ibid. *Pergamena, Romanæ.* 377, 378. 54
Bibliothecæ quare in thermis ponerentur. 379, 38
Bibliothecæ, regiæ propinquæ 38
Bibliothecæ variorum. 37
Bibliothecarum imagines. 38
Bibliothecarum ornatus. ibid.
Bipennes. 186
Bis die milites ſumpſerunt cibum. 145
Bitumen in aſcendentes effuſum. 189
Breves. 44
Buccina. 101
Buccellatum quid, item bis coctus panis. 133
Buccularii qui, & bucculæ. 79
Buſtuarii gladiatores. 212
Byzantini imperii opes. 258
Byzantinum vectigal. 259

C.

C*Aballinus mons, qui alias Quirinalis.* 404

Cæſa-

Cæſareæ Cappadociæ frequentia. 283
Cæſaris æs alienum. 270
Cæſaris miranda opera in obſidione oppidi Atvaticorum. 137
Cæſaris dona in Senatores. 270. in milites. ibid. in populum. 271
Calones quorum proprie fuerint. 134
Calvi oratoris & poëtæ domus. 463
Cameræ. 205
Campi in Vrbe Roma, ſuis quique nominibus appellati. 433, & ſeqq.
Campidoctor. 140
Canaliculæ & earum uſus. 203, 204
Cancellarius. 35
Candidatus Principis. ibid.
Capitatio quid. 254
Capitolium. 286
Capitolium duplex. ibid.
Capitolii capacitas & altitudo. 288
Capitolii deſcriptio. 286, 287
Capitolinus mons. 401
Capitum multitudo. 254
Captivi in ludum dati. 222, & ſeqq.
Caracallæ inſania. 279
Caro porcina diſtributa. 266
Caſtra duplicia; æſtiva, hiberna. 106
Caſtrorum partes duæ, ſupera, infera. 107
Caſtra quomodo metarentur. 136, & ſeqq.
Caſtra ſcutis munita. 121
Caſtella quid. 169
Catapulta quid, nomen, origo, ea duplex. 175, & ſeqq.
Catapultarum remedia. 194
Cateiæ deſcriptio. 186
Catervarii pugiles. 229
Cathedra. 204
Cavea quid. 195
Cauſæ detrectandæ militiæ tres. 47
Cellæ in ludis. 219
Cenſio haſtaria. 150
Cenſor è quibus creatus. 9
Cenſores unde dicti, & quando creati. 39, 40
Cenſores quot. ibid.
Cenſorum dignitas & munera. 40, 41
Cenſus à quo inſtitutus. 39
Cenſus plebis Rom. incrementum. 250
Centeſimatio. 151
Centones. 193
Centuriæ quot in legione. 55
Centuriones unde creati, & eorum electio. 58, 59
Centurionum locus. 94, 95
Centurionum triplex ordo, & promotionis ratio. 59, 60
Cervi quid proprie apud Virgilium. 166
Cervi valli, & eorum uſus. ibid.
Cetra qui maxime uſi. 70, 71
Character regius qui appellaretur. 53
Chryſargyrum. 257
Cibi militares. 145
Ciceronis domus. 463
Cinctati qui. 83
Cippi quid. 167
Circenſes navales unde exhibiti. 268
Circuitio quid. 129
Circumvallatio quando adhibita. 163. ejus vallum. 164
Circus Maximus. 469. Flaminius. 470. Floralium. Intimus. Neronis, Caracallæ. Alex. Severi. 471
Civium Romanorum numerus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

ſub Servio Tullo, ſub primis Conſulibus, &c. 249, 250
Clamor militaris. 102. & ſeq.
Claſſis Miſenenſis & Ravennas. 243. alia Forojulienſis: & alia item in Ponto. 244
Claſſes fluviatiles ubi. ibid.
Claſſicum quid. 99
Claudii Imp. liberalitas. 273
Cloacæ à quo ſtructæ & cur. 305
Cloacæ in Amphitheatro. 198, 199
Cluere antiquis purgare. 459
Cocura ſeu cocurra. 188
Cœlius mons. 402
Cœliolus. 403
Cœnacula. 285
Cohors prætoria quæ. 56
Cohors quid. ibid.
Cohortes quot in legione. ibid.
Cohortes vigilum, unde inſtitutæ, & quare. 243
Collis hortulorum in urbe. 405
Colonia, ejus auctor & cauſa & utilitas. 245
Coloniarum numerus. 47. & ſeqq.
Coloſſæum, ſpectaculi locus. 195
Columnæ. 307
Commodi donum. 274
Conquiſitores qui. 52
Conſul quo ætatis anno creatus. 7, 8, 9
Conſules ordinarii & ſuffecti. 21
Conſules quot in anno. 12
Conſules unde dicti. 11. quando & quare creati. 12. quamdiu eorum poteſtas, & quanta. 12
Conſulum inſignia. 14
Conſulares aliquot ritus. 17
Conſtantia Romanorum. 322
Contubernii utilitas. 108, 109
Copiæ quid. 240
Copiæ Romanorum provinciales. 241. Vrbanæ. ibid. 242. claſſicæ. 243
Copiarum ſumma. 244
Corbium uſus. 193
Cornua in acie quæ, quot, & quibus conſtabant militibus. 90
Cornua quæ, & eorum materia. 100
Clamoris vis. 103
Corona cingere, quid. 156
Corona civica, obſidionalis, muralis, caſtrenſis. 147, 148. navalis, roſtrata. ibid.
Corona templis dedicata. & Capitolio maxime. 263
Coryci, quid. 188
Craſſi divitiæ. 274
Craſſi mirabilis foſſa. 138
Craſſi oratoris domus. 463
Crates quid, & earum uſus. 160
Crates in aſcendentes. 190
Crebriſurum Ennio quid. 118
Criſta, quæ & apex dicta, quid ſit in galea. 78, 79.
Crocus ubi ſparſus. 207, 208, 468
Crupellarii & crupellares qui. 226
Crucem damnati ipſi ferebant. 345
Crucis cauſa. 343
Crucis diviſio. 339
Crucis infixio. ibid.
Crucis nomina apud Græcos. ibid.
Crucis ſignificatio duplex, & nomina. 338
Crucis ſupplicium ſervile. 342
Crux Chriſti quæ. 341

Crux

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Crux S. Antonii. 340
Crux ubi uſitata. 341
Cultus ſignorum. 94
Cunei in Theatris, & eorum uſus. 204
Cuneus militum. 97
Currus contra aſcendentes. 191
Cylindri. ibid.

D.

Decumatio. 151
Decumæ. 251
Decumana porta, quæ, & unde dicta. 119
Decurionum numerus. 63
Decurſio in armis. 140. ejus uſus. ibid.
Deorum dearumque, quorum quarumve templa Romæ fuere, catalogus. 436, uſque ad 462
Deſertor qui, ejuſque pœna. 95
Dictatoris origo, nomen, & quando creatus. 35, 36, 37
Dictatoris poteſtas, & inſignia. 37. imperium ejus ſemeſtre. 38
Dictator quo anno è plebe creatus. 3
Dictator quomodo creatus. 37
Dictaturæ nomen è republica ſublatum. 39
Dies auſpicialis. 18
Dies aureus qui dictus. 267
Digitum tollere. 233
Dii, quibus Amphitheatra ſacra. 196
Dilectus militum. 43, & ſeq.
Dilectus duplex. 45
Dilectus externus. 52
Dilectus modus. 45, 46
Dilectus peditum ex ætate. 45. Equitum. 48
Dilectus locus. 46
Dilectus ſub Principibus. 52, 53
Diludia. 222
Dimachærus. 227
Diſciplina militaris quid. 105
Diſciplina Veſtalium. 365
Diſcrimen inter virgas & flagellum. 345
Diſtributio Teſſeræ. 126
Divorum templa Romæ, quæ olim gentilium fuere. 436, & ſeqq.
Dolabra. 163
Dolia cum lapidibus in aſcendentes ſparſa. 190
Domus privatæ quales. 306, 307
Domuum quorundam clarorum virorum, qua parte Vrbis ſitæ fuerint, catalogus. 462, & ſeq.
Dona Iulii Cæſaris. 269
Donationes Auguſti. 271
Donorum commoda. 148
Draconarii. 93
Draconis ſigna quæ, & eorum origo. ibid.
Duces ſociorum. 63, 64
Duces ſtrenui. 319
Duces, vel proprii ſunt, vel communes. 58
Ducum ſtipendia. 144
Duplarii qui. ibid.

E.

Editores qui. 211, 213, 214
Editores prætextati. 217, 218
Editoris tribunal. 201
Elogia Senatus. 312
Ennii poëtæ domus. 464
Equeſtris ætas. 9, 10
Equeſtris locus in theatris. 205

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Equitare quid ſignificet. 48
Equites Romani qui. 312, 313
Equites Romani triplices. 314
Equitum duces. 63. *corpus duplex.* 48
Equitum dilectus. ibid.
Equitum excubiæ. 125
Equitum locus. 114
Equitum vexilla. 92
Equus publicus quomodo daretur. 49
Ergaſtula. 53
Ericius militaris. 191
Erogationum genera varia. 263, 264
Eſſedarii. 227
Eſquilinus mons. 403. *cur idem Suburanus & Excubinus dictus.* 404
Evocati qui. 51
Evocatorum locatio. 112
Exactio Syllæ. 326
Exauctoratio. 154
Excubiæ ante portas. 125
Excubiæ pro Imperatore. ib.
Excubiæ ubi & à quibus agantur. 124, 125
Excuſatio vitiorum in Romanis. 332, 333
Excuſatio luxus. 334
Excuſatio ſævitiæ. 333
Exemplum fortitudinis L. Sicinii. item Caſſ. Scævæ. 318. *& aliorum exempla.* 318, 319
Exercitia militaria triplicia. 132
Extar quid. 468

F.

F*Abri in caſtris neceſſarii.* 139
Faces. 184
Faces ex qua materia, & in quem uſum. 191
Factiones aurigantium in circo. 474
Fæmina & quidem nuda, in arena. 223
Falces murales. 193
Fallaricæ quid. 192
Falſa virtus jactata, morte punita. 151
Familia gladiatorum. 220
Faſces. 14, 15
Faſces per menſes utrique Conſuli præferebantur. 20
Faſces quot. ibid.
Ferentarii qui. 66
Ferrum raſum in aſcendentes ſparſum. 189, 190
Fines potentiæ Romanæ. 250
Fiſcales gladiatores qui. 228
Fiſtulæ Amphitheatrales. 207
Flagellatio quando adhibita. 345
Flagellati ante crucem. 344
Flammula quid. 92
Fluviorum Vrbis hiſtoria. 489
Fodinarum multitudo. 257
Fænum Græcum contra adſcenſum. 190
Fontium ornamenta in Vrbe. 491
Forcrius. 136
Forfex, quæ & forceps. 97
Forma Amphitheatri. 198
Forma Prætorii. 109
Fora Vrbis & eorum nomina. 427, & ſeqq.
Forum Auguſti. 295, 429
Forum Græcorum & Romanorum. 293
Forum Iulium. 294
Forum Nervæ & Trajani. 295, 296
Forum in caſtris ubi. 110
Forum Romanorum & ejus varia nomina. 294

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Foſſæ. 117, 118, 167
Fraus Sulpicii Galbæ. 324. 325
Frequentia Romæ. 282, & ſeqq.
Frumentatio vetus Romæ. 264. *gratuita, quibus & quot daretur.* ibid. 265
Frumenti diſtributio menſtrua. ibid.
Frumentum pedites accipiebant. 144
Frumentum unde coactum. etiam equitibus datum, item ſociis. 144, 145
unda quæ in balliſta. 178
undæ origo, materies, forma. 182. *eadem miſſi lapides, glandes. ejus vis.* ibid. *variæ earum ſpecies.* 183
urca. 352
urca & patibulum. ibid.
urcæ forma. 353
urcarum uſus contra ſcalas. 189
urti pœna. 142
uſtibali origo & fuſtibalatores. 184
uſtis è vite. 152

G.

Alea ærea. 78
Galea velitum, ex qua materia. 69
alearum forma. 78
nera tria plebis Romanæ. 314
nii templum. 292
ntes adſciſcendi ratio. 248
ſum ſive gæſum. 185
ſtrum quid. 141
diatores ſublati. 217
diatores ubi dati. 221
di um hiſtoria. 212, & ſeqq.
diat m locus. 218. *crebritas, & numerus.* 215
Gladiatorum munera. 214. *eaque repreſſa.* 216
Gladiatorum conditio. 222. *cognomenta.* 228. *veſtes & ornamenta.* 229. *præmia.* 235
Gladius ad dextrum latus alligatus ferebatur. ejus longitudo, & forma. 76
Globus in ſumma haſta in ſignum ferebatur. 92
Globus militum denſus, & teſtudo in ſubita oppugnatione. 118
Globus quid. 97
Gnomam quid vocet Suidas. 110
Gradus quid. 202
Gradus lapidei. ibid.
Gula Apicii. 329

H.

HAbet, hoc habet, *quando dictum.* 233
Habitus edentium, ſpectantium munera. 217, 218. *ſacrificantium Veſtalium.* 368
Haggones. 186
Hallebarda. ibid.
Haſta jaculatoria. 185
Haſta quibus donaretur. 147
Haſtæ materia & forma. 69
Haſtæ veterum equitum quales erant. quas duplici de cauſa tremulas & graciles habebant. 85
Haſtati qui. 54. 185
Heliogabali perdita profuſio in ludos. 267. *vanitas circa araneas.* 284. *luxuria.* 331
Hercules præſes Athletarum. 236
Homeri vaticinium. 337

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Honorarii ludi. 215
Honoratus & honorarium. 23
Honor duplex, divinus & humanus. 1
Honor Veſtalium. 368
Hoplomachi. 226
Hordeum pro tritico in pœnam datum. 152, 219
Hortenſii crudelitas. 326. *ejuſdem domus.* 463

I.

IAcula duplicia. 184
Iaculum ferratum. 185
Ianiculum. 406
Ignis quoque apud vigiles. 132
Ignis in oppugnantes. 191
Ignis ubi locorum præcipue cultus. 373
Ignominia qualis pœna. 152
Imagines cruci affixæ. 357
Imagines in ſignis. 92
Imaginarii vel imaginiferi qui. ibid.
Immunes qui. 120
Impendia duplicia. 263
Impendia in milites, in Magiſtratus, & in populum. ibid.
Impenſæ in ludos. 266
Imperatoris locus quare in media acie. 94
Imperator quis. & illius auſpicia. 65. *ejus inſignia.* ibid.
Impietas L. Pauli. 326
In acie quatuor conſideranda. 87
Incruſtatio quid. 307
Inſignia conſulum quare. & unde inventa. 14
Interrex. 43
Iovis ultoris porticus. 476
Itinerarium ſonare, quid ſignificet. 136
Iubæ in Galea quid. & earum uſus. 79
Iulii Cæſaris profuſio in ludos. 267. *largitiones.* 269
Iumentorum uſus in caſtris. 135
Iuramentum Conſulis. 19
Ius Imperatoris & legatorum in pœnis. 149
Iuſtitiæ exempla. 315
Iuſtitia Romanorum in bello ſuſcipiendo. ibid.
Ius tribunorum in caſtigando milite. 150

K.

KAlendæ Ianuarii initium Conſulatus, Comitatus, & Senatus. 17

L.

LAbarum quid. 93
Lacunaria verſatilia. 308
Lacus quid. 304
Lancea & lanceare quid. 185
Laniſtæ unde dicti. 219
Laquearii. 227
Laquei. 193
Largitiones Principum Rom. 269
Latifundia Domitii. 275
Laverculum. 44
Laurus in faſcibus. 16
Legati qui, & quare inſtituti. 64. *eorum munus & numerus.* ibid. *genus ſub Principibus duplex.* ibid. & 65
Legatorum in acie locus. 94
Legatorum pedatura. 111
Leges quid. 141
Legio unde dicta. & ejus partes, 56, 57

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Legiones auctæ ſub Auguſto. 241
Legionis ſignum, Aquila. 90
Lex annalis ſive annaria, & varia ejus nomina, unde & quando lata. 4, 5
Lex Auguſti cibaria. 334
Lex Fannia. ibid.
Lex Licinia. ibid.
Lex Sullæ. ibid.
Libelli pro teſſera militari. 127
Libelli gladiatorii. 231
Liberalitas Claudii. 273
Liberi in ludum ducti. 222
Lictores. 14
Lilia quid. 167
Lituus quid, & qui liticen. 99
Locarii qui. 206
Locatio equitum in acie. 89, 90
Locatio ſignorum. ibid.
Locus crucis. 357
Locus honoratorum in podio. 200, 201
Locus Principis. ibid.
Lorica quid. 80. *ea duplex.* ibid.
Lorica valli, & variæ ejus ſignificationes. 165
Ludi Auguſti, Neronis, & Iulii Cæſaris. 266, 267
Ludi gladiatorum unde. 218. *plures in urbe.* ibid.
Ludi in coloniis. 219
Ludorum præfecti quinam. 218, 219
Lupus. 193
Lutetiæ populoſitas. 283
Luxus Caligulæ. 330
Luxus Cleopatræ. 329
Luxus Romanorum in victu. 327, 328
Luxus veſtium, virorum, adoleſcentum, fœminarum. 231, 232

M.

Machina & machiones. & eorum origo. 155
Machinæ triplices. ibid.
Machinas ligneas oppugnantium evertentia. 191
Magiſter equitum à dictatore creatur. ejus inſignia. 39
Magiſter unde dictus, & unde Magiſtratus. 2
Magiſtratus ordinarius vel extraordinarius, majores vel minores à qualitate. ibid.
Magiſtratus quando creati è plebe. 3
Magiſtratui cuique qui anni legitimi. 5, & ſeq.
Magnitudo ſuburbiorum Romæ. 281
Magnus ſumptus in piſces. 328, 329
Malleoli. 191
Mangana quid. 155
M. Manilii domus. 464
Manipulus. 55
Manubiæ triumphales. 259
Mare in arena. 200
Martialis domus. 465
Materia crucis. 357
Matricula. 44
Medici ludorum. 218
Meridiani qui. 228
Metari & metator quid. 136
Metatura tribunorum. 111
Metalla. 256
Metellæ quid. 190
Militia Romana quid, & ejus partes. 43
Milites circa tribunal. 98
Milites cur in ſuperiore parte caſtrorum collocarentur. 113

Milites quot in urbe. 284
Militum clamor quando, & quare. 102
Militum ordo. 95
Miniſteria qui curent. 123
Miniſteria tribunis præſtita. 124
Miſſilia profuſa in populum. 267, 268
Miſſio commoda & ignominioſa. 153
Miſſio honeſta & cauſaria. ibid.
Miſſio quid. 234
Mitimaes quid. 251
Modus canendi claſſicum. 101
Modus capiendi Veſtales, & quis primus. 363, 364
Modus crucifigendi. 344
Modus dividendi teſſeras. 126
Molares in aſcendentes. 190
Montium Romæ hiſtoria. 400, & ſeqq.
Mortui in crucem dati. 356
Mortuis militibus theta præfigebatur. 44
Muli Mariani qui dicti. 134
Multi ſimul cruci affixi. 343
Mulvius pons. 495
Munus proprie quid. 211
Munerarius & Munerator qui. ibid.
Munera qui dederint. 213, 214
Munifices qui. 120
Munitio caſtrorum. ibid.
Muri. 178. quare in ſinus ducti. 180
Muri Carthaginis. ibid.
Murus Hieroſolymitanus. ib.
Muſculus quid. 161, 162
Muſeum Alexandrinum. 381
Myrmillones qui. 226

N.

NAni in arena. 223
Natationis utilitas. 140
Navale prælium in Theatro. 469
Naves in arena. 200
Necati fumo in cruce. 356
Neronis ædes. 308. Theatrum aureum. 267. miſſilia. ibid. 268. profuſio. 273
Nimbus quale vas. 468
Nobiles in ludum ducti. 222, 223
Nomina prætorum. 22
Novus magiſtratus poſt exactos reges, è plebe creatus. 3
Nudabantur damnati ante crucem, & clavis ac funibus aſtringebantur. 346
Numerus balneorum. 290
Numerus meretricum in urbe Roma. 284
Numerus plebis Romæ, divitum, &c. 282. puerorum, fœminarum, ſervorum, & peregrinorum. ibid.
Numidæ deſultores quare dicti. 87
Numidæ equites valde erant leves. ibid.
Nymphæa quid & quæ in Vrbe. 504

O.

OBedientiæ militum exemplum. 318
Obliqua acies quæ. 96
Ocrea quid, & ejus uſus. 83
Odeum quid. 297, 298, 472. in Vrbe quot & ubi ſita. ib. ejus forma. 474
Oleum in aſcendentes effuſum. 189

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Omnia ſigna cecinerunt initio vigiliarum. 130
Opera M. Vipſanii Agrippæ. 304
Opera civilia. 277
Opera Romanorum temporaria & diurna. ibid.
Opes Romanæ. 251
Opes Imperii Byzantini. 258
Opes Corn. Balbi, Senecæ, Claudii, Belizarii, Lentuli, &c. 275, & ſeqq.
Oppugnatio ſubita. 156
Opſonium & opſoniaſmus. 143
Optio, optionatus. 63
Orbelas, ſive Dimachærus. 227
Orcheſtra. 205
Ordinarii gladiatores. 229
Ordines in Populo Rom. 310
Ordines equitum. 57
Ordines peditum. 55
Ordinis diviſio. 53, 54
Ordo pugnæ. 87
Ordo quid. 55
Ordo Senatorius qui. 313
Origo Amphitheatrorum. 196
Ornamentum & arma gladiatorum. 229
Ornatus varius arenæ. 198, 199
Oſtenſio armorum. 231
Oſtia in caveis. 199
Ovidii domus. 464, 465

P.

PÆanes Græcorum duo. 104
Palaria quæ. 141
Palatinus mons in urbe. 400
Palatini qui, & eorum numerus in urbe Roma. 284
Paludamentum quid, ejus forma & color. 65
Panis militaris qualis. 146
Panis gradilis & fiſcalis qui dictus. 266
Pantheum. 290
Paramerium quid. 76
Parma quid, & ejus forma. 69
Parmæ materia. 85
Parmularii in arena qui. 236
Patricii olim ſoli ad magiſtratum admiſſi. 3
Pauperes, nec ſervi, niſi neceſſitate ad bellum lecti. 45
Pecunia quando in populum ſparſa. 18, 19
Pedatura præfectorum ſociorum, evocatorum. 112
Pedatura quid. 109
Pedatura variorum. 111, & ſeqq.
Pegmares qui. 228
Pegmata. 210
Pelta quid, & ejus forma. 70, 71
Pennarum color quotuplex. 79
Peditum ſtipendia. 143
Perfidia Luculli. 324
Per ſigna juravere milites. 94
Peſtis funeſtiſſima Romæ. 284
Phalera. 147
Pharetra. 188
Phiala. 147
Picta tabula gladiatorum, & pompa. 230
Pila apud veteres in ſigna habebantur. 93
Pilarii qui. 232
Pilei quid. 209
Pilum quid. duorum generum. forma eorum, & magnitudo. 77
Pilus & pilani qui dicti. 54
Pittacia. 44
Pix in aſcendentes effuſa. item plumbum, ferrum raſum, & arena. 189

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Plebs Romana. 314
Plebeii quando ad magiſtratum admiſſi. 3
Plebis Rom. incrementa. 250
Plinii junioris domus. 464
Plutei. 161
Pocula qualia. 146
Podium quid. 200
Podii altitudo. 201
Pœna fuſtuaria. 150. *quales ea punirentur.* ibid. & 151
Pollicem premere, convertere, quid. 234
Pœna Veſtalium. 371
Pomœrium quid. & ejus uſus. 117
Pondus loricarum. 83
Pons Caligulæ. 278
Pons Trajani in Danubio. 306
Pontes. eorum forma, genera, & uſus. 172
Pontium Tiberinorum catalogus. 494
Popanæ, placentæ. 85, 86
Poppæi latiſundia. 275
Popularia in Theatro. 205, 206
Populi jus in gladiatores. 234, 235. *ejus crudelitas.* ibid. & ſeqq.
Populum transferendi ratio. 250
Porcina caro populo diſtributa. 266
Portæ, in caſtris quot. 119. *Romæ quot.* 407
Porta Libitinenſis in Amphitheatro. 235
Portarum Urbis hiſtoria. 407. *earum, quæ hodie non extant, nomina.* 410
Porticuum celebriorum, quæ Romæ, catalogus. 475, & ſeqq.
Porticus. 205
Porticus in foro. 293
Portorium. 254
Poſca vel puſca. 146
Poſtſignani, qui dicti. 90
Poſtulaticii gladiatores qui. 229
Potus militis qualis. 146
Præcinctiones quid. 202, 203
Prædam agere non ſemper licitum. 142
Prædarum diviſio. ibid.
Præluſio ante pugnam. 231
Præmia militum duplicia. & quomodo ea data. 146
Præmia literarum. 336, 337
Prætexta & picta toga. 15, 16
Prætextus cur Chriſtus crucifixus. 343
Prætor unde dictus. 22. *quo ætatis anno creatus.* 8
Prætor urbanus & peregrinus. 23
Prætoris nomine qui magiſtratus dicti olim. 10, 11
Prætores aucti, & eorum inſignia. 23, 24. *officia.* ibid. *quando creati, & quare.* 22
Prætoris caſtra ubi. 242
Prætoriani in novem cohortes diviſi. 241
Prætorii hiſtoria. 107, & ſeqq.
Prætorium dimittere quid. 108
Primipilus, qui. ejus dignitas. 61. *officia ejus, & varia nomina.* ibid.
Principes qui. 54
Princeps juventutis, qui. 313
Principia quæ, quare etiam principia ſacra habita. 114
Principum & haſtatorum locus. 115
Principum profuſiones immodicæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

modicæ in ludos. 266, & ſeqq.
Proceſtria quæ. 106
Proni qui. 47
Propertii domus. 464
Prorepi qui. 226
Provinciæ *Rom. Imperii.* 240
Pugiles *catervarii.* 229
Pugnæ *ſignum tunica Ruſſa.* 104
Pugnæ *gladiatoriæ locus.* 221. *modus, ante, in, & poſt pugnam.* 230, & ſeqq.
Pultiphagi vocati Romani, cur. 146

Q.

Q*Verela Senecæ de luxu.* 328
Quæſtores quando creati. 3. *quot fuerint.* 34, 35. *unde dicti.* ibid.
Quæſtor quo ætatis anno creari ſoleret. 6
Quæſtorium. 110
Quæſtorum munus. 33, 34. *quando creati. & eorum officia.* 34, 35
Quantum cibi ſecum tulerint milites. 132
Quatuor ludorum genera. 211
Querquetulanus mons. 402, 404
Quintana quid. 110
Quirinalis mons. 404
Quot annos Romanis fuerit militandum. 45, 47

R.

R*Atio ferendi arma.* 133, 134
Reditus ex metallis. 256
Refractarii qui. 47
Refractariorum pœna. ibid.
Rei liberabantur ab obvia Veſtali. 369
Regiones Urbis quot & quæ. 423, 424
Retiarius quis. & ejus origo, & arma. 225
Rivus Appiæ. 490
Rogæ quid. 143
Roma mundi miraculum, ejuſque quantus ornatus. 286. ἑπτάλοφος, & δεκάλοφος. 400
Romæ ἔτυμον. 238. *origo & viciſſitudines.* 396. *ſitus & forma.* 279, 396. *ambitus.* 280, 397. *populoſitas.* 282. *ædificiorum altitudo.* 285. *gloria.* 397. *interitus à Sibylla prædictus.* 399
Romam urbem qui ſcriptis ſuis celebrarint. 394, & ſeqq.
Romana magnificentia. 279
Romanæ urbis portæ, quot, & quomodo appellentur. 407, & ſeqq. *Viarum hiſtoria.* 412. *regiones quot.* 423. *tribus.* 424. *fora.* 427, & ſeqq. *Campi.* 433
Romanus miles qualis in opere, in agmine, & in acie. 317, 318
Romani Imperii amplitudo. 239. *provinciæ.* 240
Romani nunquam immunes ab exercitiis armorum. 139. *olim abſque ſtipendio militabant.* 143. *quomodo literas coluerint, doctrinæque eorum origo & progreſſus.* 336. *unde auxilia ſcribere ſolerent.* 250
Romanorum abſtinentia & continentia. 321. *modeſtia.* ibid. *clementia in victos.* 323, 324. *pietas & religio, probitaſque.* 320. *virtus & for-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

fortuna. 310. militum exercitia in armis. 317
Rorarii qui. 67
Roſtra. 297, 298
Rotæ in aſcendentes. 190
Rude donati. 235
Rudiarii qui. 236
Rudis quid. & quotuplex. 220
Rumices ſparſi in aſcendentes. 190

S.

Sabatina aqua Romæ. 499
Sacramentum militiæ. 49
Sagina gladiatoria. 219
Sagittæ hamatæ. 188. & earum vis. ibid.
Sagittarum origo. 187, 188
Sagum, ſagulum. 65
Sal & legumina militibus data. 145
Salitio equitum. 141
Saltus utilitas. 140
Sambucæ. 159
Samnites. 226
Sarmenticii. 356
Scalarum origo, & earum genera. 158
Scalarum aſcenſum oppugnantia. 189
Sceptrum eburneum. 15
Scorpio quid. 178
Scriptura & Scripturarius ager. 252
Scutorum materia. 85
Scutum quid, nomen & genus. 72. magnitudo, materia, anſæ, compages, & margo. 73, 74
Secures. 186
Secures in faſces iterum relatæ. 17, 18
Secutor qui. & ejus arma. 224
Secutoriani. 236
Secutuleia mulier. 224
Sedendi ordo in Theatris. 205
Sella curulis. 14
Sellarum uſus. 85
Semaxii. 356
Senatores Romani quomodo lecti, eorumque majeſtas. 310, 311. numerus. ibid.
Sepulcrorum, quæ Romæ, loca. 511
Sepulcra quorundam inſignia. 518, 519
Serra præliari quid. 97
Serra qui fluvius. 489
Seſquiplares. 144
Severi donatio. 274
Sibuna quid. 77
Signa quotuplicia. 90
Signorum locatio. 90. religio. 94
Signiferorum electio. 59
Sinuata acies quæ. 96
Socii P. R. qui. 50. eorum dilectus. ibid. quomodo habiti. 51. eorum diviſio. 57. locus. 115
Sociorum præfecti. 51. 63. ubi locati. 112
Sparſiones in populum immodicæ. 268
Spectaculorum genera quot. 211
Specuum uſus. 199
Spolia. 149
Spoliarium quid. 221
Sportula conſularis. 18
Stadium. 473
Stapeda. 84
Stationes agrariæ unde dictæ. 125
Stationes quales milites obierint. ibid.
Statuæ. earum cuſtodia, origo, multitudo, pretium. 298
Status gladiatorum. unde ſtare

ſtare in ſtatu. de ſtatu animi dejicere, deturbare. 233
Stimuli. 168
Stipendium quid. 143. quotuplex. ibid.
Strata equorum apud priſcos. 84, 85
Stratores qui. 84
Subitarii qui. 46
Sublicius pons Tiberis. 497
Sudes. 184
Sudes quid, & eorum materia, & forma. 118
Suilla ſalita, id eſt, laridum, militibus data. 145
Suppoſititii gladiatores. 227
Suſpenſionis modus. 353, 354
Sylvæ & luci in ædibus. 308, 309
Symphonia quid. 102
Syracuſanum portorium. 253

T.

Tabernacula quæ dicta, & ubi haberentur. 116
Taleæ in aſcendentes. 191
Tela duplicia. 182
Templa quot Romæ. 286
Templum pacis, & ejus auctor. 292. ejuſdem ruina. ibid.
Templum urbis. 291. & ubi. ibid.
Templorum gentilium in templa Divorum mutatorum catalogus. 436, & ſeqq.
Templorum veterum, quæ hodie non extant, & ab recentioribus omiſſa ſunt, catalogus. 453, & ſeqq.
Tenta quid. 116
Tentorii materia. ibid.
Teſſera militaris quæ, ejus materia & ſignum. 104, 126
Teſſerarius. 127
Teſtes in vigiliis qui. 130
Teſtudo triplex: ad congeſtionem foſſarum, foſſoria, & arietaria. 161
Teſtudo militaris quid. ea triplex. 156, 157
Teſtudinis remedia. 188
Theatrum Pompeii. 466. Marcelli, Statilii Tauri, Tiberii, Titi. 467
Thermarum magnitudo & ornatus. 296
Thermarum luxus & deſcriptio. 506
Threces qui, & eorum arma. 225
Thoracomachus qui. 82
Tiberii theſaurus. 273
Tiberis deſcriptio. 489
Titi Veſpaſiani arcus. 487
Tirones in ludis. 220
Tolleno quid. 159
Torneamenta quid. 141
Trabea conſularis. 16
Trabea equeſtris. 49
Trabes in Turres. 194
Tragula, tragularius. 186
Trajani pons in Danubio. 306
Tranſvectio quid. 49
Triarii porrecto ſiniſtro crure ſub vexillis conſidebant. 89
Triarii qui & quot in una legione. 54
Triariorum locus. 115
Triariorum ordo, pilus quare dicatur, & illi pilani. 54
Tribus urbis quot & quæ. 424, & ſeqq.
Tribuni duplices. 44
Tribuni quo ætatis anno creati. 3, & 7. quouſque manſerint. 33. toti legioni præfuere. 62. eorum nomina, officia, & ornamenta. ibid. & 63.

Tribu-

Tribunorum domus quare no-ƈte dieque aperta. 31
Tribunorum nomen & origo. 29, 30. *quando & quare creati, quo die anni munus captarent, & unde creati.* ibid. *eorum poteſtas & officium.* 31
Tributum Ægypti. 254. & *Galliæ.* ibid.
Tributum & Tributarii. 252
Triumphus Tarquinii Superbi, Papyrii Curſoris, & P. Scipionis, &c. 259, & ſeqq.
Tuba in funere. 100
Tuba quid. ejus forma, materia & uſus. ibid.
Tuba terminalis quæ. 232
Tubi in Amphitheatro. 207
Tubæ cantus, cujus rei ſignum. 232
Tufa quid. 92
Turma quid, unde dicta. quot in legione, & quot in ea equites. 57
Turris qualis militum ordo. 97
Turribus oppugnantium oppoſita remedia. 193
Turres. 166. *earum inventio, uſus, & altitudo.* 170, 171
Tympanorum origo & uſus. 102

V.

Vallum quid. 118. *circumvallationis.* 164. *exterioris & interioris diſtantia.* 167, 168
Vallum inter alia onera etiam ferre milites ſolebant. 133
Valli lorica. 165
Vaſarium quid. 109
Vaticanus mons. 405
Vectigal ex mercibus peregrinis. 253
Vectigal meretricum. 258
Vectigalia quotuplicia olim. 251
Vectigalium magnitudo. 253
Vecticularia vita quæ. 162
Vectes, eorum vis, forma, & uſus. ibid.
Vela & velarii qui. 208
Velites qui. 54
Velitum locus. 115
Velitum triplex in acie locatio. 89
Venabulum quid. 185
Ventilare quid. 232
Verutum quid. & unde dictum. 185
Veſta quid. 360
Veſtales quando deſierint. 373
Veſtales capiendi modus. 363
Veſtalis corrupta quali ſupplicio afficeretur. 372
Veſtalis virgis necata. 371 *viva ſepulta.* ibid. & 372
Veſtæ cultus & origo apud Romanos. 361
Veſtæ templum, à quo conditum, forma ejus rotunda. ibid.
Veterani qui. 44
Vexillatio quid. 92
Vexillum ruſſum quid ſignificet. 104
Via Appia. 300, 419
Via quid. 203
Viæ caſtrenſes quot. 117
Viæ duplices in acie. 88. *earum uſus.* ibid.
Viæ Urbanæ. 412, & ſeqq.
Viæ extra urbem. 414. & ſeqq.
Viceſimatio. 151
Vigilum cohortes. 242
Vigiliæ nocturnæ. 126
Vigiliarum diſpoſitio. 128

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Villæ Romanorum magnificæ. 309
Viminalis mons. 404
Vinea & ejus deſcriptio. 160
Vinum, panis, & oleum diſtributa. 265, & ſeqq.
Virgæ. 47, 152
Virgæ etiam ſagittæ dictæ. 188
Virgilii domus. 464
Virgo aquæductus Romæ. 498
Virgines Soli ſacræ. 374
Vitis. 152
Virtus bellica Romanorum. 314, 315
Vitellius helluonum gurges. 330
Umbella. 209
Umbo, ejus uſus, figura, origo & nomen. 74
Uragi qui, & unde eligerentur. 63
Urbs Leonina quæ dicta, & ejus portæ. 410
Urbis Romæ ſcriptores. 394, & ſeqq.
Urbis ſitus & forma. 279, *ſuburbia.* 281. *incolarum multitudo.* 282. *ædificia.* 284, 285
Urinarum vectigal inſtitutum à Veſpaſiano. 257
Utenſilia militum qualia. 133
Utilitas ex militia Romana. 43

X.

X*Yſtus & ejus forma.* 473
Xyſtarchus, Xyſticus. 474

Z.

Z*Abarium, item Zaba quid.* 83

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 A 33